A magyar Waldorf-iskolák kerettanterve

Az általános iskola 1-8. és a gimnáziumok 9-13. évfolyama számára

Magyar Waldorf Szövetség

2020

TARTALOM

Bevezetés 5
A Waldorf-pedagógia célkitűzései, feladata, szemlélete, ezek tükröződése a tantervben 7
A Waldorf-pedagógia alapelvei 10
Különleges bánásmódot igénylő diákok a Waldorf-iskolában 20
A NAT 2020 és a Waldorf-kerettanterv 43
A fejlődés állomásai a tanterv szempontjából – a horizontális tanterv 54
A magyar Waldorf-iskolák 1-12. évfolyamának tantárgyi rendszere és éves óraszámai 75
A Waldorf-iskolák kerettanterve az 1-13. évfolyamokon – vertikális tanterv 79
Kötelező tantárgyak
Magyar nyelv és irodalom 79
Matematika 132
Történelem 157
Természettudományok és földrajz 189
Természetismeret és biológia 189
Kertművelés 206
Fizika 213
Kémia 232
Honismeret és földrajz 244
Idegen nyelvek 265
Angol 267
Német 286
Francia 305
Spanyol 323
Orosz 341
Szlovák 358
Digitális kultúra 375
Mozgás és testnevelés 395
A főoktatás egyéb részei 426
Gyakorlatok 426
Mezőgazdasági gyakorlat 426
Földmérési gyakorlat 430

Néprajzi gyűjtőmunka Erdélyben 431
Szociális gyakorlat 432
Ipari gyakorlat 433
Éves munka 435
Osztályfőnöki óra 436
13. osztály 437
A Waldorf-iskolák művészeti nevelésének kerettanterve az 1-12. évfolyamokon 438
Vizuális kultúra 440
Festés és rajz-grafika 440
Festés 440
Rajz-grafika 458
Művészettörténet – esztétika 474
Művészettörténet 474
Költészettan 477
Zenetörténet 478
Építészettörténet 480
Zene 482
Dráma 512
Kézimunka 532
Kézművesség 551
Famunkák 551
Fémmunkák 564
Euritmia 570
Szabadon választható tantárgyak
Szabad vallás 588
Agyagozás – szobrászat 598
Filozófia 612
Mozgóképkultúra és médiaismeret 615
Gazdasági ismeretek 623
Társadalmi és állampolgári ismeretek 638
Tanulásmódszertan 654
Erdőjárás 658
A Waldorf-iskolák nevelő munkájához szükséges helyiségek, berendezések és eszközök jegyzéke 662

A Waldorf-iskolákban a pedagógus-munkakörök betöltéséhez szükséges végzettségek.... 671
Minőséggondozás a Waldorf–iskolákban 674
A Waldorf-iskolák önigazgató rendszere, szervezete és működése 683
Útmutatások a Waldorf-iskolák helyi tantervének elkészítéséhez 688

BEVEZETÉS

A magyar Waldorf-iskolák kerettanterve a Magyar Waldorf Szövetség által kiadott „Waldorf” és „Rudolf Steiner” név használati jogával rendelkező iskolák számára készült. A kerettanterv alapján működő Waldorf-iskolák státuszának meghatározása a magyar közoktatásban első ízben a 32.755-1/2001. és 35.681-1/2003. számú oktatási miniszteri határozatokkal történt meg, majd ezt követően a kerettanterv a 20/2006. (V. 5.) OM rendelettel alternatív kerettantervként kihirdetésre került. A jelenleg érvényben lévő Waldorf-kerettanterv a köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény 9. § (8)-(9) bekezdésének felhatalmazása alapján készült.

A felülvizsgált kerettanterv a 2020. évi Nemzeti Alaptanterv elvárásai mellett továbbra is a Waldorf-pedagógia alapelveire, így a nemzetközi Waldorf-irányelvekre és a magyarországi Waldorf-iskolák eddigi működése során felhalmozott pedagógiai tapasztalatokra épül.

A Waldorf-iskolák tizenhárom évfolyammal működő nevelési-oktatási intézményként ellátják az általános iskola, a gimnázium és az alapfokú művészeti iskola feladatait. Waldorf-iskola működhet nyolc évfolyammal is, amely az általános iskolai, és öt évfolyammal, amely a gimnáziumi feladatok mellett látja el az alapfokú művészeti iskola feladatait. A Waldorf-iskolák nevelési-oktatási tevékenységüket a kerettanterv szerint végzik, pedagógiai programjukat és egyéb iskolai dokumentumaikat a kerettantervben foglaltak megtartásával alkotják meg.

Ha az iskola Waldorf, illetve Rudolf Steiner iskolaként kívánja megnevezni magát vagy helyi tantervében hivatkozásként szerepelteti e neveket, akkor – mivel e nevek oltalom alatt álló védjegyek – köteles a Magyar Waldorf Szövetség névhasználati engedélyét beszerezni, és működése során a Szövetség névhasználatra vonatkozó szabályait megtartani.

A magyar Waldorf-iskolák kerettanterve ugyanakkor szemléletében, módszereiben, eljárásaiban részben vagy egészben forrásul szolgálhat más iskola helyi tantervének készítéséhez.

A magyar Waldorf-iskolák kerettanterve 2020 koncepciója, szerkezete

A Magyar Waldorf Szövetség által felülvizsgált kerettanterv a köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény 9. § (8)-(9) bekezdésének felhatalmazása alapján határozza meg a Waldorf-pedagógia nevelési-oktatási alapelveit, így a Waldorf-iskolákban folyó sajátos köznevelési tevékenységet. A kerettanterv összhangban áll a nemzetközi Waldorf-irányelvekkel és tantervekkel, ugyanakkor megjeleníti a magyar kultúra értékeit, és épít az elmúlt száz év Waldorf-pedagógiai tapasztalataira, kutatásaira.

A kerettanterv a köznevelési törvény által megengedett körben él az egyedi megoldás lehetőségével, így a nevelés-oktatás tartalmi kérdéseire, a vezetési modellre, a nevelés- és oktatásszervezési módszerekre, a minőségpolitika, a minőséggondozás rendszerére, a tanuló heti kötelező óraszámára, a pedagógusvégzettségre és szakképzettségre, valamint a működéshez szükséges feltételekre vonatkozóan, és meghatározza a Waldorf-pedagógiára épülő nevelési-oktatási tevékenység sajátos pedagógiai tartalmi követelményeit és az e tartalmakból fakadó iskolai szervezeti-működési sajátosságokat, így különösen bemutatja a pedagógus munkakör, az elfogadott pedagógusvégzettségek és szakképzettségek tekintetében elvárt követelményeket, a Waldorf-iskolákra irányadó építésügyi előírásokat, helyiség-, eszköz- és felszerelésigényt, a Waldorf-pedagógiának megfelelő minőséggondozás és teljesítményértékelés alapelveit, az iskolák sajátos vezetési modelljét és szervezetét, nevelés- és oktatásszervezését, valamint a helyi tantervek elkészítéséhez szükséges útmutatót az alábbi fejezetekre tagoltan:

– A Waldorf-pedagógia feladatai, célkitűzései, alapelvei
– A NAT 2020 és a Waldorf-kerettanterv
– A fejlődés állomásai a tanterv szempontjából – horizontális tanterv
– Tantárgyi rendszer és óraszámok
– A Waldorf-iskolák kerettanterve az 1-13. évfolyamokon – vertikális tanterv
– A Waldorf-iskolák művészeti nevelésének kerettanterve az 1-13. évfolyamokon
– A Waldorf-iskolák nevelő munkájához szükséges helyiségek, berendezések és eszközök jegyzéke, építésügyi előírások
– A Waldorf-iskolákban a pedagógus munkakörök betöltéséhez szükséges végzettségek
– Minőséggondozás a Waldorf-iskolákban
– A Waldorf-iskolák önigazgató rendszere, szervezete és működése
– Útmutatások a Waldorf-iskolák helyi tantervének elkészítéséhez

A WALDORF-PEDAGÓGIA CÉLKITŰZÉSEI, FELADATA, SZEMLÉLETE, EZEK TÜKRÖZŐDÉSE A TANTERVBEN

A Waldorf-iskola minden életkorban a gyermekek testi-lelki-szellemi képességeinek kiegyenlített fejlődésére-fejlesztésére törekszik. A testi-lelki-szellemi egészség megőrzésének érdekében ökologikus nevelési-tanítási folyamatot valósít meg. A fenntartható fejlődés-fejlesztés legfőbb célja a szalutogenezis (egészségességre törekvés) értelmében a személyiség koherencia élményének megteremtése és erősítése. Törekedni arra, hogy az egészséges emberre jellemző tulajdonságok lehető legszélesebb skálájának lehető legoptimálisabb kibontakozását segítsük elő. Az emberré válás folyamatának egészét szem előtt tartva ellenzi a korai specializációt, ezáltal a korai iskola szelekciót, ezért gondolkodik 12 évfolyamos, egységes rendszerben. Ez a rendszer időt hagy minden életkori sávban az érési-fejlődési folyamatoknak, a képességek széles skálájának kibontakozásához, és a biztos alapműveltség felépüléséhez. A Waldorf-pedagógia nem redukcionista emberképet követ, nem korlátozza a nevelés-oktatást az időszakosan változó, pl. múló trendként preferált tulajdonságok egyoldalú erősítésére (pl. jó munkavállaló képzése). A szalutogenezis elve mentén kialakított koherens személyiség rugalmas viselkedésszervezést, ismeretbefogadást tesz lehetővé, bármely pályát is választ a Waldorf-iskolát végzett tanuló. Olyan fejlődésre, változásra érzékeny széles lehetőségeket magában hordozó személyiség kialakulása a cél, mely a társadalmi fejlődéshez alkalmazkodni képes. Ennek érdekében az egyéni és közösségi nevelés egyensúlyára törekszik.

A közösségi nevelést relatíve nagy (25-30 fős) osztálylétszámok keretében valósítja meg. A gyermekek között gazdag szociális kapcsolatrendszer kialakítására törekszik, tudatosan építi a közösséget a kooperatív tanulás, a csoport- és projektmunkák által. Minden osztálytanítónak a saját pedagógiai eszköztárát és az iskolában adott fejlesztő-segítő eljárásokat tekintetbe véve kell mérlegelnie, hogyan tud egyensúlyt tartani a közösség fejlődése és az egyén fejlődési útja között, úgy, hogy minden gyermek a saját képességei-készségei aktuális szintjének megfelelően haladjon a főoktatáson és a szakórákon egyaránt.

Az egyén fejlődése szempontjából a Waldorf-iskola elfogadja, hogy egy osztályfokon belül az egyes gyerekek tipikus fejlődés esetén is mutatnak kisebb-nagyobb készség- képességkülönbségeket, így a tanórán belül az osztálylétszámmal arányos módon biztosítja a differenciálás lehetőségét. Ennek alapját az iskola első nyolc évén áthúzódó osztálytanítói munka, és az osztálytanítóval szorosan együttműködő Extra Lesson fejlesztőpedagógiai munka teremti meg. Az osztálytanítónak van alkalma megfigyelni a gyermek képességbeli és személyiségbeli fejlődését, így az egyéni különbségeket az osztályon belüli pedagógiai munka megtervezésekor is képes tekintetbe venni. Fontos azonban tudnia, melyek azok a tanulási, viselkedési nehézségek, melyeket önállóan, saját pedagógiai kompetenciája határain belül nem tud megfelelően kezelni (pl. tanulási nehézségek). Ezekben az esetekben fontos támaszkodnia a fejlesztőpedagógus szakértelmére. A gyermekek egyéni megfigyelését, az egyéni bánásmód kialakítását segítik az olyan, a Waldorf-tanárok által rendszeresen használt mentális-meditatív eszközök is, mint a gyermekek lényének esténkénti felidézése, és a heti rendszerességgel megtartott tanári konferencia gyermekmegbeszélései.

A fenti elveket a Waldorf-kerettanterv felépítése és tartalmai konzekvensen tükrözik. A Waldorf-tanterv fő jellemzője, hogy messzemenően figyelembe veszi a gyermeki fejlődés során bekövetkező természetes érési folyamatokat, ezért szigorúan a fejlődéslélektan és az antropozófiai antropológia alapján határozza meg nevelési, tanítási céljait. A gyermekek teljes személyiségének, vagyis testi-lelki-szellemi képességeinek dinamikus egyensúlyban lévő fejlesztésére törekszik. Inspirálja a gyermekek belső fejlődését, és elősegíti a külvilággal való egészséges kapcsolat kialakulását. E pedagógiai célok évfolyamonkénti megvalósulását mutatja be a horizontális tantervi

rész. A vertikális tantervi folyamat írja le, hogy az egyes tantárgyak ismeretkörei milyen fejlődésen, bővülésen, elmélyülésen mennek keresztül az egyes évfolyamokon.

A fenti célok érdekében a Waldorf-iskola kompetencia alapú oktatást-nevelést valósít meg. Ehhez alkalmazkodva a Waldorf-iskola tanterve egyforma jelentőséggel foglalkozik

(i) a személyes és szociális kompetenciák fejlesztésével adott életkorban szükségszerű nevelési célokkal,

(ii) az egyes életkorokban szükséges készség-képességfejlesztéssel,

(iii) az életkorhoz igazodó tantárgyi tartalmakkal.

A szalutogenezis értelmében a kompetencia alapú nevelés-oktatás egyik feladata a harmonizálás, kiegyenlítés. Ez a fenntartható fejlődésre törekvő szemlélet a gyermeki képességstruktúrán belül három képességterület: a szenzomotoros fejlődés, a lelki-érzelmi élet és a képzetalkotó-gondolkodási tevékenységek kiegyenlített fejlesztésére törekszik. A kiegyenlítő-harmonizáló pedagógiai program képezi alapját egyfelől a tehetséggondozásnak, másfelől az elsődleges pedagógiai prevenciónak, a tanulási nehézségek megelőzésének. Megvalósításuk érdekében a tantervi órakeretben kb. 1/3-1/3 – 1/3 arányban szerepelnek a szenzomotoros fejlődést, a szenzoros integrációt segítő, ezáltal a praktikus intelligenciát támogató; a lelki-érzelmi fejlődést biztosító, ezáltal az érzelmi intelligenciát támogató; valamint a képzetalkotást, a gondolkodást segítő, ezáltal a szellemi fejlődést támogató nevelési-tanítási tartalmak. Ez a hármas feladat az életkori fejlődéshez alkalmazkodó formában, de a teljes pedagógiai munkát áthatja:

(i) A vertikális tantervben szereplő tantárgyi rendszer arányai is eszerint épülnek fel:

A motoros, finommotoros fejlődést segítő tantárgyak egyben támogatják a szenzomotoros feldolgozó folyamatokat, a szenzomotoros integrációt is. Fontos szerepet játszanak az akarati nevelésben és a praktikus intelligencia fejlesztésében. Tantárgyak formájában a játék óra, a Bothmer-gimnasztika, az euritmia, a formarajz, a kézimunka és a kézművesség (famű-vesség, rézművesség, asztalosság, kovácsolás, szövés, kosárfonás, könyvkötészet) órák során valósul meg ez a nevelési feladat. A főoktatáson belüli ritmikus rész és a különböző projektmunkák mint: házépítés, földművelés, mesterségek; a felső tagozaton a különböző gyakorlatok: mezőgazdasági praktikum, erdészeti praktikum, szociális praktikum, ipari praktikum. Ezen túl az osztálytanító negyedik osztálytól ösztönzi a gyermekeket, hogy alkatuknak megfelelő sporttevékenységeket válasszanak.

A lelki-érzelmi fejlődést támogató tantárgyak egyben támogatják a külvilág szemlélésének belső képzetté válását, ezek feldolgozását, ezáltal az érzelmi intelligencia alakulását és az alkotó fantázia fejlődését. Tantárgyak, melyek ezt segítik: euritmia, festés, rajz, ének-zene, agyagozás, szobrászat, dráma óra, költészettan. Az önálló felkészülést igénylő tanulói munkák, ezek közül is a két legjelentősebb: a 8. osztályos és a 12. osztályos éves munka és éves színdarab, drámaelőadás. A gyakorlatok közül a szociális praktikum. A főoktatáson belül a mesék, történetek, életrajzok. Ezeken túl az osztálytanító harmadik osztálytól ösztönzi, hogy a gyermekek az alkatuknak megfelelő hangszeren tanuljanak, kórusba járjanak.

A képzetalkotó képesség, a gondolkodás fejlesztése, ezáltal a szellemi fejlődés támogatása főként a közismereti tárgyak tanításán keresztül valósul meg. A Waldorf-pedagógia fontosnak tartja, hogy az ismeretek átadása mellett azok feldolgozására, az összefüggések felismerésére is az életkornak megfelelő időt és lehetőséget biztosítson. Így a tanítás-tanulás folyamatában az ismeretátadás három lépcsőfokon át vezet a praktikus gondolkodástól a képi gondolkodáson át az ítéletalkotó, elvont gondolkodásig. Az életkori sajátosságoknak megfelelően, minden osztályfokon más-más módon, de a következő módszertani lépésekkel valósul meg az ismeretszerzés folyamata: a jelenség előidézése, megfigyelése (szenzomotoros, szenzoros integrációs feldolgozás, praktikus gondolkodás szintje); a jelenség leírása (belső

képzetek kialakítása, képi gondolkodás szintje); a jelenségből levonható szabályszerűségek, törvények felismerése (szimbolikus reprezentációk, elvont gondolkodás szintje). A folyamatban a gyermekek megtanulják, hogy milyen lépcsőkön keresztül lehet eljutni az önálló gondolatokhoz, hogyan tudják praktikus tapasztalataikat gondolatokra váltani, valamint az elvont gondolatokat a valóság jelenségeihez kapcsolni, a gyakorlatban alkalmazni.

(ii) A hármasságot tükrözi az epochális (korszakos) rendszerben működő főoktatás felépítése is (ritmikus rész; ismeretszerző, elmélyítő főrész; lezáró mese, történet).

(iii) Módszertanilag a szakórák is hasonló struktúra mentén épülnek fel.

(iv) Az egyes szaktárgyakban, a vertikális tantervi felépítésben is többször megjelenik ez a hármasság. Pl. az idegen nyelveket az első 3 osztályban csak szóbeliséggel, mozgás-ritmus-beszéd összekapcsolásával tanítjuk, később a szókincs, a mondatalkotás és a történetek kerülnek a figyelem középpontjába, a középiskolai szakaszban a nyelvtani törvényszerűségekre is összpontosítva épül fel a nyelv teljes rendszere.

Összefoglalásként elmondható, hogy a Waldorf-pedagógia az egyéni és a közösségi nevelésnek a kiegyenlítettségére törekszik. Az idegrendszeri érésnek és a személyiségfejlődés ütemének megfelelő, szigorúan életkorspecifikus nevelést, oktatást valósít meg, mely a gyermekek, fiatalok fejlődésére kiegyenlítő-harmonizáló hatást fejt ki, ezzel tanulási nehézségek kialakulását előzi meg. Ennek érdekében a Waldorf-iskola nevelési-oktatási rendszerének időbeli ütemezésében – a reguláris általános és középiskolákhoz képest – több hangsúlyeltolódás is megjelenik:

(i) A Waldorf-iskola 12 évfolyamos egységes nevelési rendszert alkot. Csak így tudja biztosítani, hogy nevelési-tanítási céljai maradéktalanul megvalósulhassanak.

(ii) Az alsó szakaszban (1-4. osztály) a kognitív pszichológia és pedagógia bizonyítékainak megfelelően nagy hangsúlyt kap a széles alapokon nyugvó képesség- és készségfejlesztés, mely következetesen megelőzi az adott készségekhez kötött tantárgyi tartalmak megjelenését. Ezáltal pl. lassabban halad az írás-olvasás és a számolás tanítása.

(iii) Az alsó (1-4. osztály) és a középső (5-8. osztály) szakaszban, az idegrendszeri érésnek és a képi gondolkodás életkori sajátosságának megfelelően az empirikus alapú, heurisztikus tanulási folyamatokat helyezi előtérbe minden tantárgy esetében. Megalapozva ezzel az önálló gondolkodás kialakulását. Ezt a folyamatot a szaktanárok segítségével az osztálytanító irányítja. A tudományosan rendszerező – a fiatalok bontakozó ítéletalkotási képességére támaszkodó – szaktanári munka hangsúlya ezáltal a felső tagozatra (9-12. osztály) kerül.

(iv) A modern idegtudományi kutatásokkal összhangban a művészeti tárgyak belső képalkotást, ezáltal az elvont gondolkodás alakulását segítő, képesség- és személyiségfejlesztő szerepe minden életkorban – az alsó-, a közép- és a felső tagozaton is – egyformán hangsúlyos.

(v) A fenntartható gyermeki fejlődés érdekében az epochális, korszakos rendszer közép és hosszú távon segíti a készségek stabilizálódását, az ismeretek és az azok közötti összefüggések elmélyülését. Így a Waldorf-iskola nevelési-tanítási céljainak a szöveges fejlesztő értékelés alkalmazása felel meg leginkább az ötfokú minősítő értékelés helyett, ezért ennek megfelelően az osztályozást csak a felső tagozaton, 11. osztálytól vezeti be.

A WALDORF-PEDAGÓGIA ALAPELVEI

Sajátos tanulási és tanítási folyamatok, különös tekintettel az epochális tanítás, a szakórák, a gyakorlatok és projektek rendszerére

Az oktatás és az iskolai élet szervezése, az óra és napirendek kialakítása az életkori sajátosságoknak és a tanítás ritmusának figyelembe vételével történik. A Waldorf-iskola a tantárgyak sajátosságából adódóan a tanítást fő és szakoktatás szerint tagolja. Ez didaktikai forma szerint epochális tanításnak és a szakóráknak felel meg: az olyan elméleti, művészeti és gyakorlati tantárgyak, amelyek esetében egy kerek, lezárt témát tárgyalunk, epochális oktatás formájában jelennek meg, más tárgyakat – főleg ha állandó gyakorlást igényelnek – szakórákban tanítunk. A főoktatás tipikus tantárgyai: anyanyelv, matematika-geometria, földrajz-gazdasági ismeretek, történelem-társadalmi ismeretek, természetrajz-biológia, fizika, kémia, esztétika. A tapasztalat szerint az anyanyelvi és a matematikai ismeretek és kompetencia megszerzése érdekében a második elem – az állandó gyakorlás – is fontos a tanításban és a tanulásban. A tantervben ezért jelennek meg az epochák mellett az anyanyelvi és a matematika szakórák is. Más tantárgyakat a szakórák hagyományos rendjében tanítunk. Amennyiben azonban a művészeti, kézműves-gyakorlati tárgyak vagy az idegen nyelvek esetében összefüggő feladat vagy projekt jellegű munka adódik, akkor ezeket is lehet természetesen tömbösített formában, epochálisan tanítani.

A tanterv minden tanuló számára kötelező. A Waldorf-iskolákra nem jellemző a nemek szerinti csoportbontás. Az olyan tárgyak óráin is, mint kézimunka, kertművelés vagy kézművesség a lányok és fiúk egyaránt részt vesznek. Csoportbontás ugyan előfordul, de ez nem nemek vagy teljesítmény szerint történik, a legfontosabb szempont mindig az, hogy a létszám és a képességek tekintetében is kiegyenlített legyen a csoport. Kivételt képezhetnek az idegen nyelvek, amelyeknél a képesség vagy teljesítmény szerinti differenciálás is lehetséges.

A tananyag elsajátításának formájához tartozik az önálló munkákra való felkészülés is: ezek az ún. projektek és éves munkák, amelyek során a tananyag alkotó jellegű feldolgozása a feladat, az elméleti, művészi és kézműves-gyakorlati elemek összekapcsolásával. Az iskola mindennapjait átszövik a közösséget alakító és erősítő tevékenységek: hónap/évszakünnepek, az éves ritmushoz igazodó ünnepek, tanulói gyakorlatok, kirándulások, színdarabok.

Az osztálytanító kiemelt szerepe

Az osztálytanítói rendszer, az osztálytanító személyiségével és mesterségbeli felkészültségével szemben támasztott elvárások lényegi sajátosságai a Waldorf-pedagógia nevelésfilozófiai rendszerének alapelveiből eredeztethetők. (Speciális jellege miatt osztálytanítói végzettség jelenleg csak a solymári Waldorf Pedagógiai Intézetben alapképzésként és pedagógus továbbképzésként, illetve az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Karán szakirányú továbbképzésként szerezhető.)

A Waldorf-pedagógia a gyermek ismeretéből – életkoronként változó testi, lelki, szellemi szükségleteinek felismeréséből – kiindulva biztosítja a gyermek számára az egészséges fejlődést.

A Waldorf-iskolai nevelés célja és feladata: segítséget nyújtani ahhoz, hogy a gyermek a fejlődési útján haladva a lehetőségek széles körével úgy kerüljön kapcsolatba, hogy azok közül képes legyen kiválasztani a neki megfelelőt. Így váljon a világ felé nyitott, testileg egészséges, lelkileg szabad és szellemileg kreatív emberré. Képes legyen arra, hogy saját akaratát, érzelmeit és gondolkodását önálló és felelős életvitelre fordítsa, környezetét ne visszautasítsa, hanem emberségesebbé tegye.

Fejlődéslélektani és pedagógiai kutatások igazolják, hogy a kamaszkor eléréséig előnyösen hat a gyerekek személyiségfejlődésére, ha mindig ugyanazzal – az érzelmileg és gondolatilag állandó

támaszt biztosító – személlyel találkozhatnak, és rajta keresztül szűrve kapják meg a tananyagot. Ebben az életkorban ugyanis a személyes autoritáshoz való kapcsolódás az igazán jelentős, ez az, ami orientálja a gyereket a világban. A személyes kapcsolat, ami a tanító és a gyerekek között kialakul, és amin keresztül a tananyag átszőve, átdolgozva, illetve életre keltve a gyerekek elé kerül, sokkal inkább fontos ebben az életkorban, mint az a tananyag, ami ezen a kapcsolaton keresztül elérkezik a diákokhoz. Épp ezért a Waldorf-pedagógiában a kezdetektől fogva meghatározó jelentőségű az osztálytanítói ethosz. Az osztálytanító a gyerekek személyiségalakulásának szilárd bázisa, a nevelés professziójának megtestesítője.

Ő az a személy, aki a gyermek számára a tudás megszemélyesítője, az ismeretek forrása. Ő vezeti el az egyszeregytől az algebráig, a meséktől Shakespeare-ig, a betűktől az önálló fogalmazásig. Nyolc éven keresztül minden reggelt együtt kezdenek, együtt haladnak végig az ismeretszerzés különböző területein és fokain (hogy azután a 9. osztálytól már elsősorban a tudományos ismereteket közvetítő szaktanárok kezei alatt alakuljon tovább a tudásuk és a személyiségük). Feladata lényegileg tér el mind a tradicionális osztályfőnöki szerepkörtől, mind az ismeretközlő pedagógusétól.

Szerepének eltérő jellege azonban nem csak a nevelésben, hanem az oktatás tartalmi vonatkozásában is erőteljesen érvényesül. A Waldorf-iskola első nyolc éve egységes egészet alkot. A tantárgyak évről évre szorosan egymásra épülnek. A tananyagtartalom belső összefüggéseinek felismertetésében, a kulturális alap- és tantárgyi készségek kialakítását és fejlesztését szolgáló komplex művészeti nevelés integrálásában (ami a tanulási folyamat egészét áthatja), a tantárgyi tartalmak tapasztalássá formálásában és alkalmazásképes tudássá alakításában kiemelkedő szerepe van az osztálytanítónak. Mindez speciális felkészültséget és folyamatosan megújulásra kész mesterségbeli tudást kíván meg tőlük. Az osztálytanítói szerepből fakadó interdiszciplinaritás nem csak a hasonló műveltségi és tudományterületek összekapcsolására, hanem a humán és reál tárgyak közötti átjárhatóság megvalósítására is lehetőséget nyújt. Így például egy természeti jelenségeket bemutató fizika-epocha összekapcsolható az objektív leírás gyakorlásával, ami egyben az anyanyelv használatának elmélyítését támogatja. Az osztálytanító tehát – felkészültségénél fogva – képes az egyes tárgyak tanítását úgy megtervezni és formálni, hogy az általa vezetett tanulási-tanítási folyamatok tudatosan hassanak egy másik műveltségi területen megszerezhető készségekre, képességekre is.

Minden osztálynak saját osztálytanítója van, aki ideális esetben nyolc évig kíséri az osztályt. Az osztálytanító tartja a reggeli főoktatást (a tömbösített közismereti tárgyakat) és a képesítésének megfelelő szakórákat a saját osztályában.

Az osztálytanító pedagógiai feladata, hogy az osztályközösségből együttműködő szociális közeget formáljon, és megteremtse a tanítás-tanulás optimális feltételeit. Morális tekintélyét elkötelezettségével, a gyermekekkel való bánásmódjával, a gyerekek iránti valódi érdeklődéssel és a szülőkkel való szoros, nyílt, bizalomteljes kapcsolatával tudja megalapozni.

Az osztálytanító kapcsolatot tart az osztályában tanító szaktanárokkal, akikkel kölcsönösen figyelemmel kísérik egymás munkáját. Rendszeresen osztálykonferenciát szervez, amikor a szaktanárokkal közösen osztály és gyerekmegbeszélést folytatnak.

A Waldorf-pedagógia egyik fontos elve, hogy a gyermek optimális fejlődése érdekében a szülők és a pedagógusok szorosan együttműködnek, kapcsolatuk az egymás iránti bizalomra és tiszteletre épül. Különösen érvényes ez az osztálytanító esetében, aki folyamatos kapcsolatot tart a szülőkkel, havi rendszerességgel szülői esteket tart, elősegíti az osztály szülői közössége szellemi, pedagógiai munkájának az elmélyülését, és bepillantást ad az osztályban történő folyamatokba. Ezt a célt szolgálhatják a szülők számára szervezett nyílt napok, az évszakünnepek, a családi programok, kirándulások is. Az osztálytanító a szülőknek (fogadóórák, családlátogatások keretében) egyénileg is lehetőséget biztosít személyes beszélgetésekre.

Az osztálytanítónak szakmai és munkaszerződésben meghatározott kötelessége a tanári konferenciák pedagógiai kutatómunkájában való részvétel.

A 9-13. osztályban az osztály életének szervezési feladatait az osztálykísérő látja el (személyének kinevezése a tanári kollégium hatásköre). Ugyanakkor az időközben ifjú emberekké vált gyermekek pártfogó tanárt (tutor) választhatnak személyes problémáik segítésére.

Az osztályösszetétel pedagógiai elvei, tanulófelvétel

Az osztályok összeállítása során több szempontot kell figyelembe venni. A nemek közötti kiegyenlítettség a Waldorf-iskolák elindulása óta nagyon fontos. Törekszünk arra, hogy az osztályokban azonos arányban legyenek fiúk és lányok. Az iskola fizikai lehetőségeihez alkalmazkodva (megfelelő méretű tantermek megléte) kell meghatározni az egyes osztályokba felvehető gyerekek maximális létszámát, figyelve arra, hogy minél többen alkossák az osztályközösséget. Ezt nagyon lényegesnek tartjuk, mert a tanár és diák személyes kapcsolata mellett a diákok közötti kapcsolatok sokszínűsége is jelentős nevelő erővel bír. A gyerekek között kialakuló gazdag kapcsolati háló lehetőséget teremt a tolerancia gyakorlására, a csoportos együttműködések változatos kialakulására, a dinamikus átalakulásokra és a szélsőséges helyzetek csillapítására. A 30 fő körüli osztálylétszámok így nem ritkák, és nem is cél a létszámok redukálása. Az osztályokba integrálható és integrálandó sajátos nevelési igényű diákok ideális létszáma 10% körül van, erről részletesen a fejlesztés lehetőségeiről szóló fejezetben írunk. Törekvés lehet arra, hogy az osztályokba a legkülönbözőbb társadalmi rétegekből sikerüljön gyerekeket felvenni, ezáltal az osztályközösség leképezheti a társadalom összetételét, és ez önmagában komoly nevelő erő.

Felvétel az első osztályba

A Waldorf-iskola nem kötelező felvételt biztosító iskola. A mindenkori első osztályok kialakítását az iskolák saját belső szabályozásuk szerint oldják meg. Az induló osztályok létszáma az iskola körülményeitől függ. Általánosságban elmondható, hogy a Waldorf-pedagógia támogatja a magasabb, 26–30 fős osztálylétszámok kialakítását.

A Waldorf-iskolák általános pedagógiai célkitűzése a gyermekek harmonikus, egészséges fejlődése, ennek következtében a jelentkező gyermekeknél nem a jövőben várható teljesítmény a felvétel kritériuma. Igyekszünk olyan osztályokat kialakítani, amelyekben a különböző temperamentumú, lelki alkatú gyermekek között egyensúly van, ugyanakkor figyelünk a fiúk-lányok arányára is. Tekintetbe vesszük a szülők iskolaválasztási szempontjait is, ez ugyanis döntő jelentőségű az elkövetkező időszak pedagógiai együttműködésének sikere érdekében. A kiépült Waldorf-iskolák esetében a jelentkező gyermekek közül sok Waldorf-óvodában nevelkedett, illetve testvére már az iskola tanulója, így ők a felvételnél előnyt élveznek.

A Waldorf-iskolák az adott intézmény iránt érdeklődő szülők számára a beiratkozási időszak előtt több hónappal előadás-sorozatot indítanak. Ezeket a tanári kollégium tagjai, az iskola más munkatársai, illetve szülők, öregdiákok, vagy más meghívott előadók tartják. Az előadók a Waldorf-pedagógia alapelveinek, fő irányvonalainak ismertetése mellett betekintést nyújtanak a pedagógia szellemi hátterébe, módszertanába, valamint az iskola életének jellegzetességeibe. Ezt követően a szülők jelentkezési lapot töltenek ki, melyen a megadott kérdések alapján részletesen le kell írniuk gyermekük eddigi fejlődését, és indokolniuk kell az iskolánkba való jelentkezésüket. Az utolsó beszélgetésen lehetőség szerint a tanári kollégium bemutatja a leendő osztálytanítót.

A gyerekek számára szervezett játékos ismerkedés és a szülőkkel folytatott beszélgetés során az első osztály összeállításáért felelős tanári csoport igyekszik minél pontosabb képet kialakítani a gyermekről, a szülőkről, a családban kialakult szülő-gyermek kapcsolatról. Részletesen áttanulmányozzák a szülő által beadott jelentkezési lapot, ami kialakítja a beszélgetés vázát. A szülő ilyenkor részletesen beszélhet gyermekéről, kifejtheti azokat a fontos momentumokat, amelyeket a jelent-

kezési lapon nem állt módjában részletezni, a tanárok pedig olyan kérdéseket vethetnek fel, melyek a beadott anyag alapján lényegesnek tűnnek. Természetesen a szülők is feltesznek olyan kérdéseket, melyekre az előadások alapján nem sikerült választ kapniuk.

A gyermekek számára szervezett játékos ismerkedésen a foglalkozáson részt vevő pedagógusoknak alkalmuk van az iskolába jelentkező gyermekek alaposabb megismerésére. A személyes találkozók végén a tanárok összegzik a tapasztalataikat, és összeállítják az osztályt. A felvételre javasolt gyermekeket a Tanári Kollégium egyetértésével vesszük fel az osztályba.

A leendő osztálytanító ellátogat a különböző óvodai csoportokba is, hogy eljövendő tanítványait az óvodai tevékenységen belül is megismerhesse.

Felvétel a magasabb osztályokba

Rendszeresen előfordul, hogy tanév közben, vagy az új tanév kezdetén jelentkeznek szülők felvételi kérelemmel. Ilyen esetben az osztálytanító (-kísérő) az osztályban tanító kollégáival együtt mérlegeli, hogy az osztály tud-e újabb gyermeket befogadni. A felvételi legalább két tanár jelenlétében zajlik, módját és a felvétel kritériumait a gyermek életkora és az illető osztály összetétele határozza meg. Ezt az iskola a Szervezeti és Működési Szabályzatában rögzíti. A felvételről az osztálytanító, -kísérő hoz döntést, aminek eredményéről értesíti a tanári kollégiumot és a szülőket.

Felvétel a középiskolába

A Waldorf-középiskolákba történő jelentkezés a középiskolai felvételi eljárás keretében a KIR-rendszeren keresztül történik.

A 13 évfolyammal működő iskolák pedagógiai programja meghatározza, hogy milyen feltételek teljesülése mellett biztosítja a tanuló részére a középiskolába való folyamatos továbbhaladást. A Waldorf-iskolák általános gyakorlata, hogy a középiskolába jelentkező tanulókkal és szüleikkel külön-külön ismerkedő és motivációs beszélgetést folytatnak a középiskolában tanítók, amelynek során a tanárok megismerik a diákok általános iskolai tanulmányi teljesítményét és eredményeit. Az 5 évfolyammal működő önálló Waldorf-gimnáziumok a felvételi követelményeket és a felvételi eljárásrendet e kerettantervben foglaltakra figyelemmel határozzák meg.

A kerettanterv fenti rendelkezései alapján megalapozott iskolaválasztás érdekében az iskolák a pedagógiai programjukban meghatározzák a tanulófelvétel helyi szabályait és azt a folyamatot, amelyben a szülők megismerkednek a pedagógiával, az iskolával, a szülői szereppel.

Az osztályközösség megtartása érdekében a Waldorf-iskola törekszik a tanulók helyzetét egyénileg mérlegelve az osztályismétlés elkerülésére. A Waldorf-pedagógia elfogadja az osztályösszevonást a teljes általános iskolai szakaszban: ilyen helyzetekben működő iskolák esetében a nemzetközi Waldorf-iskolai tapasztalatok felhasználása és a kooperatív pedagógiai gyakorlatok ismerete kiemelten fontos.

A tanulói teljesítmények szöveges értékelése

A Waldorf-iskola rendszeres szóbeli és szöveges írásbeli értékelést ad minden tanuló fejlődéséről minden életkorban, osztályzást nem alkalmaz. A tanév végén kiadott szöveges értékelés minden tanuló esetében a teljes tanévi munkát és fejlődést általánosságban és tárgyanként is részletezve tartalmazó egyénre szabott, részletes értékelés, amelyben a tanuló teljesítményének leírása mellett fejlődését is értékelik és elismerik, impulzusokat adnak a további munkához.

A Waldorf-pedagógiában általánosan alkalmazott szöveges értékelés tudatosan kiépített gyakorlata az első osztálytól a tizenkettedikig egyik alapvető nevelési eszköze az iskolának. A szöveges értékelést a Waldorf-pedagógia olyan kulcsfontosságú alapelvnek tekinti, amelynek maradéktalan

érvényesülése nem szülői, tanulói választás kérdése, ezért a szöveges értékeléstől csak kivételesen, iskolaváltás és továbbtanulás esetén tér el. Az értékelést az első nyolc évfolyamon a gyermekek lényét leíró minél érzékenyebb általános pedagógiai jellemzés, valamint a szaktárgyi értékelések alkotják. A jellemzésnek – természetesen érzelemtől nem mentes – szabatos mondatokban megfogalmazott pontos leírásnak kell lennie. Ezekkel összhangban a szaktárgyi értékeléseknél is fontos az iránymutató tárgyilagosság: az elvégzett éves munka tartalmi összefoglalója után következik az egyéni munka értékelése. A szubjektív és objektív látásmód közötti helyes arányok megtalálása döntő jelentőségű. A kilencedik évfolyamtól szaktárgyi értékelésekből tevődik össze a bizonyítvány. A Waldorf-iskola az első négy évfolyamon a készség és képességfejlesztést helyezi előtérbe, ezért nem alkalmaz normatív értékelést, kizárólag folyamat- és fejlesztő értékelést végez. Ennek része az évközi szóbeli és/vagy írásbeli értékelés, a szülőkkel való beszélgetés és az év végi szöveges bizonyítvány. Az 1-4. évfolyamon az értékelések egyrészt a tanév során gyakorolt és megszerzett készségek, képességek, a megszerzett procedurális és deklaratív tudás fejlődési leírását tartalmazzák, másrészt megmutatják a képességek fejlődésének-fejlesztésének jövőbeli irányát. Ez árnyaltabb – individuálisan differenciált (egyéniesített) – megközelítést tesz lehetővé, mint az ötfokú skála. Hátterében az a pedagógiai meggondolás áll, hogy a Waldorf-pedagógia támogatja az emberi sokszínűséget, minden tanulót egyformán értékesnek tekint, függetlenül azok képességeitől és teljesítményétől. Az alsóbb osztályfokokon hangsúlyozottan a szülőknek szól a bizonyítvány. Fontos eleme az év végi értékelésnek a bizonyítványkép és bizonyítványvers. A magasabb évfolyamokon egészen a 12. osztályig megmarad az előbb említett folyamat- és fejlesztő értékelés, melyhez normatív elemek is társulnak, ezek a megszerzett deklaratív tudást mutatják 10-11. osztályig általában százalékos formában. Később érdemjegyek formájában. A folyamat eredményeképpen kompatibilissá válik értékelési rendszerünk a Nemzeti Köznevelési Törvénnyel, mégis megmarad egyénileg differenciáló és motiváló jellege.

A magatartás és szorgalom értékelése a szöveges értékelés keretében, a gyermek munkájának általános értékelése során jelenik meg. A jutalmazást – amely a folyamatértékelés része – az általános és különböző fokozatú dicséret váltja ki.

A jogszabályban meghatározott félévi értékelés szabályait az iskolák maguk alakítják ki: célszerű az egyszerű, rövid szöveges értékelés a félév epocháinak és szakóráinak munkájáról.

Művészi nevelés, művészettel nevelés

A komplex művészettel való nevelési program – a Waldorf-szemléletű művészetoktatás – a maga összetetten kezelt, elsősorban a szociális és érzelmi kompetenciák fejlesztésére ható, minden tanulóra kiterjedő sajátos művészeti tevékenységeivel egyenlő módon és mértékben fejleszti a gyermek intellektuális, érzelmi és cselekvésben megnyilvánuló – gyakorlati – képességeit, így a művészi készségek fejlesztése mellett alkalmas a tanulási és viselkedési problémák kialakulásának megelőzésére, az egészség megőrzésére. A „Waldorf művészeti nevelés” tantárgyai a közismereti tárgyakkal egységes tantervet alkotva a kötelező órák részei.

Vallásos nevelés

A Waldorf-iskola fontosnak tartja, hogy a tanuló valamilyen vallás oktatásban részesüljön, az ezzel kapcsolatos gondolatokat a szabad vallás tantervi bevezetőjében írtuk le. Az etika tantárgy NAT 2020 által meghatározott tartalmi elemei kiemeléssel megjelennek a szabad vallás tantervében.

Egészségnevelés és környezettudatosság

Az ember boldogulásának fontos összetevője saját egészségének állapota és a környezettel való harmónia megteremtése. Ez a két dolog a Waldorf-iskolák szemléletében nem választható el egymástól. Úgy véljük, hogy az egyéni egészség és a környezet egészsége nem szemlélhető különkülön, csak együtt van értelme beszélni ezekről. Az egészségnevelés és a környezet ápolásának

tudatos tevékenysége nem olyan feladat, melyet az iskola egyedül el tud látni, itt is jól tapasztalható a szülői minta fontossága, az otthoni szemlélet. Természetesen ez utóbbi kialakításában sokat tud segíteni az iskola azzal, hogy olyan témákat dolgoz fel a szülőkkel való közös munkában, ami az egyes családoknak segít kialakítani, átalakítani a szokásrendjüket. A tudatos döntések gyakorlása elengedhetetlen mindkét területen, a külvilág által nyújtott sémák nem feltétlen helyesek. A választás lehetőségének megtanítása döntő jelentőségű, legyen az az egészséges étkezés vagy a szelektív hulladékgyűjtés. Fontos, hogy ezek a döntések a hétköznapokban rutinná váljanak, ne pedig kampányszerűen következzenek csak be, hogy aztán egy újabb kampány máshová irányítsa akaratunkat. Az egyéni egészségnevelés terén nagyon fontos, hogy nem pusztán az egészséggel kapcsolatos ismereteket akarjuk közvetíteni, hanem az egészséget, mint dinamikus folyamatot ápolni szándékozunk. Az egészség nem csak a testi, hanem a lelki-szellemi téren is központi jelentőségű, így az ápolásnak sok formáját lehet gyakorolni. Az első osztálytól megjelenő sok mozgás, az euritmia mint sajátos mozgásművészet nem csupán élettanilag fejt ki jó hatást, hanem a testmozgással kapcsolatos jó érzéseket összeköti a művészetek által adott lelki-szellemi jó érzéssel. A művészeti órák nagy száma is segíti azt, hogy lelkileg át tudják dolgozni az őket ért benyomásokat, ezzel is kialakítva egyfajta lelki higiénét. A Waldorf-iskolák módszertanáról elmondható, hogy a gyerek életkori sajátosságait igyekszik maximálisan figyelembe venni, ami segíthet abban, hogy a tanulással kapcsolatos felesleges mértékű stressz minimális szinten maradjon, miközben a megfelelő kihívásoktól nem kíméljük meg a gyerekeket. A tanterv számos helyen tartalmaz olyan témákat, ami ráirányítja figyelmünket a környezettel való szoros együttlétre, az azzal kapcsolatos felelősségre. Itt is, ahogy az egészséges életmód terén is, a folyamatos, tevékeny ápolást igyekszünk szokássá tenni. A különböző természettudományos epochák, melyek az ember és a környezet kapcsolatát tárgyalják, csak egy részét adják az ezirányú nevelésnek.

A kertművelés kapcsán olyan gyakorlati viszonyba kerülhetnek a környezetükkel, ahol saját bőrükön tapasztalják, mit jelent az ember számára a környezet ápolása. Az egyes környezeti problémákkal kapcsolatos témákat olyan életkorban tárgyaljuk mélységeiben, amikor a diákok már képesek valamilyen aktív módon az adott folyamaton tevékenyen változtatni, a veszélyek felsorolása gyakorlati tevékenység nélkül inkább a tehetetlenség érzését növelheti, ami épp céljainkkal ellentétesen befolyásolhatja a diákok hozzáállását. A tanterv követése során mód van arra, hogy az emberi egészséget és a külvilág egészségét ne két külön témaként ismerjék meg a gyerekek, hanem egy olyan egységként, melynek fenntartásában az emberi döntéseknek kulcsszerepe van.

Speciális tantárgyak oktatása

A tantárgyak között megjelennek a speciális Waldorf-tantárgyak: az euritmia, a mozgás és testnevelés és ezen belül a Bothmer-gimnasztika, a kertművelés, illetve az iskolák felekezetektől független, szabad vallás órákat kínálhatnak.

Projektek, gyakorlatok, éves munkák

A Waldorf-pedagógiának alapjellegzetessége az intenzívebb munkát feltételező időszakos tanulás. Alsóbb osztályokban az egymást váltó epochákban, a hóünnepekre készülő előadásokkal is így dolgoznak már a gyerekek. További eszköze lehet ennek a módszernek már az első nyolc osztályban a tematikus jellegű erdei iskolák, táborok szervezése; középiskolában az életszakaszoknak megfeleltethető feladatokkal több hetes gyakorlatok (mezőgazdasági, földmérés-erdei, szociális, ipari) viszik tovább ezeket a folyamatokat. Van már példa az 5-8. és a középiskolai osztályfokokon különböző témahetek megvalósulására. 8. és 12. osztályban (természetesen más és más minőségben) egy-egy zárómunkával fejezik be a diákok a képzésüket. Az életszakaszi váltásoknak jelképes összegzői is ezek a feladatok: több hónapos egyéni munkavégzést feltételeznek. A nyolcadikos éves munkának ténylegesen az összegző-visszatekintő sajátossága a hangsúlyosabb; a tizenkettedikes (a tervezéstől a megalkotásig jó esetben több mint egy naptári évig tartó) feladatban mindezek mellett az előretekintő, jövőbe irányuló jelleg már fontosabb. Mindkét zárást projektszerű

bemutató munkákkal lehet előkészíteni. Ehhez a középiskolásoknál már egy portfóliószerű önértékelés is kapcsolódhat.

13. osztály

A tizenharmadik évfolyam az érettségire való felkészülést szolgálja. Az ezt megelőző tanévben a két fontos zárómunka elvégzésével lezárul a diákok Waldorf-képzése. A kötelező magyar, történelem, matematika és a legalább kettő választott tantárgy érettségi vizsgájára készülnek ebben a tizenharmadik évben. Általános gyakorlat, hogy a megelőző két tanévben (a felvételi pontok számítása okán) már megjelenik az érdemjeggyel való értékelés. A májusi érettségi vizsgára belső „kisérettségi" vizsgarendszerrel is készülnek a tizenharmadik évben. (Európában van olyan állam, ahol a Waldorf-tanulmányok lezárása feljogosít a felsőoktatásban való továbbtanulásra.) A 13. osztály kötelező és szabadon választott óraszámai az érettségi rendeletben meghatározott szabályok szerint alakulnak.

Ünnepek

A Waldorf-iskolák ünnepeinek évkörét mindenhol a világon az adott kulturális közeg ünnepei határozzák meg. A kultúra, mint az „életet szabályozó elv" minden szellemi működés legfőbb hatóereje. Magyarországon a keresztény ünnepkör által meghatározott az évrend: egy-egy tanév Szent Mihály naptól, a megmérettetés, mérlegelés, a számvetés napjától Szent János napig, az életerők delelésének napjáig ível. Az advent és a húsvét kiemelkedik az évben: mint a várakozni és felmutatni tudás ünnepei. Az eddig említettek mellett még jeles napok: a Szent Márton nap (az önmagunk és mások felé fordulni tudás), a vízkereszt (felismerés), a farsang („kifordulás") és a pünkösd (felhangzás). Minden iskolának önálló feladata ünnepei szellemi hátterének feltárása, megismerése, az életkoroknak (1-12. osztály, három tagozat) megfelelő ünneplés megvalósítása. Célszerű megtalálni, újból és újból átgondolni az egyes ünnepek és a hozzájuk kötött tevékenységek szerepét.

Az évszak- avagy hóünnepek egy-egy tanulási időszak [kettő-négy epocha (ősz-tél-tavasz-nyár) vagy félév (tél-nyár) után] összegző lezárásai: dramatizált játékok, az osztályközösségek által létrehozott előadások bemutatására, euritmia-bemutatókra, kórusénéklésre, közös zenélésre, művészi munkák kiállítására van ilyenkor lehetőség.

Nemzeti ünnepeink a visszaemlékezés időpillanatai. Tagozatonként más és más, szintén az iskolák által (a törvények szerint meghatározott keretek között) tudatosan meghatározandó módon javasolt megemlékezni róluk.

Tankönyvhasználat sajátosságai

A Waldorf-iskolában a tanítás záloga és a tudás forrása nem a tankönyv, hanem a tanár. Ő választja ki azt a tananyagot és tanulási formát, amely a gyerekek adott csoportjának leginkább megfelel.

A tanórák gondos előkészítése segíti a tananyag képi megragadását, ezáltal megszólítja a gyerekek érzésvilágát, és felkelti az érdeklődésüket. Szöveggyűjtemények, feladatgyűjtemények, szótárak, atlaszok, irodalmi- és más segédanyagok, források vagy kézikönyvek, illetve a kerettantervi tartalmak feldolgozását segítő, a Magyar Waldorf Szövetség és a fenntartásában működő szakmai szolgáltató intézet (Waldorf Ház) gondozásában megjelenő tanulói munkafüzetek, segédletek használata fontos, de mindig a tanár által előkészített, feldolgozott és átadott tananyag alátámasztására használjuk őket. A tartós tankönyveket, a kötelező és ajánlott irodalmi műveket vagy egyéb tankönyveket a szociálisan rászoruló tanulók számára az iskolai könyvtárak biztosítják.

A hagyományos tankönyveket és a legújabb technológiának megfelelő audiovizuális taneszközöket elsősorban a Waldorf-iskolák felső tagozatán használják. Az önálló kutatómunka forrásai a primer irodalom, a szöveggyűjtemények, eredeti dokumentumok, saját munkalapok, statisztikák, lexikonok, amelyek növekvő mértékben képezik a felső tagozat munkájának részét. A diákoknak meg kell tanulniuk, hogy a tananyagnak maguk adjanak formát, adott esetben olyan formát, hogy azt nyilvánosságra is lehessen hozni. Meg kell tanulniuk, miként kell folyamatokat leírni, dokumentálni és rendszerszerűen tagolni.

A Waldorf-iskolában elsősorban a tanulók által vezetett vagy összeállított epocha-füzetek veszik át a tankönyvek szerepét.

Napközi szerepe

A Waldorf-iskolákban délutánonként fenntartott napközi elsősorban a gyerekek szociális kompetenciáit fejleszti. A fantázia erőket megmozgató és testi ügyességet kívánó szabad- és a pedagógus által vezetett (többnyire udvari) játék a napköziben töltött idő meghatározó eleme. A hét minden tanítási napját egy-egy rendszeresen visszatérő tevékenység jellemzi: bábozás, diavetítés, formázás, népi gyermekjátékok, mesemondás, kézműves foglalkozások, fejlesztő játékok; alkalmanként és indokolt esetekben lehetővé tesszük és segítjük a házi feladatok megírását is.

A napköziben uzsonnát is biztosítunk a gyerekek számára; az étkezés előkészületeit a gyerekek pedagógusossal együtt végzik. A napközit jellemzően az alsó tagozatos gyermekek veszik igénybe naponta 12:00-16:00, indokolt szülői igény esetén 16:30 óráig.

Sajátos iskolai szerkezet

A Waldorf-iskolák az általános műveltséget megalapozó képzés mellett a kerettantervből adódóan ellátják az alapfokú művészetoktatás feladatait is. A gimnáziumi képzés és az érettségire felkészítés öt évfolyamon történik, a középiskolai nevelés-oktatás a tizenharmadik évfolyamon fejeződik be.

A Waldorf-iskolák méretük szerint kis iskolák: évfolyamonként általában egy osztály szerveződik, a tanulói és alkalmazotti közösség létszáma jóval elmarad a jogi szabályozás modelljét adó, évfolyamonként több osztállyal működő iskoláktól. A közösségi szervezet és működés kevésbé tagolt, a kapcsolattartás közvetlenebb, a nevelés személyi és tárgyi feltételei eltérőek.

A Waldorf-iskolák munkatársai arra vállalkoznak, hogy a szabad szellemi élet olyan önigazgatású intézményeit teremtik meg, amelyekben a Waldorf-pedagógia megvalósítható. Az intézmények a szociális organizmus Rudolf Steiner által felfedezett törvényei szerint három alapelvre épülnek: önigazgatás, demokratikus-republikánus elv, funkcionális hármas tagozódás. Az iskolát a szellemi élet alapfeltételéből igazgatják a munkatársak, az igazgatás a szellemtudományos emberismeretből és az ebből adódó módszertanból kiindulva történik. Az iskola szellemi vezetése és igazgatása, működtetése – a pedagógiai munka mellett – a Tanári Kollégium feladata. Az iskolák fenntartói a szülői kezdeményezésre alapított és a mindenkori szülői közösség támogatásával működtetett nonprofit civil szervezetek (alapítványok, egyesületek). A fenntartó és iskola kapcsolatában domináns és hangsúlyos az együttműködés az iskola működése mint közös cél szolgálatában. A fenntartói tevékenységet a szülői közösség a civil szervezetekről szóló jogszabályok keretei között látja el, jelentékeny önkéntes személyes közreműködés vállalásával és az intézményfenntartói cél anyagi támogatásával.

A szervezeti és működési sajátosságokról bővebben egy későbbi fejezet rendelkezik.

A pedagógus munkakör sajátosságai

A speciális képzettségű osztálytanítónak magas szinten kell ismernie a természet és a társadalom, az emberi test és a pszichikum működésének összefüggéseit, illetve a 6-14 éves korosztály életkori szakaszok szerinti fiziológiai, lélektani törvényszerűségeit, valamint a gyermek fejlődésének sajátosságait, differenciált személyiségformálásának folyamatát, tevékenységeit és azok tervezését, módszereit. Saját tapasztalással megélt ismeretekkel kell rendelkeznie a komplex művészeti nevelés alkalmazási lehetőségeit illetően.

A pedagógusokkal szemben sajátos elvárások jelennek meg az órára való felkészülésben, egyrészt az epochális oktatásszervezés, másrészt a heti rendszerességgel tartott tanári konferenciaüléseken való részvétel miatt.

Szabadév

Az alapképzettség megléte mellett az iskola azt is elvárja, hogy az osztálytanítók az eredményes nyolc éves munka érdekében rendszeres éves továbbképzéseken vegyenek részt. Szakmai megújulásra adhat lehetőséget az is, hogy – amennyiben az iskola gazdálkodása ezt elérhetővé teszi – az osztálytanító két nyolcéves ciklus között egy olyan évet tölthet el, melynek során csökkentett munkaidő mellett, új inspirációkat gyűjtve készülhet fel a következő osztály indításának pedagógiai feladataira. A szaktanárok és a középiskolai tanárok esetében is fontos a szakmai megújulás. Erre adhat lehetőséget – az intézmény gazdasági lehetőségeinek figyelembe vételével – a középiskolai tanárok számára tanítás nélküli időszak biztosítása, amely során önképzés és továbbképzések keretében szakmailag feltöltődhetnek a pedagógusok.

Tanulói jogviszony sajátosságai

A gyakorlatban a szülők részéről gyermekük beíratásával egy pedagógia választása történik meg, amely mellett sajátosan megjelenik a civil szektorbeli intézményfenntartói tevékenységben való részvétel követelménye (közhasznú cél támogatása személyes közreműködéssel és pénzbeni adománnyal). Az iskola működtetésének és fenntarthatóságának megvalósítása érdekében szoros együttműködés és támogatás alakul ki a szülői közösség és az intézmény között, amelytől jogi szempontból elhatárolandó a tanulói jogviszony. A tanulói jogviszony az iskola és a tanuló jogviszonya, amely nem kapcsolható össze a fenntartó tevékenységével és támogatásával.

A szülői szerep

A Waldorf-iskola mindig szülők elhatározásából jön létre. A szülői munka azonban nem ér véget az iskola megalapításával, mivel az ott dolgozó pedagógusok nevelő partnerként tekintenek a szülőkre. Annak érdekében, hogy elveiket, gyakorlatukat, értékrendjüket harmóniába hozzák, a tanárok rendszeres szülői esteket szerveznek az osztályba járó gyerekek szüleinek. Ezek a szülői estek alkalmat adnak az eszmecserére, a tapasztalatok megosztására, a fontosabb életkori problémák közös megértésére, feldolgozására. A havi rendszerességgel találkozó szülők eleven kapcsolatot ápolnak az osztályt vezető tanárral és egymással is, ennek révén olyan szociális közeg jöhet létre, ami segítheti a mindennapos gondok megoldását, és nagyobb krízisek alkalmával is támogatást nyújthat a bajba kerülőknek. Ezen közvetlen emberi kapcsolattartás elengedhetetlen feltétele a gyerekek nevelésének, a közös felelősség tudatos kialakításának. A szülők bevonása az iskolában zajló közösségi programok, ünnepek szervezésébe szintén erősítheti az elkötelezettséget, és lehetővé teszi a szülők számára a pedagógiai folyamatokba történő betekintést. Ezt a tendenciát erősítik a rendszeresen megtartott „hónapünnepek”, melyek során a gyerekek ünnepi keretek között adnak betekintést az érdeklődő szülőknek az órákon végzett munkáról.

A szülői közösség sajátos szerepköre az intézményfenntartói feladatok ellátása. A Waldorf-iskolák civil szervezetek – szülői kezdeményezésre alapított és a mindenkori szülői közösség által működtetett alapítványok és egyesületek – fenntartásában működnek.

Pedagógusképzés és továbbképzés

A Waldorf-pedagógia emberismereti alapjainak és metodikai-didaktikai sajátosságainak elsajátítása, a különböző életkoroknak és a tanított tárgyaknak megfelelő eszközök és oktatásszervezési formák megismerése külön neveléstudományi és művészeti pedagógusképzést igényel.

A Waldorf-nevelésfilozófiában gyökerező Waldorf-osztálytanítói alapképzés vonatkozásában nincs megfelelő hazai felsőfokú képzés. (Az osztálytanítói szerepkör sajátosságairól bővebben Az osztálytanító kiemelt szerepe, illetve A pedagógus munkakör sajátosságai c. fejezetekben esik szó.) Waldorf-osztálytanítói végzettségre jogosító képzés jelenleg csak a solymári Waldorf Pedagógiai Intézetben a 2011. évi CXC. Törvény 9.§ (8). bekezdése értelmében egyedi megoldás alkalmazásával alapképzésként és posztgraduális pedagógus továbbképzésként, illetve az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Karán szakirányú továbbképzésként szervezhető.

Waldorf-szaktanári végzettségekre jogosító képzéseket a Waldorf Pedagógiai Intézet, a Magyar Euritmia Mozgásművészeti Társaság és a Magyar Bothmer-gimnasztikai Egyesület keretében szervezett akkreditált és egyéb pedagógus-képzések, továbbképzések biztosítanak.

A képzések legfontosabb elemei az antropológiai tanulmányok, a Waldorf-pedagógia módszertana, a művészi-alkotó tevékenység és a szociális kompetencia. A Waldorf-pedagógusképzés a felsorolt területeken a következő célokat fogalmazza meg:

- a módszertani oktatás célja a tananyag embertani elmélyítése, és annak megértése, hogy az oktatás szándékai miként érvényesülnek
- a művészi gyakorlatnak – festés, agyagozás, zene, dráma, euritmia, beszédképzés – kell az utat előkészítenie ahhoz az átalakulási és érzékennyé tevő folyamathoz, amely mind a művészi alkotást, mind a pszichológiai megismerést támogatja
- a szociális együttműködés gyakorlása segíti az emberek és a világ iránti érdeklődés kialakítását és fenntartását

A Waldorf-pedagógus munkájához elengedhetetlenül hozzátartozik a folyamatos továbbképzés és önképzés. Ezek során alakíthatók ki a tanári hivatáshoz szükséges legfontosabb erények: motiváció, önreflexió, érdeklődés, lelkesedés, kezdeményezőkészség és szaktudás.

KÜLÖNLEGES BÁNÁSMÓDOT IGÉNYLŐ DIÁKOK A WALDORF-ISKOLÁBAN

A Waldorf-pedagógia tiszteletben tartja az individuum fejlődéshez való jogát, függetlenül attól, hogy azt szakértői vélemény is megerősíti-e. Ezért a Waldorf-pedagógia a tehetség gondozásához éppen úgy lehetőséget biztosít, mint a nehézségekkel küzdő tanulók fejlesztéséhez. A Waldorf-iskolák szemlélete (részletesen lsd. a Waldorf-pedagógia célkitűzései feladata, szemlélete fejezetben) tükrözi az 1998. évi XXVI. törvény a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról, a 2003/CXXV törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség biztosításáról, valamint a Nemzeti Köznevelési Törvény irányelveit. Emellett a sajátos nevelési igényű tanulók (továbbiakban SNI-tanulók) nevelési-oktatási folyamatában a Waldorf-iskolák a 110/2012-es kormányrendelet 1. melléklet 12.1 pontja szerinti alapelveket követik:

A sajátos nevelési igényű tanulók esetében is a Nemzeti Alaptantervben meghatározott egységes fejlesztési feladatokat veszik alapul. A nevelési-oktatási folyamatot ***a tanulók lehetőségeihez, korlátaihoz és speciális igényeihez igazodva*** *elsősorban a következő elvek szerint szervezik meg:*

- *a feladatok megvalósításához hosszabb idősávokat, tágabb kereteket jelölnek meg ott, ahol erre szükség van*
- *az egyéni képességstruktúrára tekintettel* ***igény szerint sajátos, a fogyatékossággal összeegyeztethető tartalmakat, követelményeket alakítanak ki és várják el azok teljesítését***
- *szükség esetén a tanuló számára legmegfelelőbb alternatív kommunikációs módszerek és eszközök, siket tanulóknál a magyar jelnyelv elsajátításának, alkalmazásának lehetőségét építik be a nevelés, oktatás folyamatába*
- *az iskolák segítő megkülönböztetéssel, egyénileg is támogatják a tanulókat, elsősorban az önmagukhoz mért fejlődésüket értékelve; a különböző fogyatékossággal élő tanulókkal összefüggő feladatokról a Sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának tantervi irányelve (2020) és a vizsgaszabályzatok eligazításai alapján határoznak*

A Waldorf-iskola a különleges bánásmódot igénylő tanulók (Beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséget mutató tanulók, továbbiakban BTMN; a sajátos nevelési igényű tanulók, továbbiakban SNI; a hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzetű tanulók, továbbiakban HH, HHH) ellátásában nem a deficitorientált orvosi modellt, hanem a korszerű tanulás és részvétel orientált szociális modellt és a szalutogenezis (részletesen lsd. a Waldorf-pedagógia célkitűzései feladata, szemlélete fejezetben) elvét veszi alapul. Ennek megfelelően arra törekszik, hogy az adott osztálytanító képzettségének és tapasztalatának, valamint az iskolában rendelkezésre álló fejlesztőpedagógusi/gyógypedagógusi kapacitás mértékének és tapasztalatának megfelelően egy-egy osztályban, csak az adott életkori populációban jellemző arányban vállaljon felelősséget különleges bánásmódot igénylő tanulókért. Ez a BTMN tanulók esetében kb. 13-15%, az SNI tanulók esetében kb. 5-7%.

Ezen keretek között a Waldorf-pedagógia tanítási-nevelési céljaival, szemléletével összhangban minden Waldorf-iskola segíti a BTMN tanulókat. Az ellátás pedagógiai feltételeit (lsd. BTMN alfejezet) minden Waldorf-iskola köteles megteremteni. Azonban a Waldorf-iskolák nem automatikusan integráló iskolák. A sajátos nevelési igényű (SNI) tanulók befogadásához az inkluzív nevelést célul tűző Waldorf-iskolák önállóan teremtik meg a megfelelő környezeti, személyi és módszertani feltételeket (lsd. alább SNI alfejezet).

A Waldorf-pedagógia célkitűzései, nevelési-tanítási rendszere a különböző integrációs formák közül természetes módon az inkluzív (befogadó) szemlélethez áll a legközelebb. A Waldorf-pedagó-

gia a tanulási hátrányok kialakulását elsősorban megelőzni kívánja, ezzel párhuzamosan a különböző képességterületeken megnyilvánuló tehetség kibontakozását is elősegíti. A Waldorf-kerettantervben ezt a prevenciós folyamatot módszertani sajátosságok és tanulás-tanításszervezési formák is támogatják:

(i) A gyermeki fejlődési-érési folyamatok tiszteletben tartása, ezáltal az életkorspecifikus pedagógiai elv a Waldorf-iskola egész életét áthatja: megjelenik az osztálytermi munkában, a tanórán kívüli nevelési helyzetekben, a tanári kollégium munkájában, valamint a szülőkkel való kapcsolatban.

(ii) A Waldorf-pedagógia felismeri és tiszteletben tartja a tanulók közötti egyéni különbségeket, függetlenül attól, hogy azok miből erednek, és az iskolai élet mely területén jelennek meg.

(iii) Elkötelezett abban, hogy felismerje a tanulásban és a szociális életben való részvétel akadályait és mérsékelje azokat.

(iv) Elősegíti, hogy minden tanuló a lehető legnagyobb aktivitással vegyen részt a tanulási folyamatban. Ezt univerzális tervezéssel, differenciált feladatadással és számonkéréssel, valamint egyénre szabott szöveges értékeléssel biztosítja.

(v) Fontosnak tartja, hogy az iskola és a szülői ház közösen alakítsa ki a fejlődést, tanulást leginkább támogató környezetet.

(vi) Kompetenciafejlesztésre törekszik, az adott korosztály fejlődési sajátosságait tartja szem előtt, ehhez rendeli a személyes és szociális kompetenciák, a képesség-készségfejlesztés céljait és az aktuális osztályfok tanítási tartalmait.

(vii) A kiegyenlítő, harmonizáló pedagógiai cél érdekében olyan, a reguláris általános iskolák tantervében nem szereplő tantárgyakat alkalmaz, melyek kizárólag képesség-készségfejlesztő jellegűek. Ilyen például a formarajz, az euritmia, a Bothmer-gimnasztika és a játék óra.

(viii) A prevenciót támogatják az olyan tanítás-tanulásszervezési eljárások, mint a közismereti tantárgyak esetében az epochális tanítási ritmus, a készségtárgyak és az idegen nyelvek esetében a heti szakórai ritmus.

(ix) Preventív szemlélete az alsó szakaszban az alapképességek fejlesztését helyezi előtérbe, ezért az írás-olvasást, valamint a számolást lassabb tempóban, a kettős elvonatkoztatás folyamatát fokozatosan bevezetve sajátítják el a kisdiákok.

(x) Szöveges fejlesztő értékelést alkalmaz, melyben a tanuló önmagához mért fejlődését mutatja be és megjelöli a közeljövőben elérendő célokat is.

(xi) A teljes személyiség fejlesztésére törekszik, nem pusztán az információ jellegű tudás megszerzésére koncentrál; ez segíti a tanulás egy-egy területén gyengébben teljesítő tanulók más területeken történő kibontakozását.

(xii) A Waldorf-pedagógia nevelési rendszerével kompatibilis fejlesztő-terápiás eljárásokat alkalmaz a különleges bánásmódot igénylő tanulók fejlesztésére.

Tehetséggondozás a Waldorf-iskolában

A fenti, az emberi fejlődés sokoldalú lehetőségeit támogató tanítási-tanulási program különösen jól szolgálja a diákok egyéni képességeinek, tehetségének kibontakozását is. A tehetséggondozás három pilléren nyugszik a Waldorf-iskolában:

(i) A szalutogenezis elvei szerint a fenntartható (kiegyenlített) gyermeki fejlődés érdekében a Waldorf-iskolák az alsó szakaszban tartózkodnak a specializációktól. Az életkornak megfelelő széles alapú, a testi, lelki, és szellemi fejlődést egységben tekintő készségfejlesztést végeznek. Ez jelenti annak bázisát, hogy a tanulók a magukkal hozott tehetséget az emberi képességek széles skáláján bontakoztathassák ki.

(ii) Az alsó, a közép és a felső szakaszban egyaránt lehetőséget biztosít a Waldorf-iskola a diákokban rejlő tehetség megnyilatkoztatására, a fejlesztő értékelés által szorongásmentesen, bátorítva önmaga kipróbálását a dráma-, a képző-, a mozgás-, a zeneművészetben csakúgy, mint a kézimunkában, kézművességben, a sportban vagy a közismereti tantárgyak területén.

(iii) A középtagozaton és a felső tagozaton szakkörök segítségével, a felső tagozaton fakultációs, specializációs lehetőségek adásával és mentorrendszer alkalmazásával segíti a megnyilatkozó tehetség további fejlődését.

A beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézségekkel küzdő (BTMN) tanulók ellátása

A beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézségekkel (BTMN) küzdő tanulók diagnosztikus kategóriája valójában inkább átmeneti nehézségeket jelez, mint tartós tanulási vagy beilleszkedési hátrányt. Ennek hátterében állhat érési késés, pszichés ok, betegség, kedvezőtlen környezeti feltételek vagy egyenetlen képességstruktúra. A megfelelő preventív és proaktív szemléletű beavatkozás segítségével a tipikus fejlődési úttól való eltérés mértéke csökkenhet, akár meg is szűnhet egy későbbi életkorban. E mellett a másodlagos pszichés sérülések is megelőzhetőek. A Waldorf-iskolák a BTMN-tanulók ellátása során is elsősorban a prevencióra helyezik a hangsúlyt. Ezt a következő négy alappillér együttes alkalmazásával biztosítják:

(i) A fentebb részletezett preventív és proaktív szemléletű Waldorf-tanterv, azon belül is az alsó szakasz sajátosságai, és a speciális készségfejlesztő Waldorf-tantárgyak preventív fejlesztési lehetőségei (lsd. a Waldorf-pedagógia céljai, feladata c. fejezetet),

(ii) Az osztálytanító differenciáló és tantárgyi megsegítő, felzárkóztató munkája,

(iii) Az állam által is elismert Waldorf-fejlesztő pedagógiai végzettséggel rendelkező fejlesztőpedagógus (Extra Lesson tanár) képesség-készségfejlesztő munkája,

(iv) A Waldorf-pedagógia emberszemléletét követő, vagy ahhoz illeszkedő terápiákban jártas szakember segítsége pszichés vagy emocionális nehézségek esetén.

A prevenciós szemléletnek megfelelően a BTMN kezelésében a Waldorf-pedagógia szemléletével illeszkedő Response To Intervention (RTI) modellt alkalmazza. Ennek lényege, hogy a tanító és a szaktanárok, valamint a szülők tapasztalatainak összegzése mellett, a Waldorf-fejlesztőpedagógus által évente elvégzett rövid osztályszűrések segítségével is figyelemmel kíséri a diákok fejlődését, és megszervezi az észlelt nehézségekkel arányos beavatkozást. Nem csak a BTMN diagnózissal rendelkező tanulók ellátásában fontos az osztálytanító és a fejlesztőpedagógus együttműködése. Ez a team-munka az ahhoz vezető folyamatdiagnosztikai úton is döntő jelentőségű. A lehetséges beavatkozások az intenzitás foka szerint a következő lépéseket mutatják:

1. Az osztálytanító a Waldorf-kerettantervnek megfelelő képesség-készségfejlesztő munkát végez, a szenzomotoros, az emocionális és a kognitív készségeket arányosan fejleszti.

2. Amennyiben az osztálytanító fél-egy év múltán észleli, hogy bizonyos tanulók a következetes osztályszintű készségfejlesztés ellenére adottságaiknak nem megfelelő fejlődést mutatnak akár tanulási teljesítményeikben, akár a három említett fejlődési terület valamelyikén, és ezt a szaktanárok, és az osztályszűrés is megerősíti, akkor Waldorf-fejlesztőpedagógus segítségét kéri az univerzális tervezésben. A fejlesztőpedagógus javaslatot tesz osztályszinten megvalósítható készségfejlesztő feladatok beépítésére, és tanácsot ad a szülőknek az otthoni megsegítéshez.

3. Amennyiben a következetesen osztályszinten megvalósított fejlesztő feladatok sem hoznak megfelelő eredményt, az osztálytanító, a szaktanárok vagy a fejlesztő pedagógus kérheti a heti rendszerességgel működő pedagógiai konferenciát, hogy gyermekmegbeszélés formájában tekintsék át az adott diák helyzetét és a segítés lehetőségeit.

4. Az osztálytanító vagy a tanári konferencia kezdeményezésére a Waldorf-iskola szemléletének megfelelő fejlesztőpedagógiai állapotmegismerés, felmérés és iskolaorvosi vélemény eredményeképpen az adott diák szükségleteinek megfelelően kiscsoportos vagy egyéni fejlesztésben vesz részt. Ezt az osztálytanító és a fejlesztőpedagógus a szülővel is megbeszéli, és tanácsot ad az otthoni környezet preventív/fejlesztő jellegének erősítésére, az otthoni gyakorlásra.

5. A csoportos fejlesztést szükség szerint a tantárgyi felzárkóztatás területén az osztálytanító, a képesség-készségfejlesztés területén a Waldorf-fejlesztőpedagógus végzi. Az eredményre a fejlesztőpedagógus és az osztálytanító (esetleg szaktanárokkal) közösen legalább félévente rátekint, és a szülőt tájékoztatja.

6. Azok a diákok, akik a csoportos fejlesztés hatására sem mutatnak megfelelő haladást, a következő tanévtől egyéni fejlesztőfoglalkozáson is részt vesznek. Ezt az osztálytanító és a fejlesztőpedagógus a szülővel is megbeszéli, és javaslatot ad az otthoni segítésre, gyakorlásra. A fejlesztést szükség szerint a tantárgyi felzárkóztatás területén az osztálytanító, a képesség-készségfejlesztés területén a Waldorf-fejlesztőpedagógus végzi.

7. Azoknak a diákoknak az esetében, akik a megfelelő, következetes, legalább egy évig tartó egyéni fejlesztés hatására sem mutatnak kielégítő fejlődést, és a tanulásban a vártnál jelentősen alacsonyabban teljesítenek, az osztálytanító a fejlesztőpedagógussal és a szülővel való beszélgetés alapján szakértői vizsgálatot kezdeményez.

A folyamat során az osztálytanító a tantárgyi felzárkóztatással, a tanítási tartalmak ismétlésével, kisebb lépésekre bontásával segíti a BTMN tanulót. A Waldorf-fejlesztőpedagógus saját vizsgálatainak és az esetleges szakértői véleményben foglaltaknak megfelelően az egyenetlen képességstruktúra fejlesztésével (a tanuló szükségleteinek megfelelő arányban) a pszichomotórium, a szenzoros integráció, a kognitív képességek vagy a nyelvi képességek fejlesztésére fókuszál. Emellett támogatja az osztálytanító differenciáló és felzárkóztató munkáját. A szülő az otthoni nevelési környezet optimális kialakításával és a rendszeres gyakorlási lehetőség biztosításával segíti a pedagógiai fejlesztő-felzárkóztató munkát. A három fél közös munkája, feladatai pedagógiai megállapodásban is rögzíthetőek, mely csatolható az iskola és a családi ház szokásos éves pedagógiai megállapodásához.

A Waldorf-iskolák a BTMN-tanulók ellátásában alkalmazzák az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar által kiadott Szakmai Ajánlást (2020) is.

A Waldorf-iskola, mint az integráció egy lehetséges színtere

A Waldorf-pedagógia szemlélete támogatja az inkluzív oktatást, az SNI tanulók befogadó nevelését-tanítását. A Waldorf-pedagógia célja, hogy Waldorf-iskolai elhelyezést biztosíthasson mindazon családok számára, akik ebben a szemléletben szeretnék felnevelni gyermekeiket, függetlenül a képességeiktől. Jelenleg a magyar Waldorf-iskoláknak csak egy része képes az inkluzív nevelés feltételeit megteremteni, főként egyes diagnózisokra fókuszálva (pl. egyéb pszichés fejlődési zavar, beszédfogyatékosság, mozgási fogyatékosság, látási fogyatékosság, hallási fogyatékosság, autizmus spektrum zavar: magasan funkcionáló tanulók esetén). Ezen SNI-tanulók sérülésspecifikus leírását és a tantervi adaptáció kidolgozásának alapelveit e fejezet végén tüneti képenként külön-külön közöljük. Az alapelvek összefoglalása a Sajátos Nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelvei (2020) c. dokumentum alapján készült. Más SNI-diagnózisok esetén (pl. enyhe vagy középsúlyos értelmi fogyatékos tanulók) az inklúziós feltételek alább részletezett módon való kialakítására ma csak a Waldorf-iskolák kis hányada képes. Így a Waldorf-tanterv ilyen különleges bánásmódot igénylő tanulókra adaptált változatai olyan Waldorf-iskolákban is alkalmazhatóak, melyek különnevelés keretében valósítják meg az SNI-tanulók Waldorf-pedagógia szellemében történő nevelését, tanítását, fejlesztését, rehabilitációját egy hosszabb távú társadalmi integráció reményében. A jelen Waldorf-kerettanterv enyhe és középsúlyos értelmi fogyatékosok számára létrehozott adaptációja egyaránt figyelembe veszi:

- a sajátos nevelési igényű tanulók nevelési-oktatási folyamatára vonatkozó 110/2012-es kormányrendelet 1. melléklet 12.1 pontja szerinti alapelveket (összefoglalót lsd. a fejezet elején)
- a Waldorf-kerettantervet
- a Sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelveit
- a Kerettanterv az enyhén értelmi fogyatékos tanulók számára c. dokumentumot
- a Kerettanterv a középsúlyosan értelmi fogyatékos tanulók számára c. dokumentumot

Az enyhén értelmi fogyatékosokra és a középsúlyosan értelmi fogyatékosokra vonatkozó Waldorf-kerettantervi adaptáció jelentős terjedelme miatt a jelen tanterv speciális moduljaként annak 2. mellékletében található.

Az integráló Waldorf-iskolák esetében a Waldorf-pedagógiai szemlélet és a preventív, kiegyenlítő, harmonizáló pedagógia törekvések önmagukban nem elegendőek az SNI-tanulók nevelési-oktatási és terápiás szükségleteinek kielégítésére. Befogadó iskolává csak akkor válhatnak, hogyha a közösség (tanári kollégium, szülők közössége és a fenntartó együttesen) elkötelezettek annak feltételeit megteremteni, s ezt programként az iskola fejlesztési tervébe ágyazni. Ezek a feltételek az Inklúziós Index (2009) kézikönyvének hazai leírásaival összhangban a következő dimenziókban jelennek meg:

A) Az inkluzív szemlélet kialakítása

B) Inklúziós programok kidolgozása

C) Az inklúzió mindennapi gyakorlatának megszervezése

A rendszer alapját az inklúziós szemlélet kialakítása jelenti, mely természetes módon közel áll a Waldorf-pedagógia emberképéhez. Az inklúziós szemlélet teszi lehetővé, hogy az iskolaközösség mindhárom oldala elfogadja az inkluzív értékeket, majd aktívan támogassa a további lépéseket. Az együttműködésen alapuló kapcsolatok vezetnek a másik két dimenzió megvalósításához. A rendszer következő lényeges eleme az inklúziós programok kidolgozása, ez a tanterv szempontjából a vertikális és horizontális tanterv különböző SNI-szükségletek szerinti inklúziós szempontú átdolgozását, valamint az alkalmazott tanulást segítő eljárások és terápiák programjait tartalmazza. A rendszer harmadik dimenziója az inklúzió mindennapi gyakorlatának megszervezése, itt

jelenik meg a konkrét, napi pedagógiai tervezés szintjén az inklúzió. Ennek megvalósulását a szemlélet és a pedagógiai program is segíti. Ezáltal a pedagógus közösségi és módszertani támogatás révén képes elhárítani a napi pedagógiai munkában felmerülő akadályokat annak érdekében, hogy szükségletei szerint differenciáltan, egyenlő hozzáférést tudjon biztosítani a nevelési, tanulási folyamatokhoz minden tanuló számára.

A továbbiakban a fent vázolt folyamat lépéseinek rövid összefoglalója szerepel. Az itt részletesen ki nem fejtett folyamatok kialakításában és megvalósításában irányadóak A sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelvei c. dokumentum alapvetései.

A) Az inkluzív szemlélet kialakítása

Az inkluzív szemlélet kialakításának célja, hogy biztonságos, elfogadó, együttműködő és ösztönző légkör jöjjön létre az iskolaközösségben, melyben mindenkit a legjobb teljesítménye alapján értékelnek. Melyben nem csak a tanuló, hanem az őt nevelő család is biztonságos befogadó légkörre és segítségre lel. Cél, hogy közös értékek alakuljanak ki, melyeket az iskolaközösség mindhárom oldala magáénak vall, s ezek mentén szerveződjön az iskola mindennapi élete. A szemlélet kialakításának első lépése mindenképpen a közösség érzékenyítése az SNI-tanulók el- és befogadására. A szemléletalakítás két szakasza:

– közösségfejlesztés

– az inkluzív értékek megteremtése

B) Inklúziós programok kidolgozása

Célja, hogy megtervezze az iskola téri- és infokommunikációs akadálymentesítését, valamint az általános Waldorf-pedagógiai program átdolgozásán és speciális terápiás programok kidolgozásán keresztül valamennyi tanuló számára biztosítsa a tanulási-nevelési folyamatban, valamint a közösségi életben való lehető legteljesebb (akadálymentes) részvétel pedagógiai feltételeit. A dimenzió szakaszai:

– a téri és infokommunikációs akadálymentesítés

– a tanterv átdolgozása

– tanulást segítő és terápiás programok kidolgozása

– pedagógusok továbbképzése (osztálytanítók és szaktanárok befogadó nevelésre, differenciálásra való felkészítése)

C) Az inklúzió mindennapi gyakorlatának megszervezése

Célja, hogy az iskola minden tevékenységi színterén (pl. tanórák, szünetek, projektek, ünnepek, kirándulások) minden tanuló aktív részvételét, haladását lehetővé tegyük, és ehhez a rendelkezésre álló tárgyi és személyi forrásokat biztosítsuk. A dimenzió szakaszai:

– a tanulás-tanítás folyamatának szervezése

– az erőforrások mozgósítása

A Waldorf-kerettanterv SNI-adaptációinak megvalósításához a következő szempontok figyelembe vételét ajánljuk:

(i) Az SNI-tanulók különböző diagnosztikus kategóriái maguk is inkább gyűjtőmegnevezések, ezeken belül igen sokfajta, eltérő képességjellemzővel leírható tüneti kép található. Ezek súlyosságuk szerint is nagy változatosságot mutatnak, és egymástól eltérő megsegítést igényelnek. Az inklúzió mindennapi gyakorlatának megszervezése során szükségessé válik az SNI tanulók egyes csoportjaira nézve:

- az egyes tantárgyak anyagának, követelményszintjének adaptálása (módosítás, elhagyás, egyszerűsítés, sérülés-specifikus területek megjelenítése)
- a készségek-képességek, kompetenciák habilitációs, rehabilitációs célú korrekciójának területi megjelölése
- a nevelés-oktatás és fejlesztés szokásosnál nagyobb mértékű időbeli kiterjesztésére vonatkozó javaslatok megtétele

Ebben aktívan közreműködik a megfelelő szakos gyógypedagógus, aki az osztálytanítókat és szaktanárokat segíti a tanuló életkorához, aktuális fejlettségi szintjéhez, sérülésspecifikus szükségleteihez illeszkedően meghatározni a tanulási tartalmakat, a tananyag feldolgozását.

(ii) Az SNI-tanulók egészségügyi és pedagógiai célú habilitációs, rehabilitációs ellátásának megszervezésében szükséges figyelembe venni a diákok között fennálló – egyéni adottságokból és igényekből adódó – különbségeket a következő dimenziókban:

- a tanuló életkori sajátosságainak fogyatékosság, sajátos nevelési igény által okozott részleges vagy teljes körű módosulását, egyenetlenségeit
- az iskolai tanuláshoz szükséges képességek kialakulásának sajátos útját, fejlődésének eltérő ütemét, esetleg részleges vagy teljes kiesését, egyenetlenségét, lassúbb ütemű és az átlagtól eltérő szintű fejleszthetőségét

Ezáltal a sajátos nevelési igény a szokásos tartalmi és eljárásbeli differenciálástól jelentősebb differenciálást, speciális eljárások alkalmazását, illetve kiegészítő fejlesztő, korrekciós, habilitációs, rehabilitációs, valamint terápiás célú pedagógiai eljárások alkalmazását teheti szükségessé.

(iii) A habilitációs, rehabilitációs tevékenység célja részben sérülésspecifikus (ennek ismérveit külön alfejezetben tárgyaljuk) másrészt közös:

- a sérült, hiányos funkciók kompenzálása vagy helyreállítása, a meglévő funkciók bevonásával
- törekvés a kiegyensúlyozó funkciófejlődésre
- szükség esetén speciális eszközök elfogadtatása, használatuk tanítása
- az egyéni sikereket segítő egyéni tulajdonságok, funkciók és személyiség fejlesztése
- társas beilleszkedés és szociális kompetenciák fejlődésének támogatása
- tehetséggondozás a kimagasló teljesítmények, képességek mentén
- A Waldorf-iskolai osztálytanító általában 8 évfolyamra vállalja a diákok nevelését, tanítását, tehát személyes felelőssége is, hogy minden tanuló számára biztosítsa a lehető legteljesebb fejlődést, az alsó és középtagozaton egyaránt. Valamint elérje, hogy befogadó, elfogadó, kölcsönös alkalmazkodást kívánó, a tágabb környezetre is hatással bíró személyi környezetet alakítson ki az osztályban, ahol a különleges bánásmódot igénylő gyermek is elfogadja társait és azok is őt.

(iv) Az SNI-tanulók nevelésének-oktatásának felvállalásakor fontos mérlegelni, hogy az iskola osztálytanítói jelenleg milyen képzettséggel, pedagógiai tapasztalattal és milyen integrációs-inklúziós tapasztalattal rendelkeznek

(v) A szaktanárok is az osztálytanító segítségével lépnek be ebbe a nevelési-tanítási folyamatba, de a befogadásra való szakmai-módszertani felkészítésük szintén szükséges

(vi) Fontos mérlegelni, hogy az iskolában dolgozó segítő-terápiás szakemberek és a gyógypedagógus(ok) milyen kapacitással dolgoznak, és mely speciális nevelési igényű diákok nevelésében-oktatásában rendelkeznek képzettséggel és tapasztalatokkal

(vii) Szükséges létrehozni egy segítő-fejlesztő munkacsoportot, mely az iskolában dolgozó segítő, fejlesztő, terápiás szakemberekből és az iskolaorvosból áll. A csoport legalább havi rendszerességgel tart megbeszéléseket. Feladata, hogy összehangolja a tanulók különböző, esetleg életkoronként is változó fejlesztési igényeit és segítse az osztálytanítót és a szaktanárokat a diákok képességeinek és terhelhetőségének megfelelő tanítási célok és elvárások kialakításában. A fejlesztő-terápiás csoport az SNI-tanuló fejlődését teljes iskolai pályafutása alatt figyelemmel kíséri.

(viii) A különleges bánásmódot igénylő diákok, így az SNI-tanulók eredményes együttnevelése érdekében szükség van a szülők aktív közreműködésére. A fejlesztő-terápiás team aktív tagja a szülő is, rendszeresen egyeztet az osztálytanító mellett a fejlesztő-team tagjaival is.

A Waldorf-iskola az adaptált tanterv elkészítését a megfelelő környezet kialakítását és a befogadó pedagógusok szakmai-módszertani felkészítését követően, évente egyéni fejlesztési és rehabilitációs tervet dolgoz ki minden SNI-tanuló számára. Ennek célját, feladatát, menetét és az elvárható tanulási teljesítményeket az adott tanuló életkori sajátosságainak megfelelően a tipikustól eltérő fejlődésmenetre, ezen belül is a diák sajátos képességstruktúrájára, pszichés sajátosságaira, terhelhetőségére tekintettel határozza meg a Waldorf-iskola fejlesztő-terápiás csoportja segítségével és a diák osztálytanítójának közreműködésével a megfelelő szakiránnyal és lehetőség szerint Waldorf-pedagógiai végzettséggel is rendelkező gyógypedagógus. Ezt követően a gyógypedagógus és az osztálytanító konzultál a fejlesztési és tantervi célokról, feladatokról a szülővel. A tanácsadás segítségével a szülő kialakítja a gyermek fejlődésének leginkább megfelelő nevelési környezetet, szokásokat, és segíti az otthoni gyakorlást. A fejlesztési tervet a megfelelő szakiránnyal rendelkező gyógypedagógus és a terapeuták az osztálytanítóval és a szülővel együttműködve valósítják meg. A Waldorf-tanterv SNI adaptációja és az egyéni fejlesztési terv a sérülés jellemzőinek megfelelően több területre terjed ki:

(i) az érzékszervi-mozgásos funkciók

(ii) a megismerő funkciók

(iii) a kommunikációs és nyelvi képességek

(iv) a szociális képességek

(v) a tanulási képességek és

(vi) a tanulási teljesítmények szintjére egyaránt

A sajátos nevelési igényű tanuló segítésének, fejlesztésének, habilitációjának és rehabilitációjának dimenziói a Waldorf-pedagógia emberképe alapján:

(i) Az iskola figyelembe veszi a közoktatásban aktuálisan érvényes, az egyes fogyatékossági területekre kidolgozott sérülés-specifikus fejlesztési és rehabilitációs irányelveket.

(ii) Az iskola figyelembe veszi a közoktatásban ma alkalmazott bizonyítékokon alapuló sérülésspecifikus eljárásokat és terápiákat. Biztosítja az ezek végzéséhez megfelelő végzettséggel rendelkező, Waldorf-pedagógiai szempontból is képzett gyógypedagógus-szakembert. A sérülés-specifikus ellátás nemzeti köznevelési törvény által szabályozott szakember-szükségletét a Waldorf-tanterv segédlete tartalmazza.

(iii) A Waldorf-pedagógia emberképével megegyező szemléletű, más, többnyire nem sérülés-specifikus, ugyanakkor a személyiségfejlődés különböző területein ható segítő/fejlesztő/terápiás (zömében nemzetközileg elismert, jogvédelem alatt álló) eljárások bevonásával támogatja a prevenciót, az életminőség javítását és a következményes fejlődési hátrányok leküzdését. A különböző eljárások akkor szolgálják hatékonyan a tanuló fejlődését, ha a fejlesztő-segítő-terápiás szakemberek legalább havi rendszerességgel team-munkában dolgoznak együtt, közösen egyengetve az iskolában tanuló sajátos nevelési szükségletű diákok életútját. Az alábbi eljárások zöme egyéni terápiás helyzetben, kisebb része kiscsoportban valósul meg. A Waldorf-iskolákban jelenleg használt, a Waldorf-pedagógia emberképére épülő segítő, fejlesztő, terápiás eljárások:

- antropozófus szemléletű komplementer medicina
- iskolapszichológiai ellátás
- Extra Lesson fejlesztőeljárás
- gyógyeuritmia
- Helios vagy Térdinamika-mozgásterápia
- Kranio-szakrális terápia
- Ligetszépe meseterápia
- művészet- vagy művészeti terápia
- ritmikus masszázs
- terápiás beszédképzés (Terapeutische Sprachgestaltung)

A fenti fejlesztő/terápiás eljárások leírását a Waldorf-tanterv melléklete tartalmazza.

(iv) A Waldorf-pedagógia preventív szemléletű, kiegyenlítő hatású pedagógia, nagy hangsúlyt fektet az intraperszonális képességstruktúra kiegyenlített fejlődésére. Ezen hatások részletes leírását a tanterv preambuluma tartalmazza. Az SNI-tanulók szempontjából, a szakértői véleményben foglaltaknak megfelelően fejlesztő hatásúnak minősülnek mindazok a főoktatásbeli és szakórai elemek, melyek a szenzomotoros, szenzoros integrációs fejlődést, a lelki-érzelmi fejlődést, a praktikus intelligencia vagy a kognitív folyamatok fejlődését szolgálják (az egyes tantárgyak fenti kategóriába sorolását lsd. a preambulumban. Így esetenként a szaktanárok saját tantárgyuk keretében is végeznek kiegészítő fejlesztő/rehabilitációs tevékenységet. Ehhez a kooperatív tanulási technikákat és a differenciálást hívják segítségül.

(v) Waldorf osztálytanító és a diák különleges kapcsolata folytán az eddig említett eljárások egyrészt támogatják az osztálytanítót az SNI-tanulók tanórai szükségleteinek maradéktalan kielégítésében, másrészt maga az osztálytanító végzi a diák tantárgyi megsegítését/felzárkóztatását, hiszen ő ismeri legjobban tanulási stratégiáit, tanulási teljesítményeit, így a tantárgyi felzárkóztatás aktuális céljait, lépéseit is ő határozza meg. A Waldorf-tanterv ehhez biztosítja a gyakorlóórák rendszerét.

A továbbiakban az egyes sérülésspecifikus leírásokban már csak olyan, a fenti általános alapelvekben nem rögzített ajánlásokat, speciális folyamatokat, sajátos igényeket jelenítünk meg, melyek jellemzően az adott diagnosztikus képhez tartoznak.

A sajátos nevelési igényű tanulók diagnosztikus leírása, és a sajátos nevelési, tanulási-tanítási szükségletek rövid összefoglalása

1. Az egyéb pszichés fejlődési zavarral küzdő tanuló

Ez a köznevelési törvény által használt gyűjtőfogalom több, egymástól független diagnosztikus kategóriát fog össze. Olyan tanulók tartoznak ide, akik súlyos tanulási, figyelem- vagy magatartásszabályozási zavarral küzdenek, ezért iskolai teljesítmények és a viselkedésszabályozás területén a kognitív, emocionális-szociális képességek eltérő fejlődése miatt fokozott pedagógiai, pszichológiai megsegítést, gyógypedagógiai segítséget igényelnek. Diagnosztikus képek szerint az idegrendszeri fejlődési zavarok közül ide tartozik a specifikus tanulási zavar és a figyelemhiányos/hiperaktivitás zavar (ADHD). Ezek hátterében minden esetben eltérő idegrendszeri fejlődés mutatható ki, már korai életkortól kezdve. Számos esetben genetikai okokra visszavezethető, más esetekben pre- illetve perinatálisan (magzati korban vagy a születés körüli időszakban) szerzett hátteret találunk. Az egyéb pszichés fejlődési zavar sajátos nevelési igényű tanulói közé tartoznak még a magatartásszabályozási zavarok, melyek általában nem az eredendően eltérő idegrendszeri fejlődés talaján alakulnak ki, hanem az idegrendszer biológiai sérülékenysége, gyenge adaptációs képessége és a rossz környezeti feltételek, pl. elégtelen bánásmód, tartósan extrém magas stressz eredőjeként jönnek létre. A továbbiakban külön-külön is röviden jellemezzük az egyes diagnosztikus képek eltérő sajátosságait.

1.1 Specifikus tanulási zavarok

Átlagos, vagy akár átlag feletti értelmi képességek mellett, megfelelő oktatási feltételek ellenére létrejövő, egy-egy kultúrtechnika elsajátításához kötődő speciális zavar, az előfordulási gyakoriság sorrendjében: diszlexia, diszgráfia, diszkalkúlia. Ezek közül több is jelen lehet egyszerre, halmozódásuk fokozott iskolai alulteljesítést jelenthet. A diszlexia az olvasáselsajátítás specifikus zavara, melynek legfőbb tünete, hogy a fonológiai feldolgozás nehézségének következtében a graféma-fonéma egyeztetés nem vagy hiányosan jön létre, az olvasás ezért nem tud automatikussá válni. Ennek folyományaként lassú tempójú és pontatlan olvasást figyelhetünk meg, még a magasabb osztályfokokon is. A diszlexia természetéhez tartozik a diszortográfia, mely evidencia alapú (ahogyan mondjuk, úgy írjuk) helyesírás zavarát jelenti. Ezzel ellentétben az íráskivitelezés, a diszgráfia zavara alapjában véve praxia probléma, megjelenhet akár olvasászavar nélkül is. Jellemzője az írásmozgás tervezésének, szervezésének és kivitelezésének zavara. A diszlexia és a diszgráfia is másodlagosan okozhatja a szövegértés zavarát, mivel az olvasott vagy az írott szöveg nem kielégítő állapota korlátozza a megértést. A diszkalkúlia esetében az osztályfoktól jelentősen eltérő matematikai készségekről beszélünk. Ez jelentkezhet a számköri ismeretek, számérzék, szám- és műveleti fogalmak kialakulásában, az alapvető műveletek végzésében és a bázisfunkciók (téri – vizuális rendszer, központi végrehajtó rendszer, munkamemória, beszéd és nyelv, gondolkodási funkciók) működésében. Ennek kö-

vetkeztében nehezített a magasabb szintű matematikai fogalmak elsajátítása, a matematikai ismeretszerzés- és alkalmazás folyamata, a mindennapi élethelyzetek problémamegoldása.

1.2. Figyelemhiányos hiperaktivitás zavar

Jelentkezhet figyelem és/vagy aktivitászavarral, ezek közül a túlmozgás (hiperaktivitás) a leggyakoribb. Társulhat hozzá impulzivitás is. A hiperaktivitás átlag alatti, átlagos és átlagot meghaladó értelmesség mellett is előfordulhat. A tanulási teljesítményt és a viselkedésszervezést jelentős mértékben befolyásolja, támogatás hiányában romló tendenciát mutató idegrendszeri fejlődési zavar. A mindennapi nevelési, tanulási-tanítási helyzetekben gyakran jelentkezik szétszórtság, feledékenység. A tanuló figyelme könnyen elterelődik. Legnehezebb az egymást követő utasítások megjegyzése, a feladatok megfelelő sorrendjének kialakítása. Gyakori probléma a saját holmik elhagyása, mások félbeszakítása, mérlegelés nélküli, néhol inadekvátnak vagy erőszakosnak tűnő beszéd és cselekvés. Nehéz az önszabályozás és önirányítás, a célorientált cselekvés tervezése, kivitelezése, az érzelmek szabályozása. Mindezek gyakran alulteljesítést eredményeznek az iskolai haladásban is.

1.3. Magatartásszabályozási zavar

Ezen összefoglaló név alatt tartjuk számon az impulzuskontroll zavart, melyre jellemző a személyre és/vagy tárgyakra, tulajdonra irányuló agresszív, destruktív szóbeli és viselkedéses kitörések jelenléte. A diszruptív (irritált, vitatkozó, bomlasztó viselkedést, és a diszszociális (normasértő, agresszív, megbotránkoztató) viselkedészavarokat.

A magatartásszabályozás zavarával együtt járó problémák súlyosan és tartósan megnehezítik a tanulási helyzetekben való aktív és produktív részvételt, ezáltal jelentős tanulási hátránnyal járnak. Kihatással vannak a társas viselkedésre, interperszonális kapcsolatokra, kommunikációra, a normakövetésre és szabályok betartására.

A fejlesztés alapelveinek meghatározásakor és a pedagógiai tervező munka során szükséges figyelembe venni, hogy az iskolai oktatás, a pedagógiai, gyógypedagógiai ellátás, valamint az egészségügyi habilitáció és rehabilitáció a tanulási- vagy figyelem-, és magatartásszabályozási zavar jellegétől, súlyosságától, a társuló zavarok meglététől, a háttérben lévő sajátos képességmintázat fejlődési lehetőségeitől, mértékétől, dinamikájától függ. A tanulás-tanítás folyamatában kiemelt jelentőségű, hogy számukra a tananyagot képességekhez mért adaptációval és idői ütemezéssel biztosítsuk. Igyekezzünk megtalálni a számukra legmegfelelőbb tanulásmódszertani elemeket, változatos tanulásszervezési módokkal éljünk. Különösen előnyös az aktív tanulási helyzetet és gyakorlati megvalósítást biztosító projekt munka alkalmazása. A társas beilleszkedés, a szociális kompetenciák fejlődésének támogatása minden diagnosztikus csoportban kiemelt feladat. Az alsóbb évfolyamokon szintén kiemelt feladat minden diagonsztikus kép szempontjából az olvasást, írást, számolást megalapozó bázisfunkciók, ezen belül is a nyelvi képességek fejlesztése. Segítséget jelent az érthető és követhető idői és téri struktúra, és az átlátható és érthető szabályok kialakítása.

A tanulás támogatása során ügyelünk arra, hogy a tanulók kellő önmegismeréshez, önértékeléshez, és az ezen alapuló önbizalomhoz jussanak. A tanulás iránti motivációt megteremteni és fenntartani szükséges a teljes képzési idő folyamán. A feladatok megoldásához hosszabb idősávot, megfelelő kereteket biztosítunk, a tartalmat az egyéni képességstruktúrához és teherbíráshoz igazítjuk, melyek által elkerüljük a felesleges feszültségnövekedést.

Az olvasászavaroknál fontos cél az olvasás iránti motiváció kialakítása és az olvasóvá nevelés, valamint a képességstruktúrának megfelelő kompenzációs stratégiák és tanulási technikák kialakí-

tása. Ezek mellett a nyelvi készségek folyamatos fejlesztésére törekszünk. Az idegen nyelvben a szóbeliség hangsúlyozása, és az írásbeliséghez kapcsolódó feladatok gondos megválasztása szükséges.

A helyesírás zavara esetén kiemelt és hosszan elhúzódó fejlesztési feladat az evidencia alapú helyesírás kialakítása, a gördülékeny íráskészség elérése. Ezek mellett az önellenőrzés legmegfelelőbb stratégiáinak kialakítása, ennek segítése érdekében az infokommunikációs technikák tanítása szükséges. Szintén jóval hosszabb időt és következetes kis lépésekben való gyakorlást igényel a helyesírási szabályok és kivételek alkalmazásának bevésése.

Diszgráfia esetén kiemelt feladat az íráskészség lassabb ütemű, sok változatos gyakorlással történő kialakítása, az eszközhasználat lassú és következetes gyakorlása. Az önálló jegyzetelés képességstruktúrához igazodó legjobb módjának kialakítását keressük.

Számolászavar esetén kiemelten fontos a számolás iránti motiváció, igény felkeltése, fenntartása, a matematikai-nyelvi relációk kialakítása, gyakorlása. Minden fogalom kialakítása előtt a tárgyakkal való manipulálás, a heurisztikus ráismerés támogatására törekszünk. Az egyéni képességekhez alakított technikák kialakulását segítjük. A matematikai gondolkodás (divergens és konvergens) és probléma megoldó gondolkodás fejlesztése is fontos feladat. Csakúgy, mint a sorozatalkotás és a szeriális képességek fejlesztése.

Figyelemhiányos/hiperaktivitás zavar esetén a figyelem- és viselkedésszabályozás egyensúlyának megteremtése a legfontosabb feladat. Igyekezzünk a figyelem tartósságát biztosító környezeti feltételek megteremtésére. Módot adunk a túlzott viselkedéses aktivitás veszélytelen és nem zavaró levezetésére. Segítjük az önszervezési képesség, az önkontroll fejlődését. A szociális készségek fejlesztésével segítjük elő a beilleszkedést. A tanulás idői és téri struktúráját a figyelmi állapotnak megfelelően alakítjuk.

Magatartásszabályozási zavar esetén kiemelt feladat a közösségi szabályokhoz alkalmazkodó, szervezett viselkedés kialakítása, a szélsőséges megnyilvánulások leépítése, az önkontroll, az érzelmi egyensúly megteremtése. Legfontosabb az önszabályozás fejlődésének támogatása, a kihívást jelentő viselkedési helyzetek csökkentése és az adaptív viselkedés, szabálykövetés kialakulásának támogatása. Fontos még a társas készségek (pl. érzelemfelismerés, kommunikáció, problémamegoldási és megküzdési képesség) fejlesztése által a társas kapcsolatok létrejöttének elősegítése

2. A beszédfogyatékos tanuló

A törvényi szabályozás dokumentumaiban szereplő beszédfogyatékosság sajátos nevelési igény elnevezés az érintett populációba tartozó gyermekek körének csak egy részét nevezi meg explicit módon. A jelenlegi elnevezés a beszédzavart hangsúlyozza, miközben a szintén e kategóriába tartozó nyelvi zavarok a társadalmi részvétel szempontjából általában nagyobb hátrányt jelentenek, ezért zömmel ilyen tanulók megjelenését látjuk iskolánkban.

A beszédfejlődési zavarral küzdő tanulók között találunk

- hangképzési zavart mutató
- rezonancia zavart mutató, pl. ajak- és/vagy szájpadhasadékos rendellenességgel küzdő,
- a beszédfolyamatosság zavarát mutató,
- súlyos vagy halmozott beszédhanghibákat mutató,
- beszédmozgászavarokat mutató ***diákokat egyaránt.***

Zavaruk jelentkezhet a beszédfolyamat egyik vagy egyszerre több dimenziójában is. Az iskolában főképp szóbeli teljesítményeiket befolyásolja jelentősen beszédfejlődési vagy szerzett beszédbeli akadályozottságuk. Emellett hangzó beszédük érthetősége a motoros tervezés, szervezés vagy a fonológiai észlelés zavara miatt jelentősen nehezített lehet az olvasástanulás, de főképp a hangos olvasás során.

A nyelvfejlődési zavar esetében a nyelvelsajátítás folyamata már a koragyermekkorban jelentős időbeli és strukturális eltérést mutat. Ennek következtében a nyelvi kifejezés atipikus volta mindig, míg a nyelvi észlelés, értés zavara csak az esetek egy részében jellemző. Az eltérő fejlődés tartósan megmarad és a nyelvi hierarchia bármely szintjén megjelenhet: a fonológiai-fonetikai fejlődés, a szókincs, a grammatika és a pragmatika szintjén is. Leginkább jellemző a recept-ív/expresszív szókincs alacsony volta, eltérő szerkezete, a kontextusnak nem megfelelő szóelőhívás, a mondatalkotás alacsony szintje, a mondatok komplexitásának elmaradása az életkorban elvárttól, valamint a diszgrammatikus (nyelvtanilag nem helyes) beszéd még az alsó tagozat végén is. Mindezeket a jelentés-feldolgozásban és a nyelvhasználatban mutatkozó nehézségek kísérik. Pl. nehezen fejezik ki és értik meg a szövegek rejtett, átvitt tartalmait, pl. nagy nehézséget okoz a képes beszéd, a metaforák vagy a közmondások megértése. A nyelvi zavar a beszélt és az írott nyelvben egyaránt megmutatkozik, az óvodáskori nyelvfejlődési zavarra minden esetben verbális tanulási zavar és írott nyelvi zavar épül. A nyelvfejlődési zavar jelentős és életre szóló kommunikációs hátrányt jelent akkor is, ha az egyén intelligenciája átlag feletti, hiszen nehezen tudja gondolatait kifejezni, megértetni társaival. Mintegy nem tudja nyelvileg, beszédre váltani gondolatait. Főként ebből adódik a nyelvfejlődési zavarral küzdők visszahúzódása, szociális kapcsolatainak beszűkülése, súlyosabb esetben, alacsony önértékeléssel párosulva akár beilleszkedési vagy pszichés fejlődési zavar is kialakulhat.

A fejlesztés alapelveinek meghatározásakor és a pedagógiai tervező munka során szükséges figyelembe venni, hogy a tanulási folyamatokat és a feladatok teljesítését megnehezíti a diák beszédzavara. Igyekezzünk az ebbéli szorongását, félelmét a lehető legkisebbre csökkenteni, a szóbeli feleleteket írásbeli vagy modalitásban, pl. rajzban kifejezhető megoldásokkal kiváltani. Ugyanolyan fontos, hogy védett, elfogadó környezetet teremtsünk az osztályban számára. Ilyen légkörben egyre nagyobb bátorságot merít a szükséges megszólalásokhoz. A tanulási teljesítmény eltérése nyelvfejlődési zavarok esetén nem csak a magyar nyelv és irodalom tantárgyban jelentkezhet, hanem minden olyan tárgyban, ahol verbális tanulási folyamatok dominálnak az ismeretszerzésben (pl. történelem, földrajz, biológia). A társuló zavarok nélkül jelentkező nyelvi zavarral küzdő diákok általában más – nem nyelvi – szimbólumrendszerekben jól eligazodnak, ezért pl. matematikai képességeik vagy képi-vizuális feldolgozásuk általában megfelelő, akár kiváló is lehet. Azonban a matematikai fogalmak megtanulásában és adekvát használatában szintén hátrányt jelent a nyelvi zavar.

A tanulás támogatása során szükséges figyelembe venni, hogy a nyelvfejlődési zavarok és a verbális diszpraxia (beszédmozgászavar) esetében az írott nyelv szokásosnál lassabb ütemű, kis lépésekben történő, időben is elnyújtott kialakítására van szükség, annak érdekében, hogy az írott nyelvi szimbólumok elsajátításához vezető kettős elvonatkoztatási utat (elvonatkoztatni a beszélő személyétől és a beszéd vokális elemeitől) a beszéd-/nyelvfejlődés zavarával küzdő diák is képes legyen követni.

Az életkornak megfelelően szükséges a tanuló önmagáról való tudásának, önismeretének folyamatos fejlesztése. Az erősségek és gyengeségek tudatos felismerésével, az ő aktív közreműködésével alakítjuk ki a számára legmegfelelőbb megküzdési stratégiákat, a későbbi önálló tanuláshoz vezető úton. Változatos, az egyes tantárgyak nyelvi sajátosságaihoz igazodó tanulási, tananyag-feldolgozási stratégiák kialakítására, folyamatos fejlesztésére van szükség. A tananyag-feldolgozásban és a számonkérésben előnyben részesítjük a nem nyelvi megoldási módokat. Pl. a különböző művészeti ágak segítségével mozgásos, dramatikus, rajzos vagy más képi feldolgozást,

digitális alkalmazásokat használhatunk, ahol a beszéd/nyelvi zavart mutató tanuló is a többiekhez hasonló, netán kiemelkedő képességeket mutat.

A nyelvi zavart mutató tanulók számára szükséges a szóbeli és írásbeli instrukciók, feladatok nyelvi egyszerűsítése. Pontos, egyszerű és konkrét instrukciókra van szükség. Főként az alárendelő összetett mondatokat és a közbevetett tagmondatokat alakítjuk át. Ebben támaszkodjon az osztálytanító a logopédus véleményére. Az órai feladatadásban (nem csak az anyanyelv és irodalom, de a számolás vagy más közismereti tárgyak esetében is) meg kell győződnünk róla, hogy a tanuló helyesen értette-e a feladatot. Csak így biztosítható, hogy szaktárgyi tudásáról, kompetenciáiról reális képet kapjunk, melyet nem fed el a nem kielégítő olvasási, szövegértési képesség.

A fejlesztésben a nyelvi képességek (fonológiai tudatosság fejlesztése, szókincs aktivizálás és bővítés, grammatikai készségek fejlesztése, nyelvhasználat alakítása), az írott nyelvi képességek (olvasástechnika, szövegértési és szövegalkotási képesség egyaránt) és 5. osztálytól az adaptálható tanulási technikák tanítása (pl. pókhálóábra, idővonal, gondolattérkép készítése) egyenlő hangsúlyt kap. Ügyelni kell az irodalmi művek feldolgozásában is az alternatív megoldások alkalmazására, pl. átiratok, hangos könyv és szöveg együtt történő követésére. A gördülékeny jegyzetelés miatt célszerű, hogy a nyelvi zavarral vagy diszpraxiával küzdő tanulók online programok, vagy gépírás tanár közreműködésével 7-8. osztályban megtanulják a folyamatos (tízujjas) gépelést.

3. Autizmus spektrumzavart mutató tanuló

Az autizmus spektrumzavarok lényege a társas viselkedés, a kommunikációs és a rugalmas viselkedésszervezés minőségi károsodása, amely jellegzetes viselkedési tünetekben nyilvánul meg. Az autizmus spektrumzavarral küzdő tanulóra legjellemzőbb a kölcsönösséget igénylő társas viselkedési készségek területén tapasztalható gondolkodási képesség sajátos hiányossága, a beszéd szintjéhez képest károsodott kölcsönös kommunikáció, a rugalmas viselkedésszervezés és kivitelezés képességének minőségi sérülése és az egyenetlen képességprofil. Autizmus spektrumzavar minden értelmi szinten előfordul, ami azt jelenti, hogy jelen lehet átlagos vagy átlag feletti intelligencia mellett épp úgy, mint intellektuális képességzavarral (értelmi fogyatékossággal) együtt járva. A fejlődési zavar átlagos, vagy átlag feletti intelligencia esetében is jelentősen befolyásolja, áthatja a gyermeki fejlődést, megváltoztatja a megismerés folyamatát és a társas viselkedés fejlődését, ezért sérülés-specifikus fejlesztésre minden érintett tanulónak szüksége van. Autizmusban a beszédfejlődés gyakran megkésik, súlyos esetekben nem alakul ki beszélt nyelv. A központi probléma azonban nem a nyelv hiánya, vagy megkésett fejlődése, hanem a funkcionális, kölcsönös kommunikáció sérülése. Az alapvető problémák közé tartozhat a nyelvhasználat színvonalától függetlenül, hogy hiányozhat a kommunikáció és a beszéd azon céljának és erejének megértése, hogy mások érzéseit, gondolatait, tetteit kommunikáció útján befolyásolni lehet.

Az autizmus spektrumzavarok gyakran társulnak egyéb problémákkal, amelyek a fejlesztési szükségleteket jelentősen befolyásolhatják, például intellektuális képességzavar (értelmi fogyatékosság), beszéd-, érzékszervi, mozgás- vagy egyéb fogyatékosság, aktivitási- és impulzuskontroll zavarok, epilepszia, alvási és étkezési nehézségek, zavarok, szorongás vagy depresszió, olyan viselkedésproblémák mint agresszió, önbántalmazás, súlyos passzivitás.

A sérülésspecifikus fejlesztés módszertanát illetően a tanuló autizmusa az elsődlegesen meghatározó tényező, mindig az egyéni szükségletek szerint kell a járulékos zavar speciális szempontjait és az autizmus-specifikus pedagógiai módszereket összehangolni.

A fejlesztés alapelveinek meghatározásakor és a pedagógiai tervezőmunka során szükséges figyelembe venni, hogy az autizmus spektrumzavarral küzdő tanulóknak különböző súlyosságú nehézségei vannak a másik személy szándékának, érzéseinek, gondolatainak, szempontjainak megértésében, vagy az önmagára vonatkoztatásban. Nehézséget jelent és direkt tanítást

igényel a szociális megerősítés, szociális kapcsolatok értékének felismerése, az ezzel kapcsolatos öröm megélésének, illetve a belső motiváltságnak a tudatosítása is. Többnyire látszólag nagyon kevés vagy szokatlan dolog okoz számukra örömöt. Autizmus spektrumzavar esetén jellemző a beszéd korlátozott megértése, még látszólag jó beszédprodukció mellett is, amelyet nehezítenek a beszéd érzelmi, társas viselkedési sajátosságai, mint pl. a hanghordozás, illetve jellemző még a beszéd vagy más kommunikációs eszköz spontán, funkcionális, rugalmas alkalmazásának sérülése. A szóbeli kérések, közlések félreértése gyakori, különösen a többértelmű, elvont kifejezések, többrészes utasítások esetén. Emellett gyakran egyenetlen a tanuló képességprofilja, a szigetszerű ismeretek, képességek és az önellátás vagy a mechanikus és a személyes memória között szakadékszerű különbség lehet. A változásokkal, újdonsággal kapcsolatos ellenállás, szorongás gyakori. Az érzékszervi ingerfeldolgozás zavarai is előfordulnak, túlérzékenységre és/vagy fokozott ingerkeresésre utaló viselkedések (hallás, látás, fájdalom stb.) formájában. Az utánzási képesség kialakítása is direkt tanítást igényelhet. Nehézséget jelenthet az ok-okozati összefüggések felismerése, a lényegkiemelés, problémamegoldó gondolkodás, az általánosítás, a tanultak új helyzetben való alkalmazása.

A tanulás támogatása során építhetünk arra, hogy a vizuális információ általában jól értelmezhető az autizmus spektrumzavarral küzdő tanuló számára. Ellenállásukat, szorongásukat mérsékelheti a kiszámítható ritmus, a már tanult rutinokhoz, megismert szabályokhoz való jó alkalmazkodási képesség. Jó mechanikus memóriájuk, egyes, nem szociális tartalmú tantárgyi területeken – pl. szó szerinti tanulás, nem szöveges számtan, földrajz, zene – viszonylag jók a képességeik. Megfelelő – kiegyensúlyozott, harmonikus, túlzottan erős ingerekkel nem elárasztó – környezetben, érdeklődésüknek megfelelő témáknál kiemelkedő koncentrációval, kitartással képesek dolgozni.

Az autizmus spektrum zavarral küzdő tanulók fejlesztésének legáltalánosabb távlati célja az egyéni képességek, fejlettség szintjén elérhető legjobb felnőttkori életminőség, szociális adaptáció és önállóság feltételeinek megteremtése: ennek alapja a szociális, a kommunikációs, a gondolkodási készségek és a viselkedésszervezés speciális módszerekkel történő kompenzálása és a meglévő készségek fejlesztése. A hiányzó szociális készségek kompenzálása különös jelentőségű a tanulási, szociális és munkahelyzetekbe való beilleszkedés és viselkedés elsajátításához. A jellegzetes gondolkodási nehézségek, rugalmatlanság miatt – a továbblépés előtt – külön kiemelt fejlesztési feladat az elsajátított ismeretek alkalmazásának, általánosításának tanítása, az ismeretek folyamatos használata a fenntartás biztosítására, valamint a változatos, probléma-megoldási módszerek tanítása. A tanuló sérülés-specifikus támogatása (pl. egyénre szabott motivációs rendszer, vizuális környezeti támpontok, szenzoros védelem) a habilitációs-rehabilitációs órákon és az iskolai élet minden színterén megvalósul, hiszen a szociális interakciók, a kommunikáció értést és használatot kívánó helyzetek átszövik az egész iskolai életet. A családdal való együttműködés, a módszerek otthoni és intézményi alkalmazása közti folyamatosság biztosítása, a tanultak általánosításának elősegítése és a család tehermentesítése szempontjából különös figyelmet igényel.

Speciális módszerek az autizmus spektrum zavarral küzdő tanulók fejlesztésében

Protetikus környezet és eszköztár kialakítása – strukturált környezet biztosítása az időbeli és téri tájékozódás segítéséhez, vizuális információhordozók és augmentatív kommunikációt segítő eszközrendszer kialakítása. A strukturált környezet kialakítása bejósolhatóbbá, kiszámíthatóbbá, érthetőbbé és ezzel érzelmileg biztonságosabbá teszi a környező világot. A struktúra és a vizuális környezeti támpontok (pl. napirendek, vizuális időjelzők, folyamatokat megjelenítő vizuális algoritmusok) segítik az autizmussal élő tanulók önállóságát, csökkenti kiszolgáltatottságukat, a változásokkal szembeni ellenállást és szorongást.

A szociális fogyatékossággal összefüggő tanítási nehézség miatt keresni kell az információ átadására a tanuló megértési szintjének megfelelő és szociális vonatkozásoktól leginkább független módszereket és eszközöket is, ugyanakkor a tanítási helyzetek szociális vonatkozásainak elfoga-

dása, illetve megértése fontos tanítási cél, például a csoportos, illetve frontális tanítási helyzetben való tanulás. A fejlesztésben, tanításban és a viselkedésproblémák kezelésében szükséges lehet a kognitív-viselkedésterápia módszereinek alkalmazása.

Az autizmus spektrum zavarral küzdő tanulók és a kerettanterv

A jó értelmi és nyelvi képességekkel rendelkező tanulók esetében az egyes tantárgyakban meghatározott tartalmak jelentős részét a Waldorf- kerettantervben meghatározott életkorban és mértékben képesek elsajátítani a speciális tanulássegítő eszközök alkalmazásával. Ezekben az esetekben egyéni fejlesztési terv alapján a szociális-kommunikációs és speciális kognitív készségek párhuzamos fejlesztése szükséges. Intellektuális érintettség esetén a Waldorf-kerettantervben rögzített tartalmakat és követelményeket módosítani szükséges az intellektuális képességzavar súlyosságának és a tanuló egyéni szükségleteinek és képességeinek megfelelően, ahogyan ezt az intellektuális képességzavarra vonatkozó tantervi modulban részletesen tárgyaljuk.

4. A mozgásszervi fogyatékos tanuló

A mozgásszervi fogyatékosság (továbbiakban mozgáskorlátozottság) pedagógiai szempontú meghatározásai nem a sérülés medikális, hanem inkább funkcionális következményeire fókuszálnak. Összefüggésbe állíthatók a társadalmi részvétel korlátozottságának megszüntetésére irányuló folyamatokkal; a cél a hátránykompenzálás, a funkcióképesség kialakítása, a tevékenység akadályozottságának csökkentése, megszüntetése és a funkcionális felmérést követően az egyéni sérülés és akadályozottság mértéke szerinti támogatás. Mozgáskorlátozottság esetén a mozgásszervrendszer veleszületett vagy szerzett károsodása a szervezet funkcionális képességeit, a tanuló aktivitását maradandóan akadályozza; a tanuló részére hátrányos helyzetet, korlátozott életvitelt okozhat. Gyógypedagógiai értelemben azokat a személyeket tartjuk mozgáskorlátozottaknak, akiknél a mozgásszervrendszer (tartó-: csont-, ízületrendszer és/vagy mozgató-: izom-, idegrendszer) veleszületett vagy szerzett károsodása és/vagy funkciózavara következtében olyan jelentős és maradandó mozgásos akadályozottság áll fenn, amelynek következtében megváltozik a mozgásos tapasztalatszerzés, és a szocializáció csak nehezített körülmények között lehetséges. A mozgáskorlátozott tanulók osztályozására még nem jött létre egységes és teljes rendszer. A mozgásszervi károsodás orvosi szempontú rendszerezése, a keletkezés ideje, a kóreredet, a klinikai képet meghatározó fő tünet jellege és súlyossága szerinti differenciálás egyféle rendszerezési lehetőség. A pedagógiai és gyógypedagógiai szempontú csoportosítás a fentieken túl figyelembe veszi az életkort, az életkornak megfelelő tevékenykedés–cselekvőképesség csökkenésének mértékét, a meglévő motoros és kognitív képességek szintjét, továbbá a kommunikációt. Ennek megfelelően a gyógypedagógiai teendők irányultsága alapján öt, viszonylag homogén kategória különíthető el (ezek további alkategóriákra oszthatóak):

(i) Végtagredukciós fejlődési rendellenességek vagy szerzett végtaghiányok: (minden veleszületett vagy szerzett, teljes végtagra vagy végtagrészre vonatkozó hiány vagy többlet);

(ii) Petyhüdt bénulást okozó kórformák, melyek lehetnek progrediáló kórképek, különböző (izom, gerincvelő) eredetű izombetegségek, és nem progrediáló kórképek, pl. különböző etiológiájú gerincvelő sérülések vagy perifériás idegbénulások utáni állapot;

(iii) Korai agykárosodás következtében kialakult mozgás-rendellenességek, pl. a cerebrális parézis (CP) különböző megnyilvánulási formái:

(iv) Spasztikus (fokozott izomtónus féloldali, alsó vagy felső végtagi, négy oldali izomtónus tünetekkel),

(v) Diszkinetikus (akaratlan túlmozgásokat mutató tünetekkel, ilyenek az atetózis (a törzs és a végtagok koordinációs zavara) vagy disztónia (folyamatosan változó izomtónus);

(vi) Kisagyi tünetcsoport az ataxia (koordinációs és egyensúlyzavar);

(vii) Kevert formák is előfordulhatnak;

(viii) Ortopédiai és egyéb kórformák: pl. veleszületett ízületi merevség, mely az izmok gyengeségével jár, vagy a csontok rendellenes törékenységével járó betegség;

(ix) Súlyos-halmozott sérülés: jelen felosztásban a vezető tünet a mozgáskorlátozottság, mely mellé egyéb/más fogyatékosság (látás-, hallássérülés, beszédfogyatékosság vagy intellektuális képességzavar stb.) társulhat.

A fejlesztés alapelveinek meghatározásakor és a pedagógiai tervező munka során szükséges figyelembe venni, hogy a megismerés az aktív, önindított mozgástevékenységen és a vele szorosan együttműködő észlelésen alapul, és ez a felfedező tevékenység a gondolkodási struktúrák kialakulásának előfeltétele. Ezért a mozgáskorlátozott diákoknál átalakul a külvilágból való információfelvétel módja. A mozgás összetevőinek (térbeliség, időbeliség, dinamika, koordináció, impulzus) egyedi vagy halmozott sérülése esetén akadályozott lesz a cselekvéses ismeretszerzés. Mindez megzavarhatja a mozgáskorlátozott tanuló környezetre való ráhatását, illetve nehezítheti a külvilágban lévő ok-okozati összefüggések megértését. Megváltozhatnak a környezethez való alkalmazkodás és aktív ráhatás lehetőségei és formái. Nehezített a környezet állandóan változó feltételeihez való alkalmazkodás. Az érzékelés és az észlelés biztosítja a valóság közvetlen megismerését. A beszűkült mozgásképesség megakadályozhatja a differenciált észlelési teljesítmények felépítését, szerkezetét. A mozgáskorlátozott kisgyermekeknek a különböző érzékleti modalitások integrációjában is kevesebb tapasztalatszerzésre van lehetősége, ezáltal átfogóan érintett lehet a percepció teljes spektruma. A korai agykárosodás utáni mozgás-rendellenességek esetén számolhatunk a propriocepció (belső érzékelés) zavarával, melynek következtében akadályozott a saját testen való tájékozódás, később a tér észlelése, a téri tájékozódás. A testrészek és a testhelyzet hibátlan észlelése és fogalmi ismerete nélkül akadályoztatott a cselekvéstervezés és -irányítás. Hiánya másodlagos feldolgozási problémákhoz vezethet. Az akadályozott helyváltoztatás és korlátozott kézhasználat miatt a taktilis érzékelés zavart lehet, emiatt a mozgáskorlátozott kisgyermek jóval kevesebb tapasztalatot szerez. Nehezítetté válhat minden olyan tevékenység, amihez a tárgyak tulajdonságait vesszük alapul (összehasonlítás, válogatás, relációk, sorba rendezés, mérés stb.).

A fej térben elfoglalt stabil helyzete alapfeltétele az egyes érzékszervek megfelelő ingerbefogadó képességének, az ingerek téri helyzet szerinti érzékelésének, a vizuális vagy auditív ingerekre való figyelemösszpontosításnak. Ha a fej nem tudja elfoglalni a térben biztos, ugyanakkor plasztikus helyzetét, akkor az egyes érzékleti modalitásokból származó ingerekre való összpontosítás, és ezek feldolgozása, térben, időben való rendezése is zavarttá válik. Főként cerebrális parézissel diagnosztizált tanulók esetében a fejkontroll hiánya, a kóros együttmozgások (szinergizmusok), a kóros reflextevékenység, vagy szemtekerezgés, kancsalság miatt konkrét látási és hallási fogyatékosság nélkül is befolyásolhatják a fixálást, az alakállandóságot, az alak-háttér észlelést, a differenciálást, a szerialitást. Mindezek pedig nehezítik a vizuo-motoros és az akusztiko-motoros teljesítményt, súlyos esetekben beszédészlelési, beszédmegértési, avagy beszédszervezési, -kivitelezési problémákat eredményezhetnek. A mnesztikus funkciók terén nehézség lehet a tartós figyelem kialakítása, fenntartása, a munkamemória hatékony működése, illetve a hosszútávú memóriába való bevésés. Ezek összességében és külön-külön is különböző mértékben befolyásolják a verbális és nonverbális kommunikációt és az írás és az olvasás elsajátítás folyamatát.

Emellett egészségügyi, emocionális és szociális nehézségekkel is találkozhatunk. Jellemző lehet a fizikai és a szellemi teljesítőképesség fáradékonysága, a diszkomfortérzés megélése, a motiváció ingadozása, esetleg viselkedészavarok, önértékelési zavarok jelenhetnek meg. Eltérő lehet a tanulók egészségi állapota, előfordulnak belgyógyászati problémák, szükséges lehet a napi gyógyszerelés, valamint egyes diagnózisok esetében a légzés nehezítettségével is számolnunk kell, illetve megváltozhat az egészségügyi és mozgásállapot a műtéteket követően is. A nevelési feladatok között minden életkorban kiemelt szerepe van az önállóságra nevelésnek. A pedagógiai

feladatok meghatározásakor figyelembe kell venni, hogy a mozgásszervi károsodások megjelenési formája széles spektrumú; a legenyhébb mozgásbeli eltérésektől a súlyos mozgásállapotig és a teljes kiszolgáltatottságig terjed. Ezért a sérülés és akadályozottság mértékének megfelelő támogatás, pedagógiai fejlesztő folyamat során a tanulási területek tartalmi és időbeli eltéréseinek megfogalmazásakor nagyfokú differenciálás, adaptálás és alkalmazkodás szükséges, igazodva az adott tanuló támogatási szükségleteinek mértékéhez.

A tanulás támogatása során alapelv, hogy a mozgáskorlátozott tanulók sérülésspecifikus pedagógiai fejlesztő folyamata komplex, magában foglalja a nevelést, oktatást, mozgásfejlesztést, a kommunikáció fejlesztését, az eszközös megsegítést, az egészségügyi szükségletek ellátását és a gondozási feladatokat, valamint a személyiségfejlesztés együttes, egymást erősítő és kiegészítő alkalmazásait. Biztosítani kell számára is – ahogyan a Waldorf-pedagógia alapelveiben is tükröződik – az aktív tanulás lehetőségeit, mely minden esetben heurisztikus szemléletű, tehát problémacentrikus és motiváló számára. Az ilyen tanulási folyamat jelentősen hozzájárulhat ahhoz, hogy a mozgáskorlátozott diák önállóan is képes legyen felismerni az összefüggéseket és a kölcsönhatásokat, ezáltal fejlődik problémamegoldó gondolkodása, és alkalmazásképes tudást szerezhet. Az ilyen tanulási folyamathoz jól illeszkedik kooperatív tanulás, projektmunka. A humanista értékrend prioritásának elve alapján fontos a tanulók megtanítása önmaguk és társaik elfogadására, megismerésére, megértésére.

– Az önállóságra nevelés elvét mindig szem előtt tartva, az iskolában – a mozgáskorlátozott tanulók életkorának és mozgásállapotának megfelelően – biztosítani kell pszichés, egészségügyi és fizikai szempontból a biztonságot és állandóságot, olyan szeretetteljes és motiváló légkör kialakításával, amely magában foglalja az akadálymentes, biztonságos, egészségügyi szempontból is megfelelő fizikai környezetet. A személyre szabott segédeszközöket és segítő technológiákat, az oktatáshoz szükséges speciális eszközöket (pl. megfelelő méretű dönthető asztallap, állítható magasságú biztonságos szék, írást-olvasást, kommunikációt támogató eszközök, adaptált matematikai eszközök stb.) valamint az önálló életvitelhez, mindennapos tevékenységekhez szükséges segítő technológiákat alkalmazni szükséges a tanulási-tanítási folyamat során, valamint azok használatát a mozgáskorlátozott diáknak megtanítani. Szükség szerint, indokolt esetben – amennyiben a mozgásos akadályozottság a tevékeny és eredményes részvételt súlyosan akadályozza – személyi segítő jelenlétét is biztosítani kell.

Az egyéni sérülés és akadályozottság mértéke szerinti pedagógiai fejlesztő folyamat olyan felkészülést, sajátos módszertani tudást kíván a pedagógusoktól, a gyógypedagógustól és a pedagógiai munkát segítő személyektől, amely biztosíthatja a komplex, minden sérült funkciót korrigáló-kompenzáló hatásokat, és lehetővé teszi a tanulók eredményes fejlődését. Mindez az együttnevelésben részt vevő szereplők hatékony együttműködésével valósulhat meg. Kiemelt szerepe van az inklúziót megvalósító iskolában tanító pedagógusok és a szomatopedagógus közösen tervezett tanulási-tanítási programjának, a közös tanításnak, valamint az e tevékenységet követő közös értékelésnek.

5. A látási fogyatékos tanuló

A látássérülés olyan állapot, mely a látószerv (a szem, a látóideg és/vagy a látásért felelős agykérgi/kéreg alatti területek) sérülése következtében alakul ki. Kihat a tanuló megismerő tevékenységére, alkalmazkodóképességére, személyiségének alakulására. Gyógypedagógiai szempontból azok a tanulók látássérültek, akiknek látásteljesítménye az ép láthoz (vízus: 1) viszonyítva két szemmel és korrigáltan (szemüveggel) vízus: 0 – 0,3 közötti és/vagy akinek centrális látótere legfeljebb 20°. Megkülönböztetünk közeli (vízus < 0,02) és távoli látássérülést. Utóbbit négy súlyossági fokban: enyhe, mérsékelt, súlyos és vakság. A nevelési-tanítási folyamat szempontjából három súlyossági fokot különítünk el: (i) vakok azok a tanulók, akiknek látóképessége teljesen hiányzik (vízus: 0); (ii) aliglátók azok a tanulók, akik minimális látással rendelkeznek (vízus: fényérzés –

0,1); (iii) gyengénlátók azok a tanulók, akiknek az életvitelét nagymértékben korlátozza a csökkent látásteljesítmény (vízus: 0,1 – 0,3).

A vak diákok és a látásukat praktikusan kismértékben használó aliglátó tanulók elsősorban a tapintó-halló életmód csatornáin veszik fel a külvilág ingereit. A látásukat praktikusan jól használó aliglátó diákok és a gyengénlátó tanulók a látó-halló (tapintó) csatornákat használják túlnyomó többségben az ismeretszerzésre. így az alkalmazandó irányelvek elkülönülnek a két csoport esetében. A látássérülés egyéni megélése sok különböző tényezőtől függ. Ide tartozik többek között a prevenció és a beavatkozó kezelések hozzáférhetősége, a látási rehabilitáció (ideértve a szemüvegeket, fehér botokat is) elérhetősége, és a megélt akadályozottság a közlekedés, tájékozódás, mindennapi élet, ügyintézés, információkhoz való hozzáférés terén. A nevelési és tanulási-tanítási folyamat szempontjából elsődlegesen a látásélesség és a látási funkciók ismeretére támaszkodhat a pedagógus, de tájékozódnia kell: (i) a látássérülés kórokáról, kialakulásának időpontjáról; (ii) a szemészeti állapot prognózisjavuló vagy romló tendenciájáról; (iii) a pedagógiai látásvizsgálat eredményéről; (iv) a gyermek intellektuális képességeiről; (v) a látássérülés személyiségre gyakorolt hatásairól.

Egyéb fogyatékosság is társulhat a látássérüléshez, pl. mozgás-, hallás-, intellektuális képességzavar vagy autizmus spektrumzavar, esetleg ezek különböző halmozódása. A nevelés-oktatás szervezeti keretének, módszereinek és eszközeinek megválasztását minden esetben a tanuló állapotából fakadó egyéni szükségletek határozzák meg.

A fejlesztés alapelveinek meghatározásakor és a pedagógiai tervező munka során szükséges figyelembe venni, hogy a látás hiánya vagy csökkent volta miatt az ismeretszerzést a külvilág iránti látó beállítódás helyett más – haptikus (bőr- és mozgásérzékelés együttese) és hallási – beállítódás is jellemzi. Fontos minden érzékszervi modalitás feldolgozó folyamatainak– hallás, tapintás, szaglás, ízérzékelés – fejlesztése, valamint a meglévő látás használatának tudatosítása és tanítása.

A látás hiánya, az aliglátás és a gyengénlátás a tanulás mellett nehezítheti a mindennapi élettevékenységeket (a tájékozódás, a közlekedés, az önkiszolgálás stb.) is. A látássérülés jellegéhez kell szabni a protetikus környezetet, hangsúlyosabban egyénre kell szabni a tanulási utakat, nagy szerepe van annak, mennyire rugalmasan kezeli a pedagógus a tanulók sokféleségét, hogyan ad mintát, segíti a látássérült tanuló társas kapcsolatainak kiépülését, megtartását, a metakogníció által az önmaga megismerését. A középtagozattól kezdve a protetikus környezet fontos részét jelentik a megfelelően akadálymentesített IKT-eszközök. Ezek készségszintű használatának elsajátítása az esélyegyenlőség megvalósulásának fontos feltétele.

A látássérült tanulók iskolai fejlesztésének pedagógiai szakaszai megegyeznek a Nemzeti alaptantervben (a továbbiakban: Nat) alkalmazott szakaszolással. A képzési szakaszok tervezésekor – az ép tanulókhoz hasonlóan – a látássérült tanulók nevelési-tanítási folyamatának megtervezésében is figyelembe kell venni a Waldorf-pedagógia alappillérét jelentő életkori sajátosságokat, életkori jellemzőket. Az életkoron belüli eltérő jellemzők miatt a személyiségfejlesztés speciális feladatai látássérültek esetén az alsó tagozaton:

(i) az önállóság iránti igény fejlesztése, elsősorban az önkiszolgálás, a mozgás és tájékozódás terén;

(ii) az érdeklődés felkeltése a környezet, a látható, hallható, tapintható világ megismerése iránt a speciális segédeszközök használatával;

(iii) az érzékszervek használatának tudatosítása;

(iv) az önbizalom, a pozitív énkép alapozása, a látássérülés megértése és elfogadása;

(v) kapcsolatépítés az ép látásúakkal, felkészítés az inkluzív közösségbe való beilleszkedésre;

(vi) az egészségvédő viselkedés szokásainak kialakítása, a higiénés tevékenységek elsajátítása, a szem védelme.

Speciális feladatok a közép és felső tagozaton:

(i) az önállóság további fejlesztése a tanulási és a mindennapi élet tevékenységeiben;

(ii) a látásteljesítménnyel rendelkező tanulók esetében a látás kihasználását maximálisan segítő speciális optikai segédeszközök használata iránti igény kialakítása;

(iii) az érdeklődés irányítása a látóképesség szempontjából reális pályaválasztási területek felé;

(iv) az önfejlesztés igényének kialakítása különösen az ismeretszerzés terén és az egyéni tehetség kibontakoztatásában;

(v) az önbizalom és az önkritika egyensúlyának megteremtése, reális énkép kialakítása;

(vi) az egészségvédő magatartás szokásainak továbbfejlesztése, az egészséges életmód iránti igény kialakítása; kiemelten fontos a rendszeres fizikai aktivitás biztosítása;

(vii) az egyéni igényeknek megfelelő közvetlen környezet tudatos át-, illetve kialakításának ismerete.

A Waldorf-iskolában történő együttnevelés minden esetben egyedi döntésen alapul, ahol az iskolai pedagógiai konferencia és a család közösen állapodnak meg a gyermek felvételében. Az iskolai integráció esetenként előkészítést igényel. Az együttnevelés-során különösen szem ellőtt kell tartani, hogy a látássérült tanuló vegyen részt olyan egyéni fejlesztésekben, amelyekre állapotából fakadóan szüksége van. Ezen minden olyan egyéni felzárkóztató, tehetséggondozó, rehabilitációs és habilitációs célú külön foglalkozást értünk, ami az intézmény rehabilitációs keretéből – az osztálytanító/osztálykísérő, a szaktanárok, a délutános nevelő, a szülő észrevételei és javaslatai alapján – a tanuló órarendjébe illeszthető. Ennek megvalósításához a szakértői javaslat nyújt támpontot, illetve igénybe vehetők a látássérült tanulók speciális iskoláiban létrejött egységes gyógypedagógiai módszertani intézmények által biztosított szolgáltatások. Az ilyen segítő szolgáltatások integrációt támogató tevékenysége kiterjed a látássérült tanulókra, családjukra és pedagógusaikra, az őket befogadó közösségekre, esetenként a látássérült tanulókkal kapcsolatba kerülő egészségügyi, hivatali dolgozókra is. A látássérült tanulók optimális fejlődése érdekében szükséges speciális feltételeket és feladatokat (tantervi kiegészítések, eszköz, segédeszköz, segédletek, differenciálás, az értékelés, minősítés, a követelmény egyénre szabott formái stb.) megjelölni. Különösen jelentős az osztálytanító és a gyógypedagógus szerepe az osztályban tanító pedagógusok tájékoztatásában a tanuló sajátos nevelési igényeiről.

A tanulás támogatása során a megfelelő tanulási környezet fizikai feltételeinek biztosítása alapvető fontosságú. A terem megfelelő pontján helyezzük el az egyszerűen megközelíthető tanulópadot, ahonnan a legjobban hallja a tanári magyarázatot. A tanuló látási funkcióinak megfelelő megvilágítást, és speciális taneszközöket szükséges alkalmazni (rajzolófólia, speciális körző, vonalzó stb.). Az adaptált taneszközök, a megfelelő képernyőolvasó programmal rendelkező IT-eszközök együttesen biztosítják a tanuló megfelelő tanulási lehetőségeit. Szem előtt kell tartani, hogy a táblára írt, a képernyőn megjelenő vizuális információk nem jutnak el automatikusan a tanulóhoz, tehát valakinek – a tanárnak, diáktársnak – érthetően, követhető tempóban diktálni kell az ott láthatókat. A látásfogyatékos gyermek órai jegyzetelése történhet Braille-formában, speciális mechanikus írógép használatával. A tanár engedélyével – és a személyiségjogi szabályok megtar-

tásával – főként a nagyobbak szívesen használnak diktafont, amiből otthon készítenek írásos jegyzeteket. Sokat lendít a tanulási hatékonyságon, ha a tanár magyarázata közben gondol erre, és esetenként figyelmezteti a tanulót, hogy mikor következik fontos információ. A hangrögzítés alkalmas arra is, hogy a házi feladatot valaki lediktálja, vagy az idegennyelv-óra végén az új szavakat leírási mód szerint rámondja. A számítógépet napi rutinnal használó gyerekek egyre többen jegyzetelnek, dolgoznak órán is az osztályban elhelyezett képernyőolvasó programmal ellátott számítógéppel vagy saját laptoppal, így a tanár a képernyőn folyamatosan nyomon követheti, ellenőrizheti a feladatok megoldását. Fontos, hogy nem minden program akadálymentes a látássérülés szempontjából. Törekedjen arra az iskola, hogy a speciális szükségleteket is kielégítő szoftverek használatát preferálja.

Tapintásnál csak a két tenyér alatt elférő részletekből adódik össze a valós képzet, így az analízis-szintézis technikáira nagyobb hangsúlyt kell fektetni, de a monumentalitás megértése (pl. épületek, hegységek stb.) még így is túl elvont lehet a tanulók számára. A tanulási-tanítási folyamat során megfelelő mennyiségű időt kell biztosítani arra, hogy a látássérült tanuló minden fontos részletet pontosan észlelni tudjon. Jó, ha az érzékeltetés minél több érzékszervi csatornán keresztül történik. Ilyenkor kérdésekkel folyamatosan ellenőrizni kell a valósan megszerzett ismereteket, a felmerülő hiányosságokat pótolni, illetve javítani kell. A látássérült tanulók verbalitása általában kiemelkedő, azonban figyelnünk kell arra, hogy a széles verbális kifejezés mögött valódi tartalmak álljanak. Leghatékonyabb, ha a valós életszituációban való érzékeltetésre törekszünk.

A vak, aliglátó tanulók későbbi társadalmi integrációja már az iskolában elkezdődik, így fontos, hogy a látássérültségük miatt ne maradjanak ki intézményi és osztályszinten szervezett programokból, projektekből, továbbá, hogy részt vegyenek az őket érintő döntési folyamatokban. Teljesítményét a pedagógusnak a Waldorf-iskolában szokásos szöveges értékeléssel (ha szükséges Braille-írás formájában is), reális, egyben támogató visszajelzést adva kell méltányolnia úgy, hogy az erősítse a tanuló önbizalmát is. Az iskola minden dolgozójának felelőssége, hogy a látássérült tanuló ne legyen iskolai zaklatás áldozata, de ő se váljon terhessé tanulótársai, pedagógusai számára. A vak, aliglátó tanuló iránti tisztelet és elfogadás sok esetben tanári segítséggel alakul ki. A látássérült tanulónak is tisztelnie kell osztálytársai egyéni különbségekből eredő sokféleségét. Csak a megfelelő iskolai légkör, a nyílt kommunikáció képes biztosítani, hogy a vak, aliglátó tanuló képes legyen tanulási problémáját és személyes nehézségeit jelezni.

6. A hallási fogyatékos tanuló

A hallássérülés a hallószerv valamely részének veleszületett vagy szerzett sérülése, illetve fejlődési rendellenessége, következménye az éptől eltérő hallásteljesítmény. A hallássérülés gyűjtőfogalom. Hallássérült személyek a nagyothallók, a siketek és a cochleáris implantátumot (továbbiakban: CI) viselők. A cochleáris implantátum a belső fülbe ültetett hallásjavító eszköz.

A hallássérült tanulónál – a hallás hiánya vagy csökkenése miatt – a szokásostól eltérhet a nyelvi kommunikáció (beszédértés, szövegértő olvasás, szókincs, nyelvi szerkezetek értése és használata, hangzó beszéd stb.) fejlettsége, ennek következtében a megismerő tevékenység és a teljes személyiség fejlődése is megváltozhat. A tanuló nyelvi kommunikációja intenzív fejlesztést igényel, mert ennek szintje nem feltétlenül korrelál életkorával, hallásállapotával. A különböző súlyosságú hallásveszteséggel élő diákok fejlődési sajátosságai, megismerő tevékenysége, tanulási folyamatai egymástól jelentősen eltérőek lehetnek. Ezt tovább árnyalja a hallássérülés felfedezésének és segédeszközzel való ellátásának időpontja, a tanuló környezete és szociokulturális háttere.

A siket tanulónál súlyos fokú hallásveszteség áll fenn (a beszédhangok frekvenciatartományában mért hallásveszteség 90 dB-nél nagyobb). Ennek következménye a hangzó beszéd spontán kialakulásának képtelensége, elsajátításának súlyos fokú nehezítettsége, valamint a nyelvi kommunikáció általános akadályozottsága.

A nagyothalló tanulónál (enyhe nagyothallás esetén a beszédhangok frekvenciatartományában mért hallásveszteség 30–45 dB közötti; közepes nagyothallás esetén a beszédhangok frekvenciatartományában mért hallásveszteség 46–65 dB közötti; súlyos nagyothallásnál a beszédhangok frekvenciatartományában mért hallásveszteség 66–90 dB közötti) a hallás csökkenése akadályozottságot jelenthet a hangzó beszéd elsajátításában és értésében. Ennek mértéke a súlyos kommunikációs zavartól a normál nyelvhasználat megközelítésének szintjéig terjedhet.

A hallásukat műtéti úton helyreállított (pl. cochleáris implantált) hallássérült tanulóknál – az egyik vagy mindkét oldalon végzett hallásjavító műtét után – fizikai értelemben közel ép beszédhallás mérhető. Fejleszthetőségük, fejlődési ütemük döntően függ intelligenciájuktól, illetve az esetleges pszichés fejlődési zavaruktól, valamint attól, hogy a gyermek milyen életkorú volt a műtét elvégzésekor. A nyelvi fejlődés gyorsabb, magasabb szintű elsajátítását a hallásjavító műtét előtti és utáni (gyógy)pedagógiai habilitációs és rehabilitációs, valamint az azzal párhuzamos pedoaudiológiai gondozás és az aktív szülői megsegítés eredményezi. A fejlesztés stratégiájának alapja döntően a beszédhallásra alapozott módszerek alkalmazása. A beszédértés, a hangzó beszéd fejlődése hasonlóságot mutat az ép hallású gyermekek beszédfejlődésével. A fejlesztés eredményes színtere a halló környezetben van szurdopedagógus jelenlétével, ugyanakkor az integrációra csak alapos pedagógiai diagnózis után kerülhet sor. Az érintett tanuló teljesítményét a befogadó intézmény szakmai felkészültsége, nyitottsága, a szülők együttműködő készsége, valamint a gyermek kognitív és pszichés jellemzői és az esetleges beszéd- és nyelvelsajátítási zavar (diszfázia) befolyásolja.

A hallássérültek „diszfázia típusú” társuló tanulási zavara a halmozott fogyatékosság egy speciális változata. Összetett tüneti képe súlyosabb fokú nyelvi és beszédfejlődési akadályozottságban, diszpraxiás és szenzomotoros integrációs zavarra utaló pszichomotoros jellemzőkben nyilvánul meg. A specifikus nyelvi zavar, valamint a kísérő pszichomotoros tünetek változatos formában, sajátos összetételben jelennek meg a hallási fogyatékosság enyhébb vagy súlyosabb mértéke mellett. A diszfázia (a hallássérüléshez társuló neurogén eredetű nyelvi zavar) korábban nem alkalmazott módszertani eljárásokat és óraszervezési technikákat igényel. Javasolt a speciális módszertani és óraszervezési technikák alkalmazása.

A hangos beszéd kialakulása után hallássérültté vált tanulók személyisége az előző csoportokhoz viszonyítva még sérülékenyebb; nehezen dolgozhatják fel a hallás elvesztésével fellépő állapotváltozást, vagyis: a nehezített kommunikációt, a környezettel való kapcsolatuk beszűkülését. Ebben az esetben fokozott segítséget igényelnek a kompenzációs csatornák kialakításához.

Más esetekben a halmozottan fogyatékos hallássérült (siket, nagyothalló) tanulók hallásveszteségéhez mozgáskorlátozottság, látás-, értelmi fogyatékosság, tanulási vagy a fejlődés más zavarai társulhatnak. A halmozottan fogyatékos hallássérült tanulók nevelhetősége, oktathatósága a fentiek következtében súlyosan nehezített. Javasolt az iskola alapozó szakaszban a fokozott egyéni és kiscsoportos fejlesztés, a gyógypedagógiai asszisztens vagy a kéttanáros modell alkalmazása.

A fejlesztés alapelveinek meghatározásakor és a pedagógiai tervező munka során szükséges figyelembe venni, hogy a hallássérült gyermekek fejlesztése az általános pedagógiai tevékenységen kívül egészségügyi és pedagógiai célú habilitációs és rehabilitációs foglalkozások, eljárások folyamatában valósul meg. A komplex ellátás a korai fejlesztésre és óvodai nevelésre építkezve, döntően a szurdopedagógiában használatos módszerek alkalmazásával, megfelelő audiológiai ellátással, a jól beállított hallókészülékek és hatékony hangátviteli technikák használatával és/vagy a legkorszerűbb műtéti technika alkalmazásával beépített cochleáris implantátumokkal történik. A felsoroltak együttesen határozzák meg a hallássérült tanuló eredményes nevelhetőségét, oktathatóságát. A rendszeresen végzett mérési, speciális pedagógiai vizsgálati, megfigyelési, tapasztalati eredmények figyelembevétele, valamint az audiológus szakorvossal történő folyamatos kapcsolat elengedhetetlen feltétele az eredményes gyógypedagógiai és egészségügyi habilitációs és rehabilitációs tevékenységnek. A szakszerű pedagógiai munka végzéséhez mindezen ismeretek, valamint elemi technikai tudnivalók (hallókészülék stb. kezelésében tájékozottság) szükségesek a hallássérült diákot nevelő-tanító osztálytanító és szaktanárok számára. A hallássérült gyermekek halló társaikkal való együttnevelése sok formában történhet: egyéni teljes integráció, csoportos teljes integráció, részleges integráció. Az együttnevelés folyamán különösen fontos, hogy a tanuló minden segítséget megkapjon hallássérüléséből, gyengébb nyelvi kommunikációs kompetenciájából, fogalmi gondolkodásából eredő hátrányának és ezzel összefüggő esetleges tanulási nehézségének leküzdéséhez. Figyelembe kell venni a tanulási-tanítási folyamat megtervezésénél és a tanultak számonkérésnél egyaránt, hogy a hallássérült gyermek szókincse és szóbeli és írásbeli nyelvi kifejezőkészsége elmaradást mutathat, ezért ne állítsuk olyan követelmény elé (pl. hosszú memoriter, hangsúlyozó olvasás, versmondás, tollbamondás) melyet sérüléséből kifolyólag nem tud teljesíteni.

A tanulás támogatása során a verbális tanulási helyzetekhez kötött tanórák esetén a tanítónak, szaktanárnak fokozottan figyelemmel kell kísérnie és megfelelő módszerekkel kell segítenie a diák ismeretszerzését, amennyiben az adott tárgy nyelvi fordulatai, szókincse nehezen épül be a hallássérült tanuló tudásába, biztosítani szükséges számára a tantárgyi felzárkóztatást. Az olvasástanulás fokozatos, sok gyakorlást biztosító folyamatában nagy gondot kell fordítani a beszédhangok megkülönböztetésére és ezek betűkkel való összekapcsolására. Emellett az alsó tagozaton fontos az önálló szövegértő olvasás fejlesztése, főképpen a köznapi, a kisdiák autobiografikus emlékeihez köthető szövegek révén, majd később ismeretterjesztő szövegek, a közép és felső tagozaton irodalmi szövegek bevonásával is. Minden tárgyból fontos a konkrét tapasztalatokon alapuló szókincsfejlesztés, különösen az elvont fogalmak, állandó szókapcsolatok, közmondások árnyaltabb megfogalmazási formák felismerésére. Az ismeretek feldolgozása során fokozatosan kell elérnünk, hogy a hallássérült diák mindinkább támaszkodjon a hallás útján megszerezhető információkra. A hallássérült tanulók komplex nyelvi fejlesztésére van szükség, speciális feladatokkal, módszerekkel, a nyelvi kommunikáció mind teljesebb értékű elsajátításának céljából. A fejlesztés tartalmába – az alsóbb évfolyamokon hangsúlyosabban – integrálódhat a közvetlen környezet társadalmi és természetismereti anyaga. A Waldorf-kerettantervben rögzített tananyaghoz képest a helyi tanterv szintjén az adott tanuló nyelvi állapotához, fejlettségi szintjéhez szükséges differenciálni, redukálni, adaptálni és helyettesíteni az irodalmi műveket. Speciális figyelmet kell fordítani minden évfolyamon az egyéni társalgási képességek fejlesztésére, hogy a hallássérült diák napi rendszeres lehetőséget kapjon elsősorban a köznapi témájú verbális kommunikációs helyzetek, a nyelvi szerepváltás, a beszédértés (beszédhallás és szájról olvasás), és a gondolatok önálló, minél érthetőbb megfogalmazásának gyakorlására. Ebben segítik az osztálytanítót a Waldorf-iskola napirendjének állandó szokásai: pl. a beszélgetőkör, a történetmesélés, a drámajáték. Másik kiemelt cél a hallás-ritmus-mozgásnevelés, melynek során közvetlenül a hallássérülés következményeit tantárgyi keretekben, egyénre tervezett fejlesztési programmal lehet kompenzálni. A Waldorf-iskola tárgyai közül különösen megfelel erre a ritmikus rész, az euritmia, a zene és a mozgásos játékóra. Ezek a speciális tevékenységek a beszédhallás, a hangos beszéd további komponenseinek (beszédhang, beszédritmus, dallam, hangsúly) fejlesztését célozzák.

A NAT 2020 ÉS A WALDORF-KERETTANTERV

1.1 A NAT 2020, az állami kerettantervek és a Waldorf-kerettanterv 2020-as változatának összevetése

„A magyar Waldorf-iskolák kerettanterve” a NAT 2020 és az állami kerettantervek figyelembe vételével az alábbi területeken került átdolgozásra:

1. A NAT 2020 „Fő tantárgyi témaköreinek” megjelenítése a Waldorf-kerettantervben

   A NAT-ban a „Fő tantárgyi témakörök” tagozatonként, tehát 1-4, 5-8, 9-12 évfolyamokra vannak elosztva. A Waldorf-kerettantervben ezek a témakörök a „Tematikai egység/fejlesztési cél”, illetve a „Tantárgyi fejlesztési célok” címszavak alatt találhatóak. A felülvizsgálat során a NAT-ban felsorolt fő tantárgyi témakörök megjelentek a Waldorf-kerettanterv megfelelő tagozatán, illetve egyes témakörök a Waldorf-tanterv belső logikája szerint más tagozaton.

2. A NAT 2020 „Tanulási eredményeinek” egyeztetése a Waldorf-kerettantervvel

   A NAT 2020-ban tagozatonként szerepelnek a „Tanulási eredmények”, amelyek a Waldorf-kerettantervben a „Fejlesztés várt eredményei” alcím alatt találhatóak.

   A vizsgálat elsősorban a NAT 2020 kompetenciákra vonatkozó eredményeire fókuszált, és ezek alapján került módosításra a Waldorf-kerettanterv

   A Waldorf-kerettanterv továbbra is egységes szerkezetként kezeli a „Fejlesztés várt eredményeit”, tehát nem tagolja kompetencia/készség- és ismeret/tudás-eredményekre.

3. Az állami kerettantervek „Fogalmainak” egyeztetése a Waldorf-kerettantervvel

   Az állami kerettantervek kétévenkénti leírásában az adott tantárgyhoz tartozó „Fogalmak” a Waldorf-kerettanterv évfolyamonkénti bontásában megjelenő „Kulcsfogalmaival” kerültek összevetésre. Az eljárás során az állami kerettanterv kétéves bontásban szereplő fogalmai a Waldorf-kerettanterv egyes évfolyamaira kerültek besorolásra.

A fentieken kívül a megtörtént a NAT 2020 és a Waldorf-kerettanterv tantárgyainak megfeleltetése (1.2. fejezet).

1.2. A NAT 2020 és a Waldorf-kerettanterv tantárgyi rendszereinek megfeleltetése

A Nat 2020 tantárgyai	A Waldorf-kerettanterv 2020 megfelelő tantárgyai
Magyar nyelv és irodalom	
magyar nyelv és irodalom	magyar nyelv és irodalom
Matematika	
matematika	matematika
Történelem és állampolgári ismeretek	
történelem	történelem
állampolgári ismeretek	társadalmi és állampolgári ismeretek (két választható változat)
hon- és népismeret	a honismeret és földrajz tantárgyban
Etika / hit- és erkölcstan	szabad vallás
Természettudomány és földrajz	
környezetismeret 3-4. o.	a kerettantervben ilyen tárgy nem szerepel; a tárgy témakörei beillesztve a honismeret és földrajz (1-12.o.) és a természetismeret és biológia tantárgyakba; ez utóbbi 1-2. osztályban más tantárgyakban jelenik meg, 3-12. osztályban pedig önálló órakerete van.
természettudomány 5-6. o.	a kerettantervben ilyen tárgy nem szerepel; témakörei a természetismeret és biológia tárgyban jelennek meg részletesebben; egyes témakörök a kémia, fizika, honismeret és földrajz tárgyakban jelennek meg.
kémia	kémia
fizika	fizika
biológia	biológia
földrajz	honismeret és földrajz
Idegen nyelv	
első és második élő idegen nyelv	az angol és német nyelv 1-12. osztályra átalakítva szerepel a tantervben
	a szlovák, spanyol, francia és orosz nyelvek átalakítás nélkül szerepelnek a tantervben
Művészetek	
ének-zene	zene
vizuális kultúra	a kerettanterveben vizuális kultúra összefoglaló név alatt szerepel a festés (1-13. o.) és a rajz-grafika tanterv (1-11.o.), valamint a művészettörténet
dráma és színház	dráma
mozgóképkultúra és médiaismeret	mozgóképkultúra és médiaismeret
Technológia	
technika és tervezés	részletesen a kézimunka tárgyban; az egyéb tárgyakban való megjelenése a kézimunkánál olvasható
digitális kultúra	digitális kultúra
Testnevelés és egészségfejlesztés	
testnevelés	testnevelés
közösségi nevelés (osztályfőnöki)	osztályfőnöki

2.1. A NAT 2020-ban szereplő kiemelt fejlesztési területek – nevelési célok és a Waldorf-kerettanterv viszonya

Az erkölcsi nevelés

A Waldorf-iskola létrehozásának pillanatától működésének mindennapjain át olyan tudatos személyes jelenlétet igényel mind szülői, mind tanári részről, amely már hozzáállásunkat tekintve önmagában példamutató az iskolába járó gyerekeknek. A szülők tudatos döntésük alapján nem csupán anyagi fenntartóivá válnak az intézményeinknek, de napról napra iskolai események közreműködő-szervezői, az iskola szellemiségébe bekapcsolódóan tényleges éltetői lesznek gyermekük iskolája életének. A tanárok munkája is kiemelkedő együttműködést igényel: a gyermekek ennek tudatában folytatják tanulmányaikat. Az iskolai életnek minden mozzanata a jelenlétnek ezt a magas minőségét feltételezi: mindez minden fél számára a lehető leggyakorlatibb találkozást hozza az életben ránk váró feladatokkal.

Nemzeti öntudat, hazafias nevelés

A nemzeti öntudatra nevelés gyakorlatában valósul meg a Waldorf-iskolában. Diákjaink számára már az első évfolyamokon a magyar kultúrával áthatott tantervünk biztosít természetes anyanyelvi közeget: a magyar költészet és a magyar zene-, ritmus- és dallamkincs határozzák meg a mindennapjaikat. Kézműves-művészeti tantárgyaink, iskolai ünnepeink révén népi kultúránk hagyományait élhetik meg a tanulók. A felsőbb évfolyamokon nemzeti ünnepeink megemlékezéseinek létrehozásában alkotóan vesznek részt a diákok. A tantervünknek számtalan olyan vetülete van, amely akár a közvetlen lakóhely megismerése által a szülőföld, akár a történelem sokszínűségének felismerése által a hazaszeretet érzését táplálják.

Állampolgárságra, demokráciára nevelés

A Waldorf-iskola működésének feltétele egy önigazgatási alapokon szerveződő iskolairányítás. Ezzel kiváló példát ad az együttműködésből születő munkára, az együttélési szabályok megalkotására és alkalmazására, az egyéni és közösségi célok összehangolásának gyakorlatára.

A delegációs elven működő iskolavezetés elengedhetetlen eleme a személyes felelősségvállalás. Az önkormányzás elve a tanulókkal folytatott munkában is fontos elem. A demokratikus döntéshozatal gyakorlása megjelenik a különböző iskolai programok, ünnepek, diáknapok és egyéb rendezvények, művészeti projektek előkészítésében és lebonyolításában. Az egyéni kezdeményezőkészség támogatását a Waldorf-iskolák kiemelt pedagógiai-fejlesztési célként kezelik.

Az önismeret és a társas kultúra fejlesztése

A Waldorf-pedagógia vallja, hogy az iskola egyik legfontosabb feladata a szociális képességek fejlesztése. Pedagógiai működésének egyik alappillére a diákok együttműködési készségének, az egymás felé fordulásnak folyamatos gyakorlása. A művészeti – különösen az euritmia, a dráma és a közös zenei – nevelésben már az alsóbb osztályfokokon is igen nagy jelentősége van a közösségi együttműködésen alapuló tanulásnak, a nagyobb csoportok közös művészeti előadásainak, fellépéseinek. Ez a törekvés tizenkét éven keresztül végigkíséri egy-egy osztály életét. A kézműves és képzőművészeti tantárgyak az akarati nevelés legfőbb eszközei: az évek múltával egyre fokozottabban szolgálják az önismeretet, s így a társas együttélés megalapozóivá lesznek.

A családi életre nevelés

Az átrendeződő, relativizálódó értékrendű világban egy Waldorf-iskola működésében kiemelkedő szerep jut a fokozott családi együttműködésnek. Már eleve evvel az alaphelyzettel természetes

pozitív nevelési alapközeget biztosít a gyermekek számára. Az eltelő évek során a diákok fokozatosan egyre több közösségi feladatot vesznek át a családtagoktól. Ugyanakkor az új Waldorf-kerettantervben tantervi célkitűzés az egészségre és az egészséges szexualitásra nevelés.

A testi és lelki egészségre nevelés

A Waldorf-iskolák pedagógiai és iskolafenntartási tevékenységeikben a diák-szülő-tanár hármasára építenek. Az egészségességre törekvés az iskolai élet minden szintjére kiterjed: a pedagógiai munka fontos mozzanata a fejlesztő pedagógusokkal és az iskolaorvossal való szoros együttműködés. Ez a figyelem általános igényként/követelményként szervező ereje az iskolai folyamatoknak: pozitív hatása van a családok életére is. A Waldorf-iskolák higiéniai pedagógiai szerepe a magyar közoktatásban ezen a területen is érzékelhető.

Felelősségvállalás másokért, önkéntesség

Az átdolgozott Waldorf-kerettanterv ajánlásaiban megfogalmazottak szerint iskoláinknak törekedniük kell az inkluzív jellegű közösségépítésre: céljai között elhangzik, hogy elfogadó, együttműködő és ösztönző légkör jöjjön létre az iskolában. (A különböző készségbeli nehézségekkel küzdő diákok számaránya az osztályközösségben ne haladja meg az ország összlakosszámára eső átlagokat.) Ezen általános működési elv szerint a diákok személyiségfejlődésének egyik csúcspontja a tizenegyedik évfolyamban megvalósítandó szociális gyakorlat. Az egyéni felelősségvállalás gyakorlati próbája minden diákot szembesít az emberélet közösségi és egyéni határaival is, megtapasztalják a valóságos segítség jelentőségét a szociális kapcsolatokban.

Fenntarthatóság, környezettudatosság

A Waldorf-iskolák fenntartásának biztos alapját adó szülői körnek olyan tudatos döntést kell meghoznia, amikor ezt az iskolatípust választják gyermeküknek, amely már eleve feltételez egy más jellegű családi alapállást a világban. A környezettudatos magatartás szinte alapigényként tartható számon mind az iskolafenntartói, mind az iskolaműködtetői oldalon. A tanterv felépülése már az alsóbb osztályokban folyamatos kapcsolatot igyekszik kialakítani a valós világgal, illetve a világ természetes folyamataival. A régi mesterségekkel, tevékenységekkel való találkozás által a gyerekek olyan, az önfenntartó természetességgel működő történelmi gazdasági gyakorlatokkal ismerkednek meg, aminek önmagában példamutató értéke van. A felsős természettudományi tanterveknek pedig tematikailag is részét képezik ezek a kérdések.

Pályaorientáció

A Waldorf-pedagógia egésze a tudatos én-t hordozó ember nevelésére irányul. Ezt célozzák az alapfokú művészeti nevelés nyolcadikos és tizenkettedikes éves zárómunkái is. Az első vizsga nyolc év tanulmányainak, a kifejlődött képességeknek visszatekintő jellegű felmérése is; a második vizsga elvárásként – mint a tizenkét éves Waldorf-képzés egyéni lezárása – már magában hordozza annak lehetőségét, hogy a diák jövendő életútjának irányai felé mozduljon. Ennek a felismerési és ön-megismerési folyamatnak a támogatására irányul tizenkét éven keresztül a művészeti nevelés, az életkorok sajátosságait figyelembe vevő tantervi koncepció, az iskolai gyakorlatok sora. A végső célkitűzés, hogy a diák egyéni adottságaiból is fakadó képességeiben kiteljesedve döntéseket meghozni tudó emberként hagyja el az iskolapadot.

Gazdasági és pénzügyi nevelés

A felülvizsgált Waldorf-kerettantervben két modulban megjelenik a gazdasági és pénzügyi nevelés. A pénz világunkat alakító szerepének tudatos végiggondolásán alapuló gazdaságtan-tanterv az ötödiktől a nyolcadik osztályig alapvető gyakorlati-logikai készségeket igyekszik kialakítani a

gyermekekben; majd a kilencediktől a tizenkettedik osztályig tartó időszakban már nagyobb rálátást kíván adni a gazdaságot működtető, de akár a világgazdaság változásait meghatározó folyamatokra.

Médiatudatosságra nevelés

A tudatos médiaismeret és alkalmazás jelentőségét elismerve a tanterv 8. osztályig a Digitális kultúra tárgy keretein belül, felső tagozaton pedig a Mozgóképkultúra és médiaismeret tárgy egyes témaköreivel támogatja ezt a nevelési területet. Alapvető célunk a média működésétől áthatott és befolyásolt mindennapi életünk értékelvű szervezésének, tudatos egyéni irányításának megtanítása. A médiát vezérlő erők (meg)ismerése, hatásmechanizmusainak megértése, a médiahasználat tudatosságának kialakítása a diákoknál első rendű feladat: fel kell ismerniük, hogy a kommunikációs képességek elsajátításának és felelősségteljes használatának milyen nagy szerepe van társadalmunk életében.

A tanulás tanítása

A kerettantervben választható tantárgyként külön tantervi szakasz található a tanulás tanulásáról. Már sok éves tapasztalat és gyakorlat alapján felépített tanterv, tanulást segítő könyvek alapján pontosan behatárolható az az életkor, amikor hatékonyan lehet ezt a képességet fejleszteni. A Waldorf-pedagógiában egy osztálytanítónak – aki nyolc évig vezeti osztályát – egyedülálló lehetősége és felelőssége is, hogy jártas legyen ezekben az eljárásokban. A Waldorf-pedagógia céljai között az élményszerű tanítás, a tanultak örömmel áthatott megélése, a megfigyelési-leírási gyakorlatok, a világ jelenségei iránti nyitottságra törekvő figyelem kialakítása nem csupán mind, mind szerepelnek, hanem a szakmódszertana is ezekből a célkitűzésekből indul ki.

2.2. Az eredményes tanulás elveinek megjelenése a Waldorf-kerettantervben

Tanulási környezet

A tanulási folyamat sikerességét külső és belső feltételek egyaránt befolyásolják. A tanuláshoz nemcsak idő, hanem hely is szükséges.

Az eredményes tanulás feltétele a megfelelő tanulási környezet, ezért a Waldorf-iskolák törekednek az osztálytermek és a berendezések (bútorok, kiegészítők, képek, stb) esztétikus kialakítására. A Waldorf-iskolák támaszkodnak arra, hogy az esztétikus iskolai környezet (épület, udvar, iskolakert) jótékony hatással vannak a figyelemre, így a tanulási eredményekre is. A külső tanulási környezet optimális feltételeinek biztosítása mellett azonban nélkülözhetetlen a személyes szükségleteknek megfelelő belső motiváltság is a tanulás eredményességéhez. A pedagógus személye és a tanulók egymással és egymástól való tanulása felébreszti a tanulás iránti igényt.

Egyénre szabott tanulási lehetőségek

A Waldorf-iskola osztályai minden esetben heterogén tanulói csoportot alkotnak. A tanulókat az individuális fejlődési útjukon haladva egy-egy életszakaszban különböző tanulási és szociális képességek jellemzik, így nem egyformák sem pszichológiai értelemben, sem a megszerzett tudás, képességek, kialakult készségek vonatkozásában.

Pedagógiai szempontból az egyénre szabott tanulási lehetőségek azt jelentik a Waldorf-iskolában, hogy a pedagógusok minden tanulót a saját képességeikre építve próbálnak segíteni. A differenciálás ebben az értelemben nemcsak a tanulás tartalmára, hanem módszereire és eszközeire is vonatkozik. Eszerint ugyanahhoz a végeredményhez – ugyanahhoz a tudáshoz – különböző utakon is eljuthatnak, mivel a különböző tanulók igényeinek különböző utak felelnek meg.

A Waldorf-iskola tantárgyi rendszere lehetőséget ad a csoporton belül megjelenő képességek széles körben történő eloszlására. Mivel a művészeti és a gyakorlati tárgyak a közismereti-intellektuális tárgyakkal azonos súlyt képviselnek, így a kevésbé intellektuális, de jó praktikus vagy művészi képességekkel megáldott tanulók megélhetik a művészeti-gyakorlati tevékenységekben való jártasságukat, tehetségüket, így kevésbé alakul ki a csoporton belül csupán a mérhető tanulási eredményekre fókuszáló hierarchia.

Képesség-kibontakoztatás támogatása

A képességek kibontakoztatásának támogatása a Waldorf-iskola egyik legfontosabb nevelési-pedagógiai elve. A valódi képesség megszerzése azt jelenti, hogy a tanulók a tanulási folyamatot „elfelejtve" képesek a megszerzett ismereteket képességgé, készséggé alakítani. A valódi képesség megszerzéséhez egy tudatosan vállalt, kimért tanulási út vezet, ahol az ismeretek begyökereződnek és kompetenciává érnek. Ezért lényeges módszertani elem a Waldorf-iskolák gyakorlatában az ún. „késleltetett írás és olvasás-tanulás", ahol a tanulási folyamat 2-3 éve alatt a tanulók valódi, maradandó, a gyakorlati életben is beváltható képesség birtokába jutnak.

A képesség-kibontakoztatás támogatásához valódi emberismeretre van szükség, hiszen a pedagógusnak tudatában kell lennie, hogy a gyerekeknek egy adott életkorban milyen képességeik vannak. A pedagógus feladata, hogy a gyerekek kinyíló képességeit a tananyagon és a különböző iskolai tevékenységeken keresztül megfelelő módon támogassa és fejlessze.

2.3. A köznevelési rendszer egyes feladataira vonatkozó szabályok és a Waldorf-kerettanterv viszonya

Az etika/hit és erkölcstan oktatás

A Nemzeti Alaptantervben meghirdetett egyik alapgondolat: „Az erkölcsi nevelés a minden emberben jelen lévő erkölcsi érzék kiművelését jelenti; ami nem kifejezetten egyik vagy másik tantárgy feladata." Sok ponton megfelel ennek az elvnek a Waldorf-kerettanterv: számos lehetőséget biztosít arra, hogy különböző tantárgyak hatékony eszközei legyenek az erkölcsi nevelésnek. A Waldorf-iskola életre hívása eleve feltételez közösségi akaratot és folyamatos közösségépítő tevékenységeket: olyan szülői együttműködést igényelnek az iskolai élet mindennapjai, az intézmény fenntartása, amely csak tudatos, mélyen etikai jellegű döntéseken alapulhat. Az önigazgató tantestületi együttműködés is példaértékű cselekedet mind a diákok, mind a családok számára. Az, hogy az iskolák évrendje a keresztény kultúrkör szellemi működéséhez kötődik, élővé teszi a kötődést az európai hagyományokhoz. Tantárgyaink közül a szabad vallás tanterve az, amelyik legközvetlenebb módon felveti, s a lehető leggyakorlatibban tárgyalja is az alapvetői emberi etikai kérdéseket. Az ünnepeink tárgyalásakor már tettünk utalásokat, milyen általános emberi értékekhez, keresztény hagyományokhoz kapcsolódunk általuk. Ezen események életre hívásához tudatosan átgondolt és felépített iskolai működésre van szükség: a változás és a hagyományokhoz kötődés kiegyenlítési folyamatát kell örökösen éltetni. Tantervünk horizontális és vertikális felépítésében is egy mélyebben végiggondolt moralitás fejeződik ki: a tantárgyi összefüggések, témaválasztások, tantervi ívek a gyermekek életkori sajátosságainak embertani ismeretein alapszanak. A Waldorf-tanári működésnek egyik alappillére a folyamatos részvétel a tanártovábbképzéseken, iskolák közötti pedagógiai tanári konferenciákon. A társadalmi elkötelezettség intézményi kifejeződése a Waldorf-iskolák szakmai és érdekvédelmi szervezetének, a Magyar Waldorf Szövetségnek a léte.

A tanterveinknek jelen szűk keretek között a szabad vallás fent említett szerepén túl még három vonulatát szeretnénk felmutatni. Az emberi történetek által való nevelés: alsóbb évfolyamokon a népmesék, állattörténetek, szentek élete, bibliai teremtéstörténet megismerése révén találkoznak a gyerekek archetipikusan eredendő morális kérdésekkel. Ez a folyamat az individuális életlehetősé-

gek mintáit adó életrajzok elbeszélésével folytatódik a felsőbb évfolyamokban. A történelem tanításának megjelenésével, az emberiség történetének megismerésével már ötödik osztálytól megvalósul a NAT egy másik célja az etika tanításával: amely „feltárja és fogalmilag megragadhatóvá teszi azokat az értékelveket, amelyeken a társadalmi együttélés bevett normái alapulnak és segíti a kulturális sokszínűség értékének felismerését". A középiskolában már nem csupán a humán tantárgyak adják meg a lehetőséget arra, hogy tiszta filozófiai értelemben vitassanak meg etikai kérdéseket: a természettudományos tanulmányok idején sorra vetődnek föl fejlődéselvű korunk sok-sok ellentmondásosságot hordozó és morális kérdéseket feszegető gondjai.

Egész napos iskola

A Waldorf-iskola az egész napos oktatási feladatot az organikusan felépített órarend segítségével valósítja meg. A közismereti tárgyak mellett a mindennapos testmozgás és a komplex művészetoktatás tevékenységei nyújtanak lehetőséget az egészséges napirend kialakításához. Így elsősorban az intellektust igénybe vevő tárgyak nyitják a napot, majd az idegennyelvek és a készségtárgyak következnek. Az alapfokú művészetoktatás tárgyai és a testmozgás általában az egész napos iskolai rend részeként a kötelező tanítási idő végén jelennek meg. A kisebbek délutáni foglalkozásaihoz a szabad játékkal és a vezetett tevékenységekkel működő napközi ad a tanulók életkori sajátosságainak megfelelő keretet.

Természettudományos nevelés

A Waldorf-iskola természettudományos nevelésének alapja a vizsgált jelenségek lényegének megismerése. Ehhez a legfontosabb, hogy a pedagógus nem kész definíciókat közvetít a gyerekeknek, hanem arra törekszik, hogy a tanulók minél szélesebb körben szerezhessenek érzékszervi és átélhető, gyakorlati tapasztalatot a jelenségek megismerésekor. Ezek a „személyesen átélt tapasztalatok fognak belső átéléssé mélyülni, és ezt hatja át a gondolkodás ereje". A tanulók így képessé válnak a jelenségek objektív, elfogulatlan megfigyelésére, és az okok és magyarázatok megtalálására. Mivel nem kész tudást kapnak a tanulók a világról, hanem kutató módon közelítenek hozzá, így a természettudományos vizsgálatok során újabb és újabb kérdések merülnek fel a bennük, és kinyílik az érdeklődésük. A Waldorf-iskola tehát nem a jövendő tudós-generációk kiképezésére törekszik, hanem arra, hogy olyan felnőttek hagyják el az iskolát, akiknek kérdéseik vannak, akik kritikailag használják a tudományokat, és akik között vannak olyanok is, akik még hozzá is tudnak tenni valami újat az eddigi tudományos ismeretekhez és szemlélethez.

A mindennapos testmozgás

A mindennapos testmozgás a Waldorf-pedagógia alapvető célkitűzéseivel teljesen egybeesik: alsó és középső tagozaton a mindennapi főtanítás ritmikus részeként tudatosan alkalmazott eszköze a pedagógiánknak a dramatizált játékok által, a betűírásban, a számolás gyakorlásában, később pedig az egyre bonyolultabb, különböző eszközökkel történő ritmus-, egyensúly- és mozgásgyakorlatokkal. A főtanítás után tartott hosszú szünetek egyik célja szintén a megfelelő mozgásidő biztosítása. Az euritmia mozgásművészeti tantárgy tizenkét évfolyamon keresztül egyedi része a Waldorf-tantervnek. A Waldorf-pedagógia sajátos testnevelési módszere, a Bothmer-gimnasztika pedig a különböző életkorok sajátosságaira felépített tudatos rendszerével szintén a mozgás elsőrendűségének elfogadásán és ismeretén alapszik. A mindennapos testmozgásról elmondhatjuk, hogy nem csupán céljaink, hanem pedagógiai eszközeink közé tartozott: mindig is gyakorlata volt pedagógiánknak.

A mindennapos művészeti nevelés

A Waldorf-pedagógia egyik alappillére a művészeti nevelés. Alapelgondolásunk, hogy a művészetek általi (s nem művészetre, művésszé!) nevelésnek, ugyanúgy mint a mindennapi testmozgásnak

döntő szerepe van az akarati nevelésben. Az általános Waldorf-képzés tizenkét éve alatt a zenei, képzőművészeti, drámai és tánc(-mozgás)-művészeti képzésnek is szerepe van. Nem „csak” egyiknek vagy másiknak, hanem arányosan megalkotva egy-egy évfolyam pedagógiai munkáját: mindegyiknek a tizenkét évfolyamon keresztül. A négy művészeti szakág minden évfolyamon általánosan megjelenik a kerettantervben. Legalább háromezer órában végeznek művészeti tevékenységet a Waldorf-diákok a tizenkét év alatt. Kialakult képességeikről évszak ünnepek (hóünnepek) előadásain, belső iskolai kiállításokon, kis-koncerteken, drámabemutatókon, s nem utolsó sorban a nyolcadikos és tizenkettedikes zárómunkáik elkészítésekor és az összművészeti erényeket felmutató színdarab bemutatóikon tesznek tanúbizonyságot. A cél természetesen a világ jelenségeire nyitottabb, illetve a zajló életbe beépülni tudó, alkotó-tevékeny személyiség életre segítése.

A sajátos nevelési igényű tanulók nevelésének-oktatásának elvei

A Waldorf-pedagógia szemléletében tükrözi a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról, az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség biztosításáról szóló érvényes jogszabályokat, valamint a Nemzeti Köznevelési Törvény irányelveit. Amellett, hogy a hatályos törvényi kereteken belül alkalmazkodik a különböző tanulási és/vagy viselkedési problémák leírására felállított kategóriákhoz mint sajátos nevelési igény (továbbiakban SNI), tanulási, beilleszkedési nehézség (továbbiakban TBN), hátrányos helyzet, illetve halmozottan hátrányos helyzet (továbbiakban HH, illetve HHH), azonban a tanulókat érintő problémák esetén nem a deficitorientált orvosi modellt, hanem a korszerűbb tanulás és részvétel orientált szociális modellt veszi alapul. E szemléletben speciálisan a gyermek nehézségeit figyelembe véve kell megteremtenünk az iskolai nevelés-oktatásban való részvételének feltételeit.

A Waldorf-pedagógia nevelési attitűdje a különböző integrációs szemléletek közül az inkluzív formához áll a legközelebb, a következő ismérvek miatt:

Felismeri és tiszteletben tartja a tanulók közötti egyéni különbségeket, függetlenül attól, hogy azok miből erednek, és az iskolai élet mely területén jelennek meg.

Ez a szemlélet a Waldorf-iskola egész életét áthatja: megjelenik az osztálytermi munkában és a tanórán kívüli nevelési helyzetekben, a tanári kollégium munkájában, valamint a szülőkkel való kapcsolatban is.

Az adott korosztály fejlődési sajátosságait tartja szem előtt, ehhez rendeli az aktuális osztályfokon a tananyagot.

Szöveges értékelést alkalmaz, melyben a tanuló önmagához mért fejlődését is megjeleníti.

A teljes személyiség fejlesztésére törekszik, nem pusztán a tudás megszerzésére koncentrál, a nevelési tanítási folyamatban is támogatja a tanulói sokféleséget.

Fontosnak tartja, hogy minden gyermek a lehető legnagyobb aktivitással vegyen részt a tanulási folyamatban.

A gyermek kiegyenlített, harmonikus fejlődésére, ilyen módon a megelőzésre fókuszál.

Fontosnak tartja a tanulást támogató környezet kialakítását, elkötelezett abban, hogy felismerje a tanulás és a részvétel akadályait és mérsékelje azokat.

Az integrált (inkluzív) oktatás akkor vezethető be a Waldorf-iskolában, hogyha a közösség (tanári kollégium, szülők közössége és a fenntartó együttesen) elkötelezettek annak feltételeit megteremteni, s ezt programként az iskola fejlesztési tervébe ágyazni.

2.4. A NAT 2020 és az Európai Unió által ajánlott kulcskompetenciák és a Waldorf-iskolák kerettanterve

A NAT 2020 az Európai Unió által ajánlott kulcskompetenciákból kiindulva, arra építve, de a hazai sajátosságokat figyelembe véve az alábbiak szerint határozza meg a tanulási területeken átívelő általános kompetenciákat. A Waldorf-kerettanterv pedagógiai-nevelési szemlélete illeszkedik a kompetencia-fejlesztésre építő tanuláshoz, így összhangban áll mind a NAT mind az Európai Unió ajánlásaival.

A tanulás kompetenciái

Kisiskolás korban a tanulás elsősorban a tananyag átélésén és a cselekvésen, tevékenységeken keresztül valósul meg. A gondolkodási tevékenységet is az érzésekkel és az akarattal hozzuk kapcsolatba a tanulási-tanítási folyamatokban. Későbbiekben fontos szerepet kapnak az érzékszervi tapasztalatok útján szerzett ismeretek. Ekkor a belső átéléssé mélyült érzékszervi tapasztalatokat hatja át a gondolkodás ereje. Így tudnak eljutni a tanulók a vizsgált jelenségek lényegéhez, így jutnak valós ok-okozati összefüggésekhez. A középiskolában a tudatosan felépített tanulási folyamat célja a következtetésen és az ítéletalkotáson keresztül kialakított fogalom elérése. Ekkor képesek a tanulók átélt, feldolgozott, individualizált fogalmakat alkotni a világ jelenségeiről.

A kommunikációs kompetenciák (anyanyelvi és idegennyelvi)

A Waldorf-iskola alapvetően a személyes jelenlétre és az interperszonális érintkezésekre épít. A tanulási tevékenységekben való személyes részvétel kellő alapot jelent ahhoz, hogy a tanulók képesek legyenek az érzéseiket és a gondolataikat elsősorban a személyes emberi interakciókban közvetíteni, és a különböző csatornákon keresztül a lehető legpontosabban, a kontextushoz kapcsolódó normák által szabályozott viselkedésben kifejezni. A Waldorf-tanterv komplex művészetoktatásának célja a szociális és érzelmi nevelés, amely a kommunikációban az empatikus részvételt fejleszti.

A Waldorf-iskola egyik sajátossága, hogy első osztálytól kezdve két élő idegennyelvet tanít, így a gyerekek idegennyelvi kompetenciájának fejlesztése már kisiskolás korban elkezdődik. Ezt a készséget erősítjük a 12 évig párhuzamosan futó nyelvórákkal és a különböző csoportos nyelvi projektekkel (pl.: közös művészeti projektek más országok Waldorf-iskoláival), illetve a tantervi tevékenységek idegen nyelvi környezetben való megvalósításával, pl.: szociális praktikum a Waldorf-pedagógia szemléletével dolgozó szociális intézményekben külföldön (Camphill-ek).

A digitális kompetenciák

A kerettantervben szereplő Digitális kultúra tárgy anyaga elméleti alapozást és kisgyermekkortól kezdve gyakorlati nevelési tanácsokat ad a szülők és a tanárok kezébe. Alapvető célunk itt is a digitalizációtól áthatott és befolyásolt mindennapi életünk értékelvű szervezésének, tudatos és felelős egyéni irányításának megtanítása.

A matematikai, gondolkodási kompetenciák

A matematikai és gondolkodási kompetencia alatt olyan felkészültséget értünk, amely alkalmassá teszi a tanulókat arra, hogy különböző helyzetekben tudatosan, praktikusan és hatékonyan cselekedjenek. Olyan felkészültség, amely tudásra, készségekre, tapasztalatokra, értékekre, beállítódásokra épül. A matematikai kompetencián belül jelentős például a gondolkodási képesség, de ez többfajta képességen keresztül realizálódik (pl. rendszerezés, kombinativitás, deduktív és induktív következtetés, érvelés), és ezeknek más területen is működő komponenseknek kell lennie. Tehát a matematika tanórákon vagy tanórán kívüli foglalkozásokon fejlesztett gondolkodási képességnek más tantárgyak tanóráin (más területeken) is alkalmazható képességgé kell válnia, s fordítva is

fenn kellene állnia, pl. egy nyelvtan órán fejlesztett elemző képesség a matematika órán is alkalmazásra érett kell, hogy legyen.

A Waldorf-iskolában az osztálytanítói rendszer lehetőséget ad arra, hogy a pedagógus az egyes tevékenységeket és a tantárgyakat interdiszciplináris módon kezelje, így a gondolkodási kompetenciákat tantárgyakon átívelő módon tudatosan is fejleszteni tudja. A praktikus gondolkodás képzése a Waldorf-iskola egyik legfontosabb törekvése.

A személyes és társas kapcsolati kompetenciák

A Waldorf-pedagógia vallja, hogy az iskola egyik legfontosabb feladata szociális képességek fejlesztése. Pedagógiai működésének egyik alappillére a diákok együttműködési készségének, az egymás felé fordulásnak folyamatos gyakorlása. A művészeti – különösen az euritmia, a dráma és a közös zenei – nevelésben már az alsóbb osztályfokokon is igen nagy jelentősége van a közösségi együttműködésen alapuló tanulásnak, a nagyobb csoportok közös művészeti előadásainak, fellépéseinek. Ez a törekvés tizenkét éven keresztül végigkíséri egy-egy osztály életét. A kézműves és képzőművészeti tantárgyak az akarati nevelés legfőbb eszközei: az évek múltával egyre fokozottabban szolgálják az önismeretet, s így a társas együttélés megalapozóivá lesznek.

Az új Waldorf-kerettanterv ajánlásaiban megfogalmazottak szerint iskoláinknak törekedniük kell az inkluzív jellegű közösségépítésre: céljai között elhangzik, hogy el- és befogadó, együttműködő és ösztönző légkör jöjjön létre az iskolában. Ezen általános működési elv szerint a diákok személyiségfejlődésének egyik csúcspontja a tizenegyedik évfolyamban megvalósítandó szociális gyakorlat. Az egyéni felelősségvállalás gyakorlati próbája minden diákot szembesít az emberélet közösségi és egyéni határaival is, megtapasztalják a valóságos segítség jelentőségét a szociális kapcsolatokban.

A kreativitás, a kreatív alkotás, önkifejezés és kulturális tudatosság kompetenciái

A Waldorf-pedagógia egésze a tudatos én-t birtokló ember nevelésére irányul. Ezt célozzák az alapfokú művészeti nevelés nyolcadikos és tizenkettedikes éves zárómunkái is. Az első vizsga nyolc év tanulmányainak, a kifejlődött képességeknek visszatekintő jellegű felmérése is; a második vizsga elvárásként – mint a tizenkét éves Waldorf-képzés egyéni lezárása – már magában hordozza annak lehetőségét, hogy a diák jövendő életútjának irányai felé mozduljon. Ennek a felismerési és ön-megismerési folyamatnak a támogatására irányul tizenkét éven keresztül a művészeti nevelés, az életkorok sajátosságait figyelembe vevő tantervi koncepció, az iskolai gyakorlatok sora. A végső célkitűzés, hogy a diák egyéni adottságaiból fakadó képességeiben is kiteljesedve döntéseket meghozni tudó emberként hagyja el az iskolapadot.

A felnövekvő ember képességeinek kibontakoztatása érdekében a pedagógiai gyakorlatot az életkori sajátosságok figyelembe vételével alakítjuk ki. Így abban az időben, amikor a képességfejlesztés, a képszerűség és az ismeretek átéltetése által a gyerekek érzelmi életének kibontakoztatása a cél, a tevékeny tanuláson keresztül fejlesztjük a kreatív gondolkodásukat és a kreatív alkotómunkát.

Munkavállalói, innovációs és vállalkozói kompetenciák

A Waldorf-iskolák három alappillére az életismeretre, a szociális ismeretekre és a gazdasági ismeretekre támaszkodó pedagógiai szemlélet.

Az új magyar Waldorf-kerettantervben több tantárgy témaköreiben is megjelenik a vállalkozói kompetenciák fejlesztése. A pénz világunkat alakító szerepének tudatos végiggondolásán alapuló gazdaságtan-tanterv ötödiktől a nyolcadik osztályig alapvető gyakorlati-logikai készségeket igyekszik kialakítani a gyermekekben; majd a kilencediktől a tizenkettedik osztályig tartó időszakban

már nagyobb rálátást kíván adni a gazdaságot működtető, de akár a világgazdaság változásait meghatározó folyamatokra.

A Waldorf-iskolák támogatják az egyéni és csoportos kezdeményezőkészséget, amely az innovációs kompetencia megszerzésének alapja. A Waldorf-iskolák projektszemlélete – tömbösített oktatásszervezés, éves munkák, művészeti projektek, stb – és a praktikus élethez való kapcsolódás igénye a vállalkozási attitűd kialakítását segíti. A középiskolai gyakorlatok – a 9. osztályos mezőgazdasági gyakorlat, a 11. osztályos szociális gyakorlat és a lehetőségként kihasználható 12. osztályos ipari gyakorlat – során a tanulók reális tapasztalatokra tesznek szert a munka világából.

A FEJLŐDÉS ÁLLOMÁSAI A TANTERV SZEMPONTJÁBÓL – A HORIZONTÁLIS TANTERV

A horizontális tantervben a tantárgyakat évfolyamokra lebontva tárgyaljuk, úgy, ahogyan azokat egy közel azonos életkorú gyermekekből álló osztálynak egy iskolai tanév során tanítjuk. Ezt követően a vertikális tantervben mutatjuk be azt, hogy az egyes tantárgyak hogyan épülnek fel évről-évre az első osztálytól a tizenharmadikig. A horizontális tantervben utalunk ara, hogy az egyes tantárgyak hogyan kapcsolódnak egymáshoz, figyelembe véve az életkori sajátosságokat. Ez egyben arra is lehetőséget teremt, hogy felvázoljuk az egyes korcsoportok fejlődésbeli sajátosságait. A vertikális tantervi részben a tanulás spirális jellegét vázoljuk fel, amelyben az új készségek és képességek a már meglévőkre épülnek, és ahol az egyes témákat az életkoroknak megfelelő szempontból is bemutatjuk.

A tanároknak úgy kell alkalmazniuk a tantervet, hogy az megfeleljen a gyermekek szükségleteinek. Ennélfogva fontos, hogy tisztában legyünk azzal a ténnyel, hogy az alább leírt epochális és szaktárgyi órák esetében a tanári megközelítés minőségi különbségei legalább akkora súllyal szerepelnek, mint maga a tananyag. Ezek a különbségek alakítják a tantervet annak megfelelően, hogy a gyermekek szellemi, pszichológiai vagy fizikai értelemben milyen fejlettségi szinten állnak. A Waldorf-iskolában minden tanárnak feladata, hogy formálja, újraértékelje és megújítsa a tantervet.

Caroline von Hydebrand (1925) az első Waldorf-tanterv összeállítója a következőképpen fogalmazta meg a tanterv lényegét: „Az ideális tanterv magán viseli a fejlődő emberi természet különböző életkori szakaszokban változó képét, de mint minden ideál szemben áll az élet teljes valóságával, és ahhoz kell igazodnia. Ehhez a valósághoz sok minden tartozik: az osztály előtt álló tanár személyisége, maga az osztály, minden egyes tanuló saját teljes világával, hozzátartozik a világtörténelmi idő és a földnek azon a helyén érvényes iskolai törvények és hatósági előírások, ahol a tantervet megvalósítani kívánó iskola áll. Mindezek módosíthatják az ideális tantervet, változtatást és egyeztetést követelhetnek. Azt a nevelési feladatot, amely elé a növekedő ember lénye állít minket, csak akkor tudjuk megoldani, ha a tanterv önmagában alakítható és képszerű."

1. évfolyam (6-7 éves kor)

Fejlődési jellegzetességek

A Waldorf-pedagógia a betöltött hatodik életévet tartja megfelelőnek az iskolakezdésre. Az első hét év folyamán a kisgyermek otthonra talál saját fizikai testében, kialakítja térbeli tájékozódását, és elsajátítja azokat az alapvető képességeket, amit a járás, a beszéd és a gondolkodás jelent. A gyermek egész környezetének minden rezdülése tanulási alapul szolgál számára, hiszen a kisgyermek mindent és mindenkit utánoz környezetében. Az utánzás gesztusa révén derül ki, hogy mi az, amit a kisgyermek már megtanult. A kisiskolás korban még mindig tart az utánzás, erre a képességükre elsősorban a tanulási tevékenységekben lehet építeni. Korunkban fontos pedagógiai célkitűzés, hogy az intellektuálisan éberebb, érettebb gyerekek fizikai érzékeit is fejlesszük irányított, koordinált mozgásformákon keresztül. Az egyensúlyérzékük, a tapintás-érzékük vagy a saját-mozgás-érzékük ápolása segíti az akarati fejlődésüket, ezáltal mozgásukat és figyelmüket is egyaránt iskolázzuk.
Az óvodában a tapasztalaton alapuló tanulás, a kreatív játék keretében tett felfedezések, valamint a gyermekekkel és az óvónővel kialakított társas kapcsolatok képezik a legfőbb pedagógiai feladatokat. Az anyanyelvet és a számolást nem didaktikusan tanulják, hanem játékos foglalkozásokon és csoportos tevékenységek keretében.

A hetedik életév körül a fogváltás kezdetével azok az erők, melyek idáig a gyermek növekedésének szolgálatában álltak, felszabadulnak, és a független, képi gondolkodás számára válnak aktívvá. Ebben az életkorban elkezdjük az írás-olvasás, a számolás és más közismereti és készségtárgyak tanítását. A gyermekre ekkor még mindig jellemző a képi látásmód, könnyebben tud valamit teljesen átélni, mint figyelmét és gondolkodását egy tanulási feladatra összpontosítani.

Pedagógiai célkitűzések

Ebben az évben a gyermekek óriási lépést tesznek meg, amikor az óvodából bekerülnek az iskola formális tanulási keretei közé. A gyermekek a tanár irányításával szerzik meg első tapasztalataikat a formák, hangok, betűk és számok világában, amelyeket elsősorban érzéseken, képeken, ritmusokon és történeteken keresztül dolgozunk fel.

A gyermekek számtalan gyakorlati tevékenység – mozgás, játék, beszéd, rajzok és írás – segítségével tanulják meg felismerni és megjegyezni az újonnan tanultakat. Az osztálynak ebben az évben kell hozzászoknia ahhoz a közös iskolai élethez és munkához, amely az alapját képezi majd nemcsak az egész alsó tagozatos, hanem lényegében az azt követő, egész iskolai időszaknak. Az első és ezt követő osztályok legfontosabb morális célkitűzéseit a következőkben foglalhatjuk össze: tanítsuk a gyermekeket arra, hogy tiszteljék a természetet, óvják környezetüket, becsüljenek másokat, keltsük fel érdeklődésüket a világ iránt és építsünk bennük bizalmat a tanárok iránt. A konkrét tanítási tartalmak és tevékenységek iránti lelkesedés is az oktatás-nevelés célja. A tanároknak arra kell törekedniük, hogy egy olyan szociális kohézió jöjjön létre az osztályban, melyben a gyermekek törődnek egymással és figyelnek a másikra.

2. évfolyam (7-8 éves kor)

Fejlődési jellegzetességek

A 8 éves gyermek számára továbbra is egységes a világ. A külvilág eseményei és tapasztalatai a gyermek képzelőerején mint szűrőn mennek keresztül, hogy ott a gyermeki látásmódnak megfelelően újrarendeződjenek. A gyermekek ebben az életkorban már nagyobb éberséget tanúsítanak a körülöttük történő dolgok irányába. A kíváncsiság számukra a tudás kapuja; a képzelőerejük is éber. Amellett, hogy felébred a magasztos erkölcsi értékek befogadása iránti vágyuk, felerősödnek bennük az általános emberi érzések is: bátorság, hiúság, ravaszság, jóság, stb. E két életérzéshez kapcsolódóan elsősorban legendákat és fabulákat mesélünk nekik.
A tanterv ebben az életkorban elsősorban arra irányul, hogy a nyelv érzéseket és érzelmeket kifejező gazdagságát és mélységét tegye érzékletessé a gyermekek számára.

Értelmi szempontból továbbra is az a fő feladat, hogy a gyermek otthon érezze magát egy olyan tanulási közegben, ahol a képekben való gondolkodás az elsődleges. Fogalmakat úgy lehet legjobban jelentéssel megtölteni, ha azok minőségüket tekintve plasztikusak és organikusak. A tanulók tovább ismerkednek az írás-olvasás és a számolás alapjaival, miközben a finom és nagymotoros mozgás területén – ugrálás, labdadobálás, kötés, horgolás vagy furulyázás – továbbfejlesztik az első osztályban felébredő készségeket és képességeket. Az intellektust úgy próbáljuk a gyermekekben felébreszteni, hogy az átélés és a cselekvés erőit hívjuk segítségül.

A második osztályos gyermekek állandó fogazata továbbra is növekedésben van, a lateralitás és a dominancia ekkorra viszont már véglegesen kialakul. A biztonságérzet, amely megmutatkozik egy másodikos tanuló viselkedésén, egyértelműen az első osztályban letett alapoknak köszönhető.

Pedagógiai célkitűzések

Az első év kezdeti tapasztalatai tovább mélyülnek és újabbakkal gyarapodnak a második osztályban. Ez az időszak alapvetően azt szolgálja, hogy az előző évben szerzett új készségeket begyakoroljuk és továbbfejlesszük. Az általános tudnivalók köre szélesedik a közismereti és a készségtárgyakban egyaránt. Bővülnek a kulturális-tanulási alapkészségeik. Míg az első osztályban arra fordítottuk figyelmünk nagy részét, hogy az osztályból erős szociális közösséget formáljunk, melyben a gyermekeket a teljesség megtapasztalása erősíti, a második osztályra jellemző egyfajta polarizálódás, amely például a gyermekek egymáshoz való viszonyában is megfigyelhető. A gyermekeknek segítséget tudunk nyújtani ebben az életszakaszban azzal, hogy szentek életéről szóló legendákat és végletes emberi viselkedési formákat és jellemvonásokat ábrázoló fabulákat mesélünk nekik. Ide tartoznak a növényekről, állatokról vagy a mindennapi életről szóló történetek is. Ennek az osztálynak erős irányításra van szüksége, mely egyrészt a tanárok következetességéből, másrészt képzelőerejéből táplálkozik.

3. évfolyam (8-9 éves kor)

Fejlődési jellegzetességek

Ebben az évben lépnek be a gyerekek a 10. életévükbe, amikor fontos fizikai, pszichológiai és kognitív változásokon mennek keresztül. Ezek azok a változások, amit a kilenc-tíz év körüli gyermekeknél „Rubikonnak” nevezünk, amelyet különböző időtartamban és intenzitással élnek meg. Ez az életkor jelentős tudati változásokat hoz az öntudatra találás folyamatában. Ezt az állapotot gyakran – mind érzelmi, mind fizikai értelemben vett – elkülönülésként élik meg a gyerekek, illetve a külső és a belső világ szétválásaként. A világ korábbi egységének elvesztése szembekerül a világ újfajta megismerése fölötti csodálkozással, és ez az ellentét gyakran összezavarodást, bizonytalanságérzést vált ki a gyermekekből. Harmadik osztályban a gyermekek saját lelkükben tapasztalnak egyfajta kettősséget a világ befogadásával kapcsolatban. Ekkor a gyermek egyre növekvő erővel tapasztalja meg az objektivitás érzését, de ugyanakkor egy növekvő szubjektivitást is érzékel. A gyermek lelkében a szubjektív belső tapasztalat és a világ objektív valósága ellenpóluson állnak. Ennélfogva kérdések és kételyek, egyedüllét érzése és egy kezdődő kritikai hangvétel lesz jellemző a gyermek lelki állapotára. Ezek gyakran magatartásbeli változásokban öltenek testet, amelyek vérmérséklettől és személyiségtől függően jelentős eltérést mutathatnak. Néhány gyermeknél ez a fejlődési szakasz fáradékonyságot, változékony étvágyat, esetleg alvászavarokat idézhet elő, vagy egyéb érzékelhető fizikai tünettel is járhat.

A gyermekek fejlődése ebben az életkorban sokkal kiegyensúlyozottabban halad: a beszédhangokat egyre inkább a szájüreg közepén képzik, sokkal tisztábban artikulálnak, és figyelmüket jobban összpontosítják. A gyermekek fizikai szervezete szemmel láthatóan erősebb. A szív megnő, és nagyobb mennyiségű vér fogadására alkalmas, és véglegessé válik a belélegzés és a pulzus egymáshoz való aránya: egy belélegzés alatt négyet dobban a szív.

Ebben a változó, kereső időszakban az Ószövetség képei, törvényei és szellemi irányítása növelhetik belső biztonságérzetüket, a gazdálkodás és a házépítés-epocha pedig abban lehetnek segítségükre, hogy új kapcsolatot tudjanak kialakítani környezetükkel.

Pedagógiai célkitűzések

Ahogy a harmadik osztályos tanulók egyre inkább tisztába kerülnek önmagukkal és az őket körülvevő fizikai környezettel, kezdenek újfajta módon érdeklődni az anyagi világ iránt. Miután a második osztályban alaposan begyakorolták a számolás és az írás-olvasás alapjait, most már a mindennapi élet számtalan helyzetében tudják ezt a tudásukat kamatoztatni, például különböző mérésekben, egyszerű feladatok megoldásában, vagy levélírásban. Ez az életkor a „tanok” – pl.: a

nyelvtan – kezdete. Ennek előfeltétele, hogy a 9. életév körül lezajló érési folyamat következtében képessé váljanak a gyerekek rátekinteni a körülöttük lévő világra. A gyerekeknek a praktikus dolgok megismerése és kipróbálása utáni vágyát mindenféle gyakorlati tevékenységgel, de főleg a mesterségek bemutatásával és a házépítéssel elégítjük ki. Ezzel ebben az életkorban nem az a célunk, hogy valamit a gyermek „kitanuljon" vagy alaposan begyakoroljon, hanem, hogy megtanulja becsülni a munkát, és kiléphessen az osztályterem zárt világából, „elméleti" légköréből.

4. évfolyam (9-10 éves kor)

Fejlődési jellegzetességek

A 4. és az 5. osztály, amikor a gyerekek 10-11 évesek lesznek, az osztálytanítói időszak közepén helyezkedik el. A kisgyermekkorból tartó átmenet már befejeződött, a pubertás felé tartó viszont még nem kezdődött el. Az osztálytanítói időszak középpontja egybeesik az élet második hétéves periódusának közepével, amit a Waldorf-pedagógiában a „gyermekkor szívének" nevezünk.
A gyermek öntevékenysége magával vonja a légzés és a vérkeringés kapcsolatának harmonizálását is.

Az ebben az állapotukban tapasztalható magabiztosság kitörő életerőben és a világ iránti kíváncsiságban jut – többek között – kifejezésre. Továbbfoglalkozunk a közvetlen környezettel, de most már nem történeteken, hanem – képszerű – ismereteken keresztül. A világ megismerésében az ember és a természet kapcsolata, azaz a természettudományos oktatás jelentős szerepet tölt be. Elsőként az állatvilág megfigyelésével kezdjük a természettudományos tanulmányokat, mégpedig az emberekkel való alaktani hasonlóságok és különbözőségek összevetésével. Ezt követi a közvetlen környezet alapos megismerése, ami a közvetlen lakó és iskolai környezet megismerésével indul és a térképkészítésben éri el a csúcspontját. A tér és az idő meghatározó irányok a negyedik osztály tantervében.

Pedagógiai célkitűzések

Az elsődleges és legfontosabb feladat a 4. osztályban, hogy azt a hatalmas energiát, amit a tízéves gyerekek az osztályterembe hoznak, pozitív irányba tereljük. A gyermekeknek kihívásokra van szükségük, és arra, hogy feladataik sokoldalúak, sokszínűek és mozgalmasak legyenek.

A gyermekek növekvő tudásvágya igényli, hogy minél több konkrét ismeretet kapjanak, és kínáljanak fel nekik olyan lehetőségeket, amelyek önálló vagy csoportos, kooperatív munkára teremtenek alkalmat. A gyermekeknek arra van szükségük, hogy új kapcsolatot alakítsanak ki feladataikkal, társaikkal és tanáraikkal. Az órák narratív részeiben olyan történetekkel találkoznak a gyerekek, melyekben sokszínű személyiségek játszanak szerepet a társadalom egészében (mint például az északi istenek), és elindul az a folyamat, amelynek eredményeképpen különbséget kezdenek tenni a jó és a rossz megítélésében. A tízéves gyermek nyüzsgő, mozgalmas természetének jól megfelelnek az északi mitológia (Edda) viharos történtei, de a Kalevala és magyar mondakör is fontos része a főoktatás történetanyagának. A gyermekekben kezd kialakulni annak a tudata, hogy hova is tartoznak szűkebb és tágabb környezetükben. Ezen az évfolyamon kezdjük el a honismeretet (földrajz) és a biológiát (ember- és állattan) tanítani. A gyermeki aranykor lezárul, és kilépnek a gyerekek a világ sokszínűségébe. Elkezdődik a térhez és az időhöz szorosabban kapcsolódó tantárgyak oktatása.

5. évfolyam (10-11 éves kor)

Fejlődési jellegzetességek

A gyermekek mozgásában egyfajta könnyedséget fedezhetünk fel ebben az életkorban. A fejlődés ezen szakaszában a koordinált, kiegyensúlyozott és harmonikus mozgás gyakorlása kulcsfontosságú. Lelki fejlődésükre jellemző, hogy egyre jobban elválik egymástól a külvilág és az „Én" belső világa, egyre artikuláltabb lesz a személyes akarati tényező, az „én"-tudat megerősödik, de még sok változáson megy keresztül. Hasonlóképpen dinamikusan alakul az osztályon belüli szociális viszonyok rendszere. Értelmi fejlődésüket az jellemzi, hogy a kérdések, jelenségek reális, észszerű vonatkozásait egyre jobban felfogják és igénylik. A gondolkodás folyamatában a képi elem még mindig fontos szerepet játszik, de egyre inkább képesek és hajlamosak ettől elvonatkoztatni, illetve tiszta, tényszerű, érzelemmentes fogalmakat közvetlenül felfogni, megérteni.

Az emlékezőképesség növekedésével együtt egyre jobban kialakul az időérzékük is. Az emlékezet teszi lehetővé a múltba való visszatekintést, s erre támaszkodik majd a jövő megtervezése is. Ha ezt a tudati folyamatot mély érzelmi aktivitás kíséri, akkor ezek együtt a felelősségérzet megerősödését is magukkal hozzák.

A fejlődő gyermek intellektuális és morális értelemben is megérett az új kihívásokra. Az írás-olvasásban és a számolásban az alapokat már tízéves korukig letették, most jó lehetőség van ezek kapcsán az egyéni felelősségérzet kialakítására, a „jó és a rossz" racionális megkülönböztetésére.

Ez az év a gyermekkor és a pubertás közötti fordulópont. A gyerekek korábban elképzelhetetlen szinteket képesek elérni, munkáikkal teljesen azonosulnak, sok időt töltenek azok tökéletesítésével, díszítésével. Saját elvégzett munkáikhoz az előző évnél pozitívabban viszonyulnak, gyakran büszkék eredményeikre.

A tanév vége felé jól érzékelhető a tanulók egyre növekvő intellektuális képessége. Környezetüket kritikusabban szemlélik, ami újabb fejlődési szakaszt jelez. A tanévre eddig jellemző harmónia kezd elveszni, s ezt majd csak a felső tagozat második felében találják meg újra.

Pedagógiai célkitűzések

Ennek a tanévnek az az egyik legfontosabb feladata, hogy megtaláljuk az átmenetet a mítoszból a történelembe, miközben megvizsgáljuk ennek kihatását az egyénre. A gyerekeknek egyre tudatosabban kell átélniük az élet és az azt lehetővé tevő környezet kölcsönös egymásra hatását, ezt a folyamatot nagyban segítik a növénytani tanulmányok. Nagy hangsúlyt kap az eredeti olimpiai eszme, ahol a csoportok közötti különbségeket felülírja egy magasabb rendező elv, és ahol a szépség legalább olyan fontos érték, mint a gyorsaság, vagy az erő. A gyerekek memóriáját idegen szavak tanulásával is lehet fejleszteni, de ilyen célt szolgálhat a földrajzi területek vizuális felidézése is.

6. évfolyam (11-12 éves kor)

Fejlődési jellegzetességek

A gyermekek testi növekedésének fő hangsúlya ebben az évben a csontrendszer növekedésén van. A megnyúló végtagok következtében mozdulataik szögletesebbé válnak. A földi nehézkedést, az elnehezülést egyre csontig hatolóbban érzi a 12 éves gyermek. Ezeket a fizikai változásokat a gondolkodás változása is kíséri, ezen a téren a kauzalitás erőteljes tapasztalása a leginkább uralkodó élmény. Lelki fejlődésében olyan szakaszba lép, amit az állandó változás jellemez. A

gyermekkor megszűnik, az individuum pedig immár megszületőben van. A második hétéves periódus utolsó harmadában már a kamaszkor előrevetüléséről beszélhetünk. A különböző tantervi témák – egymásra épülő, lejegyzett történelem, Európa földrajza, leíró geometria, közgazdasági matematika, a természettudományok fenomenológiai megközelítése, kertművelés, faragás és csapatjátékok – egytől egyig a gyermek fizikai, lelki és értelmi változásait szólítják meg.

Pedagógiai célkitűzések

Ebben az életkorban a tanár arra törekszik, hogy a gyermekek külvilág iránti érdeklődését kiaknázza, kibontakozó kritikai képességeiket pedig a természettudományos megfigyelések irányába igyekszik terelni. A szociális kapcsolatok felerősödése jó alapot teremthet arra, hogy új típusú felelősséget érezzenek az osztályközösség egésze és annak egyes tagjai iránt, valamint új alapokra helyezzék viszonyukat tanárukkal és diáktársaikkal.

Új értelmi képességeik megjelenésével immár arra ösztönözhetjük a gyerekeket, hogy a világban jelen lévő oksági összefüggéseket azok működése közben értsék meg. Figyelmüket egy olyan világ felé kell irányítani, amiben élni és dolgozni akarnak majd felnőtt korukban. Komoly kihívások elé is állíthatjuk őket, hiszen immár nagyon színvonalas munkákat képesek létrehozni, megalkotni.

7. évfolyam (12-13 éves kor)

Fejlődési jellegzetességek

A hetedik osztályban a tanulók a kamaszkorba lépnek. Ennek az életszakasznak két alapvető jellemzője van: az egyik az intenzív külső aktivitásban nyilvánul meg, a másik egy forrongó, dinamikus belső lelkiállapot. A világ jelenségei iránti tudásvágy mellett megjelennek az egymás iránti figyelem és az önreflexió képességének első megnyilvánulásai. Ezekben az intenzív erőkben egyre határozottabb szerepet játszanak azok az élettani és lelki változások, melyek a nemi identitást alakítják és a szexualitás képességét teremtik meg. Általános tapasztalatként megfogalmazható, hogy az élettani változások megelőzik a lelki fejlődést ezen a téren. A gyerekek egyrészt megérzik az önállóság, a függetlenség és az egyedüllét ízét, vágyakoznak is ilyen élményekre, ugyanakkor egyfajta szorongás, fokozott érzékenység és némi zavar kíséri ezeket az élményeket.
Általánosságban elmondható, hogy ebben az életkorban jelentős különbségek mutatkoznak a fiúk és a lányok között, az új élethelyzetek másfajta kihívásokat jelentenek számukra és másként is reagálnak ezekre. A világ felfedezésére irányuló vágy és a tanulók belső utazása szépen tükröződik a tanévre jellemző témákban: nagy földrajzi felfedezések, a hangulatok és stílusok tanulmányozása az irodalomban, az égés, illetve a mechanika tanulmányozása a kémiában és a fizikában, táplálkozás és egészségtan epocha a biológiában.

Pedagógiai célkitűzések

A tanároknak új perspektívákat kell nyitniuk a kamaszok számára, s különösen arra kell ügyelniük, hogy figyelmüket a világ felé tereljék. A hetedikeseket arra kell ösztönözni, hogy kezdeményezzenek és hogy tudják értékelni az absztrakt, logikus kérdésfelvetéseket. Arra is biztatni kell őket, hogy megkérdőjelezzék azokat a nézeteket és viselkedésformákat, melyeket eddig tekintélyalapon elfogadtak. Meg kell azt is mutatni nekik, hogy miként kell saját szempontjaikat kialakítani, ugyanakkor elfogadva azt, hogy ez azzal jár, mások másként láthatják a világot, annak helyzeteit. A tanárnak egyre inkább szembe kell néznie a tanulók egyéni véleményével, és fokozatosan arra kell indítani őket, hogy felelősséggel viseltessenek maguk és a közösség iránt. Ebben az életkorban nagyon fontos, hogy a gyerekek saját magukat egyfelől világpolgárként éljék meg, másfelől olyan individuumként, aki ugyanakkor szociális felelősséggel is bír.

8. évfolyam (13-14 éves kor)

Fejlődési jellegzetességek

A 8. osztály során a tanulók átlépik a 14. életévüket, ez egyben az osztálytanítói időszak végét is jelenti. Korábban sokak számára ez volt az az időszak, amikor a tanulók befejezték az iskolát és megkezdték inaséveiket valamilyen ipari vagy kézműves műhelyben. Ennélfogva a 8. osztályra úgy tekintettek, mint a gyermek iskoláztatásának „lekerekítésére". Az elmúlt évszázadban Európa-szerte kitolódott az iskoláztatás felső határa, és a Waldorf-iskolákban is létrejöttek az úgynevezett felső tagozatok, így a 14 éves kor ma már nem az iskola befejezésének időpontját jelenti. Ezzel együtt a 8. osztály továbbra is valaminek a lezáródását jelenti, de ez inkább a gyerekek világképére, a világ és az ember egyfajta viszonyára vonatkozó lezáródás.

A kamaszkorban a fizikai és lelki változások mindenkinél jól tettenérhetők. A fiatalok a korábbi évek lágyságához képest általában sokkal szögletesebbek, robusztusabbak lesznek, ebben azonban nagy az egyéni eltérés lehetősége. Növekedésük, érésük a fiúknál többek között a mutálásban, lányoknál a menstruáció megindulásában fejeződik ki. Ez az a kor, amikor a kamaszok számára a világban létező fogalmak kezdenek jelentéssel megtelni, kritikai érzékük fokozottan élessé kezd válni, ez utóbbival főleg az eddigi kereteket, szabályokat kezdik ki. Ezt az érzelmekkel is telített kritikai hajlamot ellensúlyozza az életükben egyre nagyobb szerepet játszó racionalitás, időnként felül is kerekedik énjük gondolkodó része.

A független érzelmi élet kialakulása újabb, végső szakaszába lép, s az ezt kísérő érzelmi turbulencia nem kis kihívás elé állítja a tanárokat és a szülőket egyaránt. Tudva azt, hogy a krízis hozzátartozik a fejlődéshez, a nevelés központi kérdése az lesz, miként kísérjük ezeknek az egyéni érzéseknek, sajátos gondolatoknak, független törekvéseknek a születését és fejlődését úgy, hogy közben minket ne sodorjanak el az ezekkel járó hatalmas érzelmi hullámok.

Míg a lányok idejük és energiájuk nagy részét arra fordítják, hogy kisebb, összetartó csoportokban osszák meg egymással érzéseiket, beszéljék meg az érzelmi és szociális eseményeket, addig a fiúk általában másképp reagálnak az őket ért hormonális és lelki változásokra. Ők látszólag jelentősen lemaradnak a lányokhoz képest a szociális viselkedés és az érzelmi érettség terén, hiszen nem túl kommunikatívak, érzéketlennek tűnnek, és hajlamosak a nyers, mogorva viselkedésre. Ezen külsődleges jegyek mellett új, eddig ismeretlen távlatok nyílnak meg a diákok előtt, melyekhez élesedő elmével, meleg szívvel és a nehézkedéssel küzdő végtagokkal közelítenek. Év végére a tanulók már új példaképeket, tekintélyeket és szerepmintákat keresnek maguknak.

Pedagógiai célkitűzések

Ebben az életkorban nagyon fontos az, hogy mindazt, amit eddig tanultak, tapasztaltak az iskolában, összekössük a világgal, egy olyan világkép kialakítása érdekében, melyben a főszerepet a küzdő, környezetével harmóniára törekvő, etikus ember játssza.

A 8. osztályban több nagy feladat előtt állnak a diákok. Az egyik az önálló éves munka elkészítése, melynek során minden tanulónak választania kell egy olyan témát, melyen egész éven át képes dolgozni, és amelynek megalkotásáról a társai előtt be tud számolni. Nemcsak művészi szempontból, hanem szociálisan is fontos lehet az osztály drámabemutatója, melynek munkafolyamata magán viseli az egyéni felelősség és a közösségi munka jegyeit is.

9. évfolyam

Fejlődési jellegzetességek

A történelemórák újra a 15–20. század közötti időszakot tárgyalják. A cél az, hogy a diákok megismerjék a korszak azon vezető eszméit, amelyek új fejlődési folyamatokat vezettek be a történelembe (francia forradalom, amerikai függetlenségi háború és az amerikai alkotmány, az oroszországi forradalom stb.) Ezek az eszmék gyakran gonosz hatalmi eszközzé is válhatnak – mint ahogy a Szovjetunió vagy a Harmadik Birodalom megszületése is mutatja. Ezeken a példákon keresztül világossá válnak azok a problémák, melyeket a fiatalok magukon is éreznek a kilencedik osztályban: ahogy az ideáltól a megvalósulásig vezető úton szükség van a valóság érzékelésére, ahogy a morális merevség és a fanatikus idealizmus következménye erőszak és történelmi kudarc is lehet.

A történelemepocha célja, hogy felébressze a fiatalok világ iránti érdeklődését. A földgömbről eltűnnek az utolsó „fehér foltok” is, az emberi tudat lassanként egységében kezdi el szemlélni a Földet. Azokkal a történelmi erőkkel is meg kell ismerkedniük, melyek a világ jelenlegi helyzetét határozzák meg. Az új évezred kezdete egy olyan összetett világot hoz magával – gondoljunk a hidegháború végére, Ázsia és Afrika véget nem érő konfliktusaira, az elhúzódó posztkolonialista időszak dezintegrációs erőire –, amelyben a fiataloknak orientációs pontokra van szükségük. A világgazdaság és a kommunikációs rendszerek globalizációja új korszakot hozott a világtörténelemben, mely rendkívül izgalmas a tanulók számára. A diákoknak az elektronikus média, s különösen az internet területén egyre növekvő tudását is „globális kontextusba” kell helyeznünk.

A fizikaepochában az emberi kutatótevékenység és a felfedezések fontos vívmányait tárgyaljuk: a gőzgépet, a gőzmozdonyt, a robbanó- és az elektromotort, a villanyégőt, a telefont, a számológépet, a televíziót, a lézert és a számítógépet (néhányat ezek közül már 8. osztályban). A tanulók 9. osztályban a 18–19. század racionálisan kidolgozott technikájával foglalkoznak. Számos technikai újítás ezek közül forradalmasította az emberek mobilitását és kommunikációs lehetőségeit. A téma feldolgozásakor az egyik legizgalmasabb feladat annak a kapcsolatnak a feltárása, ami az egyes gépek feltalálása, és a használatukból fakadó tudati változások között figyelhető meg. Fontos, hogy tárgyaljuk ezeknek a felfedezéseknek a mindennapi életre gyakorolt hatását, csakúgy, mint azt is, mi várható, ha még korszerűbb berendezések és rendszerek váltják fel a jelenlegieket. A tanulók a posztindusztrializmus korszakába nőnek bele: erre fel kell őket készítenünk.

Ennél a témánál döntő, hogy a diákok megismerkedjenek azokkal az emberekkel, akiknek az eszméi és elszántsága ezekhez a felfedezésekhez vezettek. Ezeken a példákon keresztül a technikát mint az emberi gondolat megvalósulását ragadhatják meg. Ezen gondolatmenetek műhelyébe, illetve a feltalálók életrajzába való betekintés a mai kultúrpesszimizmus ellenében lelkesítheti őket.

Matematikában az egyenletek és a valószínűségszámítás áll a középpontban. Ez a formális logika szerinti gondolkodásnak jó gyakorlóterepe. Másodfokú egyenletekkel dolgozunk, valamint terület- és térfogatszámításokat végzünk.

Geometriában egyszerű, szabályos platóni testeken próbáljuk meg, hogy előbb egy belső képet alkossunk róluk, s csak azután rajzoljuk le őket. Ezt – különösen a szerkesztését tekintve – egyszerű, térben jól átlátható, ferdenézeti ábrázolási móddal, illetve függőleges párhuzamos projekcióval végezhetjük el. Hasonló módon járunk el a kúpszeletekkel is: mindez újdonság a 8. osztályhoz képest. Ellipszist, parabolát és hiperbolát szerkesztünk.

Biológiában folyatjuk a 8. osztályban megkezdett embertant: az ember csont és izomrendszerét tárgyaljuk, valamint az érzékszerveket, melyek segítségével az ember a fizikai létezést tapasztalja meg. Az előző évben elkezdett témák továbbvezetésével ezúttal lényegesen mélyebbre hatolhatunk a csontrendszer felépítésének és funkciójának tanulmányozásában. Tudat alatt éppen ezek-

kel a kérdésekkel van elfoglalva egy tizenöt éves: többek között a gravitáció leküzdésével – a felegyenesedés egész témaköre centrális helyet foglal el ebben az életszakaszban.

A földrajz felső tagozaton a Föld egészével kezd el foglalkozni. A 9. osztályban először a kőzetburokkal. A fiatalok újonnan felébredő, de még rendezetlen személyiség erőit, és egyre növekvő véleményformáló képességüket igyekszünk a geológiai jelenségekre irányítani. Létünk fizikai alapjainak szakszerű megismerése, annak tektonikai és geomorfológiai folyamatai tájékozódási pontokat nyújthatnak, és érzékeltethetik, hogy a földfelszín szerkezete nagymértékben a felszín alatti dinamikus erők munkájának következménye: az erózió szinte érzékelhetetlen, mégis terméketlenítő folyamata és vele szemben a vulkanikus tevékenység bemutatása által a változások szélsőséges formáit tárhatjuk a tanulók elé; a leülepedés kiegyenlítő és újraépítő folyamatának ábrázolásával stabilizáló középutat érzékeltethetjük. Az erő és időskálák szélsőségei olyan polaritások, melyek jól tükrözik azokat a végleteket, amelyekben a fiatalok a világot megtapasztalják.

Kémiában az anyagok keletkezési folyamatait tekintjük át: az égés és az izzítás termékeit, az elszenesítés eredményét, a szerves anyagok lebomlásának folyamatát egészen a humuszképződésig, a kőolaj kialakulását, a növényekben lezajló átalakulási folyamatokat. A desztilláció kapcsán a diákok átélik az anyagok előbb illékonnyá, majd újból kézzelfoghatóvá válását, a tisztulást és a tisztítást – olyan folyamatokat, amelyeken maguk is átesnek.

A művészettörténet, amely a felső tagozat elején új tantárgyként jelenik meg, központi jelentőségű a 9. osztály számára. A természettudományos tárgyak (fizika, kémia) szigorú törvényeit kell ellensúlyoznia, és egy egészen más világot a diákok elé tárnia, amelyben az ember szabadon teremtheti meg önmaga törvényeit. A szobrászat és a festészet remekműveivel való megismerkedés során örömét leli a művészetben, és azt tapasztalhatja, hogy a művészi tevékenység egy olyan terület az ember számára, ahol a szabadság, a szabad alkotás megélhető. Az európai iskolákban a nyugati kultúrhagyományt az ókori egyiptomi művészettől kezdjük megismerni, ezt követi a görög, a római, majd a kora keresztény művészet tárgyalása egészen a középkorig, majd az itáliai reneszánsz kezdetei. Legfontosabb feladatunk, hogy érzékeltessük: a művészetben az emberi tudat változásait követhetjük nyomon.

Rajzórán a fekete–fehér polaritásában dolgozunk, tehát teljesen abban a szélsőséges világban, amelyben a 9. osztályosok élnek. A diákok saját lelki szükségleteiket élhetik meg a polaritásokkal tudatosan foglalatoskodó alkotó munka során. Különösen fontos a sötétből a világosba való átlépés, az élet kritikus, átmenetet képező „szürke területeinek” feltárása.

Az irodalomtanításban szintén több fő téma állhat egymás mellett. Az egyik epocha a dráma és színház kezdeteivel foglalkozhat. Szakrális eredeténél fogva mind a tragédiának, mind a komédiának megvannak a maga spirituális vonatkozásai. Ebben az életkorban különösen fontos megtapasztalni a szakrálistól a világi felé vezető átmenetet. A drámát mind elméleti, mind történeti keretbe kell helyezni. Természetesen a gyakorlatban is meg kell tapasztalniuk mindezt drámaműhelymunkák és játékok segítségével. Ennek a folyamatnak az ókori dráma tárgyalása lehet a csúcspontja: Szophoklész hősei a legmagasabb rendű személyiségek tanulmányozására teremtenek lehetőséget. Alkalom adódik arra is, hogy benső kapcsolatot alakítsanak ki, újraépítsék a kamaszkor során meglazult, vagy esetleg teljesen elveszett kapcsolatot a nyelvi szellemiséggel.

Másik téma lehet a humor. A humor távolságot teremt a jelenségek és önmagunk között, ezáltal megtanítja a tanulókat arra, hogy a dolgokat különböző perspektívából lehet szemlélni. Ennek révén fontos lélektani felfedezésekre tehetnek szert az emberi természetre vonatkozóan. Ezenkívül a humor elvesz valamennyit a kritika éléből, és elviselhetőbbé teszi az önmagunkról alkotott képet is. A nevetés az individuális ember olyan különleges képessége, ami segít feldolgozni azt, ami vele történik. A különböző lelkiállapotokat, így az együttérzést, a részvétet, a sírást, a nevetést valamin vagy valakivel együtt, szintén meg lehet szociális és pszichológiai szempontból is vizsgálni. Ha ezeket a lelki minőségeket az esztétikum segítségével hívjuk életre, a kilencedikesek

átélhetik a világ ellentétei közt szüntelenül fennálló feszültséget, de felcsillanhatnak számukra a feloldás lehetőségei.

Ahhoz, hogy a diákok megtalálják saját hangjukat – csakúgy, mint az íráskészség esetében –, gyakorlásra van szükségük. Megkönnyíti a nyelvvel való új, tudatos kapcsolat kialakulását, ha különböző stílusokat gyakorolnak írásban és szóban, esszéket, tanulmányokat írnak, könyvbeszámolókat készítenek. Az a folyamat, amelyen a kamasz keresztül megy, melynek során az egyén eltávolodik saját kulturális környezetéről, kiterjed az anyanyelvre is. Ez vezet ahhoz, hogy a fiatalok egy saját „belső" használatú nyelvet dolgoznak ki, melyben azokat a kifejezéseket alkalmazzák előszeretettel, melyek a legkevésbé magától értetődők. A meghökkentés, melyet e nyelv a felnőttekből kivált, a folyamat lényegéhez tartozik.

Az a tendencia, melynek során az egyén elidegenedik saját örökül kapott nyelvétől, előnnyé válik az idegen nyelvek tanulásánál. A tanulók olyan gondolkodásmódokkal és kifejezésekkel ismerkednek meg, amelyek anyanyelvükön szokatlanok, s élvezik az ebből adódó lehetőségeket. Olvasmányként olyan kutatók, mérnökök és más jelentős személyiségek életrajzát választhatjuk, akik a történelemórákon tanult korszakok meghatározó személyiségei voltak. Érleli a fiatalok eszményeit és céljait, ha olyan emberek életével ismerkednek meg, akik embertársaik előtt jártak a Föld meghódításában. Más kultúrákban való elmélyülés szintén szélesíti a kamaszok látókörét. A mai időkben különös jelentőséget kap az idegennyelv-oktatásban az, hogy a tanulók megértsenek másokat, legyenek azok „idegenek" vagy „menekültek".

Újra áttekintjük és rendszerezzük mindazt, amit nyelvtanból tanultak, s ezáltal az eddig gyakorlás által megtanult dolgok számára új megértési lehetőségek nyílnak. Az idegennyelv-tanítás mostanra már nem utánzásra és a nyelvben való megmerítkezésre épül, hanem a szövegek kívülről való megtanulásán és alkalmazásán keresztül eljutott oda, hogy a diákok most már érteni akarják a nyelvet. Ennélfogva különösen fontos a kilencedik osztályban az egész nyelvtani rendszer szisztematikus összefoglalása, mely szabályok, rendszerek tudatosításán, és idiomatikus szókapcsolatok összehasonlításán kell, hogy alapuljon. Ez az az életkor, amikor a nyelvtankönyv a tanítás hasznos eszközévé válik. Korábban a tankönyveket referenciaként használhattuk, vagy azoknak a dolgoknak az ismétlésekor váltak hasznossá, amiket már tanítottunk. Most elérkezett az ideje az olyan szisztematikus tankönyvek alkalmazásának, melyek absztrakt struktúrák és táblázatok segítségével építkeznek. Csakúgy, mint az irodalomtanításnál, a nyelvtan tanításánál is szükség van egyfelől humorra, életrajzok olvasására, és köznyelvi fordulatok alkalmazására, másfelől a kifejezések használatának pontosságára. Mind az olvasott szövegek, mind a nyelvtan elsősorban annak az egyensúlynak az elérését szolgálja, aminek az eredménye lehet, hogy a tanulók jobban tudjanak idegen nyelven kommunikálni.

A zene tanítása hasonló nézőpontból indul ki. Nagy zenészek életrajzán keresztül érdeklődés ébredhet a diákokban ezek halhatatlan művei iránt. Hasznos lehet, ha „szembesítünk" egymással két jelentős művészt: a bécsi klasszikus zenében Mozartot és Beethovent, vagy a barokkban Händelt és Bachot. A barokk és a klasszika közötti különbséget a művészek műveiből vett példákon keresztül dolgozhatjuk ki. A diákokat arra kell rávezetnünk, hogy a művek vokális vagy hangszeres követése során ne csak az érzések újabb mélységeit fedezzék fel, hanem a „zenei nyelv grammatikáját" is kihallják, és képesek legyenek visszaadni a hangsorok változását, és ezáltal a barokk és a klasszika közötti stílusbeli metamorfózist is megértsék. Minden, aminek köze van a változásokhoz, befogadásra talál, és a művészet támogatásával segíteni tudja a fiatalokat abban, hogy világosabban lássanak saját „átépítési folyamatukban". Kilencedik osztálytól kezdve a tanulók a felső tagozatos kórusban énekelhetnek, illetve a felsős zenekarban muzsikálhatnak.

Euritmiában a kilencedikesek számára a 20. századi és kortárs verseket, zeneműveket átgondoltan és szakszerűen alakítjuk át mozgássá és formává. A tanulóknak tisztában kell lenniük az euritmia formális elemeivel, meg kell tanulniuk, hogy miként kell megfelelő formát koreografálni különböző stílusú zenére vagy költeményre, nyelvi vagy nyelvtani elemekre, különböző hangne-

mekre. Lehetőséget kell teremteni arra is, hogy a tanulók más táncformákkal is megismerkedjenek a társastáncoktól kezdve a legkülönfélébb modern táncokig. Mindeközben a fiataloknak tisztában kell lenniük a művészi elemekkel. Mint téma és eszköz nem hiányozhat a humor sem az órákról. Ahhoz, hogy az euritmiaoktatásban igazán magával tudjuk ragadni a fiatalok érdeklődését, alkalmat kell teremteni arra, hogy rendszeresen láthassanak (a 11. és a 12. osztály előadásain kívül is) professzionális előadásokat. Ösztönzően hat rájuk, ha elmélyült művészi munka eredményeként találkoznak az euritmiával.

Kertművelésre ebben az osztályban vagy egy hosszabb ideig tartó epocha (tájépítés, útépítés, lépcsőépítés, kerítésépítés), vagy egy mezőgazdasági gyakorlat keretében nyílhat mód. Egy vagy két hétig kell biztosítanunk, hogy a tanulók részt vehessenek az adott kerti és szántóföldi munkában. A fiataloknak a sok újdonság mellett alkalmuk van megtapasztalni, hogy a természet miként alakítja a hétköznapjainkat, sőt az egész emberi életet. A feladat természetesen az iskola és a helyi közösség lehetőségeitől függ. A gyakorlat során az a legfontosabb, hogy a tanulók igazi kemény fizikai munkával, szerszámok használatával, munkafolyamatok és biztonsági eljárások elsajátításával, valamint az ilyen munkával együtt járó csapatmunkával ismerkedjenek meg. Maga a gazdálkodás sem kevésbé fontos téma. Leginkább az, hogy megismerkedjenek a munka értékével, a környezet gondozásának lehetőségeivel.

Fafaragásórán egyszerű illesztéseket tanulnak meg és használnak fel. A textilmunka során egyénileg kialakított szabásminták alapján dolgoznak (például szoknyát, zakót készítenek). Rézművesség (először esetleg csak a 10. osztályban) és kosárfonás órán igencsak elütő módszerekkel hasonló tárgyakat készítenek: például tálakat, serlegeket, különbözőfajta kosarakat – a belső tér ilyenkor mindig a kívülről jövő kemény munka árán alakul ki. Mindezekben a tevékenységekben az anyag természetét tapasztalják meg a tanulók. A gyakorlati munkába mindig bele kell építenünk az adott kézművesség gazdasági és ökológiai vonatkozásait is, különösen azokat, melyek a tájhoz, a nyersanyaghoz és a munkafolyamathoz kapcsolódnak. Olyan tárgyakat kell előállítaniuk, melyek hasznosak a való világban, s nem csupán demonstrációs célokat szolgálnak.

Az előbbiek vonatkoznak az informatikára is. Minden tanulónak bele kell látnia egészen a „kézművességtől” elindulva a számítógép születésébe: miként is lehet az „átláthatatlan dobozba” zárt tárgyat, az elvontan létező kártyákból, alaplapokból használati eszközzé építeni.

Azon tanulók számára, akik valamilyen oknál fogva nem vesznek részt a teljes oktatási folyamatban, gyakorlati és szociális természetű egyéb órákat kínál a Waldorf-iskola. Ezeknek a tanulóknak lehetőséget kell adni arra, hogy egy-egy speciális területen fejleszthessék magukat, ami az iskolán belül egyedi-egyéni felelősséget jelent a számukra: segítenek az óvodában, a konyhában, az iskola körüli munkákban, vagy az iskola színháza körül. Bármilyen feladattal bízza is meg az iskola a tanulót, fontos, hogy azt tapasztalja, hogy munkáját elismerés övezi, és így egyre jobban átérzi cselekedeteinek súlyát.

Pedagógiai célkitűzések a 9. évfolyamban

Törekedni kell arra, hogy a 9. évfolyam végére a tanulók már:

– érdeklődést tanúsítsanak az őket körülvevő világ iránt; az őket érdeklődő témákban a tudást fokozatosan önálló adatgyűjtés és kutatás útján szerezzék meg

– strukturáltan gondolkozzanak és egyszerű logikai, ok-okozati következtetéseket tudjanak hozni, elmozduljanak az érzéseken alapuló ítéletalkotástól (8. osztály) a megértésből fakadó és megfigyelésen alapuló ítéletek irányába; tudjanak analitikus folyamatokat alkalmazni, és felismerjék az ezeket alátámasztó elveket, tudják, hogyan juthatnak a gondolattól az eszméig, az eszmétől a gyakorlatig, a felfedezéstől (7-8. osztály) a megvalósításig és a feltalálásig, tudják akaratukat eszméik szolgálatába állítani, ismerjék a technikát mint „ötödik királyságot”,

a kultúra birodalmát, melyet az emberi lény hozott létre, és fedezzék fel a technikában a „földivé lett gondolatot”

– ismerjék fel az élet különböző területein, különösen a művészetben, a szélsőségek közötti átmenetet
  értsék, hogy a művészet és a tudomány a kulturális tudat történelmi változásaira reflektál: a művészek és tudósok világlátása műveikben jut kifejezésre

– tanuljanak meg dolgozni, és váljanak képessé arra, hogy a munka segítségével tanuljanak; szerezzenek a tanulók annyi kézzelfogható gyakorlati tapasztalatot, amennyit csak lehetséges

– tudjanak csoportmunkában dolgozni, és problémákat közösen megoldani

10. évfolyam

Fejlődési jellegzetességek

Miben különbözik a tizedik osztály a kilencedik osztálytól? A közös munka során egyre inkább önálló személyiségek alakulnak ki. A cél az – s ilyen irányú lépéseket kell foganatosítanunk – hogy a tanulók öntevékenységük révén önmagukra találjanak. A gondolkodás tisztasága és növekvő ítélőképességük kell, hogy segítsen a diákoknak abban, hogy a szimpátia-antipátia bizonytalan érzelmi világától egyre jobban eloldják magukat. Erre szolgálhatnak azok a viták, melyeken a világ törvényszerűségeit analizálják, s ismerik meg gondolkodás révén.

A biológiával kapcsolatban Rudolf Steiner tantervi ajánlása a következőképpen hangzik: „Érthetővé kell tenni az embert, mint egyedi lényt (...) A fizikai embert a szervekkel és a szervi funkciókkal, ezek lelki és szellemi összefüggéseivel.” Kiindulópontként a morfológiai megközelítést választjuk, amelyre fokozatosan az élettani és a pszichoszomatikus szervvizsgálatot építjük. Ezenközben nyílik lehetőség arra, hogy összehasonlítsuk egymással az agyat és az idegrendszert. A szív és a keringési rendszer kapcsolatának feltárása rendkívül fontos érzelmi tapasztalat a tanulók számára. A fiatalok számára önmaguk egy olyan területe nyílik meg, ahol minden fejlődési folyamat kölcsönhatásokkal bír, s erre rendkívül fogékonyak ebben az életkorban. A földrajzepochában a holisztikus vizsgálat a víz- és levegőburokra, a klímazónákra és további szférákra (a Föld belseje, külső burkok) is kiterjed, valamint tárgyaljuk ezek sokrétű összefüggéseit és mozgásait is. Ezzel a bioszféra és az ökológia alapjainak megértését is továbbépítjük. A cél az, hogy a Földet egy olyan élő organizmusként fogjuk fel, amely a ritmusaiba és körforgásaiba való beavatkozásokra rendkívül érzékenyen reagál.

A kertépítésben a művelés és a kultúrateremtés kerül előtérbe. Amennyiben a tizedik osztályban kertépítést is beiktatunk, akkor abban az esetben az oltás misztériumával foglalkozzunk. Ahogyan a kilencedik osztályban a mezőgazdasági gyakorlat helyettesítheti a kertművelést, úgy a tizedikben kertépítés helyett erdészeti gyakorlatot iktathatunk be. Ez nem feltétlenül helyettesíti a kertépítést, lehet kiegészítése és elmélyítése a fentieknek. Fontos ebben az életkorban, hogy a tanulók közvetlen élettapasztalatokra tegyenek szert a legkülönbözőbb foglalkozások által. Az erdészeti gyakorlatot helyettesíthetjük valamely más munkagyakorlattal is.

A történelemepocha keretében egy olyan nézőpont kerül előtérbe, amely érezhető összefüggésben áll a földrajzzal: az emberi és kulturális evolúció hátterében a föld és a földrajzi környezet változásai állnak. Lehetőség nyílik az emberi őstörténet megismerésére a homo sapiens megjelenésétől, és a mintegy 40 000 évvel ezelőtti paleolitikus forradalomtól kezdve. Ennek során alkalmunk van a jégkorszaki magaskultúra művészetének tanulmányozására, amit az utolsó jégkorszak végén a mezolitikus átmeneti időszak követ. A mezőgazdaság kialakulása és az első állandó

települések alapítása nemcsak a prehisztorikus ember gazdaságában számít nagy előrelépésnek, hanem az emberi tudat fejlődését is alapvetően befolyásolta. Ennek köszönhető a városi civilizációk kialakulása: vallásállamaikkal, templomaikkal, az írásbeliség kialakulásával, bürokráciájukkal, törvényeikkel és hierarchikus szociális rendjükkel. Ugyanitt tárgyalhatjuk a jelentős technikai újításokat és a városiasodás egyéb következményeit, mint például azokat a betegségeket, melyek állatokról kerültek át az emberre. Ezen kultúrák tanításakor arra kell leginkább törekednünk, hogy összehasonlításokat végezzünk abból a szempontból, hogy a különböző földrajzi adottságú kultúrák hogyan birkóztak meg természeti adottságaikkal, és milyen társadalmi formációkat hoztak létre. A tanulók megtapasztalhatják az ember és a Föld kapcsolatának alakulását, miközben végigkövetik az egyéniség fokozatos kiemelkedését a csoportból, legyen az klán, törzs, vagy nemzet.

A magyarepocha hasonló dolgokat közvetít, mint a történelem, amennyiben figyelmét a mítosztól az irodalom kialakulásáig vezető útra irányítja, és végigköveti azt a változást, ahogyan kiválik a kezdeti közösségi, rituális-vallási művészetből az egyén hangja. Egy másik epochában módot teremthetünk arra, hogy egyszerre foglalkozzunk nyelvészettel, a költészet dikciójával és esztétikájával, melynek során feltárhatjuk az emberi nyelv eredetét és struktúráját.

Művészettörténetben ez ideig elsősorban képzőművészettel foglalkoztunk. Most a költészet, mint a nyelv művészete kerül az érdeklődés homlokterébe, s ezáltal a hangsúly a térben kifejeződő művészetről az időben kifejeződő művészetre tolódik. A költészet formai törvényeit – ritmus, hangzás, kép – epikus, lírikus és dramatikus példákon tanulmányozzuk, és saját próbálkozásokon keresztül gyakoroljuk.

Festészet órán újra előkerülnek a színek, melynek során a tanulók először a színek kifejezőerejét gyakorolhatják, majd olyan motívumokat alakíthatnak ki, melyek segítségével hangulatokat, lelkiállapotokat tudnak kifejezni. Hasznos lehet ebben az életkorban még a metszetkészítés: megmozgatja a tanulók gondolkodását, ugyanakkor precíz munkára készteti őket, melynek során a kép tükörképét kell először megrajzolniuk.

Az euritmia tanítása megfelelő példákon keresztül segítheti a költészettan-epochát, a nyelvhasználati gyakorlatokat. Csoportban dolgozva (mint egy kar/kórus) közös mozgással mutathatják be munkájukat: ehhez a diákoknak önálló formákat is ki kell dolgozniuk.

Az idegennyelvek tanulásában fontos szerepet játszik, nagy élvezetet jelenthet a humor érzékelése a közvetlen megértésben (fordítás nélkül). Humoros szövegek, viccek, idiomatikus kifejezések tanulmányozása szélesítheti a tanulók szociális, lelki és kulturális horizontját. Egyre növekvő mértékben használhatunk eredeti (rövidítetlen) irodalmat. A tiszta gondolkodás gyakorlása fölött érzett öröm mellé társulhat az eszközként használt nyelvtan megértésével járó öröm. Összehasonlító nyelvészeti vizsgálatokkal (például a magyar és egy idegennyelv összevetésével) megmutathatjuk a tanulóknak, hogy a nyelv szelleme miként képes kifejezésre jutni a különböző népszellemek kreativitásán keresztül. A különböző nyelvek fejlődésének tanulmányozása segíthet még jobban feltárni a nyelv evolúciója mögött az emberi tudat alakulását. Az idegen nyelven lezajló vita – például egy tényállás bemutatása és ugyanennek a megcáfolása – is elősegíti az ezen a nyelven történő gondolkodást.

A zeneórákon azon fáradozunk, hogy a gyermekek alapokat kapjanak a valódi zeneértéshez. Ehhez kórusműveket és kamarazenei darabokat gyakorolnak. Az összhangzattant a megtanult példákon keresztül fejlesztjük tovább.

A matematika, a fizika, a kémia, az ábrázoló geometria epochák és a földmérési gyakorlat kiindulási pontja is hasonló. A fizika tantárgy tartalmában különösen tiszta formában jelennek meg a földi (fizikai) világ képződési-keletkezési elvei: sehol másutt nem ennyire áttekinthetőek a természeti törvények, levezetésük sehol nem ragadható meg olyan világosan, mint a klasszikus mechanikában. A tanulók úgy képesek a kísérlettől a megfigyelésen át a törvényszerűségig, a képletekig, és

a számításokig eljutni, hogy közben soha nem vesztik el a tisztánlátásukat. A tiszta megfigyelést, a logikus következtetést, az ok-okozati viszonyok észlelésének mikéntjét és az analitikus gondolkodást iskolázzuk ekkor.

A tizedikes számára az egyik legfőbb célkitűzés, hogy utat találjon az élet gyakorlati oldala felé. A függőlegesnek a vízszinteshez való viszonya határozza meg a gyakorlati feladatok fogalmi keretét, legyen szó pontos megfigyelésről vagy józan ítéletalkotásról. Földméréskor, csakúgy, mint a műszaki rajznál, a derékszög alkotja a keretet az elméleti számítások elvégzéséhez. Fafaragáskor, mint minden szerkesztéskor ez adja az elméleti hátteret a pontos méréshez. Ruhavarráskor vagy szabáskor minden egyéni minta az anyag szövésének derékszögű mintájához viszonyul. Ha agyagozunk, akkor is úgy kell az agyagot elhelyeznünk a korongon, hogy ügyelünk az edény függőleges és vízszintes síkjára. Fémmunkák készítésekor a vas kovácsolása és megformálása az üllőn a kalapács ritmikus ütögetésével a megmunkálás erejének pontos felmérését, valamint az anyag ismeretét követeli meg a diákoktól.

A földmérésepocha kitűnő alkalmat kínál arra, hogy – azáltal, hogy a Föld egy kis részét (fel)mérik, lerajzolják – a tanulók kiismerjék magukat a Földön. Az egy vagy kéthetes gyakorlat után az adott részt úgy ismeri már, mint a tenyerét. A földméréshez a mérésnek három szintjét kell elsajátítani: a becslést, a talaj mérését rudakkal, láncokkal és mérőszalaggal, és az elméleti számításokat, melyek a teodolit mérésein alapulnak. E három mérésből kapott eredményt kell integrálniuk ahhoz, hogy háromdimenziós rajzot tudjanak készíteni. Ha ezeket a műszaki képességeket földrajz tanulmányaikban használják fel, megtanulnak pontosan dolgozni és eligazodni a térben. Ezen gyakorlattal szoros kapcsolatban állnak a mértani tanulmányaik: az első matematikaepocha fő részét képezi a trigonometria, amelyet aztán a földmérésben felhasználunk. A koszinusztétel a fizikában is segít a statikai számítások elvégzésében.

A ritmikus számolási eljárások területén, a százalékszámításban és a logaritmusszámításban dolgozhatunk további matematikai törvényszerűségeken. A matematikának ebben az osztályban mindenhol a gyakorlati felhasználásról kell szólnia. Az irracionális számok és az összemérhetetlenség elve, melyekből az aranymetszés törvényszerűségeit levezethetjük, már az emberre vonatkozó képzőelvek másfajta minőségére, és egyúttal már a 11. osztályban tárgyalandókra mutat előre.

Kémiában a tanulók a savak és bázisok polaritásán, és a sók kristályképzésén dolgoznak. Ez az epocha közvetlen összefüggésben áll a geometriával, ahol nagyrészt a szabályos és a félszabályos testekkel, és ezek szimmetria-törvényszerűségeinek rajzos feldolgozásával foglalkoznak.

A földméréshez és más praktikus tárgyakhoz hasonlóan a munkadarab maga fogja kijavítani a tanulót a maga kikezdhetetlen objektivitásával. A súlypont itt a mintadarab használati értéke lehet. Emellett a gyakorlati élet olyan egyéb technikai problémáit is megtárgyalhatjuk, mint például a kerékpár sebességváltója vagy a WC öblítési mechanizmusa. A 10. osztály a legalkalmasabb arra, hogy a használt anyagok újrahasznosításáról beszéljünk, melynek során a nyersanyagtól a kész produktumig vezető körforgás újrakezdődik.

Az informatika tanítása során felelősségteljesen meg kell vitatni, hogy ennek a technológiának a változása miként befolyásolja az ember életét. Ez azt jelenti, hogy meg kell tanítanunk, mi az információ, hogyan tárolták eddig, és hogyan tároljuk ma, és meg kell tárgyalnunk a kérdés szociális vonatkozásait is. Ehhez az epochához tartozik a rögzített hang és a matematikai számítások rövid történetének felvázolása is. Ezeken az órákon kell a számítógép használatának alapjait is megtárgyalni, és működési alapelvét megértetni. Ettől az osztálytól kínálkozik annak lehetősége is, hogy a fizikai alapokkal és a matematikai ismeretekkel összefüggésben a gyakorlatban is kivitelezzék az automatikus parancsfuttatás legegyszerűbb technikai megoldásait, és például kis számológépeket hozzanak létre, aminek segítségével könnyen megtanulható a számítógép működésének alapelve.

A tanulók gyakorlati és az életben alkalmazható dolgok iránti igényét egy elsősegély gyakorlattal elégíthetjük ki. Növeli a diákok belső biztonságérzetét, ha képessé válnak arra, hogy azt tegyék, amit egy adott helyzet adott pillanata megkíván.

Pedagógiai célkitűzések a 10. évfolyamban

Törekedni kell arra, hogy 10. évfolyam végére a tanulók már:

– tudjanak objektíven és tisztán gondolkodni, logikai, kauzális következtetéseket hozni, tudjanak józan ítéleteket és fogalmakat alkotni

– ismerjék fel a világ természeti törvényszerűségeit analitikus gondolkodás segítségével, és gyakorlati helyzetekhez fogalmi eszközöket tudjanak hozzárendelni

– értsék, hogy összetett folyamatok miként jönnek létre, honnan erednek, és milyen alapelveken nyugszanak

– pontos munkát végezzenek, és tudják mindazt a gyakorlatban alkalmazni, amit elméletben tanultak

– vállaljanak felelősséget munkájukért és viselkedésükért, képesek legyenek döntéseikben, választásaikban belső meglátásukat követni, és tudjanak önálló véleményt alkotni, s ezt meg is tudják indokolni

11. évfolyam

Fejlődési jellegzetességek

Ha közelebbről megnézzük a 11. osztályos tanterv javasolt tantárgyait, láthatjuk, hogy a javasolt témák a legkülönbözőbb tárgyak esetében igyekeznek a jelenségek mögé hatolva a végletek közötti belső egyensúlyt megtalálni, törekszenek a folyamatszerűségre és a megújhodásra. Míg a 9. osztályt a horizont tágítása jellemezte, a tizediket pedig a dolgok lényegének megértésére való törekvés. Ez mutatkozik meg a matematikában például az analitikus geometria, a határérték fogalmának bevezetésekor, illetve akkor, amikor a geometriát integráljuk az algebrával, az aritmetikával, vagy az euklideszi geometria törvényeit integráljuk a projektív geometriába. A „végtelenül távoli” elemekkel (pont a végtelenben, egyenes a végtelenben, sík a végtelenben) azért foglalkozzunk, hogy a tanulókkal gondolatilag megértessük a végtelent. A rezgés tanulmányozásakor a 10. osztályos trigonometria anyagát hozzuk mozgásba, ezzel alapozzuk meg a hullámelmélet megértését, ami elengedhetetlen a tizenegyedikes fizikaepocha anyagát képező drót nélküli adatátvitel bármelyikének vizsgálatához. A gömb trigonometriáját kiterjesztjük, és a sík trigonometriája kerül előtérbe. Mint ahogy számos egyéb tárggyal is történni fog: kezdenek összekapcsolódni 11. osztályban azok az ismeretek, amelyeket egymástól függetlenül tanultak a diákok.

Hasonló összefüggésekre bukkanhatunk a biológiánál, ahol a sejttan és a mikroszkóp tanulmányozása az anyag, csakúgy, mint az ökológiai gyakorlatban. Ez utóbbi esetében a mikroszkopikus elemek vizsgálatát mindig a makroszkopikus bioszféra tanulmányozásával együtt végezzük. A tanulóknak bizonyára már nem újdonság ez a „kifordítom-befordítom” folyamat, hiszen találkoztak már vele a projektív geometriánál.

A kémiatanításnak az a feladata, hogy átfogó képet vázoljunk fel, amelyben kidolgozhatjuk az elemek egyéni karakterét a kémiai szubsztanciákkal való reakcióik szerint. Ezzel összefüggésben tárgyalhatjuk a periódusos rendszert, amit azonban nem eleve adott rendező elvként mutatunk be, hanem mint különleges elvi modellt, aminek segítségével bizonyos törvényszerűségeket és folyamatokat tudunk leírni.

Hasonló megfigyeléseket tehetünk a fizikában is. Amennyiben a 10. osztályos fizika a megfigyelhető mechanikai erők hatásának vizsgálatára irányult, úgy a 11. osztályban az elektromágneses mezők hatásának, egészen a rádióaktivitásig terjedő sugárzások és az anyag felépítésére vonatkozó elméletek megértése a feladat. Ha ezek bármelyikét – a logika törvényszerűségeit követve – független rendszerként szemléljük, akkor ellentmondásokba ütközünk, de ezzel ugyanakkor a valóság egy elképzelhetetlen szegmensére bukkanunk rá. Fizikát és kémiát ily módon összefüggő egységként lehet szemlélni.

Ciklusok, a haladás folyamatai és a megújhodás a témája történelemtanításnak is, amely ebben az évben az antikvitás örökségével, valamint a kereszténység és az iszlám terjedésében játszott szerepével foglalkozik. Az élet és a szenvedés értelmének keresését találhatják a tanulók a Parzival-eposzban és a középkor kultúratörténetében (mely szintén 11. osztályos anyag); olyan kérdéseket, melyek a tanulók lelkének legmélyéről fakadnak ebben az időben. Ennek a történelmi kornak lényeges momentuma a bipolaritás, illetve lényegi a diákok számára a folyamatszerűség felismerése a pólusok között folyó küzdelemben. Ilyen ellentétpárokat figyelhetünk meg a pápa és császár, egyház és állam, kereszténység és iszlám, monarchia és bárói liga, úr és paraszt, falu és város konfliktusában.

Az irodalom gyakran oly módon tesz fel az egyénre és a társadalomra vonatkozó kérdéseket, hogy azok megkérdőjelezik a fennálló társadalom szemléletmódját. A jelentős irodalom arról ismerszik meg, hogy mindig van benne valami profetikus és eredeti, ugyanakkor csak ritkán szolgál kész válaszokkal. Inkább arra ösztönzi az olvasót, hogy túllépjen önmagán. Megnyitja a lelket a különleges, nem-hétköznapi tapasztalatok befogadására. A 11. osztályos tanulónak éppen erre van szüksége.

Wolfram von Eschenbach későközépkori Parzivalja – még ha csupán csak fordításon keresztül hozzáférhető szöveg is –, olyan utazásra invitálja az olvasót, amely a tévedéstől a fájdalmon, súlyos sebeken és elvesztett lehetőségeken, bűnön és kirekesztésen keresztül vezet a vezekléshez és megváltáshoz. Az önazonosság keresésének egy különlegesen szép története, mely nagyon közel áll ahhoz a belső úthoz, ami a kamaszok előtt áll ebben az időszakban. A benne ábrázolt lelki archetípusok csak még jobban kimagaslanak azáltal, hogy a történet egy kulturális ismeretlen közegben játszódik.

A Parzival-mítosz motívumait nyomon követhetjük a 19-20. századi irodalomban. A romantika irodalma vetette fel azokat a kérdéseket mint a képzelőerő forrásának keresése, a természet és a nevelés közé szorult ember problémája, a művészi és a fenséges eredete, vagy a materializmus veszélye. A romantikus művészet és irodalom megszólítja a 11. osztályos tanulókat. Vörösmarty, Kölcsey, Arany, Petőfi életrajza nagy érdeklődésre tarthat náluk számot. De ugyanígy a 20. században: „feltárulkozó” műveik olvasása által „belehatolni” Kosztolányi vagy Babits életébe szintén izgalmas feladat.

Előtérbe kerülhetnek a nagy költők és drámaírók az idegennyelv-oktatásban is. Az irodalomórák témáit itt is lehet megfelelő formában folytatni, s talán az osztály el is játszhat egy darabot idegen nyelven.

A 11. osztály földrajzepocháját két szempont határozza meg: egyrészt a bevezetés a térképészetbe, melynek során a Föld különböző vetületeit kell kiszámolniuk és ábrázolniuk, másrészt az, hogy a 11. osztályos fiatal egyre határozottabban kezdi keresni lelki és szociális helyét, „belső otthonát”. Ennek felel meg a Föld gazdaságföldrajzi szemlélete, mert itt egy további, az ember által teremtett „burkot” lehet a tudatukba emelni. Kultúrahordozó és gazdálkodó lényként az ember elfoglalja és átalakítja a teret, ezzel egyre átfogóbb tértudatot fejleszt ki. A globális gazdasági kapcsolatok, s az ezek mögött meghúzódó elvek, csakúgy, mint a kölcsönösség, együttműködés és ökológiai éberség eszméje legyőzhetik a vak, önző és kizsákmányoló erőket. Az energiatermelés különböző lehetőségeit (szilárd tüzelő meghajtású erőművek, atom-, vízi és szélerőművek, napenergiatermelés) kell átgondolni egészen a technikai részletekig, úgy, hogy közben tudatosítjuk a meg-

gondolatlan energiamanipulációk következményeit is. Sehol másutt nem mutatkozik meg világosabban a világ folytonosságába vetett elidegeníthetetlen hit, mint az energiafelhasználás kérdéseinek területén. A fizikához, kémiához, és az ökológiához maguktól adódnak kapcsolódási pontok.

Az informatika tanításában abban kell előrelépni a 10. osztályhoz képest, hogy a diákok képesek legyenek megérteni felfoghatatlannak tűnő folyamatokat is. Ok és okozat közötti összefüggések helyett, amit 10. osztályban lépésről-lépésre, munkafolyamatok egymásutánjában követtek a tanulók, most olyan feladatokat kapnak, melyeket csak gondolatban lehet megérteni. De például az elektrosztatikai megfigyelések olyan területen zajlanak, melyek érzékszervvel nem észlelhetők, csak elképzelni lehet őket. Mindehhez a félvezetők és azok feldolgozási technológiái képezik a fizikai-technikai hátteret.

A művészettanításban is az összefüggések keresése kerül előtérbe. Különböző művészeti ágak hasonlóságai és különbségei vezetnek ahhoz, hogy a szobrászatot a festészettel, a zenét pedig a költészettel vessük össze. Olyan szemben álló szemléletek összevetése, mint az apollói és a dionüszoszi, vagy az impresszionista és az expresszionista stílus, alkalmasak arra, hogy bemutassák a művészetben az emberi tudat és az igazság vívódását. Ezeket a felfedezéseket interdiszciplináris úton is megközelíthetjük, úgy, hogy összehasonlítjuk az irodalom, a képzőművészet és a zene vívmányait.

Szobrászatban, formázásban csakúgy, mint euritmiában a tanulók lelkiállapotokat, lelki minőségeket próbálnak kifejezni az emberi test gesztusain keresztül (kérést, választ, beszélgetést, örömöt, bánatot, szorongást). Ezeken a gesztusokon keresztül fedezhetik fel, hogy a test a lélek tükre. A feladat az, hogy megpróbálják felismerni az objektívet a szubjektív birodalmában.

Euritmiaórán ezek a felfedezések a költészeten és a zenén keresztül az apollói és dionüszoszi hangulat közvetlen megtapasztalásával egészülnek ki, ezenkívül tárgyaljuk a különböző stílusokat, és arra biztatjuk a tanulókat, hogy önálló véleményt alkossanak. Költészetnek és zenének egy elemben kell egyesülnie. Az egyéni mozgás magától értetődő átélése, ami elveszett a pubertásban, most magasabb szinten újjáéled, és a gesztusokban, a mozgásban a fiatalok saját identitása jut kifejezésre.

Az egész tanévben az egyik legjelentősebb esemény a 11. évet lezáró szociális gyakorlat. Két-három héten keresztül kórházakban, klinikákon, fogyatékos-otthonokban és -iskolákban dolgoznak a diákok. Ez lehetőséget teremt arra, hogy megismerkedjenek olyanokkal, akik sokkal kiszolgáltatottabb helyzetben vannak, mint ők. Azt is megtapasztalhatják, hogy az egyén képes egy kis fénysugarat vinni egy másik ember életének szomorúságába – bár gyakran a helyzet fordított: azok tudnak valójában több erőt adni, akik elfogadják a segítséget. A szociális empátia egy új szintjét lehet ezáltal kifejleszteni. A tolerancia az egyik legfontosabb dolog, amit egy ilyen munka során megtanulhatnak: mind a mások gyengesége és esendősége iránt, mind saját határaik megtapasztalásában. Ezek a tapasztalatok hosszú távú fejlődési lehetőségeket rejtenek magukban.

Pedagógiai célkitűzések a 11. évfolyamban

Törekedni kell arra, hogy 11. évfolyam végére a tanulók már:

- objektivitásra tegyenek szert érzéseikben, egyre inkább tudjanak véleményt alkotni ízlés, stílus és szociális viselkedés dolgában
- legyen rugalmas gondolkodásuk, ami eddigre túl kell, hogy lépjen a 10. osztályos gondolkodás ok-okozati összefüggésekre épülő logikáján, és egy holisztikus szemlélet jegyében képesek legyenek különböző tényezők között összefüggéseket teremteni és ezeket szintetizálni; ez azt is magában foglalja, hogy képesek a végtelenről és nem közvetlenül érzékelhető jelenségekről gondolkodni
- rendelkeznek önmaguk által irányított szociális felelősségérzettel

– képesek arra, hogy egy holisztikus megértés jegyében integráljanak és korreláljanak egymással kapcsolódó jelenségeket

12. évfolyam

Fejlődési jellegzetességek

Egy 18-19 éves fiatal másfajta kérdéseket tesz fel, mint egy 17 éves. Azt akarja tudni, hogy ő mint egyedi ember, milyen hatással tud lenni a világ szociális, gazdasági, technikai vagy politikai menetére. Azt akarja tudni, hogy hol az ő helye a világban.

A 12. osztály tantervében összefoglaljuk mindazt, amit a tizenkét év folyamán tanultunk. A cél az, hogy egy átfogó kép megrajzolásával integráljuk a Waldorf-pedagógia sarokkövét, mely az emberi lény természetének alakulását és a világban elfoglalt helyét tekinti vizsgálata tárgyának.

A biológiatanítás feladata az elmúlt évek során tanultak összefoglaló áttekintése. A szervetlen tudományokkal szemben a biológia ebből a szempontból különös helyet foglal el. Az utolsó tanévben általában két biológiaepocha van: egyik a magasabb növények botanikája, másik az egész állatvilágot átfogó zoológia, mely az embertanban tetőződik be. Az általános iskolában a gyerekek egy olyan utat járnak be, mely az „ismerős” embertől fokozatosan jut el a természet birodalmain keresztül az ásványtanig. A középiskola utolsó negyedében fordított utat járnak be a tanulók, s a legegyszerűbb életformáktól kiindulva az egész állatvilágot végigtekintve jutnak el az emberig. Ezáltal követik végig és ismerik fel az élet hajtóerejeként működő fejlődésgondolatot.

Ebben az évben a földrajz oktatásban is egy átfogó kép megrajzolására törekszünk. A diákok a felnőttkor küszöbén állnak, figyelmüket az aktuális világhelyzetre és személyes jövőjükre irányítják. Érettek már arra, hogy – az elmúlt években más tantárgyak során is felmerült – néhány jogi kérdést újragondoljanak. A tanítás középpontjában az emberiség kulturális megosztottsága állhatna, a különböző fajok, kultúrák és társadalompolitikai képződmények. Ennek tárgyalásával a 7. és 8. osztály témáját visszük tovább, most azonban azzal a céllal, hogy megértessük a Föld kulturális és szellemi arculatát alakító erők működését, a Föld „kulturális burkának” hatását.

Hasonló célból a 12. osztályban az idegennyelv tanításában is a beszéd és gondolkodás egyéni stílusait kell bemutatnunk, hogy ezeken keresztül ismerkedjenek meg a tanulók az adott nyelv kulturális hatásával, ami különösen eredeti irodalom olvasásán keresztül érvényesül. Ez vezet ahhoz, hogy lényegében értsék meg az egyes kultúrák közreműködését a világtörténelemben, és végső soron saját kultúrájuk és nyelvük helyét a világban.

A zenetanítás egyik képzési célja a 20. század sajátos zenei nyelvének felismerése, megértése és leírása. Ennek során a diákban tudatosulnia kell annak, hogy a jelenkor zenei kérdéseinek ő is részese. Korunk kompozíciós irányzatain keresztül az emberiség jelenlegi helyzete válik érthetővé számára, amely különféle egyéniségekben és kulturális áramlatokban jut kifejeződésre.

Magyarórákon nyílik mód arra, hogy kortárs irodalmi alkotásokkal ismerkedjenek meg, mind anyanyelvi, mind pedig fordításon keresztül elérhető világirodalmi művekkel. Fontos, hogy ennek taglalása során kitérjünk arra, hogy az irodalmi művek hogyan reflektálnak az egyéni és kulturális tudat változásaira. Olyan klasszikus világirodalmi alkotásokat vehetünk, melyek jól példázzák korunk egyetemes és személyes kulturális tapasztalatait is.

A történelem- és a földrajztanítás között megfeleléseket fedezhetünk fel. A tanulók arra törekszenek, hogy a kultúrák periodikus fejlődését és belső felépítését értsék meg. Ez olyan kérdések felvetését vonja maga után, mint például: Mi jellemezte a görög-római időszakot? Miben különbözött a középkor a modern korszaktól? Hogyan lehet történelmi korszakokat meghatározni? Ugyanazokkal a fejlődési szakaszokkal találkozunk-e különböző földrajzi területeken is: például a Távol-Keleten és Európában? Fontos, hogy megmutassuk ebben az epochában, hogy a történelmi

események a fejlődés belső folyamatainak külső megnyilvánulásai. Ez a tanításban az egyéni álláspont tudatos kialakításához vezet, illetve annak belátásához, hogy az egyén jó és rossz cselekedeteivel alakítja a történelmet, hat környezetére, és ez felelősséggel jár. A 12. osztályos történelemtanításban, amely társadalomismerettel egészül ki, szemléletváltás figyelhető meg: a kronológiai tagolást a tematikai összefüggések, folyamatok és keresztmetszetek szerinti építkezés váltja föl. Az álláspont megváltoztatásával a tanulók bepillantást nyerhetnek a történettudomány filozófiájába és módszertanába.

Ezek után a társadalomismeretnek úgy kell politikai képzést nyújtania, hogy az ne legyen tisztán elméleti jellegű. Mivel manapság a fiatalok között általános ellenszenv mutatkozik a politika világával szemben, fontos hangsúlyoznunk, hogy milyen fontos, hogy fel tudjuk kelteni a tanulók aktív érdeklődését politikai folyamatok iránt. Egyik kiindulási pontunk az lehet, hogy csoportosan dolgozunk fel eseteket: például legfelsőbb-bírósági eljárást, kollektív szerződéssel kapcsolatos tárgyalást, aktuális törvényjavaslatot az országgyűlésen; vagy olyan látogatásokat szervezünk, melyek során valamilyen politikai intézményt látogatunk meg, lehetőséget kapva arra, hogy politikusokkal beszélgessünk munkájukról, eszményeikről. A tananyag Európa állami, jogi és gazdasági fejlődése a francia forradalomtól a 20. század végi modern jóléti államig. Tanulmányozhatjuk többek között az emberi és polgári jogok kibontakozását, vagy a kelet-nyugati vagy észak-déli konfliktus alakulását. A példák alapos vizsgálatán keresztül a tanulók átfogó képet nyernek az emberi civilizációról és kultúráról. (Ezek azonban kilencedik osztálytól az epochától függetlenül, a szakóra témáját is képezhetik.)

A kémiaepochán túllépve a hagyományos, kauzális-analitikus szemléleten – amelyben a különböző kémiai modelleket vezetjük be és vitatjuk meg – a „folyamatorientált” kémia világába lépünk be, ahol átalakulási folyamatok állnak a középpontban: például a fehérjék különböző fajtáinak fenomenológiai vizsgálata. Ily módon a tanuló, életkorának megfelelően, kvalitatív összefüggések szemléletét és megértését tanulja meg. Különösen fontos szerepet kap a biokémia, mivel lehetőséget teremt arra, hogy olyan kémiát tanítsunk, ami nem mérgezi, hanem gyógyítja a környezetet és az embert. Súlyozott téma lehet a kémiai technológia tárgyalása: választhatjuk például a műanyaggyártás és -ipar területeit, vagy ennek nyomán laborban modellezhetjük a környezetkárosítás, szennyeződésmentesítés, újrafelhasználás problémáit. Ha van ezen az évfolyamon az iskolában ipari gyakorlat, akkor ehhez kapcsolódhat a munkahelyi egészségkárosodás kérdéseinek megvitatása is. Ennek kapcsán új technológiákat vizsgálhatunk meg, hogy alkalmasak-e gyakorlati problémák megoldására. Ha súlypontként a számítógépes technológiát választjuk, akkor a tanulókkal olyan programokat kell íratnunk, amelyek ipari hasznosításra alkalmasak. Ennek révén megtapasztalhatják, hogy az ember nem rabszolgája a gépnek, hanem szellemi alkotója.

A kémiához hasonlóan a fizikát is a fenomenológiai megközelítés jellemzi. Miután a tanulók 11. osztályban megismerkedtek a fizika érzékelés mögötti világával, 12. osztályban a fizika az optika területén új, gyakorlati utakra lép. A mikrokozmosz kvantumelmélete és a makrokozmosz relativitáselmélete összegződik az emberi tapasztalaton keresztül. A látásból és a tények gondolati átvilágításából kiindulva próbálunk utat találni a „fény lényegéhez”. Ezzel párhuzamosan lehet kidolgozni a művészeti oktatásban a goethei színtant festésórákon. Az alkotó kiindulási pontja válik központi kérdéssé. Ebből következik az a kérdésfelvetés, ami az ember világban elfoglalt különleges helyzetére irányul.

A művészeti oktatás ezenkívül azt a lehetőséget kínálja, hogy a festés és a formázás keretében az ember legegyénibb, legkifejezőbb testrészével foglalkozzunk: a fejjel. A festés, a formázás, a kő megmunkálása során a tanulók a fejnek összetéveszthetetlen koponyaformát és arckifejezést kölcsönöznek. Ezekkel a munkákkal hasonló kérdések bukkanhatnak fel: Az emberi testben valóban kifejezésre jut-e a lélek és a szellem?

Hasonló irányt követ az euritmiaoktatás is. Ebben egy zenei darab vagy költemény ritmusának megfelelő forma kialakítása a feladat úgy, hogy az ábrázolás megjelenítse a műalkotás sajátossá-

gait, belső minőségét. A tizenkettedikeseknek meg kell tudniuk mutatni az euritmia záróelőadáson, hogy személyiségüket mozgáson és gesztusokon keresztül is ki tudják fejezni.

Amennyiben 11. osztályban az út az analitikus geometriában még a szemléltetett geometriától vezetett a számolásos algebra világába, addig a 12. osztály matematika tanításában ez éppen fordítva van. Az analízisben a tanulók a „puszta" számolással kezdik, majd ezeken keresztül találnak utat az integrál- és differenciálszámításig. A differenciálkvóciens fogalmának kidolgozásával a tanulóknak új dimenziót kell felfogniuk a matematikában. Ezt nemcsak alkalmazni kell tudniuk, hanem érteniük is kell, és meg kell tapasztalniuk, mint jelenséget. Csak ezután tegyük hozzá a számolható ábrázolásaként az érzékelhető, grafikus jelet. Az egyenletből megtalálni a formát, a formából megismerni az egyenletet – így próbáljuk meg a tanulókban a belső aktivitást felébreszteni, és ösztönözni a mennyiségi megértését a matematikában, ami végül is elkerülhetetlen, ha igazán fel akarjuk fogni az alkalmazott fizikát. Ezzel összefüggésben mutassuk be, hogy ugyanolyan típusú egyenleteket az alkalmazott fizika milyen különböző módon használ: az optika, az elektromosság, a mechanika vagy az űrhajózás területén. Az integrálszámítás alapjainak kidolgozásakor a tanulók felismerhetik, hogy a magasabb matematika világában egy matematikai folyamatnak egy azzal poláris folyamat is megfelelhet, s ezzel a világ matematikai megértésének is új dimenziója tárulhat föl előttük.

Attól függően, hogy az osztály mit tanult előző évben, egy második projektív geometriaepochát is felépíthetünk, ahol a perspektívát vagy a gömbgeometriát vehetjük tananyagként. A projektív geometria, így tanítva, azt eredményezi, hogy a tanulók megértik majd a perspektivikus rajz lényegét építészeti és művészeti tanulmányaik során. A gömbgeometria a csillagászat felé nyitja meg az utat, illetve tovább a Föld tanulmányozása felé.

Egy második matematikaepocha keretében kísérletet tehetünk arra, hogy egy nagy összképben kapcsoljuk össze a matematikát, a botanikát, a csillagászatot, az embriológiát és a geometriát, s így tanulmányozzuk a formaelvet. Ez azonban erősen függ az osztály érettségi fokától.

Az előző évfolyam szociális gyakorlata után ennek az évnek a lezárultával egy esetleges nyári ipari gyakorlat során a „tolerancia" egészen más fogalma foglalkoztatja a tanulókat. Például egy fémfeldolgozó-ipari vállalat termelési folyamatában a szerszámok pontosságával szembeni „toleranciáról" lehet szó. A diákok ebben a többhetes gyakorlatban – ahol a gazdasági életet „alulról" ismerik meg – tapasztalatot szereznek a munkáról, a dolgozó emberekről, és így önmagukról is. Ennek során átélhetik, mit jelent más emberekkel együtt dolgozni egy közös gazdasági cél érdekében. Megismerkednek a modern, munkamegosztó társadalmunk problémáival és megélhetési esélyeivel. A munkában megfigyelhetik, hogy egy ponton elkövetett hiba hogyan hat ki az egész termelési folyamatra. Természetesen megtanulják azt is, miként kell pontosan kezelni egy gépet, hogyan kell anyagot vizsgálni, és más ellenőrzéseket végrehajtani. Közvetlenül megtapasztalják, mennyi személyes energiát igényel, hogy a munka-szabadidő polaritásába egy harmadik, szellemi-alkotó elemet is tudatosan be lehessen építeni. Ez az ipari gyakorlat számos különböző pedagógiai feladat szolgálatában áll. Ezt esetleg (egyre inkább) kiválthatja az üzleti életben vagy a szolgáltató iparban végzett hasonló gyakorlat. Az a lényeges ezekben a gyakorlatokban, hogy a munka morális vetületét ismerjék meg, és megtapasztalják azt a helyzetet, amikor ők szolgálják mások szükségleteit.

A 12. osztály drámaelőadása jó példa az egyén felelősségvállalására a közösségért, valamint arra, hogy a közös célért való fáradozásból több keletkezhet, mint amennyit az egyéni képességek egyszerű összegzése révén az osztályról képzelnénk. Egy színdarab, egy opera, egy musical, vagy például egy kabaré előadásában az osztály megtapasztalja önmaga együttes erejét. Szöveg, taglejtés, zene, ének (esetleg euritmia), rendezés, színpadkép, világítás, programismertető, plakát – ezt mind el kell készíteniük a néhány előadás (gyakran kettős szereposztásban való) eljátszása mellett.

A magyarországi Waldorf-iskolákban a 12. évet egy jelentős egyéni munkával zárják le. Minden tanulónak egy gyakorlati-művészi témát és egy elméleti (szaktárgyak fölötti) témát kell kidolgoznia éves munka címén. A diákoknak egész éven át készülniük kell választott témájukra, amiben egy tutor vagy szakmai tanácsadó segíti munkájukat. A gyakorlati zárómunkákat egy kiállításon állítják ki, vagy egy délutáni/esti előadás keretében nyilvánosan mutatják be. Az elméleti munkához minden tanulónak nyilvános referátumot, ahhoz kapcsolódóan pedig vitát kell rendeznie. A 12. osztály feladatai közé tartozik az is, hogy ennek méltó formát adjon.

A 12. osztály vezérfonalát követve (egyetemes, átfogó szempontok érvényesítése) a művészeti oktatás egyik fő témájaként jelenik meg az építészet mint egyetemes művészet, amelyben minden művészet összhatása az összművészet ideájában csúcsosodhat ki. Fontos ezenkívül a 12. osztályban a művészetről és az esztétikáról való filozofálás. A filozófiatörténet és a világ vallásainak összehasonlító tanulmányozása pedig áttekintést adhat az ember szellemi törekvéseiről.

A 12. osztályban folyó munkának, képviselve a Waldorf-pedagógia tizenkét évét, hozzá kell járulnia az ember jobb megismeréséhez, ahhoz a célhoz, amit Rudolf Steiner 1920-ban így fogalmazott: „Az ember a világot megismerve önmagára talál, és magát megismerve feltárul számára a világ."

Pedagógiai célkitűzések a 12. évfolyamban

Törekedjünk arra, hogy a 12. évfolyam végére a tanulók már:

- átfogó képpel rendelkezzenek az ember, az emberi társadalom és a természet jellegzetességeiről
- tudjanak önálló véleményt formálni, és azt meg is tudják védeni az őket érintő témák széles skáláján
- jó szociális érzékkel rendelkezzenek
- mutassanak érdeklődést az emberi sors kérdései iránt
- érzéki megfigyelésen alapuló minőségeket tudjanak felismerni, tudják ezeket jellemezni, és tudjanak beszámolni megfigyeléseikről
- gyakorlati, szociális és fogalmi téren tudjanak elmozdulni a részektől az egész érzékelésének irányába
- tanúsítsanak belső mobilitást a gondolkodásban, tudjanak előre és hátrafelé „közlekedni" egy adott folyamatban, bizonyítva ezáltal, hogy értik az egész folyamatot, és tudják megfogalmazni a folyamat hátterében álló eszmét
- tudjanak már belső kapcsolatokat találni azok között a jelenségek között, melyek a világot formáló és létrehozó alapelvek kifejezői, minek során feltárul a szellem, a látható forma és az anyag összjátéka, értsék a különbséget az ok-okozati, analitikus és a teleologikus megfigyelések között
- ismerjék a kapcsolatot törvény, szükségszerűség, szabadság és felelősség között
- tudják önmagukat képviselni, meg tudják valósítani saját meglátásaikat, miközben képesek felelősséget vállalni tetteikért

A MAGYAR WALDORF-ISKOLÁK 1-12. ÉVFOLYAMÁNAK TANTÁRGYI RENDSZERE ÉS ÉVES ÓRASZÁMAI

Az alábbi óraszámok 36 tanítási hétre vonatkoznak, az 1-8. osztályban 180, a gimnáziumban 179 tanítási nappal számolva.

Tantárgy / Évfolyam	**1.**	**2.**	**3**	**4.**	**5.**	**6.**	**7.**	**8.**	**9.**	**10.**	**11.**	**12.**	**Összesen**
KÖTELEZŐ TANTÁRGYAK													
Magyar nyelv és irodalom													
Magyar nyelv és irodalom	240	240	160	160	90	60	70	70	60	60	60	60	**1330**
Magyar nyelv és irodalom gyakorló- és szakóra	0	0	0	0	36	36	36	36	68	68	51	72	**403**
Anyanyelvi kom-petencia fejlesztése	0	0	0	0	0	0	0	0	36	36	36	36	**144**
Matematika													
Matematika	120	120	110	110	80	100	90	90	60	60	60	60	**1060**
Matematika gyakorló- és szakóra	0	0	0	0	36	36	36	36	68	68	51	72	**403**
Történelem													
Történelem	0	0	0	0	80	70	60	60	60	60	60	60	**510**
Történelem szakóra	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	51	72	**123**
Társadalmi- és állampolgári ismeretek	A tantárgy óraszámai a szabadon választható tantárgyak között jelennek meg.												
Gazdasági ismeretek	A tantárgy óraszámai a szabadon választható tantárgyak között jelennek meg.												
Szabad vallásoktatás, etika													
Szabad vallásoktatás	A tantárgy óraszámai a szabadon választható tantárgyak között jelennek meg.												
Filozófia	A tantárgy óraszámai a szabadon választható tantárgyak között jelennek meg.												
Természettudományok és földrajz													
Természetrajz és biológia	0	0	30	30	40	30	30	30	30	40	40	40	**340**

Kertművelés	0	0	0	0	0	72	72	36	0	0	0	0	**180**
Fizika	0	0	0	0	0	40	30	40	30	30	30	30	**230**
Kémia	0	0	0	0	0	0	30	40	30	30	30	30	**190**
Honismeret és földrajz	0	0	60	30	40	60	50	30	40	30	30	30	**400**
Idegen nyelv													
Idegen nyelvek 1.	72	72	72	72	72	72	108	108	104	104	104	108	**1068**
Idegen nyelvek 2.	72	72	72	72	72	72	108	108	104	104	104	108	**1068**
Digitális kultúra													
Digitális kultúra	0	0	0	0	0	0	36	36	54	54	54	54	**288**
Testnevelés és egészségnevelés													
Mozgás és testnevelés	72	72	72	72	72	72	108	108	104	104	104	108	**1068**
A főoktatás egyéb részei- ritmikus rész/mozgás	36	36	36	36	36	36	36	36	0	0	0	0	**288**
Kötelezően választ-ható testmozgás (a helyi tanterv szabályozza)	36	36	36	36	0	0	0	0	0	0	0	0	**144**
Gyakorlatok													
Gyakorlatok	0	0	0	0	0	0	0	0	72	72	72	0	**216**
Osztályfőnöki óra													
Osztályfőnöki óra	0	0	0	0	0	0	0	0	34	34	34	72	**174**
AZ ALAPFOKÚ MŰVÉSZETOKTATÁS TANTÁRGYAI A WALDORF-ISKOLÁBAN													
A NAT 2020-ban megjelenő művészetoktatási tantárgyak													
Vizuális kultúra													
Festés, rajz-grafika	36	36	36	66	66	54	54	54	25	25	25	27	**504**
Művészettörténet	0	0	0	0	0	0	0	0	30	30	30	30	**120**

Mozgóképkultúra és médiaismeret	A tantárgy óraszámai a szabadon választható tantárgyak között jelennek meg.												
Ének-zene													
Zene	36	36	72	72	54	54	54	54	52	52	52	54	**642**
Dráma és színház													
Dráma	A főoktatás tárgyaiba integráltan								25	25	25	54	**129**
Kézimunka													
Kézimunka	72	72	72	72	54	54	54	54	25	25	25	0	**579**
A NAT 2020-nak megfelelő kötelező tantárgyak összesen:	**792**	**792**	**828**	**828**	**828**	**918**	**1062**	**1026**	**1111**	**1111**	**1128**	**1177**	**11601**
HETI ÓRASSZÁMOK	**22**	**22**	**23**	**23**	**23**	**25,5**	**29,5**	**28,5**	**30,86**	**30,86**	**31,33**	**32,69**	
NAPI ÁTLAG	**4,4**	**4,4**	**4,6**	**4,6**	**4,6**	**5,1**	**5,9**	**5,7**	**6,2**	**6,2**	**6,3**	**6,57**	
Az alapfokú művészetoktatás további kötelező tantárgyai a Waldorf-iskolában													
Kézművesség													
Kézművesség	0	0	0	0	54	54	54	54	50	50	50	0	**366**
Agyagozás, szobrászat	A tantárgy óraszámai a szabadon választható tantárgyak között jelennek meg.												
Euritmia													
Euritmia (mozgásművészet, a mindennapos testmozgás része)	36	36	36	36	72	72	72	72	68	68	68	72	**708**
A Waldorf-kerettanterv kötelező tantárgyai összesen:	**828**	**828**	**864**	**864**	**954**	**1044**	**1188**	**1152**	**1229**	**1229**	**1246**	**1249**	**12675**
HETI ÓRASZÁMOK	**23**	**23**	**24**	**24**	**26,5**	**29**	**33**	**32**	**34,13**	**34,13**	**34,61**	**34,69**	
NAPI ÁTLAG	**4,6**	**4,6**	**4,8**	**4,8**	**5,3**	**5,8**	**6,6**	**6,4**	**6,86**	**6,86**	**6,96**	**6,97**	
SZABADON VÁLASZTHATÓ TANTÁRGYAK													
Szabad vallásoktatás	36	36	36	36	36	36	36	36	34	34	34	33	**423**

Agyagozás, szobrászat	0	0	0	0	36	36	36	36	34	34	34	33	**279**
Filozófia	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	30	**30**
Mozgóképkultúra és médiaismeret	0	0	0	0	0	0	0	0	34	34	34	0	**102**
Gazdasági ismeretek	0	0	0	0	30	20	30	20	34	34	34	33	**235**
Társadalmi- és állampolgári ismeretek	0	0	0	0	0	0	0	0	34	34	34	33	**135**
Kertművelés	0	0	0	0	0	0	0	0	0	24	0	0	**24**
Tanulásmódszertan	0	0	0	0	0	10	10	10	0	0	0	0	**30**
Fakultációs órák	0	0	0	0	0	0	0	0	72	72	72	72	**288**
ÖSSZES ÉVES ÓRASZÁM	**864**	**864**	**900**	**900**	**1056**	**1146**	**1300**	**1254**	**1471**	**1495**	**1488**	**1483**	**14221**
HETI ÓRASZÁMOK	**24**	**24**	**25**	**25**	**29,33**	**31,83**	**36,11**	**34,83**	**40,86**	**41,52**	**41,33**	**41,19**	

Megjegyzés: A helyi tantervekben szereplő hónapünnepek, drámabemutatók és más ünnepek (Mihály-nap, Márton-nap, adventi kert, farsang stb.) évente maximum 15 órában a tanórakeret terhére megszervezhetők.

Magyarázatok az óraszámok kapcsán

A „Tantárgyi rendszer és éves óraszámok” táblázat egyes cellái értelmezéséhez a következő megjegyzések tartoznak:

- Anyanyelvi kompetencia fejlesztése a **9-12. osztályban** –a főoktatás két tanórát meghaladó része
- Ószövetségi teremtéstörténet korszak a **3. osztályban** – a Természetrajz és biológia része
- Mesterségek és Házépítés korszak a **3. osztályban** – a Honismereté és földrajz része
- Digitális kultúra a **7-8. osztályban** – témahétként, tömbösítve, illetve szakóraként is tartható
- Osztályfőnöki óra a **12. osztályban –** az Éves munka előkészítése
- Formarajz az **1-3. osztályban –** Integráltan jelenik meg a magyar nyelv és irodalomban, mint írás-előkészítő tevékenység
- Formarajz és szabadkézi geometria a **4-5. osztályban** – A Rajz-grafika tantervben jelenik meg
- Dráma az **1-8. osztályban** – A főoktatásban integráltan jelenik meg
- Euritmia az **1-12. osztályban** – A mindennapos testmozgás része
- Fakultációs órák a **9-12. osztályban** – az óraszámok választható tantárgyanként értendőek
- A **művészeti tantárgyak** a tanév során egymást váltva, tömbösítve is tarthatók.

A WALDORF-ISKOLÁK KERETTANTERVE AZ 1-13. ÉVFOLYAMOKON – VERTIKÁLIS TANTERV

MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM

Bevezetés

A nyelv az emberi kapcsolatteremtés alapvető eszköze és éppen ezért a tanítás egészét behálózza és meghatározza. A gyermeki tudat az iskoláskor kezdetén válik éretté arra, hogy a szóbeliségből továbblépjen az írásbeliségre. Ez nem egyszerűen kézügyesség és technika kérdése, mint ahogy az írás sem csupán a beszéd jelekkel történő lejegyzése. Sokkal inkább két különböző gondolkodási formáról van szó, melyeket könnyen összehasonlíthatunk, ha az emberiség kultúrtörténetében vizsgáljuk az szóbeliségből az írásbeliségbe történő átmenetet. A szóbeliségre jellemző, hogy mögötte álló tudat mitikus jellegű, konkrét képekben gondolkodik és erősen él a helyzethez és rítushoz kapcsolódó közösségi emlékekben. Az írásbeli tudat racionális és a történelmi érzékenység jellemzi. Törekszik az elvont összefüggések feltárására, alapja a meghatározás és a logikus kategóriákban történő gondolkodás. Természetesen mindkét tudatforma megjelenhet szóban és írásban is. Az eposzok, a mítoszok, a lírai alkotások és a drámák olvashatók ugyan, de elsősorban a szóbeliség verselő hagyományából táplálkozó kifejezési formák; a tudományos és történelmi írások és egyéb próza művek inkább az írásos hagyományhoz tartoznak.

Az iskola több évezredes intézménye elsősorban az írásos hagyományt képviseli, háttérbe szorítva a szóbeliségben megőrzött értékeket. Magyar nyelv és irodalom tantárgy tanításában, arra kell törekedni, hogy a szóbeliség kultúrája megmaradjon és úgy fejlődjön, hogy erre erős írásos kultúra épülhessen. A gyermeki fejlődés első szakaszában, a járás tanulásában, a beszéd és a gondolkodás elsajátításában a nyelvnek közvetítő szerepe van. Tulajdonképpen a nyelv és a beszéd segítségével a gyermekben az elsajátított mozgás új minőségében tükröződik. A megtanult mozgások, az ügyesség így hat a gondolkodás képességére. Kezdetben maga a beszéd alakítja a beszédhez és halláshoz használt szerveket, amelyek a szavakat és mondatszerkezeteket észlelik, rendszerezik és megértik. Ez az anyanyelv tanulása közben történik. Ezt követően, a nyelv válik a gyermek lelki életének egyik közvetítőjévé.

Egyfelől a nyelv lehetővé teszi, hogy a gyermek kifejezze önmagát és kapcsolatot hozzon létre a világgal, másfelől segít rendezni és rendszerezni a gondolkodást, hogy a gyermek tapasztalatai jelentést kapjanak. A nyelv az elsődleges megjelenítési módunk és az elsődleges közegünk, aminek segítségével a világról és különösen a benne lévő viszonyokról képet alkotunk. A nyelv egyetemes jellege képessé teszi az embert, hogy hozzáférjen bárki által, bármilyen nyelven közölt gondolatokhoz. A nyelv elősegíti, hogy a földrajz és kulturális környezetből, ahova a gyermek született, tovább lehessen lépni oda, ahol az egyén saját gondolatait képes kifejezni saját hangjának megtalálásával.

A szoros köteléket, amely a beszélt nyelv valamint a földrajzi közeg között létezik, szintén különös figyelemmel kell ápolni. A magyar nyelv mint szerves jelrendszer, szintén a világ teljességét képezi le; mind szerkezetében, mind pedig működési rendjében a valóságot ragadja meg, azzal egylényegű, a világ isteni-teremtő-rendjét nem csupán tükrözi, hanem újra is alkotja.

A gyermekdalok és versek, kiszámolójátékok az egész köznyelvi hagyomány, fontos a gyermek számára. Ezt a beszélt elemet a helységnevek, legendák, mondák és a néphagyomány gazdag szókincse egészíti ki. Pubertással a gyermekben lezajló testi folyamatok ellensúlyozására, a nyelvnek a köznyelvi szinten túl kell terjednie, egyetemesebb minőségeket kell kutatnia az eszmék világában. Ebben az időszakban veszíti el a fiatalember természetes kapcsolatát a nyelv szellemével és immár tudatos munkával kell visszaszerezni azt.

Nyelv és irodalom: nemcsak hagyományt teremtenek, hanem folyamatos változásukkal jelent és jövőt is alakítanak. A magyar nyelv és irodalom tantárgyak kiemelten fontos területei a nemzeti öntudatra, önazonosságtudatra nevelésnek. Nyelvünk, közös történelmünk, keresztény alapú vallási és művészeti hagyományaink összekötnek bennünket: korokat, alkotókat, befogadókat és műveket.

Az irodalmi művek nyelvileg megformált esztétikai alkotások, melyek beágyazódnak a magyar és az európai kultúrába, így egymással is párbeszédbe tudnak lépni, létrehozva a közös gondolkodást és motívumkincset. Az irodalom azonban nem csak szöveg, és a nyelv sem azonosítható csupán szövegalkotó elemeivel és hatásaival. Az irodalmi alkotások morális, kulturális értékeket örökítenek és teremtenek. Történelmi, személyes tapasztalatokat, bölcseleti felismeréseket hagyományoznak. Létük és hatásuk messze meghaladja a kommunikációs eszköz és a fikciós esztétikai teljesítmény funkcionálisan értelmezett szerepét. Gondolkodásunk, önkifejezésünk, személyes és nemzeti identitásunk kialakításának feltételei és eszközei: *„… nemzeti hagyomány és nemzeti poézis szoros függésben állanak egymással.”* (Kölcsey).

A sikeres anyanyelvi és irodalmi oktatás kihagyhatatlan szereplője a tanár. Viselkedése, a szakma iránti elkötelezettsége, személyes példamutatása önmagában modell a tanulók számára. A tanár tanít, nevel, fejleszt, irányít és segít. Hagyományt és tudást ad át, segíti a tanulókat, hogy azokat maguk is felfedezzék, megteremtsék saját kognitív struktúráikat, elkészítsék önálló olvasataikat. Ne csak befogadók legyenek, hanem mérlegelő, problémaérzékeny gondolkodású, kreatív értelmezők is. A műveltség, a strukturált tudás átadása alapvető feltétele annak, hogy a tanulók megtanuljanak önállóan gondolkodni és tanulni. Az értékközvetítés pedig elengedhetetlenül szükséges ahhoz, hogy a mérlegelő gondolkodás képességének segítségével a saját értékvilágukat megalkossák, és ez számukra intellektuális és emocionális élményt jelentsen.

A magyar nyelv- és irodalomtanítás egyidejűleg műveltségközvetítést, kompetencia- és személyiségfejlesztést, morális és érzelmi nevelést is jelent. A kompetenciafejlesztés az önálló tudás kialakításában, a közösségbe való beilleszkedésben nyújt segítséget. A morális és érzelmi nevelés – a kompetenciák fejlesztésével együtt – lehetőséget teremt arra, hogy a tanuló átgondolt ítéleteket alkosson, képes legyen sokoldalúan megindokolni véleményét vagy éppen változtasson azon, hogy művelt, kiegyensúlyozott, harmonikus személyiségként szűkebb közösségének felelős tagja legyen.

1. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A Waldorf-iskolákban ugyanolyan fontos a verbális nyelvi készség művelése és jelentőségének hangsúlyozása, mint az írástudás művelése. A szóbeliség közvetlensége felébreszti a gyermek figyelmét, érdeklődését és képzeletét. Ez alakít ki fogékonyságot a későbbiekben az irodalom olvasásához és értékeléséhez – ennek a képességnek a megléte attól (is) függ, hogy az olvasók mennyire képesek a szövegtartalmat a saját képzeletükben folyékonyan és gátak nélkül újraalkotni. Ezért nagyon fontos a mesélés, hiszen a mese hallgatása közben a gyermek belső képeket készít – különösen, ha a tanító „fejből”, szabadon mesél – átéli a szellemi mozgást, az érzelmi azonosulást. Olyan meséket és történeteket kell a gyermek számára választani, amelyekből akár erkölcsileg, akár a világban való helytállása érdekében biztos alapokat meríthet. Biztonságot ad a gyermeknek az, hogy a történetek egységben tartják a megismerhető világot.

Ez a megközelítés folytatódik a további években a korosztálynak megfelelő változtatásokkal.

Az első osztályban nyelvtant még nem tanulnak a gyerekek.

Az írás fejlődése összhangban van az emberiség fejlődésével. Az írás eredete a képírásig (piktográfia) nyúlik vissza. A magdaléni kultúra barlangrajzait még a feltűnően természethű ábrázolás jellemzi, az ezt követő korok barlangfestményei egyre stilizáltabb formában, a lényegre szorítkozva, csak pár vonással utalnak az ábrázolt tárgyra. Később ez az élethűségtől eltávolodott, jelképes ábrázolás vezetett a képírás apró jeleinek kialakulásához. Ezt követte aztán a fogalomírás (ideográfia), a szó- és szótagírás, majd a betűírás.

A képírás kialakulásával megszülettek az első absztrakt jelek, de a kapcsolat a fogalom és az eredeti kép között megmaradt. A kép a teljes emberhez szól, a teljes embert ragadja meg, akaratában, érzésében, gondolkodásában.

A gyermeknél is fontos, hogy a jeleket tudják kötni a külvilághoz, legyen belső élményük róla, ne csupán az intellektus útján kelljen felfogni, amit tanulnak. A betűtanítást is mesével vezetjük be, és mesék kísérnek végig minden egyes hangot, amelyek betűkké formálódnak.

A gyerekek így természetes kapcsolatot találnak a betűk és a külvilág között, amely segítségükre van abban, hogy a már jelként használt, a világtól elszakított betűket az érzéseiken keresztül megragadják és összekapcsolják azzal, ahonnan ezek a szimbólumok eredetileg származnak.

A gyerekek olvasni az általuk vagy a tanár által táblára írt szövegen tanulnak.

Az olvasás és írás jelrendszerének tanítása párhuzamosan folyik a többi nyelvi készség és képesség, a szóbeli és írásbeli nyelvhasználati területek (beszéd, olvasás, hallott és olvasott szöveg értése, írás, helyesírás, szóbeli és írásbeli szövegalkotás) folyamatos fejlesztésével.

A kompetencia-fejlesztés alapja a beszéd, az olvasás és az írás készségszintű elsajátítása, mely a pedagógus által is közvetített ismeretekre épülve játékokkal, játékos gyakorlatokkal valósul meg a leghatékonyabban. A pedagógus kiemelt feladata és lehetősége, hogy a gyermek a tanulást pozitív élményként élje meg.

Órakeret: 240 óra

Előzetes tudás

Az anyanyelv ápolásának színhelye eddig leginkább az otthon és az óvoda volt, ahol élete első éveiben élő tapasztalatokat szerzett. Ezekre az alapokra lehet építkezni az első osztályban.

Tantárgyi fejlesztési célok

- a mindennapi élmények tartalmának felidézése, elmesélése. Az órazáró történet részben vagy egészében emlékezetből történő felidézése
- figyelem a társaira és a felnőtt beszélgetőtársakra
- törekvés a mások számára érthető és kifejező beszédre
- az önálló feladatvégzés egyes lépéseinek megalapozása és gyakorlása
- megérti a szóbeli utasításokat, kérdéseket és a szöveg tartalmát
- érthetően, az élethelyzetnek megfelelően kommunikál
- a történetek szereplőinek cselekedeteiről kérdéseket fogalmaz meg, véleményt alkot
- képességeinek megfelelő szöveget hangos vagy néma olvasás útján megért
- észleli és/vagy megérti a nyelv alkotóelemeit, hangot/betűt, szótagot, szót, mondatot, szöveget, és azokra válaszokat fogalmaz meg

– részt vesz a testséma-tudatosságot fejlesztő tevékenységekben (szem-kéz koordináció, tér-érzékelés, irányok, arányok, jobb-bal oldal összehangolása, testrészek tudatosítása) és érzékelő játékokban

– megérti és használja a tér- és időbeli relációs szókincset

– szavakat hangokra, szótagokra bont

– hangokból, szótagokból szavakat épít

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A nyomtatott nagybetűk bevezetése, fokozatosan. Teljes mondatok másolása és hallás utáni leírása, melyek a már megismert, elhangzott történetekből emelkednek ki. Ezeken a megdolgozott és leírt mondatokon kezdenek el olvasni a gyerekek.

A tanár által választott rövid szövegeket is illusztrálják.

A reggeli kör mondókáinak, verseinek kórusban szavalása.

Ajánlott szépirodalom

Grimm legszebb meséi, Benedek Elek meséi, Illyés Gyula: 77 magyar népmese, Fésűs Éva: Ezüsthegedű, más népek meséi, Török Sándor: Falatka királysága, Weöres Sándor, Károlyi Amy, Kányádi Sándor, Zelk Zoltán, Tarbay Ede, Szilágyi Domonkos versei

Kapcsolódási pontok

A nyelv a tanítás egészét áthatja és meghatározza, ezért minden tanított tantárggyal összefüggésben van. Különösen kiemelendő, hogy a formarajz tantárgyhoz, az írás előkészítése szintjén is kapcsolódik az anyanyelvi nevelés.

Kulcsfogalmak / fogalmak

beszédhallás, hallás utáni értés, beszédfejlettség, az írás jelrendszere, nyomtatott nagybetűk, nyelvi mintakövetés beszédben, játékosság, zeneiség, ritmusélmény

vers, verses mese, mondóka, kiszámoló, soroló, népdal, verssor, versszak, rím, ritmus, refrén, költő, cím, népköltészet, műköltészet

szótag, szó, mondat, szöveg, mese, népmese, műmese, cím, szerző, szereplő, helyszín, időrend, tartalom, állandósult szókapcsolat, kezdő és záró fordulat, meseszám

hang, betű, magánhangzó, mássalhangzó, hosszú hang, rövid hang, szótag, szó, mondat; hang, betű, magánhangzó, mássalhangzó, egyjegyű mássalhangzó, kétjegyű mássalhangzó, háromjegyű mássalhangzó, hosszú/kettőzött mássalhangzó, hosszú/kettőzött kétjegyű (háromjegyű) mássalhangzó, rövid magánhangzó, hosszú magánhangzó, szótag, szó, „j” hang kétféle jelölése, kisbetű, nagybetű, vonalrendszer, írásjel, ékezet, magánhangzó, mássalhangzó, szótag, szó, mondat; viszonyszavak: bal-jobb, előtte, mögötte, alatta, felette, közötte, mellette stb.

A fejlesztés várt eredményei

A gyermekek képesek az osztály egészével verseket, mondókákat kórusban szavalni. Megtanulják követni a tanár által adott utasításokat. Képesek egyszerű beszédgyakorlatokat és nyelvtörőket az osztály egészével együtt mondani. Megtanulják a tanárok által mesélt történetek, számukra lényeges pontjait felidézni. Kisebb szerepek eljátszására is vállalkoznak. Megtanulják a nyomtatott nagybetűk írását. A gyakorlat során képessé válnak hosszabb, összefüggő szöveg másolásának leírására.

2. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A második osztályban tovább folytatódik a mondókák, körjátékok, nyelvtörők gyakorlása, amelybe bekapcsolódik a helyese ejtés tanítása is: „a hanggyakorlatokon, a kiejtés-gyakorlatokon (a magánhangzók, mássalhangzók helyes ejtésén), a hangsúly gyakorlatokon és a ritmus gyakorlatokon" (Montágh Imre: A beszéd művészete) keresztül. A különböző nyelvi nehézségekkel küzdő gyermekek esetében elkezdődik a támogató munka, melyre a szakirányú (pl. logopédiai) segítségek között az euritmia bizonyos ága, a gyógyeuritmia is alkalmas.

Második osztály irodalmi anyaga: a szentek élete, a fabulák és a természeti mesék. A mesélőnek az egész embert meg kell ragadnia. Fontos, hogy a gyermek egész testében érezzen valamit az elmeséltekből. Csupán az átérzett dolgokból, az indulatokból, amelyet keltünk kell következnie az elmondott dolgok megértésének. Amikor mesét vagy legendát mond a tanító vagy festéses rajzolásos feladatot végeztet a gyermekekkel, nem magyarázza, hanem hagyja, hogy az megragadja a teljes embert. A gyermek csak utólag, önmagából kiindulva jut el a dolgok megértéséhez.

Az állatmesékben az egyoldalú emberi tulajdonságok és érzések (pl. kapzsiság, ravaszság, irigység, nagyravágyás) jelennek meg. Míg a legendák világa a tiszta érzéseket és emberi értékeket hordozzák (pl. Szent Erzsébet, Szent Ferenc, Szent Kristóf történetet.

Hangsúlyos helyet kapnak a memoriterek (Weöres Sándor, Csokonai Vitéz Mihály, Petőfi Sándor, Zelk Zoltán, Kányádi Sándor versei), és a dramatikus játékok, melyek szituatív jellegüknél fogva, több irányban is ápolják és fejlesztik a gyermekek nyelvi készségeit, képességeit: a nem verbális kommunikációs eszközöket (gesztus, tekintet, szövegfonetikai, mondatfonetikai eszközök alkalmazása, testünkkel való kommunikálás lehetőségeit), a produktív és a reproduktív beszédet stb., a szókincs bővítését. Szervesen kapcsolódva az előző évben már elkezdett munkához a nagy nyomtatott betűk után megismerkednek nyomtatott kisbetűkkel. Megszülethet az első olvasókönyv is, amely a tanár által kiválasztott szövegek, a reggeli körből ismert versek, mesék, természeti történetek gyűjteménye, s melyhez a gyermekek aktív részvételükkel erőteljesen kötődnek.

Az év második fejében bevezetésre kerülhet a folyóírás, de ez harmadik év elejére is tehető.

Az írás, egyben az olvasás tanulása is. A leírt szövegeket az óra végén mindig elolvassa az osztály.

Először a gyermekek által leírt verseket, mondókákat olvassák, a nyomtatott szöveg olvasása csak ezután következhet. Kisebb versek és mondókák csak akkor kerülnek a füzetbe, ha azokat a gyermek már ismerték és többszöri mondás után elsajátították (interiorizálták).

Nagyon fontos a kórusban történő olvasás, először a tanítóval együtt. Tőle veszik át a gyerekek a vers zeneiségét, az értelmi hangsúlyokat, a hangszín változásait stb. Azután a tanító nélkül az osztály egyedül, majd egy-egy gyerek olvas.

A nyelvtan előkészítése a verbális kifejezőkészség alapozásával történik. A hosszú magán- és mássalhangzók helyes ejtésével tudatos munka folyik a nyelvhasználat terén, mely lassan megalapozza a magyar helyesírást. A verseken és ritmusokon keresztül képet kaphatnak a szó és mondat egységéről.

A helyesírási készség fejlesztése és a rendezett kézírás kialakítása formarajz, művészetek, zenehallás fejlesztés által kiemelten fontos.

A beszéd, az olvasás, az írás gyakorlása a képességfejlesztést szolgálja elsődlegesen.

Órakeret: 240 óra

Előzetes tudás

Az első osztályban megszerzett tudásra építünk, a nyomtatott nagybetűk ismeretére, a tanár által adott, a gyermekek által ismert rövid szövegek leírásának képességére.

Tantárgyi fejlesztési célok

- felkészülés az olvasásra – figyelem, megfigyelés, ritmus, emlékezet, képzelet fejlesztése
- tájékozódás síkban és térben
- hang és betű, szótag, szó felismerése
- nyomtatott nagybetű és nyomtatott kisbetű/folyóírás betűinek ismerete
- mondatok összekapcsolása
- kérdések és válaszok megfogalmazása
- nyelvi mintakövetés beszédben és írásban

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- önálló versmondás (erős ritmusú és sok ismétlést tartalmazó versek, természetversek)
- nyelvtörők, ritmusjátékok
- szóbeli kifejezésmódok eltérő minőségeinek megjelenése (cselekvést kifejező igék hangsúlyozása, a leíró elemek és nevek felfedezése, a tulajdonságok kifejezése)
- nyomtatott kisbetűk/folyóírás írása, vastag színes ceruzával
- folyóírás bevezetése
- a másolt szövegeket a tanár a táblára írja, melyek tartalma a főtanítás témájához kapcsolódik
- a tanár által adott ismert szövegek közös és egyéni olvasása
- olvasókönyv készítése
- a magas és mély magánhangzók megkülönböztetése hallás alapján,
- hosszú és rövid mássalhangzók hallás utáni megkülönböztetése
- a gyakorlás eszközei: játékos gyakorlatok egy szó első és utolsó hangjának, a szóban szereplő magánhangzók, mássalhangzók megtalálására és meghatározására. Rímjátékok és ábécéjátékok (ábécérenddel együtt).
- betűk behelyettesítése új szavak képzéséhez, szólánc, adott hangokból szavak alkotása, találós kérdések.
- kifejezően, érthetően, az élethelyzethez igazodva kommunikál
- megérti a nyelvi és nem nyelvi üzeneteket, és azokra a kommunikációs helyzetnek megfelelően reagál
- egyszerű magyarázat, szemléltetés (szóbeli, képi, dramatikus tevékenység) alapján megérti az új kifejezés jelentését
- a megismert szavakat, kifejezéseket a nyelvi fejlettségi szintjén alkalmazza

- részt vesz a kortársakkal és felnőttekkel való kommunikációban, beszélgetésben, vitában, és alkalmazza a megismert kommunikációs szabályokat
- használja a kapcsolatfelvételi formákat: köszönés, kérés, megszólítás, kérdezés
- élményeiről, segítséggel vagy önállóan beszámol
- beszédlégzése és artikulációja megfelelő
- figyelmet fordít a hangok időtartamának helyes ejtésére, a beszéd ritmusára, hangsúlyára, tempójára, a beszédhelyzetnek megfelelő hangerőválasztásra
- a szavakat hangokra, szótagokra bontja
- a hangokból, szótagokból szavakat épít
- a tanult verseket, mondókákat, rövidebb szövegeket szöveghűen, érthetően tolmácsolja
- részt vesz ismert szövegek (mondókák, kiszámolók, nyelvtörők, versek, mesék) mozgással, dramatikus elemekkel történő élményszerű megjelenítésében
- bekapcsolódik párbeszédek, dramatikus helyzetgyakorlatok, szituációs játékok megalkotásába
- megismer néhány mesét és történetet a magyar – és rokon kultúrájú népek irodalmából
- részt vesz népmesék és műmesék, történetek közös olvasásában, feldolgozásában
- megérti a közösen olvasott rövid szövegeket, részt vesz azok olvasásában, feldolgozásában
- a mesék, történetek szereplőinek cselekedeteiről kérdéseket fogalmaz meg, véleményt alkot
- részt vesz rövid mesék, történetek dramatikus, bábos és egyéb vizuális, digitális eszközökkel történő megjelenítésében, megfogalmazza a szöveg hatására benne kialakult képet
- közös olvasás, szövegfeldolgozás során megismer néhány mesét, elbeszélést

Ajánlott szépirodalom

tanmesék, elsősorban állatokról szóló mesék: Ezópus, Heltai Gáspár, Leonardo da Vinci, La Fontaine, Lessing meséi, az amerikai indián hagyomány állatmeséi, szentek élete és legendái

Kapcsolódási pontok

A nyelv a tanítás egészét áthatja és meghatározza, ezért minden tanított tantárggyal összefüggésben van.

Különösen kiemelendő, hogy a formarajz tantárgyhoz, az írás előkészítése szintjén is kapcsolódik az anyanyelvi nevelés.

Kulcsfogalmak / fogalmak

hallott szöveg megértése, tartalmának felidézése.

mindennapi élmények tartalmának felidézése, elmondása.

hangos olvasás gyakorlása.

az aktív szókincs gazdagítása.

rövid szövegek alkotásának gyakorlása.

kiejtési gyakorlatok, szótagolás.

gondolatok, érzelmek, vélemények kifejezése.

játékosság, zeneiség, ritmusélmény.

mondat, szó, rövid/hosszú magánhangzó/mássalhangzó, jelentés, időtartam;

szótag, szó, ábécé, betűrend, szótár, „j” hang kétféle jelölése;

betű, hang, szó, szókapcsolat, mondat, szöveg, j-ly, írásjel, pont, kérdőjel, felkiáltójel, kisbetű, nagybetű, betűelem, számelem, vonalrendszer, kapcsolás; viszonyszavak: bal-jobb, előtte, mögötte, alatta, felette, közötte, mellette stb.kisbetűs és nagybetűs ábécé, élőlények neve, tárgyak neve, több hasonló név, saját név, önellenőrzés, hibajavítás, személynév, állatnév, helynév;

keresztény ünnepkörhöz kapcsolódó jelképek (betlehemi csillag, bárány), családi ünnep, nemzeti ünnep, népszokás, népi hagyomány, jeles napok, népi gyermekjáték, hazaszeretet, magyarságtudat, közösség, szólás, közmondás, évszak, körforgás;

iskola, osztály, közösség, könyvtár, tanítási idő, szünet, vakáció, házi feladat, család, családtag, rokon, testvér, nagyszülő, dédszülő, unoka, dédunoka, unokatestvér, otthon, barát, társ, összetartozás, felelősség, hűség, becsületesség, igazságosság, munka, házimunka, történet, mese, vers, bekezdés, párbeszéd, cím, szerző, helyszín, szereplők és tulajdonságaik, probléma és megoldás.

A fejlesztés várt eredményei

Az első osztályban elsajátított képességek további ápolása mellett, az önálló versmondásban is jártasságot szereznek (bizonyítványversek elmondása). Gyakorlatot szereznek általuk ismert szövegek kórusban történő szótagolására. Jártasságot szereznek a találós kérdések megértésében és megfejtésében. Képesek egyszerű nyelvi játékokban való részvételre pl. szólánc. Részleteiben képesek a tanárok által elmesélt történetek felidézésére. Megtanulják és gyakorolják a nyomtatott kisbetűk írását. Elsajátítják a folyóírást, megtanulják a betűk ábécés rendjét. Képesek hosszabb szövegek pontos másolására. Jártasságot szereznek néhány gyakori szó helyes betűzésében és elválasztásában.

A gyermek beszéde ezen oktatási szakaszban folyamatosan fejlődik. Napjainkban a megváltozott társadalmi körülmények következtében a beszédfejlődés lényegesen lelassult, ezért annak tudatos és folyamatos fejlesztése szükséges.

Az óvoda és az iskola közötti átmenet segítésére az előkészítő időszak hosszát rugalmasan kell kezelni, figyelembe véve az iskolába kerülő gyerekek eltérő adottságait, meglévő ismereteit. Ebben az időszakban kell a pedagógusnak megfigyelnie a tanulókat, és ezekre a megfigyelésekre építve kezdheti meg a differenciált fejlesztést.

Az írási és olvasási nehézségekkel küzdő gyermekek támogatása:

A második osztály végére az osztálytanítónak látnia kell, melyik gyermeknél jelentkezik tanulási nehézség az írás-olvasás terén. A legaszténia megelőzésére a Waldorf-pedagógia különös gondot fordít: az olvasás és írástanítás során a következő szempontokat tartja szem előtt:

– nem a lehető leggyorsabban,

– nem a lehető legkorábban,

– de átfogóan, a gyermek egészét – az akarati és érzésbeli képességeit egyaránt megszólítva egyengeti az íráshoz és az olvasáshoz szükséges gondolkodási utat.

A kialakult írás- és olvasászavart elsősorban hallás- és beszédgyakorlatok útján enyhítjük.

Mindezek mellett a

– mozgáskoordinációs gyakorlatok,

– egyensúlygyakorlatok (testföldrajz)

– térorientációs gyakorlatok,

– szimmetriagyakorlatok (pl. formarajz)

is jelentős támogatást nyújthatnak az előrehaladásban.

Ha van gyógypedagógus, fejlesztőpedagógus az iskolában, ajánlott a második osztály végén minden gyermek nyelvi, motorikus, koordinációs, látási- és hallási képességeit felmérni, és megvizsgálni. Ha nincs, akkor az osztálytanítónak érdemes különleges figyelmet fordítania azokra a gyermekekre, akiknél a következő jelenségek közül, több egyidejűleg fordul elő és szakember segítségét kérni.

A következő lista támpontot nyújthat ehhez:

– gyenge egyensúly
– gyenge koordináció
– szaggatott mozgás
– nehezen dob és kap el labdát
– nehezen tud egyenesen ülni vagy állni
– helytelen ceruzatartás
– helytelen betűformálás
– képtelen egyenesen írni előre vonalazott lapon
– összekeveri a kis- és nagybetűket
– felcseréli vagy megfordítja a betűket, számokat (pl. b/d, p/q, u/n, s/z, 2/5, 6/9, 3/E, 7)
– túl sok vagy kevés lábat rajzol a betűknek (m, n)
– nem tiszta beszéd
– rossz emlékezőképesség

3. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A reggeli ritmikus részben az első két évben elkezdett munka folyik tovább.

Különösen hangsúlyos helyre kerül a beszédartikuláció, a légzéstechnika, a hangsúlyozás, a beszéd ritmusának és dallamának érzékeltetése.

A nyelvtörők, mondókák, versek gyakorlása, közös csoportos és egyéni mondása kellő lehetőséget nyújt a nyelvi készségek fejlesztésére. Fő téma az Ótestamentum történetei, illetve magyar írók versei (Weöres Sándor, Csokonai Vitéz Mihály, Kányádi Sándor, Zelk Zoltán).

Az év második felétől egy kiválasztott olvasmányt is feldolgozhatnak a tanár vezetésével
(pl. Móra Ferenc: Kincskereső kisködmön).

Ennek az évnek feladatai közé tartozik az olvasási készség és képesség fejlesztése.

A gyermekek a már második osztályban elkezdett módon a rövidebb szövegekről lassan áttérnek a hosszabb szövegek olvasására. Az előző évi olvasókönyv alapján a tanító vezetésével ebben az évben is közösen megformálható egy olvasókönyv, mely hűen és egyénien követi az osztály arculatát, figyelembe véve az év aktuális témáit (ószövetségi történetek, mesterségek, házépítés).

Ez a könyv is év végén kerül bekötésre, s a gyermekek munkái illusztrálják, mely megfelelő visszajelzést adhat a tanítónak, tekintetbe véve az elsődleges megértés ellenőrzését.

A mindenkori cél az olvasás fejlesztése, a megfelelő olvasási sebesség kialakítása és törekvés a hangsúlyos, kifejező olvasásra.

Az írás-olvasástanítás nem különül el egymástól, de az íráskészség kialakításának érdekében bizonyos részterületek nagyobb hangsúlyt kapnak. Fontos, hogy az első, illetve a második osztályban használt viaszkrétáról és vastag színes ceruzáról fokozatosan térjenek át a gyerekek a töltőtollra. Gyakorlatot szereznek az előttük lévő üres papír arányos kitöltésére (a térhasználatra) és a betűk pontos nagyságának megformálására, a sorkihagyásokra, bekezdések elhelyezésére.

Továbbfejlesztjük a gyermekek azon képességeit, hogy önállóan is kezdjék leírni az élményeiket, rövidebb-hosszabb olvasmányaikat. Ezáltal megteszik az első lépéseiket is az írásbeli fogalmazás felé.

Lehetséges, hogy a folyóírás bevezetésére a harmadik osztály első félévében kerül sor.

Meseszerűen szövődik bele az oktatásba a nyelvtan. Megismerkednek a mondatfajtákkal a tartamuk és a hangsúlyuk szerint. A gyakorlásokból és az élethelyzetekből kinőve megfogalmazódnak a szabályok, amelyek memorizálása még nem kötelező. Fontos, hogy alkalmazás és felismerés szinten legyenek tisztában a különböző mondatfajtákkal. A szófajok közül az igével kezdődik a nyelvtan tanítása, a főnevekkel folytatjuk és végül a melléknevek kerülnek bevezetésre. A szófajok elsajátítása sok cselekvéssel, játékkal, tapasztalatszerzéssel történik. A főnév kimondása által az ember elkülöníti magát a környezettől, a melléknév kimondása által összekapcsolja magát vele, az ige kimondása által pedig tevékenyen beleoldódik a környezetbe, együtt mozdul vele.

Órakeret: 160 óra

Előzetes tudás

Az első és a második osztályban megtanított betűismeretre, szövegfelismerésre, írás és olvasás készségre és képességre építünk.

Tantárgyi fejlesztési célok

A mindenkori cél az olvasás fejlesztése, a megfelelő olvasási tempó kialakítása és törekvés a kifejező olvasásra. A rendszerbe foglalás helyett a nyelvtan tanításának célja a harmadik osztályban, hogy az eltérő minőségeken keresztül ismerjék fel a gyermekek a különböző fajtájú mondatokat és szófajokat.

Szövegalkotás fejlesztése; önálló fogalmazás készítése, lényegkiemelés.

Rendszeresen vezetett füzetek készítése.

Önálló feladatmegoldás.

Szövegértés fejlesztése hallott szöveg utáni pontos felidézéssel és írott szövegből lényegkiemeléssel.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- leíró és humoros költemények, hosszabb versek a házépítés, kézműves munkák, mezőgazdaság témájából (elő is lehet adni ezeket)
- az Ótestamentum: a világ és az ember teremtése, a Paradicsomból való kiűzetés
- nagy ótestamentumi alakok tetteinek bemutatása
- Móra Ferenc: Kincskereső kisködmön

– a folyóírás használata: jól formált, esztétikus, olvasható írás, helyes kéz- és testtartás
– töltőtoll használata
– fogalmazások írása a főoktatás témáival kapcsolatban
– rendszeres hangos olvasás
– az olvasókönyv készítése tananyaghoz kapcsolódó témakörökből (házépítés
– mesterségek, bibliai történetek)
– beszéd fő részeinek különleges jellemzői: az óhajtó és a felkiáltó mondat, intonáció
– hangsúly, dallam
– a három fő szófaj és eltérő tulajdonságaik: ige („cselekvő szó”), főnév („megnevező szó”)
– melléknév („tulajdonság szó”)
– az igekötők helyesírását is gyakoroljuk
– az írásjelek, pontok, vesszők, nagybetűk, kisbetűk, felkiáltójelek és kérdőjelek használata elsősorban azt vizsgálva, hogy milyen beszédbeli tartalmat jelölnek az írásjelek
– kis színdarabok előadása a főoktatás témáinak köréből
– kifejezően, érthetően, az élethelyzethez igazodva kommunikál
– megérti a nyelvi és nem nyelvi üzeneteket, és azokra a kommunikációs helyzetnek megfelelően reagál
– egyszerű magyarázat, szemléltetés (szóbeli, képi, dramatikus tevékenység) alapján megérti az új kifejezés jelentését
– a megismert szavakat, kifejezéseket a nyelvi fejlettségi szintjén alkalmazza
– részt vesz a kortársakkal és felnőttekkel való kommunikációban, beszélgetésben, vitában, és alkalmazza a megismert kommunikációs szabályokat
– használja a kapcsolatfelvételi formákat: köszönés, kérés, megszólítás, kérdezés
– élményeiről, segítséggel vagy önállóan beszámol
– beszédlégzése és artikulációja megfelelő
– figyelmet fordít a hangok időtartamának helyes ejtésére, a beszéd ritmusára, hangsúlyára, tempójára, a beszédhelyzetnek megfelelő hangerőválasztásra
– a szavakat hangokra, szótagokra bontja
– a hangokból, szótagokból szavakat épít
– a tanult verseket, mondókákat, rövidebb szövegeket szöveghűen, érthetően tolmácsolja
– részt vesz ismert szövegek (mondókák, kiszámolók, nyelvtörők, versek, mesék) mozgással, dramatikus elemekkel történő élményszerű megjelenítésében
– bekapcsolódik párbeszédek, dramatikus helyzetgyakorlatok, szituációs játékok megalkotásába
– feladatvégzés során társaival együttműködik
– ismer és alkalmaz néhány alapvető tanulási technikát

– gondolatait, érzelmeit, véleményét életkorának, egyéni képességeinek és a kommunikációs helyzetnek megfelelően néhány mondatban írásban is megfogalmazza

– egyéni képességeinek megfelelően alkot szövegeket írásban

– a szövegalkotás során törekszik a megismert helyesírási szabályok alkalmazására és meglévő szókincsének aktivizálására

– írásbeli munkáját segítséggel vagy önállóan ellenőrzi és javítja

– részt vesz ismert szövegek (például versek, nyelvtörők, mesék) mozgással, dramatikus elemekkel történő élményszerű megjelenítésében

– képességeihez mérten bekapcsolódik párbeszédek, dramatikus szituációs játékok megalkotásába

– szavakat, szószerkezeteket, 3-4 szavas mondatokat leír megfigyelés és/vagy diktálás alapján

– megérti és használja az életkorának megfelelő (térbeli, időbeli) relációs szókincset

– megkülönbözteti a szavak egyes és többes számát

– hangjelölés megismert szabályait jellemzően helyesen alkalmazza a tanult szavakban

– a kiejtéstől eltérő ismert szavakat megfigyelés, szóelemzés alkalmazásával megfelelően leírja

– kérdésre adott válaszában megfelelően toldalékolja a szavakat

– felismeri, önállóan vagy segítséggel helyesen leírja az ismert szavakat

– ellentétes jelentésű és rokon értelmű kifejezéseket gyűjt, azokat a beszédhelyzetnek megfelelően használja szóbeli és írásbeli szövegalkotásban

– a több hasonló élőlény, tárgy vagy gondolati dolog nevét kis kezdőbetűvel írja

– a személynevek, állatnevek és a lakóhelyhez kötődő egyszerű egyelemű helyneveket nagy kezdőbetűvel írja le

– hangjelölés megismert szabályait jellemzően helyesen alkalmazza a tanult szavakban

– a kiejtéssel megegyező rövid szavak leírásában követi a helyesírás szabályait

– a kiejtéstől eltérő ismert szavakat megfigyelés, szóelemzés alkalmazásával megfelelően leírja

Ajánlott szépirodalom

Az 1. és 2. osztályban felsorolt magyar költök gyermekversei, Lázár Ervin regényei (Berzsián és Dideki, A hétfejű tündér, Szegény Dzsoni és Árnika, Bab Berci kalandjai, A kisfiú meg az oroszlánok); Csukás István: A téli tücsök meséi; Selma Lagerlöf: Krisztus-legendák; Jacob Streit: És lőn világosság, 365 történet gyerekeknek a Bibliából

Kapcsolódási pontok

A nyelv a tanítás egészét áthatja és meghatározza, ezért minden tanított tantárggyal összefüggésben van. Kiemelendő az euritmia- és a zeneóra, ahol a nyelv ritmusával, szövegek megformálásával, átalakításával a használt nyelvet más szempontokból közelítjük meg.

Kulcsfogalmak / fogalmak

A hallott szöveg üzenetének, érzelmi tartalmának megértése.

Mindennapi élmények, olvasmányok tartalmának felidézése, elmondása.

A mindennapi élet szókincsének bővítése.

Önálló olvasás, szövegértés.

Szövegalkotás.

Tanult szövegek szöveghű és kifejező tolmácsolása.

Törekvés a mások számára érthető és kifejező beszédre.

helyesejtés, beszédlégzés, artikuláció, időtartam, hangerő, beszédtempó, ritmus, hanglejtés, hangsúly, szünet, testtartás, mimika, térközszabályozás, párbeszéd, szituáció, improvizáció, szólás, közmondás, szókapcsolat, hangalak, jelentés, egyjelentésű szavak, rokon értelmű szavak, ellentétes jelentésű szavak, élőlények neve, tárgyak neve, gondolati dolgok neve, több hasonló név, saját név, személynév, állatnév, helynév

A fejlesztés várt eredményei

Az első és második osztályban elsajátított képességek további ápolása mellett a gyerekek képessé válnak összetettebb történetek és események pontos visszaadására.

Az epochák témájához kapcsolódó színdarabokban önálló szerepet is vállalnak.

Második osztálytól kezdve egyre nagyobb jártasságot szereznek az általuk ismert szövegek nagyobb egységekre tagolásában.

Ebben az évben szövegek hallás utáni mondatra tagolásában is gyakorlatot szereznek.

Megismerkednek a leggyakrabban előforduló írásjelek használatával (mondatvégi írásjelek, vessző). Gyakorolják az ige, a főnév és a melléknév példákon keresztül történő felismerését, jellemzését, a mondatalkotást. Képessé válnak saját élményük egyszerű formában történő önálló megfogalmazására.

Jártasságot szereznek ismert szavak írásban történő elválasztásában, ismert szöveg szótagolás utáni olvasásában.

Képesek lesznek az órán leírtak, és elhangzottak megértésére és felidézésére a lényeg kiemelésére.

Gyakorlatot szereznek az ismert szavakat tartalmazó szövegek hangos értőolvasásában.

Egyszerű nyelvezetű könyvek önálló és hangos olvasását egyaránt elsajátítják ebben az évben.

4. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A 4. osztálytól kezdve egyre jobban szétválik az írás és az olvasás képességének gyakorlása.

Fontos, hogy a beszélt nyelv művelése is folytatódjon szavalással, beszédgyakorlatokkal, beszámolókkal, leírásokkal, megbeszélésekkel és megfigyelésekkel.

Igazán jól olvasni a jól beszélő, artikuláló ember tud, ezért megfigyelendő és kezelendő a gyerekek beszédtechnikája. Hangsúlyosnak tekinthető a beszédlégzés, a beszédritmus tagolása, a monda-

tok dallamának játékos gyakoroltatása, a nem verbális kommunikáció eszközeinek mélyítése, szerep- és drámajátékok használata.

A szóbeli fogalmazás felől kell törekedni az írásbeli fogalmazás tanítása felé.

Kívánatos mind az írás, mind az olvasás terén a képesség szintjére jutni, hogy az önálló tanulás lehetőségét mélyíteni tudjuk a gyermekeknél.

Ennek az évnek az irodalmi anyaga a germán mitológia, illetve a magyar mondavilág a honfoglalásig. A mitológia nagy képei elbeszélései közvetítik azt a lelki tartalmat, amelyre szüksége van a gyermeknek ebben az életkorban. A lelki kötődéssel megélt szövegek nagy lendületet adnak az olvasás technikájának is.

Természetesen más népek teremtéstörténeteit és mitológiáját is feldolgozhatjuk (pl. Kalevala).

A feltételezhetően készülő olvasókönyv továbbra is az osztály arculatát követi. Anyagát a mondák és mitológiai történetek, illetve magyar költők versei, meséi alkotják.

Az írás képessége feltételezi a már tanultak alkalmazását. A tollbamondás jelentőségét a rendszeres gyakorlás által hangsúlyozzuk. Memoritereket is tanulnak a gyerekek, ezek kiválasztásában formailag az alliteráció a legfontosabb, a mozgással végzett versmondás mélyíti el igazán a mondanivalót.

A közösen feldolgozott irodalmi művek mellett házi olvasmányt is kaphatnak a gyerekek, melynek témája kapcsolódik az év hangulatához, a főoktatás témáihoz. Erről olvasónaplót készítenek sok illusztrációval a gyerekek.

Az év témái az ige, főnév és melléknév csoportosítása és felismerése mellett ismeretek átadása a névelőről a személyes névmásról és egyéb képszerűen megragadható szófajokról (pl. számnevek, igekötők). Mindezek a harmadik osztályos témakörök kibővítését jelentik.

A 4. osztály fő nyelvtani témája az igeidők. Fontos, hogy a gyermekek megéljék a három időnek – jelen, múlt, jövő – az állandóan változó minőségét, „folyó” jellegét. Ebben az életkorban hangsúlyt kap a szavak elválasztása, a magyar ábécé pontos ismerete, a szótövek felismerése.

A főnevek toldalékolhatósága, a térbeli viszonyok és elhelyezkedések szintén a 4. osztály témái.

A középpontozásban a kérdő és a felkiáltójelek használatát lehet továbbmélyíteni és kitérni a vessző szerepére a mondatban. A magyar nyelv szórendjével is foglalkozunk. A párhuzamokban való gondolkodás áthatja nyelvünk, műveltségünk és gondolkodásunk egészét. A mondat feletti szinteken is hasonlatokban és párhuzamokban szerveződnek szövegeink, lehetőleg kerülve az alárendeléseket és meghatározásokat.

A helyesírás fejlesztésében döntő szerepet játszhat a már előző években elkezdett munka: a hangos olvasás gyakorlása, a beszédművelési gyakorlatok, a figyelem koncentrációjának fejlesztése, a szó emlékezet fejlesztése s annak az igénynek kialakítása, mely a gyermeket ebben az életévben ösztönözheti arra, hogy írásbeli munkája igényes, pontos, szép legyen.

Törekedni kell nehezebb helyesírási helyzetek gyakorlására: az emlékezetből írásra, illetve önálló gondolatok leírására, megfogalmazására. Ebben segítenek azok a versek, mondókák, találós kérdések, melyeket a gyermekek ismernek, és az emlékezetükből könnyedén előhívnak.

Hangsúlyt kap a pontos „j” és az „ly” gyakoroltatása a leggyakrabban előforduló szavakon.

Órakeret: 160 óra

Előzetes tudás

Az első három osztályban tanítottakra építünk. A kialakuló szövegértési, írásbeli és olvasási készségre alapozzuk a negyedik osztályos tananyagot. A gyerekeknek kialakult anyanyelvi és irodalmi fogalmai vannak, ezeket bővítjük.

Tantárgyi fejlesztési célok

- legfőbb cél mind az olvasás, mind az írás terén a képességek fejlesztése olyan szintre, hogy az önálló tanulás lehetővé váljék
- a hallás utáni tollbamondás eredményeként a helyesírás elmélyítése
- a pontos „j” és az „ly” megkülönböztetése a leggyakoribb szavakban
- a kommunikáció fejlesztése szókincs bővítéssel és szituációs játékokkal
- az új nyelvtani ismeretek összekapcsolása a már megismertekkel
- a figyelem koncentrációjának fejlesztése
- a szóemlékezet fejlesztése
- annak az igénynek a kialakítása, mely a gyermeket ösztönözheti arra, hogy az írásbeli munkája igényes legyen

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Beszéd és figyelem

- az évszakhoz kötődő természet versek a józan észről és az emberi bölcsességről szóló versek, a főoktatás témájához kapcsolódó költemények – állatok, a helyi földrajz és történelem
- az Edda részletei, az alliteratív költészet, a Kalevala
- az Edda, az északi istenek és hősök legendái
- a magyar mondák és mítoszok és a Kalevala részletei
- beszámolók írása az iskolai és napi történetekről és eseményekről
- leírások állatokról, történelmi jelenetekről, a helybeli tájakról szerzett benyomásokról,
- utazásokról
- hosszabb szövegek másolása
- tollbamondás különféle módon
- gyakori, de nehéz szavak helyesírása
- ismeretlen szavak kiejtésének és helyesírásának gyakorlása
- ismerkedés az értelmező kéziszótárral
- az igeidők (a fő igeidők: múlt, jelen, jövő idő jellemzői, képzésük)
- a főnevek toldalékolhatósága, a térbeli viszonyok és elhelyezkedések
- a kérdő és felkiáltójelek, a vessző
- számnév meghatározása és alkalmazása, az igeidők szerepe és helyesírásuk
- osztálydarab a tanult mitológiai történetekből vagy az eposzokból
- felkészülés után tagolt szöveget érthetően olvas hangosan
- részt vesz az adott közösség kultúrájának megfelelő gyermekirodalmi mű közös olvasásában, és nyitott annak befogadására

– egyszerű magyarázat, szemléltetés (szóbeli, képi, írásbeli, dramatikus tevékenység) alapján megérti az új kifejezés jelentését

– mozgósítja a hallott és olvasott szöveg tartalmával kapcsolatos ismereteit, élményeit, tapasztalatait, és összekapcsolja azokat

– felismeri, indokolja a cím és a szöveg közötti összefüggést

– azonosítja a történetekben a helyszínt, a szereplőket, a konfliktust és annak megoldását

– képességeinek megfelelő szöveget hangos vagy néma olvasás útján megért

– részt vesz a kortársakkal és a felnőttekkel való kommunikációban, az adott helyzetnek megfelelően alkalmazza a megismert kommunikációs szabályokat, alkalmaz alapvető olvasási stratégiákat

– megérti a nyelvi és nem nyelvi üzeneteket, és azokra a beszédhelyzetnek megfelelően reflektál

– a szöveg megértését igazoló feladatokat végez

– megismer néhány mesét és történetet a magyar és más népek irodalmából

– élményeket és tapasztalatokat szerez változatos irodalmi szövegtípusok és műfajok – klasszikus, kortárs magyar alkotások – megismerésével

– olvas és megért nép- és műköltészeti alkotásokat, rövidebb epikai műveket, verseket

– részt vesz népmesék és műmesék, regék, mondák, történetek közös olvasásában, feldolgozásában

– saját gondolkodási és nyelvi szintjén megfogalmazza a szöveg hatására benne kialakult élményt és képzetet

– a mesék, történetek szereplőinek cselekedeteiről kérdéseket fogalmaz meg, véleményt alkot

– képzeletét a megértés érdekében mozgósítja

– megfigyeli és összehasonlítja a történetek lényeges mozzanatait és a saját vagy társai élethelyzetét

– részt vesz regék, mondák, történetek közös olvasásában, feldolgozásában

– nyitottá válik a magyarság értékeinek megismerésére, fejlődik nemzeti identitástudata, történelmi szemlélete

– részt vesz az adott közösség érdeklődésének megfelelő gyermekirodalmi mű közös olvasásában, és nyitott annak befogadására

– élményt és tapasztalatot szerez változatos ritmikájú lírai művek megismerésével a kortárs és a klasszikus gyermeklírából és a népköltészeti alkotásokból

– megfigyeli a költői nyelv sajátosságait, megértésélményeit az általa választott módon megfogalmazza, megjeleníti

– képes családjából származó közösségi élményeit megfogalmazni, összevetni az iskolai élet adottságaival, a témakört érintő beszélgetésekben aktívan részt venni

– feladatvégzés során társaival együttműködik

– megéli a közösséghez tartozás élményét

– gyakorolja az ismeretfeldolgozás egyszerű technikáit

– ismer és alkalmaz néhány alapvető tanulási technikát

– néma olvasás útján megérti a rövid, életkorának megfelelő tankönyvi szöveg tartalmát és az utasításokat

– megérti a nyelvi és nem nyelvi üzeneteket, és azokra a beszédhelyzetnek megfelelően reflektál

– nyitott az irodalmi művek befogadására

– értő figyelemmel követi a tanító/társai felolvasását

– verbális és vizuális módon vagy dramatikus eszközökkel reflektál a szövegre, megfogalmazza a szöveg alapján benne kialakult képet

– röviden indokolja a cím és a szöveg közötti összefüggést

– mozgósítja a hallott és olvasott szöveg tartalmával kapcsolatos ismereteit, élményeit, tapasztalatait, és megfogalmazza a köztük lévő kapcsolatokat

– saját gondolkodási és nyelvi szintjén megalkotja a szöveg jelentését önmaga számára, megfogalmazza, néhány érvvel alátámasztja saját álláspontját; meghallgatja társai véleményét, azokra reflektál

– az egyéni sajátosságaihoz mérten olvashatóan ír és törekszik a rendezett írásképre, esztétikus füzetvezetésre

– kérdésre adott válaszában helyesen toldalékolja a szavakat

– a kiejtéssel megegyező, rövid szavak leírásában követi a helyesírás szabályait

– a kiejtéstől eltérő szavakat megfigyelés, szóelemzés alkalmazásával megfelelően leírja

– törekszik a tanult helyesírási ismeretek alkalmazására

– írásbeli munkáját önállóan vagy segítséggel ellenőrzi, hibáit javítja

– biztosan ismeri a kis- és nagybetűs ábécét, azonos és különböző betűkkel kezdődő szavakat betűrendbe sorol

– megfigyeli és tapasztalati úton megkülönbözteti egymástól a magánhangzókat és a mássalhangzókat, valamint időtartamukat

– különbséget tesz az egyjegyű, a kétjegyű és a háromjegyű mássalhangzók között

– a hangjelölés megismert szabályait jellemzően helyesen alkalmazza a tanult szavakban

– biztosan szótagol, alkalmazza az elválasztás szabályait

– gondolatait, érzelmeit, véleményét életkorának, egyéni képességeinek és a kommunikációs helyzetnek megfelelően néhány mondatban írásban is megfogalmazza

– egyéni képességeinek megfelelően alkot szövegeket írásban

– a szövegalkotás során törekszik a megismert helyesírási szabályok alkalmazására és meglévő szókincsének aktivizálására

– írásbeli munkáját segítséggel vagy önállóan ellenőrzi és javítja

– részt vesz ismert szövegek (például versek, nyelvtörők, mesék) mozgással, dramatikus elemekkel történő élményszerű megjelenítésében

– képességeihez mérten bekapcsolódik párbeszédek, dramatikus szituációs játékok megalkotásába
– szavakat, szószerkezeteket, 3-4 szavas mondatokat leír megfigyelés és/vagy diktálás alapján
– megérti és használja az életkorának megfelelő (térbeli, időbeli) relációs szókincset
– hangjelölés megismert szabályait jellemzően helyesen alkalmazza a tanult szavakban
– a kiejtéssel megegyező rövid szavak leírásában követi a helyesírás szabályait
– a kiejtéstől eltérő ismert szavakat megfigyelés, szóelemzés alkalmazásával megfelelően leírja
– felismeri és önállóan vagy segítséggel helyesen leírja a tulajdonságot kifejező szavakat és azok fokozott alakjait
– ellentétes jelentésű és rokon értelmű kifejezéseket gyűjt, azokat a beszédhelyzetnek megfelelően használja szóbeli és írásbeli szövegalkotásban
– felismeri és önállóan vagy segítséggel helyesen leírja a mennyiségeket kifejező szavakat és azok fokozott alakjait
– megkülönbözteti a múltban, jelenben és jövőben zajló cselekvéseket, történéseket
– helyesen alkalmazza a szóbeli és írásbeli szövegalkotásában az idő kifejezésének nyelvi eszközeit
– felismeri, önállóan vagy segítséggel helyesen leírja az ismert cselekvést, történést kifejező szavakat

***Ajánlott szé*pirodalom**

Negyedik osztálytól a gyerekek egy-egy irodalmi művet közösen dolgoznak fel.

Az alább felsorolt javaslatok közül/mellett az osztálytanító választja ki ezt a művet.

A kiválasztásnál fontos szempont, hogy a mű nyelve az osztály számára könnyen befogadható legyen, a könyv egységes irodalmi alkotás legyen, és témájában kapcsolódjon az év fő témáihoz (pl. az állattanhoz Fekete István regényei, Kipling: A dzsungel könyve stb.).

Edda; Germán-kelta regék és mondák; Tolkien: A Babó; Beke Margit: Északi hősök; Komjáthy: Mondák könyve; Lengyel Dénes: Régi magyar mondák; Fekete István: Vuk, Kele, Bogáncs stb.; Rudyard Kipling: A dzsungel könyve; Selma Lagerlöf: Nils Holgersson; Baum: Óz, a nagy varázsló; Lewis Caroll: Alice Csodaországban, Alice Tükörországban; Carlo Collodi: Pinocchió; Travers: A csudálatos Mary sorozat; Eric Knight: Lassie-regények.

Kapcsolódási pontok

A nyelv a tanítás egészét áthatja és meghatározza, ezért minden tanított tantárggyal összefüggésben van. Kiemelendők a magyarságismeret és az állattan tantárgyak, mert ezeken az epochákon nagyon sokat fogalmaznak a gyerekek.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Beszédfejlesztés, beszédtechnika.

A nem verbális kommunikáció eszközei.

Az ige,igeidők, főnév, melléknév.

Szövegértési gyakorlatok.

Szövegalkotási gyakorlatok, leíró fogalmazások, szereplők jellemzése.

Önálló folyamatos, értő olvasás némán és hangosan.

Saját vélemény megfogalmazása, gondolatok, érzelmek kifejezése.

Az olvasott szövegekkel összefüggésben az aktív szókincs gazdagítása.

Lényeg kiemelés, szerkezeti egységek összefogása, vázlatkészítés.

Nyelvi-nyelvtani jelenségek felismerése gyakorlati tapasztalatok alapján.

Néhány alapvető helyesírási szabály megismerése és alkalmazása.

Az anyanyelv és az idegen nyelv különbségének felismerése.

Az irodalmi mű közvetlenül adódó jelentésének felismerése és megfogalmazása.

múlt, jelen, jövő, egybeírás, különírás, szótő, toldalék, cselekvést jelentő szó,

hang, betű, magánhangzó, mássalhangzó, egyjegyű mássalhangzó, kétjegyű mássalhangzó, háromjegyű mássalhangzó, hosszú/kettőzött mássalhangzó, hosszú/kettőzött kétjegyű mássalhangzó, rövid magánhangzó, hosszú magánhangzó, szótag, szó, összetett szó, ábécé, betűrend, szótár, „j” hang kétféle jelölése, szó, betűkapcsolat, hangkapcsolat szókapcsolat, mondat, szöveg, j-ly, írásjel, pont, kérdőjel, felkiáltójel, kisbetű, nagybetű, szótagolás, szótő, toldalék, szóelemző írásmód, szótő, toldalék, mennyiségeket kifejező szó, egybeírás, különírás, szótő, toldalék, tulajdonságot kifejező szó, önellenőrzés, hibajavítás, intézménynév, címek neve, mondat, szöveg, levél, helyszín, szereplő, cselekmény regény, meseregény, szerző, cím, kiadó, tartalomjegyzék, történet, szöveg, bekezdés, családi ünnep, közösség, szólás, szóláshasonlat, közmondás, körforgás, mesterség, foglalkozás, világ, földrész, ország, haza, környezet, közösség, család, monda, rege, vers, dal, mondóka, kiszámoló, soroló, népdal, verssor, versszak, rím, ritmus, refrén, költő, cím, népköltészet

A fejlesztés várt eredményei

A beszéd gyakorlatokban figyelni tudnak a helyes légzésre és a szavak helyes ejtésére.

Megtanulnak különböző ritmusú verseket kórusban szavalni.

Az önálló versmondásban is egyre nagyobb gyakorlatot szereznek.

Képessé válnak szóban történő közös történet alkotásra.

Az osztálydarabban önálló szerepeket játszanak el.

Képesek az aktuális témához kapcsolódó történetek pontos elbeszélésére.

Magabiztos és önálló olvasásra képesek a központozás figyelembevételével.

Gyakorlatot szereznek gyakori nehéz szavak helyesírásában (pl. j-ly).

Olvasónaplót készítenek a házi olvasmányokból.

Jártasságot szereznek megtanult szövegek emlékezetből való – elfogadható pontossággal történő – leírásában.

Megtanulják az ige a főnév és melléknév definiálása mellett a leggyakoribb

szófajok jellemzőit.

5. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Az 5. osztályos diákok nyitottsága lehetővé teszi, hogy a tanárok különböző szövegeket választhassanak a közös és egyéni versmondáshoz, beszédgyakorlatokhoz. Ezenkívül a történelemepochákon az ókori kultúrákból származó szövegrészletek mondása is

lehetővé teszi a nyelvi készségek fejlesztését, mint például a Bhagavad-gítá, a Mahabharata, a sumér, akkád, egyiptomi himnuszok, imák. A távoli időkből és helyekről származó irodalom segíti a diákokat, hogy tisztelettel nézzenek és nyitottá váljanak más népek és kultúrák felé.

A gyerekek egyre objektívebb, sokoldalúbb leírást készítenek. Egy növény leírása vagy egy táj hangulatának lefestése lehet egy önálló munka témája.

A történetek és az olvasmányanyag az ókori keleti kultúrákból származnak (Krisna és Arjuna hindu legendái, Gilgames története, egyiptomi és görög mitológia).

A görög mitológia történetei a tanév elbeszélésanyagának hangsúlyos részét teszik ki. A görög kultúra harmóniája a himnuszokban és a hősköltemények nyelvében is megnyilvánul.

Memoriterként olyan irodalmi műveket választunk, melyek képeikben, ritmusukban fejlesztően hatnak a gyermekekre. A hexameter segíti harmonizálni a szív és a légzés ritmusát.

Ebben az osztályban az irodalom mint önálló epocha jelenik meg. Javasolt témakör Petőfi Sándor János vitéz című műve, a költő életrajza, kiegészítve a korosztálynak megfelelő költeményekkel (pl. az Alföld, Tisza, Szeptember végén, Pató Pál úr, Falu végén kurta kocsma, Szülőföldemen, Anyám tyúkja).

Az 5. osztálytól a gyermekek olvasási szokásaira ajánlott olvasmányokkal igyekszünk hatni. Nyárra a gyermekek kaphatnak egy könyvlistát, amely segíti őket olvasmányaik kiválasztásában. Az általuk kiválasztott könyvet önállóan fel is dolgozhatják: vázlatot készíthetnek, kérdéseket fogalmazhatnak meg, ajánlást írhatnak mások számára, életrajzi kutatásokat végezhetnek. Ebben az évben egyre gyakrabban írnak önálló fogalmazásokat is, amelyek szorosan kapcsolódnak a főoktatás témáihoz (pl. földrajz, növénytan, geometria).

Elsősorban olyan témákról készítenek fogalmazást, amelyek világos leírást és jellemzést igényelnek.

Az osztálykirándulásokhoz hasonló események információgyűjtésre, különböző stílusú levelek megírására biztosítanak alkalmat. Ennek elsődleges célja, hogy a gyerekek megtanulják világosan kifejezni szándékaikat és kívánságaikat.

Ebben az évben az anyanyelvi nevelésben a hangsúly a nyelv szépségére helyeződik.

Nyelvi játékokon keresztül a nyelv gazdagságát érzékeltetjük.

A nyelv szóbeli és írásbeli használata során elsősorban nem a szabályok megfogalmazása a legfontosabb, mert előbb a gyermekeknek fel kell fedezniük a jelenséget, mielőtt azokat megneveznék, minősítenék és jellemeznék. A főoktatás során a másolást felváltja a tananyag hallás utáni leírása. Ez nagy mértékben elősegíti a helyesírás készségének fejlődését.

Ebben az életkorban a gyerekeknek különbséget kell tenniük saját és mások véleménye között.

Ezt a különbségtételt gyakorolják írásban is az idézőjelek helyes használatával. Figyelniük kell arra, hogy pontosan megfigyeljék és megismételjék mások mondanivalóját. Eközben a gyerekek egyértelmű különbséget fedeznek fel aközött, amit saját maguk láttak vagy gondolnak, és aközött, amit mástól hallottak. Ezen a területen lehet elmélyíteni mindazt, amit a központozásról idáig elsajátítottak (a vessző, az idézőjel, a kettőspont, a pontos vessző, a kötőjel és a zárójel használatát).

Az 5. osztály nyelvtani témája még az igeidők és igemódok rendszerének átlátása és helyes használata; a névmásokat és a kötőszavakat tartalmazó mondatok minőségének megvizsgálása és a melléknév fokozás is. A névelők és a névutók helyének és szerepének meghatározása is

ebben az évben történik. Az egyszerű mondat elemzésének tanítása is megkezdődik. A magyar nyelv szókészletével, a hangalak és jelentés kapcsolatával is foglalkozunk.

Órakeret: 126 óra

Előzetes tudás

Az alsó tagozaton a gyerekek megtanultak olvasni és írni. Önállóan alkotnak rövidebb szövegeket több műfajban (pl. levél, leíró és elbeszélő fogalmazás), megalapozták a vázlatkészítés és a lényegkiemelés képességét. A legfontosabb szófajokkal megismerkedtek. Alapismereteket szereztek a mondatról, ezeket a gyakorlatban is alkalmazni kezdték. Képesek a közös történetalkotásra. Megtanultak különböző ritmusú verseket kórusban szavalni és az önálló versmondásban is egyre nagyobb gyakorlatot szereztek.

Tantárgyi fejlesztési célok

A jól formált, érthető beszéd kialakítása. Hallott és olvasott szöveg teljes összefoglalása, vázlat készítése. Tanult szövegek szöveghű tolmácsolása, önálló szerep választása, eljátszása. Az aktív szókincs gazdagítása. Szövegek műfaji különbségének érzékelése. Jellemzések készítése az olvasottak alapján. A kreatív szövegalkotási készség továbbfejlesztése. Alapvető nyelvtani tudásuk alkalmazása. Rövidebb beszámolók készítése. Önálló feladatvégzés. Memóriafejlesztés mozgásos gyakorlatokkal, kívülről megtanulandó szövegekkel. A helyesírás további szabályainak megismerése és alkalmazása.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- versek és szövegrészletek az ókori Kelet irodalmából (Bhagavad-gítá, Mahabharata, védák, sumér, akkád és egyiptomi himnuszok és imák, időmértékes versek
- történetek és olvasmányanyag az ókori keleti kultúrákból: Krisna és Arjuna hindu legendái, Gilgames sumér legendái
- görög mitológia
- Petőfi Sándor versei,a költő életrajza, a János vitéz közös feldolgozása, kiegészítése ennek az életkornak megfelelő versekkel
- szóbeli leírás, egy növény bemutatása vagy egy táj hangulatának megfogalmazása
- leírás és jellemzés írása a főoktatás témáiban
- ajánlott olvasmányok olvasása és bemutatása, a szereplők jellemzése, annak megfogalmazása, hogy miért tetszett a könyv, miért ajánlják olvasásra másoknak
- a helyesírás fejlesztése tollbamondással
- idézés, az idézőjel és a gondolatjel használata
- a névmások, a kötőszavak,a fokozott melléknév , a névelő és a névutó használata
- az igeidők és igemódok rendszere és helyes használata, az alany és az állítmány és a tárgy bevezetése
- a vesszők használata, az idézőjel, a kettőspont, pontosvessző, kötőjel és zárójel a központozásban

– színdarab az osztály számára a keleti vagy a görög mítoszok vagy a görög történelem kapcsán

– színdarab Petőfi Sándor műveiből

– az alapszófajok (ige, főnév, melléknév, számnév, névmás) felismerése

– nyelvi játékok, szójátékok, szóalkotás különféle módjainak megismerése

– a nyelvhasználati és a kommunikációs készség fejlesztése

– a kommunikáció nem nyelvi jeleinek megismerése, alkalmazása és üzenetének felismerése a mindennapi beszédhelyzetekben

– a nyelv zenei kifejezőeszközeinek megismerése, alkalmazása

– a hallás utáni szövegértési készség fejlesztése

– a szóbeli kifejezőkészség fejlesztése

– szerep- és drámajátékok gyakoroltatása

– aktív részvétel különböző kommunikációs helyzetekben

– az önálló véleményalkotás készségének fejlesztése

– a jelek felismerése, elkülönítése, csoportosítása

– a kommunikáció tényezőinek megismerése

– a kommunikáció nem nyelvi jeleinek felismerése, alkalmazása

– a kommunikációs kapcsolat illemszabályainak tudatosítása, alkalmazása

– az alapvető helyesírási szabályok megismerése (kiejtés elve, szóelemzés elve, hagyomány elve, egyszerűsítés elve)

– a megismert helyesírási esetek felismerése írott szövegekben, és tudatos alkalmazása a szövegalkotásban

– a hangalak és a jelentés kapcsolatának, illetve a jelentésmezőnek a felismerése

– az egyjelentésű, a többjelentésű, az azonos alakú, az ellentétes jelentésű szavak, a rokon értelmű szavak, a hasonló alakú szavak, a hangutánzó és a hangulatfestő szavak jelentése, felismerése

– gyakorlatszerzés a szavak jelentésviszonyainak sokféleségében

– a családi és baráti kapcsolatok sokféleségének megismerése irodalmi szövegek által

– különböző korokban keletkezett, különböző műfajú szövegek tematikus rokonságának, problémafelvetéseinek tanulmányozása

– a korábban megismert műfajokhoz (pl. mese, monda) kapcsolódó elemzési szempontok alkalmazása hasonló témájú szövegekben

– személyes vélemény megfogalmazása a szövegekben felvetett problémákról, azok személyes élethelyzethez kapcsolása

– a János vitéz témakörben: a mű szövegének közös órai feldolgozása; a mű cselekményének megismerése, fő fordulópontjainak értelmezése; a szöveg néhány részletében a poétikai eszközök felismerése, szerepük értelmezése: verselés, szóképek, alakzatok; alapvető verstani és műfaji fogalmak megismerése, alkalmazása a mű bemutatásakor

- a tájhoz, környezethez fűződő érzéseket, gondolatokat kifejező szövegek megértése, összehasonlítása
- a táj- és környezetfestés eszközeiként szolgáló nyelvi formák megfigyelése lírai és prózai szövegekben
- a nyelv változó természetének megfigyelése különböző példák alapján
- a különböző korszakokban született szövegek nyelvi eltéréseinek összevetése
- az irodalmi szövegek keletkezéséhez, megértéséhez, tartalmához kapcsolódó földrajzi kérdések megbeszélése
- a szövegek összevetése a keletkezésükhöz, megértésükhöz, tartalmukhoz kapcsolódó valós helyszínek különböző korokból származó képi ábrázolásaival
- irodalmi atlasz vagy térkép használata, [készítése]
- a szövegek vizuális értését erősítő ábrák, illusztrációk készítése különböző technikákkal
- kisebb projektmunkák, a szövegekhez kapcsolódó közös kutatási feladatok elvégzése

Ajánlott szépirodalom

Indiai regék; Rámájana; Mahábhárata, Védikus himnuszok; Pancsatantra; Bain: A hajnal leánya (hindu elbeszélés); Buddha élete; Egyiptomi teremtésmítoszok; Görög regék, Homérosz: Iliász, Odüsszeia (eredeti és próza is), Fekete István: Tüskevár, Hegedűs Géza: Az írnok és a fáraó, A milétoszi hajós, Burnett: A titkos kert; Verne-regények; Mark Twain regényei, Ifj. Gaál Mózes: A nyár szigetén, Ransome: Fecskék és fruskák, Galambposta, Téli szünidő, Fecskevölgy; Cooper: Nagy indiánkönyv

Kapcsolódási pontok

Az anyanyelvi nevelés minden tantárgyhoz kapcsolódik.

Kulcsfogalmak / fogalmak

mitológia, védák, himnusz, görög istenek, teremtéstörténet, elbeszélő költemény, rím és ritmus, leíró kép, a központozás fogalmai, névmás, kötőszó, névelő, névutó

szófajok: ige, főnév, melléknév, számnév, határozószó, igenevek, névmások, viszonyszók, mondatszók; hagyomány, napló, személyesség, tájleírás, téma, útleírás verses epika, elbeszélő költemény; ütemhangsúlyos verselés, verssor; felező tizenkettes, páros rím; hasonlat, metafora, megszemélyesítés; párhuzam, ellentét, népmese, mese, mesealak, meseformálás, meseszám, kaland, motívum, monda, rege, mítosz, valamint a témakörhöz választott szövegek elemzéséhez kapcsolódó fogalmak: hagyomány, nemzeti hagyomány, nemzeti kultúra, hazaszeretet, eredetmonda, dal, életkép, idill, lírai én, elbeszélés, leírás, feleletterv, felelet, szóbeli beszámoló, vázlat, jellemzés, levélplakát, meghívó, könyvismertető

A fejlesztés várt eredményei

- a gyermekek ebben az évben is szerepelnek az osztályszíndarabban
- a korábbi években tanultakat folytatva összetett koncentrációs gyakorlatokat végeznek
- beszédben, versmondásban tudatosan alkalmazzák a helyes légzés, helyes ejtés szabályait
- a ritmusnak megfelelően tudnak időmértékes és ütemhangsúlyos verseket szavalni

– képesek választékosan kifejezni magukat szóban, a téma stílusához illő szókinccsel
– versek, szövegek mondásában különböző érzelmi állapotokat tudnak érzékeltetni. Megtanulják az ige, a főnév, a melléknév jellemzése mellett a leggyakoribb szófajok jellemzőit
– a gyermekek jártasságot szereznek a magán és hivatalos levél írásában
– elemi fokon szabatos kifejezésre képesek többféle írásbeli műfajban (elbeszélés, leírás, jellemzés)
– különböző stílusú könyveket olvasnak önállóan és tartalmukat szóban össze tudják foglalni
– egy-egy ismeretlen szó jelentését ki tudják találni a szövegösszefüggésből
– több rendhagyó helyesírású szót ismernek és használnak
– felismerik az egyszerű mondatban az alanyt, az állítmányt és a tárgyat
– saját gondolkodási és nyelvi szintjén megalkotja a szöveg jelentését önmaga számára, megfogalmazza, néhány érvvel alátámasztja saját álláspontját; meghallgatja társai véleményét, azokra reflektál

6. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A hatodik osztály irodalmi anyagának fókuszában Arany János költészete áll, különös tekintettel a Toldira. Toldi Miklós személyében a fejlődésre, növekedésre képes hős lép a gyermekek elé. Egy olyan személyiség sorstörténetét ismerik meg, aki küzd indulataival, szenvedélyeivel, ösztöneivel, vágyaival és a próbák során igazi lovaggá válik.

Egy epocha keretében foglalkozhatunk a költővel és művével. A tanév sorána gyerekek több verset is megtanulhatnak, megismerkedhetnek a balladákkal. Dramatizálhatják a Toldi első két énekét vagy a költemény más részeit. A gyerekek legyenek képesek mondanivalójuk tömörítésére, ismerjék meg a mottó fogalmát, tegyenek különbséget a költői nyelv és próza nyelvre és eszközei között. Beszélgessenek a nagyobb lélegzetű irodalmi mű szerkezeti sajátosságairól, a bonyodalom, tetőpont és a megoldás szerepéről.

Ezen felül jó, ha a gyerekek továbbra is természetről szóló költeményeket szavalnak az évszaknak megfelelően, klasszikus és modern, XX. századi műveket egyaránt.

A nyilvánosság előtti beszédet és alapvető retorikát rövid beszámolók tartásával, lelkesítő beszédek, utasítások készítésével és tartásával (a gyerekek az ókori Róma történelmét tanulják) lehet tanítani.

Az ókori római birodalomban játszódik Móra Ferenc Aranykoporsó című regénye, a honfoglalástól az Árpád-házi királyokig tartó történelmi időszakról szól Hegedűs Géza Az egyetlen út és Gárdonyi Géza A láthatatlan ember és az Isten rabjai című műve.

Hatodik osztályban a cél, hogy a nyelv belső mobilitása iránti erős érzék a gyerekek nyelvérzékének részévé váljon.

Ebben segít, ha a szófajok rendszerét teljessé egészítjük, azt vizsgáljuk például, miként változik meg az ige; az ige tárgyas és tárgyatlan ragozásának árnyalatbeli különbségeit érzékeltetjük, vagy azt, a szófajok hogyan alakulnak át mondatbeli szerepükben (melléknév-jelző, ragozott főnév-határozó stb.).

Ezért is foglalkoznak a 6. osztályban a gyerekek a tárgyas és tárgyatlan igékkel és az igenevekkel. Hivatkozva az igemódokra, remek lehetőség kínálkozik a közvetlen erkölcsi tanításra a szükségesség, lehetőség, kötelesség és törvényesség, képesség, óhaj és kívánság kapcsán.

A 6. osztályban folytatódik a mondatelemzés tanítása, az alany, az állítmány, a tárgy, a határozók és a jelzők fogalmának és mondatbeli szerepének megismertetésével.

A magyar történelem tanítása kapcsán (honfoglalás) meg lehet beszélni a magyar nyelv szókincsét. Lehet keresni olyan szavakat, melyek az ősi alapnyelvi készletbe tartoznak, lehet beszélni a jövevényszavak eredetéről (török, szláv, latin, német jövevényszavak) esetleg lehet beszélni a gyerekekkel arról, hogy mi is az a nyelvcsalád, s hogyan alakult ki belőle a mi nyelvünk.

Ebben az évben folytatódik az esszéírás gyakorlásában 5. osztályban megkezdett munka. Több hangsúlyt fektetnek a kísérletek pontos leírására, a történelmi események gazdag, képszerű és drámai elbeszélésére. A gyerekek a természet tanulmányozásával és földrajzzal kapcsolatban leírásokat is készítenek és természetesen továbbra is gyakorolják a helyesírást.

Órakeret: 96 óra

Előzetes tudás

A gyerekek már ismernek irodalomelméleti fogalmakat, jártasak a szövegértésben, vázlatok készítésében, a lényeg kiemelésében. Olvasónaplóikban össze tudják foglalni az olvasottakat, jellemezni tuják a szereplőket. Szövegalkotásban néhány műfajban már kipróbálták fogalmazásbeli tudásukat, felismerik a legfontosabb műfajokat is. Megismerkedtek a szófajok rendszerével, az egyszerű mondat részeivel, és a mondatelemzéssel is. Szókincsük bővebbé vált, képesek választékosan kifejezni magukat. A memoriterek tanulásában gyakorlatuk van. Képesek az önálló munkára.

Tantárgyi fejlesztési célok

Érthető, jól artikulált beszéd. Szó szerinti olvasás. Folyékony, olvasható, a saját jegyeket hordozó írást tükröző íráskép kialakítása. Kreatív szövegek alkotása különböző műfajokban. A nyelvi egységek közötti egyszerűbb, rendszerszerű összefüggések felismerése.

Saját vélemény megfogalmazása és megvédése, mások véleményének meghallgatása, megértése. Az aktív szókincs gazdagítása. Alapvető nyelvhelyességi és helyesírási ismeretek tudatos alkalmazása. Önálló kiselőadás készítése.

Ismerkedés helyesírási kézikönyvek használatával. A költői nyelv sajátosságainak megfigyelése. Az irodalmi művek értelmezése.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- Arany János költészete, néhány versének megtanulása
- Arany János: Toldi – a mű feldolgozása
- a mondanivaló tömöríteni tudása
- a költői nyelv és a próza nyelve és eszközei közötti különbségek
- az irodalmi mű szerkezeti sajátosságai
- alapvető retorika, rövid beszámolók
- a szófajok rendszerének teljessé egészítése: az igenevek
- az igemódok
- a jelzők és határozók mondatban betöltött szerepe
- mondatelemzés és ágrajz készítése

– a magyar nyelv szókincse, az ősi alapnyelvi szavak, a jövevényszavak eredete (török, latin, német jövevényszavak)

– a nyelvcsaládok

– természeti jelenségek pontos leírása

– a történelmi események gazdag képszerű és drámai elbeszélése

– a Toldi első két énekének, vagy más részleteinek dramatizálása

– osztálydarab a történelmi tanulmányokhoz kapcsolódva, vagy zenés színdarab részlet előadása (pl. Mozart: Varázsfuvola)

– a szókincsfejlesztése, a nyelvhelyességi szabályok alkalmazása

– az állandósult szókapcsolatok, szólások, közmondások értelmezése, szerkezetének, használati körének megfigyelése

– a leggyakoribb mindennapi metaforák jelentésszerkezetének megfigyelése a beszélt és írott szövegekben – játékos gyakorlatokkal

– a nyelv szerkezeti egységeinek és azok funkcióinak megismerése

– a nyelvi elemzőkészség fejlesztése

– a beszédhangok képzésének megismerése, csoportosításának alapjai

– otthoni olvasás és közös órai szövegfeldolgozás: nagyobb szövegegység áttekintő megértése és egyes szövegrészletek részletes megfigyelése

– a cselekményben megjelenő élethelyzetek, erkölcsi konfliktusok azonosítása, véleményalkotás

– a cselekmény főbb fordulópontjainak felismerése

– egyes szereplők jellemzése

– főbb helyszínek, térbeli viszonyok azonosítása

– otthoni olvasás és közös órai szövegfeldolgozás: nagyobb szövegegység áttekintő megértése, és egyes szövegrészletek részletes megfigyelése

– a cselekményben megjelenő élethelyzetek, erkölcsi konfliktusok azonosítása, véleményalkotás

– a cselekmény főbb fordulópontjainak felismerése

– egyes szereplők jellemzése

– főbb helyszínek, térbeli viszonyok azonosítása

– a hősiesség különböző példáit kifejező szövegek megértése és összehasonlítása

Ajánlott szépirodalom

Móra Ferenc: Aranykoporsó; Hegedűs Géza: Az egyetlen út; Gárdonyi Géza: A láthatatlan ember, Isten rabjai; Molnár Ferenc: A Pál utcai fiúk; Kodolányi János: Julianus barát; Fazekas Mihály: Lúdas Matyi; Gárdonyi Géza: Egri csillagok; Cervantes: Don Quijote

Kapcsolódási pontok

Az anyanyelvi nevelés minden tantárgyhoz kapcsolódik. Ebben a tanévben kiemelten a honfoglalást tárgyaló történelem epochához a nyelvtörténet szempontjából.

Kulcsfogalmak / fogalmak

lovagi értékek, költői kifejező eszközök, leíró képek, párbeszéd, drámai fordulat, nyelvtörténet, szókincsbővülés, határozók, jelzők, igenevek, igemódok, mondatelemzés, mondatrészek, ágrajz

egyjelentésű, többjelentésű, hasonló alakú, ellentétes jelentésű, hangutánzó, hangulatfestő szavak, jelentésmező természetes jelek, mesterséges jelek, jelrendszerek, feladó, címzett, üzenet, kód, csatorna, beszédhelyzet, arcjáték, gesztusok, testhelyzet, külső megjelenés, térköz; hangsúly, hanglejtés, tempó, hangerő, szünet, csend; megszólítás, bemutatkozás, bemutatás, kérdés, kérés hang és betű, ábécé, helyesírási alapelv (kiejtés elve, szóelemzés elve, hagyomány elve, egyszerűsítés elve) elválasztás, helyes kiejtés, nyelvi normáknak megfelelő mondatalkotás, határozóragok megfelelő használata állandósult szókapcsolat, szólás, szóláshasonlat, közmondás, szállóige, köznyelvi metaforák beszédhang, fonéma, magánhangzó, mássalhangzó, hangkapcsolódási szabályszerűségek, szó, szóelem, egyszerű szó, összetett szó, az epikai mű szerkezete: előkészítés, cselekmény, fordulat, bonyodalom, tetőpont, megoldás, végkifejlet, helyszín, főszereplő, mellékszereplő

történelmi regény, elbeszélő, időszerkezet, több szálon futó cselekmény, jellemek

líra, lírai alany, lírai én, téma, motívum; versforma, rímszerkezet, keresztrím, alliteráció; dal, népdal; verses epika, elbeszélő költemény; s, előhang, epizód, késleltetés; allegória; fokozás, túlzás, megszólítás; próbatétel, ismétlődő motívum, időmértékes verselés, vándortéma; daktilus, spondeus, hexameter; epigramma

A fejlesztés várt eredményei

- a gyerekek képesek mondanivalójuk tömörítésére.
- különbséget tudnak tenni a költői nyelv és a próza nyelvének eszközei között.
- felismerik az irodalmi mű szerkezetét alkotó elemek (epizód, párbeszéd stb.) sajátosságait.
- rövid beszámolókat tartanak meghatározott szövegek alapján való felkészülés alapján.
- a memoritereket szöveghűen tudják előadni, a hallgatóság figyelmének felkeltésével és fenntartásával.
- különféle műfajban és stílusban képesek a szövegalkotásra: tudományos kísérlet leírása, napló, meghatározott hangulat bemutatása, élménybeszámoló, rövid vers.
- szövegeiket tudatosan szerkesztik (bevezetés, tárgyalás, befejezés).
- önálló munkához referenciakönyveket használnak.
- használni tudják a nagyszótárt és az etimológiai szótárt.
- rendszeresen olvasnak egyénileg választott házi olvasmányokat.
- a különböző stílusú könyvek tartalmát írásban is szabatosan tudják összefoglalni.
- felismerik és szóban és írásban is meg tudják fogalmazni a hétköznapi helyzetek törvényszerűségeit.
- használ lexikonokat, ismeretterjesztő szövegeket

– helyesírási készség fejlesztése
– a szójelentés, a metaforikus jelentés, a több szófajúság megismerése
– a szavak jelentésbeli szerepe és gyakorlati alkalmazása a szóbeli és írásbeli kommunikációban
– a szófajok felismerése helyes leírása a mondatban és a szövegben: ige, főnév, számnév, határozószó, igenevek, névmások, viszonyszók, mondatszók
– az iskolai helyesírási segédeszközök: szótár, szabályzat és helyesírási portálok önálló használata
– különféle megjelenésű és típusú szövegek megértése és alkotása
– szóbeli és írásbeli fogalmazási készség fejlesztése
– reflektálás a szöveg tartalmára
– a szöveghű és értő szövegolvasás gyakorlása
– a hagyományos és a digitális íráshasználat fejlesztése
– a kreatív írás gyakorlása
– a helyesírási készség fejlesztése
– a mérlegelő gondolkodás fejlesztése
– a nyelv szerkezeti egységeinek és azok funkcióinak megismerése
– a nyelvi elemzőkészség kialakítása
– Toldi: A mű szövegének közös órai feldolgozása; az olvasás és megértés nyelvi nehézségeinek feltárása, szókincsbővítés és olvasási stratégiák fejlesztése; az elbeszélő költemény műfaji jellemzőinek felismerése, értelmezése a mű vonatkozásában; az alkotás néhány stíluselemének megfigyelése (pl. verselés, szóképek, alakzatok); a mű erkölcsi kérdésfelvetéseinek (bűn, bosszú, megtisztulás, testvérviszály stb.) megtárgyalása; az elbeszélői szerepek (narráció, költői kiszólások, rokonszenv) felismerése, értelmezése a jelentésteremtésben
– Egri csillagok, illetve a szabadon választott regény: Otthoni olvasás és közös órai szövegfeldolgozás: nagyobb szövegegység áttekintő megértése és egyes szövegrészletek részletes megfigyelése; a cselekményben megjelenő élethelyzetek, erkölcsi konfliktusok azonosítása, véleményalkotás; cselekmény fordulópontjainak összekapcsolása a műfaj jellegzetességeivel; a főbb szereplők kapcsolatának értelmezése; szövegalkotás az egyes szereplők nézőpontjának megjelenítésével

7. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A hetedik osztályban, az év karakterének megfelelően nagy reneszánsz történetekkel ismerkednek meg a gyerekek. A reneszánsz embereszmény áll előttük. Azt kutatjuk, arra keresünk választ, miért alakul ki egy új irodalom. Szóba kerülhet Shakespeare életének és műveinek tükrében a színház belső világának taglalása, amely már előkészítheti a jövő évi színdarabot is. Egy epocha

keretében foglalkozhatunk a nyelvtani összefüggések taglalásával vagy akár a reneszánsz irodalom stíluseszközeivel, műfaji (szonett, óda, himnusz, dal, elégia) karakterizálásával.

A diákok kedvenc versei megjelenhetnek az órákon, bátoríthatjuk őket ezek bemutatására.

Olyan szövegeket érdemes választani, amelyek a diákoknak más népekhez és kultúrákhoz való kapcsolatát elmélyítik. A történelemtanítás témakörei adják a szövegválasztáshoz az anyagot a főoktatásban, ezek elsősorban a nagy földrajzi felfedezésekhez, a feltalálók életéhez és a reneszánszhoz kapcsolódnak. A gyermekeket ezeken a szövegeken, olvasmányokon keresztül arra ösztönözzük, hogy önállóan is olvassanak és kutassanak olyan területeken, amelyek az órai munkából merítve megérintették őket. Önálló munkáik eredményeit különböző módon ismertethetik: tanulmányt készíthetnek belőle, kiselőadást tarthatnak, írásban vagy szóban könyvismertetéseket végezhetnek.

Alternatívaként ebben az évben megismerkedhetnek a diákok a ballada műfajával is. Ezekben az irodalmi művekben a bűn és bűnhődés, igazság és hamisság, elhallgatás és szókimondás fogalmai – melyek a kamaszokat ebben az életkorban foglalkoztatják – a műfaj jellegéből adódóan tömören, drámaian jelennek meg. A népballadák mellett a középpontban Arany János balladái állnak.

A leíró nyelvtan keretében eljutnak az összetett mondatok elemzéséig. A gyerekeknek érezniük kell a minőségi különbséget az alárendelés és mellérendelés között.

A nyelv vizsgálatának másik előnye, hogy alkalmat ad a metaforák és költői képek világának felfedezésére. A költészet különböző módjainak feltárása is izgalmas terület a fiatalok számára.

Itt nem az irodalmi művek esztétikai elemzéséről van szó, hanem a nyelvek, mint jelenségnek a megtapasztalásáról.

Az önálló fogalmazások, tanulmányok, esszék írása tovább folytatódik ebben az osztályban.

A reneszánsz világa, felfedezők és feltalálók élete, távoli országok földrajzi sajátosságai,

a csillagok világa számos önálló munkára buzdító témával szolgál.

A diákoknak azon kell dolgozniuk, hogy miként figyeljenek meg természeti vagy kultúrtörténeti jelenségeket, hogy mit érdemes ezekkel kapcsolatban elmondani, úgy, mondandójuk közvetlenül a tényekre vonatkozzanak. Írásban és szóban egyaránt pontos leírásokat kell adniuk folyamatokról, jelenségekről, eseményekről és más megfigyelésekről.

Órakeret: 106 óra

Előzetes tudás

A gyerekek az előző évben behatóan tanulmányozták a nyelvi rendszert és az egyszerű mondat elemzését és ábrázolását is megtanulták. Foglalkoztak retorikával és vitáztak egymással. A magyar nyelv történetével ismerkedtek. Feldolgozták Arany János életútját, néhány versét és balladáit. A szövegalkotás alapjain tovább építkeztek kreatív szövegek írásával. Olvasmányaikat egyre jobban értik, tömöríteni tudják, egymásnak ajánlani.

Tantárgyi fejlesztési célok

Empatikus együttműködés a beszélgető társakkal. Saját vélemény megfogalmazása adott témákban, adott szempontok szerint. Az aktív és passzív szókincs bővítése önálló munkával.

Rövidebb, a mai nyelvhasználattól eltérő szövegek megértése (útleírások, útinaplók) Az önálló jegyzetelés alapjainak elsajátítása. A helyesírási szabályok alkalmazása. Kiselőadások tartása, anyaggyűjtés, könyvtárhasználattal. Összefoglalás készítése megadott szempont alapján. A nyelvi egységek szerkezeti, jelentéstani megfigyelése.

Az empátia fejlesztése dramatikus formák, játékok során.

A problémamegoldó gondolkodás fejlesztése

A nyelvhasználati és a kommunikációs készség fejlesztése
A kommunikáció nem nyelvi jeleinek alkalmazása mindennapi helyzetekben
A kommunikációs zavar felismerése, néhány megismert korrekciós lehetőség alkalmazása
A szövegértési készség fejlesztése
A szóbeli kifejezőkészség fejlesztése
Szerep- és drámajátékok gyakoroltatása
Aktív részvétel különböző kommunikációs helyzetekben

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- Arany János balladái
- modern költészet
- eeneszánsz költészet és drámarészletek
- a reneszánsz irodalom stíluseszközei (szonett, epigramma, óda, himnusz, dal, elégia)
- Shakespeare élete és művei
- a színház belső világa
- életrajzok ismertetése és beszámolók a felfedezések korából
- a stílus és nyelvi kifejezőeszközei szóban és írásban
- a költői képek és alakzatok
- mondatszerkezet
- mondatfajták
- az összetett mondat, alárendelés és mellérendelés
- a központozás helyes alkalmazása
- a témához megfelelő műfaj és stílus kiválasztása
- a történelmi vagy társadalmi kérdések ellentétes irányokból való megközelítése
- írásban és szóban egyaránt pontos leírások készítése folyamatokról, eseményekről és más megfigyelésekről
- reneszánsz színdarab jeleneteinek, vagy részletének előadása
- a főoktatás témájához kapcsolódó színdarab előadása.
- a szavak szerkezetének felismerése
- a főbb szóelemek és funkciójuk (képző, jel, rag) felismerése, elkülönítése
- a szavak jelentésbeli és pragmatikai szerepének megfigyelése a kommunikációban
- a könyvtárak típusaival és jellemzőivel való ismerkedés
- megadott szempontok alapján önálló gyűjtőmunka végzése a könyvtárban és digitális felületeken
- az információ-keresés, -gyűjtés alapvető technikáinak gyakorlása
- képzőművészeti gyűjtemények megismerése vezetéssel

– részvétel múzeumpedagógiai és könyvtárismereti foglalkozáson, és az azt előkészítő osztálytermi órán

– néhány sajtótermék szerkezetének, tartalmának áttekintése

– megadott szempontok alapján reflexió megfogalmazása a múzeumban, színházban, könyvtárban szerzett tapasztalatokról

– a nyelv szerkezeti egységeinek és azok funkcióinak megismerése

– a nyelvi elemzőkészség fejlesztése

– a nyelv változásainak megfigyelése

– a helyesírási készség fejlesztése

– a mondatfajták azonosítása a közlési szándék szerint a beszélt és az írott nyelvben

– egyszerű mondat típusainak felismerése, elemzése

– az egyszerű mondat központozása

– az összetett szavak helyesírásának alapvető szabályai

– a mellérendelő és az alárendelő szószerkezet fajtáinak megismerése, elemzése

– a mondatrészek megtanulása (alany, állítmány, tárgy, határozók [időhatározó, helyhatározó, részeshatározó, mód- és állapothatározó, ok-és célhatározó, eszköz- és társhatározó, állandó határozó]), jelző [minőségjelző, birtokos jelző, mennyiségjelző, értelmező]

– a szórend és a mondatjelentés kapcsolatának vizsgálata

– a szó elsődleges jelentésének, illetve a metaforikus jelentésnek elkülönítése, tudatos alkalmazása

– a főbb szóalkotási módok (szóösszetétel, szóképzés) ismerete

– az összetett szavak alapvető helyesírási szabályainak elsajátítása

– a tanult hangtani, alaktani ismeretek megfigyeltetése és felismerése a szavakban

– a szófajok és mondatfajták megfigyeltetése és felismerése a szövegben

– a szókincs fejlesztése

– az állandósult szókapcsolatok, a szólások, a közmondások, a szállóigék értelmezése

– a szóbeli és írásbeli fogalmazási készség fejlesztése

– az olvasmány-feldolgozási stratégiák gyakoroltatása

– reflektálás a szöveg tartalmára

– a szöveghű, értő szövegolvasás gyakoroltatása

– a hagyományos és a digitális írás fejlesztése

– kreatív írásgyakorlatok alkalmazása

– a helyesírási készség fejlesztése

– a mérlegelő gondolkodás fejlesztése

– a megtanult szövegtípusok jellemzőinek felismerése és alkalmazása

– helyesírási, nyelvhelyességi szabályoknak és a szövegtípusoknak megfelelő hagyományos és digitális szövegszerkesztési szabályok átismétlése
– a mondatfajták felismerése a közlési szándék és szerkezet szerint
– az összetett mondatok típusainak megismerése
– alárendelő és mellérendelő összetett mondatok elkülönítése
– a központozás megtanulása az összetett mondatban
– az idézés szabályainak elsajátítása
– irodalmi szövegek olvasása, értelmezése
– egy adott mű különböző művészeti ágakban és médiumokban megjelenő adaptációjának összehasonlítása
– a korszakban keletkezett irodalmi szövegek olvasása, értelmezése
– a nemzeti hagyományunk szempontjából szimbolikus irodalmi szövegeink megismerése
– a barokk jellegzetes műfajainak és stílusjegyeinek megismerése
– a hazaszeretet megjelenése a korszak művészetében
– alapvető hangulatok, beszélői attitűdök, modalitások felismerése: pl. vidám, könnyed, humoros, ironikus, emelkedett, fennkölt, meghitt, idilli
– néhány alapvető lírai műfaj jellemző darabjának megismerése (pl.: dal, himnusz, epigramma, óda)
– alapvető szóképek felismerése: hasonlat, megszemélyesítés, metafora
– a novella és a regény műfaji sajátosságai felismerése
– novellákat és regények különböző szempontok szerinti (téma, műfaj, nyelvi kifejezőeszközök) értelmezése
– a kisepikai és a nagyepikai alkotások különbségeinek felismerése (cselekmény, szereplők, helyszínek, tematikus fókusz, stb.)

Ajánlott szépirodalom

Marco Polo életrajza, Bodo Kühn: Guttenberg mester élete; Barabás Tibor: Mágiák Firenzében; Baktay Ervin: Kőrösi Csoma Sándor élete; Leonardo da Vinci írásai; Erdődi Sándor: Így élt Magellán; Sasoknál magasabban, Így élt Husz János, Rónaszegi Miklós: Hínáros tenger; Karliczky Margit: Janus Pannonius; Eve Curie: Madame Curie; Hegedűs Géza: Megkondulnak a harangok, A menekülő herceg, Csingiz Ajtmatov: A fehér hajó; Gerarld Durrell: Madarak, állatok és rokonok; Mikszáth Kálmán: Szent Péter esernyője, A két koldusdiák, Jókai Mór: Az utolsó budai pasa, Törökvilág Magyarországon, Lamb: Shakespeare-mesék, Irwing Stone: Michelangelo, Majtényi Zoltán: Az utolsó ítélet, Gárdonyi Géza: Egri csillagok, Aszlányi Károly: Kalandos vakáció, Tarkovszkij: Az én nagy barátom, Mark Twain: Tom Sawyer

Kapcsolódási pontok

Az anyanyelvi nevelés minden tantárgyhoz kapcsolódik. Ebben az évben a nagy földrajzi felfedezéseket feldolgozó epocha a legfontosabb kapcsolódási pont.

Kulcsfogalmak / fogalmak

reneszánsz világkép, himnusz, szonett, óda, dal, elégia, epigramma, ballada; költői képek: metafora, megszemélyesítés, alárendelő és mellérendelő összetett mondat, stílus, alany, állítmány, tárgy

ballada, vígballada, népballada, műballada, balladai homály, kihagyás, szóelem, elektronikus levél, könyvtár, katalógus, digitális adattárak, múzeum, kiállítás, gyűjtemény, sajtó, folyóirat, rovat, célcsoport, könyvismertetés, egyszerű szó, összetett szó, mondatrészek, szószerkezetek (alárendelő: alanyos, tárgyas, határozós, jelzős; mellérendelő: kapcsolatos, ellentétes, választó, magyarázó, következtető); szóösszetétel, szóképzés, szórend, összetett mondat, alárendelés, mellérendelés, logikai viszonyok; idézet, idézés

A fejlesztés várt eredményei

Adott témában különböző nézőpontokat és véleményeket tudnak védeni és cáfolni.

Rövid beszédet tudnak tartani meghatározott témában.

Saját jegyzeteik alapján be tudnak számolni az olvasott szövegekről, saját szavaikkal, szabadon.

Az olvasott vers és próza befogadói élményét árnyaltan tudják megfogalmazni, egyéni színezettel. Olvasható, jó tempójú egyéni írásmóddal bírnak. Előadás utáni beszélgetést követően önállóan tudnak összefoglaló jegyzeteket készíteni.

Olvasott szövegekből jegyzeteket tudnak készíteni.

A gyerekek felismerik az alárendelt és mellérendelt mondatok fajtáit.

Ismerik a költői stílus sajátosságait.

Össze tudják hasonlítani a magyar nyelv és a tanult idegen nyelvek nyelvtani rendszerének bizonyos elemeit.

Az egyszerű mondat részeit gyakorlottan tudják ábrázolni.

8. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Elsősorban az életrajzok, a történelmi eseményekről és a modern történelemről szóló regények tartoznak ennek az évnek a legfontosabb olvasmányai közé.

A XIX. század magas minőségű irodalmából érdemes meríteni: világirodalomban a világtörténelemhez kapcsolódva Dickens regényeiből; vagy akár nem elbeszélői jellegű munkákból, mint Jefferson Függetlenségi Nyilatkozatának nyitó sorai, Martin Luther King beszédei, Voltaire, Rousseau, Diderot felvilágosult gondolatai. A magyar történelemhez kapcsolódva Kossuth Lajos és Széchenyi István beszédeiből ismerjenek meg részleteket, Kölcsey Parainesisének részleteit, a Himnuszt, Vörösmarty Szózatát.

Ösztönözzük a gyerekeket arra, hogy fedezzék fel saját érdeklődési körüket, ez egy egész éves munkájuk lehet, amelyet egy írásbeli dolgozat elkészítésével, egy szóbeli előadás megtartásával és egy hozzá kapcsolódó művészi munkával zárnak le. Az irodalomepocha kiemelkedő témája lehet a romantika, a romantikus látásmód, mely mintegy ellenpólusává válik a forradalmakban megfáradt európai polgárosodásnak. Választhatjuk például Vörösmarty életrajzát, költészetét, középpontba állítva a Csongor és Tünde című művét, Maeterlinck Kék madár című mesejátékát. Választhatunk azonban a XX. század irodalmából életrajzokat és műveket: pl. Kosztolányi Dezső vagy József Attila életrajzát.

A 8. osztály először ismerkedik meg egy jelentősebb drámai művel. Természetesen osztályként már adtak elő színdarabokat az osztálytanítói évek során. Körültekintően kell a munkát előkészíteni, ha a cél egy teljes színházi alkotás.

Ebben a korban még mindig lehetséges, hogy az osztálytanító maga írja meg vagy adaptál egy színdarabot az osztály szükségleteire és képességeire szabott részekkel és témákkal.

Ami a szereposztást illeti, még mindig előnyös, ha a szerep pozitív kihívást jelent a diákok képességeinek fejlesztéséhez.

Nyolcadik osztályban összefoglalják az eddig tanult nyelvtani ismereteket, és a tanárnak törekednie kell arra, hogy a gyerekek előtt egységében jelenjen meg a magyar nyelv rendszere, a különböző nyelvi szintek (hangok, szavak, szófajok, mondatok). Új módszer a tanításban a szöveg felőli megközelítés: mind írott formában, mind az élőbeszédben. Egy-egy mondat megismerése egyszerre több nyelvi szinten történhet, sőt egy-egy szépirodalmi idézet esetében a hangtani, szófajtani, mondattani megközelítés mellé hozzátehetik a stilisztikai ismérveket is.

Órakeret: 142 óra

Előzetes tudás

Nyolcadik osztályban összefoglaljuk mindazt, amit már tanultak a gyerekek a leíró magyar nyelvtanból, kommunikáció témájából, szövegértésből és szövegalkotásból.

Irodalomból is a meglévő elméleti és gyakorlati képességekre építünk. A gyerekek adott témában különböző nézőpontokat és véleményeket tudnak védeni és cáfolni.

Rövid beszédet tudnak tartani meghatározott témában.

Saját jegyzeteik alapján be tudnak számolni az olvasott szövegekről, saját szavaikkal, szabadon.

Az olvasott vers és próza befogadói élményét árnyaltan tudják megfogalmazni, egyéni színezettel. Olvasható, jó tempójú egyéni írásmóddal rendelkeznek. Előadás utáni beszélgetést követően önállóan tudnak összefoglaló jegyzeteket készíteni.

Olvasott szövegekből jegyzeteket tudnak készíteni.

A gyerekek felismerik az alárendelt és mellérendelt mondatok fajtáit.

Ismerik a költői stílus sajátosságait.

Össze tudják hasonlítani a magyar nyelv és a tanult idegen nyelvek nyelvtani rendszerének bizonyos elemeit.

Az egyszerű mondat részeit gyakorlottan tudják ábrázolni.

Tantárgyi fejlesztési célok

Érvelési technikák elmélyítése. Kommunikációs technikák alkalmazása a helyzetnek megfelelő módon. Szókincsfejlesztés. Nyomtatott és elektronikus formájú irodalmi és egyéb szövegek önálló feldolgozása. A tanult nyelvtani, helyesírási ismeretek normakövető alkalmazása. Különböző vélemények összevetése. A memória fejlesztése. A nyelvi egységek szövegbeli szerepének megfigyelése. A különféle irodalmi műfajok felismerése és megkülönböztetése. Kreatív történet és elbeszélési és történet átírási gyakorlatok. Szituációk és instrukciók értelmezése. Az önálló műbefogadás teljesebb és minél gyakoribb élménye.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- versek, idézetek a modern történelemhez kapcsolódva: Kossuth Lajos és Széchenyi István beszédeinek részletei, a Himnusz, Vörösmarty Szózata
- erős életrajzi és érzelmi töltésű költemények (pl. Juhász Gyula: Párizsi elégia; József Attila: A Dunánál, Levegőt, Elégia; Radnóti Miklós: Nem tudhatom; Ady Endre: Föl-földobott kő)
- éves munka készítése szabadon választott témából, és előadása az osztály előtt

– életrajzok, történelmi események és a modern történelemről szóló regények – a XIX. század világirodalmából: Dickens regényei, Martin Luther King beszédei, Voltaire, Rousseau, Diderot felvilágosult gondolatai

– a magyar irodalomból az irodalomepocha témája lehet a romantika, a romantikus látásmód: például Vörösmarty életrajza, költészete, a Csongor és Tünde, Maeterlinck Kék madár című mesejátéka

– életrajzok és művek a XX. század irodalmából (pl. Kosztolányi Dezső vagy József Attila

– életrajza)

– a tanult nyelvtani ismeretek összefoglalása és gyakorlása

– a nyelv egységes, egész rendszerének vizsgálata a különböző nyelvi szinteken (hangok,

– szavak, szófajok, mondatok)

– a szöveg tanulmányozása mind írott formában, mind az élőbeszédben

– egy-egy mondat megismerése egyszerre több nyelvi szinten, sőt egy-egy szépirodalmi

– idézet esetében a hangtani, szófajtani, mondattani megközelítés mellett stilisztikai

– ismérvek keresése is

– egy teljes színházi előadás létrehozása: választható reneszánsz, klasszicista vagy akár

– romantikus darab is.

– a közéleti megnyilatkozás alapjainak elsajátítása

– az önálló véleményalkotás készségének fejlesztése

– az önálló tanulási és ismeretszerzési képesség fejlesztése hagyományos és digitális források, eszközök használatával

– a tömeg- és digitális kommunikáció jellemzőinek megismerése

– a kommunikációs zavar felismerése, javítása

– vita- és érvelési kultúra elsajátítása

– a közéleti beszédformák (felszólalás, hozzászólás, alkalmi beszéd) felismerése és alkalmazása

– digitális és papíralapú iskolai helyesírási segédeszközök: szótárak és szabályzatok és helyesírási portálok önálló használata

– a szövegek sajátosságainak megfigyeltetése, főbb fajtáinak tudatosítása: lineáris és nem lineáris, hagyományos és digitális szövegek

– digitális és/vagy nyomtatott szótárak használata

– az anyanyelv állandóságának és változásának tudatosítása

– a nyelv főbb változatainak megismertetése (köznyelv, irodalmi nyelv, csoportnyelvek)

– a nyelvek megjelenési formáinak ismerete

– a tanuló környezetében előforduló nyelvjárás néhány jellegzetességének megfigyelése

– a nyelvi tolerancia kialakítása, fejlesztése

– a tanuló környezetében előforduló nyelvváltozatok azonosítása
– anyanyelv, idegen nyelv, nemzetiségi nyelv összevetése
– különféle megjelenésű és típusú szövegek megértése és alkotása
– a szövegtípusok műfaji, retorikai és stilisztikai jellemzőinek megismerése, áttekintése
– a nyelv állandóságának és változásának megfigyelése különböző korok szövegeiben
– a szókincs változása, régi kifejezések, jövevényszavak gyűjtése irodalmi és beszélt nyelvi szövegekből
– a nyelvújítás és a nyelvújítók néhány szóalkotási módjának megismerése
– a magyar nyelv eredete, a nyelvrokonság hipotéziseinek megismerése
– otthoni olvasás és közös órai szövegfeldolgozás: nagyobb szövegegység áttekintő megértése és egyes szövegrészletek részletes megfigyelése
– a cselekményben megjelenő élethelyzetek, konfliktusok azonosítása, véleményalkotás
– a cselekmény ismertetése az elbeszélés időkezelésének megfigyelésével (pl. egyenes vagy fordított időrend, késleltetés, összefoglalás, időbeli ugrások, stb.)
– az elbeszélt világ főbb jellemzőinek összefoglalása
– a színpadi hatáskeltés eszközeinek vizsgálata
– a drámai döntési helyzetek, motivációk, konfliktusok felismerése, vizsgálata, megvitatása
– a dráma cselekményének megértése, rekonstruálása szerkezeti vázlat segítségével
– a komikum, a humor tartalmi és nyelvi jellemzőinek megismerése
– a monológ és a dialógus szerepének megkülönböztetése
– drámarészletekből drámaegész kibontása
– részvétel egy drámai mű színreviteléhez kapcsolódó tevékenységben
– az eddigi irodalmi ismeretek felelevenítése és alkalmazása a választott mű értelmezésében

Ajánlott szépirodalom

Jókai Mór: A kőszívű ember fiai, És mégis mozog a föld, Fekete gyémántok, Egy magyar nábob; Mikszáth Kálmán: A gavallérok; Dumas: Három testőr, Monte-Christo grófja; Jules Verne regényei; Dickens: Twist Oliver, Karácsonyi ének; Harriet Beecher Stowe: Tamás bátya kunyhója; Kertész Erzsébet: Harriet regénye; Móricz Zsigmond: Légy jó mindhalálig, Pipacsok a tengeren; életrajzi regények

Kapcsolódási pontok

Az anyanyelvi nevelés minden tantárgyhoz kapcsolódik. Ebben az évben az év végi drámafeldolgozáshoz kapcsolódik leginkább a tantárgy.

Kulcsfogalmak / fogalmak

modern líra, életrajz, útkeresés, szöveg felőli megközelítés, szintézis

tömegkommunikáció, kommunikációs zavar, vélemény, vita, érv, cáfolat, hozzászólás, felszólalás, alkalmi beszéd, szöveg, hagyományos szöveg, digitális szöveg, lineáris szöveg, nem lineáris szöveg, elbeszélés, leírás, jellemzés, érvelés, cáfolat, rovásírás, nyelvemlék, nyelvújítás, nyelvcsalád, nyelvrokonság, jövevényszó, szállóige, szónoklat, humor, óda, elégia, dal, himnusz, epigramma, kisepika, anekdota, novella, elbeszélés, történet és elbeszélés, előre- és visszautalás, késleltetés, epizód, jelenet, leírás, kihagyás, dráma mint műnem, tragédia, komédia, színház; a drámai szerkezet, alapszituáció, bonyodalom, konfliktus, tetőpont, megoldás; monológ, dialógus, tér- és időviszonyok; drámai szerepkörök, szereplők rendszere, jellemtípus

A fejlesztés várt eredményei

Önálló előadást tartanak – egyéni kutatás és forrásfeldolgozás után – szabadon választott témakörben.

Tájékozódni tudnak alapvető tömegkommunikációs műfajokban.

A gyerekek szerepelnek egy teljes színdarabban.

Fogalmazást tudnak írni egy, az órán megbeszélt témáról a fő pontok összefoglalásával vagy egy bizonyos szempont kiemelésével.

A gyerekek jártasakká válnak a különféle érvelő műfajokban: ismertetés, magyarázat, tudósítás.

Ismerik a fő költői képek és alakzatok jelentését és használatát: hasonlat, metafora, megszemélyesítés, párhuzam, ellentét, ismétlés, fokozás.

Elemezni tudják az összetett mondatokat és szavakat.

A szavakat tagolni tudják szóelemekre.

Tudatosan használják a szókincs különböző rétegeit (köznyelv, szaknyelv, irodalmi nyelv).

Biztos helyesírással rendelkeznek a közkeletű idegen szavak és tulajdonnevek írásában.

9-12. évfolyam

A hivatalos élet színtereinek szövegtípusai a 11-12. osztályban, a szövegtan kapcsán és a pályaválasztás, továbbtanulás előkészítésékor jelenik meg a tananyagban,

A szövegtan 11-es tananyag, melynek fogalmai ott jelennek meg. Szövegtani ismeretek 9. osztálytól kezdve szerves részei az óráknak, de ezek döntően gyakorlati megközelítésűek. Elméleti, rendszerezett ismereteket az életkori sajátosságokat figyelembe véve 11-ben kapnak a diákok.

A középkor irodalma a 11-es irodalmi tananyag gerincét alkotó Parzival epocha kapcsán jelenik meg, a hozzá tartozó fogalmakkal együtt. Ehhez kapcsolódik a reformáció irodalmának néhány eleme is (históriás ének, széphistória, lovagregény-paródia).

A stilisztika 11-es tananyag, melynek fogalmai ott jelennek meg. A stilisztikai ismeretek főleg kreatív írás gyakorlatokon keresztül jelennek meg a 9-10. osztályban, melyekhez az elméleti tudás, az életkori sajátosságokra tekintettel 11-ben társul.

10. osztályban a lírai alkotások, míg 11-ben az epikai művek dominálnak a műnemek közül, kapcsolódva a diákok életkori sajátosságaihoz. A romantika irodalma részben 11-es tananyag, mely a 10. osztályban megjelenő magyar romantika tárgyalása során tanult fogalmakat idézi fel.

A retorikai fogalmak a 9-10-es tananyagban helyezkednek el, amikor a vitakészség művelése, annak kulturált formáinak megvalósítása gyakorlati példákon keresztül jelenik meg. Ennek a készségnek a fejlesztése a 11-12. osztályos projekteknek is szerves része.

Az általános nyelvi ismeretek a 9-10-es tananyag részei, mely az életkori sajátosságokhoz alkalmazkodva gyakorlati példákon keresztül épül be az órákba.

A szótárhasználat (értelmező szótár, etimológiai szótár) 10. osztályban kezdődik, a nyelvtörténeti tanulmányok része, majd 11. osztályban a stilisztika témakör (szinonimaszótár, rétegnyelvi szótár, írói szótár) kapcsán ismét felelevenítődik.

A nyelvtörténet 10-es tananyag, az életkori sajátosságokra alapozva és a waldorf történelem tantervhez igazodva jelenik meg.

A kronológiai szempontok mellett életkori sajátosságokhoz igazodó, a személyességet hangsúlyozó lírai műnem adja a 10-es irodalom tananyag gerincét . Arany János, Ady Endre, Babits Mihály lírája, a Nyugat nemzedékei a 10-es tananyag része. Ezen költők művei a későbbi évfolyamokon az egyes korstílusok és stílusirányzatok kapcsán és egyes tematikus megközelítésekben is megjelennek. Jó példa erre Kosztolányi Dezső, akinek novellisztikája 9-ben, lírája 10-ben, regényei pedig 11-12. osztályban részei az óráknak.

9. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A kilencedik osztályos diák nagy elvárásokkal, az újdonságok iránti lelkesedéssel lép a felső tagozatba.

A tanítás egyre inkább a gondolkodás és az ítéletalkotás ébredő erőihez igazodik. Ez az intellektus fejlesztését és a gondolkodás egyre tisztább használatát teszi szükségessé. A bevezetés az irodalomba, az irodalom és annak hatásának vizsgálata ezt a folyamatot segíti. A gyerekek ebben az életkorban tudatosabban élik meg a szépség, igazság és jóság iránti bizalmatlanságukat.

Az ebből fakadó nevelési feladat, hogy erősítsük a világgal szembeni morális elvárásaikban a fiatalokat s ugyanakkor segítsünk nekik elfogadni a valóságot.

A gondolkodás-érzés-akarat még nincs összhangban bennük, ezért a gyerekeket a bizonytalanság jellemzi. A szétesni látszó világ rendezéséhez ad segítséget az, hogy a kilencedikes magyar epochák a polaritásra épülnek. Olyan anyaggal, témákkal foglalkoznak, amelyek fejlesztik ifjúi erőiket, és egyben lehetővé teszik, hogy az őket foglalkoztató kérdésekről beszélhessenek. Az emberi világ létező és látszólag áthidalhatatlan ellentéteit feloldani „tragikus és komikus módon” egyaránt lehet.

A nyelvvel való tudatos munka, írás és olvasás útján egyaránt eszközt ad a gyerekek számára: hogy „rendet vigyenek” impulzív érzéseikbe, hogy elvezesse őket saját benső világukból a külvilág objektivitásába. A jel és jelentés viszonyának vizsgálata, a jelentéstan tanulmányozása ráirányítja figyelmüket a valóság és nyelvtudomány kapcsolatára. A vitakészség művelése, kultúrált formáinak gyakorlása a retorikai tanulmányok beveztésével történik. Ennek során foglalkoznak a beszéd felépítésével és az érvtípusokkal.Az irodalmi témákkal való munka mellett, melyek magyar és világirodalmi szemelvényekből állnak, a gyerekek lehetőséget kapnak arra, hogy nyelvkészségüket szóban és írásban egyaránt fejleszthessék.

Órakeret: 173 óra

Előzetes tudás

A diákok már számos ismerettel rendelkeznek az irodalommal és a nyelvtannal kapcsolatban. Magabiztosan fogalmaznak, az alsó- és középtagozaton sok irodalmi művel és alkotóval találkoztak. Megismerték a magyar nyelv nyelvtani rendszerét, különféle szövegeket alkottak és olvastak. Szövegértési készségük kialakult, képesek az írott és hallott szöveg lényegének kiemelésére,

összefoglalására. A felső tagozaton ezeket az ismereteket bővítjük és elmélyülünk az irodalomelmélet és a magyar nyelvészet tudományában.

Tantárgyi fejlesztési célok

A tanított irodalmi műveken keresztül a kamaszokat nyugtalanító alapvető létkérdésekre keressük közös munkával a válaszokat. A szereplők jellemzésével, tetteik, kapcsolataik elemzésével önismeretre és a másik ember cselekedeteinek mozgatórugóira irányul a figyelem. Kreatív szövegek alkotásával fejezik ki a gyerekek a gondolataikat. Megtanulják a bemutatott jelenségek több szempontú megközelítését.

A műfaji sajátságok tanításával irodalomelméleti ismeretekre tesznek szert. Foglalkoznak az irodalom ősi formáival, a mágia, a mítosz és a mitológia jelentésével. Betekintést nyernek a görög és a római irodalom egyes alkotásaiba. A szóbeli kifejező eszközük, a nyelv szókincse bővül. A gyakorlatban is kipróbálják az adott műfajt: jeleneteket játszanak el a drámából, továbbírnak egy szöveget, naplóban beszéltetnek egy szereplőt.

Fontos, hogy megértsék, a világ látszólag feloldhatatlan ellentétei feloldhatók: ahogy már említettük, objektívan tudjanak a világ felé fordulni. Felébredjen bennük az alkotók életrajzának és művek szereplőinek megismerése nyomán az empátia érzése mások iránt, s rácsodálkozzanak a világ sokszínűségére.

Tudatosan figyeljenek beszédtechnikájukra, a beszédük minőségére és a helyesírásra. Átismételve a leíró magyar nyelvtant, tudatosabban használják a nyelvüket gondolataik kifejezésére. Általános nyelvi ismereteiket elmélyítik, áttekintik a nyelvi rendszert, annak szerkezeti jellemzőit.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Az első epocha

Ezt az időszakot nevezik Idealizmus epochának is. Goethe életrajza és barátsága Schillerrel, s a Don Carlos kiváló lehetőséget adnak, hogy a nemzeti és történelmi karakterében maga a történelmi kor szólítsa meg a tizenöt éves diákot. Arany János életpályája, barátsága Petőfi Sándorral, vagy akár a Toldi – mint a magyar nyelvből fakadó legtisztább forrás – kiváló alternatívát jelentenek.

Ugyanígy, ha a dráma történetét tanulják az ókori rituálé eredetétől a modern színház kialakulásáig, nagyszerű fordításokban állnak rendelkezésünkre világirodalmi alkotások. Akár a Don Carlos, de például a Rómeó és Júlia is, vagy még sok más alkotás is szóba jöhet): olyan művek, melyek megszólíthatják a kamaszok „idealizmus igényét”. Így lehet az epocha esetleges csúcspontja az Erzsébet-kori (vagy klasszicista) színház és színjátszás virágzása. Például egy-egy konkrét darabot tanulmányozhatnak a diákok: több jelenettípussal ismerkedhetnek meg más-más darabokból. De ha a klasszikus görög színházhoz találunk vissza Szophoklész műveiben – az Antigonéban, az Oidipusz királyban, vagy az Elektrában is – az emberi lét alapvető kérdései a legtisztább formában vetődnek fel. Nagy lehetőség a társadalmi és vallási aspektusok felvillantásával egybevetni a görög színház történetét: az Elektra-történet felbukkanásai a Kr.e. V. század Görögországában. A görög színház valóságának szembesítése a későbbi korok, illetve a jelen színjátszásával nagyon tanulságos lehet. Általában jó egy teljes színdarabra építeni a közös munkát. Az időszakot egy modern színdarabbal is lehet zárni. Természetesen egy darab színházi megtekintése a téma fontos kiegészítője lehet.

Bár a dráma műfajiságában hordozza azt a lehetőséget, hogy a világra sokszor szélsőségesen reagáló kamaszt megszólítsa és egyszersmind észrevétlenül tükröt állítson neki, a drámaiság felé hajló, vagy a drámai léthelyzeteket feldolgozó epikus művek is adhatják az epocha anyagát: Leonhard Frank: Jézus tanítványai; William Golding : A legyek ura; Tamási

Áron: Ábel a rengetegben. Így összességében az „alapkérdés” is többféleképpen tehető fel: Rend és szabadság; Az ember drámája – a dráma embere...

Második epocha

Az előző „drámaibb„ Sírás-epochának a Nevetés-epocha lehet ellenpontja. A humoros munkák oldó-elengedő, távolságépítő hatással lehetnek a gyerekekre. Epikus, drámai, és lírai művek is adnak lehetőséget a humor közvetlen megélésére. Akár a már az előző epochában tárgyalt két nagy költőnk, Arany és Petőfi is szinte műfaji határok nélkül a humoros művek széles palettáját kínálják életművükkel. De akár ha a „párhuzamos életrajzoknál” akarunk maradni, Karinthy és Kosztolányi ifjúkori barátsága és annak emlékei még novellák szintjén is kitűnő lehetőséget jelentenek a humor mibenlétének érzékeltetésére. Különösen Karinthy Frigyes életműve alkalmas arra is, hogy akár egy ember életútján belül is érezhetővé váljon az a feszültség, ami egy idealista ember sorsa és a huszadik század valósága között áll(t) fenn. Melynek feloldása nagyon sokszor csak a humor lehet. Gondosan (!) válogatva Nagy Lajos: Képtelen természetrajza, Örkény István Egypercesei is hitelesen, mégis „elengedően” szólhatnak a diákokhoz. Nem zárnánk ki a szemelvényes válogatás lehetőségét sem a régi magyar irodalomtól korunkig (akár Csokonai Vitéz Mihály, akár Romhányi József, akár Varró Dániel; vagy Tóth Béla anekdotagyűjteménye, Mikszáth humora). A világirodalomból Shakespeare, és Moliere vagy Morgenstern sem elvetendő. Beszélgetésre, az életnedvek (‘humour’) megindítására a vígjátékok, novellák, viccek mind-mind alkalmasak. Vagy be lehet mutatni egy humorista (gyakran fájdalmas) életrajzát. A végcél (ha van ilyen) nem annyira a „komikusság esztétikai értékelése”: sokkal inkább az, hogy bemutassuk, a humor élménye miként válhat az ember személyiségfejlesztésének újabb dimenziójává, karakterének erejévé. A humor gyakran közelít a tragikumhoz, és így a komédia és tragédia közelsége is lehet vizsgálatunk tárgya. A nevetéssel és sírással, a komédiával és tragédiával mint „esztétikai nézőponttal” dolgozva a kilencedik osztályos diákok mindkét epochában megélik, hogy a világ jelenségei miként léteznek e két ellentétet egyesítő feszültségének a terében. Ez lehetőséget kínál számukra, hogy formálják saját, néha igencsak kizáró(lagos) (élet)szemléletüket.

Esszék és nyelv

Az irodalmi munkák tartalmával való munkán kívül a kilencedik osztály tanulói tovább művelik és fejlesztik nyelvhasználatukat. A leíró magyar nyelvtant átismétlik, tudásukat mélyítik: ha lehetséges idegen nyelv (részben grammatika) tanulmányozásával is kombinálva. A helyesírásukat, a központozás használatát, a szóhasználat és szintaxis által lehetővé tett különféle kifejezésmódokkal együtt erősítik. Egyformán gyakorolják a szubjektív leíró esszék írását (tartalomjegyzékkel, szöveg-összefoglalásokkal, osztálybeszélgetésekkel, beszámolókkal, képek és kísérletek leírásával, felolvasott szövegek elmesélésével, hangulatleírással). Lehet újra írniuk irodalmi részleteket. A hangsúly mindig a kreatív munkára helyezendő: stíluskészséget a csak diákok által írt szövegek által lehet fejleszteni. A világ felé irányuló intenzív érdeklődésüket, egyszerre használva és kielégítve bátran lehet közelíteni a XX. század végi magyar költészethez.

A szóbeli munka meghatározó témákkal kapcsolatos beszélgetéseket, párbeszédeket, az érvelést, logikus következtetést figyelembe vevő értekezéseket és a diákok egyéni beszámolóit tartalmazza.

Számos klasszikus és humoros darab létezik, ami előadásra alkalmas, s illeszkedik a gyerekek lelkiségéhez, illetve mindkét epocha témájához.

Az ajánlott szépirodalomból olvasónaplót is készíthetnek a diákok.

Ajánlott szépirodalom

Szophoklész: Oidipusz király, Antigoné; Shakespeare: Rómeó és Júlia, A vihar, Macbeth; Goethe: Az ifjú Werther szenvedése és halála; Schiller: Don Carlos; Katona József: Bánk bán; Arany János: Toldi, Toldi estéje, balladák, Őszikék (Kapcsos könyv).

A XX. századi költészete: Pilinszky János, Nemes Nagy Ágnes, Nagy László költészete; kortárs költészet; Mikszáth Kálmán, Szent Péter esernyője, Jókai Mór: A tengerszemű hölgy, Egy tizenhetedik századi kalandor, Arany János és Petőfi Sándor összes verse

Kapcsolódási pontok

Az anyanyelvi nevelés minden tantárgyhoz kapcsolódik. Külön kiemelendő a dráma, a beszédfejlesztés és az érthető beszéd technika gyakorlása miatt; és a hangtan kapcsolata az euritmiával.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Dráma, tragédia, komédia, tragikomédia dialógus, monológ, hármas egység, akció, dikció, drámai szerkezet, expozíció, konfliktus, tetőpont, megoldás, kar, katarzis

humor, anekdota, vicc, adoma, jelenetezés, drámai elemek, jellemek, konfliktusok

A leíró magyar nyelvtan fogalmai, anyelvi szintek; a szó alkotóelemei (hang, fonéma, morféma); a szavak osztályozása, osztályozási szempontjai; szószerkezet (szintagma): alárendelő, mellérendelő szintagma; mondatrészek: alany, állítmány, tárgy, határozó, jelző; vonzatok; mondat, a mondat szerkesztettsége, mondatfajta; egyszerű mondat, összetett mondat; szórend és jelentés összefüggései, művészet, szépirodalom, szórakoztató irodalom, irodalmi kommunikáció; szerző, alkotó, terjesztő, másoló, előadó, befogadó; befogadás, értelmezés, műnem, epika, líra, dráma, műfaj, monda, elbeszélés, regény, elbeszélő költemény, dal, himnusz, óda, elégia, metafora, hasonlat, költői megformáltság, történet, elbeszélés, lírai én, narrátor, beszélő, dialógus, monológ, reneszánsz, humanizmus, reformáció, szonett, novella, novellafüzér, anekdota, búcsúvers, blank verse, commedia dell'arte, hármas színpad, a shakespeare-i dramaturgia, királydráma, bosszúdráma, lírai tragédia

felvilágosodás, klasszicizmus, szentimentalizmus, enciklopédia, racionalizmus, empirizmus, utaztató regény, tézisregény, „sziget regény", szatíra, gúny, klasszicista dráma, normatív poétika, rezonőr, weimari klasszika, drámai költemény , retorika, szónoklat, a szónok feladata, a meggyőzés eszközei: érv és cáfolat; a szónoklat részei, szerkezete, felépítése, Jel, nyelvi jel, jelrendszer, kódok, korlátozott és kidolgozott kód, gesztusnyelv, jelnyelv

Szövegalkotás, szövegértés.

A fejlesztés várt eredményei

A magyar nyelv grammatikai rendszeréről legyen a diáknak áttekintése és alkalmazza az általa tanult nyelvi, nyelvtani, helyesírási és nyelvhelyességi ismereteket

Tudja átélni a hangok képzését (kapcsolódva az euritmiaórákhoz).

A szó és jelentés kapcsolatára tudjon rátekinteni.

Értője és alkalmazója is legyen a mondatok elemzésének.

Retorikai ismereteit a gyakorlatban alkalmazza.

Elolvassa a kötelező olvasmányokat és saját örömére is olvas. Olvasmányait alapvetően érzelmi úton tudja befogadni. Erről tudjon szóban és írásban megnyilvánulni. Az epochákon szülessen meg a készség az irodalmi mű közös befogadására: ez feltételezi a szöveg értő olvasását.

Tudjon gondolkodni a diák az irodalmi művekben szereplők jellemeinek csoportosításában: tudjon azonosulni a hősökkel, illetve az általuk képviselt különböző emberi nézeteket tudja ütköztetni önmagában, de másokban is. Epikai művekben tudja értelmezni a különböző elbeszélésmódok szerepét (tudatábrázolás, egyenes és függő beszéd, mindentudó és korlátozott elbeszélő). A drámai mű értelmezésében alkalmazza az általa tanult drámaelméleti és drámatörténeti fogalmakat.

Ismerjen fel folyamatok az irodalmi alkotásokban.

Memoriter: 5-10 vers, drámarészlet(ek) ismerete.

10. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A 10. osztály 16 éves diákjai megtapasztalják a függetlenséget, de annak árát is: a magányt. Fő kérdés számukra: „ki vagyok én?”; érdeklődésük önmaguk felé fordul, szeretnék megérteni milyen erők vezérlik a világot, mitől egyedi valami, honnan származnak a dolgok, mik a fejlődés irányai, ok-okozati összefüggéseket keresnek, a saját útjukat szeretnék megtalálni, mely jellemzően a líra műnemének tanulmányozásán keresztül jelenik meg. A nyelv krízisállapotban van bennük: a diákok már nem és még nem képesek kifejezni belső tapasztalásukat megfelelő módonTörténelmi tanulmányaikkal összefüggésben foglalkoznak a nyelvtörténettel és a nyelvrokonság kérdésével. Gyakorlatot szereznek a különböző szótárak használatban és lesz rálátásuk a magyar és idegen nyelvek kapcsolatára.

Órakeret: 173 óra

Előzetes tudás

A diákok már számos irodalomelméleti és nyelvtani fogalommal találkoztak. Bő szókinccsel változatosan és kreatívan fogalmaznak. Gyakorlatot szereztek irodalmi művek elemzésében, a jellemek, események megítélésében, önálló véleményformálásban. Ezekre az ismeretekre lehet építeni.

Tantárgyi fejlesztési célok

A szöveg tartalmát és a beszélő szándékot tükröző kifejezésmód eszközeinek biztonságos alkalmazása. Kommunikációs folyamat összetevőinek azonosítása, értelmezése (kommunikáció fogalma, típusai, zavarai, eszközei, a digitális kommunikáció). Elmélyülés az érvelés technikáiban, módszereinek használatában. Saját vélemény kialakítása, mások véleményének elfogadása.Retorikai ismeretek tovább bővítése (beszédfajták, hatékony tárgyalástechnika) segíti azt, hogy véleményüket egyre árnyaltabban és tudatosabban formálják meg. Különböző korstílusokat, stílusirányzatokat, stílusrétegeket reprezentáló szövegek megismerése, melyekben hangsúlyos szerepet kapnak az ősi mítoszok, a mitológia , a görög és római irodalom és a Biblia, valamint ezek motívumvilága a későbbi korok irodalmában (metszetek, szemelvények a magyar és világirodalomból)Sajátosságaik felismerése, értelmezése. Olvasható egyéni írásmód, lényegkiemelő önálló jegyzetelési technikai kialakítása. Szövegalkotás minden műfajban. Felkészülés a nagyobb anyaggyűjtést, önálló munkát igénylő szövegek írására. Önálló vázlatkészítés különféle eljárásokkal. Szövegek pontos, értelmező felidézése és önálló reprodukálása a célnak megfelelően. A nyelvtani ismeretek önálló alkalmazása, a nyelvi-, nyelvhasználati jelenségek

megközelítésébeNyelvhelyességi problémák önálló megoldása. Dramatizált formák, dialógusok önálló olvasása, kidolgozása. Konfliktuskezelési eljárások tanulása.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Első epocha

A tanterv az északi mitológiát jelöli meg tananyagként. Többek között részleteket az Eddából, a Völsunga sagából, az Izlandi sagából, a Hildebrandslied részleteit. Ezek a fiataloknak olyan képeket nyújtanak, amik segítenek helyettesíteni saját, önmagukkal szembeni felelősségüket az ősi vérrokonsággal. A Nibelung-ének szerepel a tananyagban, részben olvasva, részben a tanár által mesélve. Az ezzel való munka során a diákok többek között felfedezik, hogyan alakul át a mitológiai kép, kép-tudat irodalmi képekké, majd epikus költészetté. A Nibelung-ének mint sajátos európai tudatközvetítő mű emelendő ki. Kereszténység előtti „tudatfolyamokban" azonban talán közvetlenebbül visszavezet mind képileg, mind az ősösztönös költői nyelvhasználat által a Kalevala. S ez már mély áramaiban összeérhet az egyik történelemepocha eredetkereső impulzusával. Mindezeken túl átfogó téma lehet a művek tényleges tartalmán kívül – a mítoszból az irodalomba való átmenet vizsgálata. Mihelyt a tanár ókori mitológiát tanul a diákokkal – mint a Gilgames eposz, az Ótestamentum, az Iliász vagy az Odüsszeia vagy Ovidius Metamorphosesa – lehetséges olyan modern művekből is meríteni, melyekben mitologikus témák vagy formák szerepelnek.

Második epocha

A második irodalomepocha foglalkozhat a modern irodalomban tovább élő Nibelung-motívumokkal. Ez kiváló lehetőség annak megfigyelésére, hogy miként alakult az európai történelemben az emberi tudat fejlődése, az elmúlt 7-800 évben. Másrészt a diákoknak kicsit fentebbről pillantva a „kérdésre" érdemes az összeurópaiságban vizsgálni ezt a tudatfejlődési vonulatot: jó lehetőség az Iliász-Odusszeia, Iliász-Aeneis, Iliász-Nibelung-ének, illetve Nibelung-ének-Buda halála, sőt az „általános eposzforma" és Kalevala (esetleg Szigeti veszedelem) összevetéseket elvégezni. Hátránya ennek a tárgyalásnak, hogy kereteiben a magyar költészet háttérbe szorul. Éppen ezért ajánlatos a diákok ösztönös eredetkereső vágyát esetleg elvezethetjük a magyar-latin nyelvű legendák irányába (Szent László, Szent István, Szent Margit legendái). Az is nemzetünk belső szellemi-kulturális folyamatainak izgalmas vizsgálati tárgya lehet, hogy miként él népköltészetünkben, illetve a képzőművészetünkben már a szkíta ábrázolásoktól eredeztethetően Szent László alakja, vagy miként hat el a Csodafiú szarvas és Szent István közös képe Nagy László költészetébe.

Esszék és nyelv (lehetséges gyakorló órák is).

A dialektikus témákkal való munkával a diákok gyakorolhatják az ellentétes vélemények megtárgyalását és képviseletét. Ez írásban és szóban egyaránt végezhető. Bármelyik irodalmi mű szereplőjéről jellemzést, jellemek, konfliktusok összevetését írni szintén kívánatos feladat, már ebben az életkorban. A két magyar epochában – illetve azt kiegészítendő – fontos vizsgálódási anyag a Halotti beszéd és könyörgés és az Ómagyar Mária-siralom. Mind a két mű mint szövegemlékek alapvető élményeket nyújtanak a diákoknak: saját olvasatuk készítése közben ráébrednek 7-8 évszázad döntő nyelvi változásaira. Eközben alkalmazhatják előző évben elmélyített hangtani ismereteiket és történeti változási folyamatokba pillanthatnak a grammatika, de a magyar írásrendszer és helyesírás formálódásának megfigyelése révén is. A magyar irodalom területén az eredetkeresés útjaként (s így, a Buda halála párhuzamaként is), de jelenünk nemzeti kérdéseire válaszként is szolgálhat a XIX. századi költé-

szetünkkel való foglalkozás. A reformkorral és főleg az antik történelmi tanulmányokkal ideális kapcsolatban lehetnek retorikai foglalkozások a nyelvtanórákon: természetszerűen a tiszta gyakorlati megvalósulásuk a kívánatos.

Ajánlott szépirodalom

Moliere: A fösvény, Tartuffe; W. Shakespeare: Macbeth, A velencei kalmár; E.T.A. Hoffmann: Az arany virágcserép, Kleist: A chilei földrengés, Balzac: Goriot apó, Az elveszett illúziók, A szamárbőr; Brecht: Kurázsi mama, Vörösmarty Mihály: Csongor és Tünde, Gyergyai (Gergei) Albert: Árgyélus históriája, (nép)mese: Tündér Ilona, Petőfi Sándor: Az apostol, Útiképek, Arany János: Buda halála, Széchényi István naplója, Németh László: Irgalom, Kertész Imre: Sorstalanság, Örkény István: Tóthék, Franz Kaffka: A per, Hermann Hesse: A pusztai farkas, Salinger: Zabhegyező, Mauriac: A szerelem sivataga

A felvilágosodás és reformkor költészete: Berzsenyi, Csokonai, Kölcsey, Vörösmarty; Ady-, Babits és Kosztolányi-kötetek, Zrínyi Miklós: Szigeti veszedelem; Homérosz: Iliász, Odüsszeia; Dante: Isteni színjáték

Kapcsolódási pontok

Az anyanyelvi nevelés minden tantárgyhoz kapcsolódik. Külön kiemelendő a dráma, a beszédfejlesztés és az érthető beszédtechnika gyakorlása miatt.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Beszédhallás, hallás utáni értés,érthető jól artikulált összefüggő beszéd, nyelvi és nem nyelvi kódok, kulturális és magatartásbeli jellemzők, monológok értelmező tolmácsolása, eltérő kommunikációs célú szövegtípusok nyelvi, szöveghasználati jellemzői, logikai kapcsolatok.

Koherenciateremtő elemek, szövegek kommunikációs és műfaji jellemzői, kreatív írás.

Kommunikáció, kommunikációs tényező (adó, vevő, kód, csatorna, üzenet, kapcsolat, kontextus, a világról való tudás); kommunikációs cél és funkció (tájékoztató, felhívó, kifejező, metanyelvi, esztétikai finkció, kapcsolatfelvétel, -fenntartás, -zárás), nem nyelvi jel (tekintet, mimika, gesztus, testtartás, térköz, emblémák); digitális kommunikáció jellemzői, szövegtípusai, nyelvtípus (agglutináló, izoláló, flektáló).

Szépirodalmi művek részletes szöveghű felidézése. Szóbeliség, írásbeliség, sámánizmus, regös, mágus, jokulátor, táltos, világfa, antikvitás, mítosz, mitológia eredetmítosz, archaikus világ, archetípus.

Szókincs, frazeológia.

A magyar nyelv rokonsága, története, A szófaji, a mondattani alapszintű nyelvtörténeti ismeretek alkalmazása, nyelvcsalád; uráli nyelvcsalád, finnugor rokonság; ősmagyar, ómagyar, középmagyar kor, újmagyar kor, újabb magyar kor; nyelvemlék; ősi szó, belső keletkezésű szó, jövevény- és idegen szó; nyelvújítás, ortológus, neológus; szinkrón és diakrón nyelvszemlélet.

A főbb nyelvtörténeti korszakok és a legfontosabb nyelvemlékek, nyelvváltozatok.

A magyar nyelv a világ nyelvei között.

Eposz, példázatos történet, legenda, elbeszélő nézőpont, narráció, jellemzés, hőstípus. Eposzi konvenciók: propozíció, invokáció, enumeráció, in medias res, deus ex machina, hexameter; dal, elégia, epigramma, himnusz, időmértékes verselés fogalmai, toposz, imitáció, dal, óda, elégia ekloga, episztola, strófaszerkezet, horátiusi alapelvek, ars poetica, Biblia, Ószövetség, Újszövetség, Héber Biblia, zsidó vallás, kánon, kanonizáció, teremtéstörténet, pusztulástörténet, Tóra, Genesis, Exodus, zsoltár, próféta, kereszténység, evangélium, szinoptikusok, napkeleti bölcsek, apostol, példabeszéd, passió, kálvária, apokalipszis, bibliafordítás, zsoltárfordítás, vitairat, vita-

dráma, jeremiád, fabula, dallamvers, szövegvers, mese, példázat, históriás ének, széphistória, lovagregény-paródia, Balassi-strófa, Balassa-kódex, hárompilléres versszerkezet, katonaének, szonett, barokk, katolikus megújulás (ellenreformáció), jezsuita, barokk eposz, barokk körmondat, pátosz, röpirat, fiktív levél, kuruc, labanc, bujdosóének, toborzó dal, kesergő, rokokó, emlékirat, vátesz, röpirat, komikus vagy vígeposz, szentimentális levélregény, nyelvújítás, ortológusok, neológusok, stílusszintézis, piktúra, szentencia, anakreoni dalok, népies helyzetdal, nemzeti himnusz, értekezés, intelem, értékszembesítő és időszembesítő verstípus, nemzeti identitás, közösségi értékrend, költői öntudat, prófétai szerephelyzet, rapszódia, drámai költemény, népiesség, életkép, zsánerkép, elbeszélő költemény, versciklus, helyzetdal, tájlíra, lírai realizmus, látomásköltészet, zsenikultusz

hagyományos és mai beszédfajták; értelmező szótár, etimológiai szótár,

ballada, pillérversszak, önirónia, eszményítő realizmus, különc, donquijoteizmus

szecesszió, versciklus, kötetkompozíció, vezérvers, önmitologizálás, szimultán versritmus vagy bimetrikus verselés, filozófiai költészet, parafrázis, nominális és verbális stílus, irónia, homo aestheticus, versciklus, modernizmus, freudizmus, novellaciklus, alakmás, A Nyugat és nemzedékei, paródia, stílusparódia, műfajparódia,

Az irodalmi és kulturális hagyomány – helyi kötődés, nemzeti identitás, regionális kultúra, toposzok, motívumok, esztétikai minőségek.

A fejlesztés várt eredményei

Reflektál saját kommunikációjára, szükség esetén változtat azon. Felismeri a kommunikáció zavarait, kezelésükre stratégiát dolgoz ki.

A szó és jelentés viszonyát értő módon tudja feldolgozni a diák: lásson a mélyére a nyelvünk történeti változásainak.

Ismeri a magyar nyelv hangtanát, alaktanát, szófajtanát, mondattanát és alkalmazni tudja a tanult elemzési eljárásokat.

Ismeri és érti a nyelvrokonság fogalmát, annak kritériumait. Ismeri a magyar nyelv eredetének hipotéziseit és azok tudományosan megalapozott bizonyítékait. Érti, hogy nyelvünk a történelemben folyamatosan változik. Ismeri a magyar nyelvtörténet nagy korszakait, kiemelkedő jelentőségű nyelvemlékeit.

Tudja elhelyezni anyanyelvét a világ (pl. az általa tanult) nyelvei között. Felismeri és megnevezi a magyar és a tanult idegennyelv közötti hasonlóságokat és eltéréseket.

Tud helyesen írni és szükség esetén nyomtatott és digitális segédleteket használ.

Szótárhasználat, jegyzetkészítéskészségszinten legyen meg a diáknál.

Tudjon egybefüggő szöveget-beszédet írni, illetve azt szabatosan elő is adni.

Elolvassa a kötelező olvasmányokat és saját örömére is olvas. Jusson el a diák az egyéni olvasás kultúrájáig: saját olvasmányok kiválasztása, a kötelező olvasmányok értő feldolgozása.

Legyen képes az irodalmi alkotások szerkezetének, cselekményének áttekintésére; a vizsgált művet összetettségében látni: témák, szereplők, események. A lírai mű értelmezésében alkalmazza az általa tanult líraelméleti és líratörténeti fogalmakat (pl. lírai én, beszédhelyzetek, beszédmódok, ars poetica, szereplíra). A tantárgyhoz kapcsolódó fogalmakkal bemutatja a lírai mű hangulati és hangnemi sajátosságait, hivatkozik a mű verstani felépítésére. Szükség esetén a mű értelmezéséhez felhasználja történeti ismereteit. A mű értelmezésében összekapcsolja a szöveg poétikai tulajdonságait a mű nemzeti hagyományban betöltött szerepével.

Műnemeket, műfajokat ismerjen fel. Tudja megnevezni azok poétikai és retorikai jellemzőit.

Tanulmányai során ismereteket szerez a kulturális intézmények (múzeum, könyvtár, színház) és a nyomtatott, illetve digitális formában megjelenő kulturális folyóiratok, adatbázisok működéséről.

Memoriter: öt-tíz vers, dráma, illetve prózarészlet(ek) ismerete

11. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A 11. osztályos diákok elérkeznek abba a korba, amikor a társadalom átfogó valóságában keresik szerepüket. Érdeklik őket az összetettebb lelki folyamatok, szociális érzékenységük növekszik, amint abbahagyják a világ eseményei felett való puszta ítélkezést és fokozatosan rájönnek, hogy részt vállalhatnak a világ ügyeinek formálásában. Egyre inkább a saját tapasztalataikon nyugszanak ítéleteik. Saját életútjukkal kezdenek el foglalkozni. Most már megnő a fontossága annak, hogy a személyiségük fejlesztését szolgáló utat kövessék. Már kezdik érzékelni a világhatárokat: s szeretnék is meghódítani azokat. Ebben a már világ felé forduló időszakban fontos a kreativitás, hogy mindenki rátaláljon az önkifejezés számára lehetséges legalkalmasabb formájára. A magyarórák azt az igény igyekeznek kielégíteni, hogy a nyelv különféle szintjeit differenciáltabban és pontosabban érzékelhessék és segíti, hogy a diákok egyénibb módon közelíthessék meg a nyelvet. Az órák célja, hogy a diákok intenzívebben konfrontálódjanak az ember belső világával és a folyamattal, melynek során megtalálja én-tudatát. A diákok fokozatosan ráébrednek a mások iránti felelősségükre.

Órakeret: 173 óra

Előzetes tudás

Az előző osztályokban már a gyerekek elsajátították a szövegértés és a szövegalkotás összes képességét. Tudnak egybefüggő szöveget-beszédet írni, képesek az irodalmi alkotások szerkezetének, cselekményének áttekintésére; a vizsgált műveket összetettségében látni, felismerik a műfajokat, műnemeket. El tudják helyezni anyanyelvüket a világ más nyelvei között. Ezekre a kialakult képességekre építünk a 11. osztályban.

Tantárgyi fejlesztési célok

A kommunikációs folyamat összetevőinek azonosítása és értelmezése. A nonverbális kommunikáció alkalmazása különféle kommunikációs helyzetekben. Az értő figyelem alkalmazása. Az érvelés továbbfejlesztése, logikus gondolatmenet kialakítása. A kommunikációs zavarok, konfliktusok feloldásának eljárásai. Improvizációs, színpadi munka. A szókincs folyamatos gazdagítása a nyelv minden rétegére kiterjedően. A nyelv változásának tudatosítása, nyelvjárások, anyanyelvi tervezés és a nyelvi norma megismerése, gyakorlása. Különböző stílusok és stílusrétegek szövegalkotási gyakorlása, stilisztikai alapfogalmak megismerése, a stílushatások és stíluseszközök (szóképek, zeneiség) áttekintése. Szótárhasználat. Pragmatika, a megnyilatkozás fogalma, társalgási forduló, beszédaktus és együttműködési elv. A művek műfaji természetének megfelelő eljárások, megközelítési módok gyakorlása. Különböző olvasott vélemények összevetése, értelmezése és kritikája. Különböző korstílusokat, stílusirányzatokat reprezentáló szövegek megismerése, magyar és világirodalmi portrék, életművek tanulmányozása. Felkészülés a nagyobb anyaggyűjtést, önálló munkát igénylő szövegek megismerésére, írására. Adott feladathoz témához vázlat alapján különféle műfajú szövegek alkotása. Szövegek pontos értelmező felidézése és új helyzetben való alkalmazása. Kommunikációs események és szövegek önálló elemzése. Nézőpontok és a nézőpontváltások funkciójának értelmezése.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Első epocha

Wolfram von Eschenbach Parzivalja az epocha középponti témája. A középkori irodalom e meghatározott művével való foglalatosságunknak a „tudat evolúciója” címet is adhatnánk. A

11. osztályos diákot belső igénye hasonló szellemi irányokba tereli. Ehhez a Parzival-ban több fontos aspektust is megtalálhat: a találkozást a középkori udvari világgal, találkozást egy olyan társadalom korlátaival (és lehetőségeivel), amelyet külső elvek, rajta kívül álló erők irányítanak; a Gawan-mellékcselekményt, ami az emberi sötét mélységeket és a „te meg én" kapcsolattal összefüggő feladatok egész kozmoszát tárja fel. Magát a Parzival-történetet, ami a befeléfordulásra és az egyénnek a bukás, bűn, vezeklés és kegyelem állomásain áthaladó útjára összpontosul. A Parzival-történet önmagában nevelési eszköz lehet: a történelmet az általánossal és az egyénivel kombinálja, a fejlemények sora könnyebben áttekinthető, mint egy modern novellában. Így fontos (az átléphetetlen nyelvi-esztétikai-határok ellenére [vagy talán annál inkább] is), hogy a középkori ember szigorúan formált és befelé forduló lényével való találkozást a történetet élőbeszédben, közvetlen képiséggel élhessék meg a diákok: saját útkeresésükhöz merítenek erőt ebből a műből. Fontos, hogy a tanári bemutatás által ismerkedjenek meg a történettel, egy-egy részét a történetnek a megismerkedés után kapják kézhez és otthon olvassák el. Ez az udvari mű számos lehetőséget kínál esszéírásra, gyakorlatra a nyelv és nyelvi struktúra megalkotása terén. Történelmi tanulmányok és az irodalmi formák összefüggéseinek vizsgálatára.

Második epocha

A második, avagy „alternatív" epocha tárgya igen sokféle lehet. Ha folytatjuk a nagy magyar költők életútjának és költészetének vizsgálatát Ady Endre és Arany János után József Attila önmaga kutató magányos sorsa, magasságaival és mélységeivel egyedülálló lehetőség arra,hogy „komplementere" legyen a Parzival-történetnek. A magyarepocha címét nem sokkal a költő halála előtt kiadott gyűjteményes kötetének, a Medvetáncnak a mottója eleve sugallja: „Pokolra kell annak menni..."

Foglalkozhat az időszak a Parzival-motívumok megjelenésével a XIX–XX. századi irodalomban. Számos archetipikus téma jelenik meg, újra és újra az irodalomban, ahol új szempontokból kezelik őket és más megoldásokhoz vezethetnek (az önálló személyiséggé válás folyamata, istenkeresése, a fájdalom elszenvedése és okozása; „te meg én", a szeretet/szerelem minősége, a bűn és vezeklés, tetteink következményeiért való felelősség, tolerancia). A tanár választásától függ, hogy az irodalomtörténetre koncentrál vagy inkább úgy tanulmányoz szisztematikusan témákat, ahogyan azok megjelennek néhány kiválasztott műben.

Folytatható lehetne az előző évben gyakorló órákon megkezdett „ismerkedés" a XIX. századi magyar romantika irodalmának költészetével (Kölcsey, Vörösmarty, Petőfi, Arany). Ez kitekintéssel járhat az európai romantikus irodalomra is: angol, német, orosz romantika. Mindez a társadalmi, politikai, művészi és filozófiai hátterével egyetemben. Ide lehetne venni tematikus megközelítéseket is: pl. a képzelet szerepe a művészi szemléletben; a romantikus hős szerepe az irodalmi művekben, avagy a zsenikultusz megjelenési formái. De elképzelhető a történelmi tanulmányok párhuzamaként egy „teljes" áttekintése a magyar költészetnek Arany Jánosig. Tudatfejlesztésünk követése az is, ha egy-egy magyar feudális kori (századunk nagy költőjében kikristályosodó szellemi magatartást és „működést" figyeljük és hasonlítjuk az őt megelőzőkkel, illetve követőkkel. Például az alábbi „nyomvonalon": Janus Pannonius – Balassi – Zrinyi – Csokonai – Kölcsey.

Szintén kézenfekvő módon kínálkozik az előző epocha ellenpólusának a XIX. századi epikus irodalommal való foglalkozás Puskintól Csehovig olyan „tükörmetszetét" vehetjük így a keleteurópaiságnak, melyben mindannyian hitelesen látjuk meg még jelenünket is. Az osztály lelki minőségétől függően az epocha középponti tárgyába választható Puskin Anyeginje, Lermontov Korunk hőse. De talán legtanácsosabb ebben az életkorban az Ivan Iljics halálával és/vagy a Bűn és bűnhődéssel foglalkozni. Gogol és Csehov novellái sem elkerülendők. Olyan alakok jelennek meg ezekben a művekben, akiknek a „megismerésével" a jelenkori

emberi problémákig is – így önmagához – a lehető legközvetlenebbül és egyszersmind legközelebb juthat az olvasó. A diákok ezekben a művekben sorsokat követhetnek nyomon. Megismerik a szláv kultúra egy szeletét, a kelet-európaiság fogalmát, ezáltal közelebb juthatnak saját gyökereikhez.

A magyar regényirodalomban talán a Midász-motívum tárgyalása jelenthet valamiféle párhuzamot (Jókai Mór: Az aranyember, Ambrus Zoltán: Midász király)

Esszék és nyelv(a lehetséges gyakorló órák is)

Ezen az évfolyamon már megfelelő formájában jelenhet meg az elemzés mint írásbeli gyakorlat: önállóan végzett, módszeres analizálásból születhetnek meg a diákok vitalitásával és kreativitásával áthatott szintézis értékű esszék. Ez korábban nem lehetett csak távlati cél, mostanra viszont már elvárásként jelenhet meg, hiszen az utolsó év írásbeli éves munkájának elkezdéséhez ennek már, elengedhetetlen alapként meg kell lennie. Ugyanígy nagyon fontos az elsajátítása (felismerési és alkalmazási készség felismerése) a különböző nyelvi stílusoknak: a hangsúlyt itt is a gyakorlati feladatokra kell helyezni. A diákok már-már készen állnak eljövő felnőtt életük felé megtenni az első lépéseket: alapvető segítség számukra a kommunikációs tájékozódási módok ismerete – akár a közéleti, akár a tudományos nyelvhasználatról van szó. Az esszéírás, a történelmi tanulmányok és a magyar regényirodalom összekapcsolására gyakorló órák kihasználásaként kiváló lehetőség a XIX. századi nagy regényíróink műveivel való foglalatosság: Eötvös József: Magyarország 1514-ben, Kemény Zsigmond: Rajongók; Mikszáth Kálmán: Fekete város.

Ajánlott irodalom

Puskin: Anyegin, Stendhal: Vörös és fekete, Lev Nyikolajevics Tolsztoj: Ivan Iljics halála, Anna Karenina, Mihail Dosztojevszkij: Bűn és bűnhődés, Anton Pavlovics Csehov: 6-os számú kórterem, Három nővér, Platonov, Cseresnyéskert, Jókai Mór: Az aranyember, Mikszáth Kálmán: Beszterce ostroma, Tót atyafiak, Jó palócok, Móricz Zsigmond: Rokonok, Úri muri, Novellák, Karinthy Frigyes: Utazás a koponyám körül, novellák, Déry Tibor: Szerelem, Örkény István: Egypercesek, Sánta Ferenc: Novellák, Húsz óra, Szabó István: Novellák, Fejes Endre: Rozsdatemető, Sinka István: A fekete bojtár vallomásai, Szabó Dezső: Az elsodort falu, XX. századi magyar költészet, Babits Mihály, Kosztolányi Dezső, József Attila összes versei.

Kapcsolódási pontok

Az anyanyelvi nevelés minden tantárgyhoz kapcsolódik. Külön kiemelendő a dráma, a beszédfejlesztés és az érthető beszédtechnika gyakorlása miatt. Az esszéírás technikáinak elmélyítése a történelemtanítás szempontjából is fontos.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Romantika, realizmus, nagyregény, regény szerkesztési módok, novella, lovagregény, lovagi epika, narráció, elbeszélő költemény, verses regény, krimi, stilisztikai alapfogalmak, stílusrétegek részletes szókészletének fogalmai, analizálás és szintetizálás, esszé, kritika, a sajtónyelv kifejezési formái, nyelvművelés, nyelvromlás, nyelvi változások alapfogalmai, zsenikultusz, spleen-életérzés, önismeret, empátia, együttérzés, elfogadás.

Szöveg, szövegösszefüggés, beszédhelyzet; szövegmondat, bekezdés, tömb, szakasz; szövegkohézió (témahálózat, téma-réma, szövegtopik, szövegfókusz, kulcsszó, cím); szövegpragmatika (szövegvilág, nézőpont, fogalmi séma, tudáskeret, forgatókönyv); nyelvtani (szintaktikai) tényező (kötőszó, névmás, névelő, határozószó, előre- és visszautalás, deixis, egyeztetés); intertextualitás, összefüggő szóbeli szövegek: előadás, megbeszélés, vita; a magánélet színtereinek szövegtípu-

sai: levél, köszöntő stb.; esszé, stílus, stilisztika, stílustípus (bizalmas, közömbös, választékos stb.); stílusérték (alkalmi és állandó); stílusréteg (társalgási, tudományos, publicisztikai, hivatalos, szónoki, irodalmi); stílushatás; néhány gyakoribb szókép és alakzat köznyelvi és irodalmi példákban, jelentésszerkezet, jelentéselem, jelentésmező, jelhasználati szabály; denotatív, konnotatív jelentés; metaforikus jelentés; motivált és motiválatlan szó, hangutánzó, hangulatfestő szó; egyjelentésű, többjelentésű szó, azonos alakú szó, rokon értelmű szó, hasonló alakú szópár, ellentétes jelentés, középkor, korstílus, művelődéstörténet, romanika, gótika, patrisztika, skolasztika, katedrális, vallomás, legenda, rím, egyházi kultúra, lovagi kultúra, trubadúr, moralitás, vágáns költészet, nyelvemlék, szövegemlék, gesta, krónika, intelem, kódex, prédikáció, Pokol, Purgatórium, Paradicsom, emberiségköltemény, allegória, szimbólum, tercina, balladaforma, rondó, rím, oktáva, testamentum, haláltánc, oximoron, históriás ének, széphistória, lovagregény-paródia

korstílus, romantika, verses regény, történelmi regény, felesleges ember

irányregény, utópia, szigetutópia, nemzeti szemlélet, korszerű népiesség

megnyilatkozás, társalgás, társalgási forduló, szóátvétel, szóátadás; beszédaktus (lokúció, illokúció, perlokúció); deixis; együttműködési elv, szinonimaszótár, rétegnyelvi szótár, írói szótár, nyelvi tervezés, nyelvpolitika, nyelvművelés, nyelvtörvény, nyelvi norma; nyelvváltozatok; vízszintes és függőleges tagolódás; nyelvjárások, regionális köznyelv, tájszó; csoportnyelv, szaknyelv, hobbinyelv, rétegnyelv; szleng, argó; kettősnyelvűség, kétnyelvűség, kevert nyelvűség; nemzetiségi nyelvek, klasszikus modernség, realizmus, realista regény, mindentudó elbeszélő, tolsztojanizmus, visszatekintő időszerkezet, analitikus dráma, drámaiatlan dráma, lírai dráma, népnemzeti irodalom, filozófiai dal, naturalizmus, szabad függő beszéd, transzilván irodalom

A fejlesztés várt eredményei

A különböző hangnemeket, stílusokat, stíluselemeket, stílushatást, stíluskorszakokat, stílusrétegketismerje fel a diák, s tudjon megszólalni az általa választottakban. Ismeri a nyelvhasználatban előforduló különféle nyelvváltoztatokat, (nyelvjárások, csoportnyelvek, rétegnyelvek), összehasonlítja azok főbb jellemzőit. Az anyanyelvről szerzett ismereteit alkalmazva képes kommunikációjában a megfelelő nyelvváltozat kiválasztására, használatára. Ismeri anyanyelvét, annak szerkezeti felépítését, nyelvhasználata tudatos és helyes.

Szövegalkotási készségében helyesírásában jusson el az önellenőrzésig. Összefüggésrendszerében teljes, tudatosan felépített szöveget tudjon írni, illetve ehhez hasonlóan élőszóbeli előadást alkotni. Ismerje a szöveg fogalmát, jellemzőit, szerkezeti sajátosságait, valamint a különféle szövegtípusokat és megjelenési módokat. Ismerje fel és alkalmazza a szövegösszetartó grammatikai jelentésbeli elemeket, szövegépítése arányos és koherens legyen. Szövegelemzéskor ismerje fel az alakzatokat és a szóképeket, tudja értelmezni azok hatását, szerepét, megnevezni típusaikat.

Tudjon a diák egyszerre analizálóan és szintetizálóan közelíteni irodalmi kérdésekhez, értse meg és tudja elemezni az irodalmi mű jelentésszerkezetének szintjeit Értelmezésében felhasználja irodalmi és művészeti, történelmi, művelődéstörténeti ismereteit. Összekapcsolja az irodalmi művek szerkezeti felépítését, nyelvi sajátosságait azok értéktartalmával és értékszerkezetével. Az irodalmi művekben felbukkanó és emberi életeket érintő kérdéseket mérje saját világlátásához.

Összehasonlít egy adott irodalmi művet annak adaptációival (film, festmény, zenemű, animáció, stb.). Tájékozottságot szerez régiója magyar irodalmáról.

Elolvassa a kötelező olvasmányokat és saját örömére is olvas. Memoriter: öt-tíz vers, dráma-, illetve prózarészlet(ek),ismerete.

12. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A diákok 18. életévük körül tudatosan keresik azt a társadalmat és világot, ami minden embert megillet, s aminek építésében részt kívánnak venni. Ezt a lépést meglehet élni úgy is mint hatalmas előrelépést, óriási lehetőséget, és úgy is, mint hatalmas egzisztenciális krízist. Két egymással ellentétes erőt kell összeegyeztetniük az erősödő individualitást és a növekvő, mindenre kiterjedő figyelmet. Kérdésük az, hogyan befolyásolhatják ők a világ alakulását, mit kell tenniük annak formálásáért. Mit jelent a mai világban élni? Készen állok-e erre? Mire akarom energiáimat fordítani? Számtalan kérdés merül fel a hivatással, párkapcsolattal, életvitellel és életcélokkal kapcsolatos reményeik és félelmeik kifejezéseként. Ezek mögött van egy mélyebb, esetleg rejtett kérdés: melyek az emberi tudás korlátai? Mi az ember morális cselekedeteinek alapja? Mi a gonosz? Mi az emberi élet értelme? A magyaróráknak figyelembe kell vennie az ezekből fakadó impulzusokat. A modern problémákat a világirodalom tükrén keresztül lehet megvitatni. Irodalmi áttekintés következik, ennek célja, hogy szintézist tudjanak teremteni az eddig tanultak és a saját életük között. Ennek hangsúlyos eleme a XX. századi történelem megjelenése az irodalomban és az irodalom egyes határterületeinek vizsgálata. Különböző portrék, életművek, metszetek és szemelvények segítségével a diákok átfogó képet kapnak az egyes irodalomtörténeti korszakok jellemzőiről.

Órakeret: 177 óra

Előzetes tudás

Az ebben az évben végzett munka már lefektetett alapokra épül, leírások, dialektikus esszék, költészeti és egyéb szövegek elemzése, stílusgyakorlata. Ezekre a diákok teljes tudatossággal készülnek. Szintetizáló és analizáló képességeik fejlesztése elmélyül.

Tantárgyi fejlesztési célok

A szókincs folyamatos gazdagítása a nyelv minden rétegére kiterjedően. Felkészülés az élethosszig tartó tanulás feladataira. Különböző műfajú és rendeltetésű szövegek szerkezetének és jelentésrétegeinek feltárása és értelmezése. Az információs, kommunikációs társadalom műfajainak megfelelő olvasási szokások gyakorlása, a digitális kommunikáció és a munka világában használatos szövegek megismeréseAz ezekhez kapcsolódó világ felismerése, kiküszöbölése. Szövegalkotás a társadalmi élet minden fontos területén a papíralapú és az elektronikus műfajokban (levél, önéletrajz, kérvény, pályázat stb.). A szöveg fogalmának, szerkezetének, típusainak vizsgálata, a szövegkohézió és a szövegértelem tudatosítása. Nyelvi elemek különböző stílusértékéről tapasztaltak tudatos alkalmazása a szövegértésben és szövegalkotásban. A verbális és nem verbális információk együttes kezelése, megértése (illusztrációk, ábrák, tipográfia, grafikonok értelmezése szövegösszefüggésben). Tájékozódás a nyelvközösség és a nyelvi rendszer történetének főbb szakaszaira vonatkozóan. A nyelvi állandóság és változás okainak kutatása. Napjaink nyelvi változásainak felismerése. A magyar nyelv eredetének vizsgálata. Igény a társadalmi közösségi és egyéni konfliktusok megértésére, a morális gondolkodásra és ítéletalkotásra. Konfliktuskezelési eljárások alkalmazása. Különféle műfajok más művészeti ághoz tartozó művek összehasonlítása.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Első epocha

Az eredeti német tanterv szerint Goethe Faustjával foglalkoznak: a német irodalomban ez a mű fejezi ki legösszetettebben a modern ember tudáskeresését. Számtalan téma bukkanhat fel a szöveg tanulmányozásakor. Az osztály beszélgethet a tudományos kutatások morális és etikai korlátairól, a gonoszról, a szabadságról és a felelősségről, szerelemről, egoizmusról, bűnről, transzcendenciáról. Magyarországon Madách Imre Az ember tragédiája című drámaköltemény immár évszázadosnak mondható tanítási tapasztalatként állítható, hogy kérdésfeltevésének minőségében, a téma tartalmi és formai keretében mindig inspirálóan hat a diákokra. Koncepciójában, egyetemes kitekintésében, a nyilvánvalóan ihlető Fausttól nem marad el, gondolati letisztultságában pedig már nyelvi unikumnak számít jelen korunkban, a szintézis teremtésére a lehető legjobb alkalmat kínálja. Bármelyik tematikát is választjuk mellettük vagy őket kiváltva érdemes a XX. századi magyar költészetünket tovább kutatva a diákokkal ebben az évben is költői életutakat vizsgálunk. Hiszen, ha Pilinszky Jánosra vagy Weöres Sándorra gondolunk újra olyan életprogramokkal – igazi költőkkel – találkozhatnak a diákok, amelyekben emberi életek, művészlétben való maradéktalan feloldódását láthatják meg: mindketten a harmadik évezredre „készültek”, egy korszak lezárulását jelezték életművükkel – s így példázták: a XX. század második felében költőnek lenni nem póz, nem szerep, még csak nem is tehetség, hanem sokkal inkább életminőség, emberi minőség kérdése.

Második epocha

Ha az egyik epocha egyetlen művel, költői életművel foglalkozik, a második áttekintést adhat vagy a magyar, vagy a világirodalomról. Esetleg több remekművet is be lehet mutatni önmagukban vagy összehasonlítva egymással. Logikusnak tűnik modern alkotásokra koncentrálni, de nem feledjünk el régebbi műveket, amik megmutatnak valamit abból, amire az embernek szüksége van az életben. Így hát, egyetlen dolgot érdemes elérni a diákoknál: maradjanak nyitottak bármilyen irodalmi irányzat iránt. Ahelyett, hogy kész véleményt adnánk költészetről vagy irodalomról, inkább a különféle irodalmi minőségek iránti érzékenységüket erősítsük továbbra is. Engedjük őket, hogy elgondolkozzanak és a nagy művekről saját véleményt formáljanak, ehhez már megkapták a megfelelő alapokat.

Esszék és nyelv

A diákokat az eddig alkalmazott különféle gyakorlatokkal lehet, az írott nyelv jobb értéséhez, azok feldolgozásához, általuk teremtett szövegek megírásához hozzásegíteni. Szövegelemzéseket már autonóm módon alkotnak maguk is. A különböző korok műveiről, de a világról általában önálló véleménnyel rendelkeznek. Elvárható teljesítmény már tőlük ekkor, hogy felismerjék a különböző irodalmi korok jellemzőit, műfajait. Megbeszélhetik gondolataikat, írhatnak esszéket bizonyos kérdések felvetésére, mindez azt jelenti, hogy az irányukba megjelenő követelményekkel szemben, megnövekedett igényességgel kell bírniuk. Jól kiegészítheti ezt, s mintegy eddigi nyelvi tanulmányaik rendszerezését is adhatja, ha valamelyest textológiai ismereteket szereznek. Emellett nyelvtani tanulmányaikban is megjelenik az áttekintő jelleg. A tematikus/szintetizáló megközelítések itt is célszerűek: pl. nyelvtörténeti változások; a magyar helyesírás kialakulása; a nyelvújítás, a magyar nyelv szinkronvizsgálata. Az előző évben elkezdett módszeresebb foglalkozást a regényekkel – nagyregényekkel, a szakórák kereteiben tovább lehet folytatni: vannak olyan XX. századi magyar írások, melyek közvetlenül kapcsolják irodalmunkat – talán mondható – „világirodalom vérkeringésébe”: Krúdy Gyula, Móricz Zsigmond, Kosztolányi Dezső, Ottlik Géza prózájára gondolhatunk itt elsősorban.

Ajánlott szépirodalom

Goethe: Faust, William Shakespeare: Hamlet, A vihar, Szent Iván éji álom, Mihail Bulgakov: Mester és Margarita, Samuel Beckett: Godot-ra várva, Franz Kafka: Átváltozás, A kastély, Thomas Mann: Mário és a varázsló, Tonio Kröger, Varázshegy, Hermann Hesse: Az üveggyöngyjáték, A. Huxley: Szép új világ, G. Orwell: 1984, Dürrenmatt: Fizikusok, Nagy Romulus, Az öreg hölgy látogatása, G. Garcia Márquez: Száz év magány, Szolzsenyicin: Ivan Gyenyiszovics egy napja, Semprun: Nagy utazás, Madách Imre: Az ember tragédiája, Ottlik Géza: Iskola a határon, Spíró György: Az imposztor, Csurka István: Házmestersirató ; XX. századi magyar költészet: Nagy László, Nemes Nagy Ágnes és Pilinszky János és Weöres Sándor összegyűjtött versei

Kapcsolódási pontok

Az anyanyelvi nevelés minden tantárgyhoz kapcsolódik. Az esszéírás technikáinak elmélyítése a történelemtanítás szempontjából is fontos. Külön kiemelendő a dráma a 12. osztály színdarabjának megtanulása és bemutatása miatt.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Nyelvtörténet, nyelvfejlődés, nyelvcsalád, nyelvrokonság, nyelvi gondolkodás, szinkron és diakron vizsgálat, nyelvi jel és jelrendszer, posztmodern irodalom, archaikus nyelvhasználat, drámai nyelv, jelenetezés, a hivatalos élet színtereinek szövegtípusai: levél, kérvény, önéletrajz, motivációs levél, beadvány, nyilatkozat, meghatalmazás, egyszerű szerződés, önéletrajz, emberiségdráma, emberiségköltemény, drámai költemény, történelemfilozófia, történeti színek, keretszínek, falanszter, Új Idők, nemzeti konzervativizmus, színmű, dekadencia; életfilozófia, pszichoanalízis; a nyelv és a személyiség válsága; avantgárd; futurizmus, dadaizmus, expresszionizmus, konstruktivizmus, kubizmus; szabad vers, kései modernség, objektív költészet, intellektuális költészet, abszurd dráma, kétszintes dráma, mítoszregény, posztmodern

tárgyias tájvers, komplex kép, óda, dal, műfajszintézis, létértelmező vers, önmegszólító vers, dialogizáló versbeszéd, groteszk, abszurd, egyperces, családregény, kálvinista és katolikus értékrend szembenállása, önéletrajziság, életrajzi ihletettség, kulturális veszteség, ekloga, eklogaciklus, razglednica, szerepvers, ,,Fényes szellők nemzedéke”; tárgyias irodalom, totalitárius, történelmi dráma

A fejlesztés várt eredményei

A 12. osztály színdarabja: a 12. osztály kiemelkedő pontja a maguk által választott, alaposan elemzett és művészien kivitelezett színdarab. A diákok azon túl, hogy szerepelnek az előadásban a színpadra állítás valamennyi területén részt vesznek: plakátok, díszletek, kosztümök készítése, zene, színpadi rendezés. Nem lehet kellő mértékben hangoztatni annak jelentőségét, hogy a szereposztás mennyire fontos valamennyi diáknak saját életútja, de az osztály közösségi életének végső „lekerekítése” szempontjából is. A színdarab a beszéd/nyelv erejének átélésére ad alkalmat. A retorika kérdéseivel való foglalatosság által a diákok megtapasztalhatják, miként lehet emberekre hatni. Ez hasznos tapasztalatokhoz juttathatja őket bármilyen művészi produkció megközelítésekor, de segít abban is, hogy felismerjék, ha esetleg manipulálni akarják őket.

Felismeri és elemzi a tömegkommunikáció befolyásoló eszközeit, azok céljait és hatásait. Etikusan és kritikusan használja a hagyományos papír alapú, illetve a világhálón található és egyéb digitális adatbázisokat.

Az irodalmi mű értelmezése során figyelembe veszi a mű keletkezéstörténeti hátterét, a műhöz kapcsolható filozófiai és eszmetörténeti szempontokat. Összekapcsolja az irodalmi művek szövegének lehetséges értelmezéseit azok társadalmi-történelmi szerepével, jelentőségével. Össze tud kapcsolni irodalmi műveket különböző szempontok alapján (motívumok, történelmi, erkölcsi kérdésfelvetések, művek és parafrázisaik). Epikai és drámai művekben önállóan értelmezi a cselek-

ményszálak, a szerkezet, az időszerkezet (lineáris, nem lineáris), a helyszínek és a jellemek összefüggéseit. Epikai és drámai művekben rendszerbe foglalja a szereplők viszonyait, valamint összekapcsolja azok motivációját és cselekdeteit. A drámai mű értelmezésében alkalmazza az általa tanult drámaelméleti és drámatörténeti fogalmakat (pl.: analitikus és abszurd dráma, epikus színház, elidegenedés).

Összehasonlít egy adott irodalmi művet annak adaptációival (film, festmény, zenemű, animáció, stb.).

Az eddig tanult fogalmak rendszerező ismétlése

Elolvassa a kötelező olvasmányokat és saját örömére is olvas.

MATEMATIKA

Bevezetés 1-4. évfolyam

A matematikában is, mint minden más tárgyban, a gyerekek természetét figyelembe kell venni. A matematikatanítás három szakaszra tagolódik a Waldorf-iskolában. Az első három osztályt felölelő első szakaszban a számtant a gyermekek életfunkcióival közvetlenül kapcsolódó tevékenységi területről hívjuk elő, itt a ritmusra és művészi képzelőerőre építünk, a számokkal végzett munkát ritmikus mozgással is segítjük, legyen az futás, tapsolás vagy ugrás. A kisgyermek a 9. életév tájékáig a világot egységben látja. A számolástanításban kezdetben az egészből indulunk ki, és az egésztől haladunk a részek felé. A harmadik osztály végén a gyerekek biztonsággal mozognak a természetes számok világában. Mikor 10 éves korban az egységes világ töredezni kezd, eljön az ideje, hogy a törtekkel foglalkozzunk. A gyerekek egyre tudatosabban élnek a világban, így a számtanfeladatoknak is közelebb kell kerülniük a mindennapi élethez, valódi, praktikus, gyakorlati példákkal kell foglalkoznunk. Így a 4-8. osztályt felölelő második szakaszban a fő hangsúly teljes mértékben áttolódik a gyakorlatra. A 9. osztállyal kezdődő harmadik szakaszba való átmenetre a racionális szempontok belépése jellemző.

1. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Az akaratlagos tevékenység dinamikájának bensővé kell válnia a megszámlálhatóság megtapasztalása által. A képszerű ábrázolásban megnyilvánuló számminőség kell, hogy motiválja a gyermekek tevékenységét. Fontos szempont a test-orientált értelem iskolázása a mozgási tapasztalatok, a mozgáslehetőségek (nagy és finom motorikus mozgások) kihasználása, valamint a koordinációs gyakorlatok által. Emellett lényeges elem a számolástanulás első időszakában a képek alkalmazása.

Eleinte fontosnak látszik a tulajdonképpeni számolás lehető legkonkrétabb, legszemléletesebb megközelítése, valamint „az egésztől a részek felé” vezérmotívum szem előtt tartása. Ez azt jelenti, hogy ki kell alakítani az analitikus és a szintetikus gondolkodás helyes kapcsolatát.

A számolás tanításában kezdetben analitikusan kell eljárni. Az 1-ből, mint egységből kiindulva kvalitatív módon mutatjuk meg a többi számot 1-től 10-ig. A számok írása a szemléletesebb római számokkal kezdődik, amelyek az arab számoknál kevésbé absztraktak. Ezt követi az arab számok használata. A számfogalom kialakítását történetekkel segítjük, hogy a gyerekek érzelmi kapcsolatot tudjanak kialakítani a számokkal, így ne csupán egy absztrakt szimbólum-rendszert lássanak a számokban. A számok bevezetését követi a négy alapművelet bevezetése. Az első években a fejszámolás képességének kialakítása kap nagyobb hangsúlyt és csak bemutató jelleggel ismerik meg a négy alapműveletet leíró matematikai jelrendszert. Tehát a szóbeliség kap nagyobb hangsúlyt a feladatok elvégzésénél. A matematikai műveleteket kezdetben analitikus módon – az egészből, az eredményből kiindulva – részekre bontással vezetjük be. Ezzel a módszerrel a gyerekek a matematika válaszok lehetőségének sokszínűségét is megtapasztalhatják. A négy alapművelet egyszerre kerül bevezetése. A számsorok ritmikus, mozgásos tanulása is elkezdődik.

A feladatokat általában közösen vagy kisebb-nagyobb csoportban oldják meg, az egyéni feladatmegoldások még ritkán jelennek meg.

Órakeret: 120 óra

Előzetes tudás

A gyerekek számlálási képessége, eddigi számélményeik.

Tantárgyi fejlesztési ***célok***

Elsődlegesen a számfogalom kialakítása a tanulókban. Számjegyek írásának elsajátítása. A négy alapművelet segítségével a fejszámolás képességének fejlesztése.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Tudatos megfigyeléseket tesz a környező világ tárgyaira, ezek viszonyára vonatkozóan; tájékozódik a környező világ mennyiségi és formai világában. Megérti a tanult ismereteket és használja azokat a feladatok megoldása során. A környezetében lévő dolgokat szétválogatja, összehasonlítja és rendszerezi egy-két szempont alapján. Megkülönböztet, azonosít egyedi konkrét látott, hallott, mozgással, tapintással érzékelhető tárgyakat, dolgokat, helyzeteket, jeleket. Válogatásokat végez saját szempont szerint személyek, tárgyak, dolgok, számok között. Felismeri a mások válogatásában együvé kerülő dolgok közös és a különválogatottak eltérő tulajdonságát. Folytatja a megkezdett válogatást felismert szempont szerint. Személyek, tárgyak, dolgok, szavak, számok közül kiválogatja az adott tulajdonsággal rendelkező összes elemet. Azonosítja a közös tulajdonsággal rendelkező dolgok halmazába nem való elemeket. Megnevezi egy adott tulajdonság szerint ki nem válogatott elemek közös tulajdonságát a tulajdonság tagadásával. Adott elemeket elrendez választott és megadott szempont szerint is. Sorba rendezett elemek közé elhelyez további elemeket a felismert szempont szerint. Két, három szempont szerint elrendez adott elemeket többféleképpen is. Megkeresi egyszerű esetekben a két, három feltételnek megfelelő összes elemet, alkotást. Megfogalmazza a rendezés felismert szempontjait. Tudatosan emlékezetébe vési az észlelt tárgyakat, személyeket, dolgokat, és ezek jellemző tulajdonságait, elrendezését, helyzetét; tudatosan emlékezetébe vés szavakat, számokat, utasítást, adott helyzetre vonatkozó megfogalmazást. Kérésre, illetve problémahelyzetben felidézi a kívánt, szükséges emlékképet. Alkalmazza a felismert törvényszerűségeket analógiás esetekben összekapcsolja az azonos matematikai tartalmú tevékenységek során szerzett tapasztalatait. Számlálás és egyszerű fejszámolás 1-től 100-ig tartó számkörben. A számjegyek elsajátítása, kiindulva római/székely számjegyekből, amelyet az arab számjegyek bevezetése követ. Négy alapművelet bevezetése és alkalmazása a természetese számok körében 1-20-ig terjedő számkörben. Fejszámolás gyakorlása a megadott számkörben. Az alapműveletekhez kapcsolódó alapvető matematikai műveleti jelek megismerése. Számsoros mozgásos bevezetése.

Kapcsolódási pontok

A számlálás az egész életünket átszövi. Minden első osztályban tanított tantárgy lehetőséget biztosít a számlálásra, a négy alapművelet gyakorlására.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Számlálás. Minőségi számfogalom. Összeadás, kivonás, szorzás, osztás. Igaz-hamis, kisebb, nagyobb, ugyanakkora, több, kevesebb, ugyanannyi. Párosítás, bontás számlálás, becslés.

Jobb, bal, le, fel, előtte, mögötte, mellette, kint, bent, előre, hátra, távolabb, közelebb.

A fejlesztés várt eredményei

A tanulók eligazodnak az 1-től 100-ig tartó számkörben. A számjegyeket ebben a tartományban felismerik. Fejben képesek egyszerű fejszámolásokat elvégezni a 100-as számkörben. Biztonsággal számolnak fejben és írásban a 1-20-ig terjedő számkörben.

2. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A második osztályban folytatódik az első osztály tanulási folyamata. A feladatok még mindig szóban hangoznak el, és fejszámolás segítségével oldják meg a tanulók. A mozgásgyakorlatok tovább kísérik a számolástanulást. Tapssal, lépéssel és egyéb ügyességet fejlesztő gyakorlatokkal: ujjgyakorlatokkal, fonaljáték segítségével fejlesztjük a koncentrációs és memória képességet és a finom motorikus készséget. Az írásos feladatok egyre nagyobb hangsúlyt kapnak a szóbeli megoldások mellett. Gyakoroljuk az analitikus és szintetikus formában megfogalmazott számolási feladatok leírását. A számsorok gyakorlásával egyidejűleg bevezetésre kerül a szorzótábla. A szorzótáblák elsajátítását segítik a számsorok grafikus megjelenítése.

Órakeret: 120 óra

Előzetes tudás

Az első osztályban kialakult számfogalom és a négy alapművelet ismerete.

Tantárgyi fejlesztési célok

A tanulók koncentrációs képességének fejlesztése. A számolás iránti érdeklődés fenntartása. A természetes számok fogalmának bővítése. A négy alapművelet számkörének bővítése.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Helyes képzete van a természetes számokról, érti a számnevek és számjelek épülésének rendjét. A számkör kibővítése. A négy alapművelet gyakorlása 100-as számkörben. Helyesen értelmezi az alapműveleteket tevékenységekkel, szövegekkel, és jártas azok elvégzésében fejben. Megfigyeli jelenségek matematikai tartalmát, és le tudja ezeket írni számokkal, műveletekkel vagy geometriai alakzatokkal. Életkorának megfelelően eligazodik környezetének térbeli és időbeli viszonyaiban. Érti a korának megfelelő, matematikai tartalmú hallott és olvasott szövegeket. Barkochbázik valóságos és elképzelt dolgokkal is, kerüli a felesleges kérdéseket. Példákat gyűjt konkrét tapasztalatai alapján matematikai állítások alátámasztására. Egy állításról ismeretei alapján eldönti, hogy igaz vagy hamis. Ismeretei alapján megfogalmaz önállóan is egyszerű állításokat. Fejszámolás gyakorlása. A négy alapművelet gyakorlása (a feladatmegoldás alapja még mindig a fejszámolás). Több különböző számtani műveletet tartalmazó feladatok bevezetése és leírása. Egyszerű szöveges feladatok megoldása. Az oszthatóság szabályszerűségeinek vizsgálata a páros és páratlan számok megismerésével. Számsorok rendszeres gyakorlása, ismerete. A szorzótáblák bevezetése 1-től 10-ig. Részt vesz memóriajátékokban különféle tulajdonságok szerinti párok keresésében. Megfogalmazza a személyek, tárgyak, dolgok, időpontok, számok, testek, síklapok közötti egyszerű viszonyokat, kapcsolatokat. Megfogalmazza a felismert összefüggéseket. Összefüggéseket keres sorozatok elemei között.

Kapcsolódási pontok

Idegen nyelveken folytatódhat a számlálás és számolás. A formarajz szimmetria-formáiban is megjelenik a számolás, de a második osztály más tevékenységeiben is megvan a lehetőség a matematikai feladatok gyakorlására.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Számtani sorok vizsgálata, páros és páratlan számok, alapműveletek. Számjegy; egyjegyű, kétjegyű számok; páros, páratlan. Összeadás, kivonás, összeg, különbség, szorzás, bennfoglalás, egyenlő részekre osztás. Művelet, egyenlővé tevés. Többszörös. Kerek tízes. Szabály, sorozat, számsorozat, növekvő, csökkenő, kapcsolat, számpár, számhármas.

A fejlesztés várt eredményei

A tanulók képesek 100-as számkörben biztonsággal a négy alapműveletet elvégezni fejben és leírt formában. Ismerik a több műveletet tartalmazó feladatokat. Ismerik a páros és a páratlan számokat. Emlékezetből tudják a számsorokat és a szorzótábla egyszerűbb sorait.

3. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Amíg a korábbi évfolyamokon a számlálást és számolási feladatokat konkrét feladatokhoz kötöttük, addig a harmadik osztályban a számfogalmat a különböző mérésekkel és a mértékegységek bevezetésével általánosítjuk. A méréseket kezdetben alkalmilag választott, később szabvány egységekkel végezzük. A mérés-korszakban a gyerekek által a mindennapokban használt és „belakott” tereket vizsgáljuk. A mérés eszköze, a mérték az emberhez kötődik, ezzel szembesülnek a tanulók. A mértékegységek kialakulásának szociális szerepét és az egységes mértékegységek használatának fontosságát tapasztalják meg ezáltal. A mérés során a számegyenes bevezetésére is sor kerül.

Ebben az osztályban megismertetjük az írásbeli alapműveletekhez kapcsolódó feladatmegoldások módszereit, amelyek elsajátítása nagy hangsúlyt kap. Az „írásbeliség” a matematikában a helyi-és alaki értékek megértésében nyújt segítséget. A fejszámolás továbbra is lényeges eleme a matematika-tanulásnak. Ehhez kapcsolódóan a szorzótábla egyéni, emlékezetből való ismerete a tanév végéig megtörténik.

Órakeret: 110 óra

Előzetes tudás

A négy alapművelet használata fejben és írásban a százas számtartományon belül. Számsorok és a szorzótábla kezdeti ismerete.

Tantárgyi fejlesztési célok

A számfogalom általánosabb fogalommá válik. Megismerik a tér, tömeg, űrtartalom és idő meghatározását, a tanult mértékegységeket alkalmazzák. Ezzel párhuzamosan megismerkednek az írásbeli számolás technikai eljárásaival. A közös feladatmegoldást egyre többször az egyéni feladat megoldások váltják fel.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Jártas a mérőeszközök használatában, a mérési módszerekben. Két szempontot is figyelembe vesz egyidejűleg. Megbecsül, mér alkalmi és szabványos mértékegységekkel hosszúságot, töme-

get, űrtartalmat és időt. Mértékegységek ismerete, mérés választott és kialakított egységekkel. Tömeg, hosszúság, űrtartalom, idő fogalmának kialakítása.

Helyesen alkalmazza a mérési módszereket, használ skálázott mérőeszközöket, helyes képzete van a mértékegységek nagyságáról. Helyesen használja a hosszúságmérés, az űrtartalommérés és a tömegmérés szabványegységei közül a következőket: mm, cm, dm, m, km; ml, cl, dl, l; g, dkg, kg. Ismeri az időmérés szabványegységeit: az órát, a percet, a másodpercet, a napot, a hetet, a hónapot, az évet. Fejszámolás fejlesztése. Többjegyű számok összeadása és kivonása fejben. Számtani műveletek számkörének bővítése 1000 fölé. A számok helyi-és alaki értékének bevezetése. Összekapcsolja a tízes számrendszerben a számok épülését a különféle számrendszerekben végzett tevékenységeivel. Érti a számok, százasokból, tízesekből és egyesekből való épülését, százasok, tízesek és egyesek összegére való bontását. Érti a számok számjegyeinek helyi, alaki, valódi értékét Megfogalmazott problémát tevékenységgel, megjelenítéssel, átfogalmazással értelmez. Az értelmezett problémát megoldja. A problémamegoldás során a sorrendben végzett tevékenységeket szükség szerint visszafelé is elvégzi. Megoldását értelmezi, ellenőrzi. Kérdést tesz fel a megfogalmazott probléma kapcsán.

A négy írásbeli alapművelet bevezetése és gyakorlása. Kétjegyű számok szorzása írásban. Osztás egyjegyű számokkal írásban. Számok kapcsolatainak vizsgálata, osztó és többszörös fogalma Ismert műveletekkel alkotott sorozat, táblázat szabályát felismeri; ismert szabály szerint megkezdett sorozatot, táblázatot helyesen, önállóan folytat. Tárgyakkal, számokkal kapcsolatos gépjátékhoz szabályt alkot; felismeri az egyszerű gép megfordításával nyert gép szabályát. Felismer kapcsolatot elempárok, elemhármasok tagjai között. Szabályjátékok során létrehoz a felismert kapcsolat alapján további elempárokat, elemhármasokat. A sorozatban, táblázatban, gépjátékokban felismert összefüggést megfogalmazza saját szavaival, nyíljelöléssel vagy nyitott mondattal. Egy- és többszemélyes logikai játékban döntéseit mérlegelve előre gondolkodik. Megadott szabály szerint sorozatot alkot; megértett probléma értelmezéséhez, megoldásához sorozatot, táblázatot állít elő modellként. Elsorolja az évszakokat, hónapokat, napokat, napszakokat egymás után, tetszőleges kezdőponttól is. Adatokat gyűjt a környezetében. Adatokat rögzít későbbi elemzés céljából. Gyűjtött adatokat táblázatba rendez.

Kapcsolódási pontok

Idegen nyelveken való számolás, tervek készítése a házépítés korszakban, mérések a kézimunkában.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Mértékegységek. Becslés. Pontosság. Számegyenes. Írásbeli alapműveletek. Szöveges feladat, adat, ismeretlen adat, információ, ellenőrzés, szöveges válasz, felesleges adat. Sorszám, számegyenes, számtábla, nagyobb, kisebb, növekedés, csökkenés, egyes számszomszéd, tízes számszomszéd. Csoportosítás, beváltás, leltár, bontott alak, tízes, egyes. Összehasonlítás, mérés, mérőeszköz, mérőszám, mértékegység, hosszúság, űrtartalom, tömeg, idő, cm, dm, m, dl, l, kg, másodperc, perc, óra, nap, hét, hónap, év, kerület, km, ml, cl, g, dkg. Alaprajz. Százas számszomszéd, ezres számszomszéd, kerekítés.

Három- és négyjegyű számok, római számok. Helyi érték, alaki érték, valódi érték, százas, ezres, tízezres, helyiérték-táblázat, tízes számrendszer. Kerek százas, kerek ezres.

Írásbeli művelet, hiányos összeadás, pótlás. Visszaszorzás.

A fejlesztés várt eredményei

A tanulók biztonsággal számolnak az 1000 számkörben. Emlékezetből tudják a szorzótáblát. Ismerik a számok helyi- és alaki értékét. A négy alapműveletet képesek írásban is elvégezni. Ismerik a tömeg, a hosszúság, az űrtartalom és az idő mértékegységeit.

4. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A gyermekek fejlődésében a 9. életévük elérése körül lényeges változások mennek végbe. A környező világ és belső világuk harmóniája „darabokra törik". A lelkükben végbemenő változásokhoz igazodik a számolás és matematika tanterve, amikor is a 4. osztályban a gyermekeket bevezetjük a törtszámok világába. Arra kell törekednünk, hogy a gyerekek megtapasztalják és megértsék a törtek lényegét. Ezután gyakorolják a törtekkel a négy alapműveletet, valamint az egyszerűsítést, bővítés, a közös nevezőre hozást és a törtek összehasonlítását.

A harmadik évfolyamban a mérés és az írásbeli alapműveletek során felmerült a maradék fogalma. A pozitív egész számok halmaza már nem elégséges, hogy ezt a problémát kezelni tudjuk. A közönséges törtek bevezetésével lehetőség nyílik a pozitív egész számok rendszeréből kilépni és új szempont szerint vizsgálni a világot. Az egész és a rész vizsgálata a gyermekben zajló változásokhoz is kapaszkodót biztosít.

Órakeret: 110 óra

Előzetes tudás

A szorzótábla ismerte, a korábbi fejszámolási gyakorlatok és a négy alapművelet alkalmazása megfelelő alapot nyújtanak a törtek bevezetéséhez és a törtszámokkal való műveletek elsajátításához.

Tantárgyi fejlesztési célok

A megfigyelőképesség, az önálló, fegyelmezett, logikus, problémamegoldó gondolkodás fejlesztése. A matematikai tartalom képi, szóbeli és írásbeli kifejezőkészségének fejlesztése.
A matematikatanulással kapcsolatos tevékenységformák, szokások bővítése, erősítése.
A bővülő matematikai tartalomnak megfelelően a matematikai fogalomalkotás képességeinek fejlesztése. A szám- és műveletfogalom elmélyítése, tartalmi bővítése. A számolási rutin fejlesztése. Az önállóság növelése a feladatok értelmezésében és megoldásában.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Fejszámolás gyakorlása. Fejben pontosan összead és kivon a 100-as számkörben. Fejben pontosan számol a 100-as számkörben egyjegyűvel való szorzás és maradék nélküli osztás során. Fejben pontosan számol a 10 000-es számkörben a 100-as számkörben végzett műveletekkel analóg esetekben.

Számtani műveletek kiterjesztése 10 000-es számkörre. Kis darabszámokat ránézésre felismer többféle rendezett alakban; megszámlál és leszámlál; adott (alkalmilag választott vagy szabványos) egységgel meg- és kimér a 10 000-es számkörben; oda-vissza számlál kerek tízesekkel, százasokkal, ezresekkel. Helyesen alkalmazza a feladatokban a több, kevesebb, ugyanannyi fogalmakat 10 000-es számkörben. Helyesen érti és alkalmazza a feladatokban a „valamennyivel" több, kevesebb fogalmakat.

Érti és helyesen használja a több, kevesebb, ugyanannyi relációkat, valamint a kisebb, nagyobb, ugyanakkora relációkat a megismert mennyiségekkel (hosszúság, tömeg, űrtartalom, idő, terület, pénz) kapcsolatban 10 000-es számkörben.

Használja a kisebb, nagyobb, egyenlő kifejezéseket a természetes számok körében.

Megtalálja a számok helyét, közelítő helyét egyszerű számegyenesen, számtáblázatokban, a számegyenesnek ugyanahhoz a pontjához rendeli a számokat különféle alakjukban a 10 000-es számkörben. Megnevezi a 10 000-es számkör számainak egyes, tízes, százas, ezres szomszédjait, tízesekre, százasokra, ezresekre kerekített értékét.

Számokat jellemez tartalmi és formai tulajdonságokkal. Számot jellemez más számokhoz való viszonyával. Helyesen írja az arab számjeleket. Ismeri a római számjelek közül az I, V, X jeleket, hétköznapi helyzetekben felismeri az ezekkel képzett számokat.

Helyesen írja és olvassa a számokat a tízes számrendszerben 10 000-ig.

Ismeri a következő becslési módszereket: közelítő számlálás, közelítő mérés, mérés az egység többszörösével; becslését finomítja újrabecsléssel. Nagyság szerint sorba rendez számokat, mennyiségeket. Megadja és azonosítja számok sokféle műveletes alakját.

Összeveti azonos egységgel mért mennyiség és mérőszáma nagyságát, összeveti ugyanannak a mennyiségnek a különböző egységekkel való mérésekor kapott mérőszámait.

Írásbeli szorzás és osztás többjegyű számokkal. A műveletek közötti kapcsolat vizsgálata, műveleti sorrend és zárójel használata. Alkalmazza a számolást könnyítő eljárásokat. Érti a szorzó- és bennfoglaló táblák kapcsolatát. Emlékezetből tudja a kisegyszeregy és a megfelelő bennfoglalások, egyenlő részekre osztások eseteit a számok tízszereséig. Érti a 10-zel, 100-zal, 1000-rel való szorzás, osztás kapcsolatát a helyiérték-táblázatban való jobbra, illetve balra tolódással, fejben pontosan számol a 10 000-es számkörben a számok 10-zel, 100-zal, 1000-rel történő szorzásakor és maradék nélküli osztásakor. Becslés, közelítő érték megkeresése. Elvégzi a feladathoz szükséges észszerű becslést, mérlegeli a becslés során kapott eredményt. A kerekített értékek fogalmának kialakítása. Teljes négyjegyűek összegét, különbségét százasokra kerekített értékekkel megbecsüli, teljes kétjegyűek két- és egyjegyűvel való szorzatát megbecsüli. Helyesen végzi el az írásbeli összeadást, kivonást; Helyesen végzi el az írásbeli szorzást egy- és kétjegyű szorzóval, az írásbeli osztást egyjegyű osztóval.

Szöveges feladatokban megfogalmazott hétköznapi problémát megold matematikai ismeretei segítségével. Értelmezi, elképzeli, megjeleníti a szöveges feladatban megfogalmazott hétköznapi szituációt. Az értelmezett szöveges feladathoz hozzákapcsol jól megismert matematikai modellt; a megválasztott modellen belül meghatározza a keresett adatokat. Megkülönbözteti az ismert és a keresendő (ismeretlen) adatokat; megkülönbözteti a lényeges és a lényegtelen adatokat. A modellben kapott megoldást értelmezi az eredeti problémára; arra vonatkoztatva ellenőrzi a megoldást. Tevékenység, ábrarajzolás segítségével megold egyszerű, következtetéses, szöveges feladatokat. Választ fogalmaz meg a felvetett kérdésre.

A közönséges tört fogalmának bevezetése. Tevékenységekkel megjelenít egységtörteket és azok többszöröseit különféle mennyiségek és többféle egységválasztás esetén. A kirakást, mérést és a rajzot, mint modellt használja a törtrészek összehasonlítására.

Azonos és különböző nevezőjű törtek összehasonlítása, átalakítása. Négy alapművelet a közönséges törtekkel. A legnagyobb közös osztó és a legkisebb közös többszörös fogalmának megértése és használata.

Kapcsolódási pontok

Kézimunka-tervkészítés (keresztszemes hímzés), zenetanulás, anyanyelvi beszédképzés (különböző ütemű dalok, versek éneklése, mondása)

Kulcsfogalmak / fogalmak

Bennfoglalás. Egyenlő részekre osztás. Közönséges tört. Áltört, vegyes tört. Számláló, nevező. Reciprok fogalma. Egyszerűsítés, bővítés. Közös nevező. Összevonás. Tört szorzása és osztása egész számmal. Alapműveletek törtszámokkal. Tag, tényező, szorzat, osztandó, osztó, hányados, maradék, maradékos osztás, zárójel, egész, törtrész, egységtört.

A fejlesztés várt eredményei

Elsajátítják az írásbeli szorzás és osztás műveletét többjegyű számokkal. Ismerik a törtszámokat és a hozzájuk kapcsolódó fogalmak jelentéseit. Elsajátítják a négy alapműveletet a közönséges törtekkel. A tanulók ismerik a közös osztó és közös többszörös fogalmát. Képesek összehasonlítani a törteket.

Bevezetés 5-8. évfolyam

A 11-12. életévüket betöltött gyermekek gondolkodási-logikai képessége lehetővé teszi, hogy a már meglévő tudásukat rendszerezni tudják. Ez a lépés, amely 7. osztálytól megjelenik az algebrában, elvezet a számolási folyamatok megfigyelésén át az általános érvényű összefüggések felismeréséhez. Ha a diákok gyakorlatot és biztonságot szereznek a matematikai törvények megismerése és a műveletek végzése során, magabiztossá válnak a matematikai feladatmegoldásokban. Ebben az életkorban felébreszthetjük a diákokban a világ iránti érdeklődést, ha a gondolkodást praktikus életszükségletekre, követelményekre irányítjuk. A számolás a gondolkodás területén végzett aktív akaratnevelés.

A geometria a legalapvetőbb fogalmak megismerésén át elvezet a világban lévő törvényszerűségek felismeréséhez. Ez a folyamat sokkal könnyebben sikerül, ha a diákok megismerik a geometriai törvényszerűségek mellett a szerkesztett formák szépségét is. Amit csodálkozással tapasztalnak meg az 5. osztályos szabadkézi geometriában, azt gondolati úton tanulmányozzák a 6-7. és a 8. osztályokban. A diákoknak meg kell ismerniük a matematika tanulásához szükséges nyelvi-logikai szerkezeteket, a köznyelvi és a matematikai nyelv különbözőségét és a szaknyelv szoros kötődését a tantárgyhoz.

5. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A négy alapművelet összekapcsolása, műveletek sorrendje. Számelméleti alapok. Műveletek közönséges törtekkel. A tizedes törtek bevezetése. Műveletek tizedes törtekkel. Szabadkézi geometria.

Órakeret: 116 óra

Előzetes tudás

A négy alapművelet az egész számok körében (írásban és fejben). A tört fogalma, műveletek közönséges törtekkel.

Tantárgyi fejlesztési célok

A 4. osztályban bevezetett törtszámítást gyakorolják. Az egyszerűsítést, bővítést a nevezők prímtényezőkre bontásával végzik. Ezt követik a tizedes törtek, mint a tört számok használata a mindennapokban. A maradékos osztás bevezetése után a diákok az 5. osztályban fedezhetik fel a tizedes törtekkel való számolás praktikusságát. Kifejlesztjük a gyermekekben azt a képességet, hogy az egész és törtszámokkal, valamint a tizedes törtekkel biztosan számoljanak. Az 5. osztályos szabadkézi geometriát a kör és az egyenes kettősségével kezdjük. Ahhoz, hogy a diákok számára ez a két mértani alakzat a lehető legintenzívebb élménnyé váljon, ajánlatos először körző és vonalzó nélkül, szabad kézzel rajzolni. A történelem órákon mesélt ó-egyiptomi történetekkel összefüggésben lehet tárgyalni Pitagorasz zsinórját (a derékszög kifeszítéséhez) és így a diákok először találkozhatnak Pitagorasz nevével.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A fejszámolás állandó gyakorlása. Ismeri az egész számokat. Ismeri és helyesen alkalmazza a műveleti sorrendre és a zárójelezésre vonatkozó szabályokat. Fejben, írásban és géppel számolás esetén is a racionális számok körében. Ismeri és alkalmazza a 2-vel, 3-mal, 4-gyel, 5-tel, 6-tal, 9-cel, 10-zel, 100-zal való oszthatóság szabályait. Ismeri a prímszám és az összetett szám fogalmakat; el tudja készíteni összetett számok prímtényezős felbontását 1000-es számkörben. Meghatározza természetes számok legnagyobb közös osztóját és legkisebb közös többszörösét; Írásban összead, kivon és szoroz. Gyakorlati feladatok megoldása során legfeljebb kétjegyű egész számmal írásban oszt.. A hányadost megbecsüli. Gyakorlati feladatok megoldása során tizedes törtet legfeljebb kétjegyű egész számmal írásban oszt.

A négy alapművelet összekapcsolása, műveletek sorrendje. Helyesen értelmezi a 10 000-es számkörben az összeadást, a kivonást, a szorzást, a bennfoglaló és az egyenlő részekre osztást. Helyesen használja a műveletek jeleit. Hozzákapcsolja a megfelelő műveletet adott helyzethez, történéshez, egyszerű szöveges feladathoz.

A műveleti szabályok ismeretében ellenőrzi számolását. A kapott eredményt észszerűen kerekíti. A gyakorlati problémákban előforduló mennyiségeket becsülni tudja. Feladatmegoldásához ennek megfelelő tervet készít. Elvégzi az alapműveleteket a racionális számok körében, eredményét összeveti előzetes becslésével. Érti és alkalmazza a számok helyi értékes írásmódját nagy számok esetén. Érti és alkalmazza a számok helyi értékes írásmódját tizedes törtek esetén. Ismeri a római számjelek közül az L, C, D, M jeleket, felismeri az ezekkel képzett számokat a hétköznapi helyzetekben. Értelmezi a műveleteket megjelenítéssel, modellezéssel, szöveges feladattal. Megérti a következő kifejezéseket: tagok, összeg, kisebbítendő, kivonandó, különbség, tényezők, szorzandó, szorzó, szorzat, osztandó, osztó, hányados, maradék. Számolásaiban felhasználja a műveletek közti kapcsolatokat, számolásai során alkalmazza konkrét esetekben a legfontosabb műveleti tulajdonságokat. Megold hiányos műveletet, műveletsort az eredmény ismeretében, a műveletek megfordításával is. Alkalmazza a műveletekben szereplő számok (kisebbítendő, kivonandó és különbség; tagok és összeg; tényezők és szorzat; osztandó, osztó és hányados) változtatásának következményeit. Szöveghez, valós helyzethez kapcsolva zárójelet tartalmazó műveletsort értelmez, elvégez. Önállóan értelmezi a hallott, olvasott matematikai tartalmú szöveget. Helyesen használja a mennyiségi viszonyokat kifejező szavakat, nyelvtani szerkezeteket. Szöveges feladatokban a különböző kifejezésekkel megfogalmazott műveleteket megérti. Megfelelő szókincset és jeleket használ mennyiségi viszonyok kifejezésére szóban és írásban. Megfelelően használja szóban és írásban a nyelvtani szerkezeteket matematikai tartalmuk szerint. Szöveget,

ábrát alkot matematikai jelekhez, műveletekhez. Játékos feladatokban személyeket, tárgyakat, számokat, formákat néhány meghatározó tulajdonsággal jellemez. Kérdést fogalmaz meg, ha munkája során nehézségbe ütközik. Nyelvi szempontból megfelelő választ ad a feladatokban megjelenő kérdésekre

Számolás törtekkel. A tizedes törtek bevezetése. Ábrázol törtrészeket, meghatároz törtrészeknek megfelelő törtszámokat. Megfelelteti egymásnak a racionális számok közönséges tört és tizedes tört alakját. Ismeri a racionális számokat, tud példát végtelen nem szakaszos tizedes törtre. Meghatározza konkrét számok reciprokát. Prím- és összetett számok. Két szám közös osztói, közös többszörösei, legnagyobb közös osztó, legkisebb közös többszörös meghatározása (a nevezők prímtényezőkre bontása). Törtek ábrázolása számegyenesen. A helyi érték táblázat ritmikusan, mozgásszerűen és minőségileg bevezetve. A tizedes tört és a helyi érték kapcsolata. Számolás tizedes törtekkel, a tört számítás begyakorlása. Kerekítés. Mértékegységek, mint tizedes törtek

A szabadkézi geometria elvezet a mértani alakzatokhoz. Kör, négyzet, háromszög (egyenlő oldalú, egyenlő szárú, derékszögű -háromszög). Megméri különböző sokszögek kerületét különböző egységekkel. Területet mér különböző egységekkel lefedéssel vagy darabolással. Ismer a terület és kerület mérésére irányuló tevékenységeket. Színezéssel és fantáziával különféle minták érhetők el. A gyermekek kiszínezik ezeket a virágszerű formákat és ezáltal új geometriai formákat fedeznek fel. Szabadon épít, kirak formát, mintát adott testekből, síklapokból. Minta alapján létrehoz térbeli, síkbeli alkotásokat. Sormintát, síkmintát felismer, folytat. Alkotásában követi az adott feltételeket. Síkidomokat hoz létre különféle eszközök segítségével. Megtalálja az összes, több feltételnek megfelelő építményt, síkbeli kirakást. Megfogalmazza az alkotásai közti különbözősége. Megkülönbözteti és szétválogatja szabadon választott vagy meghatározott geometriai tulajdonságok szerint a gyűjtött, megalkotott síkidomokat; Megfigyeli az alakzatok közös tulajdonságát, megfelelő címkéket talál megadott és halmazokba rendezett alakzatokhoz. Megtalálja a közös tulajdonsággal nem rendelkező alakzatokat. Megnevezi a tevékenységei során előállított, válogatásai során előkerülő alakzatokon megfigyelt tulajdonságokat. Különbséget tesz testek és síkidomok között. Megnevezi a sík és görbült felületeket, az egyenes és görbe vonalakat, szakaszokat tapasztalati ismeretei alapján. Kiválasztja megadott síkidomok közül a sokszögeket. Megnevezi a háromszögeket, négyszögeket, köröket. Megkülönböztet tükrösen szimmetrikus és tükrösen nem szimmetrikus síkbeli alakzatokat: tudja a téglalap oldalainak és csúcsainak számát, összehajtással megmutatja a téglalap szögeinek egyenlőségét; megmutatja a téglalap azonos hosszúságú oldalait és elhelyezkedésüket, megmutatja és megszámlálja a téglalap átlóit és szimmetriatengelyeit.

Kapcsolódási pontok

Növénytan epocha (virágszerű geometriai formák, szimmetriák vizsgálata).

Történelem epocha (egyiptomi törzs törtek, Pitagorasz zsinór).

Kulcsfogalmak / fogalmak

Prím- és összetett szám fogalma. Közös osztó, közös többszörös fogalma, legnagyobb közös osztó, legkisebb közös többszörös fogalma. Tizedes tört.

Kör, négyzet, háromszög szemléletes fogalma

Helyi érték, alaki érték, valódi érték, osztó, közös osztó, többszörös, közös többszörös

összeadandók, az összeg tagjai, kisebbítendő, kivonandó, különbség, szorzandó, szorzó, szorzat, a szorzat tényezői, felcserélhetőség. Csoportosit hatóság, széttagolhatóság, osztandó, osztó, hányados, maradék, zárójel, kerekítés, becslés, ellenőrzés

közönséges tört, számláló, nevező, törtvonal, vegyes szám, egyszerűsítés, bővítés, tizedes tört, tizedesvessző, helyi értékes írásmód, racionális szám, számegyenes

közös nevező, reciprok. Prímszám, összetett szám, prímtényezős felbontás, legnagyobb közös osztó, legkisebb közös többszörös. Kerekítés. Becslés, ellenőrzés. Síkidom, sokszög, belső szög, külső szög; hegyesszögű, derékszögű, tompaszögű, egyenlő szárú és szabályos háromszög; téglalap, négyzet, szimmetriatengely, tengelyes szimmetria, merőlegesség, párhuzamosság, szakaszfelező merőleges, szögfelező félegyenes.

A fejlesztés várt eredményei

Az írásbeli szorzást, osztást a többjegyű természetes számokkal megbízhatóan végzik. A gyermekek ismerik a prím- és összetett számokat, a prímtényezős felbontást, a legnagyobb közös osztó és a legkisebb közös többszörös meghatározását. Ismerik a számok tizedestört alakját. Képesek összehasonlítani a tizedes törteket. A négy alapműveletet tizedes törtekkel képesek elvégezni. Felismerik a szabadkézi geometria során megismert alapvető síkbeli geometriai alakzatokat.

6. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A tanulók megismerkednek a racionális számokkal és a négy alapműveletet is ebben a számkörben végzik. A százalékszámítást elsajátítják és alkalmazzák feladatokban. Az euklidészi szerkesztés elemeinek segítségével szabályos sokszögeket, háromszögeket szerkesztenek. Megismerik a háromszögek és négyszögek fajtáit és tulajdonságait.

Órakeret: 136 óra

Előzetes tudás

Közönséges és tizedes törtekkel végzett műveletek ismerete.

A geometria elemeinek és alakzatainak tapasztalati úton szerzett ismerete.

Tantárgyi fejlesztési célok

A tanulók megismerkednek a százalékszámítással, mint a matematika gyakorlati alkalmazásával. Körzővel és vonalzóval pontos szerkesztések végeznek, képesek a szerkesztés menetének leírására. A geometriai törvényszerűségeket és összefüggéseket felismerik, bizonyítják a háromszögek egyszerű tételeit.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Összetett aritmetikai feladatok végzése a nem negatív racionális számok körében. Gyakorlati problémák megoldása során előforduló mennyiségeknél becslést végez. Megoldását ellenőrzi.

Egyenes és fordított arányosság. Arányos osztás.

Ismeri a százalék fogalmát, gazdasági, pénzügyi és mindennapi élethez kötődő százalékszámítási feladatokat megold. Százalékszámítás, az alap, a százalékláb és a százalékérték kiszámítása arányos következtetéssel. A százalékszámítás alkalmazása a kereskedelmi számításokban: kamat-, árengedmény-, átváltás-, nyereség- és veszteség-, áfa-számítás, valamint a képletek használatának általános bevezetése az egyszerű kamatszámítás segítségével.

A negatív egész számok bevezetése. A negatív egész számokat irányított mennyiségként (hőmérséklet, tengerszint alatti magasság, idő) és hiányként (adósság) értelmezi. Nagyság szerint összehasonlítja a természetes számokat és a negatív egész számokat a használt modellen belül. A négy alapművelet a negatív számokkal.

A szerkesztéshez tervet, előzetes ábrát készít. Ismeri az alapszerkesztéseket: szakaszfelező merőlegest, szögfelezőt, merőleges és párhuzamos egyeneseket szerkeszt, szöget másol.

megszerkeszti alakzatok tengelyes és középpontos tükörképét. Geometriai ismereteinek felhasználásával pontosan szerkeszt több adott feltételnek megfelelő ábrát. Ismeri a tengelyesen szimmetrikus háromszöget. Négyszögek fajtái és elemi tulajdonságaik. Ismeri a speciális négyszögeket: trapéz, paralelogramma, téglalap, deltoid, rombusz, húrtrapéz, négyzet. Ismeri a négyszögek tulajdonságait: belső és külső szögek összege, konvex és konkáv közti különbség, átló fogalmát.

Tapasztalatot szerez a síkbeli mozgásokról gyakorlati helyzetekben. Felismeri a síkban az egybevágó alakzatokat. Felismeri a kicsinyítést és a nagyítást hétköznapi helyzetekben. Ismeri a kör részeit; különbséget tesz egyenes, félegyenes és szakasz között.

Háromszögek szerkesztésének alapesetei speciális (egyenlő szárú, egyenlő oldalú, derékszögű) és általános háromszögre. A háromszögek belső szögeinek összege.

Ismeri a háromszögek tulajdonságait: belső és külső szögek összege, háromszög-egyenlőtlenség. Összeszámlálási feladatok megoldása során alkalmazza az összes eset áttekintéséhez szükséges módszereket; a háromszögek és a speciális négyszögek tulajdonságait alkalmazza feladatok megoldásában. A természetes számokat osztóik száma alapján és adott számmal való osztási maradékuk szerint csoportosítja. Síkbeli tartományok közül kiválasztja a szögtartományokat, nagyság szerint összehasonlítja, méri, csoportosítja azokat; csoportosítja a háromszögeket szögeik és oldalaik szerint; ismeri a speciális négyszögek legfontosabb tulajdonságait.

Kapcsolódási pontok

Kertművelés, földrajz (tájékozódás a valóságos viszonyokról térkép és egyéb vázlatok alapján, arányos becslés)

Kulcsfogalmak / fogalmak

A százalék, alap , százalékláb, százalékérték fogalma. Számok ellentettje, abszolút értéke. Ellentett, negatív szám, előjel, egész szám, abszolút érték, kerekítés, becslés, ellenőrzés. Az egyenes és fordított arányosság definíciója. Arány, egyenes arányosság, hosszúság, űrtartalom, tömeg, idő szabványmértékegységei. Megfeleltetés; egyenes és fordított arányosság; grafikon. Hegyesszög, tompaszög, homorú szög, egyenesszög és a teljesszög fogalma. Egyállású-, váltó-, mellékszögek. Háromszögek egybevágósága. A négyszögek fajtái (négyzet, téglalap, paralelogramma, rombusz, trapéz, deltoid) Négyszög, konvex, konkáv, átló, trapéz, paralelogramma, deltoid, rombusz, húrtrapéz, körvonal, körlap, középpont, sugár, húr, átmérő, szelő, érintő, körcikk. Szimmetria-középpont, középpontos szimmetria, kicsinyítés, nagyítás

A fejlesztés várt eredményei

A diákok készségszinten végzik a műveleteket a nem negatív racionális számok körében. Az egyenes és fordított arányosságot felismerik és alkalmazzák egyszerű, konkrét feladatokban. Ismerik a százalékszámítás fogalmait (alap, százalékérték, százalékláb), és ezek kiszámításának módját. Képesek körzővel és vonalzóval pontos szerkesztések elvégzésére. Szerkesztési feladatokban önállóan tudják alkalmazni a szakasz- és szögfelezést, szögmásolást, képesek adott egyenessel párhuzamos és adott egyenesre merőleges egyenesek szerkesztésére. Ismerik a

háromszögek és négyszögek fajtáit és tulajdonságait. A nevezetes szögpárokat, a háromszögek és a négyszögek belső szögeinek összegét alkalmazzák egyszerű feladatokban.

7. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Bevezetés az algebrába. Elsőfokú egyismeretlenes egyenletek megoldása. Pozitív egész kitevőjű hatványozás az egész számok körében. Egybevágósági transzformációk. Kerület- és területszámítás.

Órakeret: 126 óra

Előzetes tudás

A négy alapművelet végzése a racionális számok körében.

Térelemek, síkbeli alakzatok ismerete.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az algebra bevezetésével a műveletfogalmat mélyítjük el és terjesztjük ki. Az egyenletek megoldása során a mérlegelv tudatos alkalmazására törekszünk, az eredmény ellenőrzése során a diákok megtanulják saját gondolkodásuk kontrollját és fejlődik az önellenőrző képességük. A geometriában a tanulók rendszerező képességét és a helyes kommunikációs képességet fejlesztjük.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Matematikából, más tantárgyakból és a mindennapi életből vett egyszerű szöveges feladatokat következtetéssel vagy egyenlettel megold. Gazdasági, pénzügyi témájú egyszerű szöveges feladatokat következtetéssel vagy egyenlettel megold.. A négy alapművelet végzése racionális számokkal több zárójeles feladatokban, a műveletek tulajdonságainak alkalmazásával. A végtelen szakaszos tizedes törtek vizsgálata, a maradékos osztástétel.

A pozitív egész kitevőjű hatványozás fogalma és műveleti tulajdonságai. Pozitív egész számok pozitív egész kitevőjű hatványát kiszámolja. Hatvány, hatványalap, hatványkitevő, hatványérték, négyzetszám, négyzetszámok négyzetgyöke négyzetszámok négyzetgyökét meghatározza. 2, 3, 5 hatványai, négyzet- és köbszámok. Négyzetre emelés és gyökvonás teljes négyzetből. Összefüggések a szorzótáblában. Grafikus formában megadott egyszerű statisztikai adatok vizsgálata és belőlük következtetések levonása. Valószínűségi játékokat, kísérleteket végez, ennek során az adatokat tervszerűen gyűjti, rendezi és ábrázolja. Állítások logikai értékét (igaz vagy hamis) megállapítja; igaz és hamis állításokat fogalmaz meg. A logikus érvelésben a matematikai szaknyelvet következetesen alkalmazza társai meggyőzésére. A logikus érvelésben a matematikai szaknyelvet következetesen alkalmazza társai meggyőzésére. Különböző szövegekhez megfelelő modelleket készít.

Algebrai kifejezések fogalma, értéke, összevonása és szorzása. Meghatározza konkrét számok ellentettjét, abszolút értékét. Elsőfokú egyenletek zárójelekkel, törtekkel és gyakorlati alkalmazásuk feladatok megoldásában. Egyismeretlenes elsőfokú egyenletet lebontogatással és mérlegelvvel megold. Arányok és aránypárok. A négyszögek fajtái és szimmetriájuk, származtatásuk. Logaritmikus spirál és archimédeszi – spirál, levélformák szerkesztése.

Egybevágósági geometriai transzformációk: tengelyes- és középpontos tükrözés, pont körüli elforgatás, párhuzamos eltolás fogalma, tulajdonságai. Pitagorasz- tétel, a tétel bizonyítása. és alkalmazása. Ismeri a Pitagorasz-tételt és alkalmazza számítási feladatokban. Szimmetrikus alakzatok vizsgálata. A kör és egyenes kölcsönös helyzete. A kerület és terület fogalma, a háromszög és a négyszögek kerület- illetve terület képletei. Egyszerű perspektíva vázlatok.

Kapcsolódási pontok

Történelem (a reneszánsz), rajzolás (perspektivikus ábrázolás), fizika (az emelőtörvény alkalmazásának matematikai alapjai).

Kulcsfogalmak / fogalmak

Véges és végtelen szakaszos tizedes törtek fogalma. Az egész számok pozitív egész kitevőjű hatványának fogalma. Algebrai kifejezés, egynemű és különnemű algebrai kifejezés, egy- illetve többtagú algebrai kifejezés fogalma. Mérlegelv. Tengelyes- és középpontos tükrözés, pont körüli elforgatás, párhuzamos eltolás fogalma. Szelő és érintő. A tengelyes-, középpontos és forgás szimmetria. A kerület és a terület fogalma. Hatvány, hatványalap, hatványkitevő, hatványérték, négyzetszám, négyzetszámok négyzetgyöke.

A fejlesztés várt eredményei

A gyerekek tudatosan alkalmazzák a mérlegelvet elsőfokú egyismeretlenes egyenletek megoldásában. Képesek szöveges feladatokat egyenlettel, illetve következtetéssel megoldani. Ismerik a pozitív egész kitevőjű hatványozás fogalmát és műveleti tulajdonságait. Az egybevágósági transzformációkat (tengelyes- és középpontos tükrözés, elforgatás, párhuzamos eltolás) képesek végrehajtani. Felismerik a szimmetriákat és tulajdonságaikat alkalmazzák háromszögek és négyszögek vizsgálatában. Képesek a tanult kerület-, s terület- képletek alkalmazására. Ismerik a Pitagorasz-tételt, és alkalmazzák alakzatok egyes hiányzó adatainak meghatározására.

8. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Elsőfokú kétismeretlenes egyenletrendszerek, elsőfokú egyenlőtlenségek. Szöveges feladatok megoldása egyenlettel, illetve egyenletrendszerrel. Négyzetgyökvonás. A háromszögek nevezetes vonalai, a kör és érintői. Térgeometria, felszín és térfogatszámítás. Bevezetés a valószínűségszámításba.

Órakeret: 126 óra

Előzetes tudás

Elsőfokú egyismeretlenes egyenletek megoldása. Algebrai kifejezés fogalma, összevonása. Pozitív egész kitevőjű hatványozás az egész számok körében. Geometriai alakzatok felismerése, tulajdonságaik, kerület és terület képleteik.

Tantárgyi fejlesztési célok

A mérlegelv tudatos alkalmazása, értő, elemző olvasás, az összefüggések felismerése, modellezése. A következtetési képesség fejlesztése és az eredmények realitásának megítélése. Tájékozottság a koordináta-rendszerben. Függvényszemlélet kialakítása az algebrában és a számolási

készség fejlesztése. Tapasztalatszerzés események megfigyelésben, relatív gyakoriság meghatározásában.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

– az algebrában a műveletek tulajdonságai (kommutativitás, asszociativitás, disztributivitás)

– többtagú algebrai kifejezések szorzása és szorzattá alakítása

– elsőfokú, kétismeretlenes egyenletrendszerek és elsőfokú egyenlőtlenségek megoldása

Szöveges feladatok megoldása egyenlettel, egyenletrendszerrel. Sorozatokat adott szabály alapján folytat; néhány tagjával adott sorozat esetén felismer és megfogalmaz képzési szabályt. Négyzetgyök fogalma, négyzetgyökvonás. Számrendszerek. Bináris aritmetikai (számolás kettes alapú számrendszerben). Valószínűségi kísérletek, gyakoriság, relatív gyakoriság, az átlag kiszámítása néhány elem esetén. Részt vesz olyan játékokban, kísérletekben, melyekben a véletlen szerepet játszik; különbséget tesz tapasztalatai alapján a „biztos”, „lehetetlen”, „lehetséges, de nem biztos” események között. Megítéli „biztos”, „lehetetlen”, „lehetséges, de nem biztos” eseményekkel kapcsolatos állítások igazságát. Tapasztalatai alapján tippet fogalmaz meg arról, hogy két esemény közül melyik esemény valószínűbb olyan véletlentől függő szituációk során, melyekben a két esemény valószínűsége között jól belátható a különbség. Tetszőleges vagy megadott módszerrel összeszámlálja az egyes kimenetelek előfordulásait olyan egyszerű játékokban, kísérletekben, amelyekben a véletlen szerepet játszik. A valószínűségi játékokban, kísérletekben megfogalmazott előzetes sejtését, tippjét összeveti a megfigyelt előfordulásokkal. Valószínűségi játékokban érti a lehetséges kimeneteleket, játékában stratégiát követ; ismeri a gyakoriság és a relatív gyakoriság fogalmát. Ismereteit felhasználja a „lehetetlen”, a „biztos” és a „kisebb, nagyobb eséllyel lehetséges” kijelentések megfogalmazásánál. Descartes-féle derékszögű koordináta – rendszer, egyszerű lineáris kapcsolatok táblázata, grafikonja. Lineáris függvények. Felismeri az egyenes és a fordított arányosságot konkrét helyzetekben; tájékozódik a koordináta-rendszerben: koordinátáival adott pontot ábrázol, megadott pont koordinátáit leolvassa. Megadott szempont szerint adatokat gyűjt ki táblázatból, olvas le hagyományos vagy digitális forrásból származó diagramról, majd rendszerezés után következtetéseket fogalmaz meg. Értelmezi a táblázatok adatait, az adatoknak megfelelő ábrázolási módot kiválasztja, és az ábrát elkészíti. Értéktáblázatok adatait grafikusan ábrázolja; egyszerű grafikonokat jellemez. Felismeri és megalkotja az egyenes arányosság grafikonját. Helyesen használja a tanult matematikai fogalmakat megnevező szakkifejezéseket; adatokat táblázatba rendez, diagramon ábrázol. Különböző típusú diagramokat megfeleltet egymásnak. Konkrét adatsor esetén átlagot számol, megállapítja a leggyakoribb adatot (modus), a középső adatot (medián), és ezeket összehasonlítja. Elsőfokú egyismeretlenes egyenlet, illetve elsőfokú kétismeretlenes egyenletrendszerek grafikus megoldása. A kör kerülete, területe. Thalész-tétel, a kör és érintői, az érintősokszög fogalma. Á háromszögek nevezetes vonalai, beírt köre, körülírt köre. Meghatározza háromszögek és speciális négyszögek kerületét, területét. A sokszögek kerülete és területe, a szabályos sokszögek szögei, tulajdonságai. Feladatok a Pitagorasz-tétel alkalmazásával. Hasonlósági transzformációk (nagyítás, kicsinyítés). Platóni testek (tetraéder, oktaéder, hexaéder, dodekaéder, ikozaéder), Euler-tétel. Testek felszíne és térfogata (kocka, téglatest, gúla, hasáb, henger és kúp). A kocka, a téglatest, a hasáb, a gúla, a gömb tulajdonságait alkalmazza feladatok megoldásában. Testeket épít élekből, lapokból; elkészíti a testek élvázát, hálóját; testeket épít képek, alaprajzok alapján; elkészíti egyszerű testek alaprajzát. Alakzatok geometriai tulajdonságok. Megszámlálja az egyszerű szögletes test lapjait. Megnevezi a téglatest lapjainak alakját, felismeri a téglatesten az egybevágó lapokat, megkülönbözteti a téglatesten az éleket, csúcsokat. Megfigyeli a kocka, mint speciális téglatest és a négyzet, mint speciális téglalap tulajdonságait. Megnevezi megfigyelt tulajdonságai alapján a téglatestet, kockát, téglalapot, négyzetet; megfigyelt tulajdonságaival jellemzi a létrehozott síkbeli és térbeli alkotást, mintázatot. A kocka, a téglatest, a hasáb és a gúla hálóját elkészíti; testeket épít képek, nézetek, alaprajzok,

hálók alapján. Ismeri a gömb tulajdonságait. Ismeri a kocka, a téglatest, a hasáb és a gúla következő tulajdonságait: határoló lapok típusa, száma, egymáshoz viszonyított helyzete; csúcsok, élek száma; lapátló, testátló. Egyenes hasáb, téglatest, kocka alakú tárgyak felszínét és térfogatát méréssel megadja, egyenes hasáb felszínét és térfogatát képlet segítségével kiszámolja. A képleteket megalapozó összefüggéseket érti. Ismeri az idő, a tömeg, a hosszúság, a terület, a térfogat és az űrtartalom szabványmértékegységeit, használja azokat mérések és számítások esetén. Idő, tömeg, hosszúság, terület, térfogat és űrtartalom mértékegységeket átvált helyi értékes gondolkodás alapján, gyakorlati célszerűség szerint

Kapcsolódási pontok

Fizika (Folyadékok törvényeinek vizsgálatában, optikai számítási feladatokban)

Kulcsfogalmak / fogalmak

Magasságvonal, középvonal, súlyvonal, szögfelező, oldalfelező merőleges. Háromszögek beírt és körülírt köre. Hasáb, gúla, gömb, alaplap, alapél, oldallap, oldalél, testmagasság. Test, kocka, téglatest, lap, él, csúcs, lapátló, testátló, alaprajz, háló, nézet. Gyakoriság, relatív gyakoriság, átlag. Descartes-féle derékszögű koordináta- rendszer, koordináták (abszcissza, ordináta). hasonlósági transzformáció Esély, gyakoriság, relatív gyakoriság.

A fejlesztés várt eredményei

A gyermekek biztosan dolgoznak elsőfokú egyismeretlenes egyenletekkel, egyenletrendszerekkel és alkalmazzák azokat egyszerű szöveges feladatok megoldására. Ismerik a műveletek tulajdonságait (kommutativitás, asszociativitás, disztributivitás). Készség szinten tudnak pontot ábrázolni a derékszögű koordináta-rendszerben. Képesek elsőfokú függvények ábrázolására. Tudnak algebrai kifejezéseket összevonni, többtagú kifejezéseket szorozni és szorzattá alakítani. Képesek háromszögekkel és négyszögekkel kapcsolatos feladatokat elvégezni. Ismerik a Thalész- és Pitagorasztételt és képesek háromszögek és négyszögek ismeretlen adatainak kiszámítására. Képesek a tanult kerület-, terület-, felszín-, és térfogat-számítási képletek alkalmazására egyszerű gyakorlati feladatokban.

Bevezetés 9-12. évfolyam

A matematika tanításának a középpontjában a feladatmegoldás áll. A feladatok megoldása során az indukció (fantázia) majd a dedukció (logikai következtetés) követi egymást. A legfontosabb az, hogy a diákok gondolkodási képességét a logikai következtetések bevonásáig fejlesszük, és ezen túlmenően elérjük, hogy bennük önbizalom és a saját gondolkodásuk iránti bizalom ébredjen. További cél, hogy a diákok képessé váljanak mindennapi teendőik során a számítási módszerek alkalmazására és megfelelő alapismeretekkel lássuk el őket a továbbtanulásukhoz. A tanulók gyakorolhatják a találgatási, próbálkozási, vizsgálat-variálási, és elmélet-felállítási képességüket. A megoldás kulcsának megtalálása érdekében, egyszerűsíthetjük a feladatot, analógiákat állíthatunk vagy általánosíthatjuk a kérdést, hogy megsejtsük, melyik ötlet vezet eredményre. A matematikában előforduló kreatív problémamegoldások nagy aránya miatt, a tantárgy óriási jelentőséggel bír a diákok fejlődésében. Lehetőséget biztosít, hogy saját gondolkodásmódjukra különböző nézőpontokból tekintsenek, kiindulópontokat keressenek, példákat, illetve ellenpéldákat válasszanak, szisztematikus kutatást folytassanak és az eredményeket bizonyítsák. Megtanulnak analizálni, valamint feltételeket és feltevéseket értékelni. Fontos, hogy a diákok átélhessék az egyetemes érvényű törvényszerűségeket. Akkor örülnek legjobban az eredményeknek, ha azt előbb megsejtették, majd azután be is tudták bizonyítani. A diákoknak meg kell tanulniuk

folyamatokban gondolkodni, át kell törniük, és fel kell oldaniuk a gondolkodási és érzékelési korlátjaikat, ezáltal gondolkodásuk mozgékonyabbá és nyitottabbá válik.

9. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Valós számok. Műveletek algebrai kifejezésekkel és algebrai törtekkel. Elsőfokú egyenletek és egyenletrendszerek. Szöveges feladatok, százalékszámítás. Kombinatorika. Gráfok. Síkgeometria: mértani helyek, kúpszeletek, háromszögek tételei. Algoritmikus eljárások.

Órakeret: 128 óra

Előzetes tudás

Négyzetre emelés és négyzetgyökvonás. A négy alapművelet végzése polinomokkal. Elsőfokú egyismeretlenes egyenletek és lineáris egyenletrendszerek megoldása. Egyenes és fordított arányosság és alkalmazása. Háromszögek egybevágósága, speciális négyszögek és tulajdonságaik. Kerület és területszámítás.

Tantárgyi fejlesztési célok

A diákok számukra új területen (a kombinatorikában, esetleg a valószínűségszámítás kezdeti alapjaiban) megtapasztalhatják, hogy a gondolkodás a konkréttól az általánosításhoz vezet. Az egyenletek tanulmányozása, amelyet tovább folytatunk és elmélyítünk világos megoldási módjai által jó gyakorlóteret kínál a növekvő logikai képességnek. A periodikus számítási eljárások a diákokat fokozott gyakorlásra készteti. A háromszög tanulmányozása során, egyszerű bizonyítási eljárások segítségével, új törvényszerűségeket lehet felfedezni. A megközelítési mód analitikus, a konkréttól az általános felé, a mértani szerkesztésektől annak bizonyítása felé halad. A geometriában a kúpszeletek szerkesztése lehetőségek biztosít arra, hogy a szerkesztési módok nagy száma által „koncentrált” fogalmakat találjanak, mozgékony elképzeléseket alkossanak, melyeket ugyanakkor szigorú törvényszerűség irányít. A vezérkör segítségével végzett szerkesztésekben (ellipszis, hiperbola) vagy az vezéregyenes segítségével végzett szerkesztésekben (parabola) először jelenik meg érthetőbben a végtelenség fogalma. Az irracionalitással és az összemérhetetlenséggel kapcsolatos periodikus számítási eljárások polaritásukban előkészítik az aritmetika és a geometria egyesítését. (Ez tárgyalható esetleg a 10. osztályban is.) Ebben az időszakban a matematika órákon bevezethetjük a zsebszámológép használatát.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- számhalmazok (természetes-, egész-, racionális-, irracionális és valós számok)
- a végtelen lánc-törtek, vagy Newton iterációs módszerének használata a négyzetgyökvonás közelítő eljárásaként
- a $\sqrt{\mathbf{2}}$, $\sqrt{\mathbf{3}}$ és a $\sqrt{\mathbf{5}}$ közelítő értékének kiszámítása
- algebrai törtekkel végzett műveletek

– elsőfokú egyenletek, kétismeretlenes lineáris egyenletrendszerek
– elsőfokú paraméteres egyenletek (lehetőség szerint)
– szöveges feladatok
– számsorozatok (Fibonacci-sorozat)
– közelítő törtek az aranymetszéshez (lehetőség szerint)
– kombinatorika (permutáció, variáció, kombináció)
– binomiális tétel, (lehetőség szerint) a Pascal-háromszög
– gráfelméleti alapfogalmak. (Tárgyalható 12. osztályban is.)
– esetleg a valószínűségszámítás alapelemei a kombinatorikai kérdésfelvetésből kiindulva
– területszámítások ismétlése és elmélyítése (háromszög, négyzet, téglalap, paralelogramma, rombusz, trapéz, deltoid, valamint terület-átalakítások)
– a másodrendű görbék (parabola, ellipszis, hiperbola) és tulajdonságaik, érintői és egyéb görbék (pl.: Cassini-féle görbék, Apollonius-körök, lehetőség szerint)
– a háromszögek nevezetes vonalaira és pontjaira vonatkozó tételek és alkalmazásuk

Kapcsolódási pontok

Fizika (képletek átalakítása)

Kulcsfogalmak / fogalmak

Természetes számok, egész számok, racionális számok, irracionális számok, valós számok. A négyzetgyök fogalma. Összeg, tag, szorzat, tényező, egynemű kifejezés, együttható, teljes négyzet, polinom. Mérlegelv. Százalékalap, százalékérték, százalékláb. Számsorozat, rekurzív sorozat, Fibonacci-sorozat. Faktoriális, permutáció (ismétlés nélküli, ismétléses), variáció (ismétlés nélküli, ismétléses), kombináció (ismétlés nélküli), binomiális együttható. Gráf, gráf csúcsa, éle, csúcs fokszáma. Pont, egyenes, sík, szögtartomány, hajlásszög, pótszögek, mellékszögek, kiegészítő szögek, csúcsszögek, egyállású szögek, váltószögek, szakaszfelező merőleges, szögfelező. Általános háromszög, szabályos háromszög, egyenlő szárú háromszög, derékszögű háromszög. Trapéz, húrtrapéz, paralelogramma, deltoid, rombusz, téglalap, négyzet, konvex sokszög, szabályos sokszög. Parabola, ellipszis, hiperbola. Vezéregyenes, vezérkör.

A fejlesztés várt eredményei

A diákok biztonsággal számolnak a valós számok körében. Az eredményeket nagyságrendileg megbecsülik, és így ellenőrzik az eredményt. Valós számok közelítő alakjaival számolnak, és megfelelően kerekítenek. Ismerik és alkalmazzák a négyzetgyök fogalmát és azonosságait. Számológép segítségével alapműveletekkel felírható számolási eredményt, négyzetgyököt, faktoriálist, binomiális együtthatót meghatároznak. Képesek algebrai törtekkel a négy alapművelet elvégzésére, egyszerű algebrai azonosságok alkalmazására. Tudnak megoldani elsőfokú egyismeretlenes egyenleteket, egyenlőtlenségeket, elsőfokú kétismeretlenes egyenletrendszereket, ismerik és alkalmazzák a mérlegelvet. Képesek általánosítani, törvényszerűségeket felismerni. A kombinatorika körében (permutáció, variáció, kombináció) tudnak önállóan feladatokat megoldani. Képesek konkrét szituációkat szemléltetni és egyszerű feladatokat megoldani gráfok segítségével. Ismerik és használják a pont, egyenes, sík (térelemek) és szög fogalmát, a nevezetes szögpárok

tulajdonságait, az alapszerkesztéseket, és ezeket végre tudják hajtani. Ismerik a hosszúság, terület, térfogat, űrtartalom, idő mértékegységeit és az átváltási szabályokat alkalmazzák. Ismerik és alkalmazzák a háromszögek oldalai, szögei, oldalai és szögei közötti kapcsolatokat; a speciális háromszögek tulajdonságait. Ismerik a háromszögek nevezetes vonalaira és pontjaira, köreire vonatkozó tételeket bizonyításukkal együtt, és azokat alkalmazzák feladatok megoldásában. Ismerik és alkalmazzák a Pitagorasz-tételt és megfordítását. Ismerik a kúpszeleteket (parabola, ellipszis, hiperbola), mint mértani helyeket, és képesek azokat megszerkeszteni. Tudják részekre darabolással különböző mértani alakzatok területét kiszámítani. Képesek az egybevágósági transzformációkat és tulajdonságaikat geometriai szerkesztési feladatokban alkalmazni.

10. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Nevezetes algebrai azonosságok. Másodfokú egyenletek, egyenletrendszerek és egyenlőtlenségek. Lineáris és másodfokú függvények ábrázolása, függvénytranszformációk. Halmazelmélet. Számelmélet. Síkgeometria: kerületi és középponti szögek, Thalész tétele, a körcikk és körszelet területe, hasonlósági transzformáció, háromszögek hasonlóságának alapesetei; magasság- és befogótétel; trigonometria.

Órakeret: 128 óra

Előzetes tudás

Algebrai kifejezések szorzattá alakítása, teljes négyzetté alakítás. Pont ábrázolása a derékszögű koordináta rendszerben. Egybevágósági transzformációk. Háromszögek nevezetes vonalai.

Tantárgyi fejlesztési célok

A diákokat az „ismeretektől a felismerésig” (R. Steiner) kell elvezetni. Ehhez széles gyakorlási területet kínál a trigonometria. A szögfüggvényekben a diák teljesen új kapcsolatszerkezeteket, és az abból eredő gyakorlati hasznosságot fedezi fel. A matematikai számítások alkalmazása gyakorlatias és életszerű. Az egyenleteknél most foglalkozunk a másodfokú egyenletekkel, valamint kifejtjük a megoldási módszereket és képleteket. A számelméletben a természetes számok és a velük végzett műveletek legfőbb tulajdonságait, törvényeit tanulmányozzák. A halmazelméletben gyakorolják a rendszerezést és a különböző szempontok szerinti osztályozást. A diákoknak lehetőségük nyílik a direkt és indirekt bizonyítási módok megismerésére.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- másodfokú egyenletek megoldása
- Viéte-formulák (lehetőség szerint), a másodfokú egyenlet gyöktényezős alakja, a diszkriminánsa jelentősége
- másodfokú egyenletrendszerek és egyenlőtlenségek
- lineáris-, abszolútérték-, másodfokú-függvények
- halmazok megadása, ábrázolása. Részhalmaz

– halmazműveletek (metszet, unió, különbség, komplementer)
– véges halmazok elemeinek száma
– számelméleti ismeretek (oszthatósági szabályok és tulajdonságok, prím- és összetett számok, legnagyobb közös osztó, legkisebb közös többszörös)
– a számelmélet alaptétele
– bizonyítás teljes indukcióval (lehetőség szerint, emelt szinten)
– különböző alapú számrendszerek (különös tekintettel a kettes számrendszerre). (Ez tárgyalható a 9. osztályban is.)
– kerületi és középponti szögek és összefüggésük. Thalész tétele
– párhuzamos szelők tétele (lehetőség szerint)
– középpontos hasonlósági transzformáció. Háromszögek hasonlóságának alapesetei
– a magasság-, a befogótétel
– a kör és részeinek kerülete és területe
– szögmértékrendszerek (fok, radián)
– szögfüggvények a derékszögű háromszögben és alkalmazásuk számítási feladatokban
– szögfüggvények alkalmazása általános háromszögben, az általános háromszög két derékszögű háromszögre bontásával
– A szinusztétel és a koszinusztétel

Kapcsolódási pontok

Fizika (szögfüggvények alkalmazása a statikában, másodfokú egyenletek megoldása az egyenletesen gyorsuló mozgási feladatokban, parabola a hajításnál).

Földmérés (szinusztétel, koszinusztétel alkalmazása)

Művészettörténet (aranymetszés), rajz és vizuális kultúra (kúpszeletek).

Kulcsfogalmak / fogalmak

Másodfokú egyenlet megoldóképlete, diszkrimináns, gyöktényezős alak, ekvivalens átalakítás. Alaphalmaz, megoldáshalmaz. Abszolút érték, ellentett, reciprok. prím- és összetett számok, relatív prímek, legnagyobb közös osztó, legkisebb közös többszörös. Egyenes arányosság, fordított arányosság. Kerületi szög, középponti szög, körív, körcikk, körgyűrű, körszelet, érintőszakaszok. Hasonlósági transzformációk, középpontos hasonlóság, a hasonlóság aránya. Hegyesszögek szinusza, koszinusza, tangense. Szinusztétel, koszinusztétel. Alaphalmaz, részhalmaz, üres halmaz, halmazok egyenlősége. Venn-diagram. Halmazműveletek: unió, metszet, különbség, komplementer. Diszjunkt halmazok, halmaz elemszáma, véges halmaz számossága, logikai szita. Nyílt intervallum, zárt intervallum. Egyértelmű hozzárendelés, kölcsönösen egyértelmű hozzárendelés, a függvény fogalma, értelmezési tartomány, képhalmaz, értékkészlet, helyettesítési érték. Lineáris és másodfokú függvények. Számtani és mértani közép.

A fejlesztés várt eredményei

A diákok átalakítanak algebrai kifejezéseket összevonás, szorzattá alakítás, nevezetes azonosságok alkalmazásával. Biztonsággal oldanak meg másodfokú egyenleteket, egyenletrendszereket és egyenlőtlenségeket. Ismerik és alkalmazzák a grafikus megoldás és szorzattá alakítás módszerét. Egyenletek megoldását behelyettesítéssel, értékkészlet-vizsgálattal ellenőrzik. Képesek matematikai vagy hétköznapi nyelven megfogalmazott szövegből a matematikai tartalmú információkat kigyűjteni, rendszerezni. Ismerik és alkalmazzák az egyenes és a fordított arányosságot. Tudnak halmazokat különböző módokon megadni, ábrázolni, halmazokkal műveleteket végezni. Alkalmazzák a logikai szita elvét. Megadnak hétköznapi életben előforduló hozzárendeléseket Adott képlet alapján helyettesítési értékeket számolnak, és azokat táblázatba rendezik. Tudják ábrázolni a lineáris-, a másodfokú függvényeket hagyományosan és digitális eszközzel. Ismerik a függvénytranszformációkat. Ismerik és alkalmazzák a középpontos hasonlósági transzformációt, és az alakzatok hasonlóságát. Ismerik és alkalmazzák a hasonló síkidomok kerületének és területének arányára vonatkozó tételeket. Ismerik a háromszögek hasonlóságának alapeseteit, a magasság- és befogótételt, s azok alkalmazását. Ki tudják számolni a kör és részeinek kerületét, területét, ismerik és alkalmazzák a Thalész-tételt és megfordítását. Ismerik és alkalmazzák a szabályos sokszög fogalmát; kiszámítják a konvex sokszög belső és külső szögeinek összegét. Biztonsággal használják a szögfüggvényeket derékszögű háromszögben. Számológép segítségével meghatározzák a szögfüggvények értékét, illetve abból a szöget. Ismerik és alkalmazzák a szinusz-és koszinusztételt, s felhasználják földmérési feladatokban is. Geometriai szerkesztési feladatoknál vizsgálják és megállapítják a szerkeszthetőség feltételeit. Képesek oszthatósági problémákat megoldani, meghatározza két természetes szám legnagyobb közös osztóját és legkisebb közös többszörösét, és alkalmazni ezeket egyszerű gyakorlati feladatokban. Értik a helyiértékes írásmódot 10-es és más számrendszerekben.

11. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Hatvány, gyök, logaritmus. Exponenciális egyenletek. Függvények ábrázolása és elemzése. Vektorgeometria. Koordináta-geometria.

Órakeret: 128 óra

Előzetes tudás

A hatványozás és műveleti tulajdonságai egész kitevőjű hatványokra. A négyzetgyök fogalma. Első és másodfokú egyenletek és egyenletrendszerek megoldási módjai. Szögfüggvények a derékszögű háromszögben. Szinusz-és koszinusztétel. Függvények ábrázolása, függvény transzformációk.

Tantárgyi fejlesztési célok

A diákok a hatványozás fogalmának kiterjesztésével az egész, a racionális és a valós kitevőjű hatványokra átélik a matematika permanencia-elvét. A geometria és az algebra külön tárgyalt területeit most összekapcsoljuk az analitikus geometriában. Itt válik világossá a diákok számára, hogyan felelnek meg geometriai alakzatok egyenleteknek és hogyan lehet új geometriai

alakzatokat egyenletekkel kifejezni. A vektor fogalmát – miután a 10. osztály fizika epochájában már bevezettük – formálisan is megerősítjük.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- egész, racionális és valós szám kitevőjű hatványok, műveleti tulajdonságaik
- a négyzetgyök és műveletei tulajdonságai. Az n-edik gyök fogalma
- a logaritmus fogalma és műveleti tulajdonságai
- exponenciális egyenletek megoldása
- a szögfüggvények értelmezésének kiterjesztése
- összefüggések a szögfüggvények között
- trigonometrikus függvények
- függvény általános fogalma, a korábban tanultak mellett: abszolútérték-, racionális törtfüggvények (esetleg 12. osztályban). Függvényjellemzés, exponenciális és logaritmusfüggvény szinusz és koszinuszfüggvény, inverz függvények (lehetőség szerint, a logaritmus tárgyalásánál)
- vektorgeometria
- pont, szakasz, egyenes a Descartes-féle koordináta-rendszerben
- számítási ismeretek alkalmazása mértani feladatokban (két egyenes metszése, hajlásszöge, háromszögek nevezetes pontjainak kiszámítása)
- a kör egyenletének levezetése
- kör és egyenes kölcsönös helyzetének vizsgálata (szelő, érintő, kitérő)
- az érintési feltételek és az érintő egyenletének levezetése és a diszkrimináns jelentőségének felismerése
- az ellipszis, a hiperbola és a parabola egyenlete, érintői (kötelezően csak emelt szinten, a 12. osztályban is tanítható)

Kapcsolódási pontok

Fizika (a rezgéstanban alkalmazzák a megszerzett trigonometriai ismereteiket és felhasználják a vezeték nélküli információátvitel hullámelméleti hátterének matematikai alapjait).
Ének-zene (a logaritmikus hangskálák)

Kulcsfogalmak / fogalmak

Hatványalap, hatványkitevő, normálalak. Racionális kitevőjű hatvány, n-edik gyök, logaritmus fogalma. Hatvány- és gyökfüggvények. Exponenciális függvény, logaritmusfüggvény és trigonometrikus függvények. Zérushely, szélsőérték, korlátosság, paritás, szigorúan monoton növekvő, illetve csökkenő függvény, periodikus függvény fogalma. Vektor fogalma, vektor abszolút értéke, nullvektor, ellentett vektor, vektorok összege és különbsége, vektor számszorosa, vektorok skaláris szorzata. Helyvektor, vektor koordinátái, alakzat egyenlete, egyenes egyenlete, kör egyenlete. A szögfüggvények fogalmának kiterjesztése.

A fejlesztés várt eredményei

A diákok kiterjesztik a hatványozás fogalmát az egész, a racionális és a valós kitevőjű hatványokra. Ismerik és alkalmazzák az n-edik gyök, a normálalak, a logaritmus fogalmát és műveletei tulajdonságait. Számológép segítségével konkrét esetben a logaritmust meghatározzák. Képesek megoldani egyszerű, a megfelelő definíció alkalmazását igénylő exponenciális egyenleteket, egyenlőtlenségeket. Ismerik a vektorműveleteket, alkalmazzák a vektorokat feladatok megoldásában. A koordináta-rendszerben ábrázolnak adott feltételeknek megfelelő ponthalmazokat. Koordináták alapján számításokat végeznek szakaszokkal, vektorokkal. Ismerik és alkalmazzák az egyenes egyenletét. Kiszámítják egyenesek metszéspontjainak koordinátáit az egyenesek egyenletének ismeretében. Megadják a kör egyenletét a kör sugarának és a középpont koordinátáinak ismeretében. A tanult függvényeket ábrázolni és elemezni is tudják. Felismerik a matematika különböző területei közötti kapcsolatot. Adott problémához megoldási stratégiát, algoritmust, matematikai modellt választanak vagy készítenek. A kiválasztott modellben megoldják a problémát. A kapott megoldást az eredeti problémába visszahelyettesítve értelmezik, ellenőrzik, és az észszerűségi szempontokat figyelembe véve adják meg válaszukat. Ismereteiket digitális forrásokból kiegészítik, feladatok megoldásához és ellenőrzéshez dinamikus geometriai, grafikus és táblázatkezelő szoftvereket használnak.

12. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Számsorozatok, a számtani és a mértani sorozat. Térgeometria. Felszín- és térfogatszámítás. Boole-féle algebra elemei, matematikai logika. Statisztika. Valószínűségszámítás. Differenciál- és integrálszámítás az emelt szinten.

Órakeret: 132 óra

Előzetes tudás

Számok számtani és mértani közepe. Egyenletrendszerek megoldási módjai. Százalékszámítás. Területszámítási képletek. Kombinatorika (permutáció, variáció, kombináció). Függvények ábrázolása és függvénytulajdonságok vizsgálata.

Tantárgyi fejlesztési célok

Míg a 11. osztályban az analitikus geometriában a szemléletes geometriától haladnak az algebrai számítások felé, addig a 12. osztályban ennek épp fordítottja történik. A térgeometriában fejlesztik térlátásukat és szemléletüket, a felszín és térfogatszámítás során megszerzett ismereteiket a gyakorlati élet feladataiban alkalmazzák. Fontos a diákok statisztikai- és valószínűségi gondolkodásának fejlesztése. A matematikai logika nyelvének megismerése, tudatosítása során a diákok elmélyítik a használt kifejezések jelentéstartalmát és nyelvi sajátosságait. Az eddig tanultak szintézise által a világ matematikán keresztül történő megértésének egy újabb szintjéhez érkeznek el ebben a korban a diákok.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

– számsorozatok, a számtani és a mértani sorozat fogalma

– a tag- és összegképletek kifejtése, alkalmazásuk természettudományos és gazdasági területeken

– a kamatos kamatszámítás képletének a mértani sorozatok különleges eseteként történő levezetése és alkalmazása a természetből és az üzleti élet területéről vett feladatokban

– térelemek kölcsönös helyzete, távolsága, szöge

– egyszerű poliéderek

– a terület- és kerületszámítással kapcsolatos ismeretek összefoglalása

– a poliéderek felszíne, térfogata

– a hengerszerű testek, a henger felszíne és térfogata

– kúpszerű testek, felszíne és térfogata

– a csonka gúla, a csonka kúp felszíne és térfogata

– a gömb felszíne és térfogata

– monoton sorozatok vizsgálata

– határérték a végtelenben, konvergens és divergens sorozatok – ajánlott, kötelezően csak emelt szinten

– függvények határértéke a végesben, folytonosság – ajánlott, kötelezően csak emelt szinten

– a differenciahányados értelmezése, a differenciálhányados fogalma – ajánlott, kötelezően csak emelt szinten

– deriválási szabályok – ajánlott, kötelezően csak emelt szinten

– függvény menetének vizsgálata, szélsőérték feladatok megoldása – ajánlott, kötelezően csak emelt szinten

– az integrál függvény, mint az alsó és felső közelítő összegek sorozatának a határértéke – ajánlott, kötelezően csak emelt szinten

– a primitív függvény fogalma – ajánlott, kötelezően csak emelt szinten

– alapintegrálok, az integrálszámítás tételei – ajánlott, kötelezően csak emelt szinten

– a határozott integrál fogalma, tételei és alkalmazásuk terület- illetve térfogat-számítási feladatokban – ajánlott, kötelezően csak emelt szinten

– statisztikai adatok rendszerezése, ábrázolása

– statisztikai mutatók számítása (módusz, medián, átlag, szórás)

– állítás logikai értéke és tagadása. Az „ÉS” és a „VAGY” kapcsolat és tulajdonságai

– eseményalgebra

– valószínűségi modellek (Klasszikus-, visszatevés nélküli és visszatevéses mintavétel)

– valószínűségi változó, várható érték – csak emelt szinten

Kapcsolódási pontok

Fizika (felezési idő kiszámítása, szélsőérték feladatok az optikában, pl. Fermat-elv).

Kulcsfogalmak / fogalmak

A számtani és a mértani sorozat, tőke, kamatláb, kamat, futamidő, gyűjtőjáradék, törlesztőrészlet. Kitérő egyenesek távolsága és hajlásszöge. Kocka, téglatest, hasáb, henger, gúla, kúp, gömb, csonka gúla, csonka kúp . Egyenes test, forgástest, n-oldalú szabályos gúla, tetraéder. Alaplap, oldallap, alapél, oldalél, alkotó, palást, testmagasság, test hálója. Oszlopdiagram, kördiagram, átlag, módusz, medián, számított középértékek, szórás fogalma. Reprezentatív minta, sodrófa (boksz-plot) diagram, minimum, maximum, kiugró adat, kvartilisek, terjedelem. A matematikai logika fogalmai: tétel, bizonyítás, logikai műveletek, igaz-hamis, „nem”, „és”, „vagy”, „vagy…, vagy…”, „ha…, akkor…”, „akkor és csak akkor”. Az eseményalgebra fogalmai: valószínűségi kísérlet, esemény, elemi esemény, események összege, szorzata, esemény komplementere, egymást kizáró események, független események. Gyakoriság, relatív gyakoriság, valószínűség, diszkrét valószínűség-eloszlás. A Laplace-modell (klasszikus valószínűségi mezők). Geometriai valószínűség, visszatevéses és visszatevés nélküli mintavétel, várható érték.

A fejlesztés várt eredményei

A diákok megismerik a számtani és mértani sorozatok tulajdonságait. Ismerik a tag- és összegképleteket, és azokat alkalmazni is tudják. A mértani sorozatokra vonatkozó ismereteiket használják gazdasági, pénzügyi, természettudományi és társadalomtudományi problémák megoldásában. Elmélyítik tudásukat a tér elemi geometriájában. Ismerik és alkalmazzák az egyszerű poliéderek, a hengerszerű és kúpszerű testek felszín- és térfogatszámítását. Lerajzolják a kocka, téglatest, egyenes hasáb, egyenes körhenger, egyenes gúla, forgáskúp hálóját. Ismerik és alkalmazzák a hasonló testek felszínének és térfogatának arányára vonatkozó tételeket. Megismerik a matematikai logika alapjait. Megállapítják különböző típusú állítások logikai értékét. Megfogalmazzák állítások tagadását, megfordítását. Látják a halmazműveletek és a logikai műveletek közötti kapcsolatokat. Adott cél érdekében tudatos adatgyűjtést és rendszerezést végeznek. Képesek statisztikai adatokat táblázatba rendezni, ábrázolni kör- és oszlopdiagramon hagyományos és digitális eszközzel. Képesek a statisztikai mutatók alapján értelmezni és értékelni az adatokat. Felismernek grafikus manipulációkat diagramok esetén. Ismerik a valószínűségszámítás alapjait. Tapasztalataik alapján véletlen jelenségek jövőbeni kimenetelére észszerűen tippelnek. Ismerik és alkalmazzák a klasszikus valószínűségi modellt. Képesek meghatározni a valószínűséget visszatevéses, illetve visszatevés nélküli mintavétel esetén. Ismerik és egyszerű esetekben alkalmazzák a valószínűség geometriai modelljét. A matematikai fogalmakat és jelöléseket megfelelően használják. Önállóan kommunikálnak matematika tartalmú feladatokkal kapcsolatban. Ismernek és képesek alkalmazni digitális matematikai alkalmazásokat.

TÖRTÉNELEM

Bevezetés

A történelemtanítás alapvető célja az, hogy segítsen megérteni a világot, amelyben élünk. A történelem – mint az emberiség múltjának ismerete – az emberi tudat fejlődésének folyamatára világít rá. A múlt tanulmányozása során felfedezzük a különböző történelmi korokat és kultúrákat, hogy azokat összehasonlíthassuk saját korunkkal. A történelem megismerése segít megérteni és feltárni a jelenkor összefüggéseit is. A történelem tanítása a jelenkorból, az adott helyzetből indul ki. Ez nem csak azt jelenti, hogy a jelenkorra vonatkozó, történelemmel kapcsolatos témakörökkel és azok hátterével foglalkozunk, hanem azt is, hogy a kiindulási pont megválasztásában a gyermekek életkorát, fejlettségét és érdeklődését is figyelembe vesszük. A történelemtanterv vezérmotívuma az emberiség tudatfejlődési folyamata és az egyes gyermek tudatfejlődése között meglévő párhuzam. Ez a tantervi anyag kiválasztásának szempontjait is meghatározza. A tanár példákon, a történelmi személyek és események képszerű megjelenítésén keresztül mutatja be a történelmi fejlődést előidéző erők meghatározó jellemzőit. A történelmi tanulmányokhoz nemcsak a múlt, hanem a jövő is szorosan hozzátartozik. A minden egyes emberben benne rejlő lehetőségek jelentik azt a forrást, melyet a tanulás során fel kell tárnunk. A tanulók várhatóan felismerik, hogy a különböző történelmi kultúráknak, vallásoknak, az egyes népek és nemzetek történelmi küldetésének mind megvolt a maga fontos szerepe az emberiség fejlődésében. Tisztelet ébred bennük az egymástól eltérő kultúrák, vallások, népek iránt, tisztelet és felelősségérzet a saját kultúrájuk iránt. Felismerik, hogy az emberi faj fogalma magába foglal minden népet, és az egyes népek kölcsönös függőségben, egymásra utalva élnek. Minden nemzedéknek megvan a maga felelőssége a történelem alakításában. Az emberi szabadság alapjainak lerakásához a történelemtanítás úgy járulhat hozzá, ha nem szabja meg a jövő generációjának gondolkodását, nem kész ideológiákat kíván átörökíteni, hanem segíti az önálló ítéletalkotás és gondolkodás, az erkölcsi értékek és a szociális érzékenység kialakulását. A mi felelősségünk, hogy olyan képességek kialakulását segítsük, amelyek által a felnövő fiatalok lelkesen és bátran lépnek az életbe és formálják jövőjüket.

5-8. ÉVFOLYAM

5. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A tanulók ebben az életkorban figyelmesebbé, érdeklődőbbé válnak a világ iránt, egyre jobban belehelyezkednek az őket körülvevő valóságba. A gyermekeket megismertetjük az első valóságos történelmi fogalmakkal. Az évfolyam témája alapvetően az ókor: az ősi India, Perzsia, Mezopotámia és Egyiptom kultúrája (lehetséges még: ókori Kína, Közép- és Dél-Amerika kultúrája), történetek a görög mitológiából, görög történelem Homérosz idejétől Nagy Sándor koráig. A tanulók élményszerűen, a tanár képszerű elbeszélése alapján tapasztalják meg, mennyire eltérőek az ókori nagy kultúrkorszakok. Megfigyelhetik, hogy a földrajzi környezet és az akkori éghajlat mennyiben befolyásolta egy adott társadalmi kultúra kialakulását. Példákon keresztül a tanár bemutatja, hogyan alapozták meg a régmúlt idők a mai kultúránkat. Felébresztjük bennük azt az érzést, hogy a Föld népei együtt bontják ki az emberi civilizáció virágát, melyben minden kultúrának megvan a maga sajátossága, szerepe, ugyanakkor mindegyik hozzátartozik a történelem folyamatához, és szorosan kapcsolódik a jelen kultúrához is. Így a gyermekek látóköre

nem zárul le saját földrajzi határaiknál, megélik az emberiség egyes kultúráinak egymással való kapcsolatát.

Órakeret: 80 óra

Előzetes tudás

Előzetes szaktárgyi ismeretek nem szükségesek. Ebben az életkorban minden egészséges gyermekben megjelennek olyan képességek, melyek lehetővé teszik a történelmi múlt jelenségeinek megértését. Értelmi fejlődésüket az jellemzi, hogy jobban felfogják a kérdések, jelenségek reális, racionális vonatkozásait. A képi elem a gondolkodás folyamatában továbbra is fontos szerepet játszik a gyermekek tudatában, de kezdetét veszi az a folyamat, amikor a fogalmak alkotása és megértése már nem annyira az egyes képek és gondolatképek alkotásán alapul, hanem azon, hogy képesek tiszta, tényszerű, érzésektől mentes fogalmakat felfogni. Azáltal, hogy növekszik az emlékezőtehetségük, kialakul az időérzékük is. Emlékezetük fejlődésével egyre inkább képesek visszatekinteni a múltba.

Tantárgyi fejlesztési célok

A tanulók megismerik az első valóságos történelmi fogalmakat és a tér- és időbeli tájékozódás alapelemeit. A tanári elbeszélés alapján megfigyelhetik a földrajzi környezet és éghajlat és egy adott társadalmi kultúra kialakulása közötti alapvető összefüggéseket. Felismerik az ókori nagy kultúrkorszakok közötti különbségeket. Példákon keresztül megfigyelik a múlt és jelen életviszonyai közötti különbségeket és párhuzamokat. A történelmi események elbeszélése és leírása által fejlődik a szóbeli és írásbeli kifejezőkészségük.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Javasolt témakörök:

- személyes történelem
- fejezetek az ókor történetéből
- az ókori India:
- a Védák, az indiai mitológia (Upanishad és Bhagavad-gítá), a kasztrendszer kialakulása, a kasztok élete, Krisna gyermekkora, Krisna és Arjuna, a hindu vallás fejlődésének bemutatásához Buddha élete
- az ókori Kelet világa:
- az ősi perzsa kultúra (a letelepülő közösségek fejlődése, a földművelés és az állattenyésztés kezdetei, Zarathustra élete, szövegek az Avestából)
- Mezopotámia városi kultúrái (a Gilgames eposz, az ékírás fejlődése, zikkurátok, Hammurabi törvényei)
- az ősi egyiptomi mitológia motívumai, a Nílus völgyének földrajza hogyan hatott az egyiptomiak életről és halálról kialakult elképzeléseire, példák az egyiptomi kultúra nagy vívmányaira (piramisok, királysírok, hieroglifák, öntözőrendszerek), az állam kialakulása, a Nílus völgyének földrajza hogyan hatott az egyiptomiak életről és halálról kialakult elképzeléseire
- az ókori görögök:
- történetek az Iliászból és az Odüsszeiából

– a görög poliszok felemelkedése (Athén, Spárta – különbségek)
– a görög-perzsa háborúk eseményei és hősei
– Periklész kora (művészetek, tudományok, hétköznapi élet)
– Nagy Sándor és a görög kultúra elterjedése

További lehetőségek:
– Közép- és Dél-Amerika ősi indián kultúrái
– Az ókori Kína

Fejlesztési követelmények:

– ismeretszerzés hallott elbeszélő szövegekből
– híres emberek, történelmi személyiségek jellemzése
– történelmi jelenetek eljátszása különböző szereplők nézőpontjából
– a különbségek felismerése (pl. Athén-Spárta), és a változások nyomon követése (pl. letelepedés, városok kialakulása) egy-egy történelmi jelenség kapcsán
– események, történetek elbeszélése élőszóban és írásban
– történelmi események helyszínének megkeresése térképen
– egyszerű történelmi térkép készítése
– időmeghatározás más ismert eseményre, jelenségre való utalással (pl. A görög-perzsa háborúk után, Nagy Sándor uralkodása idején), Krisztus előtt, Krisztus után
– események, tárgyak, személyek stb. időrendbe állítása
– kiegészítő anyag gyűjtése gyermekek számára készült ismeretterjesztő könyvekből
– a helyi gyermekkönyvtár használatának megismerése

Kapcsolódási pontok

Euritmia (kultúrkorszakok), Földrajz (tájékozódás történelmi térképeken), Dráma (történelmi jelenetek eljátszása), Irodalom (mitológiai történetek, Homérosz művei, fogalmazások írása), Rajz-festés (füzet illusztrálása, a témákhoz kapcsolódó festmények készítése), Testnevelés (Waldorf-olimpia)

Kulcsfogalmak / fogalmak

– történelmi idő, időszámítás, történelmi forrás, ok és következmény, változás és folyamatosság, tény és bizonyíték, történelmi jelentőség. politikai: politika, állam, államszervezet, városállam, államforma, monarchia, köztársaság, egyeduralom, demokrácia, önkormányzat, jog, törvény, birodalom
– társadalmi: társadalom, társadalmi csoport, nemzet, népcsoport, életmód
– gazdasági: gazdaság, pénz, piac, mezőgazdaság, földművelés, ipar, kereskedelem, adó, önellátás, árutermelés, falu, város

– eszme- és vallástörténeti: kultúra, kasztrendszer, ékírás, hieroglifa,művészet, hit, vallás, egyház, világkép

A fejlesztés várt eredményei

– képes ismereteket szerezni személyes beszélgetésekből, olvasott és hallott, valamint a különböző médiumok által felkínált szöveges és képi anyagokból

– kiemel lényeges információkat (kulcsszavakat) elbeszélő vagy leíró szövegekből, illetve rövidebb magyarázó szövegekből, és az ezek alapján megfogalmazott kérdésekre egyszerű válaszokat képes adni

– megadott szempontok alapján rendszerezi a történelmi információkat

– felismeri, hogy melyik szöveg, kép, egyszerű ábra kapcsolódik az adott történelmi témához

– egyszerű következtetéseket von le, és véleményt tud alkotni

– képes megnevezni az események helyszíneit és azokat térképen megkeresni

– használ különböző történelmi térképeket a fontosabb történelmi események helyszíneinek azonosítására, egyszerű jelenségek leolvasására, vaktérképen való elhelyezésére

– egyszerű alaprajzokat, modelleket, térképvázlatokat (pl. települések, épületek, csaták) tervez és készít

– a gyermek kezdi megkülönböztetni a régmúltat, a múltat és a jelent

– a tanult történelmi eseményeket időrendbe tudja állítani

– össze tudja foglalni saját szavaival hosszabb elbeszélő vagy leíró szövegek tartalmát

– a történeti anyagot meg tudja jegyezni a tanár elbeszélése alapján, a történelmi személyiségeket röviden jellemezni tudja

– képes társaival történelmi szituációk eljátszására, megjelenítésére

– egyszerű történelmi témáról tanári útmutatás segítségével kiselőadást állít össze és mutat be

– rajzot, festményt, modellt tud készíteni történelmi eseményről, helyszínről, élethelyzetről

– tanári segítséggel dramatikusan, szerepjáték formájában tud megjeleníteni történelmi eseményeket, jelenségeket, személyiségeket

– felismeri a különböző korokra és régiókra jellemző tárgyakat, alkotásokat, életmódokat, szokásokat, változásokat, képes azokat összehasonlítani egymással, illetve a mai korral

– példákat hoz a történelmi jelenségekre

– felismeri, hogy az emberi cselekedet és annak következménye között szoros kapcsolat van

6. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A tananyag kb. 2000 évet fog át, az ókori római történelmet és a középkort egészen Kr. u. 1400-ig. Ebben az életkorban a gyermek kezdi megérteni az ok-okozati összefüggéseket, fontossá válik

számára, hogy a tanult történelmi eseményeknek, jelenségeknek milyen előzményei és következményei vannak. Egyre inkább előtérbe kerül a letisztult, tárgyilagos gondolkodás. A tanulók látóköre kiszélesedik, személyiségük egyre erősebben, karakteresebben nyilvánul meg. Különösen érzékennyé válnak az igazságosság és a jogosság kérdésében. Pontosan ismerniük kell kötelességeiket és a szabályokat. Önmaguktól és másoktól is elvárják ezek következetes betartását. Hasonló folyamatokat élhetnek meg a római történelem tanulmányozása kapcsán az emberiség fejlődésére vonatkozóan. A korai középkor tanítása során a rómaiak világához képest új lehetőség nyílik meg a béke és a keresztényi szeretet átélésével. Korunkban is erős vágyat tapasztalunk az erőszakmentes világ megszületése iránt. A gyermek megérti, hogy a görög-római és a középkor történelmének egészen a mai napig tartó hatásai vannak (pl. köztársaság, városi polgár, polgári jog, keresztes hadjáratok, arab kultúra hatásai a tudományokra, kereskedelemre).

Órakeret: 70 óra

Előzetes tudás

Az 5. osztályban megismert általános történelmi fogalmakat megérti és használja. Ebben az életkorban a gyermek már képes arra, hogy a történelmi okság fogalmát megértse.

Tantárgyi fejlesztési célok

A tanulók világosan megkülönböztetik a jelen, múlt és régmúlt fogalmát. A megadott történelmi témákhoz kapcsolódó fogalmakat élőbeszédben is használják. Egyszerű kronológiai számításokat végeznek. A szónoki beszédek és viták megismerése során az érvekkel alátámasztott kulturált vita technikáját és szabályait gyakorolják. Tanári segítséggel megértik az egyszerű írásos források szövegét.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Javasolt témakörök

- az ókori Róma:
- az ókori Róma alapítása (Romulus és Remus, a királyság kora, patríciusok és plebejusok harca, a római vallás)
- a Római Birodalom felemelkedése (államszervezet, a köztársaság megszilárdulása, római jog)
- hadvezérek, csaták, uralkodók az ókori Rómában (pun háborúk, Scipio és Hannibál, Julius Caesar és hadserege, császárság, Augustus kora)
- hétköznapi élet, műveltség az ókori Rómában (híres szónokok, Róma, az ókori nagyváros, élet Pannónia provinciában)
- a középkori Európa
- a kereszténység. A kereszténység elterjedése a Római Birodalomban (Szent Pál élete, keresztényüldözések, korai keresztény közösségek, a keresztény egyház kialakulása, Nagy Constantinus)
- a középkor világai
- a népvándorlások kora (Róma hanyatlása, gótok, hunok)
- Nagy Károly és a frank birodalom

– az iszlám vallás, az arab hódítás és kulturális hagyatéka
– a középkori élet színterei és szereplői (uradalmak, kolostorok, városok, egyházi műveltség, katedrálisok)
– a lovagi életmód és a keresztes hadjáratok, a templomos rend
– a pápaság és császárság harca
– a középkor technikai újításai (vízimalom, szélmalom, lovagi páncél)
– a magyarság történetének kezdetei és beilleszkedése Európába:
– történetek a magyarság vándorlásáról és a honfoglalásról, a kalandozások
– képek és portrék az Árpád-kor történetéből
– az államalapítás (Géza és Szent István, pogánylázadások, Szent Gellért legendája)
– az Árpád-ház uralkodói, szentjei (Szent László legendák, IV. Béla és a tatárjárás, élet a várakban)
– városfejlődés Károly Róbert és Luxemburgi Zsigmond idején
– Hunyadi János a török ellenes küzdelmek élén
– új látóhatárok

Kapcsolódási pontok

Földrajz (Európa), Angol nyelv, Német nyelv (a korszakhoz kapcsolódóan az adott nép mondáinak olvasása), Dráma (történelmi jelenetek eljátszása), Irodalom (fogalmazások írása), Rajz-festés (füzet illusztrálása, a témákhoz kapcsolódó festmények készítése)

Kulcsfogalmak / fogalmak

– Kr. e., Kr. u., évtized, évszázad, évezred ,történelmi forrás, ok és következmény, változás és folyamatosság, tény és bizonyíték, történelmi jelentőség. politikai: politika, állam, államszervezet, államforma, monarchia, császár, köztársaság, város, polgár, egyeduralom, demokrácia, önkormányzat, jog, törvény, birodalom; honfoglalás, államalapítás, népvándorlás
– társadalmi: társadalom, társadalmi csoport, nemzet, népcsoport, életmód; szerzetes, lovag
– gazdasági: gazdaság, pénz, piac, mezőgazdaság, ipar, kereskedelem, adó, önellátás, árutermelés, falu, város
– eszme- és vallástörténeti: kereszténység, pápa, egyház, kultúra, művészet, hit, vallás, egyház, világkép

A fejlesztés várt eredményei

– egyszerű következtetéseket von le, és véleményt tud alkotni
– képes megnevezni az események helyszíneit és azokat térképen megkeresni
– ismeri a nagy történelmi korszakok elnevezését és időhatárait, néhány kiemelten fontos esemény és jelenség időpontját
– időrendbe tud állítani történelmi eseményeket, képes az idő ábrázolására pl. időszalag segítségével

– a tanult történelmi eseményeket, jelenségeket, személyeket, képeket hozzá tudja rendelni egy adott történelmi korhoz, régióhoz, államhoz
– használ különböző történelmi térképeket a fontosabb történelmi események helyszíneinek azonosítására, egyszerű jelenségek leolvasására, vaktérképen való elhelyezésére
– egyszerű alaprajzokat, modelleket, térképvázlatokat (pl. települések, épületek, csaták) tervez és készít
– a gyermek kezdi megkülönböztetni a régmúltat, a múltat és a jelent
– a tanult történelmi eseményeket időrendbe tudja állítani
– kérdések önálló megfogalmazása a tárgyalt témával kapcsolatban
– a történeti anyagot meg tudja jegyezni a tanár elbeszélése alapján, a történelmi személyiségeket röviden jellemezni tudja
– ismeretszerzés olvasott elbeszélő szövegekből
– képes rövid fogalmazások készítésére egy-egy történetről, történelmi témáról
– képes társaival történelmi szituációk eljátszására, megjelenítésére
– egyszerű történelmi témáról tanári útmutatás segítségével kiselőadást állít össze és mutat be
– tanult történelmi eseményekre jellemző vonásokat ki tud emelni képben
– rajzot, festményt, modellt tud készíteni történelmi eseményről, helyszínről, élethelyzetről
– korabeli használati tárgyak funkcióit képes felismerni
– egyszerűbb korabeli szöveget tanári segítséggel fel tud dolgozni
– egyszerű mennyiségi mutatókat (lakosság, terület) össze tud hasonlítani és értelmezni
– a történelmi térképek segítségével országok területi változásait nyomon tudja követni
– tanári segítséggel dramatikusan, szerepjáték formájában tud megjeleníteni történelmi eseményeket, jelenségeket, személyiségeket
– képes megfigyelni és összehasonlítani a történelemben előforduló különböző emberi magatartásformákat és élethelyzeteket
– a történelmi szereplők megnyilvánulásainak szándékot tulajdonít
– önálló véleményt képes megfogalmazni történelmi szereplőkről, eseményekről
– felismeri a különböző korokra és régiókra jellemző tárgyakat, alkotásokat, életmódokat, szokásokat, változásokat, képes azokat összehasonlítani egymással, illetve a mai korral
– felismeri, hogy az emberi cselekedet és annak következménye között szoros kapcsolat van

7. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Ebben az életkorban a tanári tekintély új, megváltozott szerepben jelenik meg. Ennek megfelelően a tanítás módja is megváltozik, egyre inkább helyet kap a tanuló önálló véleményalkotásának

fejlesztése. A serdülőkor kezdetén állunk, amikor a gyermek szeretné felfedezni a világot, hasonlóan ahhoz, ahogy az emberiség történetében a XV. századtól az új világ felfedezése elkezdődött. Ezzel a korszakkal indul a 7. osztályos történelemtanítás. A tanuló előtt most a reneszánsz embere áll, aki egyre inkább saját megfigyeléseinek adott hitelt. Felfedezési vágya megnyilvánult a tudományok, a művészetek, a gazdasági- és a hétköznapi élet területein, és tükrözte világképének emberközpontúságát. Ez a korszak egyben a tudományok megszületésének kezdete is. A történelemórák anyagának megértését segíti, ha a tanuló látja a történelmi események tágabb összefüggéseit, s ezt saját felfedezéseivel, következtetéseivel is összekötheti. Ezáltal világossá válik számára, hogy a történelmi események nem véletlenszerűen következnek be, előzményeik és következményeik egyformán szerteágazóak. A tananyag a kulturális és a technikai fejlődés szemszögén át, a nagy földrajzi felfedezések korától a modern kor kezdetéig tartó mintegy 300 évet öleli fel. A felfedezések, találmányok (iránytű, távcső, óra, lőpor) és a kereskedelem, illetve a vallási élet új formáinak bemutatása során a tanuló ráébredhet, hogy egy új, eddig még nem létező dolog milyen forradalmi változást képes előidézni.

Órakeret: 60 óra

Előzetes tudás

Az 5–6. osztályban megismert általános történelmi fogalmakat megérti és használja. Minden területen sokkal nagyobb önállósággal képes dolgozni. A világ jelenségei iránti tudásvágy mellett megjelennek az egymás iránti figyelem és az önreflexió képességének első megnyilvánulásai. Megjelenik az absztrakt gondolkodás képessége.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az életrajzokról, az életképekről szóló önálló könyvtári kutatómunkák és kiselőadások nagyobb teret kapnak. A tanulók tájékozódnak a korosztályuknak készült lexikonok, ismeretterjesztő könyvek körében. Jártasságot szereznek a csoportmunkában. A vázlatkészítésen keresztül gyakorolják a lényegkiemelés képességét. Szerepjátékokban és színdarabokban jelenítik meg a tanult korszak történelmi alakjait, élethelyzeteit. A történelmi eseményekről kronologikus táblázatot készítenek. A különböző léptékű történelmi térképeken összehasonlító munkát végeznek.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Javasolt témakörök

- háborús konfliktusok és hatalmi törekvések Európában (a százéves háború, Jeanne d’Arc)
- a nagy földrajzi felfedezések (az előzmények: a hajózás technikai fejlődése, csillagászat, Tengerész Henrik szerepe, Kolumbusz utazásai, spanyol hódítás, Magellán, Vasco de Gama, az Újvilág kulturális és gazdasági hatásai, a gyarmatosítás, rabszolga-kereskedelem)
- a humanizmus és a reneszánsz (Firenze felemelkedése, a Mediciek, Leonardo da Vinci, Michelangelo, művészetek és tudomány)
- képek és portrék a középkori magyar állam virágkorából
- Hunyadi Mátyás portréja, a reneszánsz Magyarországon
- Magyarország társadalma és gazdasága a XV–XVI. században (bárók, nemesek, jobbágyok, parasztfelkelések, bányászat)

– a tudományos világkép átalakulása a XV–XVII. században (könyvnyomtatás, Galilei, Kepler, Kopernikusz)

– vallási újítók (Husz János, Luther Márton)

– az Oszmán Birodalom terjeszkedése

– végvári küzdelmek, hétköznapok a három részre szakadt Magyarországon

– a gazdasági és kereskedelmi élet fejlődése a XVI–XVII. században (manufaktúrák, itáliai bankok, Fuggerek, Hanza-városok)

– VIII. Henrik kora Angliában (anglikán egyház, küzdelem a tengerekért, William Shakespeare világa)

– portrék és történetek Magyarország kora újkori történetéből

– az Erdélyi Fejedelemség virágkora Bethlen Gábor idején

– a török kiűzése és a Rákóczi-szabadságharc

– élet a kora újkori Magyarországon

Kapcsolódási pontok

Földrajz (Afrika, csillagászat), Fizika (tudománytörténet), Dráma (történelmi jelenetek eljátszása), Irodalom (fogalmazások írása), Rajz-festés (füzet illusztrálása, a témákhoz kapcsolódó festmények készítése)

Kulcsfogalmak / fogalmak

– történelmi idő, történelmi forrás, ok és következmény, változás és folyamatosság, tény és bizonyíték, történelmi jelentőség, értelmezés, történelmi nézőpont. felfedezések, politikai: politika, állam, államszervezet, államforma, monarchia, köztársaság, egyeduralom, jog, törvény, birodalom, végvár, szabadságharc, országgyűlés

– társadalmi: társadalom, társadalmi csoport/réteg, nemzet, népcsoport, életmód, konkvisztádor, rabszolga, szultán, janicsár, fejedelem, kuruc, labanc

– gazdasági: gazdaság, pénz, piac, mezőgazdaság, ipar, kereskedelem, adó, önellátás, árutermelés, falu, város; , gyarmat, kereskedelem, nemesfém, manufaktúra

– eszme- és vallástörténeti: reformáció, kultúra, művészet, hit, vallás, egyház, világkép, könyvnyomtatás, reneszánsz, építészet

A fejlesztés várt eredményei

– a gyermek tájékozódni tud a korosztálynak készült történelmi tárgyú lexikonok, ismeretterjesztő könyvek körében

– kiselőadást, rövid szöveges összefoglalást tud készíteni

– a tanult korok vívmányainak a mai napig érezhető hatására példákat tud felsorolni, felismeri jelentőségüket (pl. könyvnyomtatás)

– képes vázlatot készíteni tanári segítséggel

– képes önállóan kérdést és választ megfogalmazni egy-egy történelmi témáról

– előbeszédben felhasználja a megismert történelmi fogalmakat

– adott korban, szituációban élt, ellentétes nézeteket képviselő történelmi sz*emélyiségeket és a közöttük lévő különbségeket felismeri, jellemzi*

– életképeket tud megjeleníteni tanári segítséggel, előzetes kutatómunka alapján

– képes adott témához képi információk gyűjtésére

– be tudja mutatni egy-egy történelmi korszak jellemző alakját, jelenségét az adott korban élők szemszögéből

– valamely témát fel tud dolgozni megadott szempontok alapján csoportmunkában

– térségek gazdasági, politikai, társadalmi, technikai jelenségeit tanári segítséggel időben és térben elhelyezi, ezek hasonlóságait, különbségeit felismeri

– önállóan képes kronológiai táblázat készítésére

– képes történelmi eseményeket időben elrendezni, és az események egyidejűségét megállapítani

– önállóan össze tudja hasonlítani országok területi változásait különböző történelmi térképeken

– képen, egyszerű ábrán, grafikonon, diagramon ábrázolt folyamatot, jelenséget saját szavaival

– biztonsággal használja az idő tagolására szolgáló kifejezéseket, történelmi eseményre, jelenségre, folyamatra, korszakra való utalással végez időmeghatározást

– ismeretei segítségével időrendbe tud állítani történelmi eseményeket, képes az idő ábrázolására pl. időszalag segítségével

– egyszerű alaprajzokat, modelleket, térképvázlatokat (pl. települések, épületek, csaták) tervez és készít

– meghallgatja és megérti – adott esetben elfogadja – mások véleményét, érveit

– tanári segítséggel dramatikusan, szerepjáték formájában tud megjeleníteni történelmi eseményeket, jelenségeket, személyiségeket

– önálló véleményt képes megfogalmazni történelmi szereplőkről, eseményekről, folyamatokról

– az emberi (történelmi) cselekvés és annak következménye közötti kapcsolat felismerésének gyakorlása

– társadalmi és erkölcsi problémákat azonosít adott történetek, történelmi események, különböző korok szokásai alapján

– önálló vélemény megfogalmazása eseményekről, személyekről

– feltételezéseket fogalmaz meg néhány fontos történelmi esemény és folyamat feltételeiről, okairól és következményeiről, és tényekkel alátámasztja azokat

– felismeri, hogy az emberi cselekedet és annak következménye között szoros kapcsolat van

8. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A 8. évfolyamon fontos az ipari forradalom vívmányainak és a kulturális fejlődés társadalomra gyakorolt hatásainak felismertetése. A tanulók hallanak arról, miként változtatta meg a gőzgép és a szövőgép feltalálása a világot. Az oksági összefüggések és a céltudatos emberi tevékenység kölcsönhatása jól megfigyelhető az ipari forradalomban. A gazdasági és technikai változásokat a társadalmi összefüggéseikkel együtt vizsgálva láthatjuk, milyen életforma- és tudati változások következtek be a XVIII. század végén (pl. hírközlés fejlődése), melyeknek máig ható következményei vannak. A tanulókkal feltérképezzük a pozitív fejlődési folyamatokat (orvostudomány, közlekedés, kereskedelmi és szociális szervezetek fejlődése), de áttekintjük a negatív jelenségeket is (munkások elszegényedése, gyermekmunka, gyarmatosítás, rabszolga-kereskedelem, haláltáborok, a meg nem újuló energiaforrások intenzív kihasználása, a nagyhatalmak közötti konfliktusok). A hangsúly a gyorsan változó világban élő személyiség megtapasztalásán van. A XVIII–XX. századi történelem fő eszmei, társadalmi és politikai irányvonalait, a történelmi eseményeket részletesebben csak a felső tagozaton (9–12. osztály) tárgyaljuk. A tanulók 8. osztályban a történelmi jelenségeket a rövid, de színes egyéniségrajzokon keresztül tudják jól megragadni. A történelmet a jelenkorig követjük, de ebben nem a szigorú időrend és a tények mennyisége a meghatározó, hanem egy-egy kiválasztott szempont, századokon átívelő folyamat nyomon követése.

Órakeret: 60 óra

Előzetes tudás

Az 5–7. osztályban megismert általános történelmi fogalmakat megérti és használja. Még inkább előtérbe kerül a racionális gondolkodás és az ok-okozati összefüggések felismerésének képessége.

Tantárgyi fejlesztési célok

A tanulók tanári segítséggel összehasonlítják a történelmi személyiségek korabeli és utólagos megítélését. Még gyakrabban teret kap a csoportmunka, melynek során a XIX. és XX. század történelmi eseményeiről szóló leírások, elbeszélések, korabeli tudósítások kerülnek feldolgozásra. Összefüggéseket keresnek a technikai-gazdasági fejlődés legfontosabb állomásai és a történelmi események között. Áttekintenek több korszakon átívelő fejlődési folyamatokat (pl. céhek–manufaktúrák–gyárak). A felismert összefüggéseket szóban és írásban önállóan fogalmazzák meg. Az ökológiai problémák összetevőit, azok okait, az ipari forradalomig visszanyúló történelmi gyökereit tanári segítséggel felismerik. Családjuk vagy lakóhelyük közelmúltját újszerű megközelítésben: pl. riport formájában is feldolgozhatják.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- a modern kor születése. Az ipari forradalom előtti időszak jellemzése (a földrajzi felfedezések korának következményei az új energiaforrások felhasználásának szempontjából)
- az alkotmányos királyság létrejötte Angliában
- az ipari forradalom és hatásai (a textilipar fejlődése Angliában, a gőzgép, a közlekedés és a szállítás fejlődése, a vasút jelentősége, a mezőgazdaság gépesítésének következményei, az

ipar munkaerő-elszívó hatása, a gyermekmunka, a munkások életkörülményei, a középkori kézművesipar, manufaktúrák és a gyárak közötti különbségek)

– az Egyesült Államok létrejötte (pl. Benjamin Franklin életrajza, rabszolga-kereskedelem, az amerikai őslakosok sorsa)

– az európai hatalmak és a gyarmatok.Napóleon fölemelkedése és bukása

– forradalmak kora. A magyar nemzeti ébredés és polgárosodás kora

– a magyar reformkor képviselői (az életrajzokban kiemelt hangsúlyt kap e történelmi személyek gyakorlati tevékenysége: Széchenyi István, Kossuth Lajos, Wesselényi Miklós)

– életképek a forradalom és szabadságharc történetéből

– a dualizmus kora: felzárkózás Európához, Az Oszták-Magyar Monarchia (Budapest világvárossá fejlődése, ipari fejlődés – pl. malomipar, hétköznapi élet a századfordulón)

– tudományos, technikai felfedezések, újítások és következményeik (távíró, telefon, elektromosság; feltalálók életrajza, a motorizáció fejlődése; Henry Ford, az orvostudomány fejlődése; Pasteur, Semmelweis Ignác) Népesedés és társadalom, Régiók története

– az első világháború és következményei Az első világháború jellemzői (a technikai fejlődés hatásainak megnyilvánulása a háborúban, élet a fronton, élet a hátországban), Együttélés a Kárpát-medencében

– a második világháború jellemzői, Mérlegen a magyar történelem, A megosztott világ, Az információs forradalom, a környezetvédelem mai kérdései, hatása hétköznapjainkra

– az információs forradalom, a környezetvédelem mai kérdései, hatása hétköznapjainkra

Kapcsolódási pontok

Földrajz (Amerika), Dráma (történelmi jelenetek eljátszása, március 15.), Irodalom (fogalmazások írása), Rajz-festés (füzet illusztrálása, a témákhoz kapcsolódó festmények készítése)

Kulcsfogalmak / fogalmak

– történelmi idő, történelmi forrás, ok és következmény, változás és folyamatosság, tény és bizonyíték, történelmi jelentőség, értelmezés, történelmi nézőpont. politikai: politika, állam, államszervezet, államforma, monarchia, köztársaság, egyeduralom, jog, törvény, birodalom, alkotmányos királyság, parlament, társadalmi: társadalom, társadalmi csoport/réteg, nemzet, népcsoport, életmód, munkás, gazdasági: gazdaság, pénz, piac, mezőgazdaság, ipar, kereskedelem, adó, önellátás, árutermelés, falu, város, gyár, termelés, környezet, gépesítés, eszme- és vallástörténeti: reformkor, kultúra, művészet, hit, vallás, egyház, világkép, sajtószabadság, nagyhatalom, villámháború, állóháború, lövészárok

A fejlesztés várt eredményei

– a gyermek képes korabeli írásos forrásokat összevetni megadott és saját szempontok alapján

– történelmi személyiségek korabeli és utólagos megítélését tanári segítséggel képes összevetni

– a történelmi jelenségek jelentőségét megérti, és nyomon tudja követni napjainkig

– a XIX–XX. századi eseményekhez kapcsolódó dalokat, mondákat, elbeszéléseket képes feldolgozni

– olvasmányokból önállóan tud vázlatot készíteni
– egyszerűbb statisztikai adatokat tartalmazó táblázatokat, grafikonokat tud értelmezni
– riportot tud készíteni közösen gyűjtött kérdések alapján szemtanúkkal
– gazdasági, társadalmi, technikai jelenségek összefüggéseinek, változásának, fejlődésének folyamatát képes tanári segítséggel felismerni és megfogalmazni
– adott témát meg tud jeleníteni társaival szerepjátékban, színdarabban
– a tanult történelmi eseményeket, jelenségeket, személyeket, ikonikus szimbólumokat, tárgyakat, képeket hozzá tudja rendelni egy adott történelmi korhoz, régióhoz, államhoz
– önállóan, folyamatos beszéddel képes eseményeket, történeteket elmondani, történelmi személyeket bemutatni, saját véleményt megfogalmazni
– az általa gyűjtött történelmi adatokból, szövegekből rövid tartalmi ismertetőt tud készíteni
– képes önálló kérdések megfogalmazására a tárgyalt történelmi témával, eseményekkel, folyamatokkal, kapcsolatban
– meghallgatja és megérti – adott esetben elfogadja – mások véleményét, érveit
– tanári segítséggel dramatikusan, szerepjáték formájában tud megjeleníteni történelmi eseményeket, jelenségeket, személyiségeket
– a történelmi eseményekkel, folyamatokkal és személyekkel kapcsolatban önálló kérdéseket fogalmaz meg
– önálló véleményt képes megfogalmazni történelmi szereplőkről, eseményekről, folyamatokról
– társadalmi-történelmi, erkölcsi problémák felismerése, megfogalmazása
– felismeri, hogy az emberi cselekedet és annak következménye között szoros kapcsolat van
– képes felismerni a jelenbe vezető jelenségeket, és ezáltal önállóan képet tud alkotni a jövőről

Bevezetés a 9-12. évfolyamon

Az eddigi történelemórák az emberiség fejlődését írták le a mitikus, prehisztorikus korszaktól egészen a materialista civilizációig, és felvázolták a fejlődéssel járó vallási, szociális, politikai és gazdasági következményeket. A gyermekek így időben is közelebb kerültek a jelenhez. Ez a folyamat most megismétlődik és egy újabb szintre lép, összhangban a gyermek képességeinek fejlődésével. A 8. és 9. osztály között lezajló tudatváltás a történelem vonatkozásában hasonló a középkor és az újkor közötti változáshoz. Az órák tartalmi és módszertani szempontból a fiatalok kiteljesedőben lévő képességeire épülnek. Ebben az életkorban már átfogó képet tudnak alkotni, és képesek az eszméket a történelem mozgatórugóiként értelmezni. Kész képek megformálása helyett már inkább saját ítéletalkotó képességük kialakítása a cél. A tanár azt segíti, hogy a fiatal saját személyiségéből áradó erőből tudás szülessen. A történelemóráknak támogatniuk kell őket azon az úton, ami az átadott ítéletektől, a saját maguk által kialakított ítéletig vezet. Ez tulajdonképpen személyiségük és a világ közötti új kapcsolat kiépítését jelenti. A diákok megtanulják önmagukat az emberiség fejlődésének aktív részeseiként értelmezni, megpróbálják megérteni saját korukat, történelmi szerepüket. Egyre inkább úgy látják magukat, mint a múlt örököseit, ugyanakkor azt is érzik, hogy sorsuk a jövő fejlődésének csíráját hordozza, és saját, személyes sorsuk is összekapcsolódik az emberiség jövőjével. Felismerik, hogy minden egyénnek

kötelessége erkölcsi intuícióból fakadóan cselekedni, mely sokkal inkább belső, semmint bármilyen külső autoritáson alapul. A felső tagozaton a diákok új szempontokat kapnak a történelem tanulmányozásához. Szükségük van a kísérletezésre, mely alatt a történelmi kutatás különböző módszereivel való megismerkedés értendő. Ez elsősorban a történész kérdező szerepének hangsúlyozásában nyilvánul meg. A tananyagot lehet úgy újszerűen bemutatni, hogy ne pusztán ténybeli információként, hanem olyan forrásként szerepeljen, mely értelmezést kíván. A kérdezés és kísérletezés szükségszerű velejárója, hogy a kamaszok igénylik a biztonságot, bizonyosságot is. Ezért a tanításnak el kell kerülnie azt, hogy túlzottan intellektuális vagy absztrakt legyen. A tananyagnak, amennyire csak lehet, konkrétnak és tényszerűnek kell lennie, bizonyos értelemben „önmagáért kell hogy beszéljen". Bár a felső tagozaton sokkal nagyobb szerepet kap a diákok önállósága, továbbra is meghatározó az órákon a tanár képszerű elbeszélése, mely mindig az adott évfolyam igényeinek, életkori sajátosságainak megfelelően mutatja be a tananyagot. A feldolgozás módjának ugyanakkor egyfajta kritikai, kérdező attitűdöt kell kifejlesztenie. A diáknak el kell jutnia a tények értelmezésétől, a jelenségek milyenségének felismerésén és a miértek megfogalmazásán keresztül a történelmet mozgató erők, fejlődési tendenciák esszenciális megértéséig.

Témakörök 9.-12. évfolyamon

Az epochális oktatás jellegéből fakadóan, bár egy-egy epochán belül jelen van, összességében nem kizárólagos a kronológiai rendezőelv a 9.-12. évfolyamok epocháin sem. A 11. és 12. évfolyamon zajló szakórákon ez inkább jellemző. Bizonyos témakörök különböző aspektusokból megközelítve akár több évfolyamon is előfordulhatnak a korábban tanultakat folyamatosan bővítve. Az alábbiakban felsorolt, a NAT által meghatározott témaköröknek mindenképpen meg kell jelenniük a 9.-12. évfolyam valamelyik epochájában, vagy a 11.-12. évfolyam szakóráiba beillesztve. Az egyes évfolyamoknál felsorolt témakörök és leírások támpontot adnak abban, hogy mely témakörök tárgyalása javasolt.

1) Civilizáció és államszervezet az ókorban: a Közel-Kelet civilizációi; a görög civilizáció; az athéni demokrácia; a római civilizáció; a római köztársaság

2) Vallások az ókorban: politeizmus és monoteizmus; a kereszténység kezdete

3) Hódító birodalmak: egy eurázsiai birodalom: a hunok; az Arab Birodalom és az iszlám

4) A középkori Európa: a parasztság világa; az egyházi rend; a nemesi rend; a polgárok világa

5) A magyar nép eredete és az Árpád-kor: magyar őstörténet és honfoglalás; az államalapítás; a magyar állam megszilárdulása az Árpád-korban

6) A középkori Magyar Királyság fénykora: az Anjouk; a török fenyegetés árnyékában; Hunyadi Mátyás; a magyar középkor kulturális hagyatéka

7) A kora újkor: a földrajzi felfedezések; a korai kapitalizmus; reformáció Európában és Magyarországon; „Hitviták tüzében"

8) A török hódoltság kora Magyarországon: az ország három részre szakadása; a két magyar állam; a török kiűzése és a török kor mérlege

9) A felvilágosodás kora: a felvilágosodás; a brit alkotmányos monarchia és az amerikai köztársaság működése; a francia forradalom és hatása

10) Magyarország a 18. században: a Rákóczi-szabadságharc; Magyarország újranépesülése és újranépesítése; a felvilágosult abszolutizmus reformja.

11) Új eszmék és az iparosodás kora: liberalizmus, nacionalizmus és konzervativizmus

12) az ipari forradalom hullámai

13) A reformkor: a politikai élet színterei; a reformkor fő kérdései

14) A forradalom és szabadságharc: a forradalom céljai és eredményei; a szabadságharc főbb eseményei és kiemelkedő szereplői

15) Nemzetállamok születése és a szocialista eszmék megjelenése: a szocializmus és a munkásmozgalom; a polgári nemzetállam megteremtése (Németország, Amerikai Egyesült Államok, Japán)

16) A dualizmus kori Magyarország: a kiegyezés és a dualizmus rendszere; a nemzeti és nemzetiségi kérdés, a cigányság helyzete; az ipari forradalom Magyarországon; társadalom és életmód a dualizmus korában

17) A nagy háború: az első világháború előzményei: az első világháború; az első világháború jellemzői és hatása; Magyarország a világháborúban

18) Az átalakulás évei: szocialista és nemzeti törekvések: a birodalmak bomlása; az Osztrák-Magyar Monarchia és a történelmi Magyarország szétesése; a tanácsköztársaság és az ellenforradalom; a Párizs környéki békék; a trianoni békediktátum

19) A két világháború között: a kommunista Szovjetunió; a Nyugat és a gazdasági világválság; a nemzetiszocialista Németország

20) A Horthy-korszak: talpra állás Trianon után; az 1930-as évek Magyarországa

21) A második világháború: a tengelyhatalmak sikerei; a szövetségesek győzelme;

22) Magyarország a második világháborúban: mozgástér és kényszerpálya; a holokauszt; a második világháború jellemzői; az ország pusztulása, deportálások a Gulágra.

23) A két világrendszer szembenállása: a kétpólusú világ kialakulása; a hidegháború; a gyarmatok felszabadulása.

24) Háborútól forradalomig: az átmenet évei Magyarországon; a szovjetizálás Magyarországon; a Rákosi diktatúra

25) Az 1956-os forradalom és szabadságharc: a forradalom; a nemzet szabadságharca

26) A kádári diktatúra: a pártállami diktatúra és működése; gazdaság, társadalom, életmód

27) A kétpólusú világ és felbomlása: a Nyugat a 20. század második felében; a szocializmus válsága és megrendülése; a kétpólusú világ megszűnése

28) A rendszerváltoztatás folyamata: a Kádár-rendszer végnapjai; a rendszerváltoztatás; a piacgazdaság kiépülése

29) A világ a 21. században: az átalakuló világ; a globális világ

30) Magyarország a 21. században: a demokrácia működése Magyarországon; a magyar belés külpolitika főbb jellemzői; Magyarország és az Európai Unió

31) A magyarság és a magyarországi nemzetiségek a 20–21. században: a határon túli magyarok; a magyarországi nemzetiségek, a magyarországi cigányság

9. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A 9. osztályban újra felidézzük a modern kortól a jelenig tartó időszakot. Míg 8. osztályban a gyermekekre akkor jellemző reális érdeklődés szabja meg az epochák vezérfonalát, most a hangsúly a történelmi fejlődést kiváltó és irányító eszméken, egy bizonyos történelmi helyzetet megélő ember cselekvésének belső indítékain van. Ebben az életkorban a kamaszok szembesülnek azzal, hogy az őket körülvevő világ nem teljesen felel meg azoknak az ideáloknak, amelyek bennük élnek, s ez különösen kritikussá teszi őket a felnőttekkel szemben. A tananyagnak össze kell találkoznia azzal a mélyről jövő igényükkel, hogy megértsék, átéljék a szabadság, igazságosság, egyenlőség, emberiesség és más hasonló fogalmak mibenlétét, ezek jelenlétét egyes konkrét történelmi-társadalmi helyzetekben. Különösen fontos lelki-szellemi táplálékul szolgál számukra a forradalmak története, hiszen ezeken keresztül olyan emberi sorsokkal ismerkedhetnek meg, amelyek megmutatják, hogyan válhatnak ezek az ideák az emberek tetteit irányító pozitív vagy negatív erővé. Megértik, mi a különbség a pusztán valami ellen való lázadás, és a valamiért való cselekvés között. Ezek a jelenségek hasonlítanak azokhoz a belső változásokhoz, amely bennük zajlik, és segítenek azok egészséges megélésében. A modern történelem megfigyelése elvezethet az igazságtalanságok, az elnyomott és megsértett emberi- és polgári jogok, a feltartóztathatatlan és kezelhetetlen történelmi erők kórképéhez. Ugyanakkor, ha a történelemórák felkeltik a diákok érdeklődését, és belső aktivitásra késztetik őket, akkor nem csak az értelmezés kulcsát kell, hogy megadják, hanem a jobbítás lehetőségével is foglalkozniuk kell. A történelemnek meg kell mutatnia belső fejlődését tükröző természetét, mely az embereknek megadja a lehetőséget a társadalom egészségének megteremtésére csakúgy, mint annak megbetegítésére. A korszakot felölelő kulcstémák mindegyikének van sötét és világos oldala, még akkor is, ha a történelmi események tükrében a sötét oldal a hangsúlyos. Az ideológia és propaganda mindig szembeállítható a gondolatszabadság lehetőségével, az állami kontroll az egyéni kezdeményezéssel, a félelem a bátorsággal, az igazságtalanság az igazsággal, a hatalom az ellenőrzés és szabadság egyensúlyával. Különösen fontos, hogy életrajzokkal is foglalkozzunk, segítve a kamasz ébredő énjét. Amikor a diákok felfedezik, hogy minden egyoldalú erő a történelemben szembeállítható egy másikkal, és végső soron az egyén kezében van a döntés, és ő a szociális megújulás egyetlen forrása, akkor érthető meg a jelen a jövővel való összefüggésben. A történelemtanításnak 9. osztályban jövőorientáltnak kell lennie!

Órakeret: 60 óra

Előzetes tudás

Érti és használja az 5–8. osztályban tanult alapvető történelmi fogalmakat. Fel tudja idézni az előző évben tanult, az adott korszakra vonatkozó fontosabb eseményeket. Konkrét példákon keresztül képes absztrakt történelmi-társadalmi fogalmak (pl. szabadság, egyenlőség) megértésére. Képes a korabeli történelmi források megadott szempontok szerinti feldolgozására.

Tantárgyi fejlesztési célok

A felső tagozaton előtérbe kerül az önálló ítéletalkotó erő kialakulásának segítése. Bár a 9. osztályosoknak többnyire fontosabb saját – ekkor még általában inkább a környezetükből felvett – véleményük, sokszor elhamarkodottan megformált gondolataik hangoztatása, mint társaik meghallgatása, ezt a képességet a gyakorláson keresztül sajátítják el fokozatosan. Jó, ha a diákok azt a tapasztalják a tanítás során, hogy a tanár, bár lelkes, elkötelezett, és semmiképpen nem

semleges, de tudja uralni saját érzéseit. A fiatalokban felébred az érdeklődés a jelenkor folyamatban lévő eseményei iránt, ezt segítendő adhatunk olyan feladatokat, melyek ezek feldolgozására irányulnak (pl. újságok, napi hírek stb.). Fontos, hogy párhuzamokat találjanak a régebbi korok és az éppen zajló, „alakuló történelem" jelenségei között. Különböző feladathelyzetekben meg kell ismerkedniük egy konkrét esemény, életrajz stb. feldolgozásához szükséges forráslehetőségek összegyűjtésének, felkutatásának módjával, ezek önálló használatával (szakirodalom, filmek, múzeumok). Tanári segítséggel elkezdik használni a nagyobb, felnőtt könyvtárak (pl. FSzEK) adatbázisát. Kiváló lehetőség a történelmi közelmúlt eseményeinek megismerésére az ún. oral history módszer. Az osztályban így indirekt módon megjelenhet egy-egy történelmi esemény több szempontú megközelítése, egyúttal az interjúk és beszámolók elkészítése számos képesség (pl. jegyzetelés, anyag megszűrése, megválogatása megadott szempontok alapján, előadás) gyakorlását lehetővé teszi. Az életrajzok és különböző történelmi események részletes, életszerű ábrázolása alapján a diákoknak alkalma van pontos megfigyeléseket tenni és abból következtetéseket levonni, a korabeli források olvasása során a tények és vélemények közötti különbség felismerését sajátítják el.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A megadott lehetőségek közül az adott osztály érdeklődéséhez, az előző évben szerzett ismereteihez alkalmazkodva válogathatjuk össze az epochák konkrét tananyagát. A modern kor megértését segíti, ha a XV–XX. században lezajló változásokat egy-egy kulcsmotívumon keresztül mutatjuk be: a XV–XVI. században az emberiség kiszélesedő horizontja és annak jellemzői, a XVII. században a régi társadalmi rend felbomlása, és az új politikai struktúrák kialakulása, a XVIII. században a felvilágosodás hatása a történelemre, a XIX. században a különböző népek történelmének összefonódása, a XX. században az eddigi folyamatok egész világra érvényesülő, globális hatása.

Az újkorban bekövetkezett európai szemléletváltozás bemutatása más kultúrákkal való találkozások alapján (pl. konkvisztádorok, Afrika gyarmatosítása, az arany szerepének megváltozása, tudomány fejlődése)

Az abszolutizmus Franciaországban (cél egy értelmen, szaktudáson alapuló állam kialakítása, erre példák: hadseregreform, merkantilizmus, hivatalnokrendszer, Versailles)

A felvilágosodás és hatásai a politikai életben (röviden, vázlatosan és inkább életrajzokon, konkrét eseményeken keresztül figyeljük meg az eszmék érvényesülését)

A Függetlenségi Nyilatkozat és az Egyesült Államok alkotmánya (Benjamin Franklin, Tom Paine, Thomas Jefferson alakja, hatalommegosztás elve)

A felvilágosult abszolutizmus (II. József)

A francia forradalom eszméi, irányzatai, fordulópontjai, vezetői és árnyoldalai (Mirabeau gróf életrajzán keresztül a szabadság eszméjének megjelenése az első szakaszban, az alapvető emberi jogok megfogalmazása, a második szakaszban a szabadság és egyenlőség eszméinek keveredése a terror légkörében Robespierre diktatúrája idején)

Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc (amennyiben ennek feldolgozása nem történt meg 8. osztályban, részletes leírás ott található, de 9. osztályban inkább az akkori magyar politika vezető alakjait mozgató eszméken legyen a hangsúly)

A kommunista ideológia és a bolsevik hatalomátvétel Oroszországban (oroszországi szociális mozgalmak – pl. narodnyikok – a forradalom előzményeként, ezek kapcsán a testvériség eszméjének problémaköre, Lenin életrajza, eseménytörténet)

Kommunista diktatúra a Szovjetunióban (Sztálin életrajza, hétköznapok)

Nemzetállamok, gyarmatbirodalmak, Európa és a világ az első világháború előtt (imperializmus, a Brit Birodalom felemelkedése – pl. Cecil Rhodes életrajzán keresztül, az egységes Németország létrejötte, USA gazdasági előretörése, „boldog békeidők", Osztrák-Magyar Monarchia)

Az első világháború és a háborút lezáró békék (lásd 8.o.)

Az első Waldorf-iskola megalakulásának története, történelmi háttere

A nemzetiszocialista ideológia és a náci diktatúra (a versailles-i béke és a gazdasági válság hatása Németországra, Hitler életrajza, a rendszer jellemzői, az ellenállás lehetőségei, pl. Scholl testvérek, a propaganda szerepe)

A II. világháború (amennyiben ezt a témát feldolgozták 8. osztályban, akkor az eseményeket csak vázlatosan felelevenítjük, de akkor is érdemes bizonyos – inkább erkölcsi, eszmei mondanivalót hordozó – kérdések kapcsán újra elővenni a témát: pl. felelősség kérdése – háborús bűnösök, illetve a németek kollektív bűnössége, holokauszt, atombomba, Magyarország részvételének kérdése)

A Rákosi-korszak jellemzői (amennyiben részletesen vettük a sztálini diktatúrát, elég feleleveníteni az ott tanultakat, ebben segíthet pl. A tanú c. film)

Az 1956-os forradalom és szabadságharc Magyarországon

Hétköznapok a Kádár-rendszerben

Az emberi jogok eszméje és a megvalósításáért folytatott harc napjainkig (a témát elsősorban életrajzok alapján dolgozzuk fel, és mindenképpen kerüljön sor az Európán kívüli világ bemutatására is, pl. Gandhi, Che Guevara, Nelson Mandela, 1968-as diákmozgalmak, női emancipációs mozgalmak, Martin Luther King, rendszerváltozás, afrikai gyerekkatonák stb.)

Fejlesztési követelmények

- ismeretszerzés különböző médiumok anyagából
- ismeretszerzés felnőtt ismeretterjesztő irodalomból
- különböző emberi magatartás-típusok, élethelyzetek megfigyelése, következtetések levonása
- ismeretszerzés különböző írásos forrásokból, egyszerű statisztikai táblázatokból
- önálló információgyűjtés adott témához könyvtárban
- előadás jegyzetelése – a lényeges és lényegtelen kiszűrése, rövidítés
- társadalmi-történelmi, erkölcsi problémák felismerése, megfogalmazása
- szöveg átfogalmazása adott szempont szerint
- feltevések megfogalmazása a történelmi személyek vagy csoportok cselekedeteinek, viselkedésének mozgatórugóiról
- erkölcsi kérdéseket felvető élethelyzetek felismerése, bemutatása
- önálló vélemény megfogalmazása történelmi jelenségekről
- érvek gyűjtése a saját vélemény alátámasztására
- a tárgyilagos érvelés és a személyeskedés megkülönböztetése
- különféle értékrendek összehasonlítása
- szóbeli beszámoló történelmi forrásokból származó szövegek, illetve szemtanúkkal készített interjú alapján

– időmeghatározás konkrét kronológiai adatokkal

– viszonyítások használata konkrét történelmi időszakokhoz kapcsolódóan

Kapcsolódási pontok

Dráma (pl. október 23-ai iskolai megemlékezés), Rajz-festés (füzet illusztrálása, plakáttervek), Irodalom (fogalmazások írása, a témákhoz kapcsolódó versek, novellák olvasása), Idegen nyelv (a korszakhoz kapcsolódó életrajzok olvasása)

Kulcsfogalmak / fogalmak

politika, állam, köztársaság, diktatúra, monarchia, társadalom, társadalmi csoport/réteg, eszme/ideológia, gyarmat, abszolutizmus, felvilágosodás, jogegyenlőség, hatalmi ágak megosztása, népfelség, társadalmi szerződés, szabad verseny, alkotmányos monarchia, elnök, miniszterelnök, felelős kormány, cenzus, forradalom, diktatúra, jakobinus, Szent Szövetség, szabadságharc, trónfosztás, amnesztia, reform, ipari forradalom, alsó- és felsőtábla, érdekegyesítés, közteherviselés, jobbágyfelszabadítás, örökváltság, márciusi ifjak, sajtószabadság, cenzúra, áprilisi törvények, népképviseleti országgyűlés, politikai nemzet, nemzetiség, honvédség, Függetlenségi nyilatkozat, polgárháború, szocializmus, kommunizmus, proletárdiktatúra, villámháború, front, állóháború, hátország, antant, központi hatalmak, hadigazdaság, hadifogság, bolsevik, szovjet, jóvátétel, totális állam, többpártrendszer, egypártrendszer, személyi kultusz, koncepciós per, GULAG, holodomor,

államosítás, kollektivizálás, kulák, tervgazdaság, fasizmus, nemzetiszocializmus, fajelmélet, antiszemitizmus, Führer, SS, Anschluss, Molotov–Ribbentrop-paktum, tengelyhatalmak, szövetségesek, totális háború, kiugrási kísérlet, zsidótörvények, munkaszolgálat, gettó, deportálás, koncentrációs tábor, haláltábor, népirtás, holokauszt, partizán, Vörös Hadsereg, MEFESZ, pesti srácok, Molotov-koktél, munkástanács, sortüzek.

A fejlesztés várt eredményei

– a diák ismeri a tanult korok főbb történelmi eseményeit és az ezekhez kapcsolódó alapfogalmakat

– felismeri egyes történelmi helyzetekben a szociális életet meghatározó eszmék (szabadság, egyenlőség, testvériség) érvényesülését, ezek hatását a különböző területeken (szellemi élet, jogi terület, gazdasági élet)

– képes a múlt eseményeit és jelenségeit a saját történelmi összefüggésükben értelmezni, illetve a jelen viszonyait kapcsolatba hozni a múltban történtekkel

– képes életszerűen, ugyanakkor történelmi hitelességgel leírni egy történelmi eseményt, helyzetet a szereplők szemszögéből

– kialakul és megerősödik a történelmi múlt, illetve a társadalmi, politikai, gazdasági és kulturális kérdések iránti érdeklődés

– a jelenkor problémáival kapcsolatban tud érdeklődésének megfelelő kérdéseket megfogalmazni

– korabeli történelmi források szövegét képes önállóan értelmezni megadott szempontok alapján

– képes a szándékainak megfelelő információkat kiválasztani különböző műfajú forrásokból

– képes kiválasztani, rendezni és alkalmazni az azonos korhoz, témához kapcsolható fogalmakat

– hipotéziseket alkot történelmi személyek, társadalmi csoportok és intézmények viselkedésének mozgatórugóiról

– véleményét képes kulturáltan, mások megsértése nélkül megfogalmazni

– a tanult történelmi jelenségekhez, eseményekhez, személyekhez kapcsolódó erkölcsi, társadalmi kérdésekben állást tud foglalni

– képes különböző élethelyzetek, magatartásformák megfigyelése által következtetések levonására, erkölcsi kérdéseket is felvető történelmi helyzetek felismerésére és megítélésére;önállóan gyűjtött anyagok alapján, segítség nélkül előkészített 10-12 perces szabad előadást tart csak rövid jegyzetre támaszkodva

– a füzetét önállóan vezeti a megadott tartalmi és formai követelményeket figyelembe véve

– képes önállóan vázlatot készíteni és jegyzetelni

10. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A 10. osztályos diákok számára elsődleges kérdésnek számít az okság és az eredet. Hogyan lettek a dolgok olyanná, amilyenek most? – ezt a kérdést teszik fel a fiatalok a világnak. Megérzik, hogy a felnőttkor kapujának küszöbére érkeztek. Hirtelen ráébrednek, hogy a felnőtt-lét, melyre eddig a senki által nem korlátozott szabadság világaként tekintettek, és ezért minél hamarabb el akartak jutni oda, egyúttal sokkal több felelősséggel is jár. Ettől elbizonytalanodnak, hajlamosak megkérdőjelezni saját képességeiket, ugyanakkor sokkal nyitottabbá válnak a sajátjuktól eltérő nézőpontok befogadására. Így mélyebbre mehetünk a történelemben, megismertethetjük a diákokkal a korábbi, a miénktől radikálisan eltérő tudatállapotokat. Széles körben látniuk kell a változást a vadászó-gyűjtögető életmódtól a magasan szervezett városi civilizációkig, és reflektálniuk a változó emberi tudatra, mely végigkísérte ezt az átalakulást. Ahelyett, hogy egy leegyszerűsített képet adnánk a technikai és politikai fejlődés menetéről, a diákoknak meg kell tanulniuk a különböző társadalmi-gazdasági szervezeteket úgy látni, mint az egymástól eltérő mentalitások és tudatformák tükröződését. Mindezeken túl az ilyen váltás az embernek a természethez fűződő kapcsolatában is megjelenik. Az emberi tudatfejlődés, melyet ez a történelem előtti és korai történelmi kor kifejez, minőségileg tükrözi azt a tudatváltást, melyen minden egyén is keresztülmegy élete során. Ebből adódóan az emberi társadalom eredetének vizsgálata egyben önmegismerési folyamat is. A tudatosság vonatkozásában ez a korszak átfogja a váltást a résztvevő tudatosságtól a megfigyelő tudatosságig, melyben a külvilág élettelen, tanulmányozandó tárggyá, maga a gondolkodás pedig belső üggyé válik. Itt az ideje másodszor is áttekinteni az emberiség kultúrtörténetét a prehisztorikus kortól a neolit forradalmon keresztül a magas kultúrákig, lezárva a görög városállamok hanyatlásával és a görög kultúra Nagy Sándor idejében való elterjedésével. Ha a tanár a következő évek tananyagát figyelembe véve szükségesnek látja, megjelenhet a római történelem első szakasza is. Az epochák központi témája az emberi társadalmak és a környezet közötti kapcsolat. Az eszmék és technológiák, a vallások és a társadalmi struktúrák mind a környezet, a föld, az ég, az évszakok váltakozása, az életet adó folyó emelkedése és süllyedése, az éjszaka, a halál és a mennyei összefüggések mély emberi megtapasztalásában gyökereznek. A modern tudat számára nehéz ezt felfogni, hiszen mi már

annyira elszakadtunk ezektől a realitásoktól. A tizedikes diák belső fejlődését tekintve erős összhangban él a föld erőivel, mégis rá kell ébreszteni az eszmék világára, mely képes kifejezni ezeket a kapcsolatokat. Az emberi képzelőerő elsősorban a természeti alkotóerőket tudja megragadni ebben a korszakban. A természet formáló erői az emberi tudatossággal átalakítva elképesztő nagyságú város- és templomépítést eredményeztek, kiterjedt öntözőrendszert és összetett vallási életet. A korszak végén ezek az erők egyre inkább individualizáltan és belsőleg jelentkeztek. Ezek az átalakulások tükröződnek a 16-17 éves kamaszok lelkében.

Órakeret: 60 óra

Előzetes tudás

Érti és használja az eddig tanult történelmi fogalmakat. Fel tudja idézni az 5–6. osztályban tanult, az adott korszakra vonatkozó fontosabb eseményeket. Konkrét példákon keresztül képes absztrakt történelmi-társadalmi fogalmak (pl. állam) megértésére, és nyomon tudja követni azok kialakulásának folyamatát. Önállóan is felismer bizonyos jelenségekhez, eseményekhez vezető okokat és ezek következményeit. Képes a korabeli történelmi források megadott szempontok szerinti feldolgozására.

Tantárgyi fejlesztési célok

A tanulók megtapasztalhatják az ember és a Föld kapcsolatának alakulását, miközben végigkövetik az egyéniség fokozatos kiemelkedését a csoportból. Azok a régészeti technikák, melyeket a régi történelmi korokról való tudásgyűjtéshez használnak, mind a deduktív, mind az induktív gondolkodásra szolgáltatnak példát, csakúgy, mint a tevékenységen keresztüli felfedezésre. A diákoknak meg kell tanulniuk különbséget tenni az általános és egyedi között. Fontos, hogy saját gondolkodásukat használják, és így valódi tapasztalatokat is szereznek azokról a témákról, amelyeket megértenek. Mivel igen hosszú időszakot tekintünk át a tanév során, alkalmunk van folyamatokat nyomon követni, alapvető emberi életformák (pl. vándorlás–letelepedés) ki- és átalakulását, ezek okát és hatását megfigyelni. Bemutatjuk bizonyos, a mai korban is emberi létünk természetes velejárójaként megélt fogalmak (pl. művészet, vallás, ház, gazdaság) megjelenési formáit az ősi időktől a klasszikus görög-római civilizációig. (pl. A jégkorszak művészete, mint egy magas kulturális szint megnyilvánulása, ahol világosan megjelenik a szertartás, a vallás, a szent hely eszméje. A képekre úgy is lehet tekinteni, mint amelyek tartalmazzák a fogalmi és szimbolikus gondolkodás alapjait.) Különböző feladathelyzetekben a diákok sokat gyakorolják az ok-okozati összefüggések önálló felismerését. Megértik, hogy összetett folyamatok miként jönnek létre, honnan erednek. Megtanulnak megadott szempontok alapján összehasonlítani két jelenséget, rendszert (pl. a környezeti hatások társadalmi, szellemi, gazdasági életben való megnyilvánulása Egyiptomban és az ókori Görögországban). Ahhoz, hogy a fiatalok valóban megértsék e régi történelmi korok világát, meg kell tanulniuk egyensúlyt teremteni a képzelőerő és a logikus gondolkodás között. Fontos, hogy ezekkel a témákkal foglalkozva körüljárjuk a fejlődés fogalmának értelmezését. (pl. Számos vívmány, melyet hagyományosan a civilizációkhoz kötünk, sokkal korábbi. A földművelésen alapuló letelepedésre való átállás kezdetben az életszínvonal és a várható élettartam csökkenéséhez, betegségek elterjedéséhez, több emberi konfliktushoz vezetett.) Megfelelőbb úgy tekinteni ezekre a lépésekre, mint a tudatváltással együtt járó küzdelmekre, semmint egy materiális fejlődés eredményére.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- a felső paleolitikum emberi forradalma (jégkorszaki társadalmak, kultúra és művészet, új technológiák, példaként lehet a mai korban még hasonló életmódot folytató törzsek életmódját megfigyelni)
- mezolitikumi társadalmak (a jégkorszak vége, a tengerszint emelkedése, a kulturális és gazdasági élet változatossága, az íj feltalálásának jelentősége)
- neolitikum (a termékeny félhold mezőgazdasági gyökerei, a letelepedés és élelemtermelés kialakulásának folyamata, korai földműves kultúrák)
- az ősi perzsa kultúra, Zarathusztra mitikus alakja (változások a szellemi életben a földművelés kultúrájával összefüggésben)
- anyagi és szellemi kultúra az ókori Kelet civilizációiban – városi civilizációk jellemzői (a letelepedéstől a városig, a hatalom központosítása, társadalmi hierarchia, az írás, törvények, a bürokrácia, a kereskedelem megjelenése, a környezet kihívásai és az államok kialakulása közötti összefüggések – a példákat mind Mezopotámia, mind Egyiptom kultúrájából vagy más folyamvölgyi civilizációkból is hozhatjuk)
- az ősi héber civilizáció és átalakulása írásos kultúrává
- európai megalit kultúrák
- a bronzkori kultúrák (pl. a hallstatti és a kelta kultúra Európában, Közép- és Dél-Amerika – maják, toltékok, krétai civilizáció)
- Hellász (a poliszok kialakulása, az athéni demokrácia működése, Nagy Sándor)
- a demokrácia és a politika alapfogalmai, ókori és mai demokráciák összehasonlítása
- Róma a köztársaság kialakulásától a császárságig
- a magyarság történetének kezdetei (a magyarság eredete, vándorlása, ősmagyar hitvilág, honfoglalás és államalapítás)

Fejlesztési követelmények

- ismeretszerzés és önálló következtetések levonása tárgyak, épületek, képek közvetlen megfigyeléséből
- ismeretszerzés szaktudományi munkákból
- különböző emberi magatartás-típusok, élethelyzetek megfigyelése, következtetések levonása
- ismeretszerzés különböző írásos forrásokból, ábrákból
- önálló információgyűjtés adott témához könyvtárban, információk önálló rendszerezése
- előadás jegyzetelése – a lényeges és lényegtelen kiszűrése, rövidítés
- társadalmi-történelmi, erkölcsi problémák felismerése, megfogalmazása
- szövegtömörítés, szöveg átfogalmazása adott szempont szerint
- feltevések megfogalmazása a történelmi személyek vagy csoportok cselekedeteinek, viselkedésének mozgatórugóiról
- erkölcsi kérdéseket felvető élethelyzetek felismerése, bemutatása
- önálló vélemény megfogalmazása történelmi jelenségekről

– érvek gyűjtése a saját vélemény alátámasztására
– a tárgyilagos érvelés és a személyeskedés megkülönböztetése
– különféle társadalmi-történelmi jelenségek összehasonlítása
– különféle értékrendek összehasonlítása, saját értékek tisztázása
– kérdések megfogalmazása a forrás megbízhatóságára, a szerző esetleges elfogultságaira vonatkozóan
– szóbeli beszámoló népszerű tudományos irodalomból, történelmi forrásokból származó szövegek alapján
– primer történelmi források elemzése, különféle társadalmi-történelmi összefüggések felderítése
– fogalmazás írása valamely történelmi-társadalmi és erkölcsi témáról
– jegyzet alapján szakszerű esszé készítése
– történelmi korszakok, periódusok nevének használata
– időmeghatározás konkrét kronológiai adatokkal
– viszonyítások használata konkrét történelmi időszakokhoz kapcsolódóan

Kapcsolódási pontok

Dráma (pl. ókori mítoszok feldolgozása), Rajz-festés (füzet illusztrálása), Irodalom (fogalmazások írása, a témákhoz kapcsolódó irodalmi művek olvasása)

Kulcsfogalmak / fogalmak

államszervezet, államforma, gazdaság, pénz, jog, törvény, birodalom; életmód; mezőgazdaság, ipar, kereskedelem, adó, kultúra, művészet, vallás, civilizáció, öntözéses földművelés, fáraó, piramis, hieroglifa, ékírás, múmia, Akropolisz, filozófia, jósda, olümpiai játékok, városállam/polisz, arisztokrácia, démosz, demokrácia, népgyűlés, sztratégosz, cserépszavazás, rabszolga, patrícius, plebejus, consul, senatus, dictator, néptribunus, császár, amfiteátrum, gladiátor, provincia, légió, limes, polgárjog, demokrácia, parlamentarizmus, általános választójog, alkotmány, Alkotmánybíróság, népszavazás, közvetett és közvetlen demokrácia.

A fejlesztés várt eredményei

– a diák ismeri a tanult korok főbb történelmi eseményeit és az ezekhez kapcsolódó alapfogalmakat
– összetettebb párhuzamokat talál a tanult korok élethelyzetei, jelenségei és a mai kor között
– képes életszerűen, ugyanakkor történelmi hitelességgel leírni egy történelmi eseményt, helyzetet az egymással szembenálló szereplők szemszögéből is
– a fejlődés témakörében a tanult jelenségekkel kapcsolatban tud érdeklődésének megfelelő kérdéseket megfogalmazni
– képes a tanulási célhoz megfelelő információforrást választani, a források között szelektálni, azokat szakszerűen feldolgozni és értelmezni

– önállóan információkat tud gyűjteni, áttekinteni, rendszerezni és értelmezni különböző médiumokból és írásos vagy képi forrásokból, statisztikákból, diagramokból, térképekről, nyomtatott és digitális felületekről

– képes azonosítani a különböző források szerzőinek a szándékát, bizonyítékok alapján értékeli egy forrás hitelességét

– a vitákban képes kulturáltan, mások megsértése nélkül részt venni, bizonyítékokon alapuló érvekkel megindokolja a véleményét, és választékosan reflektál mások véleményére, árnyalja saját álláspontját

– a tanult történelmi jelenségekhez, eseményekhez kapcsolódó erkölcsi, társadalmi kérdésekben állást tud foglalni

– önállóan gyűjtött anyagok alapján, segítség nélkül előkészített 15-20 perces szabad előadást tart csak rövid jegyzetre támaszkodva, különböző hagyományos és digitális szemléltetőeszközök használatával

– megadott szempontok alapján képes összehasonlításokat végezni

– képes következtetni történelmi események, folyamatok és jelenségek okaira és következményeire

– tud tájékozódni ókori államformák között és példát hoz rá a jelenkorból

– kronológiát használ és készít

– egyszerű történelmi térképvázlatot alkot

– a földrajzi környezet és a történeti folyamatok összefüggéseit példákkal képes alátámasztani

– felismeri a felmerülő jogi, társadalmi fogalmak mai vonatkozásait;képes a történelmi jelenségeket általános és konkrét történelmi fogalmak, tartalmi és értelmező kulcsfogalmak felhasználásával értelmezni és értékelni

– fel tud ismerni fontosabb történelmi fogalmakat meghatározás alapján

– fölismeri az európai kultúra ókori keleti és antik gyökereit

– elkezdenek kialakulni a saját értékrend és történelemszemlélet alapjai

– felismeri, hogy a jelen társadalmi, gazdasági, politikai és kulturális viszonyai a múltbeli események, tényezők következményeiként alakultak ki

– történelemszemléletében megjelenik a nagyobb távlat, az ember élettörténetét összefüggésbe tudja hozni az emberiség történelmével

11. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A 11. osztályban a tanulók általában jelentős lépést tesznek belső fejlettség és érettség tekintetében. Elkezdenek rövid- és hosszútávú célokat kitűzni maguk elé, és sok megnyilvánulásuk a saját útjuk, világnézetük, egyéniségük keresésére irányul. Ítélőképességük differenciáltabbá, gondolkodásuk árnyaltabbá válik, képesek több szemszögből megvizsgálni egy-egy jelenséget, és az ellenérveket is alaposan mérlegelve kialakítani és megvédeni saját álláspontjukat. Sok diáknál ugrásszerű változást tapasztalhatunk a logikus, bonyolult összefüggéseket felismerő, elemző

gondolkodás területén, és a kamaszkor eddigi viharos évei után képesek összhangot teremteni érzéseik, és az őket mozgató gondolati-akarati ösztönző erők között. Ennek a fejlődési folyamatnak része az is, hogy a többi emberrel való kapcsolatukban a megértés, elfogadás új szintje jelenik meg. Az ebben az életkorban felébredő szociális érzékenység, erős bensőségesség és reflektálási képesség, a szeretetre, az önfeláldozásra és a szolgálatra való hajlam összecseng a középkor egyes áramlataival (pl. szerzetesrendek, templomos lovagok, katedrálisépítő mesterek). Ugyanakkor a középkorban kifejeződik az akarat ereje is a népvándorlásokban, az iszlám előre törésében, a kibontakozó kelet-nyugati konfliktusban, az állam és egyház közötti hatalmi küzdelmekben. A tárgyalt események jó része az ókortól a középkor felé tartó átalakulást kíséri végig. Ezek közül a témák közül számos művészien fonódik egybe Wolfram von Eschenbach Parzivaljában, melyet irodalomból tanulnak. A történelemórák ebben az osztályban megmutatják azt az utat, ahogy a középkor világa létrejött a görög-római, a germén és a zsidó-keresztény kultúra hagyatékaként. Ezt követően a középkori történelemben az állam és egyház, a Nyugat és Kelet közötti feszültség jelenti az elmozdulást a modern individualizmus irányába, amely még határozottabban megjelenik a városi kultúrában. Itt jelennek meg e közösségek alkotó erejét és a korábbi századok tudását magukban hordozó gótikus katedrálisok.

Órakeret: 128 óra

Előzetes tudás

Érti és használja az eddig tanult történelmi fogalmakat. Fel tudja idézni a 6. osztályban tanult, az adott korszakra vonatkozó fontosabb eseményeket. Képes absztrakt történelmi-társadalmi fogalmak (pl. hatalom, vallás) mibenlétének árnyalt, erkölcsi-filozófiai szempontokat figyelembe vevő megközelítésére. Önállóan felismer és elemez bizonyos jelenségekhez, eseményekhez kapcsolódó összefüggéseket. Képes a korabeli történelmi források megadott szempontok szerinti elemzésére.

Tantárgyi fejlesztési célok

Kiemelten fontos ebben a tanévben, hogy a diákoknak minél gyakrabban adjunk az önálló ítélőerő következő szintre lépését segítő feladatokat. Ebbe beletartozik, hogy legyen alkalmuk egymásnak és a tanárnak a tanultak hátterét megvilágító kérdéseket feltenni, ezekről saját véleményüket több szempontot megvizsgálva kialakítani, és azt másokéval ütköztetni. Jó, ha visszajelzést kapnak arról, hogyan vannak jelen egy vitában, érveik mennyire megalapozottak, határozottan képviselik-e saját álláspontjukat, ugyanakkor elég nyitottak-e az ellenérvek felé. A folyamatok megfigyelése során meg kell tanulniuk felismerni a tendenciákat, a bonyolultabb összefüggéseket. Fontos felismertetni a diákokkal, hogy a jelenkor bizonyos eseményeinek, jelenségeinek magyarázatát csak a középkori történelmi gyökerek alapos tanulmányozásával találhatjuk meg. Ezt segíti, ha a tanultak aktuális és általános emberi vonatkozásait is tárgyaljuk (pl. az iszlám vallás kapcsán a nő képe, a nők helyzete iszlám országokban, és általánosan a férfi és női szerepek). Azáltal, hogy visszamegyünk az eredethez, sok ma általánosan elterjedt vélemény előítéletes, sztereotípia jellegével szembesülnek a fiatalok. A források feldolgozása során bonyolult összefüggéseket feltáró, elemző feladatokat adhatunk. Gyakoroljuk az összehasonlító elemzést, melyhez a diáknak önállóan kell szempontokat választania.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Epochák javasolt témakörei:

- az antik kultúra öröksége, a filozófiai gondolkodás kezdetei (Szókratész, Platón, Arisztotelész)
- a kereszténység kezdetei és tanításai (pl. Szent Pál tevékenysége)
- a népvándorlás és az antik civilizáció felbomlása
- az iszlám vallás, az arab hódítás és kulturális hagyatéka
- a bizánci és a frank birodalmak (helyi politika, egyházszakadás)
- a hatalomgyakorlás, a társadalmi és gazdasági élet jellemzői (keresztény királykép, feudalizmus, középkori városok, kereskedelem)
- a vallás és az egyház szerepe a középkori Európában (bencés és ír szerzetesség, a kolostorok jellemzői és hatása a gazdasági és kulturális életre, eretnekmozgalmak)
- háborús konfliktusok és hatalmi törekvések Európában (invesztitúra-harc, keresztes hadjáratok, templomos rend)
- a gótikus katedrális
- a középkor világképe (pl. Szt. Ágoston, Aquinói Szt. Tamás, a középkori világkép átalakulása – pl. a térképek fejlődésének megfigyelésével)
- hatalomgyakorlás, államszervezet, a társadalmi és gazdasági élet jellemzői az Árpád-házi királyok idején
- a Magyar Királyság mint európai középhatalom az Anjouk, Luxemburgi Zsigmond és Hunyadi Mátyás korában
- a középkori magyar művelődés és kultúra feltárt emlékei
- a török elleni harcok, a középkori magyar állam bukása

Szakórák javasolt témakörei:

- az 1849 előtti magyar és egyetemes történelem a 9.-11. évfolyam epocháin nem tárgyalt témakörei.

Fejlesztési követelmények:

- ismeretszerzés szaktudományi munkákból önállóan választott szempontok szerint
- különböző emberi magatartás-típusok, élethelyzetek megfigyelése, következtetések levonása
- ismeretszerzés különböző írásos forrásokból, ábrákból
- önálló információgyűjtés adott témához könyvtárban, információk önálló rendszerezése, értelmezése
- az internet kritikus és tudatos felhasználása ismeretek szerzésére
- a tanult ismeretek problémaközpontú elrendezése
- előadás jegyzetelése élőbeszéd tempójában, a lényeges és lényegtelen kiszűrése, rövidítés
- társadalmi-történelmi, erkölcsi problémák felismerése, megfogalmazása

– írott és hallott szövegekből tételmondat meghatározása, szövegtömörítés, szöveg átfogalmazása adott szempont szerint
– többféleképpen értelmezhető szövegek jelentésrétegeinek feltárása
– feltevések megfogalmazása a történelmi személyek vagy csoportok cselekedeteinek, viselkedésének mozgatórugóiról
– erkölcsi kérdéseket felvető élethelyzetek felismerése, bemutatása
– önálló vélemény megfogalmazása filozófiai kérdésekről
– érvek gyűjtése meghatározott álláspontok cáfolására, az érvek kritikai értékelése
– mások érvelésének összefoglalása és figyelembe vétele, a saját álláspont gazdagítása, továbbfejlesztése
– különféle társadalmi-történelmi jelenségek összehasonlítása önállóan választott szempontok alapján
– különféle értékrendek összehasonlítása, saját értékek tisztázása, társadalmi-történelmi jelenségek értékelése a saját értékrendnek megfelelő szempontok alapján
– kérdések megfogalmazása a forrás megbízhatóságára, a szerző esetleges elfogultságaira vonatkozóan
– szóbeli beszámoló népszerű tudományos irodalomból, történelmi forrásokból származó szövegek alapján
– primer történelmi források elemzése, különféle társadalmi-történelmi összefüggések felderítése
– esszé írása történelmi-társadalmi témákról, filozófiai kérdésekről, ennek kapcsán a kérdés világos megfogalmazása, bizonyítékok és cáfolatok kifejtése, következtetések levonása
– az egyes történelmi jelenségek kölcsönhatásainak elemzése
– jegyzet alapján szakszerű esszé készítése
– történelmi fogalmakról szabatos definíciók megfogalmazása
– történelmi korszakok, periódusok nevének használata
– időmeghatározás konkrét kronológiai adatokkal
– viszonyítások használata konkrét történelmi időszakokhoz kapcsolódóan

Kapcsolódási pontok

Rajz-festés (füzet illusztrálása), Irodalom (retorika, Parzival), Művészettörténet (középkori művészet)

Kulcsfogalmak / fogalmak

piac, önellátás, árutermelés; hit, egyház, politeizmus, monoteizmus, zsidó vallás, Ószövetség/Héber Biblia, Tízparancsolat próféta, jeruzsálemi templom, diaszpóra, Messiás, keresztény vallás, keresztség és úrvacsora, apostol, misszió, Biblia, Újszövetség, evangélium, püspök, zsinat, népvándorlás, hunok, ortodox, iszlám, Korán, kalifa, uradalom,

földesúr, majorság, jobbágy, robot, kiváltság, rend, pápa, érsek, cölibátus, szerzetes, bencés rend, ferences rend, eretnek, inkvizíció, kolostor, katolikus, szent, kódex, román stílus, gótikus stílus,

reneszánsz, lovag, nemes, feudalizmus, hűbériség, király, rendi monarchia, keresztes hadjáratok, polgár, céh, finnugor, törzs, fejedelem, kabarok, vérszerződés, honfoglalás, kettős honfoglalás elmélete, avarok, rovásírás, kalandozások, székelyek, vármegye, egyházmegye, érsekség, tized, nádor, ispán, kancellária, kettős kereszt, szászok, kunok, tatárok/mongolok, aranyforint, regálé, kapuadó, kilenced, bandérium, perszonálunió,

sarkalatos nemesi jogok, fő- és köznemes, szabad királyi város, bányaváros, mezőváros, kormányzó, szekérvár, végvár, szultán, szpáhi, janicsár, rendkívüli hadiadó, füstpénz, fekete

sereg, zsoldos, Corvina, Szent Korona, Szent Korona-tan, Képes krónika, örökös jobbágyság, reformáció, protestáns, evangélikus, református, anglikán, unitárius, vallási türelem, ellenreformáció, katolikus megújulás, jezsuiták, barokk, rendi országgyűlés, hajdúszabadság, kuruc, labanc, felvilágosult abszolutizmus, kettős vámhatár, úrbéri rendelet, Ratio Educationis, türelmi rendelet, nyelvrendelet.

A fejlesztés várt eredményei

- a diák ismeri a tanult korok főbb történelmi eseményeit és az ezekhez kapcsolódó alapfogalmakat
- képet alkot Európa fogalmáról
- felismeri a későbbi történelmi korok eseményeinek, jelenségeinek középkori gyökereit
- önálló kérdéseket fogalmaz meg történelmi folyamatok, jelenségek és események feltételeiről, okairól és következményeiről
- korabeli történelmi források szövegét képes önállóan elemezni, összetett következtetéseket megfogalmazni
- képes a múlt és jelen társadalmi, gazdasági, politikai és kulturális folyamatairól, jelenségeiről többszempontú, tárgyilagos érveléssel alátámasztott, előítéletektől mentes véleményt alkotni, ezekkel kapcsolatos problémákat megfogalmazni
- különbséget tud tenni történelmi tények és történelmi interpretáció, illetve vélemény között
- önállóan tud használni általános és történelmi, nyomtatott és digitális információforrásokat (tankönyv, kézikönyvek, szakkönyvek, lexikonok, képzőművészeti alkotások, könyvtár és egyéb adatbázisok, filmek, keresők)
- képes kiválasztani a megfelelő forrást valamely történelmi állítás, vélemény alátámasztására vagy cáfolására
- össze tudja hasonlítani megadott szempontok alapján az egyes történelmi korszakok, időszakok jellegzetességeit az egyetemes és a magyar történelem egymáshoz kapcsolódó eseményeit
- önállóan gyűjtött anyagok alapján, saját gondolatmenet mentén felépített 20-25 perces szabad előadást tart csak rövid jegyzetre támaszkodva, hagyományos és digitális szemléltetőeszközöket használva
- össze tudja foglalni rövid és egyszerű szaktudományos szöveg tartalmát
- megadott szempontok alapján történelmi tárgyú szerkesztett szöveget (esszét) tud alkotni, amelynek során tételmondatokat fogalmaz meg, állításait több szempontból indokolja és következtetéseket von le
- feltevéseket fogalmaz meg, azok mellett érveket gyűjt, illetve mérlegeli az ellenérveket
- önállóan választott szempontok alapján képes felismerni, megfogalmazni és összehasonlítani különböző társadalmi és történelmi problémákat, értékrendeket, jelenségeket, folyamatokat

12. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A diákok 12. osztályban készen állnak arra, hogy a történelem célját, az azt alakító erők mibenlétét kutató kérdésekre keressék a választ. Ebben az életkorban saját életükre vonatkozóan is előtérbe kerül a jövő tervezése, hogy megtalálják helyüket a felnőttek világában. A történelemtanítás három fő motívumra épül ebben az osztályban. Az első az a törekvés, hogy a diákok áttekintést kapjanak a világtörténelemről. A második, hogy speciálisan egyes kultúrák vagy egyének példáján keresztül mutassuk meg a „kultúra életrajzát" (ami lehet olyan, mely eléri a csúcspontját, vagy hanyatlik, befejezetlen, vagy megragadt bizonyos szinten). Harmadszor pedig el kell jutnunk annak megértetéséhez, hogy a történelmi változás folyamán az egyének egyre korábban válnak függetlenné, és későbbi fejlődésük egyre kevésbé függ külső normáktól vagy társadalmi konvencióktól, más szavakkal az egyének egyre fokozottabban élhetnek a szabadság lehetőségével. Így a fiatalok megtapasztalják, hogy ők is tagjai az emberiségnek, és látják a fejlődés eszméjének valóságát. Megélhetik, hogy a világban – bármennyire kaotikusnak is tűnik – jelen van az értelem, mint összetartó erő. A második szempont érzékelhetővé teszi számukra a saját sorsukhoz való kötődést. A harmadik aspektus pedig a saját, egyéni jövőbe vezető útjukra irányul. A témakörök kiválasztása a tanár feladata az osztály igényeinek mérlegelésével, a fent megjelölt szempontok figyelembe vételével. Fontos, hogy a diákok az epocha során találkozzanak a jelenkor égető kérdéseivel, és ebből kiindulva tárjuk fel a múlttal való összefüggéseket. A cél az, hogy a fiatalok a múlt tanulmányozásából kiindulva találják meg saját feladatukat a jövőben. Azzal a tudattal kell befejezniük történelmi tanulmányaikat, hogy minden egyén – saját szükségletei által meghatározott módon – a történelem részese és alakítója.

Órakeret: 132 óra

Előzetes tudás

Érti és használja az eddig tanult történelmi fogalmakat. Fel tudja idézni az 5–11. osztályban tanult, az adott korszakokra vonatkozó fontosabb eseményeket. Képes hosszabb történelmi korszakok áttekintésére, a fordulópontok, meghatározó események felismerésére. Érdeklődik a jelenkori politikai, társadalmi kérdések iránt. Megérti ezek történelmi gyökereit. Összetett problémák önálló elemzésére képes.

Tantárgyi fejlesztési célok

A diákokat belső mozgásra, valódi gondolkodásra késztetjük, ha az áttekintés szempontjául nem pusztán a kronologikus sorrendet, hanem más irányító elveket választunk. Fontos, hogy a vizsgált kultúrát időben és térben is kiterjesztve mindig más korokkal, vagy az adott korszakban más területekkel hasonlítsuk össze. Az áttekintés során meg kell érteniük az egyes ciklusok belső törvényszerűségeit. Az összefüggés a fejlődés összefüggése, amit az összehasonlítások tesznek leginkább érthetővé: például, ha érzékeltetjük, mennyire különbözőképpen szemlélik, élik át az emberek a világot, mennyire eltérőek az együttélés módjai. Ebben az osztályban már nem annyira a részletekbe menő, képszerű ábrázolás módszerével viszi közel a tanár a fiatalokhoz a tanult korszakot, hanem a folyamatok, összefüggések, nagy fordulópontok drámai megjelenítésével. Fokozottan támaszkodjunk a diákok önállóságára a témák feldolgozásában. Mindenképpen adjunk olyan feladatokat, melyek figyelmüket az aktuális politikai, társadalmi kérdésekre irányítják. Bármilyen szempontot is választunk a világtörténelem áttekintéséhez, mindenképpen találkozunk az emberi gondolkodás változásával az egyes korszakokban. Ez jó alkalom arra, hogy a diákok

objektíven megfigyeljék saját gondolkodásuk jellemzőit, folyamatát, azt, hogyan jutnak el egy-egy felismerésig, ítéletig. Így segíthetünk az előítéletektől, általánosítástól mentes, árnyalt, önálló gondolkodás kialakításában.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Epochák javasolt témakörei:

- a világtörténelem fő korszakainak vázlatos áttekintése a kezdetektől a modern korig, meghatározott szempontok alapján (pl. egyén és közösség viszonya, emberi jogok, törvények, az ember és a természet viszonya, a politika változásai, a politikai-társadalmi-gazdasági életet meghatározó eszmék egyes korokban, erkölcsi kérdések, a világkép változása, az emberről alkotott kép változása, különböző nemzetek, kultúrák történelme saját fejlődési dinamikájuk szemszögéből, Nyugat és Kelet viszonya, jellemzői, a szabadság kérdése, politikai filozófia az egyes korokban, politikai rendszerváltások az ókortól napjainkig, a jövőről alkotott kép változása a történelem folyamán, stb.)
- a posztimperialista korszak problémái: a nemzeti, etnikai, vallási konfliktusok számos régióban, és ezek történelmi gyökerei
- a jelenkori politikai, társadalmi, gazdasági élet jelenségeinek és ezek történelmi gyökereinek áttekintése (államok, kormányok, mai demokráciák működése, hatalmi ágak, a média szerepe, civil szervezetek, a nemzetek közötti együttműködés lehetőségei, jelenkori európai változások)
- a magyar történelem áttekintése (korszakolás, korszakok jellemzői, súlypontok, sorsfordulók, nemzettudat, nemzetiségi kérdés különböző korszakokban)
- Európa történelmi régiói, Európa szerepe, helye a történelemben

Szakórák javasolt témakörei:

- az 1849 utáni magyar és egyetemes történelem a 9.-12. évfolyam epocháin nem tárgyalt témakörei

Fejlesztési követelmények:

- az előző években megszerzett képességek gyakorlása komplex feladathelyzetekben

Kapcsolódási pontok

Dráma (záró színdarabhoz kapcsolódó történelmi háttér), Művészettörténet (építészet), Földrajz (globalizáció), Biológia (evolúció), Irodalom (a témákhoz kapcsolódó irodalmi művek olvasása)

Kulcsfogalmak / fogalmak

alkotmány/alaptörvény, rendelet, népesedés/demográfia, migráció, nemzet, etnikum, identitás, világkép, világkereskedelem, infláció, manufaktúra, tőke, tőkés, bérmunkás, kapitalizmus, bank, tőzsde, részvény, liberalizmus, nacionalizmus, nemzetállam, konzervativizmus, munkanélküliség, tömegtermelés, szegregáció, polgári állam, szakszervezet, társadalombiztosítás, monopólium, szociáldemokrácia, keresztényszocializmus, osztályharc, cionizmus, emancipáció, emigráció, passzív ellenállás, kiegyezés, közös ügyek, közjogi kérdés, húsvéti cikk, dualizmus, nyílt és titkos szavazás, Szabadelvű Párt, Függetlenségi Párt, Magyarországi Szociáldemokrata Párt, népességrobbanás, urbanizáció, kivándorlás, dzsentri, népoktatás, Millennium, asszimiláció, autonómia, örmény népirtás, Kommunisták Magyarországi Pártja (KMP), tanácsköztársaság,

vörösterror, Lenin-fiúk, ellenforradalom, fehér különítményes megtorlások, „vörös térkép," kisantant, Népszövetség, kisebbségvédelem, revízió, Rongyos Gárda, piacgazdaság, New Deal, kormányzó, Egységes Párt, numerus clausus, pengő, Magyar Nemzeti Bank, Szent István-i állameszme, magyar népi mozgalom, nyilasok, jaltai konferencia, háborús bűn, malenkij robot, Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ), kitelepítés, hidegháború, vasfüggöny, szuperhatalom, Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa (KGST), Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO), Varsói Szerződés, kétpólusú világ, a berlini fal, népbíróság, háborús bűnös, földosztás, államosítás, forint, Magyar Kommunista Párt, Független Kisgazdapárt, szalámitaktika, Magyar Dolgozók Pártja, népköztársaság, pártállam, internálás, Államvédelmi Hatóság (ÁVH), tanácsrendszer, beszolgáltatás, aranycsapat, Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP), munkásőrség, Kommunista Ifjúsági Szövetség (KISZ), úttörő, termelőszövetkezet, háztáji, III/III. ügyosztály, tervgazdaság, új gazdasági mechanizmus, hiánygazdaság, maszek, gulyáskommunizmus, „három T", jóléti állam, prágai tavasz, Szolidaritás, adósságspirál, Magyar Demokrata Fórum (MDF), Szabad Demokraták Szövetsége (SZDSZ), Magyar Szocialista Párt (MSZP), Fiatal Demokraták Szövetsége (Fidesz), Kereszténydemokrata Néppárt (KDNP), Nemzeti Kerekasztal, rendszerváltoztatás,visegrádi együttműködés, privatizáció, kárpótlás, jogállam, sarkalatos törvények, modern kori migráció, multikulturalizmus, párhuzamos társadalom, népességrobbanás, iszlamizmus, terrorizmus, globalizáció, integráció, euró, Európai Unió, Európai Tanács, Európai Unió Tanácsa, Európai Parlament, Európai Bizottság, schengeni egyezmény, kitelepítés, Beneš-dekrétum, lakosságcsere, falurombolás, kettős állampolgárság, diszkrimináció.

A fejlesztés várt eredményei

- a diák ismeri a tanult korok főbb történelmi eseményeit és az ezekhez kapcsolódó alapfogalmakat
- ismeri a magyar és az európai történelem tanult történelmi korszakait, időszakait, és képes azokat időben és térben elhelyezni
- az egyes események, folyamatok idejét konkrét történelmi korhoz, időszakhoz kapcsolja vagy viszonyítja, ismeri néhány kiemelten fontos esemény, jelenség időpontját
- képes azonosítani a tanult egyetemes és magyar történelmi személyiségek közül a kortársakat
- párhuzamokat talál az egyes korok jelenségei között, felismer tendenciákat, képes egy-egy korszakot átfogó módon bemutatni
- a változás és a fejlődés fogalma közötti különbséget ismerve képes felismerni és bemutatni azokat azonos korszakon belül, vagy azokon átívelően
- képes különböző időszakok történelmi térképeinek összehasonlítására, a történelmi tér változásainak és a történelmi mozgások követésére megadott szempontok alapján a változások hátterének feltárásával
- felismeri, hogy a magyar történelem az európai történelem része, és példákat tud hozni a magyar és európai történelem kölcsönhatásaira
- a tanult jelenségekkel kapcsolatban tud azok hátterére, összefüggéseire vonatkozó kérdéseket megfogalmazni, ezekről saját véleményt kialakítani
- képes összevetni, csoportosítani és súlyozni az egyes történelmi folyamatok, jelenségek, események okait, következményeit, és ítéletet alkotni azokról, valamint a benne résztvevők szándékairól

– képes különböző típusú információforrásokból önállóan ismereteket szerezni, azokat saját szempontok alapján rendszerezni, ebből összegzést készíteni, a tanult ismereteket problémaközpontúan tudja rendezni

– történelmi tárgyú folyamatábrákat, digitális táblázatokat, diagramokat készít, történelmi, gazdasági, társadalmi és politikai modelleket vizuálisan is meg tud jeleníteni

– kialakul a hiteles és tárgyilagos forráshasználat és kritika igénye

– tud forráskritikát végezni és különbséget tenni a források között hitelesség, típus és szövegösszefüggés alapján

– összehasonlítja a forrásokban talált információkat saját ismereteivel, illetve más források információival és megmagyarázza az eltérések okait

– önállóan választott szempontok alapján képes összehasonlításokat végezni

– törekszik az előítéletektől mentes gondolkodásra, véleményalkotásra

– képes nyomon követni saját és mások véleményének alakulását, meg tudja ítélni az érvek megalapozottságát, összehasonlítja és kritikusan értékeli az egyes történelmi folyamatokkal, eseményekkel és személyekkel kapcsolatos eltérő álláspontokat

– felismeri a felmerülő jogi, társadalmi, gazdasági stb. fogalmak mai vonatkozásait

– adott témában önálló kutatást tud végezni (könyvtár, levéltár, szakkönyvtár)

– kiigazodik, tájékozódik a napi politika világában; ismeri a demokratikus államszervezet működését, a társadalmi együttműködés szabályait, a piacgazdaság alapelveit

– tisztában van állampolgári jogaival és kötelességeivel, autonóm és felelős állampolgárként viselkedik

– formálódó történelemszemléletére és értékrendjére egyre inkább jellemző a koherencia és az önazonosság

– képes önálló gondolati és érzelmi viszonyulást kialakítani olyan alapkérdésekhez, mint pl. a történelmet irányító erők mibenléte, nemzeti identitás és hazaszeretet, az európai civilizációs identitás, multikulturalizmus, a sajátjától akár térben, akár időben távoli, számára idegen kultúrák mássága

– értékrendje életkorának megfelelően az akarati területen, tettekben is megnyilvánul: pl. nemzeti és a keresztény kultúrkör hagyományainak ápolása, részvétel különböző társadalmi szervezetekben, kezdeményezésekben

– megerősödik és elmélyül a társadalmi felelősség, az egyéni kezdeményezőkészség, a hazája, közösségei és embertársai iránt való felelősségvállalás, valamint a demokratikus elkötelezettség

– felismer a múltból a jelenbe vezető jelenségeket, és ezáltal önállóan képet tud alkotni a jövőről

TERMÉSZETTUDOMÁNYOK ÉS FÖLDRAJZ

TERMÉSZETISMERET ÉS BIOLÓGIA

Bevezetés

– A Waldorf-iskolák egész tantervében felfedezhetjük az ökológiai gondolkodást. Az egésztől a részek felé haladó módszer önmagában is segíti azt, hogy a gyerekek fejlődésük és tanulmányaik során mindig képesek legyenek egy szélesebb, nagyobb összefüggéseket figyelő hozzáállást kialakítani.

– A különböző osztályokban biológiából tárgyalt témák szervesen beleillenek az egész iskolán végigvezető tantervbe, ily módon táplálva az egészen belüli egységérzetet.

– Az első három évfolyamban az osztályt átható hangulat hordozza magában a biológiához tartozó témákat. A gyermekek fejlődésének e szakaszai során az osztályban elhangzó történetek tükrözik a kisgyermekek és az élővilág folyamatosan változó kapcsolatát.

– Az 1. és a 2. osztályban a történetek az átváltozás témakörével foglalkoznak, a béka királyfivá változik, a nádszálból királykisasszony pattan elő. Ezek a történetek lehetővé teszik, hogy a gyermekek megértsék az állatok nyelvét, és megismerjenek más lényeket – manókat, tündéreket –, akik titkokat őriznek és védik az életet. Az ilyen fantáziaelemek nem holmi szeszélyes hóbort szüleményei, ezek alapozzák meg ugyanis azt az egészséges érzelmi kapcsolatot, melyet az állatok és a növények komplex viszonyával, összefüggéseivel szemben ki szeretnénk alakítani a gyerekekben. Ezek az érzések és gondolatok a bioszféra azon rejtett tulajdonságaihoz is közelebb visznek, amiket majd később, a felső tagozatban, a világos gondolkodás segítségével tanulmányoznak.

3. évfolyam

A 3. osztályban a teremtés története a maga teljességében ábrázolja a Föld, a növények, az állatok és az ember eredetét. A mezőgazdasági epochában a gyermekek megismerik, miként dolgozik a paraszt a természet erőivel. A szántáson, a vetésen és a betakarításon túl még rengeteg feladat van: élő sövényeket telepíteni, kerítéseket állítani, bárányokat gondozni, víztől mentesíteni földterületeket és gyomtalanítani a terményt.

Mindezek bevezetőül szolgálnak az élővilág következő évekbeli tudatosabb tanulmányozásához, valamint annak tudatalatti megerősítéséhez, hogy a Földet óvó ökológia etikai alapja nem más, mint az emberek erkölcsi fejlődése.

A 3. osztályban megjelenő témakörök, amelyeket egyrészt a képekben és a kultúr- vallástörténeti történetanyagon, másrészt a gyakorlaton, a tevékenységeken keresztül élnek meg a gyerekek:

– – Ószövetségi teremtéstörténet – bemutatja a világ teljességét, a kozmosz, az ásványi világ és az élőlények megjelenését a Földön;

– – Magtól a kenyérig – a gabona érését kíséri végig a szántástól a kenyérsütésig, amelyet a gyerekek tevékeny módon élnek meg, és a valóságban kísérik végig az érési folyamatot.

A 3. osztályos témákhoz rendelt éves időkeret: 30 óra

4. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

– Az állattani epocha gondolati középpontjában az a sajátosan emberi tulajdonság áll, hogy a mi viselkedésünk nem csak ösztönös elemeket hordoz, hanem a gondolkodás, az emberi kultúra hatásai is befolyásolják. Az ember testi felépítésében sem találunk olyan specializációt, mint amilyen az állatokat segíti a természeti környezetben való tökéletes boldogulásban. Az állatok vizsgálatakor tehát mindig figyeljük az adott élőlény és az ember viselkedésbeli, testi felépítésbeli különbségét. Az emberi minőség megjelenését elsősorban a felegyenesedett testtartásban, a kéz szabaddá válásában, a beszéd komplexitásában és az öntudat erőteljes megjelenésében hangsúlyozzuk.

Órakeret: 30 óra

Előzetes tudás

– Nincs szükség konkrét tárgyi ismeretekre az állattan területéről.

Tantárgyi fejlesztési célok

– Az állatok és az ember összehasonlításával olyan szempontokat adunk a gyermekeknek, melyek segítségével értően tudják a környezetükben előforduló állatokat, azok életét megfigyelni. A testi jegyek, a viselkedés és a környezethez fűződő viszony alapos megismerése ebben az életkorban még jobban meg tudja erősíteni a gyerekek és az állatok amúgy is szeretetteljes kapcsolatát.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

– Az ember testi felépítésének rövid formai és funkcionális vizsgálata, mely alapul szolgál az állatokkal történő összehasonlításhoz.

– Ismert, vagy kevésbé ismert állatokból alakíthatunk ki olyan csoportokat, melyek vizsgálata során jól megmutathatók az ember felépítésétől való eltérések különböző irányú formái, tendenciái. A testfelépítés, a fogazat stb. különböző formáit mutathatja be például az emlősök között a tehén, az egér és az oroszlán egymást követő tárgyalása, de hasonló módon sorba vehetjük a vízi világ olyan különböző formáit, mint a nyolckarú polip, a csiga és a tengeri sün. Az állatok végtagjait az emberével összehasonlítva jól megmutathatjuk a hasonlóságokat és a különbségeket. Az állati végtagok hatékonyságát (pl. ásóláb, szárny) az ember különböző technikai megoldásokkal (ásó, repülőgép) tudja utánozni, ez megmutatja, hogy nem testi módosulások, hanem szellemi tevékenység lesz jellemző az emberre.

– Az állati viselkedésben megmutatkozó jellegzetességek is tanulsággal szolgálhatnak az ember megismeréséhez (pl. kitartás, agresszív viselkedés vagy önfeláldozó utódgondozás).

Kapcsolódási pontok

– Mesterségek a 3. osztályban

– Honismeret: a környéken élő állatok és a környezet kapcsolata

Kulcsfogalmak / fogalmak

– a test részei, táplálkozás, utódnevelés, környezet, viselkedés, emlősök, madarak, hüllők, kétéltűek, halak, gerinctelenek, ragadozó, mindenevő, növényevő, rágcsáló, háziállat, vadon élő állat

A fejlesztés várt eredményei

– a gyermek képes az órán tárgyalt állatok karakteres jellemzésére

– jól használja az újonnan megtanult kifejezéseket

– képes összehasonlítást végezni a különböző állatok között, rámutatva a hasonlóságokra és a különbségekre

– össze tudja hasonlítani az állat és az ember testfelépítését

– bevezetés

– a középtagozaton a biológia fokozatosan bontja ki a földi élet különböző rétegeit. Míg a negyedik osztályban az emberéhez hasonló testi és viselkedésbeli tulajdonságok jól érthető kapcsolatot mutattak az ember és az állat között, ez a kapcsolat az ötödik osztály növénytani megfigyeléseinél már jóval áttételesebb, kevésbé kézzelfogható. A hatodikosok az ásványok, a növények és az állatok összetett kölcsönhatásait gyakorlatban is megtapasztalhatják a kertművelés belépésével

– az emberből kiindulva ismerték meg az élő természetet, s immár alkalmassá válnak arra, hogy a hetedik osztálytól kezdve újból az emberi test felé forduljon a biológiai érdeklődésük

5. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

– Az ötödikes növénytan megjelenése fontos lépés a megfigyelés és a gondolkodás fejlődésében. A kamaszkor viharai előtt ez egy olyan nyugalmi időszak, ami alkalmas a higgadt megfigyelésekre, a növényi formák sokaságának és szépségének elmélyült átélésére. Ebből a lelki hangulatból táplálkozva megerősödhet a Föld, mint élő organizmus iránti tisztelet.

Órakeret: 30 óra

Előzetes tudás

– Mezőgazdasági epocha a 3. osztályban

Tantárgyi fejlesztési célok

– A növényeket a tájjal, a talajjal és az éghajlattal összefüggésben kell vizsgálni. A cserepes, de főként a földből kiemelt és lepréselt növények vizsgálatát nem tartjuk helyesnek, mert ebben az életkorban pontosan a növényvilággal való összekapcsoltságán van a hangsúly, nem pedig az analitikus, precíz összehasonlításokon, rendszerezésen. A növényre jellemző folyamatok ebből az összekapcsoltságból – a Nappal, a levegővel, a talajjal, a rovarokkal – érthetőek meg igazán, így juthatunk a formák sokféleségének érző megértéséhez és tiszteletéhez. A környékbeli növények nevének ismerete megerősíti a kapcsolatot, de óvakodnunk kell

a növényhatározás sablonos menetétől, ami elidegeníthet a vizsgált élőlénytől. A növény részeinek elnevezéseit is megtanítjuk, de itt is óvakodni kell a túlzott szisztematizálástól, inkább a minőségi jellemzéseket igyekezzünk kialakítani a növény felépítése kapcsán (méretbeli arányok megfigyelése és leírása, hangsúlyosabb formák észrevétele, polaritások és kontrasztok felfedezése a formák világában). A növényi formák metamorfózisának megfigyelése nem pusztán érzékszervi megfigyelés, hanem belső nyitottságot is fejleszt a folyamatok érzékelése irányában.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- Ismerős helyi tájak és az ott honos növényfajták bemutatása. Lényeges, hogy a gyermekek megtanulják a környéken fellelhető növények és fák közkeletű elnevezéseit.
- A Föld különböző régióinak kontrasztja: sivatagi, erdei és tundra növényzet. A sarkvidéktől az egyenlítő felé, illetve a trópusokon a hegy tetejétől lefelé történő haladási irány növénytani hasonlóságai.
- A gombákat, a zuzmókat, a mohákat és a páfrányokat a virágos növényekhez viszonyítva vizsgáljuk, a formák változékony hangsúlyaira koncentrálva, és még nem előtérbe helyezve az evolúciós szempontokat.
- Magok csírázásának és a növény növekedésének megfigyelése, most is nagy súlyt helyezve a formák alakulására és a növekedési mozgásokra.
- A gyökér, a szár, a levél és a virág eleven fogalmait a különböző növényeknél fellépő polaritások megfigyelésén keresztül alkotjuk meg, stabilizáljuk.
- A fák, mint a növények és állatok együttélésének helye; kapcsolatuk az időjárással, a talajjal és a tájjal. Esetleg faiskola telepítése, amelyet a következő iskolaévekben is gondozni kell, és amely a facsemeték megfelelő helyre történő kiültetésében csúcsosodhat ki.

Kapcsolódási pontok

- Kertművelés a következő osztályfoktól kezdve
- Földművesség korszak a harmadik osztályban
- Földrajz: éghajlat, növénytakaró a különböző években

Kulcsfogalmak / fogalmak

- növekedési formák, gomba, moszat, zuzmó, moha, haraszt, virágos növény, egyszikű, kétszikű, gyökér, szár, levél, virág, termés, mag, gyümölcs, lágyszárú, fás szárú

A fejlesztés várt eredményei

- a gyermek ismerje a környéken élő növények közkeletű elnevezéseit
- képes egy megfigyelt növényt karakterizálni, a növény részeit megnevezni
- képes mind szóban, mind rajzban a növények fejlődésének fontos szakaszait megjeleníteni
- ismeri a növényvilág és az éghajlat közötti összefüggéseket, az évszakok váltakozásának hatását a növényvilágra

6. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

– Ebben az évben összekapcsolódik mindaz, amit korábban az állatokról és a növényekről tanultak azzal, amit ebben az évben az ásványokról tanulnak. Ez a legintenzívebben a kertművelés tanulásával erősödik meg. Ebben az éven minden téren az oksági viszonyok feltárása lesz hangsúlyos a biológián belül is.

Órakeret: 30 óra

Előzetes tudás

– Növénytan az 5. osztályban, állattan a 4. osztályban, fafaragás az 5. osztályban

Tantárgyi fejlesztési célok

– A növénytan területén a növény felépítése, környezete és az életciklusok közötti oksági összefüggéseket hangsúlyozzuk ki. A geológia megismerteti velünk a különböző talajtípusokat, a flóra és fauna felépülésének fizikai alapját. A földrajzzal együttműködésben egyre jobban kirajzolódnak a különböző területek klímájának, vegetációjának és gazdaságának összefüggései, a biológiai szemlélet tehát kapcsolatokra lel a gazdasági gondolkodással is. A fafaragás kapcsán a gyerekeknek már gyakorlati élményeik is vannak a különböző fafajok tulajdonságairól is, melyet így az éghajlati igényekkel is összefüggésbe tudnak hozni.

– Az állattan területén különös figyelmet szentelhetünk a rovaroknak, ezen belül is az államalkotó rovarok tanulmányozásának. Ez a téma az állatok közötti viszonyok új szintjét világítja meg a gyerekek számára. A gerinctelenek közül olyan élőlényeket vizsgálhatunk, melyeknek fontos szerepe van a mezőgazdasági viszonyok megértésében.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

– egyszikű virágok – liliomok, a hagyma és a gyöktörzs

– keresztes virágúak

– fűfélék, ernyősvirágzatúak, pillangósvirágúak, katángfélék, és fészkesvirágúak

– ajakos virágúak, és más fészkesvirágúak, a virágzatok példái

– szarkalábfélék és rózsafélék, ezek változatai

– ezeknek a virágos növényeknek a fejlődése követhető egész éven át. Az évszakonkénti ciklus is megtárgyalandó

– a növénytani és az állattan kapcsolata a lepkék életciklusában

– a kertészkedéssel kapcsolatban – kártevő bogarak, fatetű stb.

– a talajlakó férgek

– a rovarok formai jellemzése: a bogarak, a lepkék és a méhek formai és élettani sajátosságai.

– a méhek életciklusa – beleértve a méhek gondozását, a méhészetet – méz, méhviasz stb.

– a hangyák és a hangyaállam

Kapcsolódási pontok

– Kertművelés

– Földrajz: övezetesség, klíma, növényzet és gazdasági viszonyok

– Történelem: Róma, mint állam és az államalkotó rovarok összehasonlítása

– Fafaragás: különböző fafajok igényei, tulajdonságai

Kulcsfogalmak / fogalmak

– Talaj, fűfélék, rovarok testfelépítése, virágtípusok, fafajok, férgek, gerincesek, gerinctelenek, erdő, erdőgazdálkodás.

A fejlesztés várt eredményei

– a gyermek minden témakör esetén mutasson egyre fokozódó pontosságot a megfigyelések terén, a leírások árnyaltságában

– tudjon összefüggéseket találni a kertben végzett tevékenységek és az élővilág általános törvényszerűségei között

– ismerje fel a különböző állatok helyét az ember által művelt természeti világban

7. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

– Míg az előző években az emberi test felépítése és működése az állatvilággal és a növényvilággal összefüggésben jelent csak meg, addig ebben az évben újból a tanulmányok középpontjába kerül. Ebben az életkorban úgy lehet az egészséggel kapcsolatos ismereteket megtárgyalni a gyerekekkel, hogy már objektív, illetve még objektív módon tudnak ezekhez a témákhoz viszonyulni. Míg korábban sokkal egyszerűbben, ösztönösebben, józanabbul viselkedtek a táplálkozás, a tisztálkodás, az öltözködés, az egészséges életmód terén, később pedig hajlamosak nagyon egocentrikusan illetve trendeket követve foglalkozni ezekkel a dolgokkal, ebben az időszakban tényleg lehet velük tárgyszerűen beszélgetni, akármelyik témában. Ez a témakör olyan területet érint, melyek kultúráját főleg a családi környezetből hozzák a gyerekek, de ezt a szokásrendszert most tanári segítséggel tudatosan átvizsgálhatjuk. A tanulmányokat át kell járnia az „egészség több, mint a betegség hiánya” érzésének.

Órakeret: 30 óra

Előzetes tudás

– A korábbi évek biológiai tanulmányai

Tantárgyi fejlesztési célok

– Ez a tanév a biológia egy sajátos fejezetét nyitja meg azzal, hogy az emberi test működését kezdi vizsgálni. Ezek a vizsgálatok a korábbi természettudományos szemléletet folytatják, ugyanis nem önmagában kiragadva próbálják az egyes szervrendszereket és funkciókat

megtárgyalni, hanem a környezettel és a többi szerv működésével való kapcsolatukban. Ez a komplex megközelítés segítheti a diákokat abban, hogy felelős módon viszonyuljanak saját testükhöz, értékeljék annak nagyszerűségét.

– Ez a felelősség manapság nagyon fontos az ebben az életkorban kibontakozófélben szexualitás miatt is. A szerelem, az anyaság-apaság kérdése, a szexuális kapcsolatok, a fogamzásgátlás, mind olyan témák, ahol a biológia és a lelki higiéné szorosan összekapcsolódik, nem pusztán élettani jelenségeket tisztázunk tehát ezek megtárgyalásakor.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

– Az érzékek ápolása: gyakorlati ismeretek a látással a hallással, az ízleléssel és a szaglással és érintéssel kapcsolatban.

– A tüdő felépítése és szerepe, alapvető ismeretek a szívről és a keringésről, elég részletesen ahhoz, hogy gyakorlatias legyen (pl. a légcső védelme (csillós hám); a levegő és a vér közötti szoros kapcsolat a léghólyagok vékony membránjain keresztül) – de itt nem cél a részletes anatómiai tanulmányozás.

– Az étkezés fontossága: alapvető ismeretek az emésztőrendszerről, de az előbbiek szerint a hangsúly azon legyen, hogy milyen tényezőkre kell ügyelni az egészség tartós megőrzése érdekében (pl. növényi rostok szükségessége a belek stimulálására, a táplálkozási ritmus szükségessége, nehéz ételek után a testmozgás és a fürdőzés elkerülésének szükségessége). Fehérjék, szénhidrátok, zsírok, ásványi anyagok és vitaminok. Különböző táplálkozási meggyőződések tárgyalása, anélkül, hogy bármelyik módszer mellett kardoskodnánk. A gyorsétkeztetés jellemzői, veszélyei, a „fogyókúrák” eredményei, a rendszeres mozgás szerepe a testsúly kialakításában. Az egészséges testkép kialakítása.

– Az alvás szükségessége és a napi tevékenységek (szellemi-fizikai) kiegyensúlyozása.

– A fenti témákkal kapcsolatos betegségek (pl. tüdőrák, tüdőtágulás, elhízottság, anorexia, cukorbetegség).

– Szenvedélybetegséget előidéző anyagok: alkohol, nikotin, drogok (pl. ópiumszármazékok, hallucinogének); a függőség alapvető természete (akár a koffeinhez, a csokoládéhoz, a cukorhoz, akár rossz szokásokhoz, mint a körömrágáshoz hasonlítva), valamint a felismerés és a változtatás lépései, a segítségkérés fontossága.

– Gyógynövények (pl. kamilla, körömvirág) és alkalmazásuk különböző módokon.

– Személyes egészség és higiénia: izzadás, a fogak, a bőr, a hajas fejbőr ápolása, a kézmosás, az ételek érintése, és ezek kapcsolata az egészséggel (pl. baktériumok, fejtetű, orsógiliszta fertőzések).

– Minden egyes témával kapcsolatban fontos a modern média hatásainak megtárgyalása.

Kapcsolódási pontok

– Kémia a 8. osztályban

Kulcsfogalmak / fogalmak

– érvékszervek, tápcsatorna, légzés, keringés, kiválasztás, nemi szervek, bőr, drogok, egészséges életmód, serdülés, személyi higiénia, élelmiszer-összetétel és -minőség, lelki egészség, függőség

A fejlesztés várt eredményei

– a gyermek ismerje fel a mindennapi tevékenységek és az emberi test biológiai funkcióinak összefüggését

– tudja elemezni az olyan hétköznapi jelenségeket, mint a légzés, a táplálkozás folyamata

– ismeri a tápcsatorna részeit, az egyes részekben történő folyamatokról tudjon általánosságokban beszélni

– érti az ember légzésének folyamatát, képes összefüggések keresésére a ruházkodással és a dohányzással kapcsolatban

– az érzékszervek jelentőségével tisztában van, ismeri ezek ápolásának módjait

8. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

– Ebben a korosztályban nagy testi változások zajlanak, a végtagok növekedése nagyon intenzívvé válik. A nemi érés is nagy hatással van a diákok mindennapjaira. Ezen fontos átalakulásokat jól kíséri az emberi test idei két nagy témája: a mozgásrendszer és az érzékszervek. A felegyenesedett testtartás szellemi-lelki vonatkozásai túlmutatnak a biológiai tényeken, jó beszélgetések táptalaja lehet ez a téma.

Órakeret: 30 óra

Előzetes tudás

– az előző évek biológia epochája, különösen a hetedikes epocha, a hetedikes fizika mechanikai témaköre, a fénytan és a hangtan a hatodikos fizikából

Tantárgyi fejlesztési célok

– A csontrendszer felépítése rávilágít az emberi szervezet és a minket körülvevő ásványi világ szoros kapcsolatára az anyagösszetétel területén valamint a gravitáció és az ember viszonyára a csontgerendák formálódásában. A mechanikai viszonyok, melyek a csontrendszer felépítésében és működésében jól tetten érhetők, érdekesek lehetnek ebben az életkorban. Az érzékszervek tárgyalásakor jó megmutatható, hogy a külvilágban érvényes fizikai (optikai, akusztikai) törvényszerűségek miképp érvényesülnek az emberi szervezet működésében. Ezeket az érzékszerveket nem csak ábrák, hanem kísérletek segítségével is vizsgáljuk.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

– A csontváz összességében és részeiben. Az aranymetszés, mint arányossági elv a csontvázban. A gerincoszlop formája és funkciója, a csigolyák felépítése, formagazdagsága, szerepük a felegyenesedett testtartás kialakításában. A gerincoszlop, a mellkas felépítése, a koponya és a végtagváz polaritása. Az egyes csontok formájának tanulmányozása, pl. a hátgerinc és a combcsont kontrasztja

– a végtagtok felépítése és mechanikája, az emelőelv: az erőkar és a teherkar viszonya

– a láb formája, a láb boltozata és viszonya a felegyenesedett testtartáshoz

– az alkar pronatioja és supinatioja

– az izmok általános felépítése és működése

– a csontok és izmok kapcsolódása, az ízületek felépítése és működése

– hajlító és feszítő izmok elhelyezkedése, az egymással együttműködő és az ellentétes működésű izmok elhelyezkedése, a mozgás és az izomrendszer komplex kapcsolata. Az izomgörcs

– az emberi szem, illetve fül felépítése és funkciója

Kapcsolódási pontok

– Fizika: mechanika, erő fogalma, optika, akusztika. Művészetek: kupola és boltív, mint építészeti megoldás és mint élettani forma a csontváz különböző területein, csontok ábrázolása szénnel, agyagból való megformálás

Kulcsfogalmak / fogalmak

– Csontrendszer, koponyacsontok, gerincoszlop, csigolyák, bordák, a végtagok alapfelépítése, függesztőövek, izmok, hajlító- és feszítőizmok, mimikai izmok, inak, ízületek, a szem részei, a fül részei

A fejlesztés várt eredményei

– a gyermek ismeri a gerincoszlop részeit, annak jelentőségét az ember testtartásában

– tisztában van a végtagok és a függesztőövek felépítésével, az ízületek típusaival

– képes felismerni a fizikai törvényszerűségeket a csontváz felépítésében

– érti a csontok és az izomrendszer együttműködését az emberi mozgásban

– ismeri a tanult érzékszervek felépítését, jelentőségét az ember és a külvilág közötti viszonyban

– a tanult szakkifejezéseket képes megfelelően használni

– bevezetés

– A középiskolai szakaszban a diákok új gondolkodási szintre fejlődnek, így mindazt, amit eddig már tanultak, újból elővehetjük, hogy egy újabb megközelítésből újabb ismeretekhez juthassunk. A 9-10. osztályban a hangsúly az emberi test felépítésén és az élettani folyamatokon van. Jó, ha ezek mellett az epochák mellett meg tud jelenni a mezőgazdasági gyakorlat is, ami a növényekkel és állatokkal való foglalkozás új szintjét tudja megmutatni a diákok számára, hiszen immár az élettani tulajdonságok mellett a gazdálkodói szemléletet is megtapasztalhatják. A 11-12. osztályban már olyan diákokat tanítunk, akiknek gondolkodási képessége megérett az elméletek, eszmék mélyebb befogadására, megtárgyalására. Ezt az intellektuálisabb hozzáállást a növénytan és az állattan újbóli felfedezése támogatja, immár olyan elméletibb megközelítésekkel, mint a sejttan, a genetika, a darwini evolúciós elmélet. Az elméletek megtárgyalása összecseng a csillagászat, a fizika és a kémia tantervének hangsúlyos elemeivel is. Az elméletek megtárgyalásakor fontos azt hangsúlyozni, hogy az embernek az újabb kutatások eredményeinek fényében újból és újból rendeznie illetve módosítania kell elméleteit. A Waldorf-iskolák biológia tanterve azt szolgálja, hogy a fiatalok eljussanak a jelenkori tudományos elméletek megértéséhez, amivel párhuzamosan állandóan figyelembe kell tudniuk

venni a technológiák és a környezet dinamikusan változó kapcsolatát. Ez elengedhetetlen ahhoz, hogy felelősen gondolkodó, a jövő kihívásaival szemben tettrekész, a problémákra érzékeny fiatalok lépjenek ki az iskola kapuján.

9. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

– Míg a középtagozaton nem a részletek pontos kidolgozása, a tények precíz ismerete volt a legfontosabb a biológia témaköreiben, hanem sokkal inkább az általános összkép, az összefüggések felismerése és megértése, addig a felső tagozatos osztályokban már nagyon fontos ez a fajta szakmai precizitás, a fogalmak kitisztítása, a szabatosabbá váló szóhasználat. A megközelítésbeli és a módszertani váltás élesen kirajzolódik a diákok számára is, aki ebben az évben az előzőhöz hasonló témákat tárgyalnak az órákon, de immár a lehető legpontosabb morfológiai leírásokkal, az élettani folyamatok alapos kitárgyalásával és az egészségügyi vonatkozások ok-okozati összefüggéseinek hangsúlyozásával.

Órakeret: 30 óra

Előzetes tudás

– biológiai epochák az előző évekből, különös tekintettel a nyolcadikos témákra

Tantárgyi fejlesztési célok

– A csontrendszer vizsgálata részletekbe menően vizsgálja a csontok szerkezetét, kialakulásuk módjait, élettani szerepüket. Az izomtan az izmok működésének élettanát, az izomrendszer idegrendszeri kapcsolatát és a keringéssel való összefüggéseit is részletesen tárgyalja. Az érzékszervek élettani működésének vizsgálata átvezet az idegrendszer felépítésének és működésének alapszintű vizsgálatához.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

– Az érzékszervek felépítése és működése:

– A látás: a szem részletes felépítése és működése. A camera obscura és a fényképezőgép összehasonlítása a szemmel. Fény–árnyék–, szín– és képlátás, akkomodáció. Lencsetörvények és szemüveglencsék. Az életkorral járó változások az érzékszervek területén. A látóideg és a látókéreg szerepe. A szem embriológiájának főbb vonásai.

– A hallás és az egyensúly érzékelése. A fül embriológiájának főbb vonásai. A fül felépítésének hármas tagolódása. A Corti–szerv.

– Kémiai érzékek, tapintás, fájdalom– és helyzetérzékelés, hő– és mozgásérzékelés

– Az agy, mint a központi idegrendszer fontos alkotója. Alapismeretek, morfológiai felépítés. A gerincvelő morfológiai felépítése és működése.

– Idegrendszer felépítése és tagolása: a központi és a perifériás idegrendszer jellemzői. Az agyvelő funkcionális felépítése, a különböző területek működése.

– Összehasonlító anatómia: arányok összehasonlítása állati csontvázakon, pl. emlős koponyákon. Csontképződés, csontgerendák, a használat és terhelés szerinti átépülés pl. gravitációs térben vagy az asztronautáknál.

– Az emberi fogazat sajátosságai, (univerzális táplálkozási és a beszédet lehetővé tevő fogazat).

– Az izomzat felépítése és működése, a három izomtípus (harántcsíkolt, sima, szívizom), akaratlagos és akaratunktól független izmok

– Az emberi gége: anatómiai felépítés, hangszalagok mozgása, elvi kapcsolatok különböző hangszerekkel (húros, fúvós). A madarak éneklő gégéjével való összehasonlítás. A mutálás. Az arcüreg és a homloküreg, jelentőségük a hangszín kialakításában.

Kapcsolódási pontok

– Fizika: mechanika, akusztika, optika. Zene: a hangképzés lehetőségei.

Kulcsfogalmak / fogalmak

– Érzékszervek, központi idegrendszer, perifériás idegrendszer, az idegek típusai. Struktúra és funkció egysége. Fogtípusok. Harántcsíkolt izmok, sima izmok. Gége, hangszalag, hangrés, gégeporcok. emberszabású majmok, előemberek, ősemberek, mai ember, bőr, bőrszín, bőrvizsgálat, fejváz, törzsváz, végtagváz, hajlító- és feszítő izom, záróizmok, mimikai izmok, ízület, sportsérülések, csonttörés típusok, ficam

– mechanikai és hőérzékelés, reflex, látás, szemhibák és -betegségek; hallás, külső, középső, belső fül;egyensúlyozás, hormon, agyalapi mirigy, hasnyálmirigy, mellékvese, pajzsmirigy, központi és környéki idegrendszer, szinapszis, idegsejt hálózat, mentálhigiéné, motiváció, tanulás, emlékezés, érzelmek, drogfüggőség,bőrflóra

A fejlesztés várt eredményei

– A diák részleteiben is ismeri az emberi csont- és izomrendszert.

– Érti a gerincoszlop jelentőségét a mozgásban, a törzs tömegének viselésében és a központi idegrendszer védelmében.

– Ismeri a különböző típusú izmok jelentőségét az ember életműködéseiben.

– Részletesen ismeri a csontok közötti összeköttetések fajtáit, az itt kialakuló sérüléseket.

– Képes az emberi és az állati csontvázak összehasonlító elemzésére, az állati és az emberi jellegek árnyalt megragadására.

– Részletesen ismeri a tanult érzékszervek felépítését, működését, tisztában van az érzékszervek szerepével az emberi gondolkodás kialakulásában.

10. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

– Ebben az életkorban a fiatalok egyre jobban képesek arra, hogy a lelki folyamatokat, változásokat tudatosabban megfigyeljék és megfogalmazzák. Ennek következtében tisztábban tudják megfigyelni a saját lelki és testi folyamataik összefüggéseit. A kiindulópont továbbra is a morfológia és az élettan, de ehhez fokozatosan hozzákapcsoljuk a lelki vonatkozásokat is, a psziché és a test kapcsolatát.

Órakeret: 40 óra

Előzetes tudás

– Biológia epochák az előző évfolyamokban

Tantárgyi fejlesztési célok

– Az epocha középpontjában a zsigeri szervek állnak, a mellüreg és a hasüreg szervrendszerei. Ezek morfológiáját és élettanát először önmagukban, majd fokozatosan a többi szervrendszerrel összefüggésben tárgyaljuk. A hangsúly ezúttal fokozottan az egészséges működésen van, a betegségek tárgyalása során figyelnünk kell arra, hogy a diákok ebben a korban hajlamosak a betegségekkel kapcsolatos szorongások kialakítására. Az iskolaorvos bevonása jó segítség lehet abban, hogy képesek legyenek eldönteni, mikor szabad önmagunkat kezelni és mikor kell tüneteinkkel már orvoshoz fordulni. Az elsősegélynyújtás nagyon jó praktikus kiegészítője lehet az elméleti tananyagnak.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

– A szív és a vérkeringés, embrionális ér- és szívképződés körvonalakban, az artériák és a vénák polaritása a felépítésben és a funkcióban. A vér alkotó elemei. Az artéria és véna fogalma, a két minőség pontos kifejtése.

– Nagy és kis vérkör, kapillárisok és anasztomózisok.

– A szív felépítése és működése. A szív nemcsak izom, az érzékelő és hormonális működések megtárgyalása. A szív működésének szabályozása, az ingerképzés és az ingerületvezetés , a szív és a perifériás keringés együttműködése. A szervátültetések problematikája.

– Légzőszervek felépítése, funkciója. A pulzus és a légzési ritmus összefüggései.

– Az emésztőcsatorna, a máj, az epehólyag, a hasnyálmirigy, a lép.

– A kiválasztás, a vese felépítése és működése.

– Idegrendszer felépítése és tagolása: a központi és a perifériás idegrendszer jellemzői. Az agyvelő funkcionális felépítése, a különböző területek működése.

– A hátgerinc, a reflexív, a mozgással és testtartással kapcsolatos reflexek. Kapcsolatok és összefüggések az agyvelővel. Vegetatív reflexek, vegetatív szabályozás.

– A szimpatikus és paraszimpatikus rendszer antagonizmusa és együttműködése.

– Belső elválasztású mirigyek és kapcsolataik, a hormonális szabályozás alapjai.

– Az ember ivari működése. Fogamzásgátlás...

– Az ember embriológiája, természetes születés, csecsemőápolás és a kisgyermeknevelés nézőpontjai.

– A biológiai és orvosi etika kérdései.

– Szervezet és sejt: a sejtek általános felépítése, funkciói.

Kapcsolódási pontok

– Kémia: az élettani folyamatok kémiai alapjai. Fizika: az idegrendszer és az elektromos vezetés kapcsolata

Kulcsfogalmak / fogalmak

- Idegrendszer, ingerületátvitel, reflexív, hormonok, szabályozás, bélcsatorna, légutak, légzőmozgások, légszennyezés, szív, keringési rendszer, vér, magas vérnyomás, betegség, infarktusveszély, agyvérzés, kiválasztó szervrendszer,
- agyalapi mirigy, hasnyálmirigy, mellékvese, pajzsmirigy, immunrendszer, immunválasz, kórokozó, antigén, antitest, védőoltás, gyulladás, allergia, fertőzés, járvány
- nemi kromoszómák, nemi jellegek, ivari őssejtek, here, hímivarsejt, tesztoszteron, petefészek, petesejt, peteérés, méh, menstruáció, zigóta, embrió, magzatburok, magzat, fogamzás és fogamzásgátlás, családtervezés, FSH, LH, progeszteron, ösztrogén, HCG, veleszületett rendellenességek, magzati szűrővizsgálatok, laborvizsgálat, lelet, vérnyomás mérése, UH, röntgen, CT, MR, sugárbetegségek, betegjogok, népbetegség, fertőzés, járvány, újraélesztés, stabil oldalfekvés, defibrillátor, ájulás, sokkos állapot, vérzéstípusok, fertőtlenítés, égési sérülések fokozatai, mérgezések típusai

A fejlesztés várt eredményei

- a diák részletesen ismeri a tanult zsigeri szervek anatómiai felépítését, élettani funkcióját
- képes saját tapasztalatai alapján általános élettani következtetéseket levonni
- képes összefüggések felismerésére az emberben lezajló élettani és lélektani folyamatok között
- ismeri az életműködésekkel kapcsolatos idegi és hormonális folyamatok természetét
- érti az élettani folyamatok és az ember belső egyensúlyának összefüggéseit
- képes az elhangzottak elemzésére, kérdések megfogalmazására

11. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

- A pubertás korban fellépő nehézségek enyhülésével, a valódi serdülésbe történő átmenettel a fiatalok gondolkodása differenciáltabbá válik. Ez a minőségi változás megerősítésre talál a szociális érzékenység kibontakozásában is, így tehát új lehetőségek nyílnak a tanár számára is újszerű problémák felvetésére. A szülői házhoz, a társakhoz, az iskolához, a társadalmi és természeti környezethez fűződő viszony átalakul, képlékenyebbé és egyénibbé válik. A biológiában ez jó lehetőség az élet alapjainak megtárgyalására, újra felismerésére, új szintre helyezésére. Ez a téma segíti a diákokat az egyre jobban kialakuló önálló világképük letisztításában.

Órakeret: 40 óra

Előzetes tudás

- Növénytani és állattani epochák az előző tanévekből.

Tantárgyi fejlesztési célok

– Az élő szervezetek életjelenségeinek idei alapos megtárgyalása a biológia általános alapkérdéseit feszegeti. Az élettani folyamatok sejtszintű tárgyalása segíti egyrészt az analitikus gondolkodás megerősödését, másrészt az általános törvényszerűségek felállításának igényét. A tartalmi kérdésekről szóló eszmecseréket és a vizsgálati módszertan változatosságának ismertetését érdemes váltogatva programra tűzni. Jó, ha a sejtekkel kapcsolatos munkát csoportmunkában végzett mikroszkópos gyakorlatok is megerősítik. Az elméleti kérdésekhez nagyon fontos adalék, hogy az elméleteket megalkotó tudósok életrajza, motivációja is megjelenik a fiatalok előtt.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

– Az általános embriológia alapjai.

– A mikroszkóp története és felépítése

– A sejtalkotók. A kromoszómaszám állandósága, az öröklődés kromoszóma-elmélete, mitózis és a meiózis.

– Egysejtűek és többsejtűek: a legfontosabb egysejtűcsoportokat könnyen megfigyelhető képviselőik által mutatjuk be.

– Növények és állatok jellegzetes sejtalkotói

– Mikrobiológia: felépítő és lebontó szervezetek, ezek ökológiai jelentősége a jelenben és a múltban (kőzetképződés).

– Ivarsejtek képződése: a sejtszervecskék polarizációja az ivarsejtképzés során; meiózis és megtermékenyítés; a haploid és diploid szakaszok váltakozása; poliploidia és aneuploidia a természetben.

– Az individualitás problémája a természetben: oszthatóság és oszthatatlanság, potenciális halhatatlanság és biológiailag meghatározott halál, a ráksejtek kiválása a szervezet egészének harmonikus működéséből.

– Fertőzések és daganatok, különböző vélekedések a betegségek kiváltó tényezőiről, kórtan az elmúlt évszázadban és ma.

– Alacsonyabbrendű növények: prokarióták (baktériumok, kékalgák, vírusok,).

– Eukarióták: algák, gombák, zuzmószimbiózisok, máj- és lombosmohák, páfrányfélék (karbonkori flóra); a generációváltakozás alapjai.

Növénytan

– Nyitvatermők és zárvatermők. Kétszikű virágos növények, tárgyalásuk során használjuk fel a goethei metamorfózis tanát is.

– Válogatott növényi családok széles formaspektrummal: boglárkafélék, rózsafélék, ajakosak, fészkesek stb.

– Egyszikű virágos növények; a vegetatív részek és a virág polaritása a fűféléktől a liliomféléken át az orchideafélékig.

– A hazai vegetáció aszpektusai, növényföldrajzi összehasonlítások más éghajlati területekkel.

– Növényföldrajzi alaptörvény és ennek ökológiai jelentősége.

– Az egyed feletti szerveződési szintek, tűrőképesség, életterek, környezeti tényezők.

– Populációk, társulások, biocönózisok, biomok, a bioszféra.

– Anyagforgalom és energiaforgalom a bioszférában.

Kapcsolódási pontok

– Történelem: az elméletek kialakulásának történelmi körülményei

– Földrajz: vizsgálatok teleszkóppal, a makrokozmosz és a mikrokozmosz párhozamos felfedezése a tudománytörténetben

Kulcsfogalmak / fogalmak

– Eukarióta, prokarióta, mitózis, meiózis, sejtalkotók, ontogenezis, filogenezis, Nyitvatermők, zárvatermők, egyszikű, kétszikű, rendszertani kategóriák, kutatási kérdés, hipotézis, kísérlet, kísérleti változó, valószínűség, rendszerbiológia, rendszer, szerveződési szint, egymásba épülés, biológiai energia és ATP, biogén elem, víz, makromolekulák, enzimek, sokféleség és információ, vírus, baktérium, sejtciklus, ökológiai stabilitás, biológiai sokféleség, védett fajok, fajmegőrző program, ártéri erdő, löszgyep, homoki gyep, endemikus fajok, reliktum fajok, szikesek, sziklagyepek, nádasok, láprét, hegyi kaszálórét, nemzeti parkok, fenntarthatóság, ökológiai gazdálkodás, biogazdálkodás, élőhely-degradáció és -védelem, invazív faj, természetvédelmi törvény, „big data”

A fejlesztés várt eredményei

– a diák ismeri a mikroszkóp felépítését, használatának alapjait

– ismeri a sejtek felépítését, a sejtalkotókat

– érti a szervezet, szerv, szövet, sejt fogalmait, azokat képes szakszerűen használni

– képes felismerni a korábban tanult élettani működéseket a sejtek szintjén, összefüggéseket találni a rész és az egész között

– képes tanári irányítással mikroszkópos kísérletek kivitelezésére, a tapasztalatok elemzésére és pontos rögzítésére

– ismeri és érti a sejtosztódás jelenségeit, folyamatát, fajtáit

– képes a felismert ill. megtanult biológiai törvényszerűségek kiterjedt alkalmazására

12. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

– Ebben az évben az lesz a feladat, hogy a diákok az eddig megismert tartalmakat és elméleteket egységben lássák, hogy tudásuk koherens legyen és az új ismeretekre nyitott maradjon. A lezárás természetesen nem azt jelenti, hogy ne tanulnának új anyagot, de minden témának ezt az összefoglaló-lezáró attitűdöt kell szolgálnia. A szintézis szándéka jól tetten érhető a tanterv 12. osztálynak szóló részében, mely az ember helyét is keresi a természetben.

Órakeret: 40 óra

Előzetes tudás

– Állattani és növénytani ismeretek az előző évekből.

Tantárgyi fejlesztési célok

– Az utolsó évben a növénytan és az állattan is sorra kerül, a növényeknél a magasabb rendű növényekkel foglalkozunk, az állattan témakörei pedig az ember származásában és az evolúció elméletében csúcsosodnak ki.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

– Állattan

– Bevezetés az állatok országának fő törzseibe: egysejtűek (11. osztály), szivacsok, csalánozók, férgek, ízeltlábúak, puhatestűek; az újszájúak és az ősszájúak szerveződésében megmutatkozó polaritás. Tüskésbőrűek, zsákállatok, gerincesek.

– A gerincesek, mint a növekvő evolúciós internalizáció fokozatai: halak (központi idegrendszer), kétéltűek (tüdőlégzés), hüllők (folyadék–homeosztázis), madarak (állandó testhőmérséklet), emlősök (belső embriológia); ennek a motívumnak a továbbvitele vezet az emberhez.

– Öröklött és tanult magatartásformák, társas viselkedés, agresszió, territórium, kommunikáció.

– Az élet kialakulásának különböző elméletei, az ezzel kapcsolatos kutatások. Az ontogenezis és a filogenezis egymással való összefüggése, evolúciós kérdések.

– Leletek, elméletek az ember evolúciójával kapcsolatban.

Kapcsolódási pontok

– Földrajz: földrajz, geológiai korszakok

Kulcsfogalmak / fogalmak

– fehérjeszerkezet, vezérlés és szabályozás, gén, kromoszóma, fehérjeszintézis, sejtciklus,

– molekuláris biológia, biotechnológia, bioetika, bioinformatika, bionika,

– mutáció, mutagén, epigenetikai hatás, géntechnológia, klónozás, génszerkesztés, génmódosítás, géndiagnosztika, bioinformatika, bioetika

– gén, allél, genotípus, fenotípus, Mendel-szabályok, domináns, recesszív, öröklésmenet, családfa, evolúció, mikroevolúció, makroevolúció, szelekció, génáramlás, sodródás, adaptív evolúció, szukcesszió, kommenzalizmus, szimbiózis, antibiózis, versengés, parazitizmus, zsákmányszerzés,tűrőképesség, biológiai óra, aszpektus, vízminőség, talajminőség, ökológiai stabilitás, fajmegőrző program, globális átlaghőmérséklet, ózonpajzs, üvegházhatás, mágneses védőpajzs, globális éghajlatváltozás, klímamodellek, fenntarthatóság

A fejlesztés várt eredményei

- a diák képes az eddig tanultak átfogó értelmezésére, az elméletek rendszerbe foglalására
- a tanult élőlényeket önmagukban és a környezetükkel való együttműködésükben is tudja elemezni, a gondolkodásmódját képes önállóan új, eddig nem ismert területekre is kiterjeszteni
- képes a földi élővilág különböző szempontú rendszerezésére
- ismeri az evolúciós elmélet alapjait
- tisztában van az emberré válás legfontosabb állomásaival, ennek jelentőségével
- képes megítélni az ember szerepét a földi élővilág jelenében és jövőjében

KERTMŰVELÉS

Bevezetés

A Waldorf-pedagógia elsődleges feladata, hogy minden gyermek egészséges fejlődéséhez megteremtse a szükséges feltételeket. Az iskolakert, mint szabad tér az iskola szerves része. A heti rendszerességgel végzett tevékenységek során az évjárás nagy ritmusait élhetjük át. Ez kihívást és örömet jelent a gyermekek számára.

Ahhoz, hogy a gyermekek képessé váljanak saját lehetőségeik felismerésére, a kertművelés tantárgy bevezetésére és művelésére van szükség. Az élővel (az élő környezettel) való találkozás és tapasztalatszerzés elengedhetetlenül fontos a felelősségre nevelés szempontjából.

A kertművelés során a gyermekek elsajátítják az alapvető kerti munkákat, megtanulnak balesetmentesen bánni a szerszámokkal. Megtanulják és tapasztalják, hogy a komposztálással hogyan növelhető a talaj termékenysége – ez a környezetvédelem alapja. Megismerik a kert élővilágát, miközben saját maguk termelnek zöldséget, gyümölcsöt, virágot.

Mindezek olyan képességek kibontakozását segítik elő, amelyek az ember által kialakított természeti világhoz való kapcsolódásukban szükségesek.

Természetesen fontosak az előzmények, amikre építhetünk. Mire a 6. osztályban a kertművelés tantárgy bevezetésre kerül, a gyerekek túl vannak a földművelés-gabona epochán és lehetőségük volt valamely közeli állatot tartó gazdához, vagy akár egy lovardába ellátogatni, ahol az állatokkal (ló, szarvasmarha, juh, kecske, szamár...) való találkozás, az állatápolás személyes élményét megtapasztalhatták. Erre az óvodáskor és az 5. osztály között kellett sort keríteni.

A kertészet nem csupán egy különálló tantárgy a többi között, hanem sok szállal kapcsolódik a történelemből, földrajzból, irodalomból tanultakhoz. Az igényes kerttervezésnél felhasználhatók a geometriában tanultak. Az ásványtani ismeretek jó alapot szolgáltatnak a talajvizsgálathoz, biológiából a szaporodás, növekedés, fejlődés fázisai, valamint az elfogyasztható növények táplálkozás-élettani szerepe játszik fontos szerepet.

Ez a fajta „egybeszőttség” segít a gyerekeknek kapcsolódási pontokat találni, illetve egyre nagyobb tájékoztatást nyújt a kertben végzett tevékenység sokrétű összefüggéseivel.

A kertművelés oktatásának súlypontja elsősorban a gyakorlati munka, ezen keresztül válik érthetővé a gyerekek számára, hogy mit is kell és lehet tennünk a növények jó és kiegyensúlyozott fejlődéséért.

- a növények egészséges fejlődésének feltételei
- mi a különbség az élettelen kőzet és a termőtalaj között, a termőtalaj kialakulása
- a humusz, mint a talajtermékenység hordozója
- a komposztálás jelentősége
- a komposzt hatékonyságának fokozása a biodinamikus preparátumok segítségével
- az egyes növények talaj- és tápanyagigénye
- a talajmegmunkálás eszközei
- mi a különbség a természetes táj és a kultúrtáj között
- a kultúrtáj életének támogatása a biodinamikus preparátumokkal

– hogyan alkothat életközösséget a növény, az állat és az ember?

– az egészséges táplálkozás kérdése

6. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Ebben az életkorban jelentős fizikai, lelki és értelmi változáson megy keresztül a gyermek. A külvilág iránti érdeklődésük jelentősen megnövekszik. A meghosszabbodott végtagok és a megnövekedett fizikai erőnlétük képessé teszi őket arra, hogy megtanuljanak helyesen bánni a kerti szerszámokkal, ami mozgáskoordinációjuk fejlődését is segíti. A tudati változások eredményeképp képessé válnak a törvényszerűségek megértésére. Az oksági összefüggéseket működés közben értik meg, így a talaj- táj- klíma kapcsolatot a heti rendszeres munka során élhetik meg. Növekvő érdeklődésük a szociális kapcsolatok iránt jó alapot adhat a felelősségérzet kialakulásához, amit az élő környezettel való munka erősít. A gyerekek megismerik a kert talaját, rovar- és madárvilágát.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Első osztálytól kezdődően az őszi időszakban a gyerekek az osztálytanítóval tavaszi hagymás növényeket ültetnek az iskolakertbe.

A 3. osztályban a földművelés epochán megélt kétkezi élmények a gabona vetésétől a betakarításon át a kenyérsütésig.

Tantárgyi fejlesztési célok

A 11-12. életévben a kitartást igénylő munka a nevelési cél, amelyre a földdel való munka a legalkalmasabb (ásás, földhordás, ültetés). A földdel, a talajjal való munka hangsúlyos az egész év során. Ehhez javasolt egyes munkákhoz (pl. gyomlálás) a rövid nyelű szerszámok használata. Elvárás a pontos és folyamatos munkavégzés.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

– a kéziszerszámok szakszerű használatának bevezetése

– a talajművelés alapjai

– az ágyások megtervezése és kialakítása

– vetés, növényápolás (öntözés, gyomlálás, kártevők elleni védekezés) bio módszerekkel

– egyéves zöldségfélék és dísznövények termesztése

Téli hónapokra

– szerszámok, kerti eszközök karbantartása

– az év során gyűjtött vetőmagok tisztítása, válogatása és előkészítése a tavaszi vetésekhez talajminták vizsgálata

– a téli természet megfigyelése: Magyarország főbb erdőalkotó fái (tölgy, gyertyán, bükk), a fák felismerése, habitusuk, kérgük és rügyeik alapján

– az adventi időszakra: a kertészethez kapcsolódó kézműves foglakozások természetes anyagok felhasználásával.

Kapcsolódási pontok

Történelem: az ősi folyó menti kultúrák felidézése, különös tekintettel gazdálkodásukra, az ehhez kapcsolódó hiedelemvilágukra, matematikai, csillagászati tudásukra, naptárjaikra, valamint az ókori görög és római kor birodalmat megalapozó gazdálkodására.

Szent Columbán élete kapcsán tanultak a gyerekek a közösségek önellátó mezőgazdálkodásának kialakulásáról.

Növénytan: a növény részei (gyökér, szár, levél, virág, termés), a növények életciklusai.

Ásványtani ismeretek: jó alapot szolgáltatnak a talajvizsgálathoz, alapkőzetek típusai.

Fafaragás: a felhasznált fafajták tulajdonságainak felismerése.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Alapkőzetek, talaj, talajművelés, trágyázás, komposzt, humusz, egyszikű, kétszikű, egyéves, kétéves, évelő növény, kultúrnövények, gyomok, vetőmag, vetés, ültetés, palántázás, környezetvédelem, madárvédelem.

A fejlesztés várt eredményei

– a tanulók a kert talajának főbb tulajdonságait ismerik

– tudnak helyes testtartásban ásni, kapálni és gereblyézni, a szerszámokkal balesetmentesen dolgoznak

– ismerik a vetés, palántázás alapvető szabályait

– ismerik a kert rovar- és madárvilágát

– megismerkednek a környezetvédelem alapjaival

– tudnak komposztot készíteni

– összefüggéseket találnak a kertben végzett tevékenység és az élővilág összefüggései között

7. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Ennek az életkornak a jellemzője a külső aktivitás és a dinamikus belső állapot. A fizikai változások általában megelőzik a lelki fejlődést. Figyelmüket a világ felé kell terelni és arra ösztönözni őket, hogy merjenek kezdeményezni, ugyanakkor az egyéni szociális felelősségnek is fontos szerep jut. Ennek kapcsán hangsúlyossá válik a környezetvédelmi oktatás. Az ökológiai gazdálkodásban nagy szerepe van a sokszínűségnek. A gazdálkodás során úgy kell kialakítani a gazdaságot, iskolakertet, hogy az adott tájba beleilleszkedjék.

Az egészséges táplálkozás előfeltétele az egészséges talaj- növény- állat kapcsolata. Az egyes növények táplálkozásban betöltött szerepe megbeszélésre kerül. Hangsúlyosabb szerepet kap a gyógynövények ápolása és felhasználása. A komposzt készítés, trágyakezelés a talaj tápanyag utánpótlása szempontjából elengedhetetlen. A téli órákon a gyerekek megtervezik a zöldséges kertet a vetésforgó és a növénytársítás fogalmát figyelembe véve.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

A 6. osztályban a talajművelésről, a komposztálásról, a vetésről, az ültetésről. és a környezetvédelem alapjairól tanultak.

Tantárgyi fejlesztési célok

A pubertás elérkeztével a gyerekek érdeklődővé válnak önmaguk változásaival szemben és nyitottá a külvilág iránt. Ebben az életkorban motiválja őket, ha a kapott feladatok „erőpróba-jellegűek” és végrehajtásuk kitartást igényel.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Minden alapvető fogás átismétlésre kerül, és innen léphetünk tovább:

- kétéves zöldségnövények termesztése
- málna, ribizli, szőlő művelésének megismerése
- szaporítás dugványozással
- növénytársítások
- talajvédelmi eljárások (teraszozás, mulcsozás stb.)
- komposztálás, komposzt oltása biodinamikus preparátumokkal és a komposzt felhasználása
- trágyázás szerves trágyával: fontos, hogy egy, az iskola körzetében található állattartó telepre a tanulók ellátogassanak és lehetőség szerint dolgozhassanak is
- a szüretelt termények tárolása
- új eszközök szakszerű és balesetmentes használata (metszőolló, vasvilla, ásóvilla, talicska, aprítógép)

Téli hónapokra:

- szárított gyógynövények csomagolása és felcímkézése
- az eszközök karbantartása
- erdészeti alapfogalmak, honos növények, adventív fajok. A különböző társulások (erdők, rétek stb., szerepe a tájban)
- az adventi időszakra: a kertészethez kapcsolódó kézműves foglalkozások, természetes anyagok felhasználásával.
- az év során gyűjtött vetőmagok tisztítása, válogatása és előkészítése a tavaszi vetésekhez

– kertterv készítése a növénytársítások figyelembe vételével és a vetésforgó alkalmazásával

Kapcsolódási pontok

Történelem: a középkori Európa jellegzetes gazdálkodási formái.

Földrajz: a nagy földrajzi felfedezések miként változtatták meg a kontinensünkön és hazánkban termesztett növénykultúrákat, ennek milyen társadalmi következményei lettek.

Csillagászat: ennek kapcsán a vetési naptár bemutatása.

Biológia: a növekedés, fejlődés szakaszai. Táplálkozástan.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Talajvédelem, komposztoltás, honos növények, fotoszintézis, egészséges táplálkozás, talaj tápanyag-utánpótlás, dugványozás.

A fejlesztés várt eredményei

– a gyermekek balesetmentesen és szakszerűen használják a metszőollót, a vasvillát, az ásóvillát. ismerik a komposztérés folyamatát, jártasak a trágya és növényi komposzt készítésében, alapszintűen elsajátítják a fásszárú növények gondozását, ápolását

– ökológiai tanulmányaik új fogalmakkal bővülnek. ismerik egyes növények táplálkozásban betöltött szerepét

8. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A gyerekek egyre szorosabb kapcsolatba kerülnek a világgal, érzelmekkel telített kritikai hajlamuk mellett nagyobb szerepet kap a racionalitás. A végtagok nagyon megnyúlnak, mozgásukban robosztusabbak lesznek, ezért nagyobb hangsúlyt kell fektetni a nagyobb erőbedobást igénylő munkákra, amivel erőnlétüket és állóképességüket is folyamatosan fejleszthetik. Megjelennek az ún. projektmunkák, amelyek során utak, kerítések, sziklakertek, szőlőültetvény stb. létesülnek.

Folytatódik az ökológiai tanulmányok elmélyítése a helytelen gazdálkodás környezetterhelő szerepéről.

A metszés szerepe, fontossága. Az egyes koronaformák szerkezete.

Órakeret: 36 óra

Előzetes tudás

A komposzt és a szerves trágya oltása, kezelése, növénytársítások, dugványozás, kétéves növények, gyümölcstermő bokrok, az egészséges táplálkozás.

Tantárgyi fejlesztési célok

A 8. osztályban fontossá válik, hogy kinek milyen egyéni képességei vannak, de ugyanilyen hangsúlyos az is, hogy csoportmunkában ki mit tud elérni. A kertészetben mindkét aspektust tisztán

elkülönülve ki tudják próbálni a diákok, mert sok egyéni feladatot ad a kert, ugyanakkor a munkamegosztással hatékonyabban elvégezhető feladatok száma is nagy.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

– gyógy- és fűszernövények ismerete, gondozása
– gyümölcsfák ápolása, metszése
– új eszközök: fűrész, balta, fejsze használatának bevezetése
– növényvédő biolevek készítése, permetezőpreparátumok használata
– dombágyás készítése (csoportnak)
– terménytárolás, feldolgozás (pl. aszalás), gyógyteák készítése

Téli hónapokra:

– a növénynemesítés alapelvei, a géntechnológia veszélyei
– a közép-kelet európai kultúrtáj kialakulása
– a mezőgazdálkodás szerepe a környezetkialakítás szempontjából
– az adventi időszakra: a kertészethez kapcsolódó kézműves foglalkozások, természetes anyagok felhasználásával
– az év során gyűjtött vetőmagok tisztítása, válogatása és előkészítése a tavaszi vetésekhez
– kertterv készítése a növénytársítások figyelembe vételével és a vetésforgó alkalmazásával
– favágás, gallyak aprítása
– gyűjtött és szárított gyógynövények feldolgozása

Kapcsolódási pontok

– történelem: az ipari mezőgazdaság hatása a talaj termékenységére és az élelmiszer minőségére, az ökológiai problémák összetevői
– földrajz: az időjárás változásának törvényszerűségei, meteorológiai alapismeretek, felhőképződés
– kémia: különböző gabonafajták, kísérletek

Kulcsfogalmak / fogalmak

Talajszelvény, talajbiológia, növénynemesítés, biolevek, allelopátia, közép-európai kultúrtáj, a GMO és veszélyei, génbank, koronaszerkezet.

A fejlesztés várt eredményei

– a gyermekek felismerik a legfontosabb gyógy- és fűszernövényeket, megtanulják gondozásuk főbb tudnivalóit. a metszést elsajátítják. ismerik a terménytárolás módszereit és eszközeit

– megtanulják a fák metszését, a metszés során megismerik a különböző koronaformák szerkezetét. Jól bánnak a fűrésszel, baltával, fejszével. Megtanulnak zöldséges- és virágoskertet tervezni

10. évfolyam (választható tárgy)

Tematikai egység / fejlesztési cél

Rudolf Steiner javaslata alapján a diákok az oltás, a szemzés és a megporzás témakörökkel foglalkoznak.

Javasoltan egy háromnapos terepgyakorlat alkalmával elsajátíthatják a szőlő és a gyümölcsfák oltásának és szemzésének művészetét. A gyakorlati munka mellett a tanulók előadásokat is hallgatnak a fenti témakörökben

Órakeret: A szabadon választható órakeret terhére

Előzetes tudás

A diákok a kertművelés órákon megismerik a különböző gyümölcsfajtákat, azok környezeti igényeit, termesztésük feltételeit.

Tantárgyi fejlesztési célok

– a felső tagozaton a környezetvédelmi és ökológiai tanulmányok összefonása a kertművelésel

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

– a diákok megismerkednek az oltással és a szemzéssel

– környezetvédelmi és ökológiai tanulmányaikat képesek felhasználni a gyakorlati munkában

Kapcsolódási pontok

A 6., 7. és 8.osztályos kertművelés órákon és a 9. osztályos biodinamikus mezőgazdasági gyakorlaton elsajátított gyümölcstermesztési és ökológiai alapismeretekre építünk

Kulcsfogalmak / fogalmak

Talajigény, környezeti igény, ivartalan és ivaros szaporodás, oltás, szemzés, sebkallusz,oltókés, szemzőkés, alany, nemes.

A fejlesztés várt eredményei

A tanulók terepgyakorlaton elsajátítják az oltás és szemzés művészetét.

FIZIKA

6-8. ÉVFOLYAM

Bevezetés

A tudományos ismeretek tanításának fő célja az, hogy kifejezze azt, hogy a tudomány az emberi létezés része, valamint az, hogy fantáziadúsan, az érzelmekre ható módon adja át azokat. Ez a természet valóságos jelenségeinek megfigyelésére, a jelenségek megfogalmazására és a modellalkotásra vonatkozó képesség kifejlesztését jelenti. A tényleges tudományos ismeretek oktatása a gyermek olyan életkorában kezdődik, amikorra szert tesz arra a képességre, hogy oksági összefüggéseiben szemlélje a világot, és amikor ezek az ismeretek a gondolkodási képesség fejlesztésére szolgálnak. A cél az, hogy olyan minőségi gondolkodás fejlődjön ki, amely folyamatában képes szemlélni az emberi lény és a való világ változó kapcsolatát.

6. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A kísérleti úton nem vizsgálható modellek helyett valóságos érzékelésen, megfigyelésen alapuló gondolkodási módszert javasolt alkalmazni. Kezdetben a jelenséggel összefüggő érzelmi kapcsolatot kell kialakítani a tanulókban. Később ezt meg kell szabadítani a szubjektív elemektől azzal a céllal, hogy a belső értékek megragadhatók legyenek a megértési tevékenység során.

Emiatt a tudományos ismeretek tanítása a Waldorf-iskolában az érzékelés minőségéből indul ki. Ez a tanítási módszer különösen érzékelés- orientáltnak írható le. Ez fontos szerepet játszik, és higiéniai-pedagógiai jelentősége is van.

Órakeret: 40 óra

Előzetes tudás

A gyerekek a hangszeres zenélés során már megismerkedtek a hangok világával, a festésen keresztül pedig a színek világával

Tantárgyi fejlesztési célok

A fizikaoktatás a megtapasztalt és megfigyelt jelenségekből indul ki, nem pedig elméletekből vagy modellekből. Minden kínálkozó lehetőséget ki kell használni az ellentmondások bemutatására, a tények szembeállítása érdekében. A fizika szabályait sem szabad elszigetelten tárgyalni, hanem az egyéb tantárgyakkal való összefüggésben. Ezért a tanított gyermekek életkorának megfelelő időben be kell mutatni a művészethez és a technológiához való kapcsolódásokat. A középtagozat igyekszik gazdag tapasztalatokat nyújtani a fizikai jelenségekről, amelyekre ráépülhet a felső tagozat ismeretanyaga.

Kiemelt cél a pontos megfigyelés képességének fejlesztése és a megfigyelések írásbeli rögzítésének elsajátítása.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A jelenségek egyszerű, teljesen érthető kísérletekkel történő megtapasztalása vezeti be a tanulókat a fizika világába.

A hangtan erre nagyon alkalmas. A különböző megközelítések közül álljon itt kettő:

a) bevezetés az alapvető hangjelenségekbe (rezgés, hangmagasság, hangerő, hangszín).

b) hangszerek vizsgálata, melynek során a tanulóknak módjukban áll felismerni a rezgést, mint a hang fizikai megfelelőjét:

- a hangforrás, valamint a hangerő, a hangmagasság, és a hangszín közötti kapcsolat bemutatása, hangközök a monochordon, hangterjedés
- Állóhullámok megfigyelése (Kladni-lemezen, húron, kötélen stb.), rezonancia hétköznapi példái (hinta, hangszer, lengő faág, billegő vizestál stb.)
- A tanulóknak mindenképpen meg kell ismerniük a gége fizikai-élettani tulajdonságait

A festés során szerzett tapasztalatokra építve továbblépnek a következő témákra:

Színelmélet.

- egyszerű színtan (azaz elmélet nélküli ismertetés)
- a kiindulási pont a világosság, illetve sötétség ellentéte
- megvilágított színes felületek figyelésének abbahagyása után a szemben utókép képződik, ez vezetett a kiegészítő színek elméletéhez (Goethe „megidézett” színei)
- a színpompás és színes árnyékok szemléltetése, valamint keletkezésük feltételeinek bemutatása
- átlátszatlan közeg hátulról vagy oldalról történő megvilágításakor megjelenő színjelenség megmutatása
- a színelméletben cél a sötét/világos határokon megjelenő idegen színcsíkok tanulmányozása prizmán keresztül
- a színeken túl az árnyékok is tanulmányozhatók
- a mágnesesség bemutatása a természetben előforduló magnetit (mágnesvasérc) segítségével. A mágnesezhetőség vizsgálata
- a közönséges mágnesek, és a (burkolat nélküli) iránytű bemutatása. Ez a következő témák megvitatásához vezet:
- az északi és a déli pólus fogalma
- a mágneses vonzás és taszítás fogalma
- a Föld mágneses mezeje

Elektrosztatikában a vonzás és a taszítás jelenségének vizsgálata. Különbözőség a mágnességtől.

*A hőtan*i elméletek a következő ellentétekkel foglalkoznak:

- meleg és hideg, hő- és hidegforrások, a hőáramlás irányának bemutatása, megvitatása a hűtés megvalósítási lehetőségével együtt (de még technikai részletek nélkül)
- az égés és a súrlódás, mint hőforrás tanulmányozása

Kapcsolódási pontok

gége működése (biológia), hangskálák (zene), iránytű (földrajz)

Kulcsfogalmak / fogalmak

- rezgés, hangmagasság, hangerő, hangszín, hangterjedés, rezonancia
- sötét/világos határokon megjelenő színek és azok minősége
- szivárvány színei, kiegészítő színek
- kölcsönhatás
- az északi és a déli pólus fogalma, a mágneses vonzás és taszítás fogalma, dipólus
- a Föld mágneses mezője
- elektrosztatikus vonzás és taszítás
- hő- és hidegforrások
- súrlódás, mint hőforrás

A fejlesztés várt eredményei

- a gyermekek megtanulják a kísérletek megfigyelésének folyamatát, módját
- a látott, tapasztalt jelenségeket saját szavaikkal el tudják mondani
- ismerik a fizika különböző területeinek alapjelenségeit: világosság-sötétség, színek, alapvető hangjelenségek, mágneses illetve elektrosztatikai vonzás-taszítás, meleg-hideg

7. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Ebben az évben a mechanika a tanítás középponti témája, majd utána következik a hangtan, a fénytan, a termodinamika, a mágnesség és az elektromosság további részeinek ismertetése, megvitatása.

Órakeret: 30 óra

Előzetes tudás

Előző év alapjelenségeinek az ismerete. Egyenes és fordított arányosság és az azzal történő számolás.

Tantárgyi fejlesztési célok

A kísérletezés megismerése, felvetett problémákra válaszok keresése kísérleteken keresztül. (tanulókísérletek) A természettudományos gondolkodás elsajátításának első lépései.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A mechanikában az emelő tanulmányozására kerül sor. Ennek során az elméletalkotásnak kell dominálnia. A témakörök kulcsszavakban a következők:

- az emelők különböző fajtái, az erőkar, és a teherkar
- kétkarú mérleg (amely decimális beosztású és érzékeny)
- lejtő, állócsiga, mozgócsiga, csigasor, ék, csavar, csuklók, fogaskerék és szíjtárcsa, áttételek
- Ezeknek az „egyszerű gépeknek” a kombinációit meg kell vitatni, és az a cél, hogy a tanulók megértsék a súlyhajtású óra vagy kerékpárváltó vagy daráló vagy stb. működési elvét. Az emelő és a lejtő képleteinek levezetése (erő szorozva elmozdulással).
- sebesség, munka, teljesítmény fogalma, fonálinga lengésidejének tanulmányozása

Összegzésként megbeszéljük a diákokkal, hogy egyszerű gépekkel munkát nem takarítunk meg, mert kisebb erőt hosszabb úton fejtünk ki. Energiamegmaradás törvénye.

HANGTAN

Lyuksziréna. Lemezjátszó. A hang irányítása (hangszóró, hangfal). Hangsebesség és annak mérése. Visszhang, sztereo hatás (a 8. osztályban is tanítható).

FÉNYTAN

A következők megfigyelése:

- tükörképek és tükrözések (a rajzolással kombinálva, fénysugár pattogása a tükrök között)
- fényvisszaverődés sík- és gömbtükörről a gyakorlatban
- lencse nélküli kamera (az emberi szemmel összehasonlítva) [a 8. osztályban is tanítható]. Camera obscura

HŐTAN

Hővezetés. Hőmérők. Hőmérséklet.

MÁGNESESSÉG

- a föld mágneses mezejének deklinációja és inklinációja
- a mágnesesség alapjelensége
- az elektromosság új témái összesűrítve:
- áramforrások (galvánelem, dinamó)
- elektromos áram, áramkör, kapcsoló
- elektromos készülékek az elektromos áram hatásai
- mágneses effektusok, elektromágnes
- műszaki alkalmazások: elektromos tűzhely, bojler, vasaló, biztosíték

Fel kell hívni a figyelmet az elektromos áram és a villámlás veszélyeire (áramütés).

Kapcsolódási pontok

– mágnesség-hajózás-felfedezések (földrajz, történelem)

– munkavégzés-táplálkozás, áramütés-szívmegállás (biológia)

– elektrolit-vezető (kémia)

Kulcsfogalmak / fogalmak

– a mérés pontossága, a mért adatok átlaga, becslés, tudományos eredmény

– kétkarú mérleg, egyensúly, lejtő, állócsiga, mozgócsiga, csigasor, ék, csavar, csuklók, fogaskerék áttételek

– forgatónyomaték, mechanikai munka, sebesség

– hely, pálya, elmozdulás, út, idő, átlagsebesség

– hangsebesség

– fényforrás, szabályos visszaverődés, tükör, fénytörés

– beesési szög, beesési merőleges, törési szög, vissszaverődési szög, fókuszpont

– hővezetés

– áramforrások, egyenáram és hatásai, elektromágnes

A fejlesztés várt eredményei

– a kísérletek pontos megfigyelése mellett a gyerekek önállóan meg tudják fogalmazni és leírni a látott jelenségeket

– képesek ok-okozati következtetések levonására, magyarázatok adására, amik közös megbeszélésre kerülnek

– ismerik a kétkarú mérleg, az emelők, a csigák működését, gyakorlati alkalmazását

– hétköznapi eszközökkel méréseket tudnak végezni, és rögzíteni a mérések eredményeit

– egyszerű áramkört tudnak építeni

– egyszerű számolási feladatokat el tudnak végezni, jó becsléseket tudnak adni

8. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Elsősorban a hidrosztatika, a hidrodinamika, az aerosztatika és az aerodinamika erősen gyakorlatiasan előadott új területei állnak ebben a korban a tanulók érdeklődésének középpontjában, de folytatódnak az előző évek témakörei is.

Órakeret: 40 óra

Előzetes tudás

Az előző években tanultak ismerete. Számolás elsőfokú egyismeretlenes egyenletekkel.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az embert körülvevő technikai világ működésének megértése.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

– Arkhimédész törvénye (vízre és levegőre)
– hidrosztatikus felhajtóerő a hidrosztatikai nyomás
– közlekedőedények (hidraulikus mérleg)
– Cartesius-féle búvár
– szilárd anyagok, folyadékok és gázok fajsúlya
– stabilitás (pl. hajók stabilitása)
– statikus nyomás (összehasonlítva a vízben és a levegőben)
– szivattyúk elve (főképp a hidraulikus kos felé haladva)
– lamináris és turbulens áramlás
– örvények és ellenállás (vízben és levegőben, a hozzájuk tartozó ellenállási formákkal összefüggésben)

*A HANGTAN*ban például az alábbiak kifejtésére kerülhet sor:

– a hang sebessége (a levegőn kívül más anyagokban is)
– a hang irányítása: visszaverődése (visszhang) és elnyelődése [a 7. és 9. osztályban is tanítható]
– Kundt-féle cső
– épületek akusztikája, különböző hangszerek akusztikája

*A TERMODINAMIKÁ*ban az alábbiak lehetnek a témakörök:

– folyadékok, szilárd anyagok, és gázok állapotváltozása, fagyás, olvadás, párolgás, lecsapódás, forrás
– a víz nevezetes pontjai, és jelentőségük a természetben (a 9. osztályban is tanítható)
– meleg- és hidegvíz vezeték rendszerek, hőközlés légáramlás útján, hősugárzás. Hővezetés és hőszigetelés különböző anyagokban [a 7. osztályban is tanítható]

AZ ELEKTROMOSSÁG hatásai és törvényei

– az elektromos áram hőhatása és vegyi hatása
– különböző anyagok vezetési tulajdonságai, valamint a földelés

– az áram mágneses hatása és alkalmazásai: elektromotor, dinamó (lehetőleg a generátor is; mindenképpen mélyebben kell foglalkozni ezzel a témával a felsőbb osztályokban), mérések

– feszültség, áramerősség, ellenállás, (Ohm törvénye)

Kapcsolódási pontok

– meteorológia (földrajz)

– ipari forradalom (történelem)

Kulcsfogalmak / fogalmak

– térfogat, tömeg, sűrűség

– nyomás, hidrosztatikai nyomás, felhajtóerő, Arkhimédész törvénye, fajsúly

– kapilláris csövek, úszás, lebegés, nyomáskülönbség

– melegítés, felvett és leadott hő

– állapotváltozások

– Ohm törvénye

A fejlesztés várt eredményei

– a kísérletek megfigyelésével szerzett tapasztalatokból egyre pontosabb következtetéseket képesek levonni

– képesek felismerni a tudomány által vizsgálható jelenségeket, kritikusan vizsgálni egy elképzelés tudományos megalapozottságát

– ismerik a hidrosztatikai alapjelenségeket és törvényszerűségeit

– tudják az elektromos áram hatásait és ezek gyakorlati alkalmazását

– szemléletes példákon keresztül felismerik a fizikai ismeretek bővülése és a társadalmi-gazdasági folyamatok, történelmi események közötti kapcsolatot

– önállóan keresnek és olvasnak fizikai témájú ismeretterjesztő szövegeket, törekednek a lényeg kiemelésére, adatokat gyűjtenek

– el tudják különíteni a számukra világos és nem érthető, további magyarázatra szoruló részeket

– projektfeladatok megoldása során önállóan, illetve a csoporttagokkal közösen különböző prezentációkat tudnak készíteni a tapasztalatok és eredmények bemutatására

9-12. ÉVFOLYAM

Bevezetés

A 6 – 8. osztályban a tanítás általában a kísérletekből indult ki, a gyermekek a kísérletek döntő hányadát otthon meg tudták ismételni. Mindezek fizikai jelenségek megfigyelésére ösztönözték a gyermekeket. A jelenségek bemutatása és a kísérletek elvégzése után a tanulók önállóan, írásban

összegezték tapasztalataikat. A felső tagozatban a tudományos ismeretek tanítása a középtagozatban szerzett tapasztalatokból származó benyomásokra alapul, melyeket gondolati úton rendszereznek, célzott kísérletekkel vizsgálnak, végül szabályokká, törvényekké formálnak. Ez a világról alkotott képük kialakítása során megvédi a gyermekeket attól, hogy saját tapasztalataiknál és ítéletüknél fontosabbnak értékeljék a készen kapott, sokszor csak félig érthető törvényeket. A tanításban megjelenő elméleteket az adott jelenségről szóló, minden részletre kiterjedően kidolgozott gondolatkörként kell ismertetni, így például az atomelméletet a kémia kvantitatív szabályaiból, a fényelnyelésből stb. kell levezetni. A felső tagozatban a fizikaoktatás célkitűzései:

A KÖVETKEZŐK MEGISMERÉSE ÉS MEGÉRTÉSE

- fizikai alapjelenségek, és a folyamataik leírására irányuló próbálkozások
- fizikai mértékegységek és fogalmak definiálása – különös tekintettel az emberrel kapcsolatos
- aspektusokra – valamint a fő mérési szabályok ismertetése és az egyenletek levezetése
- a fizikai eredmények nagyságrendjének megbecslése.
- a mindennapi élet bizonyos jelenségeinek a fizikai folyamatok segítségével való megértése
- a műszaki berendezések fizikai működési elveinek megértése
- a fizika fejlődéstörténetének megismerése, a fő irányvonalak bemutatása jelentős tudósok
- életútján keresztül
- a fizikai modellek alapötleteinek megismerése, és hatékonyságuk megbecslése

Képességek és készségek

- precíz megfigyelés, és a tapasztaltak szabatos leírása
- egyszerű kísérletek elvégzése és eredményeinek bemutatása
- megfigyelésekből származó önálló levezetések felvázolása
- önálló kísérletek összeállítása megfigyelések végzése céljából
- tapasztalatok, megfigyelések összevetése korábbi ismeretekkel. Ennek alapján következtetés, megerősítés, cáfolat
- egyszerű mérések elvégzése, az eredmények rögzítése, rendszerezése
- a mérési hibák felismerése, hatásuk értékelése
- a mérési eredmények grafikus ábrázolása és kiértékelése
- fizikai folyamatok megértése a tanult szabályok, törvények segítségével
- a fizika lehetőségeinek és korlátainak felismerése a valóság leírása során
- képesség a modellek valóságtartalmának megítélésére
- a tanult anyagból önálló beszámoló készítése
- adatgyűjtés, feldolgozás, az információk szemléletes bemutatása

Érzékelések, értékelések és állásfoglalások

- kommunikációs és együttműködési készség a megfigyelésben, kutatásban és kísérletezésben
- a kvantitatív és a kvalitatív kutatás közötti különbség és eredményeik felismerése
- betekintés a dinamikus és visszacsatolásos folyamatok (ok-okozati viszonyok) jelentésébe és az ebből eredő, az emberi gondolkodással szemben támasztott követelmények
- a környezeti és energetikai következmények felismerése saját észleléseik alapján
- annak felismerése, hogy a fizikai gondolkodásmódnak folyamatosan változnia kell
- annak felismerése, hogy a természettudomány, és azon belül a fizika az emberi kultúra fontos része
- készség a tömegkommunikációs eszközök által szállított információk és ismertetések körültekintő mérlegelésére
- különböző tudományos kutatási módszerek megismerése
- a természet bölcsességének értékelése, úgy is, mint az emberi törekvések példája

9. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A tanulókat úgy kell irányítani a tapasztalatszerzésben, hogy megértsék a környező világ folyamatait, különösen pedig a technológiában megismert folyamatokat.

Órakeret: 30 óra

Előzetes tudás

- *hőtani és* elektromos *alapjelenségek, alapfogalmak*

Tantárgyi fejlesztési célok

Gyakorolni kell a kétkedő gondolkodást és ítéletalkotást, főként a technológia birodalmában megismert gyakorlati dolgokkal kapcsolatosan. Az anyagok feldolgozására különösen a kísérletek leírásai jellemzőek. A szabályokat általában csak bizonyos példák esetén kell matematikai formulákkal is kifejezni, például olyan esetekben, amikor értelmes számítást lehet végezni, és ahol a tanulók tapasztalatot szerezhetnek a mennyiségek nagyságáról. El kell mélyíteni a fizika és módszereinek megértését, s bepillantást kell nyújtani mindennapi tárgyaink és technológiáink fizikai tartalmába.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- transzformátor
- a feszültségkülönbség, az áram, és az ellenállás bemutatása
- morze jelátvitel (távíró), csengők, relék, mosógép

HŐTAN ÉS MECHANIKA

- Otto von Guericke levegőnyomással kapcsolatos kutatásai
- a gőzgép fejlődéstörténete, és annak jelentősége Európa történelmi fejlődésében
- a gőzkazán működése
- különböző üzemanyagok fűtőértékének összehasonlítása (ideális égési viszonyok között)
- az alaptörvények tekintetében el lehet jutni a termodinamika 1. és 2. törvényéig
- gáztörvények, Kelvin-skála

A technológia új területei terén a következő témákkal lehet továbbhaladni:

- gőzturbina
- hűtőgép, és a hőszivattyú fordított működése
- belsőégésű motorok – 4-ütemű, 2-ütemű, dízelmotor, esetleg a Stirling-motor, Ottó-motor
- sugár- és rakétahajtás
- rakétahajtás

ELEKTROMOSSÁG ÉS HANGTAN

- a feszültségkülönbség, az áram, és az ellenállás fogalmának ismertetése vagy átismétlése (l.a 8. osztályos tananyagot)
- Ohm törvénye példákkal és számításokkal
- soros és a párhuzamos kapcsolás
- az elektromos munka és elektromos teljesítmény fogalmának és mértékegységeinek ismertetése.
- az áram árának kiszámítása
- a telefon működése hangtani és elektromossági szempontból
- hangszóróból és mikrofonból telefon építése
- a különböző kommunikációs technológiák üzleti jelentősége
- fax
- fénymásoló

A hangtanban megemlíthető a kettős csillagok relatív mozgásának ismertetése a Doppler effektus segítségével (ez a földrajz epochában is ismertetésre kerülhet).

További oktatási témák:

- az elektromotor működési elve
- különféle gépek hatásfokának összehasonlítása
- jelentős fizikatudósok életútjának ismertetése, vagy Watt, Guericke, Papin, Morse stb. életútjának önálló feldolgoztatása a diákokkal.

– az energiaszükséglet, vagy az energiatakarékosság lehetőségeinek fakultatív feldolgozása
– a készen elérhető energiaforrások összehasonlítása
– a napenergia, és lehetséges jövőbeli jelentősége (esetleg ismertetésre kerülhet a 10. vagy a 11. osztályban a technológia tantárgy keretében)
– a hidrogén, mint lehetséges energiahordozó

Kapcsolódási pontok

Történelem- ipari forradalom

Kulcsfogalmak / fogalmak

– hőmérséklet, fajhő, párolgáshő, olvadáshő, forráshő
– hővezetés, hőáramlás, hősugárzás
– ózonpajzs, üvegházhatás
– termodinamika főtételei, gáztörvények
– elektromos munka és teljesítmény
– Doppler-effektus

A fejlesztés várt eredményei

– a diákok képesek eljutni a konkrét kísérletekből, jelenségekből az általános következtetésekig, magyarázatokig
– a fizikai mértékegységeket biztonsággal használják
– Ismerik a hőtani alapjelenségeket (kalorimetria, halmazállapot-változások, ideális gázok állapotjelzői, Boyle-Mariotte-törvény, Gay-Lussac-törvények)
– a tanult fizikai ismeretekhez kapcsolódva tudja, hogy mely történelmi korban történtek és kiknek a nevéhez köthetők a legfontosabb találmányok, felfedezések (gőzgépek, motorok)

10. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A tanulók egyre növekvő tudatossággal tapasztalják meg a környezettel való kapcsolatukat, és ennek következtében a képzeletbeli tökéletesség és a bizonytalanság egymáshoz való viszonyát. Ezen az évfolyamon sok tantárgyban vissza kell menni a kezdetekhez. A mechanikában világosan érthető és megalapozott fogalmakkal lehet elérni azt, hogy az ismeretek áttekinthetőek legyenek, ami biztonságot adhat a diákok számára. Ennek érdekében a fizika matematikai formulákkal ellátása példák segítségével történjen. A tanulók elégedettséggel tapasztalhatják meg a matematikai állítások, valamint a megfigyelések, mérések eredményeinek egyezőségét (pl. az eldobott tárgy parabolikus röppályája esetén).

Órakeret: 30 óra

Előzetes tudás

mechanikai alapfogalmak

Tantárgyi fejlesztési célok

Az elvek, az arányok és a feltételek felismerését mennyiségi összehasonlítással kell gyakorolni. A tanulók eleven, ismeretekben gazdag képet kapnak a késő-reneszánsz nagy szellemi és tudományos fordulópontjáról, valamint a fizika születéséről és a jelentős személyiségek (Galilei, Bruno, Kepler, Tycho Brahe) életrajzainak összevetéséből. Megtudhatják, hogyan ragadja meg a megfigyelő, szemlélődő ember a fizikai világ tényeit és törvényeit kívülről, valamint a logika törvényszerűségeit a gondolkodás által belülről. A diákok saját tudatuk fejlődéséből, valamint saját hibáik felismeréséből tanulják meg a kutatás szabályait, és a megfelelő megvilágításban látják a régi idők „nagy elméit”. Ugyancsak felismerik az összes kutatás és fejlesztés során elkövetett hibákból való tanulás fontosságát.

Ezáltal a diákok átélik a tudásból eredő biztonság élményét, és megtanulják, hogy új módon kapcsolódjanak a Földhöz és annak törvényszerűségeihez.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

KLASSZIKUS MECHANIKA

- kinematika (egyenletes mozgás), sebességmérés, az átlagsebesség fogalma
- sebességábrázolás vektorokkal, sebesség parallelogramma, a gyorsulás fogalma
- a lejtőn bekövetkező állandó gyorsulás mozgástörvényeinek kidolgozása, v=a x t, s=a/2 x t2
- szabadesés, nehézségi gyorsulás, az erő mértékegységei
- függőleges és vízszintes hajítás, esetleg ferde hajítás
- a mozgás függetlenségének elve (függőleges hajításnál)
- körmozgás

STATIKA

- Hooke törvénye, alkalmazása rugós erőmérőre
- az erő mérése, az erők egyensúlya, az erők ábrázolása vektorokkal
- rugalmas és képlékeny alakváltozás, hajlítás, nyomás, húzás
- testek súlypontja, a lejtőn a testre ható erő és ellenerő

DINAMIKA

- a tömeg és az erő fogalma, Newton mozgástörvényei
- ezen elvek történelmi fejlődésének, valamint Newton élettörténetének ismertetése
- az energia-megmaradás törvénye, a mechanika aranyszabályának átismétlése
- a mechanikai munka ismétlése, az energia fogalmának ismétlése, súrlódás, tapadási és mozgási súrlódás, közegellenállás

- helyzeti, mozgási, rugalmas energia
- forgómozgás
- a Föld forgása
- centrifugális és centripetális erő, centripetális gyorsulás
- esetleg a Coriolis-erő (ld. a 10. osztályban a földrajz keretében)
- forgatónyomatékok és nyomaték-kiegyenlítés
- impulzus, impulzusnyomaték, rugalmasság
- Newton gravitációs törvénye
- Kepler törvényei, ellipszis pálya, bolygók, üstökösök
- esetleg Kepler „Világharmóniá”-ja (vagy a csillagászat epocha keretében)
- ingák
- a Naprendszer szabályos mozgásai, a mechanikai hullámmozgás, a mechanikai rezgések és hullámok, hullámok találkozásának speciális esetei (erősítő és gyengítő interferencia, ha nem a 11. osztályban oktatják)

Kapcsolódási pontok

csillagászat

Kulcsfogalmak / fogalmak

- pálya, út, elmozdulás, sebesség, átlagsebesség, gyorsulás
- egyenesvonalú egyenletes és egyenletesen változó mozgások kinematikai mozgástörvényei
- tömeg, erő fogalma, Newton-törvények , lendület, megmaradási törvények
- szögsebesség, kerületi sebesség, centripetális erő
- súlytalanság, súly

A fejlesztés várt eredményei

- a diákok jártasságot szereznek a vizsgálódás szempontjából lényeges és lényegtelen jellemzők, tényezők megkülönböztetésében a kísérletek során
- ismerik a kinematikai és dinamikai alapfogalmakat (út, idő, sebesség, gyorsulás, szabadesés, erő, Newton-törvények)
- a tanult összefüggéseket, képleteket alkalmazzák feladatok megoldásában
- ismerik és használják a tanult fizikai mennyiségek mértékegységeit
- táblázatokat, ábrákat, grafikonokat tudnak értelmezni
- ismerik a mechanika történeti fejlődését, neves tudósok elgondolásait (Arisztotelész, Galilei)

11. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A fizika modern felfedezéseihez való eléréshez végig kell haladni az elektromosság elméletén, az elektromágnesesség elméletén, és a rádióaktivitás alapjelenségén, valamint a fizikai alapfogalmak 19. és 20. századi fejlődésén.

Órakeret: 30 óra

Előzetes tudás

elektromos alapfogalmak

Tantárgyi fejlesztési célok

Különös gonddal vizsgálandók az elektromos és a mágneses mezők. Ennek következtében a diákok megfigyelésekkel és mérésekkel kifejlesztett intelligenciája a matematikai gondolkodást igénylő területek felé fordul. Az alapelv, hogy a kiindulási pont mindig egy kísérlet, a korábbi osztályokban megszokottak alapján változatlan marad.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

MECHANIKA

mechanikai rezgések (rugóra akasztott tömeg, inga,). Körmozgás és rezgőmozgás kapcsolata. Hullámmozgás. Az amplitúdó, periódusidő, frekvencia, hullámhossz fogalma. Rezgés, csillapodás.

ELEKTROMOSSÁG

- az elektromosság története, esetleg: az elektrosztatika (ismétlése)
- az elektromos mező fogalma, kondenzátorok
- Van de Graaf generátor (mint az elektrosztatika példája)
- elektromos árnyékolás, csúcshatás, földelés
- áram által keltett mágneses mezők
- az elektromos feszültség, töltés, áram és ellenállás fogalmainak általánosabb szinten történő átismétlése, a feszültség, az áramerősség, az ellenállás és a teljesítmény kapcsolata
- az elektromos áram hőhatása, Joule-hő, különböző anyagok áramvezetési szabályai
- mágneses indukcióvonalak, elektromágnes, elektromágneses indukció, generátor
- indukció: induktív ellenállás, Lenz törvénye, a Lorenz-erő
- szupravezetés
- energia, mint kalkulációs alapegység (a 10. osztályban tanult energiatörvények kiterjesztése)
- a fordítottan ható áramok induktivitása; az elektromos és mágneses mezők polaritása
- az áramerősség és a feszültség időbeli lefolyása kondenzátor töltése és kisütése során
- kondenzátorok szabályai, mértékegységei, kapacitásszámítás, dielektrikumok

– elektromágneses hullám, hullámhossza, terjedési sebessége, frekvenciája
– elektromos rezgőkör
– áramerősség (kvantitatív)
– csillapított elektromos rezgések feszültség- és áramerősség diagramjai
– elektromos rezgőkörök rezgési fázisai
– csillapítatlan elektromos rezgőkörök, szintetizátor
– rezgéshossz és frekvencia; Thomson hullámformulája
– jelgenerátor, a hallható tartomány határai
– adók és vevők; többek között rezonancia, triódák, elektroncsövek (katódsugárcső), emissziós színkép (folyamatos, hődrótos színkép); az elektron fogalmának fejlődése, valamint a Millikan kísérlet, tranzisztorok
– adódipól, dipólszabályok, elektromágneses rezgésmezők, elektromágneses hullámhosszak
– a jelátvitel története
– rádiósugárzás, működő rádióvevő építése lehetséges

ATOMFIZIKA

– nagyfeszültségű szikrainduktorok; gázemisszió (emissziós csövek)
– katódsugarak, röntgensugarak (az atomméret alatti mozgó pozitív és negatív töltéshordozó részecskék – ionok és elektronok tulajdonságai), valamint ezek megfelelői az alfa-, béta- és gammasugarakban, oszcilloszkóp
– radioaktivitás, a radioaktivitás előfordulásai a természetben, radioaktív bomlás; atommag, nukleon, nukleáris kölcsönhatás, atommaghasadás, atomreaktorok, mesterséges radioaktív izotópok, észlelőeszközök (Geiger-Müller csövek, ködkamrák). Felezési idő, aktivitás
– az atombomba technológiai fejlesztésének története (veszélyek, sugárvédelem)
– atomfúzió

Kapcsolódási pontok

kémia: anyagszerkezet

Kulcsfogalmak / fogalmak

– elektromos töltés, atom, elektron, elektromos mező, Coulomb törvény
– kapacitás, potenciál, feszültség, áramerősség, ellenállás
– a feszültség, az áramerősség, az ellenállás és a teljesítmény kapcsolata
– indukció, Lenz törvénye
– alfa-, béta- és gammasugarak

A fejlesztés várt eredményei

- a diákok pontosan megértik az elektrosztatikai jelenségeket (Coulomb-törvény, elektromos mező fogalma)
- ismerik az elektromosság és a mágnesesség tulajdonságait (feszültség, áramerősség, ellenállás, Ohm-törvénye, áram hatásai), és a közöttük lévő kapcsolatot (Lenz-törvénye)
- a történeti áttekintés során megismert eszközök működésének alapelveit megértik (Van de Graaf-generátor, leideni-palack, kondenzátor, transzformátor)
- képesek egyszerű feladatok megoldására az ismert összefüggések segítségével, ismerik az alapvető atomfizikai jelenségeket, a radioaktivitás előfordulását, felhasználását

12. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Fontos alapismeretek közlése mellett áttekintést kell adni a modern tudományos ismeretekre jellemző jelenségekről és eszmékről is.

A fény és az anyag találkozásának különböző megközelítési módjai határozzák meg az oktatás útját.

Az *OPTIKA* tárgykörében az alábbiak gyakorolhatók:

- kiindulás a környezetükből származó jelenségektől
- analitikus gondolkodás a megfigyelés komplett módjának témakörében
- szimptomatikus megközelítés
- álláspontok megvitatása – az ítélőképesség fejlesztésére
- színtan a festészetben

Órakeret: 30 óra

Előzetes tudás

optikai ismeretek a korábbi évfolyamokról

Tantárgyi fejlesztési célok

Mostanra a fiatalok érettek lettek arra, hogy megfelelő tudatossággal sajátítsanak el elméleteket.

Most már van értelme olyan tudomány elméleti kérdések megtárgyalásának is, mint például az induktív és deduktív gondolkodás fizikai modelljének jelentősége. Törekedni kell arra, hogy a diákok a tudomány egyszerűsített és általánosított állításait ne kezeljék evidenciának, hanem a modern tudományos tapasztalatokra ítéleteik meghozatala során szabadon támaszkodjanak. Ez döntő jelentőségű segítség lehet személyiségük fejlődésében.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

OPTIKA (l. a 8. osztályos tantervben)

– a geometriai optika aspektusai, az árnyék, a teljes árnyék és a félárnyék fogalma

– a megvilágítás erőssége, a kontraszt fogalma és jelentősége a látásban

– összehasonlítás: szem – fotocella, minőségek, mennyiségek, objektivitás a kvalitatív kutatások területén is

– utóképek és színes árnyékok (szukcesszív /egymást követő/ és szimultán /egyidejű/ kontraszt) és fiziológiai alapjaik

– az emberi szem és műszaki megfelelői (pl. a fényképezőgép lencséi, blendéje); rövidlátás, távollátás, szemüvegek

– a Weber-Fechner törvény (fénnyel való ingerkeltés sajátosságai, észlelőképesség, geometriai és aritmetikai sor)

– az érzékszervi érzékelés és a tudat, érzékcsalódás

– Goethe színelmélete (szivárványszínek); színminőségek

– a zöld és a vörös spektrum polaritása, ezek megfelelői a növényekben és az emberben

– esetleg: klorofill, hemoglobin kémiai szerkezete

– a kromatográfia alapjelensége Goethe szerint, a goethei természettudományos módszer, a fény és a sötétség polaritása Goethe szerint, és ennek jelentősége az alkonyati színalkotásban (Rayleigh-féle fényszóródás), síktükör, domború és homorú tükrök

– a tükrözés szabályai: képsík (műszaki alkalmazások)

– mikroszkóp – elektronmikroszkóp (felbontóképességük)

– fénytörés, teljes visszaverődés (törvényei) (határszög), Newton alapkísérletei prizmákkal

– fényelhajlás (pontszerű fényforrás, lézer; lézerfény – napfény)

– a fény hullámhossza, spektroszkóp, spektrométer

– színfelbontás prizmával

– lencsék, fókuszpontok

– virtuális és valódi képek

– napfény fókuszálása gyűjtőlencsével vagy homorú tükörrel

– polarizáció – kettős fénytörés (műszaki alkalmazása a feszültségoptikában), aszimmetrikus térszerkezet – az izotrópia fogalma

– légköri természeti fényjelenségek és ezek keletkezésének fényelhajlási, interferenciai, fénytörési és polarizációs okai

– lézer, holográfia

– a szivárvány és keletkezése; esetleges utalás az aranymetszésre a szivárványban

– a fényelektromos hatás (és műszaki alkalmazása). Foton

– elektronvolt, Planck-féle állandó

– a fény kettős természete (hullám – részecske elmélet), és hatása a 20. századi fizikai felismerésekre (a természettudományos modellek fejlődésére) vonatkozóan, a fizika határaival foglalkozó metodikát illetően; hipotézisek felállítása

– a fény három modellje: hullám-, részecske-, és sugárzási modell, valamint ezek jelentősége és a rájuk vonatkozó bizonyítékok

– relativitáselmélet, kvantumelmélet

– 20. századi jelentős kutatók életrajza (pl. Einstein, Planck, Hahn, Schrödinger, Bohr, Heisenberg)

– a diákok példákon keresztül ismerik meg itt a modern ismeretelméleti kérdéseket, valamint a tudomány és az etika problémáit

– a fizika matematizálása és a kételkedés szabadsága

– képletszerkezetek, a tömeg energia ekvivalencia; a fény és az anyag

– emissziós és abszorpciós színkép, színképelemzés, színképvonalak jelentése

– feszültségkülönbségek mérése fotocellával, és a hullámhosszak hozzárendelése

– Millikan kísérlete (ha nem tanították a 11. osztályban az elektronnal kapcsolatban)

– Rutherford szóródási kísérlete, az anyag hullám – részecske kettős természete

Kapcsolódási pontok

filozófia

Kulcsfogalmak / fogalmak

– fókuszpont, valódi és látszólagos kép, képtávolság, tárgytávolság, geometriai optika képszerkesztés (sík, domború és homorú tükör és lencse)

– relativitáselmélet alapjai

– kvantummechanika alapjai

– csillag, galaxis, galaxishalmaz

– ősrobbanás, táguló univerzum, fekete lyuk, fényév

A fejlesztés várt eredményei

– ismerik a geometriai optika szerkesztési eljárásait, az optikai tárgy és kép fogalmát, összefüggéseit, a leképezési törvényeket, és azok feladatokban való alkalmazását

– ismerik a fénytörés jelenségét és törvényét, a fényvisszaverődést, prizmát

– tudják a természetben előforduló optikai jelenségek magyarázatát (fénytörés, délibáb), ismerik az optikai eszközök működését (nagyító, távcső, szemüveg)

– betekintést nyernek a fizikai modellalkotásról és ennek jelentőségéről konkrét példákon keresztül (fény természete, modelljei)

– tudományos ismereteiket érveléssel meg tudják védeni, vita során ki tudják fejteni véleményüket, érveiket és ellenérveiket, mérlegelni tudják egy elképzelés tudományos megalapozottságát

– a vizsgált fizikai jelenségeket, kísérleteket bemutató animációkat, videókat tudnak keresni és értelmezni

– készségszinten alkalmazzák a különböző kommunikációs eszközöket, illetve az internetet fizikai tárgyú tartalmak keresésére

– az interneten talált tartalmakat több forrásból ellenőrzik

– a projektfeladatok megoldása során önállóan, illetve a csoporttagokkal közösen különböző prezentációkat hoznak létre a tapasztalatok, eredmények, elemzések, illetve következtetések bemutatására

KÉMIA

Bevezetés

A Waldorf-iskolákban a kémia tanításának módszertana nagyban eltér a hagyományosan megszokottól. Fontos megjegyezni, hogy a Waldorf-iskolák kémia tanítását nem a hagyományos módszerrel szembeni bizalmatlanság, az azzal egyet nem értés alakította és alakítja ki, tehát nem valaminek a tagadására alapoz. A tartalmat és a módszert a gyermek lényének (a korábbi fejezetekben részletesebben tárgyalt) fejlődéséhez igazítja, nem pedig az általánosan elterjedt szaklogikához. A kémia tanításának itt tehát nem szakmai, hanem pedagógiai célja van. Ez természetesen nem zárja ki, hogy a tudomány ezen ága iránt érdeklődők a számukra megfelelő mélységben tájékozottak legyenek a világ kémiai oldaláról, de igyekszik kizárni azt, hogy a kémia nevében elidegenedjenek magától a kémiától.

Annak érdekében tehát, hogy a tárgy tanítása ne öncélú legyen, hanem annak segítségével a tanulók az egész világ szemléléséhez nyerjenek új szempontokat (melyek szervesen beépülnek gondolkodásukba), nem szabad a Waldorf iskolában a kémia tanítását a legmodernebb elméletek leegyszerűsített változataival kezdjük. Ha a kezdés a gyermekek által jól ismert anyagokkal és változásokkal történik, ahol az újdonság a csak a szempontokban és a vizsgálat módszereiben rejlik, akkor biztos tapasztalati alapot adhatunk a későbbiekben egyre bonyolultabbá váló ismeretanyagnak. A jelenségekből indulunk ki, nem pedig a modellekből. Az elméleteket, modelleket a jelenségekből, tapasztalatokból vezetjük majd le, abban az életkorban, amikor a tanulók már pontosan meg tudják különböztetni a valóságot a valóságot leírni próbáló elmélettől. E két dolog különválasztása rendkívül fontos a modern tudományos gondolkodás kialakításában, de ehhez már megfelelően érett gondolkodás és elegendő tapasztalat szükséges.

7. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A kémia tanításának kezdetén nem lehet cél az atomelmélet bevezetése és a kémiai elemek rendszerezése. Ez utóbbiak nagyrészt nincsenek is jelen elemi állapotban a természetben, így tárgyalásuk — kevés kivételtől eltekintve — nem hozza közelebb a diákot a körülötte lévő világhoz. A kémia tanításának első évében azokat az alapokat kell letenni, melyekre a továbbiakban építeni lehet. Ez vonatkozik a fogalmak kialakítására, a megfigyelés folyamatára, a kísérletezés módszertanára egyaránt. Az égés, a sav-bázis ellentétpár, a különböző sók, az indikátorok használata, a fémek tulajdonságai mind-mind előkerülnek a későbbi évek során is, de ezek alapszintű tárgyalása jó lehetőséget ad a kémiai szemlélet kialakítására.

Órakeret: 30 óra

Előzetes tudás

Hőtani ismeretek a hatodik osztályból.

Tantárgyi fejlesztési célok

A metodika alapja a kémiai folyamatokba történő bevezetés. A folyamatokat nem mennyiségi szempontból kezdjük el vizsgálni, hanem minőségi megközelítést alkalmazunk. Ez segítheti a diákokat abban, hogy újfajta megértés fejlődjön ki bennük az eddig is ismert világ irányában. Ennek érdekében a hétköznapokban is rendszeresen használt, természetes anyagokkal kezdjük a vizsgálatokat. Nem az új anyagok szokatlan viselkedésével ébresztünk fel érdeklődést, hanem új szempontokat nyitunk, újfajta kérdéseket vetünk fel a jól ismert folyamatok kapcsán. A kémia ilyenkor úgy jelenik meg, mint az ember és az ismert környezet frissen felfedezett viszonya, nem pedig a gyorsan múló szenzáció eszköze.

Ebben az évben a kémia még nem szigorúan analitikus, sokkal inkább az összefüggéseket tanulmányozza, mintsem az alkotó elemeket. A vizsgálatok közben elsősorban a tanulók megfigyeléseire, élményeire támaszkodva építkezünk, nem pedig a mérésekre.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- a tűz különböző megjelenési formáinak minőségi vizsgálata (a szén másképp ég, mint a szalma és a fa; a gyertya másképp, mint az alkohol és a kőolaj, a kén másképp mint a foszfor)
- az égés termékeinek és maradványainak vizsgálata (hamu, szén, szén-dioxid)
- indikátorok (növényi eredetű indikátorok, pl. vörös káposztalé)
- a levegő áramlása a tűz környezetében: az égést tápláló oxigén
- az O2 és a CO2 szerepe a vérkeringésben és az égésben
- a mész és a mészégetés. A savakat képző gázok (szén-dioxid, kén-dioxid) és a bázis megjelenése (mészlúg, hamulúg). További savak (pl.: sósav, foszforsav, kénessav)
- fémek (arany, réz, ón, bronz, vas)
- kultúrtörténeti és technikai vonatkozások:
- a gyertya vizsgálata (M. Faraday) és gyertyakészítés
- a tűzhelyek és a kémény fejlődése
- a savak és lúgok vizsgálata, semlegesítés, sóképződés
- néhány gondolat az arany bányászatáról és feldolgozásáról
- sóbányászat

Kapcsolódási pontok

Fizika, ásványtan, földrajz 6. osztály, rajz-festés,

Kulcsfogalmak / fogalmak

Égés, savak, lúgok, indikátor, levegő, szén-dioxid, oxigén, fémek, oldódás

kísérlet, tapasztalat, magyarázat, balesetvédelmi szabály, veszélyességi jelölés, gáz, folyadék, szilárd halmazállapot, halmazállapot-változások, olvadás, párolgás, forrás, lecsapódás, fagyás, szublimáció, egyszerű mérési módszerek, tömeg, térfogat, sűrűség, elválasztási eljárások, kísérleti eszközök, kémiailag tiszta anyag, kémiai elem, fém, nemfém, keverék, fizikai tulajdonság, fizikai változás, oldat, oldott anyag, oldószer, gyors égés, lassú égés, só, kémhatás, közömbösítés

A fejlesztés várt eredményei

- a gyermek képes pontos megfigyeléseket végezni
- egyszerű kísérleteket biztonságosan végre tud hajtani
- tisztában van az égés feltételeivel
- megérti a mészégetés, a mészoltás és a mész megkötésének kémiai hátterét
- képes egyszerű következtetések levonására
- le tudja írni az órán látottakat, jellemző rajzokat tud a jelenségekről készíteni
- tisztában vannak a sav-bázis indikátorok felhasználásával

8. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A 8. osztály kémiája a kiindulási pontba a táplálékot készítő embert helyezi. A környezet és az ember viszonya itt egyértelmű. Az ember a táplálkozása érdekében különböző élőlények életfolyamatait szakítja meg, szétválaszt, feldolgoz, átalakít, tisztít, finomít. Az egyes tápanyagokban mindezek után is tükröződik mindaz a folyamat, amely létrejöttükkor lejátszódott. A vizsgált anyagokban tehát az életfolyamatok pillanatképeit tapasztalhatjuk, ezen folyamatoktól nem elválaszthatóak anyagi tulajdonságaik sem. A tanítás egyik fontos célja ezen karakterisztikus tulajdonságok megragadása, megértése. A tanulói kísérletek ezt a folyamatot még elevenebbé tehetik.

Órakeret: 40 óra

Előzetes tudás

Táplálkozástani ismeretek 7. osztályban, kémiai alapismeretek a 7. osztályból.

Tantárgyi fejlesztési célok

A táplálékok és a tápanyagok kémiai vizsgálati módszerei. Olyan szemléletmód kialakítása, ami az élőlényekből származó anyagok minőségére érzékennyé teszi a diákokat. Az alapvető tápanyagok kémiai megismerése alapot ad a későbbi szerves kémiai tanulmányoknak. A vaskohászat a fémekkel történő kémiai ismerkedést bővíti az előző évhez képest.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- a magtól a lisztig — különböző gabonatípusok, az őrlés technikái (az őrlőkőtől a vízi- és szélmalmon át a hengermalomig). Kísérletek a liszttel: a tészta, a sikér
- keményítő előállítása lisztből, burgonyából, a keményítő jellegzetességei, jód–keményítő reakció
- a sikér, mint a liszt fehérjekomponense (elszenesítési próba)
- a fehérje: tej, tojás, hús, toll, szőr, „állati eredetű termékek”
- a fehérje denaturációja, xantoprotein-reakció

- a cukor (a hozzá tartozó kultúrtörténettel): cukor a természetben. A keményítő cukorrá való átalakítása sav segítségével (hidrolízis) , a keményítő vízhez és a tűzhöz való viszonya. Fehling-oldat és felhasználása, ezüsttükör-próba, redukáló cukrok, nem redukáló cukrok
- zsírok és olajok: növényi olajforrások, állati zsiradékok A zsír, a meleghez és a tűzhöz való viszonya, vízzel szembeni viselkedése
- a szappan-előállítás folyamata
- cellulóz, papír-előállítás
- cukor-előállítás répából
- cukorfogyasztás, mint civilizációs probléma / a cukor túlfogyasztás következményei a fogazatra / vércukor és cukorbetegség
- a bőr és a cserzés folyamata
- sajtkészítés
- a fémfeldolgozás folytatása, a kohóban zajló folyamatok.

Kapcsolódási pontok

Táplálkozás és egészségtan a 7. osztályban, hőtan és mechanika a fizikában, különböző élelmiszerek megjelenése a történelem során, az ipari forradalom jelentősége (kohászat), növénytan, állattan a korábbi osztályokban.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Lugol-oldat, xantoprotein-próba, Trommer/Fehling-próba, különböző cukrok elnevezése, redukáló cukrok, szappan, denaturáció, hidrolízis,

tápanyag, korrózió, rozsda, érc, ötvözetek, édes víz, sós víz, ásványvíz, ásvány, trágya, hulladék, szervetlen vegyület, szerves vegyület,

újrahasznosítás, szelektív hulladékgyűjtés, fosszilis tüzelőanyag, természetes szenek, megújuló energiaforrások.

A fejlesztés várt eredményei

- a tanuló képes egyszerű próbák segítségével a keményítő, a cukor, a fehérje kimutatására
- a látott kísérletek alapján önálló kísérleteket is meg tud tervezni, képes ezek kivitelezésére
- a tanult anyagok legfontosabb tulajdonságait képes ismertetni
- képes felismerni az összefüggéseket a különböző élelmiszerek összetétele és tulajdonságai között
- a tanult ipari folyamatokat képes lépésekre tagolni és az egyes lépéseket karakterizálni is tudja
- Ismeri a tanult savak és lúgok előállítási módját

Bevezetés

A felső tagozat kémia tanításának fontos célja, hogy a környezetével tudatos, felelős viszonyt kialakító emberekké váljanak a diákok. Az előző években megszerzett alapismereteket további

négy éven át bővítjük, hogy a technikai civilizációba érkező diákok otthonosan mozogjanak az anyagok és folyamatok világában. Látniuk kell a modern kémia helyét a társadalomban, az iparban, a környezettudományban. Célunk, hogy az emberi tevékenység és a környezet kapcsolatát az életből bemutatott példákon keresztül értessük meg a diákokkal. A kémiai szaknyelvet fokozatosan alakítjuk ki és mindig megköveteljük annak megfelelő szintű használatát. Az analitikus és a szintetikus gondolkodás közötti különbség, illetve azok egymásra épülése jól megmutatkozik a magasabb évfolyamok kémia tanításában.

9. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A szerves kémia azon területe kerül megtárgyalásra, amelynek még valóban nagyon sok köze van az élő szervezetekhez, az életfolyamatokhoz. A folyamatokban történő gondolkodás ápolása fontos cél, ezt olyan kémiai anyagok kapcsán igyekszünk megmutatni, melyek komoly érdeklődésre tartanak számot ebben az életkorban (alkohol, illatanyagok, kőolajszármazékok).

Órakeret: 30 óra

Előzetes tudás

A nyolcadikos kémia szerves kémiai ismeretei, a hetedikes táplálkozás és egészségtan, a fosszilis energiahordozók bányászata földrajzból.

Tantárgyi fejlesztési célok

A diákoknak meg kell ismerniük a hétköznapi élet és a technika fontos szerves alapanyagait, valamint az ezekhez kapcsolódó kémiai folyamatokat. Az ezek kapcsán tárgyalt törvényszerűségeket még képletek nélkül, szavakkal leírt egyenletekkel rögzítjük. A tárgyalt kémiai anyagok kapcsán nagyon fontos azok hétköznapi életben játszott szerepének kihangsúlyozása, az ökológiai és társadalmi vonatkozások számbavétele.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- az égés és az oxidációs folyamat, a redukció, mint az oxidáció visszafordítása
- a levegő összetétele. A légzés mint oxidációs, a fotoszintézis mint redukciós folyamat. Az anyagok körforgása a levegőben. Gyors és lassú oxidáció. A szén-dioxid képződése és tulajdonságai, a levegőszennyezés fajtái.
- a kémia történetéből: Az oxigén felfedezése és tulajdonságai (I. Priestley). Oxidáció, mint oxigénfelvétel (A. Lavoisier)
- szerves kémiai ismeretek: a különböző cukrok, a keményítő és a cellulóz tulajdonságai, előfordulásuk, egymásba történő átalakulásuk, az ipari feldolgozás módjai
- a szénhidrátok kimutatása a növényekben (jód-keményítő próba, Fehling-reakció, ezüsttükörpróba). A fa anyagi összetétele, a papír-előállítás kémiai folyamatai, izzítás (száraz lepárlás). A faszén előállítása. Az elszenesedés: tőzeg, barnaszén, feketeszén, a grafit kialakulása. Kőolajképződés. A kőolajszármazékok.

- erjedés: alkoholos erjedés, ecetsavas erjedés, aerob és anaerob erjedési folyamatok. A desztilláció folyamata. Az alkoholok tulajdonságai és fajtái. Az alkohol túlfogyasztás veszélyei. A metanol mérgező hatása. Drogok kémiai tulajdonságai.
- az éterek előállítása és tulajdonságai, az éterrel való munka veszélyei
- az aldehidek és a karbonsavak (előállítás, felhasználás)
- észterek és aromaanyagok: természetes források és mesterséges előállítás
- a zsírok, mint észterek, elszappanosítás
- tűzoltási eljárások összehasonlítása, kitekintés a klórozott szénhidrogénekre (halon)
- az altatásra használt anyagok története

Kapcsolódási pontok

Biológia élettani fejezetei 7. osztályban, 10. osztályban, földrajz a fosszilis energiahordozók kapcsán, rajz és festés a rajzszén előállítása kapcsán.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Alkohol, aldehid, karbonsav, éter, észter, oxigén, szén-dioxid, fotoszintézis, glicerin, oxidáció, redukció, desztilláció, szénhidrogének, frakcionált desztilláció

gyógyszer, dohánytermék, drog, alkohol, tápanyag, élelmiszer-adalék, táplálékkiegészítő, mesterséges édesítőszerek, tartósítószerek, E-számok,

funkciós csoport, homológ sor, alkoholok, aldehidek, ketonok, éterek, karbonsavak, észterek, lipidek, trigliceridek, szénhidrátok, jódtinktúra, szerkezeti képlet.

A fejlesztés várt eredményei

- ismeri az alkoholos erjedés folyamatát, annak termékeit
- pontosan meg tudja határozni a reakciók lezajlásának körülményeit
- ismeri a fotoszintézis jelentőségét a földi életben
- tudja használni az oxidáció és a redukció fogalmát, ismeri az ezek közötti összefüggést
- képes jellemezni a tanult szerves anyagokat fizikai tulajdonságaik és kémiai reakcióik alapján
- ismeri az észterek tulajdonságait, kinyerésük ill. ipari előállításuk módját

10. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A gondolkodási rendszer alakításának fontos lépése a kvantitatív gondolkodás megerősítése, az ebben történő magabiztos tájékozódás. A sók témaköréhez kapcsolódó sztöchiometria alkalmas ennek kigyakorlására. A sók sokféleségében működő azonos logika átlátása rendet teremthet a látszólagos összevisszaságban, s ennek kigyakorlása fontos alapját adhatja a világ értő szemlélésének.

Órakeret: 30 óra

Előzetes tudás

A hetedik osztályos kémiai alapismeretekből a savak, sók, lúgok, kémhatás részek, egyenletrendezés, elektromos áram.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az elektromosság és a kémia kapcsolatának kidolgozása. A sztöchiometria alapjainak lerakása jól átlátható semlegesítési reakciókon keresztül. Az oldatok kialakulása és az ezekkel kapcsolatos számítási feladatok bevezetése.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- a só keletkezése és kinyerése, sólerakódási helyek, a sók jelentősége a kémiai iparban (nagyipar, amalgámeljárások)
- sóképződés a kémiai semlegesítés folyamatában, a sók közönséges nevei és a nemzetközi nevezéktan
- kristályosítás és oldás, a kristálynövekedés és a növényi növekedés összehasonlítása, a krisztallográfia alapjai, fagyáspont-csökkenés, forráspont-emelkedés, kísérletek a különböző sókkal
- diffúzió és ozmózis, az ozmotikus nyomás mérése, biológiai jelentősége
- a sók kémiai analízise, savak, bázisok, anhidridek, termikus sóbontás, savak és bázisok sóból való előállítása, elektrolitikus sóbontás
- savak és lúgok előállítása fémes és nemfémes elemekből, az előállítás nagyipari eljárásai, ennek történelmi jelentősége, a kémiai technika fejlődése, fontos savak és bázisok tulajdonságai, indikátorok, pH-érték, vízkeménység, lágyítás, mosószerek, savas eső
- bevezetés a reakcióegyenletek egyszerű formájába (lehetőleg még képletek nélkül)
- egyszerű sztöchiometriai mérések, számítások. Oldatok töménysége, számítások
- savak és lúgok az emberi szervezetben
- kiegészíthető mindez a kristályrendszerek áttekintésével és a Mohs-féle keménységi skálával

Kapcsolódási pontok

földrajz: geológia és gazdasági földrajz, közlekedésföldrajz

történelem: a só történelmi jelentősége, sóutak

fizika: elektrolízis, iontörvény az elektrolízissel összefüggésben

biológia: ozmózis

Kulcsfogalmak / fogalmak

savak, lúgok, sók, elektrolízis, anód, katód, pH-érték, vízkeménység, oldódás, diffúzió, ozmózis, fagyáspont-csökkenés, forráspont-emelkedés, kristályrendszer

kristályrács, ion, Avogadro-törvény, moláris térfogat, amorf állapot, moláris tömeg, anyagmennyiség, Avogadro-szám, relatív atomtömeg, vegyjel, képlet, vízkeménység, felületaktív anyag, reak-

cióhő, sav-bázis elmélet, amfoter vegyület, oxidáció, redukció, kémiai reakció, reakcióegyenlet, katalizátor, csapadék, gázfejlődés, exoterm reakció, endoterm reakció, egyesülés, bomlás, valódi oldat, kolloid oldat, komponens, levegő, ötvözetek, toxikus anyag, tudomány, általtudomány.

A fejlesztés várt eredményei

- ismeri az elektromosság és a kémia tanult összefüggéseit
- meg tud oldani egyszerű számolási feladatokat az oldhatóság, a semlegesítés, valamint a koncentráció témaköreiben
- ismeri az ozmózis jelenségét és természetben betöltött szerepét
- ismeri a sók nevezéktanát, a tanult sók közönséges neveit
- fel tud írni egyszerű, szavakkal leírt kémiai egyenleteket
- ismeri a vízkeménység fogalmát, a vízlágyítás módszereit

11. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Az előző tanév nagy polaritásokon alapult, a savak és bázisok, a fémek és nemfémek világában. Ez az év ezeket a polaritásokat feloldja, s a kémiai elemek rendszerének tanulmányozásával újból a teljesség, az egységes rendező elv kerül előtérbe. Ez nem jelenti a sablonos gondolkodásra ösztönzést, az egyes elemeket ugyanis egyéni karakterükben igyekszünk megismerni. Az elemek vizsgálata nagyon jó lehetőség az analitikus gondolkodás megerősítésére és gyakorlására. A konkrét tapasztalatoktól elvonatkoztató absztrakciót is ápolja az anyag szerkezetét vizsgáló elméletek tárgyalása.

Órakeret: 30 óra

Előzetes tudás

Az előző tanévek szervetlen kémiai ismeretei, egyenletek rendezése

Tantárgyi fejlesztési célok

A kémiai elemek karaktereit legjobban a kémiai anyagok egymással történő reakcióiból ismerhetjük meg. Fontos lesz megvizsgálni, hogy hogyan jelenik meg egy elem önmagában, illletve hogyan nyilvánul meg reakcióiban, másokkal való kölcsönhatásában. A kémiai képletek bevezetéséhez a kémia mennyiségi törvényszerűségeit használjuk fel. A kémiai elemek rendszerét, mint egy nagy felfedezést tárgyaljuk, mely új lehetőségeket, irányvonalat teremtett a tudomány és a technika fejlődése szempontjából. Az analitikus szemlélet mellett mindig szem előtt kell tartani a változások teljességét (egy folyamat melléktermékei éppúgy figyelmet érdemelnek, mint a fő reakció, lásd környezetszennyezési problémák kialakulása). Az elméleti gondolkodás olyan szintje van jelen ebben a korosztályban, hogy esetleg az atomszerkezetet tárgyalását is elkezdhetjük ebben a tanévben.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- az atomszerkezet alapjai
- az elemek periódusos rendszere: a felfedezés története, törvényszerűségek, a legfontosabb fő- és mellékcsoportok, periódusok és értékűség, bázis és savképzők, amfoterek. A periódusos rendszer értelmezései
- a legfontosabb elemek kiválasztásakor a természetes előfordulásukat vehetjük tekintetbe: kén és vegyületei, nitrogén és vegyületei, foszfor és vegyületei, oxigén és vegyületei, (naszcensz és közönséges oxigén, ózon), hidrogén és vegyületei, szén és vegyületei, szilícium és vegyületei, különböző fémek és vegyületeik
- képletírás és a reakcióegyenletek felállítása
- sztöchiometrikus számítások
- az elemfogalom története
- térfogattörvény

Kapcsolódási pontok

Informatika: szilícium

fizika: atomszerkezet,

biológia: kormeghatározási módszerek kémiai alapjai

filozófia: az elem fogalma

Kulcsfogalmak / fogalmak

Elem, kötés, keverék, analízis és szintézis, a kémiai kötések alaptörvényei:

az anyagmegmaradás törvénye (Lavoisier)

az állandó és sokszoros részek törvénye (Proust, Dalton)

tömegviszonyszámok

gázreakciók törvényszerűségei

vízszintézis és analízis

a gázok térfogattörvénye, moltömeg, moltérfogat

Avogadró-tétel

az elemek periódusos rendszere

elemi részecske, proton, elektron, neutron, kémiai részecske, atom, molekula, ion, elemmolekula, vegyületmolekula, atommag, elektronburok, rendszám, periódusos rendszer, nemesgázszerkezet, kémiai kötés, alkálifémek, alkáliföldfémek, földfémek, halogének, nemesgázok, könnyűfémek, nehézfémek, a fémek redukáló sora, korrózióvédelem,

izotópok, vegyértékelektronok, elektronegativitás, kötéspolaritás, másodrendű kémiai kötés, Hess-tétel, dinamikus egyensúly, a legkisebb kényszer elve, Brønsted-féle sav-bázis elmélet, amfoter vegyület, oxidáció, redukció, redoxireakció, galvánelem, elektród, akkumulátor, elektrolízis.

A fejlesztés várt eredményei

- a tanulónak tiszta fogalmat kell alkotnia a kémiai elemről
- képes a tanult elemek árnyalt jellemzésére

– pontos jegyzőkönyvet tud vezetni az elvégzett kísérletekről
– képletek segítségével reakcióegyenleteket képes értelmezni és felírni, tudja azokat rendezni
– meg tud oldani egyszerű sztöchiometriai feladatokat
– ismeri az elemek periódusos rendszerét, annak felépítési elvét
– érti a kovalens, az ionos és a fémes kötés kialakulásának elméletét

12. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Az előző év analitikus szemléletét nagyon jól kiegészíti a döntően szintetikus szemléletű lezáró év. Olyan modern gondolkodást kell kialakítani a diákokban, amely segítségével az élőlények, az ember élettani folyamatait egységben tudja látni a környezetben zajló kémiai folyamatokkal. Ez az összetartozás intellektuális szinten is megerősítheti mindazt a környezettel és az élő természettel szembeni az erkölcsi felelősséget, amit gyermekkorban még érzelmi alapokon építettek fel a diákok.

Órakeret: 30 óra

Előzetes tudás

Szerves kémiai ismeretek a 8. és a 9. osztályból.

Tantárgyi fejlesztési célok

A diákoknak betekintést kell nyerniük a legmodernebb kémiai technológiák világába, különös tekintettel ezen technológiáknak a természet és az ember változó viszonyában betöltött szerepére. A modern kémiában a szerves kötéseknek kiemelkedő szerepük van, az epocha vezérfonala a biokémia lesz. A biokémiai folyamatok vizsgálatakor külön hangsúlyozzuk az emberi szervezetben lezajló eseményeket, az ember belső világa és a külvilág közötti biokémiai kapcsolatokat. Enzimeket, hormonokat és a szabályozó mechanizmusokat is tanulunk kémiai szempontok alapján.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

– részletes atomszerkezet
– izotópok, radioaktivitás
– modern atommodellek
– a szén és a szénkötések különlegessége, jelentősége az élőlényekben, izoméria
– tudománytörténeti mérföldkő: Wöhler karbamid szintézise
– a szénhidrogének kémiája: a kőolaj és földgáz előfordulása, keletkezése és összetétele, jelentősége, mint nyersanyag és energiahordozó, a benzin előállítása (finomítás), krakkolás, oktánszám, ökológiai hatások

- alkánok: a homológ sor fogalma, a szerves szerkezeti képletek fejlődése (összegképlet és szerkezeti képlet), az izoméria fogalma, térbeli modellek, láncképződés és gyűrűképzés
- alkének, alkadiének, alkinok: szerkezetük, gazdasági jelentőségük
- aromás szénhidrogének
- a szénhidrogének származékai: a halogén-származékok és környezeti hatásaik
- alkoholok: primer, szekunder és tercier alkoholok, egy és többértékű alkoholok (glikol, glicerin) és ezek jelentősége, aldehidek, ketonok, karbonsavak, észterképződés és elszappanosítás.
- a biokémia alapjai:
- fehérjék, aminosavak, peptid-kötés, esszenciális aminosavak, enzimek, a növényi és állati fehérje élettani jelentősége, kémiai felépítése
- nukleinsavak, DNS, RNS felépítése
- szénhidrátok, felépítési és lebontási folyamatok
- zsírok lebontása
- műanyagkémia: poliészter és poliamid, vegyi szálak, pl.: nylon, duroplaszt, thermoplaszt és elasztomerek tulajdonságai és szerkezete; a műanyagok feldolgozása, felhasználása és megsemmisítése.
- a hulladékkezelés problémája, újrahasznosítás
- esetleg a modern elválasztás-technológia, kromatográfia, is sorra kerülhet.

Kapcsolódási pontok

földrajz: ózon-problematika

biológia: az élettani folyamatok biokémiája,

Kulcsfogalmak / fogalmak

atommag, proton, neutron, elektron, pályák, héjak,

alifás és aromás kötések, polimerizáció és poliaddíció, funkciós csoportok.

nukleinsavak, DNS, RNS, peptid-kötés, aminosavak.

szintézis, természetes és mesterséges szenek, könnyűfémek, nehézfémek, a fémek redukáló sora, korrózióvédelem, fosszilis energiahordozók, természetes és mesterséges alapú műanyag, szerves reakciótípusok, izoméria, konstitúció, aromás vegyületek, aminok, amidok, kondenzáció, hidrolízis, aminosav, polipeptid, fehérjék szerkezete

üvegházhatás, globális klímaváltozás, ózonpajzs, ózonlyuk, savas eső, szmog, édes víz, sós víz, ásványvíz, ásvány, trágya, hulladék, veszélyes hulladék, újrahasznosítás, szelektív hulladékgyűjtés, szerves vegyület, fosszilis tüzelőanyag, természetes szenek, megújuló energiaforrások.

A fejlesztés várt eredményei

- a tanuló ismeri az élő szervezetben leggyakrabban előforduló elemeket
- tudja a biogén elemek kimutatási reakcióit
- ismeri a szerves anyagokban leggyakrabban előforduló kémiai kötéseket

– ismeri a tanult funkciós csoportokat
– tisztában van a kőolaj-feldolgozás alapvető lépéseivel és termékeivel
– felismeri a kőolajalapú termékek és technológiák jelentőségét a hétköznapi életben, annak környezeti hatásait
– ismeri az izoméria fogalmát
– tudja alkalmazni a tanult nevezéktani elveket

HONISMERET ÉS FÖLDRAJZ

Bevezetés

„A gyermekek érdeklődnek a világ iránt, törekszenek arra, hogy kimenjenek a természetbe, hogy saját identitásuk eléréséhez kialakítsák önálló világképüket. Ez része az ember individualizálódási készségének. Minden gyermeknek egyesítenie kell világképét a testi tudatosságával, annak érdekében, hogy tudja hol a helye és ki is ő.” (D. L. Brierley)

A földrajz tanítását úgy építjük föl, hogy fölkeltse a diák világ iránti érdeklődését, és egyben életbátorságot is közvetítsen. Ehhez tartozik a Földnek, mint természeti környezetnek egyre jobb megértése, annak életritmusaival, sajátosságaival. A természeti környezet alapvetően meghatározza az ott élő emberek életét, de egyúttal az emberek gazdasági és kulturális tevékenysége meg is változtatja azt. Az ember környezete iránti felelősség tudatát és az ökológiai tudatosságot a gyermekkorban kell megalapozni.

Az emberi lény térbeli tájékozódása, léte a térben, jellegzetes fejlődési fokokon halad át. A földrajz tantárgynak az egyik feladata a gyermek térbeli tudatosságának erősítése. Ahogy a földrajz a kifelé forduló tájékozódást segíti, „testvér” tantárgya, a geometria a belső térbeli tájékozódást fejleszti. A földrajz tantárgy másik feladata a tér és az idő összekapcsolása, amely főleg a történelmi tanulmányokban jelenik majd meg.

A földrajz minden aspektusában, a tanterv összességén belül integráló tárgy szerepét tölti be.

A földrajz tanítás természetes, indirekt lehetőséget kínál a morális erők fejlesztésére is. Ha a gyermek megismeri az egymásmellettiséget a térben, szeretetteljesebben fordul majd a „mellette lévő” ember (embertársa) felé is. Ezért a Waldorf-iskola módszertanában a földrajz tanítás sarkalatos témái a következők:

– fizikai vagy természeti földrajz
– társadalomföldrajz
– belső vagy fejlődésföldrajz

A fizikai vagy természeti földrajz szisztematikusan ismerteti a föld jelenségeit, felszínét, belső szerkezetét, valamint atmoszféráját. A társadalomföldrajz az ember környezetre gyakorolt hatásával, gazdasági következményeivel, valamint a földrajzi környezet sajátosságainak és az ott élő emberek társadalmi és kulturális fejlődésének viszonyával foglalkozik. A belső vagy fejlődésföldrajz azt elemzi, hogy az egyének környezetük iránti tudatossága miként tükröződik abban, ahogyan a világot látják. Célunk integrálni ezt a háromféle megközelítést.

Az első három osztály során a tanuló megismerkedik saját környezetével, az ott élő emberek által végzett munkákkal (pl. mesterségek – 3. osztály). Ezekben az években nagy szerepet kap a formarajz, a későbbi geometria előfutáraként, amely többek közt a gyermek saját testi viszonyainak megismerését is szolgálja. Az adott helynek és a környezetének a megértése két fontos lépés, amelyre ekkor válnak képessé a gyermekek, vagyis „én én vagyok, itt és ebben a családban, te meg te vagy, hozzám képest ott”. Miután ez kialakult, csak akkor képesek kilépni, és a körülöttük levő világot felfedezni. Ezért kezdődik a földrajz tanítás – a külső világról való tudatos tanulás értelmében – a 4. osztályban, amikor új módon ébred fel a gyermekben a kíváncsiság a környezete iránt. Az első évek földrajzzal kapcsolatos témáit is ide gyűjtöttük, jóllehet ezek nem sorolhatók a tudományos értelemben vett földrajzhoz, a későbbi földrajzi tanulmányokat azonban jól előkészítik.

1. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A gyermekek magától értetődőnek veszik környezetüket, vagyis az embereket, az állatokat, a növényeket, a köveket, a csillagokat, a Napot és a Holdat, valamint az évszakokat. Ha folytonosan meg tudjuk újítani a különböző területek és a gyermek lelki világának ezen egységét, ezzel erősítjük a gyermekek bizalmát, elfogadását és magabiztosságát. A gyermekek élete első hétéves periódusának alapvető lelkiállapotát azzal az érzéssel tudjuk kifejezni, hogy ’a világ jó’.

Órakeret: integráltan a magyar nyelv és irodalomban

Előzetes tudás

Az első hét év alatt szerzett tapasztalatok a természettel, környezettel, azok jelenségeivel, anyagaival kapcsolatban.

Tantárgyi fejlesztési célok

A gyermekeket történetekkel, a természet megfigyelésével, az évszakok váltakozásának követésével, tapasztalataik lerajzolásával ösztönözzük arra, hogy elgondolkodjanak olyan dolgokon, melyek kihangsúlyozzák, hogy mi a különleges abban, amit látnak. Mi végtelenül nagy és mi parányi, mi törékeny és mi végtelenül erős a természetben. Az ilyen történetek és megfigyelések csak akkor válnak világossá a gyermekek számára, ha azokat szívvel-lélekkel mondjuk el nekik, azaz ha megszemélyesítés által, képekben gazdagon az érzelmekhez szólnak. Ezáltal felfogják, hogy semmi sem értelmetlen vagy jelentéktelen a természetben. Ezek a tapasztalatok különösen fontosak, mivel felkészítenek arra a valóságos helyzetre, amelyben manapság nap, mint nap találjuk magunkat. Ezzel nemcsak megalapozzák a jövőt, hanem mintát is állítanak neki.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A természet birodalmait, az elemeket, az évszakokat, a csillagokat úgy kell érzékeltetni, mintha saját maguk beszélnének. Ezen nem absztrakt történeteket értünk, hanem természetes meséket, melyek a dolgok lényegéről szólnak. Formájukat tekintve lehetnek példázatok, vagy természetről szóló legendák.

Kapcsolódási pontok

Mesék, rajzok, a tájékozódást szolgáló nagytesti mozgások, mozgási memóriát fejlesztő gyakorlatok

Kulcsfogalmak / fogalmak

irányok, évszakok, ismert égitestek (Nap, Hold), időjárás tényezői, csapadékfajták,

települések alapszavai (utca, város, falu stb.)

A fejlesztés várt eredményei

A gyermekben alakuljon ki egy fokozott odafigyelés a természet dolgai iránt, melynek során megérthetik, hogy a természetben minden lénynek és folyamatnak jelentősége van.

2. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Az első osztályban a gyermekek megtanultak „más” szemmel tekinteni környezetükre, és elkezdték meghallani azt, amit a környezetük mond nekik. Most, a második osztályban megtapasztalják, miként kapcsolódik az emberi lény a természet birodalmaihoz. A természet átélése, a benne való tevékenység, munkálkodás fontossá válik.

Órakeret: integráltan a magyar nyelv és irodalomban

Előzetes tudás

Természetismereti alapok, egy-egy növény, állat. Eligazodás a testtájak között.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az állatmesék, mint például Ezópus meséi, antropomorfisztikus formában szólnak az emberek egymáshoz és környezetükhöz fűződő viszonyáról. A szentekről szóló legendák, de elsősorban Assisi Szent Ferenc személyéről elhangzó történetek a teremtett világ iránti alázat, odaadás és szeretet érzését erősítik meg a gyermekben. Erkölcsi érzékük fejlődik, anélkül, hogy tudatos megfogalmazást nyernének a tanulókban felkeltett érzések.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A gyerekek környezetének egyre tudatosabb bejárása és felfedezése. Az ember viszonya a természethez történeteken, legendákon keresztül. Tájékozódás a külső világ tárgyai szerint, tájékozódás a síkban (pl. tájékozódás a síkon ábrázolt térben; tájékozódás szavakban megfogalmazott információk szerint).

Kapcsolódási pontok

A gyermekek elmesélik, hogy mi történik körülöttük a természetben, például mit láttak iskolába menet, vagy mit fedeztek fel egy kiránduláson. Azok a dolgok, amelyeket magukkal hoznak az iskolába (pl. madárfészkek, levelek, vadgesztenyék, gyümölcsök, kövek, agancsok, csigák) kiindulópontul szolgálhatnak a bennünket körülvevő világról szóló beszélgetéseknek.

A „szabadtéri tantermet” minden évszakban és többféle időjárási viszonyok között rendszeresen kell látogatni, és megtapasztalni. A tanteremben berendezett ún. évszakasztal a külső természetet, az évjárás fordulópontjait, az ünnepeket reprezentálja.

Kulcsfogalmak / fogalmak

A tájékozódást segítő viszonyok (pl. mellett, alatt, fölött, között, előtt, mögött).

A fejlesztés várt eredményei

A gyermekben alakuljon ki egy ős tisztelet a természet dolgai iránt, amelynek az emberi tevékenységeket is át kell hatnia, mivel mi is a természet elválaszthatatlan részei vagyunk. Tudjon tájékozódni a saját környezetében.

3. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Kilencéves koruk táján a gyermekek világhoz való viszonya döntő változáson megy keresztül: a világ, amely eddig az ő részük volt, átváltozik az őket körülvevő világgá. A gyermekek képesek megérteni a hosszú ideig végzett komplex munkafolyamatokat (például a házépítés-, a mesterségek- vagy a földművelés-epochán), amely végigvezeti őket az ásástól és vetéstől a végeredményig, vagyis a kenyérsütésig tartó teljes folyamaton. A konkrét realitások, megismerési módszerek iskolázzák intelligenciájukat. A gyerekek a legtöbbet a valóságos helyzetekből tanulnak. Lényeges, hogy munka közben a tárggyal való kapcsolatuk ne törjön meg, ne forduljon át merő racionális és tárgyias absztrakcióba, hanem saját tevékenységeik vezessék őket önálló következtetésekhez. Az élő környezet tudatos megismerése kezdődik, amelyben a természet anyagainak sokoldalú használata, folyamatainak meglátása, összehasonlítása, cél szerinti felhasználása fejlődik.

Órakeret: 60 óra

Előzetes tudás

Térbeli tájékozódás nagytesti mozgással. Természeti körfolyamatok felismerése, megfigyelése, sorba rendezése.

Tantárgyi fejlesztési célok

A lehetőségekhez képest a gyermekeknek saját kezű, közvetlen élményeket kell szerezniük a különböző foglalkozásokról, mesterségekről. A tevékenységek folyamatait, tapasztalatait fel tudja idézni, szóban, írásban képes összefoglalni, rajzban kifejezni.

A lehetséges témák közül az iskola földrajzi elhelyezkedése figyelembe vételével kell választani.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- az ember és a föld: a földműves és a termőföldön végzett munka, a szántás (a ló, a lószerszámok, a patkolás), a boronálás, a vetés (különféle gabonafajták), a különféle talajok (vízelvezetés a vizes szántóföldeken), a betakarítás, a cséplés, az őrlés, a kenyérsütés, a vetésforgó. A hagyományos földművelés megismerése után a gyermekek megértik, hogy milyen munkát végeznek a traktorok, a kombájnok stb.
- a házépítés munkafolyamatainak alkalmazása: téglagyártás (szárítás, égetés), malterkészítés, falrakás, ácsolás, tetőfedés
- „ősi” foglalkozások, mint például pásztor, vadász, halász, favágó, faszénégető, pék, szabó, suszter, fazekas, ács, tímár, szíjgyártó, fonó, takács vagy kovács

Kapcsolódási pontok

Ószövetségi történetek. Mozgássor ismétlése visszafelé. Mértékegységek (hosszmérték). Tájékozódás az időben. Élő, élettelen, növény, állat, ember. Évszak, életkor, életszakasz, körforgás. Naptár, hónap, nap, napszak. Olvadás, fagyás, párolgás, forrás, lecsapódás, mozgás, ütközés, égés.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Földműveléssel kapcsolatos fogalmak, szerszámok nevei, a házépítés fogalmai, mesterségek fogalmai, a kenyérkészítéssel kapcsolatos fogalmak. Halmazállapot, mérés, mérőeszköz, mérőszám, mértékegység, hosszúság, űrtartalom, tömeg, idő

A fejlesztés várt eredményei

A gyermek legyen képes az ember természetbeni tevékenységeinek megfigyelése révén az ember természetformáló szerepét felismerni. A tanulás során végzett tevékenységekkel a gyermek képessé válik arra, hogy társaival együttműködjön. Megtanul a csoporton belül különböző szerepekben feladatot végezni és munkájáért felelősséget vállalni.

4. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Korábban általános szempontokra irányult a tanítás (kapcsolatok a természettel, munkafolyamatok megismerése), de mostantól a gyermekek figyelmét a térre és az időre irányítjuk. Jelentős fordulatot jelent a 10 évesek számára az oldalnézetből a felülnézetbe való átállás. Ennek a képzeletbeli felemelkedésnek a „tornáztatása” minél gyakrabban, minél többféle formában, erősíti a térérzékelést. A térképábrázolás elemeit is ekkor tudjuk megalapozni.

Az első hat évben művészeti módon tanítunk, a képek élő, eleven megteremtésével. A „vizualizáló szem” időszaka ez, amelyben a hallás alapján belső képteremtés zajlik a gyermekben. Fontos, hogy eközben hozzájáruljunk az otthon megismeréséhez, megszeretéséhez. A gyermek számára a lakóhelye valóban a világ közepe, a legfontosabb viszonyítási pont. Ettől a kötődéstől függ, hogy mennyire tud majd elrugaszkodni, és megismerni más tájakat, mennyire tud otthonná válni számára a nagyvilág.

Órakeret: 30 óra

Előzetes tudás

Az életről szóló általános ismeretek: kapcsolatok a természettel, a munkafolyamatok megismerése. Tájékozódás az irányokban. A felszínformák felismerése, megnevezése. A múlt, jelen, jövő, mint folytonosan változó fogalmak, például az előtte, utána, korábban, később megértése, használata; egy folyamat mozzanatainak időbeli elrendezése.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az iskola, a környék, a városka vagy nagyváros közvetlen környezetét mutatjuk meg a gyermekeknek a földrajzi, vagyis térbeli, és a történelmi, vagyis időbeli fejlődésében, egészen a jelenig. Célunk: az otthon megismerése, tudatosítani a szülőföld karakterét. A gyermekeket a világgal összekötő általánosabb kapcsolat átalakul a társadalmi és térbeli hova-tartozás érzésévé. Igen hasznos az első félévbe beépíteni az égtájak megismerését és begyakorlását. A gyermekekben ez a képesség különböző pillanatban ébred fel, ezért elegendő időt kell hagyni ennek. A honismeret epocha eredményességét viszont nagymértékben segíti, ha ekkorra már mindenki jártassá válik az égtájak felismerésében és alkalmazásában.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- a nap mozgásának megfigyelése, felismerve a négy fő égtájat
- néhány jellemző csillagkép mozgásának megfigyelése, ahogy a sarkcsillag körül felkel és lenyugszik, valamint a Hold mozgása
- a gyermekek különböző tárgyakkal (vagy építő kockával) megjeleníthetik a közvetlen környéket vagy egy képzeletbeli falut. Fehér porral leszórva, majd a tárgyakat elvéve, könnyű meglátni a felülnézeti képet
- az eddigi tapasztalatok tudatosításaként lerajzolni felülnézetben a saját szobát, házat, tantermet, iskolát
- rajz készítése az iskoláról (vagy a gyermek lakóhelyéről,) és városáról madártávlatból
- magas nézőpontról (hegyről, toronyból) valódi felülnézet megtapasztalása, a lefelé ereszkedés közben annak a változásnak a megfigyelése, hogy különböző szintekről hogyan látható a környező táj
- az egyes gyerekek iskolába vezető útjának elmondása, lerajzolása
- a környező táj megformázása homokból terepasztalon
- az első egyszerű térképek megrajzolása
- a közeli víz (patak, folyó, tó stb.) meglátogatása
- a földfelszín formakincsének elemei (domborzat, vízrajz)
- a szárazföld és a légkör arányának megvizsgálása (hegy/völgy/síkság)
- a természetes növényzet tudatosítása az adott helyen (hogy majd más tájakat megismerve, viszonyítani tudjon)
- a művelt területek aránya a környéken
- az ember jelenléte a tájban
- a település, illetve közeli városok megismerése, feltérképezése
- a környék fejlődéséről szóló történelmi események és legendák elmondása
- a táj domborzata és az ott élő emberek életének összefüggései (hegyvidék — erdőgazdálkodás, vízpart — halászat stb.)
- a helyi földművelési módok, a helyi ipar, munkahelyek és infrastruktúra vizsgálata
- a helyi vasútállomásra, vagy buszpályaudvarra tett látogatás érzékeltetheti a gyermekekkel, miként kapcsolódik lakóhelyük más városokhoz, miért utaznak más emberek a lakóhelyükre, milyen árucikkeket szállítanak városukba, illetve onnan máshová

Kapcsolódási pontok

A negyedikes formarajzban a négyes szimmetriával is dolgozunk (+), ez szintén szolgálhatja az irányok megerősödését. A kereszt a tükrözéses forma mellett egy hely szimbóluma is. A bújtatott formáknál a centrum és a periféria közti folyamatos mozgás feltételezi a térbeli tájékozódás rugalmasságát. Természetes és mesterséges életközösség, erdő, mező-rét, víz-vízpart, élőhely, életmód, környezeti igény, alkalmazkodás, testfelépítés, tápláléklánc, táplálékhálózat.

Kulcsfogalmak / fogalmak

A Nap járása és az égtájak, a térkép, alapvető térképjelek, térképvázlat, alaprajz, domborzati térkép. Iránymérés, helymeghatározás eszközei, lehetőségei (az iránytű). Megye, megyeszékhely, település, főváros.

A fejlesztés várt eredményei

- a gyermek legyen képes – otthona és iskolája környezetében – térben és időben tájékozódni, azaz irányokat, távolságokat, hosszúságokat, nagyságrendeket megnevezni, megbecsülni. Képes környezetét áttekinteni, megfigyeléseit összehasonlítani, csoportosítani, következtetéseket levonni azokból
- tudjon egyszerűbb térképeket (útvonalrajzot) készíteni, iránytűt használni

Bevezetés

9-10 éves kor táján a gyermeknek „egocentrikus világképe” van, vagyis a világ középpontjaként éli meg önmagát. A helyet ismeri, ahol él és mozog, „honismerete” van. A világot ebből a középpontból kiindulva fedezi fel, egyre messzebb és messzebb merészkedve, a világ egyre nagyobbá válik, koncentrikus módon tágulva, „koncentrikus világképpé”. A helyi polgárrá és a világpolgárrá válás párhuzamosan történik. Az ismert világból indulva az ismeretlen felé halad, majd visszatér az ismertbe. Ez a felfedezés útja. A földrajz tanításnak a 7. osztályban van a középpontja. Itt következik be az a változás, amely az adott környezetünkön túljutni akaró vágyakozást ébreszti fel. Az ismeretlen iránti vonzódás az emberben élő mély érzés, ez fontos hajtóereje az új dolgok felfedezésének. A terjeszkedés kiterjed az egész földre, valamennyi kontinensre, és ez által egy újabb rálátás születik meg a fiatalban. A „honismeret” átalakul „föld ismeretté”.

A gyermekek szellemi-lelki változásainak megfelelően ebben az időszakban áthelyeződik a földrajz tanítás súlypontja is. A „gyermekkor közepén” – 10-12 éves korban – még semmiféle egoizmust nem fejlesztenek ki, ezért a Föld gazdasági hasznát és kihasználását még anélkül, – a később természetes módon meglévő egoizmus nélkül – tudja szemlélni, átélni és befogadni. Fontosak lesznek azok a témák, amelyek a közvetlen környezetünkből kiindulva bemutatják, hogy miként használja – gazdaságföldrajzi értelemben – az ember a különböző földrajzi és éghajlati adottságokkal rendelkező területeket.

Ahogy a külvilágban egyre otthonosabban érzi magát a gyermek, egyúttal belső magabiztossága is erősödik. Ezért előnyös olyan időszakra tenni a földrajz epochát, amikor változás van a természetben (ősszel vagy tavasszal), mert a figyelmünk ilyenkor kint is, bent is jelen van. A térbeli tájékozódási képesség mélyebb rétegei ébrednek fel a földrajz tanítás során. Ennek érdekében folyamatosan sok térbeli érzékelési feladatot kapnak a diákok, térkép nélkül és annak segítségével is.

5. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Minden félelem nélkül kellene belehelyezkednie a világba a gyermeknek, ezért nem beszélünk ebben az időszakban semmilyen környezeti problémáról. Jó szokásokat lehet kialakítani (pl. szelektív hulladékgyűjtés), a pozitív folyamatok megerősítésének szándékával, nem pedig a felhalmozódott környezeti ártalmak tudatosításának törekvésével. Ha meg tudja élni „a világ jó és

szép” oldalát, kialakul benne a bizalom és az elkötelezettség, akkor lesz elég ereje és bátorsága, hogy az igazságérzetének felébredésével a felelősségérzete tenni akarással párosuljon. Összegezve elmondhatjuk, hogy 12 éves korig a földrajz tanítás feladata, hogy közelebb hozza a Földhöz a gyermekeket, megszerettesse és tudatosítsa bennük a környező világot.

Órakeret: 40 óra

Előzetes tudás

A magyar mondákkal és a honfoglalással kapcsolatos földrajzi ismeretek. A Kárpát-medence teremtésmondája. Környezettudatos jó szokások (pl. szelektív hulladékgyűjtés, újrahasznosítás). Térképészeti alapismeretek, a térkép legfontosabb alapelemeinek felismerése (vizek, domborzati jelölések, települések stb).

Tantárgyi fejlesztési célok

Megismerni, megérezni a hon nagyobb egységének (pl. Dunakanyarnak, a Bükknek) a sajátosságát. A kép táguljon addig, hogy az egész ország legyen benne a választott egységben. Mivel hazánk földrajzilag és kulturálisan is nagyobb egységhez tartozik, ezért a teljes Kárpát-medencét fontos érinteni. Az ismert földrajzi egységekből kiindulva építsük fel a nagyobb tájegységet. A térkép bevezetésére nagy gondot fordítsunk, mert a térkép egy absztrakt, elvont ábrázolás, amelynek az átlátását lépésről-lépésre tudja megszerezni a gyermek. A térkép mélyebb megértése hasonló a betűk megismerésétől az olvasásig és az önálló írásig tartó folyamathoz.

A gyermekkoruk középső periódusában lévő gyermekek számára szóló földrajztanítás megkívánja, hogy tapasztalatokon és élményeken alapuló tényekkel ismertessük meg őket. A gyermekeknek meg kell ismerniük a világ egy darabkáját, de oly módon, hogy az ismeretekhez átélhető érzések is kapcsolódjanak. Ennek során az oksági összefüggéseknek még a háttérben kell maradniuk. A 4. osztályban a környezetismeret tanítása során megkezdett gazdasági és infrastrukturális ismeretanyagot más vidékekre is ki kell terjeszteni.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- térképészeti alapismeretek bővítése: méretarány, aránymérték, szintvonal
- Magyarország domborzati térképén az alapvető térképjelek megnevezése (államhatárok, felszínformák, vizek, főváros, települések, útvonalak)
- Táj és ember kapcsolata a Kárpát-medencében. A Kárpát-medence és hazánk nagy tájai, vizei és felszínformái, éghajlati sajátosságai, példák a legjellegzetesebb növényekre, állatokra. A gyerekeket „felfedező utakra” lehet vinni közvetlen lakóhelyük közelében lévő folyók mentén
- élet és gazdaság a hegységben, a dombvidéken és az alföldön, bányászat és más iparágak
- a térképrajzolás folytatása
- a térképek bevezetése, falitérképek, atlaszok használata
- gazdasági és földrajzi kapcsolatok hazánk és a környező országok között, kiemelve a kölcsönös egymásrautaltságot, nemzetiségek,hazánk területi és fizikai földrajza

Kapcsolódási pontok

Szabadkézi geometria, tájékozódás a másik ember nézőpontja szerint, a történelem epochában tanult területek térképeinek elkészítése, családkutatás.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Folyószabályozás, medencejelleg. Táj, talaj, tanya. Domborzati formák, felszíni és felszín alatti vizek. Hungarikumok. Magyarországon élő nemzetiségek és a szomszédos országokban élő magyarság, nemzeti kisebbség.

A fejlesztés várt eredményei

- a gyermek ismerje hazánk és a Kárpát-medence főbb tájait és azok jellegzetességeit
- tudjon kapcsolatot teremteni a táj adottságai, az ottani mezőgazdaság, ipar és kultúra között
- ismerje és használja Földrajzi Atlaszát

6. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Ahogy tovább tágul a koncentrikus világkép, a nagyobb földrajzi egységgel, a kontinensünkkel foglalkozunk, a mi esetünkben Európával. Mielőtt azonban belemélyednénk Európa megismerésébe egy kis világföldrajzot is tanulunk. Itt tárgyaljuk a csillagászat Földdel és évszakokkal kapcsolatos vonatkozásait. A pubertás kor kezdete szükségessé teszi, hogy egy kicsit eltávolodjunk a saját otthonunktól, hogy majd más szemmel tudjunk újra ránézni arra. Az éghajlati földrajz alapjaival ismerkedünk meg, az éltető nappal és vízzel, illetve ezek megjelenésével attól függően, hol vagyunk a Földön. Ebből jól látható, hogy Európa nem trópusi, nem sarki terület, hanem a kettő között van. Jól kirajzolódnak a tendenciák (pl. nedves – száraz, hideg – meleg) attól függően merre megyünk, de nem szélsőségesen. Ez után könnyebb vizsgálni, hogy hazánk vagy bármely más terület milyen kapcsolatban áll az európai kontinens többi részével.

Órakeret: 60 óra

Előzetes tudás

A Nappal kapcsolatos alapvető csillagászati ismeretek. Egymástól eltérő tájak, életmódok megkülönböztetése, ismerete a Kárpát-medencében. A növény- és állatvilág alapjainak ismerete. Görög korszak földrajzi háttere. A felszínváltozások főbb folyamatainak leírása, példák bemutatása, a változási folyamatok eredményeinek felismerése.

Tantárgyi fejlesztési célok

A földművelésen, az ipari viszonyokon, a települések szerkezetén, a közlekedésen keresztül – a gyerekek – még a 12. életévük előtt – megtanulják összekötni magukat a külvilággal, úgy, ahogy az emberek összekapcsolják a gazdasági életet a természettel. A 12. életév körül bekövetkező tudati változások eredményeként a gyerekek képessé válnak a törvényszerűségek megértésére; ez a szemlélet földrajztanításban a topográfia és a morfológia tanulmányozásában tükröződik.

A geológia (ásványtan- és kőzettan epocha) és a növénytan (földrajzi övezetesség) szintén kapcsolódik a földrajz epochához. A kőzeteknek és az ásványoknak a megfigyelésével jutunk a természetnek az embertől legmesszebb eső területére. A kőzetek legfontosabb csoportjai, azok jellemzői és a gyakorlati előfordulásuk, illetve az ásványok csodálatos világa a lényeges tartalom a kőzettan epochában, a Föld keletkezése és a kontinensvándorlás elmélete, illetve gyakorlata majd a 9. osztály megértési feladata lesz! Az általános iskolai években kiemelten fontosak az érzéki benyomások. Ez teszi lehetővé, hogy a fiatalok mélyen összekapcsolódjanak a Földdel, szimpátia ébredjen bennük és harmonikus viszonyuk legyen térhez és időhöz.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- Föld alakja, mozgásai, a tengelyforgás és a keringés következményei: napszakok, évszakok, éghajlati övezetek és övek jellemzői, éghajlati elemek. A vízszintes és a függőleges földrajzi övezetesség természeti, társadalmi-gazdasági és környezeti megnyilvánulásai. Az övezetesség elemeinek kapcsolatai regionális példákon. A kontinensrészek földrajzi jellemzői, különböző életterek közös és egyedi földrajzi-környezeti jellemzői, a kontinensrészek összehasonlítása.
- a Föld, mint egységes egész, tágabb áttekintésével kapcsolatosan:
- a kontinensek és az óceánok formája, elhelyezkedése, az árapály és a Hold
- hogyan függnek a vegetációs övek a nap állásától és a klimatikus viszonyoktól, az évszakok kapcsolata a Föld Nap körüli keringésével
- Európa:
- A polaritás szemszögéből vizsgáljuk, például elemezzük a víznek, a levegőnek, a fénynek, a hőmérsékletnek, a hegyeknek, és a talajfajtáknak az egyes régiók tájaira és gazdaságára gyakorolt különféle hatásait. Össze lehet hasonlítani egymással egy mélyföldi országot (például Hollandiát) egy hegyvidéki országgal (például Svájccal), vagy egy tengerparti, hagyományos gazdaságú régiót (például Norvégiát) egy szárazföldi országgal (például Csehországgal).Gyűrt, lánchegységek (pl. Alpok, Himalája, Andok), és törési formák (pl. a Rhone völgye).
- a nagy folyók és jellemzőik, pl. Rajna, Duna, Dnyeper
- az európai kulturális sokszínűség földrajzi alapjai
- ásvány és kőzettan
- a kőzetek keletkezése és csoportosítása, a jellemző hegyformák
- vulkanizmus, jellegzetes kőzetei, ásványai, hazai megjelenései
- az üledékes kőzetek, jellegzetes fajtái, felhasználásuk (mészkő és rokonai)
- átalakult kőzetek, jellegzetes fajtái, felhasználásuk (gránit, márvány, palák).
- ásványok, drágakövek, gyűjtésük, megmunkálásuk
- kövületek, élőlények a kőzetekben, energiahordozók

Kapcsolódási pontok

Történelem: római birodalom földrajzi háttere. Fizika: hőtan, halmazállapot-vátozások. Biológia: növényzet, állatvilág. Geometria. Kertművelés: a talaj, talajtípusok.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Földrajzi övezetesség, hideg, forró és mérsékelt öv, függőleges övezetesség, éghajlat, éghajlati diagram. Tagolatlan part, tagolt part, tölcsértorkolat, deltatorkolat, gleccser, fjord, jégkorszak, karsztvidék. Öregedő társadalom, természetes szaporodás és fogyás. Európai Unió. Ásványok és kőzetek, nyersanyagok és energiahordozók.

A fejlesztés várt eredményei

- a gyermek tudja elhelyezni Magyarországot és a Kárpát-medencét Európa tájai és országai között, rendelkezzen egy általános képpel Európa földrajzi, gazdasági és kulturális viszonyairól
- tudja megkülönböztetni a magmás, üledékes és metamorf kőzeteket főbb képviselők alapján
- ismerje e kőzetek mindennapi jelentőségét

7. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Ettől az évtől kezdve a tudományos módon, a jelenségeken keresztüli megközelítésen, a megfigyeléseken van a fő hangsúly. A „racionalizáló szem” időszaka ez. A látás, a megfigyelés, és az ebből való következtetés zajlik. Nemcsak leírunk egy-egy helyszínt, jelenséget, hanem összehasonlítjuk a már ismerttel, kiválasztott szempontok szerint. Az összehasonlító módszertani érzékenységet fejlesztjük. Például egy új terület megismerésénél érvényesülő szempontok: a partvonal lefutása, a szárazföld alakja, szigetek, félszigetek, a vízhálózat (folyók, tavak), a domborzat (hegységek, magasföldek, medencék, alföldek), a természetes növénytakaró (erdők, sivatagok), az élővilág, a települések, az emberi kultúra. Ezen a módon felfedezve egy új területet, a diák magáénak érezheti, mert az ő megfigyeléseiből indultunk ki, aktívan vett részt a folyamatban. A belső és a külső kép együtt mozog benne. Az egy helyhez való kötődéstől így eljuthatunk a bármely helyhez való kapcsolódási képességhez, a lényeg meglátásához.

A felfedezések témaköréhez kapcsolódva csillagászattal is foglalkozunk ebben az évben.

Órakeret: 50 óra

Előzetes tudás

5. osztály történelem epochájának földrajzi alapjai (India, Perzsia, Egyiptom). Összefüggések megfogalmazása a Nap járása, az időjárás és az éghajlat között, a Föld alakjának és tengelyforgásának következményei az éghajlati övezetekre. A Hold fázisainak megfigyelése, lerajzolása. Egy-egy jellegzetes csillagkép megfigyelése, lerajzolása.

Tantárgyi fejlesztési célok

A diák a reneszánsz tudatosság idejét éli. Eltávolodunk Európától és újabb kontinenseket ismerünk meg. Közben azonban újra és újra visszanézünk a már megismert területekre és az újat összehasonlítjuk az ismerőssel, a hozzánk közelivel. A kontinensek földrajzának megismerésénél az összehasonlító módszertant használjuk, míg az adott környezetben élő emberekről a korábban

alkalmazott művészi módon alkotunk képet (a kultúrák megismerése rajzzal, festménnyel vagy más művészi gyakorlati munkán keresztül). A legalapvetőbb földrajzi nevek ismerete fontos feladata az általános iskolai éveknek, az könnyebben bővíthető a későbbiekben, viszont az alapok hiányát nehezebb pótolni.

A csillagászat témakörében a látható égbolt égitesteit tanulmányozzuk, bolygókat, csillagképeket, a Holdat. Megismerjük a ptolemaioszi és a kopernikuszi világképet is. Ez érzékelteti a gyermekekkel, hogy a Földről és az Univerzumról kialakított kép fokozatos változáson ment és megy át, és egyáltalán nem örök időkre kőbe vésett, megváltoztathatatlan rendszer.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A Nap, a Föld és a Hold egymáshoz viszonyított helyzete, mozgásai (holdfázisok, fogyatkozások). A Nap energiájának kapcsolata a földi élettel. Világegyetem. A csillagok és a Nap hasonlósága. A távolságok viszonyítása. Csillagképek (néhány jellegzetes példa). Az égitestek látszólagos mozgása. Csillagtérképek. A bolygók megjelenése, pályája, sajátosságaik.

A távoli kontinensek meghatározó jelentőségű országainak, országcsoportjainak földrajzi jellemzői és világgazdasági szerepe. A kontinensek megismerési sorrendjének javasolt szempontja a történelmi megismerési sorrend, tehát a 7. osztályban az Óvilág, a 8. osztályban az Újvilág kontinensei. Kiemelhetjük az európai gyarmati rendszerhez kötődő történelmi helyzetek (a mezőgazdasági nyersanyagok – gyapot, rizs, búza, kávé, tea stb. – származása) és a gyáripar közötti kapcsolatot. Ezeket sorjában összefüggésbe hozzuk a klimatikus zónákkal: például: Dél- kelet-Ázsia – rizs, gumi, keményfák, majd az észak-amerikai préri – búza, Karib-szigetek – banán, Dél-Amerika – marhahús, Ausztrália – gyapjú és bányászat stb.

ÁZSIA:

- a kontinens természetföldrajzi megismerése, „felépítése”, összehasonlítása a már megismert kontinensekkel
- a „legek” kontinense (legősibb, legmagasabb-legmélyebb pontok helye, legnagyobb területű stb.)
- a fő földrajzi régiók, úgymint a Himalája, illetve Hindukus, az Indiai szubkontinens, Tibet, illetve a Mongol fennsík, Észak- és Dél-Kína, Délkelet-Ázsia, Thaiföld, Fülöp-szigetek, Indonézia, Japán, Korea, Szibéria
- nagy tájegységek kulturális és földrajzi polaritása (a buddhizmus, hinduizmus, iszlám és kereszténység Ázsiában), a délkelet-ázsiai szigetvilág, Kelet-Ázsia óriási népessége, a csendes-óceáni partvidék gyorsan fejlődő régiója, valamint az ázsiai kistigrisek gazdasági sikerei
- miként változik az ázsiai emberek szerepe a mai világban?

AFRIKA:

- a kontinens természetföldrajzi megismerése, „felépítése”, összehasonlítása a már megismert kontinensekkel
- Afrika fő földrajzi régióit jellemezzük a klimatikus, a topográfiai és a vegetációs zónák szempontjából
- különböző életformák a fekete-afrikai és az iszlám-afrikai különféle vegetációs zónákban (pl. pigmeusok és esőerdei emberek, nomád pásztorok, szamburuk, maszájok, farmerek és ültetvényen dolgozók, oázislakók, bányászok)

– a különféle vallások és tradicionális afrikai társadalmak továbbélése
– Franciaország, Anglia, Hollandia és Németország mint gyarmatosító Afrikában. Afrika a gyarmatosítás után. Világnézeti különbözőségek. Példák a fejlődő országok és a fejlett világ gazdasági kapcsolataira. Az éhínség és a polgárháború problematikája Afrikában, feszültségek a törzsi rendszer és a modern kereskedelmi érdekeltségek között Nyugat-Afrikában. Multikulturális társadalmak Dél-Afrikában stb.

Kapcsolódási pontok

Történelem: reneszánsz kor, nagy földrajzi felfedezések, földrajzi kutatók, kopernikuszi fordulat a világszemléletben. Geometria: térbeli testek ábrázolása síkban, térbeli testek készítése, egybevágósági geometriai transzformációk. Képzőművészetek: perspektívikus ábrázolás.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Nap, Naprendszer, Világegyetem, Tejútrendszer, csillag, Föld-típusú bolygó (kőzetbolygó), Jupiter-típusú bolygó (gázbolygó), holdfázisok, nap- és holdfogyatkozás, naptevékenység, napenergia, helymeghatározás, helyi idő, zónaidő, időzóna.

A fejlesztés várt eredményei

Ismerje a gyermek a tanult kontinensek természeti adottságait, a földrajzi neveket, az ott élő emberek gazdasági viszonyait és kultúráját.

8. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Mivel egyre szorosabb kapcsolatba kerülnek a világgal, a 8. osztályos magáénak érzi a világ problémáit. Ez fordítva is igaz, hiszen saját problémáját a „világ” problémájaként éli meg. Így különösen a földrajztanításban kell ügyelni az „én és a világ” kölcsönhatására. A 8. osztályos földrajztanítás másik megközelítése az, hogy hol fordulnak elő metamorfózisok, polaritások és megerősítések a földrajzi jelenségekben. 8. osztályban a Föld különböző területeinek kulturális viszonyai jobban előtérbe kerülnek. A 13-14 éves gyerekek (7-8. osztály) fizikai fejlődésében leginkább a csontrendszer változása dominál, és ezzel párhozamosan a korábbinál sokkal erőteljesebben vannak jelen a fizikai világban. Ennek ellensúlyozásaként foglalkozunk a népek sajátosságait adó lelki karakterrel, kulturális viszonyokkal. Hasonló célt szolgál az időjárás és változásainak törvényszerűségei témája is.

Órakeret: 30 óra

Előzetes tudás

Tájékozódás a valóságos viszonyokról térkép és egyéb vázlatok alapján (pl. térkép olvasása, készítése; térbeli mérési adatok felhasználása számításokban, arányérzék; a valóságos viszonyok becslése térkép alapján, koordináta-módszer). Az anyag- és energiatakarékos szemlélet (pl. közlekedés, fűtés, csomagolás, étkezés, szelektívhulladékgyűjtés, újrahasznosítás terén).

Tantárgyi fejlesztési célok

Az eddig nem tárgyalt kontinensek megismerésével teljes képe alakul ki a Földről a diákoknak. A testükben érvényesülő nehézség mellett, az időjárásra, a felhőkre felfelé tekintő könnyűség is teret kap. A környezettudatos magatartás kialakításának fontos lépése, hogy megismerkednek a fenntarthatóság egyre több szempontjával, gyakorlati kérdésével. Eljött az ideje, amikor már szembe tudnak nézni a környezetet károsító hatások tényével. A 9-12. évfolyamok alatt egyre többet értenek majd meg a környezeti problémák hatásairól és okairól. Ezek alatt az évek alatt kell kialakuljon és megerősödjön bennük a változtatás igénye.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

É- és D-AMERIKA:

- a kontinensek természetföldrajzi megismerése, „felépítése", összehasonlítása a már megismert kontinensekkel
- jellegzetes észak- és dél-amerikai tájak bemutatása, pl. elképzelt utazás közben, megnevezve az egyes helyeket a kulturális behatások bemutatására
- a kettős kontinens szerkezete, az egymástól eltérő állat- és növényviláguk
- az indiánok bevándorlása, és alkalmazkodásuk a különféle földrajzi adottságú életterekhez
- a spanyol-portugál és az angol-francia hódítások és következményeik (ásványkincs bőség, technika, a természet tönkretétele)
- A különféle társadalmi és etnikai csoportok lelki beállítottsága

Rövid rátekintés Ausztráliára, Óceániára és az Antarktiszra.

Meteorológia:

- a felhőképződmények megfigyelése és lefestése. Meteorológiai adatok leolvasása különböző eszközökről (barométer, szélzsák stb.) és táblázatba foglalása: csapadékmennyiség, páratartalom, légnyomás, szélsebesség stb.
- a felhőképződés és felhőfajták
- magas és alacsony légnyomás, időjárási frontok. Különleges szelek (misztrál, főn, passzátszél, monszun, és tájfun)
- a klíma és a nappal-éjszaka hosszának hatásai az egyes népek kultúrájára és életvitelére (sarkvidéki, északi, mediterrán, sivatagi stb.)

Globális kitekintési lehetőségek:

- az összes megismert kontinens ismétlése, összehasonlítások, kapcsolatok felfedezése
- A gazdaság természeti feltételei, a természeti erőforrások hasznosításának változása. A gazdasági ágazatok szerepe a földrészek, térségek, országok gazdasági életében. Földrészek, országok szerepe a világgazdaságban. Fogyasztási szokások változása. Az életminőség különbségeinek példái, urbanizálódás, környezeti és gazdasági problémák.
- Kína és a csendes-óceáni partvidék országainak kapcsolata Amerikával. Európa, mint közép szerepe a mai globális gazdaság viszonylatában, polarizálódási veszélyek. Az Európai Unió fejlődése.

Kapcsolódási pontok

Történelem: Amerika történelme, gyarmatosítás. Fizika: a légkör fizikája.

Kulcsfogalmak / fogalmak

környezettudatosság, energiatakarékosság, hulladékkeletkezés, szelektív hulladékgyűjtés, biotermékek; személyes és közösségi cselekvési lehetőségek; tudatos vásárlói magatartás. Harmatpont, felhőfajták, időjárási frontok, szélfajták.

A fejlesztés várt eredményei

A gyermek ismerje a Föld természeti adottságait, a különböző területen élő emberek természet adta lehetőségeit, életviszonyait és kultúráját, megfogalmazza azok közös és eltérő földrajzi vonásait. Érezze otthonosan magát a Földön. Tudjon tájékozódni a világatlaszon, ismerje a főbb földrajzi neveket. Megadott szempontok alapján információkat gyűjt. Az adatokat elemezni képes, egybeveti az új és a már ismert területek sajátosságait.

9-12. ÉVFOLYAM

Bevezetés

Az ember fejlődése továbblép a földfelszín horizontális megismerésén, és 16-17 éves korra eljut odáig, hogy a Földtől elrugaszkodva, már az egész bolygóra képes rátekinteni. A „saját helyét” már egy egészen más dimenzióban tudja értelmezni. Ez a „világ tudatosság”. Ezen a szinten az ember olyan könnyedséggel és rugalmassággal tud a térben tájékozódni, ami lehetővé teszi, hogy a saját és mások identitását érzékelje, viszonyítsa egymáshoz, megfogalmazza és alakítsa. Messze kell mennie, hogy igazán megismerje a hazáját, új szemmel tudjon ránézni az addigi saját világára. A világ szerves egységgé válik. Ezzel párhuzamosan tovább kell fejlesztenünk a térbeli tudatosságot is. A térbeli tájékozódás képessége már nem csak horizontálisan működik, hanem a geoid formát is képes figyelembe venni.

Ha nyomon kísérjük az emberiség történelmében a Föld megismerésének, felfedezésének szakaszait, akkor láthatjuk, hogy először a szárazföldet, elsősorban a saját kontinensét járta be, majd a nagy földrajzi felfedezések idején látott rá a teljes földre, és csak a második világháború alatt, illetve után hódította meg az ember a légkört, majd a világűrt. Szépen kirajzolódik, ahogy párhuzamosan halad az ember megismerési folyamata, illetve a földi, térbeli magabiztosságának fejlődése befelé és kifelé. Amikor a Földről, a természetről tanulunk, önmagunkról is megtudhatunk valamit. Ez a kifelé és befelé tartó mozgás fontos egyensúlyban tartó folyamat, amely biztonságérzetet ad a gyermeknek, a fiatalnak, és egyben a szabadságérzés alapja.

A felső tagozatba való átmenet együtt jár a tanár tevékenységének megváltozásával. Míg az osztálytanítói időszakban a gyermek lelke igényelte a legtöbb odafigyelést, felső tagozaton a gondolkodó szellemet kell felébreszteni benne. A tanuló olyan eszméket keres ebben az időszakban, melyek saját tevékenységén keresztül az ideálok megtalálásához vezeti őt. A felső tagozatos tanuló nemcsak azt várja el tanáraitól, hogy szakember legyen, hanem azt is, hogy hiteles személyiség, akinek ideálja munkájában, sőt, saját életében gyökerezik. A nevelés központi feladata mindazonáltal, hogy megerősítse az ’Én’-t, minden egyes tanuló szellemi magját, illetve hozzásegítse a fiatalt ahhoz, hogy szociálisan érzékeny viszonyt alakítson ki a világgal és a többi emberrel (szociális individualizmus).

A felső tagozatban a földrajztanítás feladata, mint minden más tantárgyé is, hogy figyelemmel kísérje a tanuló fizikai, lelki és szellemi fejlődését. Ebben az időszakban egységes egésznek tekinti a Földet. Kezdve a kőzetek fizikai sűrűségével, valamint a Föld életfolyamataival (vegetációs zónák; a Föld belsejében, illetve víz- és levegőburkában lejátszódó ritmikus folyamatok), befejezésül az emberi beavatkozás hatása a Földre (humán földrajz). Élő fogalmak kialakítására törekszünk, absztrakt ismeretek átadása és a fizikai-matematikai oksági láncolatok túlhangsúlyozása helyett. Nem csak a körülmények, hanem a folyamatok leírása a fontos, melyek a különböző régiók népességének kulturális helyzetére vonatkoznak.

A felső tagozatban a földrajztanításnak öko-földrajzzá kell továbbfejlődnie. Példákkal kell bemutatni az emberi tevékenységnek a különböző életfeltételekre gyakorolt ökológiai hatásait (esős és száraz évszakok, sztyeppék, esőerdők, monszun, és Golf-áramlat klímahatásai stb.), valamint a különféle társadalmak nagymértékben adaptált életstílusait és ipari gyakorlatát (a gyarmatosítás és újragyarmatosítás hatásai az ökoszisztémákban, a társadalmi és kulturális rendszerekben). A felső tagozat vége felé a földrajz ’a Föld fejlődésének tanává’ változik át. A természet iránti felelős szemlélet első magjait vetjük el. Egy fenntartható és élhető társadalmi rend szempontjai a jövő perspektíváját tárják a diákok elé.

9. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Elérkeznek a diákok a „földi érettség” állapotába, a gravitáció jobban hat a testükre. A földrajzban ekkor foglalkozunk a „Föld vázszerkezetével” (a Föld szilárd kérgével), vagyis a kőzetek világával, valamint a kontinensek kialakulásával, mozgásával. Ahogy a csontosodás kiteljesedik a diákok szervezetében, a merevség, szilárdság és az élettelen dolgok iránti vonzódás megnő. Ezzel jól egyensúlyt tart a szembesülés, hogy a Föld szilárd kérge mozgékony, sokoldalú, egy egységes rendszer egészébe bekapcsolódó folyamatban vesz részt. Ezért fontos, hogy ne csak egy leegyszerűsített modellel találkozzanak, hanem egy eleven kép alakuljon ki bennük a lemeztektonikáról.

Órakeret: 40 óra

Előzetes tudás

A Föld, a Naprendszer és a Világegyetem. A napi és évi időszámítás csillagászati alapjai.

Tantárgyi fejlesztési célok

A kontinentális mozgásoknak, a hegyek kialakulásának, a vulkáni tevékenységnek, a vetődéseknek és földrengéseknek makrociklusait dinamikus folyamatokként kell felfogni, nem szabad redukálni absztrakt és emiatt megfoghatatlan diagramokká, grafikonokká. A tanuló legyen képes átérezni például a vetődési árok kialakulásának háromdimenziós erőit, amit egész testükkel kell átélniük, nem pusztán értelmükkel felfogniuk. Ezt nevezzük életteli, résztvevő tanításnak, amely finomítja a természet erőiről alkotott élő és plasztikus elképzelést. Bár nélkülözhetetlen a képanyag használata, a tanulónak először ki kell alakítania a szóban forgó folyamatról a saját belső képét.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- a kontinensek és az óceánok formája, elhelyezkedése és felosztása
- a Föld mozgásai és annak következményei
- a gyűrthegységek képződésének folyamata
- a Föld „hegységkeresztjei”
- a kontinensek mozgásai a lemeztektonika elmélete alapján
- a kémiai elemek szerepe az ásványok keletkezésében, főbb kristály típusok
- a vulkanikus, üledékes, átalakult kőzetek főbb jellemzői, kőzetek körforgása
- a vulkánok keletkezései, formakincsei, a mélységi magmás ércképződés
- a Föld fejlődése, földrajzi-környezeti folyamatok, a földtörténet főbb eseményei és azok időrendje Földünk egészére kiterjedő példák alapján (lehet 12. osztályban is tanítani, más szempontok alapján)
- a geológiai rétegek, mint a Föld története
- a külső és belső erők harca a felszínformálásban

Kapcsolódási pontok

Biológia: csontváz, érzékszervek.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Lemeztektonika, vulkanizmus, hegységképződés, földrengés, hegységrendszerek. Endogén és exogén erők, geoszféra, geotermikus energia, kőzetlemez, magma, láva, vulkáni utóműködés, földkéreg, földköpeny, földmag, kőzetburok, mélytengeri árok, óceánközépi hátság, gyűrődés, vetődés, hegységrendszer, cunami, ásvány, magmás, üledékes, átalakult kőzet, ásványi nyersanyag, érc, homok, lösz, mészkő, bazalt, gránit, homokkő, kvarc, kalcit, kősó, lignit, kőszén, kőolaj, földgáz, bauxit.

A fejlesztés várt eredményei

- a diák legyen képes megérteni a Naprendszer sajátosságait, és a Föld helyzetét, viszonyait a bolygók rendszerében
- összefüggéseiben bemutatja a lemeztektonika és az azt kísérő jelenségek (földrengések, vulkanizmus, hegységképződés) kapcsolatát, térbeliségét, illetve magyarázza a kőzetlemezmozgások lokális és az adott helyen túlmutató globális hatásait
- felismeri az alapvető ásványokat és kőzeteket, tud példákat említeni azok gazdasági és mindennapi életben való hasznosítására

10. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A 9. osztályos tanuló viszonylag homogénnek látja a Földet. A 10. osztályban megkezdődik ennek a széthullása, néha egymásnak ellentmondó képekké. A tanuló elveszthet valamennyit a magabiztosságából, és elkezd kételkedni dolgokban. Egyidejűleg elkezdi felfedezni saját belső lelki világát, és fokozódó éleselméjűséggel közeledik a világ jelenségeihez. Célunk, hogy ezt a belső fejlődési folyamatot támogatni tudjuk a földrajz tananyaggal, hozzásegítsük a diákot ahhoz, hogy meg tudjon állni önállóan a világban.

Órakeret: 30 óra

Előzetes tudás

A víz körforgása, a légkör fizikai tulajdonságinak jellemzése, felhőfajták, a Föld szilárd kérge és a benne lejátszódó folyamatok. Üvegházhatás. Az emberi test felépítése, működése.

Tantárgyi fejlesztési célok

A földrajz epochában a Földet magát élő szervezetnek tekintjük, melynek folyamatai a Föld mélyében, a szilárd kéregben, a víz- és levegőburokban, sőt a világűrben mennek végbe, melyek közül a legritmikusabbakat érdemes tanulmányozni. A Föld az ember külső képét mutatja. A Föld három eleme egységet alkot, hasonló arányban, mint az emberben. A szilárd kéreg (litoszféra) felszíni megjelenése – 28%, a vízburok (hidroszféra) – 72 %, s mindezt teljesen beburkolja a légkör (atmoszféra) – 100%. A víz ritmusa, globális karaktere, a kezdet és vég kérdése mindig visszatérő téma az adott életkornak megfelelően. A levegő „láthatatlansága”, változékonysága és meghódítása izgalmas kihívást jelent a megismerés során.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

- a Föld burkai
- a Föld belső felépítése
- a Föld mágneses erőtere és hatásai
- a földön található víz főbb típusai, jellemzői: felszíni és felszín alatti vizek, tengerek, óceánok, a mennyiségi és minőségi viszonyaikat befolyásoló tényezők, a víztípusok közötti összefüggések
- az tengervíz kémiai és fizikai tulajdonságai
- a tengeri hullám keletkezése
- az óceáni áramlások és az éghajlat közötti összefüggések, a felszíni és a mélytengeri áramlások (pl. Golf-áramlat, El Niño)
- a légkör összetétele, kémiai és fizikai tulajdonságai
- a ciklonok, anticiklonok keletkezése és hatása az időjárásra
- a Föld szélrendszerei és azok éghajlat módosító hatása
- a klíma és a vegetáció kölcsönhatása a Föld ökoszisztémájában

Kapcsolódási pontok

Élő szervezetek biológiája. A levegő és a víz fizikája és kémiája.

Kulcsfogalmak / fogalmak

A geoszférák. A víz összekapcsoló hatása elemek és területek között. Világméretű anyagcsere-folyamat. Anyag- és energiaforgalom.

Tenger, óceán, felszín alatti víz, talajvíz, vízfogó és víztartó réteg, artézi víz, hévíz, ásványvíz, belvíz, tó, fertő, mocsár, láp, hullámzás, tengerjárás, tengeráramlás, deltatorkolat, tölcsértorkolat, vízgyűjtő, vízválasztó, vízhozam, vízállás, vízjárás, árvíz, holtág, öntözővíz, ivóvíz, ipari víz, szennyvíz, vízgazdálkodás, vízenergia.

Troposzféra, sztratoszféra, üvegházhatás, üvegházgázok, izoterma, izobár, szél, ózonréteg, melegfront, hidegfront, ciklon, anticiklon, felhő- és csapadékképződés, csapadékfajták, időjárás-előrejelzés, globális felmelegedés, elsivatagosodás, ózonritkulás, globális klímaváltozás, passzát-szél, nyugati(as) szél, sarki szél, tájfun, monszunszél, savas eső, tornádó, hurrikán, aszály, nap-energia, szélenergia.

A fejlesztés várt eredményei

A diák ismerje a vízburok, légkör összetételét, és szerepét a mindennapi életünkben. Tudja alkalmazni az időjárási fogalmakat. Ismerje fel a vízburok fontosságát, és hatásait a víz körforgásában. Összefüggéseiben látja a légköri folyamatokat és jelenségeket, a vízgazdálkodást, illetve összekapcsolja ezeket az időjárás alakulásával. A légkör, az időjárás sajátosságainak megfigyelésében otthonos. Időjárási térképeket és előrejelzéseket értelmez, átlátja folyamatok alakulását, felismeri a szélsőséges időjárási helyzeteket. Ismeri az éghajlatváltozás jellemzőit, valamint helyi, regionális, globális következményeit, különböző magyarázatait, érveken alapuló véleményt fogalmaz meg a témával összefüggésben. Érzékeli, hogyan működik a Föld, mint élő organizmus.

11. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A 11. osztályban a tanuló jelentős lépést tesz önmaga megtalálása felé. Saját belső gondolkodási-, érzelmi- és akaratereje iránti bizalma erősödik. Kezdi megérteni a finom összefüggéseket az ok és okozat szövedékében, valamint azt a gondolkodásmódot, amely a komplex jelenségek, mint pl. az ökoszisztémák megragadásához szükséges. Ez teszi lehetővé a tanuló elvezetését azon túlra, amit eddig csak elképzelni tudott.

Órakeret: 30 óra

Előzetes tudás

Térképészeti alapismeretek. A térbeli ábrázolás eddig tanult formái, annak fejlődése.

Tantárgyi fejlesztési célok

A térképészeti ismeretek és gyakorlat alkalmas a tanuló új absztrakciós képességének fejlesztésére azzal, hogy a háromdimenziós földet egy kétdimenziós lapon kell ábrázolni.

A térképészet mellett téma lehet az öko-földrajz, amely a kozmosz, a földfelszín domborzata, az éghajlat, a vegetáció, és az ember kölcsönhatásait vizsgálja. Ekkor már főleg a gazdaság- és társadalomföldrajzra tegyük a hangsúlyt. Minél nagyobb egységben, összefüggésben vizsgáljuk a felmerülő kérdéseket, az egészséges és a károsító hatásokat meglátva. Ezzel tudjuk segíteni az önálló ítéletalkotás kialakulását, és az akarati impulzusok felébredését.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Műholdas képek elemzése különböző tematika alapján az egész Földről, illetve kisebb-nagyobb területekről. Térképészeti ismeretek fejlesztése és gyakorlat. A fokhálózat története.

Kapcsolódási pontok

Földmérés gyakorlat.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Topográfia. Fokhálózat. Különböző vetületek. Azimut. Iránymérés, helymeghatározás lehetőségei, eszközei (GPS).

A fejlesztés várt eredményei

A tanuló térbeli szemléletében képes elvonatkoztatni a síktól. Könnyen mozog a látható és a láthatatlan térben.

12. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A tanulók látóhatára kitágul a 12. osztályban. Jobban látószögükbe kerül saját életfeladatuk, de a világ problémáira is nagyobb felelősségtudattal tekintenek. Bárhonnan közelítünk a globális folyamatokhoz, egészen közeli, kicsi dologból induljunk ki, ami közel áll a fiatalhoz. Ha jól tettük eddig a dolgunkat, nincs szükség meggyőződések közlésére, maguk bontakoztatják ki a saját ítéletüket. Kérdéseket vessünk fel, vezessük a beszélgetést, és hagyjuk, míg kibontakozik a saját álláspontjuk. A földrajz – elsősorban a társadalomföldrajzi témák feldolgozásával – előmozdítja a világ társadalmi-kulturális sokszínűségének megismerését, a globális értékek és veszélyek objektív meglátását, a felelősségérzetet cselekedeteinkben, miközben felébreszti a más kultúrák, szokások iránti érdeklődést és tiszteletet.

Órakeret: 30 óra

Előzetes tudás

Természet- és társadalomföldrajzi alapok.

Tantárgyi fejlesztési célok

A felnőtté érlelődő fiatal gondolkodásának fejlődését több témán keresztül segíthetjük. A választott kérdéshez jó figyelembe venni az adott osztály körülményeit, érdeklődési körét, a körülöttük zajló aktuális eseményeket stb. A fő szempont az, hogy a természeti és társadalmi törvényszerűségek, illetve a jelenleg adott sajátosságok figyelembe vétele mellett önálló vélemény és jövőkép kialakítására legyen lehetősége a diákoknak. A földrajztanítás fontos célja az analógiás gondolkodás, a sokféleségben rejlő azonosságok és különbségek összehasonlítási készségének fejlesztése. A különböző földrajzi folyamatok vizsgálata során szükség van az analitikus és a szintetizáló gondolkodásra. Előtérbe kerül az új megoldási ötletek megfogalmazása, azaz a kreatív gondolkodás fejlesztése, ezzel párhuzamosan pedig nagy hangsúlyt kap a tanulói döntéshozatal, az alternatívák végiggondolása, a kockázatvállalás, az értékelés, az érvelés és a legjobb megoldási lehetőségek kiválasztása. Fontos feladat a mérlegelő gondolkodás megerősítése.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Globális kérdések. A munka, a termék és a pénz viszonya. Az Amerikai Egyesült Államok és Kína összehasonlítása, a két ország viszonya. A társadalmi-gazdasági élet térszerveződése. A világgazdaság szerveződése és működése.

Kapcsolódási pontok

Evolúció.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Globalizáció, környezeti katasztrófa, természeti katasztrófa, fenntarthatóság, ökológiai lábnyom, túlfogyasztás, tudatos fogyasztói magatartás, fogyasztóvédelem, energiatudatosság, vízlábnyom. Fejlődő országok. Migráció. Világgazdaság. Világkereskedelem. Multinacionális konszernek. Nemzetközi munkamegosztás. Centrumtérségek, perifériák.

A fejlesztés várt eredményei

Képes a természet és a társadalom bármely területének folyamatait, összefüggéseit, kihatásait meglátni. Felismeri a világgazdaságban játszódó folyamatok egymásrautaltságát és ellentmondásosságát. Képes a földrajzi-földtudományi, gazdasági, társadalmi és környezetvédelmi jellegű információk felismerésére és összegyűjtésére a valós térben (például terepen) csakúgy, mint különböző információhordozókból (például újságcikkek, grafikonok, térképek, híradások, forrásszövegek, karikatúrák, képek, ábrák elemzése révén).

IDEGEN NYELVEK

Általános bevezető

A nyelvtanítás fontos eszköz a népek közötti kölcsönös megértés, a kulturális különbségek iránti fogékonyság kialakításában, a sztereotípiákat elutasító magatartás fejlődésében. Így a nyelvtanítás a kisiskolás korban az empátia iskolázása az érzékek fejlődésén és fejlesztésén keresztül. Fontos feladat az érdeklődés és kíváncsiság felkeltése a nyelvek iránt, valamint a kultúrák közötti kommunikáció iránt általában.

Az idegennyelv-oktatás elsődleges célja továbbá a mindennapi életben jól alkalmazható idegennyelv-tudás biztosítása. Ezért a Waldorf-iskolai nyelvoktatás egyrészt praktikus, hasznos célként törekszik arra, hogy a tanuló hallás és olvasás útján idegen nyelven megértsen másokat, és folyékonyan fejezze ki magát az adott idegen nyelven szóban és írásban egyaránt. Továbbá célja bemutatni a diákoknak az adott nyelven beszélő népek karakterét, szokásait, kultúráját, földrajzát, történelmét. Az idegen nyelvek tanításának pedagógiai célja, hogy segítse a gyermek fejlődését az életkori sajátosságainak megfelelő tematikával, és hogy betekintést nyújtson a világ árnyalt szemlélési módjaiba, ezzel tágítva perspektíváját. A nyelvtanításon keresztül szeretnénk segíteni a diákokat abban, hogy pozitívan forduljanak más kultúrájú és nyelvű népekhez, valamint abban, hogy közelebb kerüljenek a különböző gondolkodású emberek megértéséhez, jártasságot szerezzenek a kommunikációban, hogy empátiát alakítsanak ki magukban mások szemlélete és világlátása iránt. Az idegen nyelvek tanulása új perspektívát kínál az egyén számára saját nyelvéhez, kultúrájához, szemléletéhez, mentalitásához, ily módon segítve a diákokat, hogy a világot árnyaltabban láthassák.

Az idegen nyelv verbális tanulása a diáknak azt a képességét fejleszti, hogy egy másik emberre figyeljen, hogy követni tudja a másik ember kimondott és ki nem mondott szándékait. Az idegen nyelvek ismerete ösztönzi a rugalmas és mozgékony gondolkodást, mivel a különböző nyelvek kaput nyitnak a tapasztalás különböző birodalmaiba, így növekszik bennünk a világ és a más emberek iránti érdeklődés is.

A pedagógus a nyelvtanítás első éveiben az érző figyelem nevelésével nyújt alapot a későbbi életkorban ma már nélkülözhetetlen képességhez, a más kultúrájú és nyelvű népekhez való odafordoláshoz, mások szemlélete és világlátása iránti érzékenység, empátia kialakításához. A kisiskolás korú gyermek még érzékein keresztül fogadja be, így gyakorlatilag nem tanulja, hanem elsajátítja a nyelvet, belső képalkotása az idegen nyelv megértését is segíti. A nyelvtanításnak ebben a fázisában fontos, hogy a gyermek merüljön bele teljes intenzitással az élő nyelvtanítás folyamatába. Ebben az életkorban az érzékszervi benyomásoknak erősen kitett gyermek rendkívül fogékony az élőszóra. Ekkor alakul ki benne az idegen nyelv intonációs mintái iránti fogékonyság, amit sokkal nehezebb később, 10 éves kor után kifejleszteni, amikor már a beszédszervek plasztcitása csökken. Fontos, hogy a tanulók megszeressék a nyelvet, hozzászokjanak intonációjához, dallamához és nyelvi biztonságot szerezzenek. A tanítás során fontos szerepet kap a költői nyelv. A gyermekek, mondókákkal, dalokkal, játékokkal, rövid mesékkel, párbeszédekkel és olyan tevékenységekkel ismerkednek meg, melyek közvetlenül vezetik be őket az idegen nyelv világába. Nem absztrakt vagy sematikus módon sajátítanak el egyszerű nyelvtani szerkezeteket, szókincset, hanem életkoruknak megfelelően, játékosan tanulva a gyakorlatban teszik meg az első lépéseket a nyelvtanulás terén.

A tanulók lépésről lépésre megértik, amit hallanak és ismételnek. A szókincs tanulását a gyermeket körülölelő környezet alapozza meg, életkorának megfelelő érdeklődésre és a gyermek képzeletvilágára épül. A jelentés ilyenkor még gyakran helyhez és tárgyhoz kötött. Mivel a tanítás írott szöveg nélkül, nagyrészt idegen nyelven történik, így a beszéd nem-verbális formái mindvégig

fontosak maradnak. A történeteket nem kell szó szerint érteniük. A megértést gesztusok, mozdulatok, a történeteknél pedig képek, bábok segítik.

Az órák és a tanév anyaga lépcsőzetes, ismétlésre és bővítésre épít, az új anyagot a tanár mindig a meglévő tudásra alapozza. Az első három évben döntően együtt szólal meg az osztály, az egyéni megnyilatkozások kevésbé hangsúlyosak, de a bátrabb tanulókat is biztatjuk és segítjük egyéni fejlődésükben.

3. osztály végére a gyermekek ismerik a testrészek, a ruhák neveit, az osztályterem tárgyait, a színeket, a hét napjait, a hónapokat, az évszakokat, az időjáráshoz, természethez kapcsolódó kifejezéseket, foglalkozások neveit, a mindennapi élethez kapcsolódó egyszerű tárgyakat és cselekvéseket.

Képesek egyszerű kérdéseket feltenni és megválaszolni a fent felsorolt szókincs segítségével. Az írásbeli munka még nem jelenik meg, de első osztálytól lehet olyan füzetük, amelybe a tanult dalokat, verseket lerajzolják. Mivel a Waldorf iskolában az írás-olvasáskészség megerősítése magyar nyelven a 3. osztályban történik, ezt nem előzheti meg az idegen nyelven történő írás-olvasás, de megjelenhet az ABC, elkezdődhet egy képes szótár bevezetése is.

4. osztálytól a gyermeki fejlődés új szakasza kezdődik, melynek egy tudatosabb nyelvtanulás felel meg, elkezdődik az önállósodási folyamat. A kilencedik életév környékén a gyermek már a világra és önmagára is tárgyilagosabban tud nézni. Már nem benne él a nyelvben, hanem kívülről tud rátekinteni, így már képes felismerni törvényszerűségeket az idegen nyelvben. Mindez a gondolkodás ébredését jelenti.

A kilencedik évtől kezdve, a gyermekkor közepén, előtérbe kerül az írás-olvasás. Az olvasás képessége az ismert szöveg felolvasásától a helyes hangsúlyok kialakításán át a maximális érthetőségig fejlődik. Az íráskészség fejlesztése a már tanult versek, dalok, ismert rövid szövegek leírásával és feldolgozásával, sok másolási feladattal kezdődik, majd egyszerűbb gondolatok kifejezését szolgálja. A tanulók saját szótáruk vezetésének segítségével folyamatosan ismerkednek a szótárhasználattal. A szóról szóra fordítást e szakasz végéig lehetőleg elkerüljük. Amennyiben szükséges, megjelenhet a kétnyelvűség, a tanulók idegen nyelvű szövegek tartalmát foglalják össze az anyanyelvükön, és egyszerű szövegeket alkotnak idegen nyelven.

A nyelvtani szabályokon keresztül tudatossá váló nyelvhelyesség élményéhez hozzájárul a nyelv szépségének átélése. A mondatok, versek, történetek helyes ritmusban való előadása, a karakterisztikus hanglejtés, a pontosabb kiejtés ennek az esztétikai igénynek a kielégítését szolgálja. A kiejtési szabályokat nem absztrakt módon tanulják meg a tanulók, hanem a tanár példái alapján.

Elkezdődhet az idegen nyelven történő írás, megjelennek az olvasmányok. Az emlékezést, a felidézést nagyban segíti, hogy a diákok a már ismert, feldolgozott szövegekből a nyelvtani szabályokat kezdik felfedezni, megfogalmazni. Mivel a két tanult idegen nyelv témái sokszor megegyeznek, illetve átfedik egymást, a két nyelvből – lehetőség szerint egyeztetve – nem ugyanabban a sorrendben tanítjuk az egyes témaköröket.

ANGOL

1. osztály

Tematikai egység / fejlesztési cél

Az alsó tagozaton az idegen nyelvek tanításánál kezdetben az anyanyelv elsajátításának mintáját tűzi maga elé a Waldorf-pedagógia. A nyelv természetével folytatott munka azt eredményezi, hogy a gyermek teljes lényével belemerül a nyelvbe, ezért a nyelvórák elsősorban az adott idegen nyelven folynak. A gyerek utánzó- és befogadó-készségével odaadja magát a tanár szándékának, érzéseivel – és nem intellektuálisan – kapcsolódik a tanári tevékenységhez. Ezek az érzések, melyek a beszédszándék megragadására, felfogására irányulnak, inkább érzékelő, megismerő jellegűek. A gyermek a jelentést szituatív tapasztalás útján ragadja meg, ami lehetővé teszi a sokoldalú alkalmazást.

A tanár idegen nyelven köszön, búcsúzik, idegen nyelvű utasításokat ad. Rendszerint egy kis verssel, fohásszal kezdődik az óra és egy másik fohásszal fejeződik be. Mondókákat, dalokat és játékokat játszanak újra és újra, az óra kisebb részében foglalkoznak az új anyaggal.

A mozgással, gesztusokkal kísért dalok, mondókák, játékok segítik a ritmus, dallam-, és hangzásvilág érzéki tapasztalását, a helyes kiejtés formálását, valamint a tanultak hosszú távú memóriába való bevésődését.

A Waldorf-iskola korai nyelvtanítása (1-3. osztály) módszertan és tematika szempontjából egységet alkot, a feldolgozott témakörök és a szókincs spirálisan bővülve épülnek egymásra. A szavakat dalokban, versekben, történeteken keresztül élő szövegkörnyezetben tanulják a gyerekek, de néhány tematikus csoportot érintve is találkoznak már az alapszókincskészlettel. Az első három iskolaévben tehát a gyermek utánzás útján tanul idegen nyelven beszélni, az írásbeliség még nem, vagy csak a harmadik év végén jelenik meg.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Nincs szükség előzetes tudásra.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az első osztályban a nyelvtanulás elsődleges célja ismerkedés az idegen nyelvvel, annak kiejtésével, ritmusával, dallamával, valamint az egyszerű utasítások megértése, reagálás rájuk.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Az első osztályos gyermekek a szóban tanult mondókákat, dalokat, rövid meséket együtt mondják, éneklik az osztállyal. Egyéni megszólalások lehetségesek, megtanulnak köszönni, bemutatkozni, de a közös, csoportos versmondás, éneklés, játék kerül előtérbe. Használhatnak füzetet: a hallott-tanult mesékhez, történetekhez, játékokhoz, dalokhoz kapcsolódóan képeket rajzolhatnak segítve a memorizálást.

Kapcsolódási pontok

Elsősorban a főoktatáshoz kapcsolhatóak egyes történetbeli témák, valamint a számoláshoz az idegen nyelvű számok tanulásával.

Kulcsfogalmak / fogalmak

A gyermek közvetlen környezetéből erednek: köszönések, számok 1-20, osztályterem tárgyai, színek, család, főbb irányok (up, down, right, left, behind, in front of), testrészek , egyszerű cselekvések, szokások és utasítások az osztályban. A versek, dalok, mondókák, játékok szavai, kifejezései is beépülnek memóriájukba.

A fejlesztés várt eredményei

A gyermekek:

- tudnak reagálni egyszerű utasításokra, köszönésekre
- segítséggel követni tudnak egy egyszerű mesét
- az osztállyal együtt tudnak emlékezetből felidézni, elmondani verseket, mondókákat, énekelni dalokat
- nem idegenkednek az angol nyelv kiejtésbeli sajátosságaitól

2. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Az első osztályban szerzett nyitottságot az idegen nyelv iránt tovább erősítjük. A második osztályban folytatódnak az első osztályban megkezdett tevékenységek, az órák továbbra is a szóbeli munkára épülnek. A gyermekekben erősebb az igény az egyéni megszólalásra, ebben bátorítjuk őket. A tanításban még mindig dominál a ritmikus elem mind az óra felépítésében, mind a tevékenységek jellegében. Tapsolós mondókák és pergőbb ritmusú versek is előtérbe kerülnek, ezeket nagy, lendületes mozdulatokkal kísérik. A gyerekek hosszabb meséket mondanak és játszanak el a tanár segítségével (pl. láncmesék, verses mesék, játékos tanuláshoz kapcsolódó szövegek).

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Az első osztályban való ismerkedés a nyelvvel.

Tantárgyi fejlesztési célok

A diákok egyre otthonosabban érzik magukat az órán a nyelvi környezetben. Az órai történések fő célja az idegen nyelv iránti érdeklődés, a kíváncsiság fenntartása. Közben hangsúlyt kap a szókincs bővítése, a beszédértés erősítése, a közös megszólalásokban való bátor részvétel és egy-egy egyéni megszólalás.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Az alapvető idegen nyelvű utasítások megértése, reagálás rájuk. A tanulók képesek egyszerű, de már hosszabb történeteket, meséket megérteni, kórusban mondani, eljátszani.

Kapcsolódási pontok

Kereszttantervi témák és szituációk, melyekhez kapcsolódhatnak egyes nyelvórák: Továbbra is elsősorban a főoktatáshoz kapcsolhatók egyes témák. A számok ismétlése, bővítése a számolás epochával egy időben történhet.

Kulcsfogalmak / fogalmak

A szókincs elsősorban a természethez (állatok, növények, időjárás, stb.) kötődik, valamint a hét napjai, a számok 1-100, bemutatkozás, egyszerű kifejezések, köszönés és arra reagálás alkotják a szókincsbővítés alapjait.

A fejlesztés várt eredményei

A gyermekek:

- az ismert történeteket, verseket, meséket értik, emlékezetből fel tudják idézni, együtt mondják
- a nyelvi játékokban szívesen, örömmel, aktívan vesznek részt
- az órákon használt angol nyelvű utasításokat könnyedén megértik
- egyszerű, begyakorolt kérdésekre megfelelően reagálnak, válaszolnak

3. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A harmadik évfolyamon még mindig a célnyelven, az anyanyelv kizárásával dolgozunk együtt a gyerekekkel. Továbbra is alapvetően szóban folyik a tanítás. A tanárnak tudatosan kell arra törekednie, hogy olyan verseket tanítson, gyakoroljon ebben az évben, amelyekkel szeretné bevezetni az angol írást. Nagyban segíti a későbbi tanulmányokat, ha nyelvtani szerkezetek is előkerülnek ezekben a versekben. Ebben az életkorban a gyerekeknek már sokkal nagyobb érzékük van a nyelvhez, az árnyalatokhoz, mind a kiejtés, mind a jelentés terén. Hosszabb, változatosabb szövegekkel is boldogulnak, melyek témái között szerepelnek az iskolai, a közvetlen környezeti és természeti témák, szituációk, és a szabadidő eltöltése (szórakozás) is. Párbeszédek, nyelvtörők, versek jelennek meg az órákon.

Füzetükbe a tanulók lerajzolhatják a hallott, olvasott történeteket, dalokat. Az év vége felé leírhatják az ABC-t, esetleg néhány szót, vagy egyszerű mondatokat.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Az első két évben tanultak, azaz ismerkedés a nyelvvel versek, dalok, játékok és rövidebb-hosszabb történetek formájában.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az idegen nyelven hallott történeteken keresztül a gyerekek bepillantást nyernek egy másik kultúrába. Elfogadják az idegen nyelv sajátosságait, egyre pontosabbak a helyes kiejtés, intonáció terén. A szókincs bővítése, az egyéni szereplések bátorítása fontos szerepet kap.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Képesek egyszerű mondatokat alkotni. Megértik a történeteket, válaszolnak a begyakorolt kérdésekre. Önállóan is meg mernek szólalni.

Kapcsolódási pontok

Kereszttantervi témák és szituációk, melyekhez kapcsolódhatnak egyes nyelvórák: Például számtan, mesterségek, földművelés, házépítés.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Szókincs: ABC, tőszámok (1-100), gyümölcsök, évszakok, hónapok, napszakok, további állatok, ruhák, tárgyak, mesterségek, foglalkozások, napi cselekvések, szabadidő, iskola szókincse. Nyelvtani fogalmak még nem kerülnek bevezetésre.

A fejlesztés várt eredményei

A gyermek

- válaszolni tud önmagára vonatkozó egyszerű kérdésekre (pl.: Where do you live? How old are you? Have you got a pet…? What is your mother’s/father’s name…?)
- az órákon használt angol nyelvű utasításokat könnyedén megérti
- követni tud egy egyszerű történetet, amelyet egyszerű mozdulatokkal kísérve mesélünk el
- kívülről tud már egyedül is dalokat, verseket, mondókákat
- ismeri az ABC-t (szóban, „versszerűen”)

4. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési célok

A 10. életévben a gyermekek az 'Én'-tudatosság egy új szintjére lépnek. Individualizálniuk kell mindazt, amit együtt tanultak meg. Az egyéni odafigyelés rendkívül fontos ebben a korban, mert az írás elsajátítása és a gyakori egyéni feladatok előtérbe emelik az esetleges nehézségeket, amelyek eddig ezen a téren nem voltak szembetűnőek. Néhány gyermek külön segítséget igényelhet.

Az első három év alatt kívülről megtanult szövegeket használva kezdenek a diákok angolul írni. Mind az írás, mind az olvasás sok gyakorlást igényel, ez segíti elő a szókép és a kiejtés összekapcsolását. Mielőtt nyomtatott szövegekkel ismerkednének meg, először azt olvassák, amit saját maguk írtak. A tollbamondások is elkezdődnek jól ismert szövegek alapján. Fontos figyelni a tollbamondás lépéseire. A látó-halló tollbamondást követi a hallás utáni írás. A házi feladatok bevezetésénél fontos a következetesség. Rövid szövegek, mondatok memorizálása, írásgyakorlás, rendszeres otthoni olvasás segítheti a későbbi sikeres nyelvtanulást.

Ahol csak lehetséges, a szavakat mondatokban, szövegösszefüggésekben tanulják meg. Elkezdődik az egyszerűbb nyelvtani szabályok tudatosítása és gyakorlása. Még mindig a ritmikus szövegek állnak előtérben, de egyszerű történetekkel, rövid ismeretterjesztő szövegekkel, személyes élményeikhez kapcsolódó illetve célnyelvi vonatkozású, interkulturális, országismereti szövegekkel is találkoznak, melyek segítségével megismerkednek egyes országok nevével, földrajzi elhelyezkedésével, ünnepeikkel, főbb jellemzőikkel. A tanév során nem csak tényközlő, hanem gyermekirodalmi szövegeket (meséket) is feldolgoznak.

A gyakorlás egyik leghatékonyabb módja ebben az életkorban a dramatizálás, a szerepjáték. A szóbeli munkát nyelvtörők, versek, mondókák, dalok, valamint kérdés-feleletek követik. Az elhangzott történetek tartalmát kérdések és válaszok segítségével idegen nyelven összefoglaljuk, esetleg elmesélhetjük anyanyelven is, ezzel támogatva a nehézségekkel küzdő gyerekeket. Az ismeretszerzés, a tudásmegosztás kiemelten fontos szerepet játszik már ebben az életkorban. A tanulók szóban vissza tudnak adni szavakat, rövid válaszokkal felelnek kérdéseinkre.

A csoportos szereplés háttérbe kerül az egyéni megszólalással szemben. Az írás-olvasás tanulás mellett a személyes interakcióikat és iskolai témákat érintő szituációs játékok, rövid darabok, találós kérdések, az éneklés, egyszerű párbeszédek és szójátékok az órák fontos részét képezik. Egyre gyakrabban kerül sor pár- vagy kiscsoportos munkában végzett kreatív tevékenységekre, melyek során szavakat, rövid mondatokat írnak le. Megtanulnak rövid, egyszerű, néhány soros üzenetre röviden, egyszerűen reagálni.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Az első három év tananyaga: versek, dalok, mesék ismerete, szókincs, egyszerű mondatok.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az olvasás-írás elsajátítása, gyakorlása a cél ebben az évben. A memoriterekkel való munka folytatódik, az egyéni szerepléseket bátorítja a tanár. Folytatódik a helyes kiejtéssel, intonációval kapcsolatos gyakorlás. A szókincs tovább bővül. Az anyanyelv és az idegen nyelv szerkezete, felépítése, a szavak kiejtése közötti különbség kezd tudatosulni .

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Megértik az elhangzott történeteket, válaszolni tudnak a feltett kérdésekre írásban és szóban egyaránt. Gyakorolják az ismert szövegeken keresztül az írást, olvasást. Képesek egyszerű nyelvtani szabályokat felfedezni és használni, játékos írásbeli feladatokat megoldani. Vállalják az önálló szereplést.

Kapcsolódási pontok

Kereszttantervi témák és szituációk, melyekhez kapcsolódhatnak egyes nyelvórák: Anyanyelv, állattan, földrajz-környezetismeret.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Rövid párbeszédek, rövid történetek, hozzájuk kapcsolódó szókincs.

Nyelvtan:

- egyes szám – többes szám
- spelling, ABC ismerete
- személyes és mutató névmások
- felszólító mód szóban és írásban (szövegkörnyezetben)
- mondatszerkezet, igék, főnevek, melléknevek gyűjtése, gyakorlása
- to be és to have igék ragozása
- egyszerű kijelentő, kérdő, tagadó mondatok
- egyszerű kérdőszavak használata
- folyamatos jelen idő

A fejlesztés várt eredményei

A gyermekek:

- helyesen betűzik a nevüket és néhány gyakori szót
- pontosan olvasnak begyakorolt szavakat és mondatokat, írásban felismerik azokat
- önállóan alkotnak egyszerű mondatokat
- otthonosan mozognak az egyszerű, begyakorolt kommunikációs helyzetekben, pl. üdvözlés, megszólítás, bemutatkozás, elköszönés, köszönetmondás, visszakérdezés, kérés, elköszönés
- eldöntendő kérdésekre tudnak válaszolni,
- tudnak magukról alapvető személyes információkat idegen nyelven egyszerű mondatokban mondani,- alapvető szókinccsel rendelkeznek a feldolgozott témakörökben
- képesek egyszerű nyelvtani szabályok felismerésére és alkalmazására

Bevezetés 5-8. osztály

Kisiskolás korban a nyelvelsajátítás, a nyelvtanulás még főként személyekhez, szituációkhoz kötött, és csak a kilenc-tizenharmadik évben kezdődik el egy önállóbb, tudatosabb tanulás.

A szóbeli munka a középtagozaton is a tanítás középpontjában marad, de emellett az írás, a szövegek értelmezése és létrehozása szintén nagy hangsúlyt kap. Egyre többet használjuk a már bevezetett szociális, csoportos munkaformákat, a kooperatív tanulás eszközeit. A kórusbeszédet egyre inkább felváltja a gyermekek egyéni megnyilatkozása. A beszédgyakorlatok során a diákok megtanulnak egyszerűen társalogni az iskolai és otthoni életről, önmagukról, családjukról, az időjárásról, az időről, az évszakokról, napszakokról, az olvasott szövegek tartalmáról. A tevékenységek között szerepel versek és beszédgyakorlatok együttes és egyéni előadása, közös éneklés, nyelvtani kérdések megtárgyalása, gyakorlása, az adott nyelv hazájának történelmi, kulturális, földrajzi jellegzetességeivel való ismerkedés. Sor kerülhet egy-egy rövid színdarab vagy jelenet előadására is.

Az epochafüzetek mintájára vagy a tanár saját elképzelése szerint saját kis tankönyvet szerkeszthetnek a gyermekek, amibe a tanult verseket, dalokat, mondókákat és gyakorlatokat feljegyezhetik, nyelvtani szabályokat, ragozási táblázatokat írhatnak. Megjelennek az olvasmányok, a szövegeket már alaposabban feldolgozzák. A folyamat, ahogy a diákok a nyelvtani szabályokat már ismert, feldolgozott szövegekből levezetik, illetve a lehető legegyszerűbben önmaguk megfogalmazzák, nagyban segíti az emlékezést, a felidézést. Gyakorlófüzetükben gyakorolhatják az írásbeli munkát akár az órán, akár házi feladatként.

A gyermek a tizenkettedik életév táján már képes ok-okozati összefüggéseket meglátni, az előzőleg tanultakra összefoglalóan rátekinteni. A hetedik-nyolcadik osztályban felébrednek az intellektuális, gondolkodási erők, lehetővé téve a nyelvtani szabályok gondolati úton történő megértését és tudatosabb alkalmazását is.

A nyolcadik osztály végére egy átlagos képességű, az órákon figyelemmel részt vevő diák képes az ismert és feldolgozott témakörökben az alapszintű kommunikációra, azaz:

- képes egyszerű nyelvezetű, hosszabb, írott szöveg, rövid hír megértésére, önálló feldolgozására (kérdések megválaszolására, kulcsinformációk megtalálására)
- képes rövidebb, egyszerű, összefüggő fogalmazás megalkotására
- képes alapfokú szinten írott vagy elmesélt történetek lényegének megértésére és szóban vagy írásban való visszaidézésére
- képes alapszintű kommunikációra életszerű helyzetekben az ismert témakörökben (pl. bemutatkozás, vásárlás, szórakozás, iskola, időpont-egyeztetés, telefonbeszélgetés)
- megérti az életkorának megfelelő, élőszóban vagy digitális felületen elhangzó, rövid, egyszerű szövegek tartalmát, a beszélő szándékát
- további ismeretekre, tudásra tesz szert a célnyelvi országokkal kapcsolatban
- egyre inkább képes nyelvtudását tanórán kívüli helyzetekben is fejleszteni
- használ életkorának és nyelvi szintjének megfelelő hagyományos és digitális alapú nyelvtanulási forrásokat és eszközöket

5. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Ebben a korban (11. életév) erősödik és a környezettől függetlenedik a gyermekek memóriája, így sokat képesek tanulni. Ekkor már használhatnak nyomtatott olvasókönyvet, melyet az órán közösen dolgoznak föl. Ez az a kor, amikor a nyelv szépségét képesek felismerni, ami nagyon fontos ahhoz, hogy a gyerekek élvezzék a nyelvet és a nyelvtanulást. A szóbeli munka nyelvtörőket, párbeszédeket, és verseket, életkoruknak megfelelő éneket tartalmaz, amelyek jó része memoriter. A valódi értékén túl a versmondás a tiszta kiejtés és mondatdallam begyakorlásának kiváló eszköze, és erősíti az idióma jellegű szókincset is.

A negyedik osztályban tanult egyszerű szerkezetekre építve erősödik a nyelvtan iránti érzékük. Nagy gondot kell fordítani arra, hogy a gyerekek megértsék és alaposan elsajátítsák a szóban forgó nyelvtani szerkezeteket. Az alapvető szabályokat deduktív módon maguk fedezik föl és fogalmazzák meg.

A szavakat ekkor már tudatosan tanulják és gyakorolják szövegösszefüggéseikben az olvasmányok feldolgozása során. Az egyre bővülő, változatos szókinccsel a gyerekeket arra ösztönözzük, hogy képzeletüket használva alkalmazzák a szavakat. Színes és jellegzetes leírásokat hallanak és olvasnak, ösztönözzük az olvasás szeretetét. Újra feldolgozzuk és kibővítjük a személyes és a közvetlen környezeti és természeti témákat és szituációkat, átismételjük és kibővítjük az osztálytermi iskolai munkához kapcsolódó témákat, szituációkat. Mindemellett gyakran foglalkozunk a játékos tanuláshoz kapcsolódó szövegekkel, történetekkel is.

Ötödik osztálytól javasoljuk a csoportmunkát, a rendszeres pármunkát, nagyobb létszámú osztályok esetén a csoportbontást. Ebben az életkorban könnyen, jól motiválhatók a gyerekek, és a megtanulandó tananyagot eredményesebben tudják gyakorolni és alkalmazni kisebb létszámú csoportokban.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

A negyedik osztályban tanult szókincs, nyelvtani szerkezetek.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az olvasás-írás gyakorlásán, megerősítésén, a szókincs bővítésén van a legnagyobb hangsúly ebben az évben. Továbbra is fontos a memoriterekkel való munka, az egyéni szereplések bátorítása meghatározó a jövőbeni nyelvtanuláshoz való pozitív hozzáállás elősegítéséért. Folytatódik a helyes kiejtéssel, intonációval kapcsolatos gyakorlás. Az idegen nyelv nyelvtani szerkezeteivel ismerkednek a diákok, erősödik a komparatív nyelvtani vizsgálódás, tovább tudatosodik a különbség az anyanyelv és az idegen nyelv szerkezete, felépítése között.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Kis segítséggel megértik az olvasott történeteket, válaszolni tudnak az olvasmányra vonatkozóan feltett kérdésekre. A csoportos szereplés helyett egyre inkább az egyéni megszólalás a jellemző. Képesek nyelvtani szabályokat felfedezni és használni.

Kapcsolódási pontok

Keresztantervi témák és szituációk, melyekhez kapcsolódhatnak egyes nyelvórák: Vannak epochák, melyekhez köthetőek egyes olvasmányok, versek, dalok. A nyelvtan epochához jól kapcsolhatóak egyes tanult nyelvtani elemek, szerkezetek.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Az olvasott történetekhez, a tanult párbeszédekhez kapcsolódó szókincs.

Nyelvtan:

- szófajok (főnevek, melléknevek, igék)
- szórendek
- újabb kérdőszavak
- egyszerű jelen idő, kijelentő mondatok
- egyszerű és folyamatos jelen idő felismerése kérdésben, tagadásban

– birtoklás kifejezése
– melléknévfokozás
– elöljárószók körének bővítése
– óra, idő kifejezése, dátum

A fejlesztés várt eredményei

A tanulók:

– emlékezetből önállóan is el tudnak mondani verseket, párbeszédeket
– a tanult nyelvtani formákat felismerik
– egyszerű, rövid szövegeket megértenek
– az ismert szavakat, mondatokat tollbamondás után le tudják írni
– önállóan tudnak a tanult szavakkal és nyelvtani szerkezetekkel mondatokat alkotni
– kiegészítendő kérdésekre tudnak válaszolni
– a tanult szókincset fel tudják idézni

6. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A hatodik osztályban a prepubertás-kor jellegzetes vonásaival találkozhatunk. A rend és rendszer, az áttekinthető tervezés nagyon fontos ebben az életkorban. Hatodik osztálytól a földrajz, a kulturális sajátosságok, legendák, balladák, történelmi és mitikus személyiségek alkotják a fő témaköröket. A diákok idegen nyelven is érdeklődve fogadják ezeket a témákat. Emellett célnyelvi vonatkozású, ismeretterjesztő szövegekkel is találkoznak. Egyre több idiómát, kifejezést és mindennapi társalgási szókincset építünk be a szóbeli munkába. Továbbra is folytatódik az olvasás-, és írás-készség fejlesztése, ebben az évben ezeket a készségeket meg kell erősíteni. Elkezdődik a kreatív fogalmazások írása, először közösen, majd önállóan is. A diákok rendszeresen kapnak írásbeli és szóbeli házi feladatokat.

A nyelvtani szabályok és szerkezetek 6-8. osztályban gyakran átfedik egymást, és bármilyen praktikus sorrendben vehetők. Az eddig tanult nyelvtan és szókincs alapján a diákokat egyre inkább bátoríthatjuk arra, hogy szabadabban fejezzék ki magukat.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Az ötödik osztályban tanult szókincs, nyelvtan.

Tantárgyi fejlesztési célok

A szókincs további bővítése, az írás-, olvasáskészség megerősítése, újabb nyelvtani fogalmak és formák megismerése, az önálló szótárhasználat elősegítése jellemzi ezt az évet. A diákokat egyre inkább arra ösztönözzük, hogy bátran fejezzék ki magukat idegen nyelven, szólaljanak meg egyedül.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A diákok egyre többet tudnak magukról, környezetükről elmondani, egyre több mindenre tudnak válaszolni. A tanulók a koruknak megfelelő idegen nyelvű szövegkörnyezetben el tudnak igazodni, egyszerű önálló mondatokat tudnak alkotni. Képesek önállóan olvasni egyszerűbb szövegeket, nem riadnak meg ismeretlen szavaktól. Ismert szövegre, ismert szövegkörnyezetben kérdéseket tudnak alkalmazni. A rendszeres házi feladatok (szótanulás, írásbeli feladatok, olvasásgyakorlás) az önálló tanulás terén is fejlesztik a diákokat.

Kapcsolódási pontok

Kereszttantervi témák és szituációk, melyekhez kapcsolódhatnak egyes nyelvórák: Elsősorban a földrajz epochához és a történelem epochához kapcsolhatóak könnyen egyes szövegek, történetek, legendák. A nyelvtan epocha és az idegen nyelv nyelvtanának tanulása közötti egyezések és különbségek erősítik a tanulók grammatikai kompetenciáit.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Szókincsbővítés az olvasmányokra, párbeszédekre alapozva. A gyakoribb igék három alakja.

Nyelvtan:

- egyszerű és folyamatos jelen idő gyakorlása
- birtokos névmások
- egyszerű, összetett mondatok
- egyszerű múlt idő

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- szabadabban beszélnek önmagukról, családjukról, környezetükről
- felismerik a tanult nyelvtani szabályokat és példákat találnak rájuk egy adott szövegben
- bizonyos helyzetekben meg tudják értetni magukat pl. útbaigazítás, vásárlás
- röviden tudnak beszélni Magyarországról, esetleg néhány más országról
- ismernek brit vonatkozású kulturális értékeket
- használják a kibővült szókincset: iskola, tantárgyak, órarend, napirend, utazás, közlekedési eszközök, étkezés, vásárlás, tájékozódás

7. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A hetedik osztályban alkalmazott módszer szorosan követi a hatodik osztályban leírtakat. Több a tanulnivaló, rendszeresek a tudáspróbák, szódolgozatok. A helyesírás fejlődését továbbra is segítik a diktálások. Gyakoribb a csoportos, a páros és az önálló munka. Az ügyesebb gyerekek már mernek saját tudásukra támaszkodva az adott idegen nyelven gondolkodva szöveget alkotni (és

nem fejben fordítani). Segíteni kell őket abban, hogy el tudják fogadni, hogy gondolataikat még nem mindig tudják idegen nyelven megfogalmazni, és abban is, hogy törekedjenek a meglévő nyelvi eszközeik alkalmazására.

Az olvasáskészségüket, a szövegértést tovább fejlesztjük. Az irodalmi szövegek mellett továbbra is hangsúlyt kapnak a kulturális, földrajzi, történelmi, aktuális és a mindennapos társalgási témák, így találkoznak személyes interakcióikhoz, élményeikhez kapcsolódó szövegekkel, valamint a szabadidős tevékenység, szórakozás témaköre is kibővül. Füzetüket a nyelvtani szabályokkal – a tanár segítségével – következetesen, szépen vezetik. Rövid írásos munkák készülhetnek, önálló fogalmazások: naplóírás, egy tárgy, város, táj leírása, elfogadható pontossággal. Szituációs helyzetekkel továbbra is bővítjük a beszédértés és beszédkészség fejlesztését. Egyre több ismerettel rendelkeznek az idegen nyelv hazájáról.

A diákok egyre jobban megismerkednek a nyomtatott szótár használatával. Elkezdhetik használni a digitális eszközöket a nyelvtanulás gyakorlására, szótanulásra, ismeretszerzésre, szövegek olvasására, akár kisfilmek megtekintésére.

Órakeret: 108 óra

Előzetes tudás

Az előző hat osztályban tanult szókincs, nyelvtan.

Tantárgyi fejlesztési célok

A szókincs további bővítése, újabb nyelvtani fogalmak és formák megismerése jellemzi ezt az évet. Az értő, önálló olvasás fejlesztése fontos feltétele a továbblépésnek. A diákok egyre bátrabban szólalnak meg, fejezik ki magukat idegen nyelven, megbízhatóan tudják használni a szótárat. A diákokat különböző módszerekkel, kreatív írásokkal hozzásegítjük az önálló gondolatok megfogalmazásához, a megszólalásoknál az egyéni ötleteik alkalmazásához, hogy egyre bátrabban és jobban merjenek elrugaszkodni a betanult szövegektől, sémáktól. Megtanulnak szövegeket értelmezni fordítás nélkül, szöveggel kapcsolatos kérdésekre önállóan válaszolni.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Önállóan tudnak korosztályuknak megfelelő szövegeket szóban elmondani, olvasni, írásban megfogalmazni. A motivált tanulók mind az írott, mind az olvasott szövegek értésében egyre határozottabbak. Szókincsük, nyelvtani tudásuk tovább szélesedik. A rendszeres tanulás már megszokássá válik.

Kapcsolódási pontok

Kereszttantervi témák és szituációk, melyekhez kapcsolódhatnak egyes nyelvórák: A legkönnyebben továbbra is a nyelvtan, a történelem és a földrajz epochához lehet kapcsolódni a témákkal, történetekkel, olvasmányokkal.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Az olvasott, tanult szövegek fontos szavai.

Nyelvtan:

- folyamatos múlt idő
- jelen idők további használatai
- egyszerű jövő idő
- rendhagyó többes számok
- rendhagyó igék rendszerezése
- melléknevek fokozása
- megszámlálható és megszámlálhatatlan főnevek
- jelzős szerkezetek
- időhatározók

A fejlesztés várt eredményei:

A diákok:

- felismerik és alkalmazzák a tanult nyelvtani formákat
- jártasak a koruknak megfelelő szövegek önálló olvasásában, megértésében
- képesek világos, egyszerű mondatokban kifejezni magukat pl. meghívás, segítség kérése
- egyre aktívabban és kreatívabban használják a gyakorolt szókincset

8. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A nyolcadik osztályban is fontosak a mindennapos, aktuális társalgási témák mellett a kulturális, földrajzi, történelmi érdekességek és életrajzok, valamint az interkulturális, országismereti témák és célnyelvi vonatkozásuk. A brit kultúra mellett az amerikai, ausztrál és egyéb angol nyelvű kultúrák is szóba kerülhetnek. A diákok részben az órán, részben otthon olvasnak rövid vagy egyszerűsített ifjúsági irodalmi vagy tényközlő szövegeket, híreket. Elkezdenek érdeklődni a populáris kultúra, a közéleti témák és szituációk iránt, találkozunk ilyen témájú szövegekkel is. Megismerkedhetnek hazánk legfőbb országismereti és történelmi eseményeivel idegen nyelven.

Rendszeresek a párban, csoportban folytatott beszélgetések idegen nyelven, melyek során a tudásmegosztást is gyakorolják.. Az íráskészség fejlesztését rövid levelek, egyszerű leírások, egy-egy történet összefoglalása biztosítja. A diákok további tapasztalatokra tesznek szert a digitális eszközök nyelvtanulási és ismeretszerzési céllal való tanórai és otthoni használata során.

A nyolcadik osztályra a diákok tisztában vannak a nyelvtani alapokkal, áttekintik és bővítik a már korábban megtanult nyelvtani formákat, szabályokat. Ebben az évben lehetőséget biztosítunk számukra egy általuk választott témában önállóan vagy közösen végzett projektmunkára, melyet kiselőadással zárnak.

Órakeret: 108 óra

Előzetes tudás

Az előző hét osztályban tanult szókincs, nyelvtan.

Tantárgyi fejlesztési célok

A nyolcadik osztályban az eddig tanult nyelvtani szerkezetek ismétlése, áttekintése időszerű. Újra gyakoroljuk az igeidőket, hogy biztosan el tudjanak igazodni a nyelvtani szerkezetek között. Beszédben, írásban és szövegértésben egyaránt kreatívak, önállóak. Alapszinten jól kommunikálnak.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Rövidebb-hosszabb szövegek olvasása, önálló feldolgozása már nem jelent gondot. Életszerű párbeszédeket hallgatnak meg és gyakorolnak. A tanult szerkezeteket bátran variálják írásban és szóban egyaránt.

Kapcsolódási pontok

Kereszttantervi témák és szituációk, melyekhez kapcsolódhatnak egyes nyelvórák: Elsősorban a földrajz és a nyelvtan epochához lehet könnyen kapcsolódni..

Kulcsfogalmak / fogalmak

A szövegekhez, olvasmányokhoz, párbeszédekhez kapcsolódó szókincs.

Nyelvtan:

- idiómák
- segédigék
- határozók és határozószók
- Perfect igeidők
- kijelentő-kérdő-tagadó mondatok a tanult igeidőkben

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- elsajátítják a nyelvtan és a helyesírás alapjait
- képesek önállóan egyszerű szövegeket feldolgozni
- képesek önállóan rövid szöveget alkotni
- képesek önállóan bemutatkozni, kérdésekre válaszolni
- nyelvtudásuk legalább A1 szintnek megfelelő

Bevezetés 9-12. osztály

A kilencedik osztálytól kezdve a nyelvtanár fokozatosan segíti a diákot a számára legmegfelelőbb tanulási módszerek megtalálásában. Továbbra is lényeges, hogy a nyelvtanár a tananyag összeállításánál figyeljen az életkori sajátosságokra. Ettől az osztályfoktól már támogató lehet az életkornak megfelelő, szakszerűen felépített tankönyv rendszeres használata. A tanár maga dönti el, hogy csoportjának, osztályának, tudásuknak megfelelően melyik tankönyvcsaládot részesíti előnyben. A kizárólagosan tankönyvre épített tanítás azonban kerülendő.

A kilencedik osztály középpontjában elsősorban a nyelvtani ismeretek rendszerezése, elmélyítése, a szókincs bővítése, a kommunikációs készségek fejlesztése áll. A nyelvtani témák, szerkezetek tanításának sorrendje a felső tagozatban felcserélhető, egyes tankönyvekhez, a csoport tempójához, igényeihez is igazodhat.

Ettől az osztályfoktól kezdve a diákok egyre hosszabb ismeretterjesztő szövegeket, könnyített olvasmányokat, később ifjúsági irodalmi szövegeket, és közéleti témájú újságcikkeket, interjúkat olvasnak, találkoznak a populáris kultúra szövegeivel, feldolgozhatnak dalszövegeket is. Folyamatosan bővítik szókincsüket, nyelvtani tudásukat, közben egyre többet, egyre önállóbban szólalnak meg az adott nyelven. Kezdetben rövidebb, később hosszabb fogalmazások írásával gyakorolják az írásbeli kifejezést. A rendszeres csoport- és pármunka, az egyéni megnyilvánulások egyre nagyobb szerepet kapnak. Ezek során személyes témákat, szituációkat is feldolgoznak. Olvasnak és beszélnek a tanult idegen nyelvet anyanyelvként használó országok, népek kultúrájáról, irodalmáról, történelméről, földrajzáról, művészeti életéről, szokásairól, ily módon találkoznak interkulturális, országismereti témákkal és célnyelvi vonatkozásaikkal. Változatosan és folyamatosan gyakorolják az olvasott és hallott szövegek értését, az egyéni beszédmegnyilvánulást, az íráskészséget, így a diákok egyre közelebb kerülnek a középszintű nyelvtudáshoz. A tizenkettedik osztály végén a tanulók egy része elérheti a B1 szintet legalább az egyik nyelvből, számukra a tizenharmadik osztály célja lehet a B2 szint vagy a másik nyelvből a B1 szint elérése. Aki tizenkettedik osztályban nem teszi le a középszintű érettségit az első idegen nyelvből, annak a tizenharmadik osztályban biztosítjuk a célirányos felkészülést.

A diákok középiskolai tanulmányaik során legalább egy alkalommal önálló vagy csoportos projektmunkában vesznek részt, melyet kiselőadással zárnak. A projekt témája érdeklődési körüknek, nyelvtudásuknak megfelelően a nyelvtanár ajánlásával, segítségével választható.

Ebben az időszakban nagyon jó, ha az osztály kapcsolatot vesz fel más országbeli Waldorf-iskolák azonos korú diákjaival (levelezés, diákcserék, osztálykirándulások, közös projektek). Az élő nyelvvel való találkozás minden formája rendkívül fontos ebben az életkorban.

9. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Ezt az osztályfokot éber intellektus jellemzi, a diákok igénylik a tudatosabb tanulást. Az eddig tanult nyelvtani ismeretek egy magasabb, tudatosabb szintre helyezése az egyik cél. Az ismétléseknek továbbra is nagy szerepe van a megszerzett tudás folyamatos bővítése mellett.

Az olvasandó szövegek között szerepelhetnek újságcikkek, tudósítások közeli, őket is foglalkoztató, aktuális témákról, eseményekről. Ezekről a diákok véleményt formálnak. Foglalkozhatunk rövidebb irodalmi szövegekkel, jelenetekkel, melyekben – akárcsak a társalgásban és a nyelvi játékokban – összekapcsolódik a feldolgozott nyelvtan használata a gyakorolni kívánt szókinccsel.

A társalgás az órák egyre fontosabb eleme. Sokszor aktuális témákról beszélgetünk idegen nyelven, de visszatérő témaként újra előkerülnek a személyes interakciókhoz, élményeikhez, a szórakozáshoz kapcsolódó, a közvetlen környezeti és természeti, valamint az osztálytermi témák, szituációk.

Órakeret: 104 óra

Előzetes tudás

Az előző nyolc évben tanultak ismerete (szókincs, nyelvtan).

Tantárgyi fejlesztési célok

Az írásbeli és szóbeli kifejezőkészség bátorítása, nyelvtani és szókincsbeli ismeretek ismétlése, bővítése kerül előtérbe.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A kommunikációs készségek fejlesztése mind írásban, mind szóban nagy hangsúlyt kap. Az olvasmányok önálló feldolgozása, az alapvető beszédhelyzetekben való jártasság, az íráskészség fejlesztése kiemelten fontossá válnak.

Kapcsolódási pontok

Kereszttantervi témák és szituációk, melyekhez kapcsolódhatnak egyes nyelvórák: Néhány olvasott szöveg témája továbbra is kapcsolódhat egyes epochákhoz, például földrajz, történelem, irodalom.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Szókincs bővítése a feldolgozott témákhoz kapcsolódóan.

Nyelvtan:

- tanult igeidők, rendhagyó többes számok, igék, névelők, névmások ismétlése, rendszerezése
- folyamatos jövő idő
- feltételes mód 1., 2. típusai
- szenvedő szerkezet egyszerű jelen és múlt időben
- jelen idők jövő idejű használata
- határozók és határozószók
- melléknév fokozása, hasonlító szerkezet

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- tudnak mind szóban, mind írásban rövid összefoglalókat adni a feldolgozott szövegrészekből, témákból
- képesek hosszabb szöveget (könnyített olvasmányt) önállóan feldolgozni

– ismerik és alkalmazzák az egyszerűbb levélformát, képesek rövid levelek, fogalmazások megírására
– hétköznapi szituációkban könnyen megszólalnak
– szókincsük, nyelvtani tudásuk, beszédkészségük közelíti, és várhatóan a 10. osztály végére eléri az A2 szintet

10. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A nyelvi csoport szintjének, tudásának megfelelően tovább tágítjuk nyelvtani ismereteiket, bővítjük szókincsüket. Írásban és szóban egyaránt a kommunikációs feladatok kerülnek előtérbe. Egyre több az írásbeli és szóbeli szövegértést gyakoroltató feladat. Az önálló, a páros és a csoportmunka továbbra is váltják egymást. A tizedik évfolyamon a magyartanárral együttműködve el lehet merülni nyelvészeti témákban. A társalgásban megjelennek a viták, közösen tanulmányozott irodalmi mű alapján egyéni gondolatok jelenhetnek meg. Szerepet kaphatnak újra a versek, színpadi művek, jelenetek, drámarészletek. Legkésőbb ezen az osztályfokon megjelenik az önálló vagy közös porjektmunka, melyet kiselőadással zárnak.

Órakeret: 104 óra

Előzetes tudás

Az előző kilenc év tananyaga.

Tantárgyi fejlesztési célok

A diákok nyelvi ismeretei tovább bővülnek: szókincsük, nyelvtantudásuk, beszédkészségük, szövegértésük és íráskészségük erősödik. Közben szövegeken keresztül tovább ismerkednek a tanult nyelv hazájának kultúrájával, az ott élők szokásaival, nyelvészeti alapkérdésekkel.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Az önállóság kap nagy hangsúlyt: a témákról önálló vélemények megfogalmazása, egyre hosszabb önálló fogalmazások írása, nyelvtani szabályok önálló alkalmazása kerül előtérbe.

Kapcsolódási pontok

Kereszttantervi témák és szituációk, melyekhez kapcsolódhatnak egyes nyelvórák: Bizonyos epochák témájához megfelelő időzítéssel lehet kapcsolódni az életkori sajátosságok figyelembevételével, vitaindító kérdésekkel, interjúkkal, egyéb szövegfeldolgozásokkal, pl. történelem, irodalom, vagy akár természettudományok területén.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Szókincs bővítése a feldolgozott témákhoz kapcsolódóan, kommunikációs készségek fejlesztése.

Nyelvtan:

- előidejűség
- befejezett jelen és jövő idő
- segédigék, módbeli segédigék rendszerezése
- szenvedő szerkezet az összes egyszerű igeidőben, segédigékkel is
- műveltető szerkezet
- feltételes mód 3.
- függő kérdés

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- társalgási szintje, szóbeli kifejezőkészsége tovább fejlődik, a 10. osztály végére a többség várhatóan eléri az A2 szintű nyelvtudást
- tudatosabb, magasabb szintű megértéssel és figyelemmel fordulnak a nyelvtani kérdések felé
- képesek irodalmi szövegek vagy újságcikkek önálló feldolgozására

11. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Folytatódik a nyelvtani jelenségek tanulmányozása és gyakorlása; tudatosabb, magasabb szintre emelése, árnyalása.

A felsős osztályokban igen hangsúlyos az önálló tanulás, az önálló munka: ebben a folyamatban a tanár segít megtalálni a diákoknak az egyéni utakat és eszközöket a kitűzött célok elérése érdekében. Újra sor kerülhet egyéni projektmunkákra, kiselőadásokra is. Ismét hangsúlyt kap az ismeretszerzés és tudásmegosztás.

Felfedezzük a diákokkal a nyelv szépségét, esztétikai véleményalkotási képességüket gyakorolhatják klasszikus és modern szövegek feldolgozásával. Az irodalmi és a tényközlő szövegek olvasása részben az órán, részben otthon történik.

Órakeret: 104 óra

Előzetes tudás

Az előző 10 év tananyaga.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az egyes nyelvtani formák, kifejezések tudatos gyakorlása szóban és írásban egyaránt előtérbe kerül. A diákok egyre többet beszélnek egyre több témáról idegen nyelven. Hosszabb szövegek, írások önálló feldolgozása sem jelent gondot számukra.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Minden diák egyre céltudatosabban tanul. Az írásbeli és szóbeli rendszeres számonkérések segítséget nyújtanak ebben. Képesek egy-egy témáról önállóan kifejteni véleményüket, a társalgásban egyre választékosabban vesznek részt. Írásban a hosszabb levelek, fogalmazások írása erősíti kifejezőkészségüket. Figyelmet fordítunk a nyelvi kifejezőeszközökre, a stilisztikára.

Kapcsolódási pontok

Kereszttantervi témák és szituációk, melyekhez kapcsolódhatnak egyes nyelvórák: Bizonyos epochák témájához megfelelő időzítéssel lehet kapcsolódni. az életkori sajátosságok figyelembevételével, vitaindító kérdésekkel, interjúkkal, egyéb szövegfeldolgozásokkal, pl. történelem, irodalom, természettudományok területén.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Szókincs bővítése a feldolgozott témákhoz kapcsolódóan. Kommunikációs készségek fejlesztése.

Nyelvtan:

- függő beszéd
- a befejezett jelen idő folyamatos alakja
- befejezett jövő idő
- igeidők összehasonlítása, használatának tudatosítása

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- képesek hosszabb szövegek, olvasmányok önálló feldolgozása után azokról véleményt alkotni
- ismerik és alkalmazzák a különböző levélformákat, képesek hosszabb levelek, fogalmazások megírására
- képesek bármilyen társalgási témához hozzászólni, állást foglalni, esetleg vitatkozni, magabiztosan dolgoznak pármunkában
- tarthatnak órákat, órarészleteket, kiselőadásokat meghatározott témákban

12. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A beszédgyakorlatok témái az érettségi témaköröket készítik elő, az írásbeli feladatok a levélírás, a fogalmazás területén mélyítik, pontosítják a diákok tudását. A 12. osztály második felében összefoglaljuk és lezárjuk az eddig tanultakat, optimális esetben B1 szintű nyelvtudásra tehetnek szert az ügyesebb, motiváltabb diákok. A középszintű érettségin elvárt szint megközelítése a cél minden nyelvi készségben: az olvasott szövegértés, nyelvhelyesség, hallott szövegértés, szövegalkotás és beszédkészség területén.

Órakeret: 108 óra

Előzetes tudás

Az előző évek tananyaga (szókincs, nyelvtan, készségek).

Tantárgyi fejlesztési célok

A B1 szinthez közeli nyelvtudás megszerzése a cél.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A középszintű érettségi elvárásaihoz hasonló írásbeli és szóbeli feladatok önálló megoldása.

Kapcsolódási pontok

Nincs.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Az eddig tanult nyelvtani szabályok mélyebb ismerete, a szókincs középszintű érettségének megfelelő ismétlése, bővítése.

A fejlesztés várt eredményei

A diákok egy része már ennek az évnek a végén képes előrehozott középszintű érettségit tenni angol nyelvből.

NÉMET

1. osztály

Tematikai egység / fejlesztési cél

Az alsó tagozaton az idegen nyelvek tanításánál kezdetben az anyanyelv elsajátításának mintáját tűzi maga elé a Waldorf-pedagógia. A nyelv természetével folytatott munka azt eredményezi, hogy a gyermek teljes lényével belemerül a nyelvbe, ezért a nyelvórák elsősorban az adott idegen nyelven folynak. A gyerek utánzó- és befogadó-készségével odaadja magát a tanár szándékának, érzéseivel – és nem intellektuálisan – kapcsolódik a tanári tevékenységhez. Ezek az érzések, melyek a beszédszándék megragadására, felfogására irányulnak, inkább érzékelő, megismerő jellegűek. A gyermek a jelentést szituatív tapasztalás útján ragadja meg, ami lehetővé teszi a sokoldalú alkalmazást.

A tanár idegen nyelven köszön, búcsúzik, idegen nyelvű utasításokat ad. Rendszerint egy kis verssel, fohásszal kezdődik az óra és egy másik fohásszal fejeződik be. Mondókákat, dalokat és játékokat játszanak újra és újra, az óra kisebb részében foglalkoznak az új anyaggal.

A mozgással, gesztusokkal kísért dalok, mondókák, játékok segítik a ritmus, dallam-, és hangzásvilág érzéki tapasztalását, a helyes kiejtés formálását, valamint a tanultak hosszú távú memóriába való bevésődését.

A Waldorf-iskola korai nyelvtanítása (1-3. osztály) módszertan és tematika szempontjából egységet alkot, a feldolgozott témakörök és a szókincs spirálisan bővülve épülnek egymásra. A szavakat dalokban, versekben, történeteken keresztül élő szövegkörnyezetben tanulják a gyerekek, de néhány tematikus csoportot érintve is találkoznak már az alapszókincskészlettel. Az első három iskolaévben tehát a gyermek utánzás útján tanul idegen nyelven beszélni, az írásbeliség még nem, vagy csak a harmadik év végén jelenik meg.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Nincs szükség előzetes tudásra.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az első osztályban a nyelvtanulás elsődleges célja ismerkedés az idegen nyelvvel, annak kiejtésével, ritmusával, dallamával, valamint az egyszerű utasítások megértése, reagálás rájuk.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Az első osztályos gyermekek a szóban tanult mondókákat, dalokat, rövid meséket együtt mondják, éneklik az osztállyal. Egyéni megszólalások lehetségesek, megtanulnak köszönni, bemutatkozni, de a közös, csoportos versmondás, éneklés, játék kerül előtérbe. Használhatnak füzetet: a hallott-tanult mesékhez, történetekhez, játékokhoz, dalokhoz kapcsolódóan képeket rajzolhatnak segítve a memorizálást.

Kapcsolódási pontok

Elsősorban a főoktatáshoz kapcsolhatóak egyes történetbeli témák, valamint a számoláshoz az idegen nyelvű számok tanulásával.

Kulcsfogalmak / fogalmak

A gyermek közvetlen környezetéből erednek: köszönések, számok 1-20, osztályterem tárgyai, színek, család, főbb irányok, testrészek, egyszerű cselekvések, szokások és utasítások az osztályban. A versek, mondókák, dalok, játékok szavai, kifejezései is beépülnek emlékezetükbe.

A fejlesztés várt eredményei

A gyermekek:

- tudnak reagálni egyszerű utasításokra, köszönésekre
- segítséggel követni tudnak egy egyszerű mesét
- az osztállyal együtt tudnak emlékezetből felidézni, elmondani verseket, mondókákat, énekelni dalokat
- nem idegenkednek a német nyelv kiejtésbeli sajátosságaitól

2. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Az első osztályban szerzett nyitottságot az idegen nyelv iránt tovább erősítjük. A második osztályban folytatódnak az első osztályban megkezdett tevékenységek, az órák továbbra is a szóbeli munkára épülnek. A gyermekekben erősebb az igény az egyéni megszólalásra, ebben bátorítjuk őket. A tanításban még mindig dominál a ritmikus elem mind az óra felépítésében, mind a tevékenységek jellegében. Tapsolós mondókák és pergőbb ritmusú versek is előtérbe kerülnek, ezeket nagy, lendületes mozdulatokkal kísérik. A gyerekek hosszabb meséket mondanak és játszanak el a tanár segítségével (pl. láncmesék, verses mesék, játékos tanuláshoz kapcsolódó szövegek).

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Az első osztályban való ismerkedés a nyelvvel.

Tantárgyi fejlesztési célok

A diákok egyre otthonosabban érzik magukat az órán a nyelvi környezetben. Az órai történések fő célja az idegen nyelv iránti érdeklődés, a kíváncsiság fenntartása. Közben hangsúlyt kap a szókincs bővítése, a beszédértés erősítése, a közös megszólalásokban való bátor részvétel és egy-egy egyéni megszólalás.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Az alapvető idegen nyelvű utasítások megértése, reagálás rájuk. A tanulók képesek egyszerű, de már hosszabb történeteket, meséket megérteni, kórusban mondani, eljátszani.

Kapcsolódási pontok

Kereszttantervi témák és szituációk, melyekhez kapcsolódhatnak egyes nyelvórák: Továbbra is elsősorban a főoktatáshoz kapcsolhatók egyes témák. A számok ismétlése, bővítése a számolás epochával egy időben történhet.

Kulcsfogalmak / fogalmak

A szókincs elsősorban a természethez (állatok, növények, időjárás, stb.) kötődik, valamint a hét napjai, a számok 1-100 (20 fölött tízesével), bemutatkozás, egyszerű kifejezések, köszönések és arra reagálás alkotják a szókincsbővítés alapjait.

A fejlesztés várt eredményei

A gyermekek:

- az ismert történeteket, verseket, meséket fejből tudják, értik, együtt mondják
- a nyelvi játékokban szívesen, örömmel, aktívan vesznek részt
- az órákon használt német nyelvű utasításokat könnyedén megértik
- egyszerű, begyakorolt kérdésekre tudnak reagálni, válaszolni

3. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A harmadik évfolyamon még mindig a célnyelven, az anyanyelv kizárásával dolgozunk együtt a gyerekekkel. Továbbra is alapvetően szóban folyik a tanítás. A tanárnak tudatosan kell arra törekednie, hogy olyan verseket tanítson, gyakoroljon ebben az évben, amelyekkel szeretné bevezetni az német írást. Nagyban segíti a későbbi tanulmányokat, ha nyelvtani szerkezetek is előkerülnek ezekben a versekben. Ebben az életkorban a gyerekeknek már sokkal nagyobb érzékük van a nyelvhez, az árnyalatokhoz, mind a kiejtés, mind a jelentés terén. Hosszabb, változatosabb szövegekkel is boldogulnak, melyek témái között szerepelnek az iskolai, a közvetlen környezeti és természeti témák, szituációk, és a szabadidő eltöltése,(szórakozás) is. Párbeszédek, nyelvtörők, versek jelennek meg az órákon.

Füzetükbe a tanulók lerajzolhatják a hallott, olvasott történeteket, dalokat. Az év vége felé leírhatják az ABC-t, esetleg néhány szót, vagy egyszerű mondatokat.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Az első két évben tanultak, azaz ismerkedés a nyelvvel versek, dalok, játékok és rövidebb-hosszabb történetek formájában.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az idegen nyelven hallott történeteken keresztül a gyerekek bepillantást nyernek egy másik kultúrába. Elfogadják az idegen nyelv sajátosságait, egyre pontosabbak a helyes kiejtés, intonáció terén. A szókincs bővítése, az egyéni szereplések bátorítása fontos szerepet kap.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Képesek egyszerű mondatokat alkotni. Megértik a történeteket, válaszolnak a begyakorolt kérdésekre. Önállóan is meg mernek szólalni.

Kapcsolódási pontok

Kereszttantervi témák és szituációk, melyekhez kapcsolódhatnak egyes nyelvórák: Például számtan, mesterségek, földművelés, házépítés.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Szókincs: ABC, családtagok, testrészek, tőszámok (1-100), gyümölcsök, állatok, évszakok, hónapok, napszakok, ételek, ruhák, tárgyak, esetleg foglalkozások nevei, szabadidő, iskola. Nyelvtani fogalmak tudatosítva még nem kerülnek bevezetésre.

A fejlesztés várt eredményei

A gyermek

- válaszolni tud önmagára vonatkozó egyszerű kérdésekre (pl.:Wo wohnst du? Wie alt bist du? Hast du einen Bruder? Wie heisst deine Mutter?)
- az órákon használt német nyelvű utasításokat könnyedén megérti
- követni tud egy egyszerű történetet, amelyet egyszerű mozdulatokkal kísérve mesélünk el
- kívülről tud már egyedül is dalokat, verseket, mondókákat
- ismeri az abc-t (szóban, „versszerűen”)

4. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési célok

A 10. életévben a gyermekek az 'Én'-tudatosság egy új szintjére lépnek. Individualizálniuk kell mindazt, amit együtt tanultak meg. Az egyéni odafigyelés rendkívül fontos ebben a korban, mert az írás elsajátítása és a gyakori egyéni feladatok előtérbe emelik az esetleges nehézségeket, amelyek eddig ezen a téren nem voltak szembetűnőek. Néhány gyermek külön segítséget igényelhet.

Az első három év alatt kívülről megtanult szövegeket használva kezdenek a diákok németül írni. Mind az írás, mind az olvasás sok gyakorlást igényel, ez segíti elő a szókép és a kiejtés összekapcsolását. Mielőtt nyomtatott szövegekkel ismerkednének meg, először azt olvassák, amit saját maguk írtak. A tollbamondások is elkezdődnek jól ismert szövegek alapján. Fontos figyelni a tollbamondás lépéseire. A látó-halló tollbamondást követi a hallás utáni írás. A házi feladatok bevezetésénél fontos a következetesség. Rövid szövegek, mondatok memorizálása, írásgyakorlás, rendszeres otthoni olvasás segítheti a későbbi sikeres nyelvtanulást.

Ahol csak lehetséges, a szavakat mondatokban, szövegösszefüggésekben tanulják meg. Elkezdődik az egyszerűbb nyelvtani szabályok tudatosítása és gyakorlása. Még mindig a ritmikus szövegek állnak előtérben, de egyszerű történetekkel, rövid ismeretterjesztő szövegekkel, személyes élményeikhez kapcsolódó, illetve célnyelvi vonatkozású, interkulturális, országismereti szövegekkel is találkoznak, melyek segítségével megismerkednek egyes országok nevével, földrajzi elhelyezkedésével, ünnepeikkel, főbb jellemzőikkel. A tanév során nem csak tényközlő, hanem gyermekirodalmi szövegeket (meséket) is feldolgoznak.

A gyakorlás egyik leghatékonyabb módja ebben az életkorban a dramatizálás, a szerepjáték. A szóbeli munkát nyelvtörők, versek, mondókák, dalok, valamint kérdés-feleletek követik. Az elhangzott történetek tartalmát kérdések és válaszok segítségével idegen nyelven összefoglaljuk, esetleg elmesélhetjük anyanyelven is, ezzel támogatva a nehézségekkel küzdő gyerekeket. Az ismeretszerzés, a tudásmegosztás kiemelten fontos szerepet játszik már ebben az életkorban. A tanulók szóban vissza tudnak adni szavakat, rövid válaszokkal felelnek kérdéseinkre.

A csoportos szereplés háttérbe kerül az egyéni megszólalással szemben. Az írás-olvasás tanulás mellett a személyes interakcióikat és iskolai témákat érintő szituációs játékok, rövid darabok, találós kérdések, az éneklés, egyszerű párbeszédek és szójátékok az órák fontos részét képezik. Egyre gyakrabban kerül sor pár- vagy kiscsoportos munkában végzett kreatív tevékenységekre, melyek során szavakat, rövid mondatokat írnak le. Megtanulnak rövid, egyszerű, néhány soros írásos üzenetre röviden, egyszerűen reagálni.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Az első három év tananyaga: versek, dalok, mesék ismerete, szókincs, egyszerű mondatok.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az olvasás-írás elsajátítása, gyakorlása a cél ebben az évben. A memoriterekkel való munka folytatódik, az egyéni szerepléseket bátorítja a tanár. Folytatódik a helyes kiejtéssel, intonációval kapcsolatos gyakorlás. A szókincs tovább bővül. Az anyanyelv és az idegen nyelv szerkezete, felépítése, a szavak kiejtése közötti különbség kezd tudatosulni .

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Megértik az elhangzott történeteket, válaszolni tudnak a feltett kérdésekre írásban és szóban egyaránt. Gyakorolják az ismert szövegeken keresztül az írást, olvasást. Képesek egyszerű nyelvtani szabályokat felfedezni és használni, játékos írásbeli feladatokat megoldani. Vállalják az önálló szereplést.

Kapcsolódási pontok

Kereszttantervi témák és szituációk, melyekhez kapcsolódhatnak egyes nyelvórák: Anyanyelv, állattan, földrajz-környezetismeret.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Rövid párbeszédek, rövid történetek, hozzájuk kapcsolódó szókincs.

Nyelvtan:

- főnevek neme, többesszáma
- tőszámnevek
- sein és haben igék ragozása
- alany- és tárgyeset
- kijelentő, kérdő, tagadó mondatok
- egyszerű kérdőszavak használata
- jelen idejű igeragozás

A fejlesztés várt eredményei

A gyermekek:

- helyesen betűzik a nevüket és néhány gyakori szót
- pontosan olvasnak begyakorolt szavakat és mondatokat, írásban felismerik azokat
- önállóan alkotnak egyszerű mondatokat
- otthonosan mozognak az egyszerű, begyakorolt kommunikációs helyzetekben, pl. üdvözlés, megszólítás, bemutatkozás, elköszönés, köszönetmondás, visszakérdezés, kérés, elköszönés
- eldöntendő kérdésekre tudnak válaszolni
- tudnak magukról alapvető személyes információkat idegen nyelven egyszerű mondatokban mondani,
- alapvető szókinccsel rendelkeznek a feldolgozott témakörökben
- képesek egyszerű nyelvtani szabályok felismerésére és alkalmazására

Bevezetés 5-8. osztály

Kisiskolás korban a nyelvelsajátítás, a nyelvtanulás még főként személyekhez, szituációkhoz kötött, és csak a kilenc-tizenharmadik évben kezdődik el egy önállóbb, tudatosabb tanulás.

A szóbeli munka a középtagozaton is a tanítás középpontjában marad, de emellett az írás, a szövegek értelmezése és létrehozása szintén nagy hangsúlyt kap. Egyre többen használjuk a már bevezetett szociális, csoportos munkaformákat, a kooperatív tanulás eszközeit. A kórusbeszédet egyre inkább felváltja a gyermekek egyéni megnyilatkozása. A beszédgyakorlatok során a diákok megtanulnak egyszerűen társalogni az iskolai és otthoni életről, önmagukról, családjukról, az időjárásról, az időről, az évszakokról, napszakokról, az olvasott szövegek tartalmáról. A tevékenységek között szerepel versek és beszédgyakorlatok együttes és egyéni előadása, közös éneklés, nyelvtani kérdések megtárgyalása, gyakorlása, az adott nyelv hazájának történelmi, kulturális, földrajzi jellegzetességeivel való ismerkedés. Sor kerülhet egy-egy rövid színdarab vagy jelenet előadására is.

Az epochafüzetek mintájára vagy a tanár saját elképzelése szerint saját kis tankönyvet szerkeszthetnek a gyermekek, amibe a tanult verseket, dalokat, mondókákat és gyakorlatokat feljegyezhetik, nyelvtani szabályokat, ragozási táblázatokat írhatnak. Megjelennek az olvasmányok, a szövegeket már alaposabban feldolgozzák. A folyamat, ahogy a diákok a nyelvtani szabályokat már ismert, feldolgozott szövegekből levezetik, illetve a lehető legegyszerűbben önmaguk megfogalmazzák, nagyban segíti az emlékezést, a felidézést. Gyakorlófüzetükben gyakorolhatják az írásbeli munkát akár az órán, akár házi feladatként.

A gyermek a tizenkettedik életév táján már képes ok-okozati összefüggéseket meglátni, az előzőleg tanultakra összefoglalóan rátekinteni. A hetedik-nyolcadik osztályban felébrednek az intellektuális, gondolkodási erők, lehetővé téve a nyelvtani szabályok gondolati úton történő megértését és tudatosabb alkalmazását is.

A nyolcadik osztály végére egy átlagos képességű, az órákon figyelemmel részt vevő diák képes az ismert és feldolgozott témakörökben az alapszintű kommunikációra, azaz:

- képes egyszerű nyelvezetű, hosszabb, írott szöveg, rövid hír megértésére, önálló feldolgozására (kérdések megválaszolására, kulcsinformációk megtalálására)
- képes rövidebb, egyszerű, összefüggő fogalmazás megalkotására
- képes alapfokú szinten írott vagy elmesélt történetek lényegének megértésére és szóban vagy írásban való visszaidézésére,
- képes alapszintű kommunikációra életszerű helyzetekben az ismert témakörökben (pl. bemutatkozás, vásárlás, szórakozás, iskola, időpont-egyeztetés, telefonbeszélgetés)
- megérti az életkorának megfelelő, élőszóban vagy digitális felületen elhangzó, rövid, egyszerű szövegek tartalmát, a beszélő szándékát
- további ismeretekre, tudásra tesz szert a célnyelvi országokkal kapcsolatban,
- egyre inkább képes nyelvtudását tanórán kívüli helyzetekben is fejleszteni,
- használ életkorának és nyelvi szintjének megfelelő hagyományos és digitális alapú nyelvtanulási forrásokat és eszközöket.

5. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Ebben a korban (11. életév) erősödik és a környezettől függetlenedik a gyermekek memóriája, így sokat képesek tanulni. Ekkor már használhatnak nyomtatott olvasókönyvet, melyet az órán közösen dolgoznak föl. Ez az a kor, amikor a nyelv szépségét képesek felismerni, ami nagyon fontos ahhoz, hogy a gyerekek élvezzék a nyelvet és a nyelvtanulást. A szóbeli munka nyelvtörőket, párbeszédeket, és verseket, életkoruknak megfelelő éneket tartalmaz, amelyek jó része memoriter. A valódi értékén túl a versmondás a tiszta kiejtés és mondatdallam begyakorlásának kiváló eszköze, és erősíti az idióma jellegű szókincset is.

A negyedik osztályban tanult egyszerű szerkezetekre építve erősödik a nyelvtan iránti érzékük. Nagy gondot kell fordítani arra, hogy a gyerekek megértsék és alaposan elsajátítsák a szóban forgó nyelvtani szerkezeteket. Az alapvető szabályokat deduktív módon maguk fedezik föl és fogalmazzák meg.

A szavakat ekkor már tudatosan tanulják és gyakorolják szövegösszefüggéseikben az olvasmá-

nyok feldolgozása során. Az egyre bővülő, változatos szókinccsel a gyerekeket arra ösztönözzük, hogy képzeletüket használva alkalmazzák a szavakat. Színes és jellegzetes leírásokat hallanak és olvasnak, ösztönözzük az olvasás szeretetét. Újra feldolgozzuk és kibővítjük a személyes és a közvetlen környezeti és természeti témákat és szituációkat, átismételjük és kibővítjük az osztálytermi iskolai munkához kapcsolódó témákat, szituációkat. Mindemellett gyakran foglalkozunk a játékos tanuláshoz kapcsolódó szövegekkel, történetekkel is.

Ötödik osztálytól javasoljuk a csoportmunkát, a rendszeres pármunkát, nagyobb létszámú osztályok esetén a csoportbontást. Ebben az életkorban könnyen, jól motiválhatók a gyerekek, és a megtanulandó tananyagot eredményesebben tudják gyakorolni és alkalmazni kisebb létszámú csoportokban.

Órakeret: 72 óra,

Előzetes tudás

A negyedik osztályban tanult szókincs, nyelvtani szerkezetek.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az olvasás-írás gyakorlásán, megerősítésén, a szókincs bővítésén van a legnagyobb hangsúly ebben az évben. Továbbra is fontos a memoriterekkel való munka, az egyéni szereplések bátorítása meghatározó a jövőbeni nyelvtanuláshoz való pozitív hozzáállás elősegítéséért. Folytatódik a helyes kiejtéssel, intonációval kapcsolatos gyakorlás. Az idegen nyelv nyelvtani szerkezeteivel ismerkednek a diákok, erősödik a komparatív nyelvtani vizsgálódás, tovább tudatosodik a különbség az anyanyelv és az idegen nyelv szerkezete, felépítése között.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Kis segítséggel megértik az olvasott történeteket, válaszolni tudnak az olvasmányra vonatkozóan feltett kérdésekre. A csoportos szereplés helyett egyre inkább az egyéni megszólalás a jellemző. Képesek nyelvtani szabályokat felfedezni és használni.

Kapcsolódási pontok

Kereszttantervi témák és szituációk, melyekhez kapcsolódhatnak egyes nyelvórák: Vannak epochák, melyekhez köthetőek egyes olvasmányok, versek, dalok. A nyelvtan epochához jól kapcsolhatóak egyes tanult nyelvtani elemek, szerkezetek.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Az olvasott történetekhez, a tanult párbeszédekhez kapcsolódó szókincs.

Nyelvtan:

- szófajok (főnevek, melléknevek, igék)
- újabb kérdőszavak
- személyes névmások alany- és tárgyesete
- mein, dein
- birtoklás kifejezése
- melléknévfokozás
- egyenes szórend

A fejlesztés várt eredményei

A tanulók:

- kívülről önállóan is el tudnak mondani verseket, párbeszédeket
- a tanult nyelvtani formákat felismerik
- egyszerű, rövid szövegeket meg tudnak érteni
- az ismert szavakat, mondatokat tollbamondás után le tudják írni
- önállóan tudnak a tanult szavakkal és nyelvtani szerkezetekkel mondatokat alkotni
- kiegészítendő kérdésekre tudnak válaszolni
- a tanult szókincset fel tudják idézni

6. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A hatodik osztályban a prepubertás-kor jellegzetes vonásaival találkozhatunk. A rend és rendszer, az áttekinthető tervezés nagyon fontos ebben az életkorban. Hatodik osztálytól a földrajz, a kulturális sajátosságok, legendák, balladák, történelmi és mitikus személyiségek alkotják a fő témaköröket. A diákok idegen nyelven is érdeklődve fogadják ezeket a témákat. Emellett célnyelvi vonatkozású, ismeretterjesztő szövegekkel is találkoznak. Egyre több idiómát, kifejezést és mindennapi társalgási szókincset építünk be a szóbeli munkába. Továbbra is folytatódik az olvasás-, és írás-készség fejlesztése, ebben az évben ezeket a készségeket meg kell erősíteni. Elkezdődik a kreatív fogalmazások írása, először közösen, majd önállóan is. A diákok rendszeresen kapnak írásbeli és szóbeli házi feladatokat.

A nyelvtani szabályok és szerkezetek 6-8. osztályban gyakran átfedik egymást, és bármilyen praktikus sorrendben vehetők. Az eddig tanult nyelvtan és szókincs alapján a diákokat egyre inkább bátoríthatjuk arra, hogy szabadabban fejezzék ki magukat.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Az ötödik osztályban tanult szókincs, nyelvtan.

Tantárgyi fejlesztési célok

A szókincs további bővítése, az írás-, olvasáskészség megerősítése, újabb nyelvtani fogalmak és formák megismerése, az önálló szótárhasználat elősegítése jellemzi ezt az évet. A diákokat egyre inkább arra ösztönözzük, hogy bátran fejezzék ki magukat idegen nyelven, szólaljanak meg egyedül.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A diákok egyre többet tudnak magukról, környezetükről elmondani, egyre több mindenre tudnak válaszolni. A tanulók a koruknak megfelelő idegen nyelvű szövegkörnyezetben el tudnak igazodni, egyszerű önálló mondatokat tudnak alkotni. Képesek önállóan olvasni egyszerűbb szövegeket, nem riadnak meg ismeretlen szavaktól. Ismert szövegre, ismert szövegkörnyezetben kérdéseket tudnak alkalmazni. A rendszeres házi feladatok (szótanulás, írásbeli feladatok, olvasásgyakorlás) az önálló tanulás terén is fejlesztik a diákokat.

Kapcsolódási pontok

Kereszttantervi témák és szituációk, melyekhez kapcsolódhatnak egyes nyelvórák: Elsősorban a földrajz epochához és a történelem epochához kapcsolhatóak könnyen egyes szövegek, történetek, legendák. A nyelvtan epocha és az idegen nyelv nyelvtanának tanulása közötti egyezések és különbségek erősítik a tanulók grammatikai kompetenciáit.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Szókincsbővítés az olvasmányokra, párbeszédekre alapozva. A gyakoribb igék három alakja.

Nyelvtan:

- névelőragozás (határozott, határozatlan) alany- és tárgyesetben
- birtokos névmások
- egyszerű összetett mondatok (und, oder, aber, denn)
- melléknévfokozás
- múlt idő felismerése (Imperfekt)
- gyakori elöljárószavak
- módbeli segédigék (können, mögen)
- időhatározók

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- szabadabban beszélnek önmagukról, családjukról, környezetükről
- felismerik a tanult nyelvtani szabályokat és példákat találnak rájuk egy adott szövegben
- bizonyos helyzetekben meg tudják értetni magukat pl. útbaigazítás, vásárlás
- ismernek német vonatkozású kulturális értékeket
- használják a kibővült szókincset: iskola, tantárgyak, órarend, napirend, utazás, közlekedési eszközök, étkezés, vásárlás, tájékozódás

7. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A hetedik osztályban alkalmazott módszer szorosan követi a hatodik osztályban leírtakat. Több a tanulnivaló, rendszeresek a tudáspróbák, szódolgozatok. A helyesírás fejlődését továbbra is segítik a diktálások. Gyakoribb a csoportos, a páros és az önálló munka. Az ügyesebb gyerekek már mernek saját tudásukra támaszkodva az adott idegen nyelven gondolkodva szöveget alkotni (és nem fejben fordítani). Segíteni kell őket abban, hogy el tudják fogadni, hogy gondolataikat még nem mindig tudják idegen nyelven megfogalmazni, és abban is, hogy törekedjenek a meglévő nyelvi eszközeik alkalmazására.

Az olvasás-készségüket, a szövegértést tovább fejlesztjük. Az irodalmi szövegek mellett továbbra is hangsúlyt kapnak a kulturális, földrajzi, történelmi, aktuális és a mindennapos társalgási témák, így találkoznak személyes interakcióikhoz, élményeikhez kapcsolódó szövegekkel, valamint a szabadidős tevékenység, szórakozás témaköre is kibővül. . Füzetüket a nyelvtani szabályokkal – a tanár segítségével – következetesen, szépen vezetik. Rövid írásos munkák készülhetnek, önálló fogalmazások: naplóírás, egy tárgy, város, táj leírása, elfogadható pontossággal. Szituációs helyzetekkel továbbra is bővítjük a beszédértés és beszédkészség fejlesztését. Egyre több ismerettel rendelkeznek az idegen nyelv hazájáról.

A diákok egyre jobban megismerkednek a nyomtatott szótár használatával. Elkezdhetik használni a digitális eszközöket a nyelvtanulás gyakorlására, szótanulásra, ismeretszerzésre, szövegek olvasására, akár kisfilmek megtekintésére.

Órakeret: 108 óra

Előzetes tudás

Az előző hat osztályban tanult szókincs, nyelvtan.

Tantárgyi fejlesztési célok

A szókincs további bővítése, újabb nyelvtani fogalmak és formák megismerése jellemzi ezt az évet. Az értő, önálló olvasás fejlesztése fontos feltétele a továbblépésnek. A diákok egyre bátrabban szólalnak meg, fejezik ki magukat idegen nyelven, megbízhatóan tudják használni a szótárat. A diákokat különböző módszerekkel, kreatív írásokkal hozzásegítjük az önálló gondolatok megfogalmazásához, a megszólalásoknál az egyéni ötleteik alkalmazásához, hogy egyre bátrabban és jobban merjenek elrugaszkodni a betanult szövegektől, sémáktól. Megtanulnak szövegeket értelmezni fordítás nélkül, szöveggel kapcsolatos kérdésekre önállóan válaszolni.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Önállóan tudnak korosztályuknak megfelelő szövegeket szóban elmondani, olvasni, írásban megfogalmazni. A motivált tanulók mind az írott, mind az olvasott szövegek értésében egyre határozottabbak. Szókincsük, nyelvtani tudásuk tovább szélesedik. A rendszeres tanulás már megszokássá válik.

Kapcsolódási pontok

Kereszttantervi témák és szituációk, melyekhez kapcsolódhatnak egyes nyelvórák: A legkönnyebben továbbra is a nyelvtan, a történelem és a földrajz epochához lehet kapcsolódni a témákkal, történetekkel, olvasmányokkal.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Az olvasott, tanult szövegek, párbeszédek fontos szavai.

Nyelvtan:

- Perfekt
- felszólító mód
- módbeli segédigék (dürfen, können, müssen)
- fordított szórend (dann)
- részes eset
- személyes névmások részes esete
- elöljárószók (tárgy- és részes esettel)

A fejlesztés várt eredményei:

A diákok:

- felismerik és alkalmazzák a tanult nyelvtani formákat
- jártasak a koruknak megfelelő szövegek önálló olvasásában, megértésében
- képesek világos, egyszerű mondatokban kifejezni magukat pl. meghívás, segítség kérése
- egyre aktívabban és kreatívabban használják a gyakorolt szókincset

8. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A nyolcadik osztályban is fontosak a mindennapos, aktuális társalgási témák mellett a kulturális, földrajzi, történelmi érdekességek és életrajzok, valamint az interkulturális, országismereti témák és célnyelvi vonatkozásuk.. A diákok részben az órán, részben otthon olvasnak rövid vagy egyszerűsített ifjúsági irodalmi vagy tényközlő szövegeket, híreket. Elkezdenek érdeklődni a populáris kultúra, a közéleti témák és szituációk iránt, találkozunk ilyen témájú szövegekkel is. Megismerkedhetnek hazánk legfőbb országismereti és történelmi eseményeivel idegen nyelven.

Rendszeresek a párban, csoportban folytatott beszélgetések idegen nyelven, melyek során a tudásmegosztást is gyakorolják.. Az íráskészség fejlesztését rövid levelek, egyszerű leírások, egy-egy történet összefoglalása biztosítja. A diákok további tapasztalatokra tesznek szert a digitális eszközök nyelvtanulási és ismeretszerzési céllal való tanórai és otthoni használata során.

A nyolcadik osztályra a diákok tisztában vannak a nyelvtani alapokkal, áttekintik és bővítik a már korábban megtanult nyelvtani formákat, szabályokat. Ebben az évben lehetőséget biztosítunk számukra egy általuk választott témában önállóan vagy közösen végzett projektmunkára, melyet ksielőadással zárnak.

Órakeret: 108 óra

Előzetes tudás

Az előző hét osztályban tanult szókincs, nyelvtan.

Tantárgyi fejlesztési célok

A nyolcadik osztályban az eddig tanult nyelvtani szerkezetek ismétlése, áttekintése időszerű. Újra gyakoroljuk az igeidőket, hogy biztosan el tudjanak igazodni a nyelvtani szerkezetek között. Beszédben, írásban és szövegértésben egyaránt kreatívak, önállóak. Alapszinten jól kommunikálnak.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Rövidebb-hosszabb szövegek olvasása, önálló feldolgozása már nem jelent gondot. Életszerű párbeszédeket hallgatnak meg és gyakorolnak. A tanult szerkezeteket bátran variálják írásban és szóban egyaránt.

Kapcsolódási pontok

Kereszttantervi témák és szituációk, melyekhez kapcsolódhatnak egyes nyelvórák: Elsősorban a földrajz és a nyelvtan epochához lehet könnyen kapcsolódni.

Kulcsfogalmak / fogalmak

A szövegekhez, olvasmányokhoz, párbeszédekhez kapcsolódó szókincs.

Nyelvtan:

- helyhatározók (tárgy- és részes esettel)
- általános alany (es, man)
- módbeli segédige (sollen)
- mellékmondati szórend bevezetése (weil, dass)
- jövő idő bevezetése.időkben

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- elsajátítják a nyelvtan és a helyesírás alapjait
- képesek önállóan egyszerű szövegeket feldolgozni
- képesek önállóan rövid szöveget alkotni
- képesek önállóan bemutatkozni, kérdésekre válaszolni
- nyelvtudásuk legalább A1 szintnek megfelelő

Bevezetés 9-12. osztály

A kilencedik osztálytól kezdve a nyelvtanár fokozatosan segíti a diákot a számára legmegfelelőbb tanulási módszerek megtalálásában. Továbbra is lényeges, hogy a nyelvtanár a tananyag összeállításánál figyeljen az életkori sajátosságokra. Ettől az osztályfoktól már támogató lehet az életkor-

nak megfelelő, szakszerűen felépített tankönyv rendszeres használata. A tanár maga dönti el, hogy csoportjának, osztályának, tudásuknak megfelelően melyik tankönyvcsaládot részesíti előnyben. A kizárólagosan tankönyvre épített tanítás azonban kerülendő.

A kilencedik osztály középpontjában elsősorban a nyelvtani ismeretek rendszerezése, elmélyítése, a szókincs bővítése, a kommunikációs készségek fejlesztése áll. A nyelvtani témák, szerkezetek tanításának sorrendje a felső tagozatban felcserélhető, egyes tankönyvekhez, a csoport tempójához, igényeihez is igazodhat.

Ettől az osztályfoktól kezdve a diákok egyre hosszabb ismeretterjesztő szövegeket, könnyített olvasmányokat, később ifjúsági irodalmi szövegeket, és közéleti témájú újságcikkeket, interjúkat olvasnak, találkoznak a populáris kultúra szövegeivel, feldolgozhatnak dalszövegeket is. Folyamatosan bővítik szókincsüket, nyelvtani tudásukat, közben egyre többet, egyre önállóbban szólalnak meg az adott nyelven. Kezdetben rövidebb, később hosszabb fogalmazások írásával gyakorolják az írásbeli kifejezést. A rendszeres csoport- és pármunka, az egyéni megnyilvánulások egyre nagyobb szerepet kapnak. Ezek során személyes témákat, szituációkat is felodolgoznak. Olvasnak és beszélnek a tanult idegen nyelvet anyanyelvként használó országok, népek kultúrájáról, irodalmáról, történelméről, földrajzáról, művészeti életéről, szokásairól. Ily módon találkoznak interkulturális, országismereti témákkal és célnyelvi vonatkozásaikkal. Változatosan és folyamatosan gyakorolják az olvasott és hallott szövegek értését, az egyéni beszédmegnyilvánulást, az íráskészséget, így a diákok egyre közelebb kerülnek a középszintű nyelvtudáshoz. A tizenkettedik osztály végén a tanulók egy része elérheti a B1 szintet legalább az egyik nyelvből, számukra a tizenharmadik osztály célja lehet a B2 szint vagy a másik nyelvből a B1 szint elérése. Aki tizenkettedik osztályban nem teszi le a középszintű érettségit az első idegen nyelvből, annak a tizenharmadik osztályban biztosítjuk a célirányos felkészülést.

A diákok középiskolai tanulmányaik során legalább egy alkalommal önálló vagy csoportos projektmunkában vesznek részt, melyet kiselőadással zárnak. A projekt témája érdeklődési körüknek, nyelvtudásuknak megfelelően a nyelvtanár ajánlásával, segítségével választható.

Ebben az időszakban nagyon jó, ha az osztály kapcsolatot vesz fel más országbeli Waldorf-iskolák azonos korú diákjaival (levelezés, diákcserék, osztálykirándulások, közös projektek). Az élő nyelvvel való találkozás minden formája rendkívül fontos ebben az életkorban.

9. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Ezt az osztályfokot éber intellektus jellemzi, a diákok igénylik a tudatosabb tanulást. Az eddig tanult nyelvtani ismeretek egy magasabb, tudatosabb szintre helyezése az egyik cél. Az ismétléseknek továbbra is nagy szerepe van a megszerzett tudás folyamatos bővítése mellett.

Az olvasandó szövegek között szerepelhetnek újságcikkek, tudósítások közeli, őket is foglalkoztató, aktuális témákról, eseményekről. Ezekről a diákok véleményt formálnak. Foglalkozhatunk rövidebb irodalmi szövegekkel, jelenetekkel, melyekben – akárcsak a társalgásban és a nyelvi játékokban – összekapcsolódik a feldolgozott nyelvtan használata a gyakorolni kívánt szókinccsel.

A társalgás az órák egyre fontosabb eleme. Sokszor aktuális témákról beszélgetünk idegen nyelven, de visszatérő témaként újra előkerülnek a személyes interakciókhoz, élményekhez, a szórakozáshoz kapcsolódó, a közvetlen környezeti és természeti, valamint az osztálytermi témák, szituációk.

Órakeret: 104 óra

Előzetes tudás

Az előző nyolc évben tanultak ismerete (szókincs, nyelvtan).

Tantárgyi fejlesztési célok

Az írásbeli és szóbeli kifejezőkészség bátorítása, nyelvtani és szókincsbeli ismeretek ismétlése, bővítése kerül előtérbe.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A kommunikációs készségek fejlesztése mind írásban, mind szóban nagy hangsúlyt kap. Az olvasmányok önálló feldolgozása, az alapvető beszédhelyzetekben való jártasság, az íráskészség fejlesztése kiemelten fontossá válnak.

Kapcsolódási pontok

Kereszttantervi témák és szituációk, melyekhez kapcsolódhatnak egyes nyelvórák: Néhány olvasott szöveg témája továbbra is kapcsolódhat egyes epochákhoz, pl. földrajz, történelem, irodalom.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Szókincs bővítése a feldolgozott témákhoz kapcsolódóan.

Nyelvtan:

- mellékmondati szórend (wenn, als)
- gyakori vonzatos igék
- további elöljárószók
- vonatkozó névmás alany és tárgyesete
- zu + Infinitives szerkezetek
- melléknévragozás: gyenge ragozás

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- tudnak mind szóban, mind írásban rövid összefoglalókat adni a feldolgozott szövegrészekből, témákból
- képesek hosszabb szöveget (akár könnyített olvasmányt) önállóan feldolgozni
- ismerik és alkalmazzák az egyszerűbb levélformát, képesek rövid levelek, fogalmazások megírására
- hétköznapi tanult szituációkban könnyen megszólalnak
- szókincsük, nyelvtani tudásuk, beszédkészségük közelíti, és várhatóan a 10. osztály végére eléri az A2 szintet

10. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A nyelvi csoport szintjének, tudásának megfelelően tovább tágítjuk nyelvtani ismereteiket, bővítjük szókincsüket. Írásban és szóban egyaránt a kommunikációs feladatok kerülnek előtérbe. Egyre több az írásbeli és szóbeli szövegértést gyakoroltató feladat. Az önálló, a páros és a csoportmunka továbbra is váltják egymást. A tizedik évfolyamon a magyartanárral együttműködve el lehet merülni nyelvészeti témákban. A társalgásban megjelennek a viták, közösen tanulmányozott irodalmi mű alapján egyéni gondolatok jelenhetnek meg. Szerepet kaphatnak újra a versek, színpadi művek, jelenetek, drámarészletek. Legkésőbb ezen az osztályfokon megjelenik az önálló vagy közös projektmunka, melyet kiselőadással zárnak.

Órakeret: 104 óra

Előzetes tudás

Az előző kilenc év tananyaga.

Tantárgyi fejlesztési célok

A diákok nyelvi ismeretei tovább bővülnek: szókincsük, nyelvtantudásuk, beszédkészségük, szövegértésük és íráskészségük erősödik. Közben szövegeken keresztül tovább ismerkednek a tanult nyelv hazájának kultúrájával, az ott élők szokásaival, nyelvészeti alapkérdésekkel.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Az önállóság kap nagy hangsúlyt: a témákról önálló vélemények megfogalmazása, egyre hosszabb önálló fogalmazások írása, nyelvtani szabályok önálló alkalmazása kerül előtérbe.

Kapcsolódási pontok

Kereszttantervi témák és szituációk, melyekhez kapcsolódhatnak egyes nyelvórák: Bizonyos epochák témájához megfelelő időzítéssel lehet kapcsolódni az életkori sajátosságok figyelembevételével, vitaindító kérdésekkel, interjúkkal, egyéb szövegfeldolgozásokkal, pl. történelem, irodalom, vagy akár természettudományok területén.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Szókincs bővítése a feldolgozott témákhoz kapcsolódóan.

Nyelvtan:

- feltételes mód jelen idő
- szenvedő szerkezet (jelen idő és Imperfekt)
- melléknévragozás (vegyes és gyenge ragozás)
- um... zu...
- függő kérdés
- további vonzatos igék

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- társalgási szintje, szóbeli kifejezőkészsége tovább fejlődik, a 10. osztály végére a többség várhatóan eléri az A2 szintű nyelvtudást
- tudatosabb, magasabb szintű megértéssel és figyelemmel fordulnak a nyelvtani kérdések felé
- képesek rövidebb irodalmi szövegek vagy újságcikkek önálló feldolgozására

11. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Folytatódik a nyelvtani jelenségek tanulmányozása és gyakorlása; tudatosabb, magasabb szintre emelése, árnyalása.

A felsős osztályokban igen hangsúlyos az önálló tanulás, az önálló munka: ebben a folyamatban a tanár segít megtalálni a diákoknak az egyéni utakat és eszközöket a kitűzött célok elérése érdekében. Újra sor kerülhet egyéni projektmunkákra, kiselőadásokra is. Ismét hangsúlyt kap az ismeretszerzés és tudásmegosztás.

Felfedezzük a diákokkal a nyelv szépségét, esztétikai véleményalkotási képességüket gyakorolhatják klasszikus és modern szövegek feldolgozásával. Az irodalmi és a tényközlő szövegek olvasása részben az órán, részben otthon történik.

Órakeret: 104 óra

Előzetes tudás

Az előző 10 év tananyaga.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az egyes nyelvtani formák, kifejezések tudatos gyakorlása szóban és írásban egyaránt előtérbe kerül. A diákok egyre többet beszélnek egyre több témáról idegen nyelven. Hosszabb szövegek, írások önálló feldolgozása sem jelent gondot számukra.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Minden diák egyre céltudatosabban tanul. Az írásbeli és szóbeli rendszeres számonkérések segítséget nyújtanak ebben. Képesek egy-egy témáról önállóan kifejteni véleményüket, a társalgásban egyre választékosabban vesznek részt. Írásban a hosszabb levelek, fogalmazások írása erősíti kifejezőkészségüket. Figyelmet fordítunk a nyelvi kifejezőeszközökre, a stilisztikára.

Kapcsolódási pontok

Kereszttantervi témák és szituációk, melyekhez kapcsolódhatnak egyes nyelvórák: Bizonyos epochák témájához megfelelő időzítéssel lehet kapcsolódni. az életkori sajátosságok figyelembevételével, vitaindító kérdésekkel, interjúkkal, egyéb szövegfeldolgozásokkal, pl. történelem, irodalom, vagy akár a természettudományok területén.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Szókincs bővítése a feldolgozott témákhoz kapcsolódóan.

Nyelvtan:

- feltételes mód múlt idő
- előidejűség
- műveltetés
- Perfekt segédigével
- kötőszavak: damit, als, als ob
- vonatkozó névmás részes és birtokos esetben
- erős melléknévragozás
- szenvedő szerkezet az összes igeidőben, segédigével is

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- képesek hosszabb szövegek, olvasmányok önálló feldolgozása után azokról véleményt alkotni
- ismerik és alkalmazzák a különböző levélformákat, képesek hosszabb levelek, fogalmazások megírására
- képesek bármilyen hétköznapi társalgási témához hozzászólni, állást foglalni, esetleg vitatkozni

12. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A beszédgyakorlatok témái az érettségi témaköröket készítik elő, az írásbeli feladatok a levélírás, a fogalmazás területén mélyítik, pontosítják a diákok tudását. A 12. osztály második felében összefoglaljuk és lezárjuk az eddig tanultakat, optimális esetben B1 szintű nyelvtudásra tehetnek szert az ügyesebb, motiváltabb diákok. A középszintű érettségin elvárt szint megközelítése a cél minden nyelvi készségben: az olvasott szövegértés, nyelvhelyesség, hallott szövegértés, szövegalkotás és beszédkészség területén.

Órakeret: 108 óra

Előzetes tudás

Az előző évek tananyaga (szókincs, nyelvtan, készségek).

Tantárgyi fejlesztési célok

A B1 szinthez közeli nyelvtudás megszerzése a cél.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A középszintű érettségi elvárásaihoz hasonló írásbeli és szóbeli feladatok önálló megoldása.

Kapcsolódási pontok

Művészettörténet.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Az eddig tanult nyelvtani szabályok mélyebb ismerete, a szókincs középszintű érettséginek megfelelő ismétlése, bővítése. Valamint:

- gyenge főnevek
- melléknévi igenevek
- melléknévből képzett főnevek
- ohne dass, ohne zu, anstatt dass, anstatt zu

A fejlesztés várt eredményei

A diákok egy része már ennek az évnek a végén képes előrehozott középszintű érettségit tenni német nyelvből.

FRANCIA

1. osztály

Tematikai egység / fejlesztési cél

Az alsó tagozaton az idegen nyelvek tanításánál kezdetben az anyanyelv elsajátításának mintáját tűzi maga elé a Waldorf-pedagógia. A nyelv természetével folytatott munka azt eredményezi, hogy a gyermek teljes lényével belemerül a nyelvbe, ezért a nyelvórák elsősorban az adott idegen nyelven folynak. A gyerek utánzó- és befogadó-készségével odaadja magát a tanár szándékának, érzéseivel – és nem intellektuálisan – kapcsolódik a tanári tevékenységhez. Ezek az érzések, melyek a beszédszándék megragadására, felfogására irányulnak, inkább érzékelő, megismerő jellegűek. A gyermek a jelentést szituatív tapasztalás útján ragadja meg, ami lehetővé teszi a sokoldalú alkalmazást.

A tanár idegen nyelven köszön, búcsúzik, idegen nyelvű utasításokat ad. Rendszerint egy kis verssel, fohásszal kezdődik az óra és egy másik fohásszal fejeződik be. Mondókákat, dalokat és játékokat játszanak újra és újra, az óra kisebb részében foglalkoznak az új anyaggal.

A mozgással, gesztusokkal kísért dalok, mondókák, játékok segítik a ritmus, dallam-, és hangzásvilág érzéki tapasztalását, a helyes kiejtés formálását, valamint a tanultak hosszú távú memóriába való bevéződését.

A Waldorf-iskola korai nyelvtanítása (1-3. osztály) módszertan és tematika szempontjából egységet alkot, a feldolgozott témakörök és a szókincs spirálisan bővülve épülnek egymásra. A szavakat dalokban, versekben, történeteken keresztül élő szövegkörnyezetben tanulják a gyerekek, de néhány tematikus csoportot érintve is találkoznak már az alapszókincskészlettel. Az első három iskolaévben tehát a gyermek utánzás útján tanul idegen nyelven beszélni, az írásbeliség még nem, vagy csak a harmadik év végén jelenik meg.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Nincs szükség előzetes tudásra.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az első osztályban a nyelvtanulás elsődleges célja ismerkedés az idegen nyelvvel, annak kiejtésével, ritmusával, dallamával, valamint az egyszerű utasítások megértése, reagálás rájuk.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Az első osztályos gyermekek a szóban tanult mondókákat, dalokat, rövid meséket együtt mondják, éneklik az osztállyal. Egyéni megszólalások lehetségesek, megtanulnak köszönni, bemutatkozni, de a közös, csoportos versmondás, éneklés, játék kerül előtérbe. Használhatnak füzetet: a hallott-tanult mesékhez, történetekhez, játékokhoz, dalokhoz kapcsolódóan képeket rajzolhatnak segítve a memorizálást.

Kapcsolódási pontok

Elsősorban a főoktatáshoz kapcsolhatóak egyes történetbeli témák, valamint a számoláshoz az idegen nyelvű számok tanulásával.

Kulcsfogalmak / fogalmak

A gyermek közvetlen környezetéből erednek: köszönések, testrészek, a tanterem tárgyai, színek, gyümölcsök, állatok, családtagok, szokások és utasítások az osztályban, számok 1-20-ig. A tanult versek, dalok tematikája is nagyrészt ezekhez a témakörökhöz kapcsolható, így ezek szókincse is beépül a memóriájukba.

Egyszerű kérdések: pl. Qu'est-ce que c'est? Comment tu t'appelles?

A fejlesztés várt eredményei

A gyermekek tudnak

- reagálni köszönésre, egyszerű utasításokat megértenek, végrehajtanak
- Az óra vezetéséhez kapcsolódó kifejezéseket értelmezni tudják
- a tanult szavakat megértik
- segítséggel tudnak követni egy egyszerű mesét
- az osztállyal együtt tudnak emlékezetből elmondani verseket, mondókákat, dalokat
- a francia nyelv intonációja, hangzókészlete nem idegen számukra

2. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Az első osztályban szerzett nyitottságot az idegen nyelv iránt tovább erősítjük. A második osztályban folytatódnak az első osztályban megkezdett tevékenységek, az órák továbbra is a szóbeli munkára épülnek. A gyermekekben erősebb az igény az egyéni megszólalásra, ebben bátorítjuk őket. A tanításban még mindig dominál a ritmikus elem mind az óra felépítésében, mind a tevékenységek jellegében. Tapsolós mondókák és pergőbb ritmusú versek is előtérbe kerülnek, ezeket nagy, lendületes mozdulatokkal kísérik. A gyerekek hosszabb meséket mondanak és játszanak el a tanár segítségével (pl. láncmesék, verses mesék).

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Az első osztályban való ismerkedés a nyelvvel.

Tantárgyi fejlesztési célok

A diákok egyre otthonosabban érzik magukat az órán a nyelvi környezetben. Az órai történések fő célja az idegen nyelv iránti érdeklődés, a kíváncsiság fenntartása. Közben hangsúlyt kap a szókincs bővítése, a beszédértés erősítése, a közös megszólalásokban való bátor részvétel és egy-egy egyéni megszólalás.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Az alapvető idegen nyelvű utasítások megértése, reagálás rájuk. A tanulók képesek egyszerű, de már hosszabb történeteket, meséket megérteni, kórusban mondani, eljátszani.

Kapcsolódási pontok

Továbbra is elsősorban a főoktatáshoz kapcsolhatók egyes témák. A számok ismétlése, bővítése a számolás epochával egy időben történhet.

Kulcsfogalmak / fogalmak

A szókincs bővítése elsősorban a természethez kapcsolható, gyümölcsök, zöldségek, állatok

- a hét napjai, hónapok, évszakok
- ruhadarabok
- egyszerű melléknevek (színek, petit, grand, rond...)
- egyszerű helyhatározók
- számok 1-60-ig
- c'est un/c'est une, ce n'est pas un/c'est n'est pas une...használata

A fejlesztés várt eredményei

A gyerekek:

- könnyedén megértik az órán elhangzó francia nyelvű utasításokat és képesek reagálni rájuk
- az ismert történeteket, meséket megértik, képesek felidézni őket, együtt mondják
- egyszerű találós kérdéseket megértenek
- a nyelvi játékokban szívesen, örömmel vesznek részt
- egyszerű begyakorolt kérdéseket megértenek, azokra válaszolni képesek

3. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A harmadik évfolyamon még mindig a célnyelven, az anyanyelv kizárásával dolgozunk együtt a gyerekekkel. Továbbra is alapvetően szóban folyik a tanítás. A tanárnak tudatosan kell arra törekednie, hogy olyan verseket tanítson, gyakoroljon ebben az évben, amelyekkel szeretné bevezetni az francia írást. Nagyban segíti a későbbi tanulmányokat, ha nyelvtani szerkezetek is előkerülnek ezekben a versekben. Ebben az életkorban a gyerekeknek már sokkal nagyobb érzékük van a nyelvhez, az árnyalatokhoz, mind a kiejtés, mind a jelentés terén. Hosszabb, változatosabb szövegekkel is boldogulnak. Párbeszédek, nyelvtörők, versek jelennek meg az órákon.

Füzetükbe a tanulók lerajzolhatják a hallott, olvasott történeteket, dalokat. Az év vége felé leírhatják az ABC-t, esetleg néhány szót, vagy egyszerű mondatokat.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Az első két évben tanultak, azaz ismerkedés a nyelvvel versek, dalok, játékok és rövidebb-hosszabb történetek formájában.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az idegen nyelven hallott történeteken keresztül a gyerekek bepillantást nyernek egy másik kultúrába. Elfogadják az idegen nyelv sajátosságait, egyre pontosabbak a helyes kiejtés, intonáció terén. A szókincs bővítése, az egyéni szereplések bátorítása fontos szerepet kap.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Képesek egyszerű mondatokat alkotni. Megértik a történeteket, válaszolnak a begyakorolt kérdésekre. Önállóan is meg mernek szólalni.

Kapcsolódási pontok

Egyes epochákhoz, például számtan, mesterségek, földművelés, házépítés.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Az előző években tanultak megszilárdítása, bővítése. (állatok, növények, tárgyak, napok, hónapok, évszakok, színek, ruhadarabok, család)

- mesterségek, foglalkozások
- gyakori cselekvések
- ház, lakás szókincse
- helyhatározók
- néhány kérdőszó (qui, qu’est-ce que c’est, combien, comment)
- időjárással kapcsolatos kifejezések
- alapvető ételek
- ABC
- számok 0-100-ig

A fejlesztés várt eredményei

A gyermek:

- megért egyszerű, önmagára vonatkozó kérdéseket, és képes azokra válaszolni (Comment tu t’appelles? Ou habites-tu?...)
- több verset és dalt fejből tud és egyedül is képes elmondani
- az órákon használt francia nyelvű utasításokat könnyedén megérti
- képes követni egy egyszerű, mozdulatokkal kísért történetet
- a tanult szavakat hallás után felismeri és képes megnevezni hétköznapi tárgyakat

– nyelvtani fogalmak még nem kerülnek bevezetésre, de képesek használni néhány személyes névmást és igeformát (je, tu, il, elle) észreveszik a különbséget „le„és „la”között

4. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési célok

A 10. életévben a gyermekek az 'Én'-tudatosság egy új szintjére lépnek. Individualizálniuk kell mindazt, amit együtt tanultak meg. Az egyéni odafigyelés rendkívül fontos ebben a korban, mert az írás elsajátítása és a gyakori egyéni feladatok előtérbe emelik az esetleges nehézségeket, amelyek eddig ezen a téren nem voltak szembetűnőek. Néhány gyermek külön segítséget igényelhet.

Az első három év alatt kívülről megtanult szövegeket használva kezdenek a diákok franciául írni. Mind az írás, mind az olvasás sok gyakorlást igényel, ez segíti elő a szókép és a kiejtés összekapcsolását. Mielőtt nyomtatott szövegekkel ismerkednének meg, először azt olvassák, amit saját maguk írtak. A tollbamondások is elkezdődnek jól ismert szövegek alapján. Fontos figyelni a tollbamondás lépéseire. A látó-halló tollbamondást követi a hallás utáni írás. A házi feladatok bevezetésénél fontos a következetesség. Rövid szövegek, mondatok memorizálása, írásgyakorlás, rendszeres otthoni olvasás segítheti a későbbi sikeres nyelvtanulást.

Ahol csak lehetséges, a szavakat mondatokban, szövegösszefüggésekben tanulják meg. Elkezdődik az egyszerűbb nyelvtani szabályok tudatosítása és gyakorlása. Még mindig a ritmikus szövegek állnak előtérben, de történeteket is dolgozhatnak fel. A gyakorlás egyik leghatékonyabb módja ebben az életkorban a dramatizálás, a szerepjáték. A szóbeli munkát nyelvtörők, versek, mondókák, dalok, valamint kérdés-feleletek követik. Az elhangzott történetek tartalmát kérdések és válaszok segítségével idegen nyelven összefoglaljuk, esetleg elmesélhetjük anyanyelven is, ezzel támogatva a nehézségekkel küzdő gyerekeket.

A csoportos szereplés háttérbe kerül az egyéni megszólalással szemben. Az írás-olvasás tanulás mellett a szituációs játékok, rövid darabok, találós kérdések, az éneklés, egyszerű párbeszédek és szójátékok az órák fontos részét képezik.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Az első három év tananyaga: versek, dalok, mesék ismerete, szókincs, egyszerű mondatok.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az olvasás-írás elsajátítása, gyakorlása a cél ebben az évben. A memoriterekkel való munka folytatódik, az egyéni szerepléseket bátorítja a tanár. Folytatódik a helyes kiejtéssel, intonációval kapcsolatos gyakorlás. A szókincs tovább bővül. Az anyanyelv és az idegen nyelv szerkezete, felépítése közötti különbség kezd tudatosulni .

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Megértik az elhangzott történeteket, válaszolni tudnak a feltett kérdésekre. Gyakorolják az ismert szövegeken keresztül az írást, olvasást. Képesek egyszerű nyelvtani szabályokat felfedezni és használni. Vállalják az önálló szereplést.

Kapcsolódási pontok

Anyanyelv, állattan, földrajz – környezetismeret.l

Kulcsfogalmak / fogalmak

- ABC ismerete, a franciára jellemző fonetikus elemek gyakorlása
- Egyes szám, többes szám
- C'est-ce sont, il y a
- határozott és határozatlan névelő
- egyszerű mondatok szórendje
- személyes névmások használata
- „er" végű igék és az être ragozása szóban
- melléknév egyeztetés kezdetei

A fejlesztés várt eredményei

A gyermekek:

- helyesen betűzik a nevüket és néhány gyakori szót
- pontosan olvasnak begyakorolt szavakat és mondatokat, írásban felismerik azokat
- önállóan alkotnak egyszerű mondatokat
- otthonosan mozognak az egyszerű, begyakorolt kommunikációs helyzetekben, pl. bemutatkozás
- eldöntendő kérdésekre tudnak válaszolni
- alapvető szókinccsel rendelkeznek a feldolgozott témakörökben
- képesek egyszerű nyelvtani szabályok felismerésére és alkalmazására

Bevezetés 5-8. osztály

Kisiskolás korban a nyelvelsajátítás, a nyelvtanulás még főként személyekhez, szituációkhoz kötött, és csak a kilenc-tizenharmadik évben kezdődik el egy önállóbb, tudatosabb tanulás.

A szóbeli munka a középtagozaton is a tanítás középpontjában marad. Bevezetjük a különféle szociális, csoportos munkaformákat. A kórusbeszédet egyre inkább felváltja a gyermekek egyéni megnyilatkozása. A beszédgyakorlatok során a diákok megtanulnak egyszerűen társalogni az iskolai és otthoni életről, önmagukról, családjukról, az időjárásról, az időről, az évszakokról, napszakokról, az olvasott szövegek tartalmáról. A tevékenységek között szerepel versek és beszédgyakorlatok együttes és egyéni előadása, közös éneklés, nyelvtani kérdések megtárgyalása, gyakorlása, az adott nyelv hazájának történelmi, kulturális, földrajzi jellegzetességeivel való ismerkedés. Sor kerülhet egy-egy rövid színdarab vagy jelenet előadására is.

Az epochafüzetek mintájára vagy a tanár saját elképzelése szerint saját kis tankönyvet szerkeszthetnek a gyermekek, amibe a tanult verseket, dalokat, mondókákat és gyakorlatokat feljegyezhetik, nyelvtani szabályokat, ragozási táblázatokat írhatnak. Megjelennek az olvasmányok, a szövegeket

már alaposabban feldolgozzák. A folyamat, ahogy a diákok a nyelvtani szabályokat már ismert, feldolgozott szövegekből levezetik, illetve a lehető legegyszerűbben önmaguk megfogalmazzák, nagyban segíti az emlékezést, a felidézést. Gyakorlófüzetükben gyakorolhatják az írásbeli munkát akár az órán, akár házi feladatként.

A gyermek a tizenkettedik életév táján már képes ok-okozati összefüggéseket meglátni, az előzőleg tanultakra összefoglalóan rátekinteni. A hetedik-nyolcadik osztályban felébrednek az intellektuális, gondolkodási erők, lehetővé téve a nyelvtani szabályok gondolati úton történő megértését és tudatosabb alkalmazását is.

A nyolcadik osztály végére egy átlagos képességű, az órákon figyelemmel részt vevő diák képes az ismert és feldolgozott témakörökben az alapszintű kommunikációra, azaz:

- képes egyszerű nyelvezetű, hosszabb, írott szöveg megértésére, önálló feldolgozására (kérdések megválaszolására, kulcsinformációk megtalálására)
- képes rövidebb, egyszerű, összefüggő fogalmazás megalkotására
- képes alapfokú szinten történetek lényegének megértésére
- képes alapszintű kommunikációra életszerű helyzetekben az ismert témakörökben (pl. bemutatkozás, vásárlás, időpont-egyeztetés, telefonbeszélgetés)
- képes alapszinten beszélgetni egy-egy ismert témáról

5. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Ebben a korban (11. életév) erősödik és a környezettől függetlenedik a gyermekek memóriája, így sokat képesek tanulni. Ekkor már használhatnak nyomtatott olvasókönyvet, melyet az órán közösen dolgoznak föl. Ez az a kor, amikor a nyelv szépségét képesek felismerni, ami nagyon fontos ahhoz, hogy a gyerekek élvezzék a nyelvet és a nyelvtanulást. A szóbeli munka nyelvtörőket, párbeszédeket, és verseket, életkoruknak megfelelő éneket tartalmaz, amelyek jó része memoriter. A valódi értékén túl a versmondás a tiszta kiejtés és mondatdallam begyakorlásának kiváló eszköze, és erősíti az idióma jellegű szókincset is.

A negyedik osztályban tanult egyszerű szerkezetekre építve erősödik a nyelvtan iránti érzékük. Nagy gondot kell fordítani arra, hogy a gyerekek megértsék és alaposan elsajátítsák a szóban forgó nyelvtani szerkezeteket. Az alapvető szabályokat deduktív módon maguk fedezik föl és fogalmazzák meg.

A szavakat ekkor már tudatosan tanulják és gyakorolják szövegösszefüggéseikben az olvasmányok feldolgozása során. Az egyre bővülő, változatos szókinccsel a gyerekeket arra ösztönözzük, hogy képzeletüket használva alkalmazzák a szavakat. Színes és jellegzetes leírásokat hallanak és olvasnak, ösztönözzük az olvasás szeretetét.

Ötödik osztálytól javasoljuk a csoportmunkát, a rendszeres pármunkát, nagyobb létszámú osztályok esetén a csoportbontást. Ebben az életkorban könnyen, jól motiválhatók a gyerekek, és a megtanulandó tananyagot eredményesebben tudják gyakorolni és alkalmazni kisebb létszámú csoportokban.

Órakeret: 72 óra,

Előzetes tudás

A negyedik osztályban tanult szókincs, nyelvtani szerkezetek.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az olvasás-írás gyakorlásán, megerősítésén, a szókincs bővítésén van a legnagyobb hangsúly ebben az évben. Továbbra is fontos a memoriterekkel való munka, az egyéni szereplések bátorítása meghatározó a jövőbeni nyelvtanuláshoz való pozitív hozzáállás elősegítéséért. Folytatódik a helyes kiejtéssel, intonációval kapcsolatos gyakorlás. Az idegen nyelv nyelvtani szerkezeteivel ismerkednek a diákok, erősödik a komparatív nyelvtani vizsgálódás, tovább tudatosodik a különbség az anyanyelv és az idegen nyelv szerkezete, felépítése között.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Kis segítséggel megértik az olvasott történeteket, válaszolni tudnak az olvasmányra vonatkozóan feltett kérdésekre. A csoportos szereplés helyett egyre inkább az egyéni megszólalás a jellemző. Képesek nyelvtani szabályokat felfedezni és használni.

Kapcsolódási pontok

Egyes epochákhoz köthetőek egyes olvasmányok, versek, dalok. A nyelvtan epochához jól kapcsolhatóak egyes tanult nyelvtani elemek, szerkezetek.

Kulcsfogalmak / fogalmak

- a tanult olvasmányok, párbeszédek szókincse
- határozott és határozatlan névelők egyes és többes száma
- alany és állítmány egyeztetése
- szófajok megkülönböztetése
- birtokviszony kifejezése „de”-vel, adjectifs possessifs
- „er” végű igék ragozása, être, avoir, aller, faire, prendre
- melléknév egyeztetés nemben és számban
- melléknév fokozás
- kijelentő mondat szórendje
- felszólítás
- tagadás (ne...pas)
- kérdő mondatok est-ce que-vel, néhány kérdőszó (Quand, Combien, OÙ, Qui, Que)
- óra, dátum kifejezése

A fejlesztés várt eredményei

A tanulók:

- emlékezetből önállóan is el tudnak mondani verseket, párbeszédeket
- a tanult nyelvtani formákat felismerik

– egyszerű, rövid szövegeket megértenek
– az ismert szavakat, mondatokat tollbamondás után le tudják írni
– önállóan tudnak a tanult szavakkal és nyelvtani szerkezetekkel mondatokat alkotni
– kiegészítendő kérdésekre tudnak válaszolni
– a tanult szókincset fel tudják idézni

6. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A hatodik osztályban a prepubertás-kor jellegzetes vonásaival találkozhatunk. A rend és rendszer, az áttekinthető tervezés nagyon fontos ebben az életkorban. Hatodik osztálytól a földrajz, a kulturális sajátosságok, legendák, balladák, történelmi és mitikus személyiségek alkotják a fő témaköröket. A diákok idegen nyelven is érdeklődve fogadják ezeket a témákat. Egyre több idiómát, kifejezést és mindennapi társalgási szókincset építünk be a szóbeli munkába. Továbbra is folytatódik az olvasás-, és íráskészség fejlesztése. Ebben az évben ezeket a készségeket meg kell erősíteni. Elkezdődik a kreatív fogalmazások írása, először közösen, majd önállóan is. A diákok rendszeresen kapnak írásbeli és szóbeli házi feladatokat.

A nyelvtani szabályok és szerkezetek 6-8. osztályban gyakran átfedik egymást, és bármilyen praktikus sorrendben vehetők. Az eddig tanult nyelvtan és szókincs alapján a diákokat egyre inkább bátoríthatjuk arra, hogy szabadabban fejezzék ki magukat.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Az ötödik osztályban tanult szókincs, nyelvtan.

Tantárgyi fejlesztési célok

A szókincs további bővítése, az írás-, olvasáskészség megerősítése, újabb nyelvtani fogalmak és formák megismerése, az önálló szótárhasználat elősegítése jellemzi ezt az évet. A diákokat egyre inkább arra ösztönözzük, hogy bátran fejezzék ki magukat idegen nyelven, szólaljanak meg egyedül.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A diákok egyre többet tudnak magukról, környezetükről elmondani, egyre több mindenre tudnak válaszolni. A tanulók a koruknak megfelelő idegen nyelvű szövegkörnyezetben el tudnak igazodni, egyszerű önálló mondatokat tudnak alkotni. Képesek önállóan olvasni egyszerűbb szövegeket, nem riadnak meg ismeretlen szavaktól. Ismert szövegre, ismert szövegkörnyezetben kérdéseket tudnak alkalmazni. A rendszeres házi feladatok (szótanulás, írásbeli feladatok, olvasásgyakorlás) az önálló tanulás terén is fejlesztik a diákokat.

Kapcsolódási pontok

Elsősorban a földrajz epochához és a történelem epochához kapcsolhatóak könnyen egyes szövegek, történetek, legendák. A nyelvtan epocha és az idegen nyelv nyelvtanának tanulása közötti egyezések és különbségek erősítik a tanulók grammatikai kompetenciáit.

Kulcsfogalmak / fogalmak

- Szókincsbővítés az olvasmányokra alapozva
- „ir” és „re” végű igék, gyakoribb rendhagyó igék (pouvoir, vouloir, devoir, savoir)
- Visszaható igék
- Tagadás (ne...rien, ne...personne)
- Egyszerű, összetett mondatok
- Fordított szórend
- Néhány vonzatos ige
- Az „à” és a „de” alakjai
- Futur proche

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- szabadabban beszélnek önmagukról, családjukról, környezetükről
- felismerik a tanult nyelvtani szabályokat és példákat találnak rájuk egy adott szövegben
- bizonyos helyzetekben meg tudják értetni magukat pl. útbaigazítás, vásárlás
- röviden tudnak beszélni Magyarországról, esetleg néhány más országról
- ismernek francia vonatkozású kulturális értékeket
- használják a kibővült szókincset: iskola, tantárgyak, órarend, napirend, utazás, közlekedési eszközök, étkezés, vásárlás, tájékozódás

7. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A hetedik osztályban alkalmazott módszer szorosan követi a hatodik osztályban leírtakat. Több a tanulnivaló, rendszeresek a tudáspróbák, szódolgozatok. A helyesírás fejlődését továbbra is segítik a diktálások. Gyakoribb a csoportos, a páros és az önálló munka. Az ügyesebb gyerekek már mernek saját tudásukra támaszkodva az adott idegen nyelven gondolkodva szöveget alkotni (és nem fejben fordítani). Segíteni kell őket abban, hogy el tudják fogadni, hogy gondolataikat még nem mindig tudják idegen nyelven megfogalmazni, és abban is, hogy törekedjenek a meglévő nyelvi eszközeik alkalmazására.

Az olvasáskészségüket, a szövegértést tovább fejlesztjük. Az irodalmi szövegek mellett továbbra is hangsúlyt kapnak a kulturális, földrajzi, történelmi és a mindennapos társalgási témák. Füzetüket a

nyelvtani szabályokkal – a tanár segítségével – következetesen, szépen vezetik. Rövid írásos munkák készülhetnek, önálló fogalmazások: naplóírás, egy tárgy, város, táj leírása, elfogadható pontossággal. Szituációs helyzetekkel továbbra is bővítjük a beszédértés és beszédkészség fejlesztését. Egyre több ismerettel rendelkeznek az idegen nyelv hazájáról.

Órakeret: 108 óra

Előzetes tudás

Az előző hat osztályban tanult szókincs, nyelvtan.

Tantárgyi fejlesztési célok

A szókincs további bővítése, újabb nyelvtani fogalmak és formák megismerése jellemzi ezt az évet. Az értő, önálló olvasás fejlesztése fontos feltétele a továbblépésnek. A diákok egyre bátrabban szólalnak meg, fejezik ki magukat idegen nyelven, megbízhatóan tudják használni a szótárat. A diákokat különböző módszerekkel, kreatív írásokkal hozzásegítjük az önálló gondolatok megfogalmazásához, a megszólalásoknál az egyéni ötleteik alkalmazásához, hogy egyre bátrabban és jobban merjenek elrugaszkodni a betanult szövegektől, sémáktól. Megtanulnak szövegeket értelmezni fordítás nélkül, szöveggel kapcsolatos kérdésekre önállóan válaszolni.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Önállóan tudnak korosztályuknak megfelelő szövegeket szóban elmondani, olvasni, írásban megfogalmazni. A motivált tanulók mind az írott, mind az olvasott szövegek értésében egyre határozottabbak. Szókincsük, nyelvtani tudásuk tovább szélesedik. A rendszeres tanulás már megszokássá válik.

Kapcsolódási pontok

A legkönnyebben továbbra is a nyelvtan, a történelem és a földrajz epochához lehet kapcsolódni a témákkal, történetekkel, olvasmányokkal.

Kulcsfogalmak / fogalmak

- személyes névmások tárgyas és részes esete (me, te, le, la, les, lui, leur, stb.)
- múlt idő: passé composé, imparfait
- további rendhagyó igék
- anyagnévelő
- fordított szórend gyakorlása
- időhatározók
- határozók képzése

A fejlesztés várt eredményei:

A diákok:

- felismerik és alkalmazzák a tanult nyelvtani formákat
- jártasak a koruknak megfelelő szövegek önálló olvasásában, megértésében
- képesek világos, egyszerű mondatokban kifejezni magukat pl. meghívás, segítség kérése
- egyre aktívabban és kreatívabban használják a gyakorolt szókincset

8. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A nyolcadik osztályban is fontosak a mindennapos társalgási témák mellett a kulturális, földrajzi, történelmi érdekességek és életrajzok. Az órákon rendszeresek a párban, csoportban folytatott beszélgetések idegen nyelven. Az íráskészség fejlesztését rövid levelek, egyszerű leírások, egy-egy történet összefoglalása biztosítja.

A nyolcadik osztályra a diákok tisztában vannak a nyelvtani alapokkal, áttekintik és bővítik a már korábban megtanult nyelvtani formákat, szabályokat.

Órakeret: 108 óra

Előzetes tudás

Az előző hét osztályban tanult szókincs, nyelvtan.

Tantárgyi fejlesztési célok

A nyolcadik osztályban az eddig tanult nyelvtani szerkezetek ismétlése, áttekintése időszerű. Újra gyakorolják az igeidőket, hogy biztosan el tudjanak igazodni a nyelvtani szerkezetek között. Beszédben, írásban és szövegértésben egyaránt kreatívak, önállóak. Alapszinten jól kommunikálnak.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Rövidebb-hosszabb szövegek olvasása, önálló feldolgozása már nem jelent gondot. Életszerű párbeszédeket hallgatnak meg és gyakorolnak. A tanult szerkezeteket bátran variálják írásban és szóban egyaránt.

Kapcsolódási pontok

A földrajz és a nyelvtan epochához kapcsolódva lehet könnyen témát, szöveget találni.

Kulcsfogalmak / fogalmak

- további névmások (y, en)
- vonatkozói mellékmondatok qui-vel és que-vel
- múlt idő gyakorlása, a passé composé és az imparfait használata

– Participe passé egyeztetése
– Futur simple
– Passif
– a névmások sorrendje a felszólító módban
– visszaható igék felszólító alakjai

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

– elsajátítják a nyelvtan és a helyesírás alapjait
– képesek önállóan egyszerű szövegeket feldolgozni
– képesek önállóan rövid szöveget alkotni
– képesek önállóan bemutatkozni, kérdésekre válaszolni
– nyelvtudásuk A1 szintnek megfelelő

Bevezetés 9-12. osztály

A kilencedik osztálytól kezdve a nyelvtanár fokozatosan segíti a diákot a számára legmegfelelőbb tanulási módszerek megtalálásában. Továbbra is lényeges, hogy a nyelvtanár a tananyag összeállításánál figyeljen az életkori sajátosságokra. Ettől az osztályfoktól már támogató lehet az életkornak megfelelő, szakszerűen felépített tankönyv rendszeres használata. A tanár maga dönti el, hogy csoportjának, osztályának, tudásuknak megfelelően melyik tankönyvcsaládot részesíti előnyben. A kizárólagosan tankönyvre épített tanítás azonban kerülendő.

A kilencedik osztály középpontjában elsősorban a nyelvtani ismeretek rendszerezése, elmélyítése, a szókincs bővítése, a kommunikációs készségek fejlesztése áll. A nyelvtani témák, szerkezetek tanításának sorrendje a felső tagozatban felcserélhető, egyes tankönyvekhez, a csoport tempójához, igényeihez is igazodhat.

Ettől az osztályfoktól kezdve a diákok egyre hosszabb szövegeket, könnyített olvasmányokat, később irodalmi szövegeket, újságcikkeket, interjúkat olvasnak, feldolgozhatnak dalszövegeket. Folyamatosan bővítik szókincsüket, nyelvtani tudásukat, közben egyre többet, egyre önállóbban szólalnak meg az adott nyelven. Kezdetben rövidebb, később hosszabb fogalmazások írásával gyakorolják az írásbeli kifejezést. A rendszeres csoport- és pármunka, az egyéni megnyilvánulások egyre nagyobb szerepet kapnak. Olvasnak és beszélnek a tanult idegen nyelvet anyanyelvként használó országok, népek kultúrájáról, irodalmáról, történelméről, földrajzáról, művészeti életéről, szokásairól. Változatosan és folyamatosan gyakorolják az olvasott és hallott szövegek értését, az egyéni beszédmegnyilvánulást, az íráskészséget, így a diákok egyre közelebb kerülnek a középszintű nyelvtudáshoz. A tizenkettedik osztály végén a tanulók egy része elérheti a B1 szintet legalább az egyik nyelvből, számukra a tizenharmadik osztály célja lehet a B2 szint vagy a másik nyelvből a B1 szint elérése.

Ebben az időszakban nagyon jó, ha az osztály kapcsolatot vesz fel más országbeli Waldorf-iskolák azonos korú diákjaival (levelezés, diákcserék, osztálykirándulások, közös projektek). Az élő nyelvvel való találkozás minden formája rendkívül fontos ebben az életkorban.

9. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Ezt az osztályfokot éber intellektus jellemzi, a diákok igénylik a tudatosabb tanulást. Az eddig tanult nyelvtani ismeretek egy magasabb, tudatosabb szintre helyezése az egyik cél. Az ismétléseknek továbbra is nagy szerepe van a megszerzett tudás folyamatos bővítése mellett.

Az olvasandó szövegek között szerepelhetnek újságcikkek, tudósítások közeli, őket is foglalkoztató eseményekről. Ezekről a diákok véleményt formálnak. Foglalkozhatunk rövidebb irodalmi szövegekkel, jelenetekkel, melyekben – akárcsak a társalgásban és a nyelvi játékokban – összekapcsolódik a feldolgozott nyelvtan használata a gyakorolni kívánt szókinccsel.

A társalgás az órák egyre fontosabb eleme. Sokszor aktuális témákról beszélgetünk idegen nyelven.

Órakeret: 104 óra

Előzetes tudás

Az előző nyolc évben tanultak ismerete (szókincs, nyelvtan).

Tantárgyi fejlesztési célok

Az írásbeli és szóbeli kifejezőkészség bátorítása, nyelvtani és szókincsbeli ismeretek ismétlése, bővítése kerül előtérbe.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A kommunikációs készségek fejlesztése mind írásban, mind szóban nagy hangsúlyt kap. Az olvasmányok önálló feldolgozása, az alapvető beszédhelyzetekben való jártasság, az íráskészség fejlesztése kiemelten fontossá válnak.

Kapcsolódási pontok

Egyes olvasott szövegek témája továbbra is kapcsolódhat egyes epochákhoz.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Az előző nyolc évben tanult szókincs és nyelvtan rendszerezése, tudatosítása

- conditonnel
- mellékmondatok, kötőszavak
- vonatkozó névmások (dont,lequel, laquelle stb.
- múlt és jövő idők gyakorlása

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- tudnak mind szóban, mind írásban rövid összefoglalókat adni a feldolgozott szövegrészekből, témákból
- képesek hosszabb szöveget (könnyített olvasmányt) önállóan feldolgozni

– ismerik és alkalmazzák az egyszerűbb levélformát, képesek rövid levelek, fogalmazások megírására
– hétköznapi szituációkban könnyen megszólalnak
– szókincsük, nyelvtani tudásuk, beszédkészségük közelíti, és várhatóan a 10. osztály végére eléri az A2 szintet

10. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A nyelvi csoport szintjének, tudásának megfelelően tovább tágítjuk nyelvtani ismereteiket, bővítjük szókincsüket. Írásban és szóban egyaránt a kommunikációs feladatok kerülnek előtérbe. Egyre több az írásbeli és szóbeli szövegértést gyakoroltató feladat. Az önálló, a páros és a csoportmunka továbbra is váltják egymást. A tizedik évfolyamon a magyartanárral együttműködve el lehet merülni nyelvészeti témákban. A társalgásban megjelennek a viták, közösen tanulmányozott irodalmi mű alapján egyéni gondolatok jelenhetnek meg. Szerepet kaphatnak újra a versek, színpadi művek, jelenetek, drámarészletek.

Órakeret: 104 óra

Előzetes tudás

Az előző kilenc év tananyaga.

Tantárgyi fejlesztési célok

A diákok nyelvi ismeretei tovább bővülnek: szókincsük, nyelvtantudásuk, beszédkészségük, szövegértésük és íráskészségük erősödik. Közben szövegeken keresztül tovább ismerkednek a tanult nyelv hazájának kultúrájával, az ott élők szokásaival, nyelvészeti alapkérdésekkel.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Az önállóság kap nagy hangsúlyt: a témákról önálló vélemények megfogalmazása, egyre hosszabb önálló fogalmazások írása, nyelvtani szabályok önálló alkalmazása kerül előtérbe.

Kapcsolódási pontok

Az egyes epochák témájához megfelelő időzítéssel lehet kapcsolódni az életkori sajátosságok figyelembevételével, vitaindító kérdésekkel, interjúkkal, egyéb szövegfeldolgozásokkal.

Kulcsfogalmak / fogalmak

– si-vel kezdődő feltételes mondatok
– subjonctif
– igeidő egyeztetések(plus que parfait, stb.)
– gérondif

– műveltető szerkezet
– személytelen szerkezetek tudatosítása

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

– társalgási szintje, szóbeli kifejezőkészsége tovább fejlődik, a 10. osztály végére a többség várhatóan eléri az A2 szintű nyelvtudást
– tudatosabb, magasabb szintű megértéssel és figyelemmel fordulnak a nyelvtani kérdések felé
– képesek irodalmi szövegek vagy újságcikkek önálló feldolgozására

11. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Folytatódik a nyelvtani jelenségek tanulmányozása és gyakorlása; tudatosabb, magasabb szintre emelése, árnyalása.

A felsős osztályokban igen hangsúlyos az önálló tanulás, az önálló munka: ebben a folyamatban a tanár segít megtalálni a diákoknak az egyéni utakat és eszközöket a kitűzött célok elérése érdekében. Sor kerülhet egyéni projektmunkákra, kiselőadásokra is.

Újra előtérbe kerül a nyelv szépsége. A diákok esztétikai véleményalkotási képességét gyakorolhatják klasszikus és modern szövegek feldolgozásával. Az irodalmi szövegek olvasása részben az órán, részben otthon történik.

Órakeret: 104 óra

Előzetes tudás

Az előző 10 év tananyaga.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az egyes nyelvtani formák, kifejezések tudatos gyakorlása szóban és írásban egyaránt előtérbe kerül. A diákok egyre többet beszélnek egyre több témáról idegen nyelven. Hosszabb szövegek, írások önálló feldolgozása sem jelent gondot számukra.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Minden diák egyre céltudatosabban tanul. Az írásbeli és szóbeli rendszeres számonkérések segítséget nyújtanak ebben. Képesek egy-egy témáról önállóan kifejteni véleményüket, a társalgásban egyre választékosabban vesznek részt. Írásban a hosszabb levelek, fogalmazások írása erősíti kifejezőkészségüket. Figyelmet fordítunk a nyelvi kifejezőeszközökre, a stilisztikára.

Kapcsolódási pontok

Az egyes epochák témájához megfelelő időzítéssel lehet kapcsolódni. az életkori sajátosságok figyelembevételével, vitaindító kérdésekkel, interjúkkal, egyéb szövegfeldolgozásokkal. Művészettörténet.

Kulcsfogalmak / fogalmak

- Passé simple
- függő beszéd
- kiemelő szerkezetek

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- képesek hosszabb szövegek, olvasmányok önálló feldolgozása után azokról véleményt alkotni
- ismerik és alkalmazzák a különböző levélformákat, képesek hosszabb levelek, fogalmazások megírására
- képesek bármilyen társalgási témához hozzászólni, állást foglalni, esetleg vitatkozni, magabiztosan dolgoznak pármunkában
- tarthatnak órákat, órarészleteket, kiselőadásokat meghatározott témákban

12. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A beszédgyakorlatok témái az érettségi témaköröket készítik elő, az írásbeli feladatok a levélírás, a fogalmazás területén mélyítik, pontosítják a diákok tudását. A 12. osztály második felében összefoglaljuk és lezárjuk az eddig tanultakat, optimális esetben B1 szintű nyelvtudásra tehetnek szert az ügyesebb, motiváltabb diákok.

Órakeret: 108 óra

Előzetes tudás

Az előző évek tananyaga (szókincs, nyelvtan, készségek).

Tantárgyi fejlesztési célok

A B1 szinthez közeli nyelvtudás megszerzése a cél.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A középszintű érettségi elvárásaihoz hasonló írásbeli és szóbeli feladatok önálló megoldása.

Kapcsolódási pontok

Művészettörténet

Kulcsfogalmak / fogalmak

Az eddig tanult nyelvtani szabályok mélyebb ismerete, a szókincs középszintű érettséginek megfelelő ismétlése, bővítése.

A fejlesztés várt eredményei

A diákok egy része már ennek az évnek a végén képes előrehozott középszintű érettségit tenni francia nyelvből.

SPANYOL

1. osztály

Tematikai egység / fejlesztési cél

Az alsó tagozaton az idegen nyelvek tanításánál kezdetben az anyanyelv elsajátításának mintáját tűzi maga elé a Waldorf-pedagógia. A nyelv természetével folytatott munka azt eredményezi, hogy a gyermek teljes lényével belemerül a nyelvbe, ezért a nyelvórák elsősorban az adott idegen nyelven folynak. A gyerek utánzó- és befogadó-készségével odaadja magát a tanár szándékának, érzéseivel – és nem intellektuálisan – kapcsolódik a tanári tevékenységhez. Ezek az érzések, melyek a beszédszándék megragadására, felfogására irányulnak, inkább érzékelő, megismerő jellegűek. A gyermek a jelentést szituatív tapasztalás útján ragadja meg, ami lehetővé teszi a sokoldalú alkalmazást.

A tanár idegen nyelven köszön, búcsúzik, idegen nyelvű utasításokat ad. Rendszerint egy kis verssel, fohásszal kezdődik az óra és egy másik fohásszal fejeződik be. Mondókákat, dalokat és játékokat játszanak újra és újra, az óra kisebb részében foglalkoznak az új anyaggal.

A mozgással, gesztusokkal kísért dalok, mondókák, játékok segítik a ritmus, dallam-, és hangzásvilág érzéki tapasztalását, a helyes kiejtés formálását, valamint a tanultak hosszú távú memóriába való bevéződését.

A Waldorf-iskola korai nyelvtanítása (1-3. osztály) módszertan és tematika szempontjából egységet alkot, a feldolgozott témakörök és a szókincs spirálisan bővülve épülnek egymásra. A szavakat dalokban, versekben, történeteken keresztül élő szövegkörnyezetben tanulják a gyerekek, de néhány tematikus csoportot érintve is találkoznak már az alapszókincskészlettel. Az első három iskolaévben tehát a gyermek utánzás útján tanul idegen nyelven beszélni, az írásbeliség még nem, vagy csak a harmadik év végén jelenik meg.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Nincs szükség előzetes tudásra.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az első osztályban a nyelvtanulás elsődleges célja ismerkedés az idegen nyelvvel, annak kiejtésével, ritmusával, dallamával, valamint az egyszerű utasítások megértése, reagálás rájuk.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Az első osztályos gyermekek a szóban tanult mondókákat, dalokat, rövid meséket együtt mondják, éneklik az osztállyal. Egyéni megszólalások lehetségesek, megtanulnak köszönni, bemutatkozni, de a közös, csoportos versmondás, éneklés, játék kerül előtérbe. Használhatnak füzetet: a hallott-tanult mesékhez, történetekhez, játékokhoz, dalokhoz kapcsolódóan képeket rajzolhatnak segítve a memorizálást.

Kapcsolódási pontok

Elsősorban a főoktatáshoz kapcsolhatóak egyes történetbeli témák, valamint a számoláshoz az idegen nyelvű számok tanulásával.

Kulcsfogalmak / fogalmak

A gyermek közvetlen környezetéből erednek: köszönések, számok 1-20, osztályterem tárgyai, színek, család, főbb irányok, testrészek , egyszerű cselekvések, szokások és utasítások az osztályban. A versek, dalok, mondókák, játékok szavai, kifejezései is beépülnek memóriájukba.

A fejlesztés várt eredményei

A gyermekek:

- tudnak reagálni egyszerű utasításokra
- segítséggel követni tudnak egy egyszerű mesét
- az osztállyal együtt kívülről tudnak mondani verseket, mondókákat, énekelni dalokat
- nem idegenkednek a spanyol nyelv kiejtésbeli sajátosságaitól

2. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Az első osztályban szerzett nyitottságot az idegen nyelv iránt tovább erősítjük. A második osztályban folytatódnak az első osztályban megkezdett tevékenységek, az órák továbbra is a szóbeli munkára épülnek. A gyermekekben erősebb az igény az egyéni megszólalásra, ebben bátorítjuk őket. A tanításban még mindig dominál a ritmikus elem mind az óra felépítésében, mind a tevékenységek jellegében. Tapsolós mondókák és pergőbb ritmusú versek is előtérbe kerülnek, ezeket nagy, lendületes mozdulatokkal kísérik. A gyerekek hosszabb meséket mondanak és játszanak el a tanár segítségével (pl. láncmesék, verses mesék).

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Az első osztályban való ismerkedés a nyelvvel.

Tantárgyi fejlesztési célok

A diákok egyre otthonosabban érzik magukat az órán a nyelvi környezetben. Az órai történések fő célja az idegen nyelv iránti érdeklődés, a kíváncsiság fenntartása. Közben hangsúlyt kap a szókincs bővítése, a beszédértés erősítése, a közös megszólalásokban való bátor részvétel és egy-egy egyéni megszólalás.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Az alapvető idegen nyelvű utasítások megértése, reagálás rájuk. A tanulók képesek egyszerű, de már hosszabb történeteket, meséket megérteni, kórusban mondani, eljátszani.

Kapcsolódási pontok

Továbbra is elsősorban a főoktatáshoz kapcsolhatók egyes témák. A számok ismétlése, bővítése a számolás epochával egy időben történhet.

Kulcsfogalmak / fogalmak

A szókincs elsősorban a természethez (állatok, növények, időjárás, stb.) kötődik, valamint a hét napjai, a számok 1-100, bemutatkozás, egyszerű kifejezések, köszönés és arra reagálás alkotják a szókincsbővítés alapjait.

A fejlesztés várt eredményei

A gyermekek:

- az ismert történeteket, verseket, meséket fejből tudják, értik, együtt mondják
- a nyelvi játékokban szívesen, örömmel, aktívan vesznek részt
- az órákon használt spanyol nyelvű utasításokat könnyedén megértik
- egyszerű, begyakorolt kérdésekre tudnak reagálni, válaszolni

3. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A harmadik évfolyamon még mindig a célnyelven, az anyanyelv kizárásával dolgozunk együtt a gyerekekkel. Továbbra is alapvetően szóban folyik a tanítás. A tanárnak tudatosan kell arra törekednie, hogy olyan verseket tanítson, gyakoroljon ebben az évben, amelyekkel szeretné bevezetni az spanyol írást. Nagyban segíti a későbbi tanulmányokat, ha nyelvtani szerkezetek is előkerülnek ezekben a versekben. Ebben az életkorban a gyerekeknek már sokkal nagyobb érzékük van a nyelvhez, az árnyalatokhoz, mind a kiejtés, mind a jelentés terén. Hosszabb, változatosabb szövegekkel is boldogulnak. Párbeszédek, nyelvtörők, versek jelennek meg az órákon.

Füzetükbe a tanulók lerajzolhatják a hallott, olvasott történeteket, dalokat. Az év vége felé leírhatják az ABC-t, esetleg néhány szót, vagy egyszerű mondatokat.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Az első két évben tanultak, azaz ismerkedés a nyelvvel versek, dalok, játékok és rövidebb-hosszabb történetek formájában.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az idegen nyelven hallott történeteken keresztül a gyerekek bepillantást nyernek egy másik kultúrába. Elfogadják az idegen nyelv sajátosságait, egyre pontosabbak a helyes kiejtés, intonáció terén. A szókincs bővítése, az egyéni szereplések bátorítása fontos szerepet kap.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Képesek egyszerű mondatokat alkotni. Megértik a történeteket, válaszolnak a begyakorolt kérdésekre. Önállóan is meg mernek szólalni.

Kapcsolódási pontok

Egyes epochákhoz, például számtan, mesterségek, földművelés, házépítés.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Szókincs: ABC, tőszámok (1-100), gyümölcsök, évszakok, hónapok, napszakok, további állatok, ruhák, tárgyak, mesterségek, foglalkozások, napi cselekvések szókincse. Nyelvtani fogalmak még nem kerülnek bevezetésre.

A fejlesztés várt eredményei

A gyermek

- válaszolni tud önmagára vonatkozó egyszerű kérdésekre
- az órákon használt spanyol nyelvű utasításokat könnyedén megérti
- követni tud egy egyszerű történetet, amelyet egyszerű mozdulatokkal kísérve mesélünk el
- kívülről tud már egyedül is dalokat, verseket, mondókákat
- ismeri az ABC-t (szóban, „versszerűen”)

4. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési célok

A 10. életévben a gyermekek az 'Én'-tudatosság egy új szintjére lépnek. Individualizálniuk kell mindazt, amit együtt tanultak meg. Az egyéni odafigyelés rendkívül fontos ebben a korban, mert az írás elsajátítása és a gyakori egyéni feladatok előtérbe emelik az esetleges nehézségeket, amelyek eddig ezen a téren nem voltak szembetűnőek. Néhány gyermek külön segítséget igényelhet.

Az első három év alatt kívülről megtanult szövegeket használva kezdenek a diákok spanyolul írni. Mind az írás, mind az olvasás sok gyakorlást igényel, ez segíti elő a szókép és a kiejtés összekapcsolását. Mielőtt nyomtatott szövegekkel ismerkednének meg, először azt olvassák, amit saját maguk írtak. A tollbamondások is elkezdődnek jól ismert szövegek alapján. Fontos figyelni a tollbamondás lépéseire. A látó-halló tollbamondást követi a hallás utáni írás. A házi feladatok bevezetésénél fontos a következetesség. Rövid szövegek, mondatok memorizálása, írásgyakorlás, rendszeres otthoni olvasás segítheti a későbbi sikeres nyelvtanulást.

Ahol csak lehetséges, a szavakat mondatokban, szövegösszefüggésekben tanulják meg. Elkezdődik az egyszerűbb nyelvtani szabályok tudatosítása és gyakorlása. Még mindig a ritmikus szövegek állnak előtérben, de történeteket is dolgozhatnak fel. A gyakorlás egyik leghatékonyabb módja ebben az életkorban a dramatizálás, a szerepjáték. A szóbeli munkát nyelvtörők, versek, mondókák, dalok, valamint kérdés-feleletek követik. Az elhangzott történetek tartalmát kérdések és válaszok segítségével idegen nyelven összefoglaljuk, esetleg elmesélhetjük anyanyelven is, ezzel támogatva a nehézségekkel küzdő gyerekeket.

A csoportos szereplés háttérbe kerül az egyéni megszólalással szemben. Az írás-olvasás tanulás mellett a szituációs játékok, rövid darabok, találós kérdések, az éneklés, egyszerű párbeszédek és szójátékok az órák fontos részét képezik.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Az első három év tananyaga: versek, dalok, mesék ismerete, szókincs, egyszerű mondatok.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az olvasás-írás elsajátítása, gyakorlása a cél ebben az évben. A memoriterekkel való munka folytatódik, az egyéni szerepléseket bátorítja a tanár. Folytatódik a helyes kiejtéssel, intonációval kapcsolatos gyakorlás. A szókincs tovább bővül. Az anyanyelv és az idegen nyelv szerkezete, felépítése közötti különbség kezd tudatosulni .

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Megértik az elhangzott történeteket, válaszolni tudnak a feltett kérdésekre. Gyakorolják az ismert szövegeken keresztül az írást, olvasást. Képesek egyszerű nyelvtani szabályokat felfedezni és használni. Vállalják az önálló szereplést.

Kapcsolódási pontok

Anyanyelv, állattan, földrajz-környezetismeret.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Rövid párbeszédek, rövid történetek, hozzájuk kapcsolódó szókincs.

Nyelvtan:

- egyes szám – többes szám
- főnevek neme
- egyszerű kijelentő, kérdő, tagadó mondatok
- egyszerű kérdőszavak használata

A fejlesztés várt eredményei

A gyermekek:

- helyesen betűzik a nevüket és néhány gyakori szót
- pontosan olvasnak begyakorolt szavakat és mondatokat, írásban felismerik azokat

– önállóan alkotnak egyszerű mondatokat
– otthonosan mozognak az egyszerű, begyakorolt kommunikációs helyzetekben, pl. bemutatkozás
– eldöntendő kérdésekre tudnak válaszolni
– alapvető szókinccsel rendelkeznek a feldolgozott témakörökben
– képesek egyszerű nyelvtani szabályok felismerésére és alkalmazására.

Bevezetés 5-8. osztály

Kisiskolás korban a nyelvelsajátítás, a nyelvtanulás még főként személyekhez, szituációkhoz kötött, és csak a kilenc-tizenharmadik évben kezdődik el egy önállóbb, tudatosabb tanulás.

A szóbeli munka a középtagozaton is a tanítás középpontjában marad. Bevezetjük a különféle szociális, csoportos munkaformákat. A kórusbeszédet egyre inkább felváltja a gyermekek egyéni megnyilatkozása. A beszédgyakorlatok során a diákok megtanulnak egyszerűen társalogni az iskolai és otthoni életről, önmagukról, családjukról, az időjárásról, az időről, az évszakokról, napszakokról, az olvasott szövegek tartalmáról. A tevékenységek között szerepel versek és beszédgyakorlatok együttes és egyéni előadása, közös éneklés, nyelvtani kérdések megtárgyalása, gyakorlása, az adott nyelv hazájának történelmi, kulturális, földrajzi jellegzetességeivel való ismerkedés. Sor kerülhet egy-egy rövid színdarab vagy jelenet előadására is.

Az epochafüzetek mintájára vagy a tanár saját elképzelése szerint saját kis tankönyvet szerkeszthetnek a gyermekek, amibe a tanult verseket, dalokat, mondókákat és gyakorlatokat feljegyezhetik, nyelvtani szabályokat, ragozási táblázatokat írhatnak. Megjelennek az olvasmányok, a szövegeket már alaposabban feldolgozzák. A folyamat, ahogy a diákok a nyelvtani szabályokat már ismert, feldolgozott szövegekből levezetik, illetve a lehető legegyszerűbben önmaguk megfogalmazzák, nagyban segíti az emlékezést, a felidézést. Gyakorlófüzetükben gyakorolhatják az írásbeli munkát akár az órán, akár házi feladatként.

A gyermek a tizenkettedik életév táján már képes ok-okozati összefüggéseket meglátni, az előzőleg tanultakra összefoglalóan rátekinteni. A hetedik-nyolcadik osztályban felébrednek az intellektuális, gondolkodási erők, lehetővé téve a nyelvtani szabályok gondolati úton történő megértését és tudatosabb alkalmazását is.

A nyolcadik osztály végére egy átlagos képességű, az órákon figyelemmel részt vevő diák képes az ismert és feldolgozott témakörökben az alapszintű kommunikációra, azaz:

– képes egyszerű nyelvezetű, hosszabb, írott szöveg megértésére, önálló feldolgozására (kérdések megválaszolására, kulcsinformációk megtalálására)
– képes rövidebb, egyszerű, összefüggő fogalmazás megalkotására
– képes alapfokú szinten történetek lényegének megértésére
– képes alapszintű kommunikációra életszerű helyzetekben az ismert témakörökben (pl. bemutatkozás, vásárlás, időpont-egyeztetés, telefonbeszélgetés)
– képes alapszinten beszélgetni egy-egy ismert témáról

5. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Ebben a korban (11. életév) erősödik és a környezettől függetlenedik a gyermekek memóriája, így sokat képesek tanulni. Ekkor már használhatnak nyomtatott olvasókönyvet, melyet az órán közösen dolgoznak föl. Ez az a kor, amikor a nyelv szépségét képesek felismerni, ami nagyon fontos ahhoz, hogy a gyerekek élvezzék a nyelvet és a nyelvtanulást. A szóbeli munka nyelvtörőket, párbeszédeket, és verseket, életkoruknak megfelelő éneket tartalmaz, amelyek jó része memoriter. A valódi értékén túl a versmondás a tiszta kiejtés és mondatdallam begyakorlásának kiváló eszköze, és erősíti az idióma jellegű szókincset is.

A negyedik osztályban tanult egyszerű szerkezetekre építve erősödik a nyelvtan iránti érzékük. Nagy gondot kell fordítani arra, hogy a gyerekek megértsék és alaposan elsajátítsák a szóban forgó nyelvtani szerkezeteket. Az alapvető szabályokat deduktív módon maguk fedezik föl és fogalmazzák meg.

A szavakat ekkor már tudatosan tanulják és gyakorolják szövegösszefüggéseikben az olvasmányok feldolgozása során. Az egyre bővülő, változatos szókinccsel a gyerekeket arra ösztönözzük, hogy képzeletüket használva alkalmazzák a szavakat. Színes és jellegzetes leírásokat hallanak és olvasnak, ösztönözzük az olvasás szeretetét.

Ötödik osztálytól javasoljuk a csoportmunkát, a rendszeres pármunkát, nagyobb létszámú osztályok esetén a csoportbontást. Ebben az életkorban könnyen, jól motiválhatók a gyerekek, és a megtanulandó tananyagot eredményesebben tudják gyakorolni és alkalmazni kisebb létszámú csoportokban.

Órakeret: 72 óra,

Előzetes tudás

A negyedik osztályban tanult szókincs, nyelvtani szerkezetek.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az olvasás-írás gyakorlásán, megerősítésén, a szókincs bővítésén van a legnagyobb hangsúly ebben az évben. Továbbra is fontos a memoriterekkel való munka, az egyéni szereplések bátorítása meghatározó a jövőbeni nyelvtanuláshoz való pozitív hozzáállás elősegítéséért. Folytatódik a helyes kiejtéssel, intonációval kapcsolatos gyakorlás. Az idegen nyelv nyelvtani szerkezeteivel ismerkednek a diákok, erősödik a komparatív nyelvtani vizsgálódás, tovább tudatosodik a különbség az anyanyelv és az idegen nyelv szerkezete, felépítése között.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Kis segítséggel megértik az olvasott történeteket, válaszolni tudnak az olvasmányra vonatkozóan feltett kérdésekre. A csoportos szereplés helyett egyre inkább az egyéni megszólalás a jellemző. Képesek nyelvtani szabályokat felfedezni és használni.

Kapcsolódási pontok

Egyes epochákhoz köthetőek egyes olvasmányok, versek, dalok. A nyelvtan epochához jól kapcsolhatóak egyes tanult nyelvtani elemek, szerkezetek.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Az olvasott történetekhez, a tanult párbeszédekhez kapcsolódó szókincs.

Nyelvtan:

- szófajok (főnevek, melléknevek, igék)
- kérdőszavak
- személyes névmások alanyesete
- birtoklás kifejezése
- melléknév egyeztetése
- elöljárószók (en, con, a, de)
- szabályos igék ragozása jelen időben
- rendhagyó igék ragozása jelen időben (ser, tener)
- névelők alakjai

A fejlesztés várt eredményei

A tanulók:

- kívülről önállóan is el tudnak mondani verseket, párbeszédeket
- a tanult nyelvtani formákat felismerik
- egyszerű, rövid szövegeket meg tudnak érteni
- az ismert szavakat tollbamondás után le tudják írni
- önállóan tudnak a tanult szavakkal és egyszerű nyelvtani szerkezetekkel mondatokat alkotni
- kiegészítendő kérdésekre tudnak válaszolni
- a tanult szókincset fel tudják idézni

6. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A hatodik osztályban a prepubertás-kor jellegzetes vonásaival találkozhatunk. A rend és rendszer, az áttekinthető tervezés nagyon fontos ebben az életkorban. Hatodik osztálytól a földrajz, a kulturális sajátosságok, legendák, balladák, történelmi és mitikus személyiségek alkotják a fő témaköröket. A diákok idegen nyelven is érdeklődve fogadják ezeket a témákat. Egyre több idiómát, kifejezést és mindennapi társalgási szókincset építünk be a szóbeli munkába. Továbbra is folytatódik az olvasás-, és íráskészség fejlesztése. Ebben az évben ezeket a készségeket meg kell erősíteni. Elkezdődik a kreatív fogalmazások írása, először közösen, majd önállóan is. A diákok rendszeresen kapnak írásbeli és szóbeli házi feladatokat.

A nyelvtani szabályok és szerkezetek 6-8. osztályban gyakran átfedik egymást, és bármilyen praktikus sorrendben vehetők. Az eddig tanult nyelvtan és szókincs alapján a diákokat egyre inkább bátoríthatjuk arra, hogy szabadabban fejezzék ki magukat.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Az ötödik osztályban tanult szókincs, nyelvtan.

Tantárgyi fejlesztési célok

A szókincs további bővítése, az írás-, olvasáskészség megerősítése, újabb nyelvtani fogalmak és formák megismerése, az önálló szótárhasználat elősegítése jellemzi ezt az évet. A diákokat egyre inkább arra ösztönözzük, hogy bátran fejezzék ki magukat idegen nyelven, szólaljanak meg egyedül, .

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A diákok egyre többet tudnak magukról, környezetükről elmondani, egyre több mindenre tudnak válaszolni. A tanulók a koruknak megfelelő idegen nyelvű szövegkörnyezetben el tudnak igazodni, egyszerű önálló mondatokat tudnak alkotni. Képesek önállóan olvasni egyszerűbb szövegeket, nem riadnak meg ismeretlen szavaktól. Ismert szövegre, ismert szövegkörnyezetben kérdéseket tudnak alkalmazni. A rendszeres házi feladatok (szótanulás, írásbeli feladatok, olvasásgyakorlás) az önálló tanulás terén is fejlesztik a diákokat.

Kapcsolódási pontok

Elsősorban a földrajz epochához és a történelem epochához kapcsolhatóak könnyen egyes szövegek, történetek, legendák. A nyelvtan epocha és az idegen nyelv nyelvtanának tanulása közötti egyezések és különbségek erősítik a tanulók grammatikai kompetenciáit.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Az olvasmányok, párbeszédek fontosabb szavai.

Nyelvtan:

- tőhangváltós igék ragozása jelen időben
- további rendhagyó igék ragozása jelen időben
- visszaható igék
- melléknévfokozás
- egyszerű összetett mondatok (y, o, pero, porque)
- további elöljárószavak
- létigék
- hely- és időhatározók
- óra, idő kifejezése, dátum

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- szabadabban beszélnek önmagukról, családjukról
- felismerik a tanult nyelvtani szabályokat és példákat találnak rájuk egy adott szövegben
- bizonyos helyzetekben meg tudják értetni magukat pl. útbaigazítás, vásárlás
- használják a kibővült szókincset
- ismernek spanyol vonatkozású kulturális értékeket
- diktálásra le tudják írni, amit hallanak

7. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A hetedik osztályban alkalmazott módszer szorosan követi a hatodik osztályban leírtakat. Több a tanulnivaló, rendszeresek a tudáspróbák, szódolgozatok. A helyesírás fejlődését továbbra is segítik a diktálások. Gyakoribb a csoportos, a páros és az önálló munka. Az ügyesebb gyerekek már mernek saját tudásukra támaszkodva az adott idegen nyelven gondolkodva szöveget alkotni (és nem fejben fordítani). Segíteni kell őket abban, hogy el tudják fogadni, hogy gondolataikat még nem mindig tudják idegen nyelven megfogalmazni, és abban is, hogy törekedjenek a meglévő nyelvi eszközeik alkalmazására.

Az olvasáskészségüket, a szövegértést tovább fejlesztjük. Az irodalmi szövegek mellett továbbra is hangsúlyt kapnak a kulturális, földrajzi, történelmi és a mindennapos társalgási témák. Füzetüket a nyelvtani szabályokkal – a tanár segítségével – következetesen, szépen vezetik. Rövid írásos munkák készülhetnek, önálló fogalmazások: naplóírás, egy tárgy, város, táj leírása, elfogadható pontossággal. Szituációs helyzetekkel továbbra is bővítjük a beszédértés és beszédkészség fejlesztését. Egyre több ismerettel rendelkeznek az idegen nyelv hazájáról.

Órakeret: 108 óra

Előzetes tudás

Az előző hat osztályban tanult szókincs, nyelvtan.

Tantárgyi fejlesztési célok

A szókincs további bővítése, újabb nyelvtani fogalmak és formák megismerése jellemzi ezt az évet. Az értő, önálló olvasás fejlesztése fontos feltétele a továbblépésnek. A diákok egyre bátrabban szólalnak meg, fejezik ki magukat idegen nyelven, megbízhatóan tudják használni a szótárat. A diákokat különböző módszerekkel, kreatív írásokkal hozzásegítjük az önálló gondolatok megfogalmazásához, a megszólalásoknál az egyéni ötleteik alkalmazásához, hogy egyre bátrabban és jobban merjenek elrugaszkodni a betanult szövegektől, sémáktól. Megtanulnak szövegeket értelmezni fordítás nélkül, szöveggel kapcsolatos kérdésekre önállóan válaszolni.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Önállóan tudnak korosztályuknak megfelelő szövegeket szóban elmondani, olvasni, írásban megfogalmazni. A motivált tanulók mind az írott, mind az olvasott szövegek értésében egyre határozottabbak. Szókincsük, nyelvtani tudásuk tovább szélesedik. A rendszeres tanulás már megszokássá válik.

Kapcsolódási pontok

A legkönnyebben továbbra is a nyelvtan, a történelem és a földrajz epochához lehet kapcsolódni a témákkal, történetekkel, olvasmányokkal.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Az olvasott, tanult szövegek, párbeszédek fontos szavai.

Nyelvtan:

- mutató névmások
- felszólító mód
- estar+gerundio
- gustar típusú igék
- személyes névmások részes esete
- további elöljárószók
- elbeszélő múlt

A fejlesztés várt eredményei:

A diákok:

- felismerik és alkalmazzák a tanult nyelvtani formákat
- jártasak a koruknak megfelelő szövegek önálló olvasásában, megértésében
- képesek világos, egyszerű mondatokban kifejezni magukat pl. meghívás, segítség kérése
- egyre aktívabban és kreatívabban használják a gyakorolt szókincset

8. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A nyolcadik osztályban is fontosak a mindennapos társalgási témák mellett a kulturális, földrajzi, történelmi érdekességek és életrajzok. Az órákon rendszeresek a párban, csoportban folytatott beszélgetések idegen nyelven. Az íráskészség fejlesztését rövid levelek, egyszerű leírások, egy-egy történet összefoglalása biztosítja.

A nyolcadik osztályra a diákok tisztában vannak a nyelvtani alapokkal, áttekintik és bővítik a már korábban megtanult nyelvtani formákat, szabályokat.

Órakeret: 108 óra

Előzetes tudás

Az előző hét osztályban tanult szókincs, nyelvtan.

Tantárgyi fejlesztési célok

A nyolcadik osztályban az eddig tanult nyelvtani szerkezetek ismétlése, áttekintése időszerű. Újra gyakorolják az igeidőket, hogy biztosan el tudjanak igazodni a nyelvtani szerkezetek között. Beszédben, írásban és szövegértésben egyaránt kreatívak, önállóak. Alapszinten jól kommunikálnak.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Rövidebb-hosszabb szövegek olvasása, önálló feldolgozása már nem jelent gondot. Életszerű párbeszédeket hallgatnak meg és gyakorolnak. A tanult szerkezeteket bátran variálják írásban és szóban egyaránt.

Kapcsolódási pontok

A földrajz és a nyelvtan epochához kapcsolódva lehet könnyen témát, szöveget találni.

Kulcsfogalmak / fogalmak

A szövegek, olvasmányok, párbeszédek szókincse.

Nyelvtan:

- személyes névmások tárgyesete
- közelmúlt
- folyamatos múlt
- kötőszavak
- jövő idő bevezetése

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- elsajátítják a nyelvtan és a helyesírás alapjait
- képesek önállóan egyszerű szövegeket feldolgozni
- képesek önállóan rövid szöveget alkotni
- képesek önállóan bemutatkozni, kérdésekre válaszolni
- nyelvtudásuk A1 szintnek megfelelő

Bevezetés 9-12. osztály

A kilencedik osztálytól kezdve a nyelvtanár fokozatosan segíti a diákot a számára legmegfelelőbb tanulási módszerek megtalálásában. Továbbra is lényeges, hogy a nyelvtanár a tananyag összeállításánál figyeljen az életkori sajátosságokra. Ettől az osztályfoktól már támogató lehet az életkornak megfelelő, szakszerűen felépített tankönyv rendszeres használata. A tanár maga dönti el, hogy csoportjának, osztályának, tudásuknak megfelelően melyik tankönyvcsaládot részesíti előnyben. A kizárólagosan tankönyvre épített tanítás azonban kerülendő.

A kilencedik osztály középpontjában elsősorban a nyelvtani ismeretek rendszerezése, elmélyítése, a szókincs bővítése, a kommunikációs készségek fejlesztése áll. A nyelvtani témák, szerkezetek tanításának sorrendje a felső tagozatban felcserélhető, egyes tankönyvekhez, a csoport tempójához, igényeihez is igazodhat.

Ettől az osztályfoktól kezdve a diákok egyre hosszabb szövegeket, könnyített olvasmányokat, később irodalmi szövegeket, újságcikkeket, interjúkat olvasnak, feldolgozhatnak dalszövegeket. Folyamatosan bővítik szókincsüket, nyelvtani tudásukat, közben egyre többet, egyre önállóbban szólalnak meg az adott nyelven. Kezdetben rövidebb, később hosszabb fogalmazások írásával gyakorolják az írásbeli kifejezést. A rendszeres csoport- és pármunka, az egyéni megnyilvánulások egyre nagyobb szerepet kapnak. Olvasnak és beszélnek a tanult idegen nyelvet anyanyelvként használó országok, népek kultúrájáról, irodalmáról, történelméről, földrajzáról, művészeti életéről, szokásairól. Változatosan és folyamatosan gyakorolják az olvasott és hallott szövegek értését, az egyéni beszédmegnyilvánulást, az íráskészséget, így a diákok egyre közelebb kerülnek a középszintű nyelvtudáshoz. A tizenkettedik osztály végén a tanulók egy része elérheti a B1 szintet legalább az egyik nyelvből, számukra a tizenharmadik osztály célja lehet a B2 szint vagy a másik nyelvből a B1 szint elérése.

Ebben az időszakban nagyon jó, ha az osztály kapcsolatot vesz fel más országbeli Waldorf-iskolák azonos korú diákjaival (levelezés, diákcserék, osztálykirándulások, közös projektek). Az élő nyelvvel való találkozás minden formája rendkívül fontos ebben az életkorban.

9. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Ezt az osztályfokot éber intellektus jellemzi, a diákok igénylik a tudatosabb tanulást. Az eddig tanult nyelvtani ismeretek egy magasabb, tudatosabb szintre helyezése az egyik cél. Az ismétléseknek továbbra is nagy szerepe van a megszerzett tudás folyamatos bővítése mellett.

Az olvasandó szövegek között szerepelhetnek újságcikkek, tudósítások közeli, őket is foglalkoztató eseményekről. Ezekről a diákok véleményt formálnak. Foglalkozhatunk rövidebb irodalmi szövegekkel, jelenetekkel, melyekben – akárcsak a társalgásban és a nyelvi játékokban – összekapcsolódik a feldolgozott nyelvtan használata a gyakorolni kívánt szókinccsel.

A társalgás az órák egyre fontosabb eleme. Sokszor aktuális témákról beszélgetünk idegen nyelven.

Órakeret: 104 óra

Előzetes tudás

Az előző nyolc évben tanultak ismerete (szókincs, nyelvtan).

Tantárgyi fejlesztési célok

Az írásbeli és szóbeli kifejezőkészség bátorítása, nyelvtani és szókincsbeli ismeretek ismétlése, bővítése kerül előtérbe.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A kommunikációs készségek fejlesztése mind írásban, mind szóban nagy hangsúlyt kap. Az olvasmányok önálló feldolgozása, az alapvető beszédhelyzetekben való jártasság, az íráskészség fejlesztése kiemelten fontossá válnak.

Kapcsolódási pontok

Egyes olvasott szövegek témája továbbra is kapcsolódhat egyes epochákhoz.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Szókincs bővítése a feldolgozott témákhoz kapcsolódóan.

Nyelvtan:

- tanult igeidők ismétlése, rendszerezése
- régmúlt
- feltételes mód jelen ideje
- függő beszéd
- határozatlan névmások
- hasonlítós szerkezetek

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- tudnak mind szóban, mind írásban rövid összefoglalókat adni a feldolgozott szövegrészekből, témákból
- képesek hosszabb szöveget (könnyített olvasmányt) önállóan feldolgozni
- ismerik és alkalmazzák az egyszerűbb levélformát, képesek rövid levelek, fogalmazások megírására
- hétköznapi szituációkban könnyen megszólalnak
- szókincsük, nyelvtani tudásuk, beszédkészségük közelíti, és várhatóan a 10. osztály végére eléri az A2 szintet

10. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A nyelvi csoport szintjének, tudásának megfelelően tovább tágítjuk nyelvtani ismereteiket, bővítjük szókincsüket. Írásban és szóban egyaránt a kommunikációs feladatok kerülnek előtérbe. Egyre több az írásbeli és szóbeli szövegértést gyakoroltató feladat. Az önálló, a páros és a csoportmunka továbbra is váltják egymást. A tizedik évfolyamon a magyartanárral együttműködve el lehet merülni nyelvészeti témákban. A társalgásban megjelennek a viták, közösen tanulmányozott irodalmi mű alapján egyéni gondolatok jelenhetnek meg. Szerepet kaphatnak újra a versek, színpadi művek, jelenetek, drámarészletek.

Órakeret: 104 óra

Előzetes tudás

Az előző kilenc év tananyaga.

Tantárgyi fejlesztési célok

A diákok nyelvi ismeretei tovább bővülnek: szókincsük, nyelvtantudásuk, beszédkészségük, szövegértésük és íráskészségük erősödik. Közben szövegeken keresztül tovább ismerkednek a tanult nyelv hazájának kultúrájával, az ott élők szokásaival, nyelvészeti alapkérdésekkel.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Az önállóság kap nagy hangsúlyt: a témákról önálló vélemények megfogalmazása, egyre hosszabb önálló fogalmazások írása, nyelvtani szabályok önálló alkalmazása kerül előtérbe.

Kapcsolódási pontok

Az egyes epochák témájához megfelelő időzítéssel lehet kapcsolódni az életkori sajátosságok figyelembevételével, vitaindító kérdésekkel, interjúkkal, egyéb szövegfeldolgozásokkal.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Szókincs bővítése a feldolgozott témákhoz kapcsolódóan, kommunikációs készségek fejlesztése.

Nyelvtan:

- vonatkozó névmások
- műveltető szerkezet
- befejezett jövő
- feltételes mód múlt ideje
- igeidő-egyeztetés kijelentő módban
- kötőmód

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- társalgási szintje, szóbeli kifejezőkészsége tovább fejlődik, a 10. osztály végére a többség várhatóan eléri az A2 szintű nyelvtudást
- tudatosabb, magasabb szintű megértéssel és figyelemmel fordulnak a nyelvtani kérdések felé
- képesek irodalmi szövegek vagy újságcikkek önálló feldolgozására

11. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Folytatódik a nyelvtani jelenségek tanulmányozása és gyakorlása; tudatosabb, magasabb szintre emelése, árnyalása.

A felsős osztályokban igen hangsúlyos az önálló tanulás, az önálló munka: ebben a folyamatban a tanár segít megtalálni a diákoknak az egyéni utakat és eszközöket a kitűzött célok elérése érdekében. Sor kerülhet egyéni projektmunkákra, kiselőadásokra is.

Újra előtérbe kerül a nyelv szépsége. A diákok esztétikai véleményalkotási képességét gyakorolhatják klasszikus és modern szövegek feldolgozásával. Az irodalmi szövegek olvasása részben az órán, részben otthon történik.

Órakeret: 104 óra

Előzetes tudás

Az előző 10 év tananyaga.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az egyes nyelvtani formák, kifejezések tudatos gyakorlása szóban és írásban egyaránt előtérbe kerül. A diákok egyre többet beszélnek egyre több témáról idegen nyelven. Hosszabb szövegek, írások önálló feldolgozása sem jelent gondot számukra.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Minden diák egyre céltudatosabban tanul. Az írásbeli és szóbeli rendszeres számonkérések segítséget nyújtanak ebben. Képesek egy-egy témáról önállóan kifejteni véleményüket, a társalgásban egyre választékosabban vesznek részt. Írásban a hosszabb levelek, fogalmazások írása erősíti kifejezőkészségüket. Figyelmet fordítunk a nyelvi kifejezőeszközökre, a stilisztikára.

Kapcsolódási pontok

Az egyes epochák témájához megfelelő időzítéssel lehet kapcsolódni. az életkori sajátosságok figyelembevételével, vitaindító kérdésekkel, interjúkkal, egyéb szövegfeldolgozásokkal.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Szókincs bővítése a feldolgozott témákhoz kapcsolódóan. Kommunikációs készségek fejlesztése.

Nyelvtan:

- igeidő-egyeztetés kötőmódban
- igei körülírások
- mondatrövidítések
- felkiáltó mondatok
- feltételes mondatok
- szenvedő szerkezet
- igeidők összehasonlítása, használatának tudatosítása

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- képesek hosszabb szövegek, olvasmányok önálló feldolgozása után azokról véleményt alkotni
- ismerik és alkalmazzák a különböző levélformákat, képesek hosszabb levelek, fogalmazások megírására
- képesek bármilyen társalgási témához hozzászólni, állást foglalni, esetleg vitatkozni, magabiztosan dolgoznak pármunkában
- tarthatnak órákat, órarészleteket, kiselőadásokat meghatározott témákban

12. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A beszédgyakorlatok témái az érettségi témaköröket készítik elő, az írásbeli feladatok a levélírás, a fogalmazás területén mélyítik, pontosítják a diákok tudását. A 12. osztály második felében összefoglaljuk és lezárjuk az eddig tanultakat, optimális esetben B1 szintű nyelvtudásra tehetnek szert az ügyesebb, motiváltabb diákok.

Órakeret: 108 óra

Előzetes tudás

Az előző évek tananyaga (szókincs, nyelvtan, készségek).

Tantárgyi fejlesztési célok

A B1 szinthez közeli nyelvtudás megszerzése a cél.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A középszintű érettségi elvárásaihoz hasonló írásbeli és szóbeli feladatok önálló megoldása.

Kapcsolódási pontok

Művészettörténet

Kulcsfogalmak / fogalmak

Az eddig tanult nyelvtani szabályok mélyebb ismerete, a szókincs középszintű érettségének megfelelő ismétlése, bővítése.

A fejlesztés várt eredményei

A diákok egy része már ennek az évnek a végén képes előrehozott középszintű érettségit tenni spanyol nyelvből.

OROSZ

1. osztály

Tematikai egység / fejlesztési cél

Az alsó tagozaton az idegen nyelvek tanításánál kezdetben az anyanyelv elsajátításának mintáját tűzi maga elé a Waldorf-pedagógia. A nyelv természetével folytatott munka azt eredményezi, hogy a gyermek teljes lényével belemerül a nyelvbe, ezért a nyelvórák elsősorban az adott idegen nyelven folynak. A gyerek utánzó- és befogadó-készségével odaadja magát a tanár szándékának, érzéseivel – és nem intellektuálisan – kapcsolódik a tanári tevékenységhez. Ezek az érzések, melyek a beszédszándék megragadására, felfogására irányulnak, inkább érzékelő, megismerő jellegűek. A gyermek a jelentést szituatív tapasztalás útján ragadja meg, ami lehetővé teszi a sokoldalú alkalmazást.

A tanár idegen nyelven köszön, búcsúzik, idegen nyelvű utasításokat ad. Rendszerint egy kis verssel, fohásszal kezdődik az óra és egy másik fohásszal fejeződik be. Mondókákat, dalokat és játékokat játszanak újra és újra, az óra kisebb részében foglalkoznak az új anyaggal.

A mozgással, gesztusokkal kísért dalok, mondókák, játékok segítik a ritmus, dallam-, és hangzásvilág érzéki tapasztalását, a helyes kiejtés formálását, valamint a tanultak hosszú távú memóriába való bevéződését.

A Waldorf-iskola korai nyelvtanítása (1-3. osztály) módszertan és tematika szempontjából egységet alkot, a feldolgozott témakörök és a szókincs spirálisan bővülve épülnek egymásra. A szavakat dalokban, versekben, történeteken keresztül élő szövegkörnyezetben tanulják a gyerekek, de néhány tematikus csoportot érintve is találkoznak már az alapszókincskészlettel. Az első három iskolaévben tehát a gyermek utánzás útján tanul idegen nyelven beszélni, az írásbeliség még nem, vagy csak a harmadik év végén jelenik meg.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Nincs szükség előzetes tudásra.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az első osztályban a nyelvtanulás elsődleges célja ismerkedés az idegen nyelvvel, annak kiejtésével, ritmusával, dallamával, valamint az egyszerű utasítások megértése, reagálás rájuk.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Az első osztályos gyermekek a szóban tanult mondókákat, dalokat, rövid meséket együtt mondják, éneklik az osztállyal. Egyéni megszólalások lehetségesek, megtanulnak köszönni, bemutatkozni, de a közös, csoportos versmondás, éneklés, játék kerül előtérbe. Használhatnak füzetet: a hallott-tanult mesékhez, történetekhez, játékokhoz, dalokhoz kapcsolódóan képeket rajzolhatnak segítve a memorizálást.

Kapcsolódási pontok

Elsősorban a főoktatáshoz kapcsolhatóak egyes történetbeli témák, valamint a számoláshoz az idegen nyelvű számok tanulásával.

Kulcsfogalmak / fogalmak

A gyermek közvetlen környezetéből erednek: köszönések, számok 1-20, osztályterem tárgyai, színek, család, testrészek, egyszerű cselekvések, szokások és utasítások az osztályban. A versek, dalok, mondókák, játékok szavai, kifejezései is beépülnek memóriájukba.

A fejlesztés várt eredményei

A gyermekek:

- tudnak reagálni egyszerű utasításokra, köszönésekre
- segítséggel követni tudnak egy egyszerű mesét
- az osztállyal együtt tudnak emlékezetből felidézni, elmondani verseket, mondókákat, énekelni dalokat
- nem idegenkednek az orosz nyelv kiejtésbeli sajátosságaitól

2. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Az első osztályban szerzett nyitottságot az idegen nyelv iránt tovább erősítjük. A második osztályban folytatódnak az első osztályban megkezdett tevékenységek, az órák továbbra is a szóbeli munkára épülnek. A gyermekekben erősebb az igény az egyéni megszólalásra, ebben bátorítjuk őket. A tanításban még mindig dominál a ritmikus elem mind az óra felépítésében, mind a tevékenységek jellegében. Tapsolós mondókák és pergőbb ritmusú versek is előtérbe kerülnek, ezeket nagy, lendületes mozdulatokkal kísérik. A gyerekek hosszabb meséket mondanak és játszanak el a tanár segítségével (pl. láncmesék, verses mesék).

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Az első osztályban való ismerkedés a nyelvvel.

Tantárgyi fejlesztési célok

A diákok egyre otthonosabban érzik magukat az órán a nyelvi környezetben. Az órai történések fő célja az idegen nyelv iránti érdeklődés, a kíváncsiság fenntartása. Közben hangsúlyt kap a szókincs bővítése, a beszédértés erősítése, a közös megszólalásokban való bátor részvétel és egy-egy egyéni megszólalás.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Az alapvető idegen nyelvű utasítások megértése, reagálás rájuk. A tanulók képesek egyszerű, de már hosszabb történeteket, meséket megérteni, kórusban mondani, eljátszani.

Kapcsolódási pontok

Továbbra is elsősorban a főoktatáshoz kapcsolhatók egyes témák. A számok ismétlése, bővítése a számolás epochával egy időben történhet.

Kulcsfogalmak / fogalmak

A szókincs elsősorban a természethez (állatok, növények, időjárás, stb.) kötődik, valamint a hét napjai, a számok 1-100, bemutatkozás, egyszerű kifejezések, köszönés és arra reagálás alkotják a szókincsbővítés alapjait.

A fejlesztés várt eredményei

A gyermekek:

- az ismert történeteket, verseket, meséket értik, emlékezetből fel tudják idézni, együtt mondják
- a nyelvi játékokban szívesen, örömmel, aktívan vesznek részt
- az órákon használt orosz nyelvű utasításokat könnyedén megértik
- egyszerű, begyakorolt kérdésekre megfelelően reagálnak, válaszolnak

3. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A harmadik évfolyamon még mindig a célnyelven, az anyanyelv kizárásával dolgozunk együtt a gyerekekkel. Továbbra is alapvetően szóban folyik a tanítás. A tanárnak tudatosan kell arra törekednie, hogy olyan verseket tanítson, gyakoroljon ebben az évben, amelyekkel szeretné bevezetni az orosz írást. Nagyban segíti a későbbi tanulmányokat, ha nyelvtani szerkezetek is előkerülnek ezekben a versekben. Ebben az életkorban a gyerekeknek már sokkal nagyobb érzékük van a nyelvhez, az árnyalatokhoz, mind a kiejtés, mind a jelentés terén. Hosszabb, változatosabb szövegekkel is boldogulnak. Párbeszédek, nyelvtörők, versek jelennek meg az órákon. Cirill és Metód története, a cirill ábécé legendája, az ábécé ritmikus elsajátítása a harmadik osztály egyik fő feladata. Az írásbeliség megjelenése is fontos szerepet kap ebben az életkorban. A nagy nyomtatott cirill betűk formavilágát sok-sok gyakorlással az anyanyelvhez hasonlóan sajátítják el a gyerekek. A füzetben a képes ábécé megjelenése jelzi és előrevetíti a fordulópontot, amely a nyelvtanulásban is bekövetkezik.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Az első két évben tanultak, azaz ismerkedés a nyelvvel versek, dalok, játékok és rövidebb-hosszabb történetek formájában.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az idegen nyelven hallott történeteken keresztül a gyerekek bepillantást nyernek egy másik kultúrába. Elfogadják az idegen nyelv sajátosságait, egyre pontosabbak a helyes kiejtés, intonáció terén. A szókincs bővítése, az egyéni szereplések bátorítása fontos szerepet kap.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Képesek egyszerű mondatokat alkotni. Megértik a történeteket, válaszolnak a begyakorolt kérdésekre. Önállóan is meg mernek szólalni.

Kapcsolódási pontok

Egyes epochákhoz, például számtan, mesterségek, földművelés, házépítés.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Szókincs: az orosz ábécé ritmikus ismerete, tőszámok (1-100), gyümölcsök, évszakok, hónapok, napszakok, további állatok, ruhák, tárgyak, mesterségek, foglalkozások, napi cselekvések szókincse. Nyelvtani fogalmak még nem kerülnek bevezetésre.

A fejlesztés várt eredményei

A gyermek

- válaszolni tud önmagára vonatkozó egyszerű kérdésekre
- az órákon használt orosz nyelvű utasításokat könnyedén megérti
- követni tud egy egyszerű történetet, amelyet egyszerű mozdulatokkal kísérve mesélünk el
- kívülről tud már egyedül is dalokat, verseket, mondókákat
- ismeri az ABC-t (szóban, „versszerűen”)

4. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési célok

A 10. életévben a gyermekek az 'Én'-tudatosság egy új szintjére lépnek. Individualizálniuk kell mindazt, amit együtt tanultak meg. Az egyéni odafigyelés rendkívül fontos ebben a korban, mert az írás elsajátítása és a gyakori egyéni feladatok előtérbe emelik az esetleges nehézségeket, amelyek eddig ezen a téren nem voltak szembetűnőek. Néhány gyermek külön segítséget igényelhet.

Ebben a tanévben kezdenek a gyerekek oroszul írni nagy nyomtatott cirill betűkkel. Az első három év szóbeli anyagát, immár tudatosítva, írásban is rögzítjük. Rövidebb mondókáktól haladunk a hosszabb mesékig, történetekig. Az ismert szövegektől indulva ismerkednek újabb orosz nyelvű versekkel, dalokkal, mesékkel. Az írástól haladunk az olvasás készségszintű elsajátításához, rengeteg gyakorlással és türelemmel.

Ahol csak lehetséges, a szavakat mondatokban, szövegösszefüggésekben tanulják meg. Elkezdődik az egyszerűbb nyelvtani szabályok tudatosítása és gyakorlása. Még mindig a ritmikus szövegek állnak előtérben, de történeteket is dolgozhatnak fel. A gyakorlás egyik leghatékonyabb módja

ebben az életkorban a dramatizálás, a szerepjáték. A szóbeli munkát nyelvtörők, versek, mondókák, dalok, valamint kérdés-feleletek követik. Az elhangzott történetek tartalmát kérdések és válaszok segítségével idegen nyelven összefoglaljuk, esetleg elmesélhetjük anyanyelven is, ezzel támogatva a nehézségekkel küzdő gyerekeket.

A csoportos szereplés háttérbe kerül az egyéni megszólalással szemben. Az írás-olvasás tanulás mellett a szituációs játékok, rövid darabok, találós kérdések, az éneklés, egyszerű párbeszédek és szójátékok az órák fontos részét képezik.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Az első három év tananyaga: versek, dalok, mesék ismerete, szókincs, egyszerű mondatok.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az olvasás-írás elsajátítása, gyakorlása a cél ebben az évben. A memoriterekkel való munka folytatódik, az egyéni szerepléseket bátorítja a tanár. Folytatódik a helyes kiejtéssel, intonációval kapcsolatos gyakorlás. A szókincs tovább bővül. Az anyanyelv és az idegen nyelv szerkezete, felépítése közötti különbség kezd tudatosulni .

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Megértik az elhangzott történeteket, válaszolni tudnak a feltett kérdésekre. Gyakorolják az ismert szövegeken keresztül az írást, olvasást. Képesek egyszerű nyelvtani szabályokat felfedezni és használni. Vállalják az önálló szereplést.

Kapcsolódási pontok

Anyanyelv, állattan, földrajz-környezetismeret.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Rövidebb és hosszabb történetek, párbeszédek, az ezekhez kapcsolódó szókincs

Nyelvtan:

- Cirill ábécé ismerete szóban ès írásban
- betűzés
- ismert szövegek folyékony olvasása, helyes intonációval
- új, eddig nem ismert orosz szövegek olvasása
- az orosz főnév sajátosságai : nemek és végződések
- a többes számú orosz főnevek (gyakori végződések)
- orosz nyelvű kérdések és válaszok nyelvtanilag is helyes használata (egyeztetés)
- bemutatkozás orosz nyelven szóban és írásban egyaránt

A fejlesztés várt eredményei

A gyermekek:

- helyesen betűzik a nevüket és néhány gyakori szót
- pontosan olvasnak begyakorolt szavakat és mondatokat, írásban felismerik azokat
- önállóan alkotnak egyszerű mondatokat
- otthonosan mozognak az egyszerű, begyakorolt kommunikációs helyzetekben, pl. bemutatkozás
- eldöntendő kérdésekre tudnak válaszolni
- alapvető szókinccsel rendelkeznek a feldolgozott témakörökben
- képesek egyszerű nyelvtani szabályok felismerésére és alkalmazására

Bevezetés 5-8. osztály

Kisiskolás korban a nyelvelsajátítás, a nyelvtanulás még főként személyekhez, szituációkhoz kötött, és csak a kilenc-tizenharmadik évben kezdődik el egy önállóbb, tudatosabb tanulás.

A szóbeli munka a középtagozaton is a tanítás középpontjában marad. Bevezetjük a különféle szociális, csoportos munkaformákat. A kórusbeszédet egyre inkább felváltja a gyermekek egyéni megnyilatkozása. A beszédgyakorlatok során a diákok megtanulnak egyszerűen társalogni az iskolai és otthoni életről, önmagukról, családjukról, az időjárásról, az időről, az évszakokról, napszakokról, az olvasott szövegek tartalmáról. A tevékenységek között szerepel versek és beszédgyakorlatok együttes és egyéni előadása, közös éneklés, nyelvtani kérdések megtárgyalása, gyakorlása, az adott nyelv hazájának történelmi, kulturális, földrajzi jellegzetességeivel való ismerkedés. Sor kerülhet egy-egy rövid színdarab vagy jelenet előadására is.

Az epochafüzetek mintájára vagy a tanár saját elképzelése szerint saját kis tankönyvet szerkeszthetnek a gyermekek, amibe a tanult verseket, dalokat, mondókákat és gyakorlatokat feljegyezhetik, nyelvtani szabályokat, ragozási táblázatokat írhatnak. Megjelennek az olvasmányok, a szövegeket már alaposabban feldolgozzák. A folyamat, ahogy a diákok a nyelvtani szabályokat már ismert, feldolgozott szövegekből levezetik, illetve a lehető legegyszerűbben önmaguk megfogalmazzák, nagyban segíti az emlékezést, a felidézést. Gyakorlófüzetükben gyakorolhatják az írásbeli munkát akár az órán, akár házi feladatként.

A gyermek a tizenkettedik életév táján már képes ok-okozati összefüggéseket meglátni, az előzőleg tanultakra összefoglalóan rátekinteni. A hetedik-nyolcadik osztályban felébrednek az intellektuális, gondolkodási erők, lehetővé téve a nyelvtani szabályok gondolati úton történő megértését és tudatosabb alkalmazását is.

A nyolcadik osztály végére egy átlagos képességű, az órákon figyelemmel részt vevő diák képes az ismert és feldolgozott témakörökben az alapszintű kommunikációra, azaz:

- képes egyszerű nyelvezetű, hosszabb, írott szöveg megértésére, önálló feldolgozására (kérdések megválaszolására, kulcsinformációk megtalálására)
- képes rövidebb, egyszerű, összefüggő fogalmazás megalkotására
- képes alapfokú szinten történetek lényegének megértésére

– képes alapszintű kommunikációra életszerű helyzetekben az ismert témakörökben (pl. bemutatkozás, vásárlás, időpont-egyeztetés, telefonbeszélgetés)

– képes alapszinten beszélgetni egy-egy ismert témáról

5. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

Ebben a korban (11. életév) erősödik és a környezettől függetlenedik a gyermekek memóriája, így sokat képesek tanulni. Ekkor már használhatnak nyomtatott olvasókönyvet, melyet az órán közösen dolgoznak föl. Ez az a kor, amikor a nyelv szépségét képesek felismerni, ami nagyon fontos ahhoz, hogy a gyerekek élvezzék a nyelvet és a nyelvtanulást. A szóbeli munka nyelvtörőket, párbeszédeket, és verseket, életkoruknak megfelelő éneket tartalmaz, amelyek jó része memoriter. A valódi értékén túl a versmondás a tiszta kiejtés és mondatdallam begyakorlásának kiváló eszköze, és erősíti az idióma jellegű szókincset is.

A negyedik osztályban tanult egyszerű szerkezetekre építve erősödik a nyelvtan iránti érzékük. Nagy gondot kell fordítani arra, hogy a gyerekek megértsék és alaposan elsajátítsák a szóban forgó nyelvtani szerkezeteket. Az alapvető szabályokat deduktív módon maguk fedezik föl és fogalmazzák meg.

A szavakat ekkor már tudatosan tanulják és gyakorolják szövegösszefüggéseikben az olvasmányok feldolgozása során. Az egyre bővülő, változatos szókinccsel a gyerekeket arra ösztönözzük, hogy képzeletüket használva alkalmazzák a szavakat. Színes és jellegzetes leírásokat hallanak és olvasnak, ösztönözzük az olvasás szeretetét.

Ötödik osztálytól javasoljuk a csoportmunkát, a rendszeres pármunkát, nagyobb létszámú osztályok esetén a csoportbontást. Ebben az életkorban könnyen, jól motiválhatók a gyerekek, és a megtanulandó tananyagot eredményesebben tudják gyakorolni és alkalmazni kisebb létszámú csoportokban.

Órakeret: 72 óra,

Előzetes tudás

A negyedik osztályban tanult szókincs, nyelvtani szerkezetek.

Tantárgyi fejlesztési célok

Az orosz nyelvű írás és olvasás készségszintre emelése a legfőbb cél. Ebben az évben bevezetésre kerül a cirill betűs folyó írás is. Így immár mind a „négy” ábécével (nagy nyomtatott, kis nyomtatott, nagy és kis írott betűvel) megismerkednek a gyerekek. A nyomtatott betűkről fokozatosan térnek át az írott betűk használatára. Ez a folyamat az egész tanévet átöleli. Az írás gyakorlásnál az orosz költői nyelvet előnyben részesíthetjük, miközben teret engedünk az önálló mondat- és szöveg alkotásnak is.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

Kis segítséggel megértik az olvasott történeteket, válaszolni tudnak az olvasmányra vonatkozóan feltett kérdésekre. A csoportos szereplés helyett egyre inkább az egyéni megszólalás a jellemző. Képesek nyelvtani szabályokat felfedezni és használni.

Kapcsolódási pontok

Egyes epochákhoz köthetőek egyes olvasmányok, versek, dalok. A nyelvtan epochához jól kapcsolhatóak egyes tanult nyelvtani elemek, szerkezetek. Waldorf-olimpia és sportágak.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Az olvasott történetekhez, a tanult párbeszédekhez kapcsolódó szókincs

Nyelvtan:

- az orosz főnév neme (kérdőszavak)
- az orosz melléknév (kérdőszavak)
- főnév és melléknév egyeztetés
- személyes névmások
- az ige 1. és 2.ragozása jelenidőben

A fejlesztés várt eredményei

A tanulók:

- emlékezetből önállóan is el tudnak mondani verseket, párbeszédeket
- a tanult nyelvtani formákat felismerik
- egyszerű, rövid szövegeket megértenek
- az ismert szavakat, mondatokat tollbamondás után le tudják írni
- önállóan tudnak a tanult szavakkal és nyelvtani szerkezetekkel mondatokat alkotni
- kiegészítendő kérdésekre tudnak válaszolni
- a tanult szókincset fel tudják idézni

6. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A hatodik osztályban a prepubertás-kor jellegzetes vonásaival találkozhatunk. A rend és rendszer, az áttekinthető tervezés nagyon fontos ebben az életkorban. Hatodik osztálytól a földrajz, a kulturális sajátosságok, legendák, balladák, történelmi és mitikus személyiségek alkotják a fő témaköröket. A diákok idegen nyelven is érdeklődve fogadják ezeket a témákat. Egyre több idiómát, kifejezést és mindennapi társalgási szókincset építünk be a szóbeli munkába. Továbbra is folytatódik az olvasás-, és íráskészség fejlesztése. Ebben az évben ezeket a készségeket meg kell

erősíteni. Elkezdődik a kreatív fogalmazások írása, először közösen, majd önállóan is. A diákok rendszeresen kapnak írásbeli és szóbeli házi feladatokat.

A nyelvtani szabályok és szerkezetek 6-8. osztályban gyakran átfedik egymást, és bármilyen praktikus sorrendben vehetők. Az eddig tanult nyelvtan és szókincs alapján a diákokat egyre inkább bátoríthatjuk arra, hogy szabadabban fejezzék ki magukat.

Órakeret: 72 óra

Előzetes tudás

Az ötödik osztályban tanult szókincs, nyelvtan.

Tantárgyi fejlesztési célok

A szókincs további bővítése, az írás-, olvasáskészség megerősítése, újabb nyelvtani fogalmak és formák megismerése, az önálló szótárhasználat elősegítése jellemzi ezt az évet. A diákokat egyre inkább arra ösztönözzük, hogy bátran fejezzék ki magukat idegen nyelven, szólaljanak meg egyedül.

Követelmények – ismeretek / fejlesztési követelmények

A diákok egyre többet tudnak magukról, környezetükről elmondani, egyre több mindenre tudnak válaszolni. A tanulók a koruknak megfelelő idegen nyelvű szövegkörnyezetben el tudnak igazodni, egyszerű önálló mondatokat tudnak alkotni. Képesek önállóan olvasni egyszerűbb szövegeket, nem riadnak meg ismeretlen szavaktól. Ismert szövegre, ismert szövegkörnyezetben kérdéseket tudnak alkalmazni. A rendszeres házi feladatok (szótanulás, írásbeli feladatok, olvasásgyakorlás) az önálló tanulás terén is fejlesztik a diákokat.

Kapcsolódási pontok

Elsősorban a földrajz epochához és a történelem epochához kapcsolhatóak könnyen egyes szövegek, történetek, legendák. A nyelvtan epocha és az idegen nyelv nyelvtanának tanulása közötti egyezések és különbségek erősítik a tanulók grammatikai kompetenciáit.

Kulcsfogalmak / fogalmak

Igeragozás, múlt, jelen és jövő idő

- a főnév és melléknév egyeztetése
- az idő kifejezése, dátum, óra
- sorszámnevek
- birtokos névmások

A fejlesztés várt eredményei

A diákok:

- szabadabban beszélnek önmagukról, családjukról, környezetükről
- felismerik a tanult nyelvtani szabályokat és példákat találnak rájuk egy adott szövegben
- bizonyos helyzetekben meg tudják értetni magukat pl. útbaigazítás, vásárlás

– röviden tudnak beszélni Magyarországról, esetleg néhány más országról
– ismernek orosz vonatkozású kulturális értékeket
– használják a kibővült szókincset: iskola, tantárgyak, órarend, napirend, utazás, közlekedési eszközök, étkezés, vásárlás, tájékozódás

7. évfolyam

Tematikai egység / fejlesztési cél

A hetedik osztályban alkalmazott módszer szorosan követi a hatodik osztályban leírtakat. Több a tanulnivaló, rendszeresek a tudáspróbák, szódolgozatok. A helyesírás fejlődését továbbra is segítik a diktálások. Gyakoribb a csoportos, a páros és az önálló munka. Az ügyesebb gyerekek már mernek saját tudásukra támaszkodva az adott idegen nyelven gondolkodva szöveget alkotni (és nem fejben fordítani). Segíteni kell őket abban, hogy el tudják fogadni, hogy gondolataikat még nem mindig tudják idegen nyelven megfogalmazni, és abban is, hogy törekedjenek a meglévő nyelvi eszközeik alkalmazására.

Az olvasáskészségüket, a szövegértést tovább fejlesztjük. Az irodalmi szövegek mellett továbbra is hangsúlyt kapnak a kulturális, földrajzi, történelmi és a mindennapos társalgási témák. Füzetüket a nyelvtani szabályokkal – a tanár segítségével – következetesen, szépen vezetik. Rövid írásos munkák készülhetnek, önálló fogalmazások: naplóírás, egy tárgy, város, táj leírása, elfogadható pontossággal. Szituációs helyzetekkel továbbra is bővítjük a beszédértés és beszédkészség fejlesztését. Egyre több ismerettel rendelkeznek az idegen nyelv hazájáról.

Órakeret: 108 óra

Előzetes tudás

Az előző hat osztályban tanult szókincs, nyelvtan.

Tantárgyi fejlesztési célok

A szókincs további bővítése, újabb nyelvtani fogalmak és formák megismerése jellemzi ezt az évet. Az értő, önálló olvasás fejlesztése fontos feltétele a továbblépésnek. A diákok egyre bátrabban szólalnak meg, fejezik ki magukat idegen nyelven, megbízhatóan tudják használni a szótárat. A diákokat különböző módszerekkel, kreatív írásokkal hozzásegítjük az önálló gondolatok megfogalmazásához, a megszólalásoknál az egyéni ötleteik alkalmazásához, hogy egyre bátrabban és jobban merjenek elrugaszkodni a betanult szövegektől, sémáktól. Megtanulnak szövegeket értelmezni fordítás nélkül, szöveggel kapcsolatos kérdésekre önállóan válaszolni. Megjelenik a műfordítás, Bulat Akudzsava verseivel, Oroszország kulturális adottságaival való találkozás, Moszkva és Szentpétervár nevezetességei, az orosz kultúra: irodalom, festészet, zene, balett és a konyhaművészet alapjaival való ismerkedés.